

ISBN 973-8056-10-1 ISBN 973-8056-11-X
Coperta: ADAR DARIAN
Redactor: SANDU SINGER
Tehnoredactare computerizată: EUGEN IFTODE
O Ed. Hasefer a F.C.E.R.
B-dul I.C. Brătianu Nr. 35, Ap. 9
București, 70478 - România
Telefax 40-1-3122284
e-mail: re2000@fx.ro
ISBN 973-8056-10-1 ISBN 973-8056-12-8

FLAVIUS JOSEPHUS ANTICHITĂȚI IUDAICE

II CĂRȚILE XI-XX DE LA REFACEREA TEMPLULUI PÂNĂ LA RĂSCOALA ÎMPOTRIVA LUI NERO

Traducere, note și indice de nume de ION ACSAN

EDITURA HASEFER, București, 2001

CUPRINS

CARTEA a XI-a.....	7
CARTEA a XII-a	57
CARTEA a XIII-a.....	117
CARTEA a XIV-a.....	185
CARTEA a XV-a.....	259
CARTEA a XVI-a.....	321
CARTEA a XVII-a.....	377
CARTEA a XVIII-a.....	433
CARTEA a XIX-a.....	491
CARTEA a XX-a.....	541

CARTEA A XI-A**CONȚINUTUL CĂRȚII A XI-A:**

6.

8.

Cum Cyrus, regele perșilor, i-a lăsat pe iudei să plece din Babilon în patria lor, îngăduindu-le să-și reconstruiască templul, și le-a dat banii necesari.

Cum cârmuitorii regelui i-au împiedicat să-și zidească templul, întrerupând lucrările lor.

Cum, după moartea lui Cyrus, Cambise, fiul său, s-a urcat pe tron și a interzis cu desăvârșire ca iudeii să-și construiască templul.

Cum Darius, fiul lui Histaspe, după ce a ajuns să domnească asupra perșilor, a cinstit neamul iudeilor și s-a îngrijit de înălțarea templului lor.

Cum Xerxe, fiul acestuia, și-a arătat deplina lui bunăvoință față de iudei.

Cum, în timpul domniei lui Artaxerxe, prin uneltirile lui Aman, întregul poporal iudeilor a fost la un pas de pieire.

Cum Bagoses, aflat în fruntea oștirii lui Artaxerxe cel tânăr, i-a supus pe iudei multor asupriri.

Cum Alexandru, regele macedonenilor, a făcut iudeilor numeroase binefaceri, după ce a supus Iudeea.

Cartea aceasta conține un interval de 253 de ani și 5 luni.

CAPITOLUL I

1. în primul an al domniei lui Cyrus¹ (cel de-al șaptezecilea al strămutării neamului nostru în Babilon), Domnul s-a înduioșat de robia și de suferințele îndurate de captivi, așa cum fuseseră ele prezise de proorocul Ieremia înainte de distrugerea orașului - anume că, după ce îl vor sluji vreme de șaptezeci de ani pe Nabucodonosor și pe urmașii săi, ei se vor reîntoarce în patrie ca să-și reclădească templul și să cunoască prosperitatea de altădată. Lucrurile s-au petrecut întocmai. Domnul a deșteptat sufletul lui Cyrus și l-a făcut să trimită în întreaga Asie următoarea scrisoare: „Așa grăiește regele Cyrus: fiindcă Atotputernicul Dumnezeu m-a proclamat rege al universului, cred că El este cel la care se închină poporul israeliților². Acesta mi-a prevestit numele prin gura proorocilor și faptul că eu îi voi înălța iarăși templul la Hierosolyma, în țara Iudeei”³.

¹ Cyrus II cel Mare a cucerit Babilonul fără luptă în al douăzecilea an al urcării sale pe tron, în toamna anului 539 î.e.n. Primul an al domniei sale asupra regatului babilonian proaspăt cucerit a început în Nisan (martie-aprilie) 538 î.e.n. în debutul Cărții a XI-a, Flavius Josephus reproduce aproape textual primele două paragrafe din *Cartea întâi a lui Ezdra*, cap. 1, care coincid cu ultimele două din *Cartea a doua Paralipomena* (XXXVI-a, 22-23). Marele cuceritor persan adoptă ipostaza de suveran eliberator al popoarelor înrobite de neobabilonieni, încuviințând repatrierea lor. El preferă reconstruirea Ierusalimului și a templului, unei țări lăsate în paragină, care nu-i aducea nici un profit.

² Faptul că Iahve figura în actele oficiale ale cancelariei persane ca Zeu al cerului i-a permis lui Cyrus II să-l identifice cu Ahura-Mazda, el adoptând o mare toleranță față de cultele popoarelor din uriașul său imperiu, cu nenumărate religii.

³ Nominalizarea de către Iahve a regelui atotbiruitor Cyrus ca înfăptuitor al planului de rezidire a Ierusalimului și a templului său apare în a doua parte a *Cărții lui Isaia* (XLIV, 28), atribuită unui Deutero-Isaia, prooroc din vremea sau de după exilul babilonian. Precizarea lui Flavius Josephus că profeția lui Isaia datează din anul 726 î.e.n. infirmă această ipoteză.

11

2. Cyrus a aflat aceste lucruri citind cartea de profeții scrisă de Esaias cu două sute și zece ani mai înainte. El spunea că

Dumnezeu îi dezvăluise în taină următoarele: „Așa cum vreau Eu, Cyrus, pus de mine rege peste neamuri multe și mari, îmi va trimite poporul în propria lui țară, reclădind templul meu.” Iată ce anume a prezis Esaias cu o sută și patruzeci de ani înainte de distrugerea templului. Când Cyrus a citit aceste rânduri, s-a minunat de predicțiunea lui Dumnezeu și a fost cuprins de dorința împlinirii celor scrise. I-a chemat la Babilon pe cei mai de vază dintre iudei și le-a zis că le dă împuternicirea să se întoarcă în patrie, spre a reclădi orașul Hierosolyma și templul Domnului. Acesta va veni în ajutorul lor și el însuși va scrie comandanților și satrapilor din ținuturile învecinate cu țara iudeilor, să le dea aurul și argintul de care aveau nevoie pentru clădirea templului, precum și vitele pentru aducerea jertfelor.

3. După ce Cyrus a dat această dezlegare israeliților, cele două căpetenii ale semințiilor Iuda și Beniamin, împreună cu leviții și preoții, s-au îndreptat numaidecât spre Hierosolyma. Mulți au rămas însă la Babilon neîndurându-se să-și părăsească avuțiile. De îndată ce iudeii au ajuns la Hierosolyma, toți prietenii regelui le-au venit în ajutor, și pentru zidirea templului unii au oferit aur, alții argint, iar ceilalți un mare număr de vite și de cai. Ei și-au înălțat atunci rugile către Dumnezeu și au înjunghiat animalele după datinile străbune, ca și cum orașul ar fi fost deja construit și străvechea solemnitate a jertfelor ar fi reînviat. Cyrus a înapoiat sfintele vase ale Domnului pe care Nabucodonosor le adusese la Babilon când prădase templul. Pe acestea le-a înmânat vistiernicului său Mithridates, dându-i sarcina să le încredințeze lui Abassar¹, care să le păstreze până la construirea templului și abia la sfârșit să le transmită preoților și conducătorilor mulțimii, pentru expunerea lor în sanctuar. Apoi Cyrus a trimis satrapilor săi din Siria o scrisoare cu următorul conținut:

REGELE CIRUS CĂTRE SISINES ȘI SARABAZANES:

„Iudeilor de pe întinsul țării mele, care doresc acest lucru, le-am îngăduit să se întoarcă în patria lor, ca să-și refacă orașul și să clădească iarăși templul din Hierosolyma pe locul unde s-a înălțat

¹ Guvernatorul Persiei, Siriei și Feniciei.

12

odinioară. Pe vistiernicul meu Mithridates și pe Zorobabel, cărmuitorul iudeilor, i-am trimis să pună temeliile templului și să-l construiască acolo, încât să atingă înălțimea de șaiszeci de coți iar lățimea să aibă tot atâția coți, punând trei rânduri de piatră cioplită și un rând din lemn de copaci tăiați din ținutul lor, adăugând totodată și un altar pentru aducerea jertfelor. Vreau ca cheltuiala să fie făcută din tezaurul meu. Vasele sfinte, răpite din templu de Nabucodonosor, le-am înmânat vistiernicului meu Mithridates și lui Zorobabel, căpetenia iudeilor, să le ducă la Hierosolyma, pentru ca sanctuarul Domnului să le reprimească spre a fi puse la iocul lor. Numărul vaselor sfinte este următorul: patruzeci de blide de aur și cinci sute de argint; patruzeci de pocale de aur și cinci sute de argint; cincizeci de ulcioare de aur și cinci sute de argint; treizeci de vase pentru libații din aur și trei sute din argint; treizeci de cupe de aur și două mii patru sute de argint, precum și o mie de-alte vase mari. Acord iudeilor aceleași drepturi pe care le-au avut și strămoșii lor. Pentru vite, vin și untdelemn le dăruiesc două sute și cinci mii cinci sute de drahme, precum și douăzeci de mii cinci sute de aitabe⁵ de făină de grâu. Poruncesc ca toate acestea să fie luate din dările Samariei. Animalele vor fi sacrificate după ritul lui Moise de preoți și în timpul jertfelor, aceștia să înalțe rugăciuni Domnului pentru rege și familia lui, cerându-i ca domnia perșilor să dănuie cât mai mult. Vreau ca oricine nu ascultă de poruncile mele sau le încalcă să fie ținut pe cruce iar avuția lui să intre în patrimoniul regelui.” Acesta era conținutul scrisorii sale. Cei care s-au întors la Hierosolyma au fost în total patruzeci și două de mii patru sute șaiszeci și doi/

CAPITOLUL II

1. În vreme ce se puneau temeliile templului și locuitorii își arătau întreaga lor râvnă în înălțarea lui, noroadele

¹ Unitate de măsură persană: 65, 49 kg.

⁵ Cartea lui Ezdra, cap. II, conține nu numai numărul, ci și catagrafia israeliților întorși din captivitatea babiloniană împreună cu Zorobabel.

13

învecinate, mai ales chutheii (pe care regele Asiriei, Șalmanasar, i-a adus din Persia și Media și i-a strămutat în Samaria după ce a silit poporul israeliților să-și părăsească țara), i-au rugat pe satrapi și pe cei ce supravegheau lucrările să-i împiedice pe iudei să-și reconstruiască orașul și să-și înalțe sanctuarul. Aceștia s-au lăsat corupți prin bani mulți și au făcut pe placul chutheilor, târăgânând cât mai mult construcția. Absorbit de războaiele sale, Cyrus nu știa nimic de asta și într-una din expedițiile sale împotriva massageților și-a găsit singur moartea¹. După ce Cambise², fiul lui Cyrus, i-a urmat la tron, sirienii, fenicienii, ammaniții, moabiții și samaritenii i-au trimis o scrisoare cu următorul cuprins: „Slugile tale, stăpâne, Rathymnus, secretarul tuturor treburilor publice, și Semelius, grămătic, precum și căpeteniile Sfatului fenician și sirian. Se cuvine să afli de la noi, o, rege, că iudeii care au fost duși în captivitate la Babilon s-au întors în țara noastră să-și reclădească orașul lor răzvrătit și nelegiuit, să-și refacă piețele, să-și repare zidurile de apărare și să-și înalțe iarăși templul. O dată ce vor fi terminat toate acestea, să știi că ei nu-ți vor mai plăti birul și nu-ți vor mai asculta poruncile, căci

ei se împotrivesc regilor fiindcă sunt obișnuiți mai degrabă să comande decât să se supună altora. Așadar, întrucât templul se află în curs de construcție, am socotit că e mai bine, o, rege, să-ți scriem și să te rugăm să nu treci cu vederea faptele, ci să cercetezi cronicile străbunilor tăi. Acolo vei afla că iudeii sunt niște răzvrățiți și dușmani ai regilor, asemenea orașului lor, din care pricină acesta a și fost distrus. Urmărim să-ți arătăm ceea ce poate că nu știi: dacă orașul va fi reclădit și înconjurat de ziduri, nu vei mai avea cale liberă spre Coelesiria și Fenicia." 2. Când a citit această scrisoare, Cambise, care oricum avea o fire răuvoitoare, a fost mâniat de conținutul ei și le-a răspuns astfel: „Regele Cambise zice următoarele secretarului său Rathymnus, lui Belsemus, gramaticului Semelius precum și tovarășilor lor din Samaria și Fenicia. Citind cu luare-aminte scrisoarea trimisă de voi, am poruncit să fie cercetate cronicile

¹ Cyrus II a căzut într-o crâncenă bătălie cu massagetii, trib scitic de pe țărmul estic al Mării Caspice, învins în 529 î.e.n. de regina lor, Tomyris (Herodot, *Istoriei*, I, CCXIV).

² Cambise II, suveran al Imperiului Ahemenid (529-522 î.e.n.), a transformat Egiptul într-o satrapie persană (525 î.e.n.).

14

străbunilor mei și am dedus de acolo că orașul acesta a fost mereu potrivnic regilor, că locuitorii lui au fost niște răzvrățiți și ahtiați de războaie; propriii lor regi s-au dovedit puternici și cruzi și au silit Coelesiria și Fenicia să le plătească biruri. De aceea am dat ordin ca iudeii să fie împiedicați să-și reclădească orașul pentru ca nu cumva să sporească răutatea lor pe care au dovedit-o până acum față de regi." îndată după citirea scrisorii, Rathymnus, gramaticul Semelius și tovarășii lor au încălecat pe cai, zorindu-se să ajungă la Hierosolyma împreună cu o mare mulțime de oameni, și au interzis iudeilor să-și reclădească orașul și templul. Lucrările au fost întrerupte vreme de nouă ani, până în cel de-al doilea an al domniei lui Darius asupra perșilor. După ce a cărmuit vreme de șase ani, Cambise, care cucerise în acest răstimp Egiptul, a murit la Damasc pe când se întorcea în țara lui.

CAPITOLUL III

1. De îndată ce au fost înlăturați Magii¹ care, după moartea lui Cambise, deținuseră puterea timp de un an, căpeteniile așa-numitelor șapte case ale nobililor perși l-au ales rege pe Darius, fiul lui Histaspe. Înainte de a ocupa o funcție publică, el îi

¹ în absența din țară a lui Cambise II, care dăduse ordin să fie asasinat în taină fratele său Smerdis, Magul rned Patizeithes, intendentul palatului regal, l-a proclamat rege pe fratele său, profitând de faptul că se numea la fel și semăna leit cu prințul ucis, ceea ce i-a permis să susțină că el era adevăratul fiu al lui Cyrus. Uzuratorul Mag. numit de Darius Gaumata în inscripția sa trilingvă de la Behistun, a ocupat tronul Ahemenizilor în perioada martie-septembrie 522 î.e.n. Darius, fiul lui Histaspe din linia răsăriteană a dinastiei, a participat la complotul celor șapte nobili persani care l-au detronat pe Magul med, asupritorul religiei lor. Histaspe a fost protectorul lui Zoroastru. Felul cum Darius a fost ales rege dintre cei șapte complotiști reiese din povestirea lui Herodot (*Istoriei*, III, 61-87), cel care vorbește și de doi Magi mezi, în loc de unul singur, ca în versiunea oficială persană. Flavius Iosephus nu ține seama de ea fiindcă se adresa unor cititori greci, familiarizați cu scrierile istoricului din Halicarnas.

15

făgăduise lui Dumnezeu că. de va deveni rege, va înapoia templului din Hierosolyma toate vasele sfinte care se mai aflau la Babilon. în vremea aceea a venit din Hierosolyma la Darius Zorobabel, care fusese ales drept căpetenie a iudeilor din captivitate. O veche prietenie îl lega pe acesta de rege; ca atare, împreună cu alți doi, a avut cinstea de a fi primit în garda de corp a regelui.

2. în primul an al domniei sale, Darius a dat un banchet strălucit și fastuos la care au fost poftiți cei ce-l înconjurau și se născuseră în casa lui, principii mezilor, satrapii persani, căpeteniile de ținuturi din India până în Etiopia, precum și comandanții de oști din cele o sută douăzeci și șapte de satrapii. După ce invitații s-au ospătat împăratește și din belșug și fiecare s-a dus la culcușul lui, regele Darius, care, stând întins în pat, se odihni o mică parte din noapte, s-a trezit din somn. Fiindcă n-a mai putut să adoarmă, a stat de vorbă cu trei dintre gărzile lui de corp. Celui care îi va da cel mai potrivit și mai chibzuit răspuns, i-a făgăduit să-i dea ca răsplătă dreptul să aibă veșmânt de purpură, să bea din cupe de aur, să doarmă în pat de aur, să călătorească într-un car cu hamuri aurite, să poarte o tiară din pânză fină de in, precum și un colan de aur în jurul gâtului, adăugând că-l va pune în rangul al doilea pentru înțelepciunea lui și-l va privi ca pe o rudă apropiată. După înfățișarea unor asemenea recompense, l-a întrebat pe cel dintâi dacă vinul are supremația, pe al doilea dacă ea este deținută de regi, iar pe al treilea dacă femeile sau mai degrabă adevărul au întâietate asupra tuturor. De îndată ce l-a făcut aceste propuneri, regele s-a dus la culcare. în dimineața următoare a strâns laolaltă pe cei mai puternici din împărăție, împreună cu satrapii și cărmuitorii ținuturilor din Persia și Media, s-a așezat pe tronul de unde obișnuia să împartă dreptatea și a poruncit fiecăruia dintre cele trei gărzi de corp să-și spună în fața tuturor ascultătorilor săi părerile lor privitoare la întrebările puse de el.

3. Atunci a început cel dintâi să vorbească despre forța vinului, pe care l-a lăudat astfel: „Vouă. bărbaților. l-e-a spus el. vă voi descrie puterea de înrăurire a vinului, dându-vă dovada că el stă mai presus de toate lucrurile. Tulbură și rătațește mințile băutorilor încât până și regii devin ai domnia orfanilor care au nevoie de tutori; slobozește limba robului, care vorbește

16

asemenea omului liber, săracii fiind puși pe aceeași treaptă cu bogații. Schimbă în așa măsură cugetul pe care pune stăpânire, insuflându-i o nouă tărie, încât domolește tristețea celor ce se zbat în nenorociri; îl face pe datornic să uite de datoriile sale și să se creadă cel mai bogat dintre toți, așa că nu mai vorbește despre sume

mici, ci numai despre talanți, numind numai lucrurile aflate la îndemâna celor fericiți. În afară de asta, el nu se mai sinchisește de comandanți și de regi și nu-și mai amintește de prieteni și de rude. Vinul îi ațăță pe oameni chiar și împotriva celor dragi, făcându-i să pară dușmanii lor cei mai mari; cum s-au dezmeticit și aburii chefului au fost alungați de somnul din timpul nopții, ei dau uitării toate poznele comise în stare de beție. De aici trag concluzia că vinul este cel mai puternic stăpân al tuturor și nimic nu întrece forța lui."

4. De îndată ce primul și-a terminat cuvântarea despre vârtutea vinului, următorul a început să vorbească despre puterea regilor, pe care o socotește mult mai mare și mai copleșitoare decât orice altă forță trupească sau sufletească. El s-a străduit să-și dovedească afirmația în felul următor: „Oamenii - zise el - își întind stăpânirea asupra tuturor lucrurilor și pot să pună cu de-a sila pământul și mările în slujba lor, așa cum poftesc, dar regii sunt cei care domnesc peste ei cu deplină autoritate. Iar cine are sub dominația lui cea mai voinică și mai vânjoasă făptură din lume. acela deține pe drept cuvânt neîntrecuta putere care îi silește pe toți să-l asculte. Dacă regele dă ordin supușilor să pornească la război și să înfrunte primejdiile, aceștia i se supun. Dacă îi trimite împotriva dușmanilor, ei au îndatorirea s-o facă din pricina puterii sale regești. La porunca lui, munții sunt mutați din loc, zidurile și turnurile, culcate la pământ. Iar atunci când li se cere să ucidă sau să se lase uciși, nimeni nu refuză, fiindcă subordonații au datoria să se supună poruncilor suveranului. Și în cazul când au învins, ei își aduc prada de război în fața regelui. Așijderea cei ce nu se duc la oaste fiindcă lucrează ogoarele, după ce și-au încheiat întreaga lor muncă prin biruirea **greutăților** întâmpinate, ajungând să secere ce au semănat și să-și strângă recolta, sunt nevoiți să plătească bir regelui. Tot ce a spus și a poruncit el trebuie executat fără nici o zăbavă. În timp ce acesta doarme dus, ghiftuit de toate poftele și plăcerile lumii, străjile

i?

veghează în jurul lui, parcă încătușați de teamă. După ce somnul l-a furat pe rege, nimeni nu cutează să-l părăsească nici măcar o clipă, spre a-și vedea de treburile lui. Paza regelui este singurul lucru asupra căruia ei își îndreaptă atenția. Prin urmare, regele este cel mai puternic dintre toți, de vreme ce o mulțime așa de mare ascultă de ceea ce poruncește el."

5. Când și acesta a tăcut, Zorobabel, al treilea la rând, a început să descrie forța femeilor și a adevărului prin următoarele cuvinte: „Multă autoritate au asupra noastră vinul și regele, căruia i se supun cu toții, dar și mai mare este puterea deținută de femeie. Căci o femeie a adus la lumina zilei și pe rege, ca și pe săditorul viței de vie, din care se face vinul, amândoi fiind născuți și crescuți de femeie. Nu se află pe lume nici un lucru pe care să nu-l datorăm lor. Căci ele ne țes hainele și rostul lor este să se îngrijească de bunul mers al gospodăriei: nici nu putem să trăim fără tovarășia femeilor. Dăm mult aur și argint și toate lucrurile care au valoare și preț mare, făcând toate acestea când zărim o femeie frumoasă. Renunțăm bucuroși până și la avuțiile noastre numai ca să ne putem bucura de frumusețea lor. Ne părăsim tatăl și mama și glia care ne-a hrănit și dăm adesea uitării prietenii cei mai scumpi din pricina femeilor, neșovăind deloc să murim de dragul lor. Reiese limpede de aici cât de mare este puterea, femeilor. Oare nu muncim din greu și nu îndurăm atâtea pe uscat și pe mare pentru ca toată agonisita s-o putem oferi soțiilor noastre sub dominația cărora suntem de fapt? N-am văzut odată cum un rege, stăpânitorul atâtor ținuturi, a fost palmuit de Apame, fiica lui Rabezac Thaumasiianul, însăși țitoarea lui, fără ca el să se supere nici când i-a smuls diadema din cap, punând-o pe creștetul ei? Ba chiar zâmbea la zâmbetul ei și se întrista când era mâhnită; o mângâia în fel și chip pe femeie, umilindu-se în fața ei, ca să-i câștige favoarea când era prost dispusă!"

6. În vreme ce guvernatorii și satrapii se consultau între ei, Zorobabel a cuvântat astfel despre adevăr: „V-am arătat așadar cât de puternice sunt femeile, totuși, la fel de slabe sunt și ele, și regele, în comparație cu adevărul. Căci oricât ar fi pământul de întins și cerul de înalt, oricât de repede mersul soarelui pe bolta cerească, toate acestea se mișcă prin voința lui Dumnezeu, care se dovedește mereu adevărat și drept. Reiese de aici că

18

adevărul este cel mai puternic și nedreptatea se arată neputincioasă în fața lui. Câtă vreme toate celelalte, care par a fi puternice, sunt muritoare și netrainice, adevărul este nepieritor și dăinuie pururi. El nu se distinge prin frumusețe, care se ofilește o dată cu trecerea vremii, nici prin bogăție, răpită adesea de soartă, ci prin dreptate și legalitate și tocmai de aceea este combătut cu indignare de cei nedrepti!"

7. De îndată ce Zorobabel și-a încheiat cuvântarea de preamărire a adevărului, toți cei de față au strigat că a vorbit cel mai bine și că numai adevărul este puterea neschimbătoare, care nu îmbătrânește niciodată. Regele i-a poruncit ca, în afara celor pe care le făgăduise dinainte, să-i exprime și propria lui dorință. El i-o va îndeplini cu dragă inimă, fiindcă s-a purtat ca un om înțelept, care a întrecut pe ceilalți prin chibzuința lui. I-a spus: „Vei sta alături de mine și te voi numi ruda mea!" Atunci Zorobabel i-a reamintit solemnul legământ pe care îl făcuse dacă va ajunge pe tron: făgăduiala că el va reclădi atunci Hierosolyma, va înălța așijderea templul Domnului și va înapoia totodată sfintele odoare jefuite de Nabucodonosor și aduse de el la Babilon. „Acest lucru ți—l cer acum - a adăugat el - deoarece mi-ai îngăduit să am o dorință a mea, drept răsplată că am fost înțelept și chibzuit!"

8. Regele s-a sculat în picioare vesel, l-a sărutat pe obraji și a scris guvernatorilor și satrapilor săi, poruncindu-le să dea o escortă lui Zorobabel și celor care îl însoțeau, hotărâți să se întoarcă acasă în vederea reclădirii Hierosolyme. Apoi prin scrisori trimise intențenților din Siria și Fenicia, i-a însărcinat pe aceștia să expedieze

cedri doborâți în Liban spre Hierosolyma, ca să slujească la construcția orașului. În afară de asta, a scris să fie eliberați din captivitate toți cei întorși în Iudeea și a interzis intențenților și satrapilor să încaseze de la iudei dările cuvenite regelui, îngăduind ca oricare dintre ei să cultive pământul ținutului scutit de bir. Locuitorilor din Idumeea, Samaria și Coelesiria le-a poruncit să părăsească toate târgurile iudeilor, ocupate de ei, contribuind cu cincizeci de talanți la înălțarea templului. A permis iarăși iudeilor să aducă jertfe după datina lor, iar pe cheltuiala lui a făcut toate sculele și veșmintele sfinte pe care le foloseau în slujbele divine Marii Preoți și sacerdoții. Tot din banii lui i-a înzestrat pe leviți cu

19

instrumente muzicale pentru preamărirea Domnului; de asemenea a cerut să se atribuie paznicilor orașului și templului parcele de pământ și o sumă anuală de bani pentru nevoile traiului zilnic. Cât privește toate vasele pe care avusese de gând Cyrus însuși să le restituie iudeilor, Darius a fost cel care a înfăptuit acest lucru.

9. Cum a primit de la rege râvnita favoare, Zorobabel a părăsit palatul și, înălțându-și fața spre cer, a început să mulțumească Domnului fiindcă i-a dăruit înțelepciunea care i-a adus izbânda în fața lui Darius. „N-aș fi obținut așa ceva - a zis el - dacă Tu, stăpâne, nu mi-ai fi fost prielnic!” Așadar, după ce a mulțumit astfel lui Dumnezeu pentru ceea ce îi oferise, rugându-l ca și în viitor să-i arate aceeași bunăvoință, a plecat degrabă la Babilon și a împărțășit consăngenilor săi vestea bună dată de rege. La aflarea ei, aceștia au mulțumit așijderea lui Dumnezeu, care le îngăduia să se întoarcă iarăși pe pământul strămoșesc. Timp de șapte zile, iudeii s-au desfătat în petreceri și ospețe pline de veselie, spre a sărbători cum se cuvine redobândirea și reșezarea lor în patrie. Apoi și-au ales căpeteniile semințiilor pentru plecarea spre Hierosolyma, împreună cu soțiile, copiii și vitele lor. Aceștia au primit de la Darius escorta care urma să-i ducă la Hierosolyma și au pornit la drum cu veselie și fast, intonând cântece de slavă în sunete de flaute și țiteri. Abia după aceea venind mulțimea iudeilor cu chiote de bucurie.

10. Din fiecare familie a plecat așadar un număr anumit de oameni. Nu mi se pare oportun să menționez aceste familii după numele lor, ca să nu abat atenția cititorilor de la șirul întâmplărilor și povestirea să-și urmeze cursul ei firesc. Numărul tuturor celor plecați din semințiile lui Iuda și, Beniamin, care trecuseră de doisprezece ani, se ridica la patru milioane șase sute și douăzeci și opt de mii²; cel al leviților, la șaptezeci și patru. Mulțimea copiilor și a femeilor, socotiți de-a valma, atingeau patruzeci și două de mii șapte sute patruzeci și două de persoane. În afara lor, mai erau o sută douăzeci și opt de leviți cântăreți, portarii, o sută și zece iar slujitorii templului, trei sute nouăzeci și doi. Acestora li se alăturau cei ce susțineau

¹ *Bihlki* (*Ezdra*, II, 64 și *Neemia*, VII, 66) dă o cifră de o sută de ori mai mică: patruzeci și două de mii trei sute șazeci de suflători.

20

că sunt israeliți, fără să poată numi neamul din care se trăgeau. Unora dintre ei li s-a luat rangul preoțesc deoarece se căsătoriseră cu femei a căror obârșie n-o puteau indica și nici ei nu erau trecuți în tabelele genealogice întocmite de leviți și sacerdoți: în total, cinci sute douăzeci și cinci. Gloata slujitorilor din alaiul care i-a însoțit la Hierosolyma se ridica la numărul de șapte mii trei sute treizeci și șapte. Li se adăugau două sute patruzeci și cinci de cântăreți și cântărețe din țiteră. Patru sute treizeci și cinci de cămile, precum și cinci mii cinci sute douăzeci și cinci de vite. Conducătorii acestei mulțimi erau Zorobabel, fiul lui Salathiel din seminția lui Iuda, urmașul neamului lui David, și Iesus, fiul Marelui Preot Iosadec. În afara lor, poporul și-a ales drept conducători pe Mardocheus și pe Serebaeus, care contribuiseră cu o sută de mine de aur și cinci mii de mine de argint. În acest fel, preoții, alături de o bună parte din întregul popor al iudeilor, locuind pe atunci în Babilon, s-au îndreptat spre Hierosolyma; restul mulțimii s-a întors acasă, după ce i-a însoțit o bună bucată de drum.

CAPITOLUL IV

1. În a șaptea lună de la plecarea din Babilon. Marele Preot Iesus și căpetenia Zorobabel au trimis pretutindeni soli. Să cheme la Hierosolyma, din întreaga țară, poporul, care s-a strâns laolaltă cu dragă inimă. Chiar pe locul unde fusese mai înainte, au înălțat apoi altarul, ca să se aducă pe el solemnă jertfă închinată Domnului, potrivit legilor lui Moise. Această înfăptuire n-a fost privită cu ochi buni de popoarele învecinate, întrucât toate erau pornite împotriva lor. Iudeii au celebrat totuși Sărbătoarea Corturilor la data hotărâtă de Legiuitor¹, au adus ofrande de cereale și așa-numitele arderi de tot, jertfele de

¹ Sucot (Sărbătoarea Corturilor sau a Străngerii Rodelor), comemorând deopotrivă rătăcirea prin pustiu și ceremonia străngerii roadelor, începe la 15 Tișri (octombrie) și se încheie după opt sau nouă zile.

21

Sabat, precum și toate celelalte prinosuri sfinte. Ei au înălțat și rugăciunile prescrise de lege, începând să aducă iarăși jertfe o dată cu Luna plină din luna a șaptea. După aceea s-au apucat să-și construiască templul și au dat bani mulți cioplitorilor în piatră și dulgherilor, procurând hrana și băutura de care aveau nevoie lucrătorii. În sprijinul meșterilor veneau cu plăcere și ușurință sidonienii, care îmbinau trunchiurile de cedru, alcătuiind plute adunate în portul Ioppe². Această poruncă, dată cândva de Cyrus, era adusă la îndeplinire abia acum, sub domnia lui Darius.

2. În cel de-al doilea an de la întoarcerea la Hierosolyma, luna a doua, iudeii au început construirea templului. I-au pus așadar temelii la Luna nouă din a doua lună a celui de-al doilea an, apoi au continuat lucrările sub conducerea leviților trecuți de douăzeci de ani: Iesus cu fiii și frații lui, precum și Zodmiel, fratele lui Iudas, fiul

lui Aminadab, împreună cu propriii săi fii. Prin întreaga râvnă și hărnicia cu care se desfășurau lucrările, templul s-a înălțat nesperat de repede. După terminarea sanctuarului, preoții și-au pus veșmintele lor și în sunet de trâmbițe au pășit alături de leviți și de fiii lui Asaph, intonând cântece de laudă închinare Domnului, la fel cum David îl preamărise cel dintâi. Dar sacerdoții și leviții și cei mai bătrâni membri ai familiilor, care își mai aminteau de frumusețea și măreția vechiului templu și-l vedeau pe cel de acum, cu mult mai prejos din pricina sărăciei, constatând cât de mare le era decăderea lor în comparație cu prosperitatea și splendoarea sanctuarului de odinioară, erau mâhniți și, fiindcă nu-și puteau stăpâni durerea, suspinau și vărsau lacrimi amare. În schimb, poporul, satisfăcut de ceea ce îi oferea prezentul, era mulțumit că avea iarăși un templu și nu-i mai păsa de cel vechi, nu voia nici măcar să și-l reamintească, nesinchisindu-se de comparația care dovedea strălucirea mai mică a templului abia terminat. Sunetul trâmbițelor și veselia mulțimii biruia așadar gemetele bătrânilor și preoților, care socoteau că templul nou era mult inferior sanctuarului dărmat.

3. Cum au auzit sunetul trâmbițelor, samaritenii (care și

¹ Ioppe (azi Iaffa) nu avea un liman natural și manevrele de ancorare erau dificile din cauza falezei abrupte, după cum reiese din descrierea făcută chiar de autor în *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*. III. IX, 3 (Editura Hascfer, 1997, p. 282).

22

așa dușmăneau semințiile lui Iuda și Benjamin) au venit în grabă, dornici să cunoască pricina acestui zvon de sărbătoare. După ce au priceput că iudeii care fuseseră duși în captivitate la Babilon își reclădeau templul, s-au dus la Zorobabel și Iesus și la căpeteniile ginților, cerându-le îngăduința să înalțe templul alături de ei și să devină părtași la construcția sanctuarului. „Noi - susțineau ei - ne închinăm în aceeași măsură lui Dumnezeu și-l cinstim încă de pe vremea când Șalmanasar, regele asirienilor, ne-a strămutat aici din Chutha și Media." Venind în întâmpinarea acestei cuvântări, Zorobabel și Iesus și căpeteniile ginților au răspuns că nu era cu putință să-i facă părtașii lor, deoarece sarcina construirii templului le fusese încredințată mai întâi de Cyrus, iar acum de Darius. Totuși, aveau voie să se roage în templul Domnului, dacă doreau acest lucru, căci numai în interior se înfăptuiește comunitatea iudeilor cu ei și cu toți oamenii care vin la sanctuar să se închine lui Dumnezeu.

4. La auzul acestor vorbe, chutheii (căci așa se numeau, de fapt, samaritenii) s-au înfuriat și au atârnat popoarele siriene să ceară satrapilor ca, la fel cum se întâmplase mai înainte sub Cyrus și apoi sub Cambise, să împiedice construirea templului, punând piedici în calea strădaniei iudeilor, ca să le întârzie cât mai mult lucrările. În vremea aceea a sosit la Hierosolyma Sisines, cărmuitorul Siriei și al Feniciei, împreună cu Sarabazes și câțiva însoțitori. Aceștia i-au întrebat pe căpeteniile iudeilor cine le-a dat dezlegarea să clădească un templu care să aducă mai degrabă a fortăreață decât a lăcaș sfânt și de ce i-au făcut un portic, înconjurând orașul cu ziduri atât de puternice. Zorobabel și Marele Preot Iesus le-au răspuns că ei erau slujitorii Domnului atotputernic. Templul, înălțat odinioară de unul dintre regii lor cei mai norocoși și mai înțelepți, a dăinuit multă vreme neatins. Dar după ce strămoșii lor au păcătuit față de Dumnezeu, Nabucodonosor, regele babilonienilor și al caldeenilor, a cucerit orașul și l-a distrus, a prădat templul și l-a incendiat, ducând poporul în captivitate la Babilon și în alte locuri. Între timp, Cyrus, care a ocupat apoi tronul Babiloniei și al Persiei, a transmis printr-o scrisoare ordinul ca templul să fie reclădit, iar toate ofrandele și vasele, luate de Nabucodonosor ca pradă de război, să fie încredințate

23

lui Zorobabel și vistiernicului său Mithridates, ele urmând să fie aduse la Hierosolyma și expuse în noul sanctuar. Pentru ca toate acestea să fie înfăptuite în cel mai scurt timp, el i-a poruncit lui Abassar să plece la Hierosolyma și să se ocupe de templu. De îndată ce a primit scrisoarea, acesta a pornit la drum, punând temelii templului. Din vremea aceea se tot lucrează la zidirea lui, dar din pricina răutății dușmanilor, el n-a fost încă terminat. Dacă credeți cumva că așa se cuvine să faceți, trimiteți o scrisoare lui Darius, cerându-i să cerceteze cronicile regale, ca să se convingă de adevărul spuselor lor.

5. Ca urmare a vorbelor rostite de Zorobabel și de Marele Preot, Sisines și însoțitorii lui au hotărât să nu se pună de-a curmezișul continuării lucrărilor până ce ei îl vor înștiința pe Darius. Numai decît i-au și scris despre cele întâmplate. Întrucât iudeii s-au speriat și s-au temut că regele va regreta reconstruirea Hierosolymeii și a templului, doi proroci care trăiau în vremea aceea printre ei, Aggaeus și Zacharias, i-au îndemnat să nu-și piardă curajul, căci n-o să le vină nici un rău din partea perșilor, deoarece așa le prezisese Domnul. Având deplină încredere în ei, iudeii și-au continuat cu multă râvnă munca, fără s-o întrerupă o singură zi.

6. Între timp, samaritenii i-au scris lui Darius și în epistolele lor îi învinuiau pe iudei că-și întăreau orașul și înălțau un templu care aducea mai degrabă a fortăreață decât a lăcaș de închinăciune. Susțineau acolo că nu era spre binele regelui ceea ce făceau iudeii, trimițându-i de asemenea scrisoarea lui Cambise, prin care acesta interzicea zidirea templului, deoarece nu-i aducea nici un folos, iar rezidirea Hierosolymeii îi sporea temerile. Când a citit scrisoarea trimisă de Sisines și însoțitorii lui, Darius a cerut să se facă cercetări în arhivele regale. Într-un turn al Ecbatanei din Media a fost găsită o cronică unde erau scrise următoarele rânduri: „În primul an al domniei lui Cyrus, regele a dat porunci ca, împreună cu jertfelnicul său, să se rezidească templul din Hierosolyma, a cărui înălțime să fie de șazeci de coți și lățimea aceeași, cu trei rânduri de piatră cioplită și un rând de lemn din partea locului, urmând ca cheltuielile să fie suportate de vistieria regelui. A cerut de asemenea ca vasele răpite de Nabucodonosor și aduse în Babilon să fie retrimise la Hierosolyma. Sarcina asta a fost

24

încredințată lui Abassar, guvernatorul Siriei și al Feniciei, precum și subordonaților săi. Aceștia trebuie să rămână departe de oraș și să-i lase pe iudei, slujitorii Domnului, și pe cărmuitorii lor, să-și clădească templul așa cum doreau ei. A ordonat apoi ca lucrările să fie sprijinite și prin birurile provinciilor ai căror ispravnici erau și să le ofere pentru jertfe tauri și berbeci, și miei, și iezi, și lamura fainei, și ulei, și vin, ca și tot ceea ce le cereau preoții: aceștia trebuiau la rândul lor să se roage lui Dumnezeu pentru sănătatea regelui și a perșilor. Cyrus a dispus ca aceia care se vor împotrivi poruncilor sale să fie ținuiți pe cruce, iar averea lor să intre în vistieria regală. Așijderea l-a rugat chiar el pe Dumnezeu să-l hărăzească pieirii pe oricine va cuteza să împiedice zidirea templului, Domnul însuși ferindu-l astfel să comită o fărădelege."

7. După ce a găsit însemnările din cronica lui Cyrus, Darius a trimis lui Sisines și însoțitorilor săi următorul răspuns:

REGELE DARIUS CĂTRE GUVERNATORUL SISINES ȘI ÎNSOȚITORII LUI:

„Vă trimit alăturat copia scrisorii pe care am găsit-o în cronica lui Cyrus și vreau să se înfăptuiască întocmai tot ceea ce conține ea. Rămâneți cu bine!"

Înțelegând limpede din scrisoare care era voința regelui, Sisines și însoțitorii lui au hotărât să dea ascultarea cuvenită hotărârilor sale. Au încurajat așadar sfintele lucrări și i-au sprijinit pe bătrânii iudeilor și pe cărmuitorii lor. Prin marele avânt pe care l-a luat, înălțarea templului a înaintat repede, precum proorociseră Aggaeus și Zacharias³ la îndemnul lui Dumnezeu, potrivit dorinței regilor Cyrus și Darius. Construcția s-a desfășurat timp de șapte ani. În al nouălea an al domniei lui Darius, la cea de-a douăzeci și treia zi din luna a douăsprezecea, numită de noi Adar⁴ și de macedoneni Dystros, preoții și leviții. împreună cu mulțimea

¹ Aggaeus, Zacharias și Maleahi sunt cei trei prooroci minori cu care se încheie așa-numita „Carte a celor doisprezece profeți". Ei au venit în Israel din exilul babilonian (circa ?20 î.e.n.) și prin scurtele lor cărți și-au încurajat concetățenii să-și reclădească templul din Ierusalim, îndemnându-i să se pocăiască. La Zacharias. proorocirile mesianice alternează cu viziuni apocaliptice.

* Februarie-martie. În vremurile biblice, anul evreiesc începea primăvara. Dystros era cea de-a doua lună din calendarul macedonean. Al nouălea an al domniei lui Darius este 511 î.e.n.

israeliților, au adus drept jertfe de mulțumire pentru reînnoirea după întoarcerea din captivitate a norocului de a avea iarăși un templu: o sută de tauri, două sute de berbeci, patru sute de miei și doisprezece țapi, după numărul semințiilor (câci atâtea triburi aveau israeliții), dormici să obțină iertarea păcatelor fiecăreia. Apoi preoții și leviții au avut grijă ca, după legea lui Moise, să asigure portari pentru oricare intrare, fiindcă iudeii au construit de jur împrejurul templului un portic pentru sanctuarul din interior.

8. Sărbătoarea Azimelor fiind aproape, în prima lună numită de macedoneni Xanthicus și de noi Nisan, întregul popor din târguri a pornit de-a valma înspre oraș. Aici și-au început serbarea iudeii, care s-au purificat împreună cu soțiile și copiii, după datina străbună, apoi au înjunghiat victimele în a paisprezecea zi a lunii ce se cheamă a Paștilor și s-au ospătat vreme de șapte zile, fără să-și drămuiească cheltuielile. Au oferit Domnului arderi de tot și jertfe de mulțumire, fiindcă Dumnezeirea i-a readus pe pământul patriei și le-a redat legile strămoșești, făcându-l pe regele perșilor să le fie binevoitor. În vremea care a urmat, locuitorii Hierosolymeii au început să închine iarăși Domnului jertfe pline de strălucire, adoptând o guvernare care îmbina aristocrația cu oligarhia. Căci Marii Preoți au stat în fruntea țării până când neamul Asamoneilor a instaurat monarhia. Mai înainte ca poporul să fie subjugat și târât în captivitate, începând cu Saul și David, regii au domnit vreme de cinci sute douăzeci și doi de ani, șase luni și zece zile. Până să aibă parte de regi, poporul a fost condus de cărmuitori ce se numeau Judecători sau căpetenii unice. Această orânduire a dăinuit de la moartea lui Moise și până la cea a comandantului Iesus, mai bine de cinci sute de ani. Așa au dus-o iudeii care au scăpat din captivitate în timpul domniei lui Cyrus și Darius.

9. Dar samaritenii, stăpâniți de ură și invidie și sprijinindu-se pe bogăția și pe înrudirea lor cu perșii, din care își trăgeau obârșia, au pricinuit iudeilor nenumărate necazuri. Ca atare, ei refuzau să le plătească tributul pe care, potrivit ordinului dat de rege, trebuiau să-l aducă la jertfele lor și s-au străduit să-i câștige de partea lor și pe dregătorii domnești, fără să piardă nici un prilej de a face rău iudeilor, fie fățiș, fie prin intermediul altora.

Locuitorii Hierosolymeii au hotărât atunci să apeleze la Darius și să-i învinuiască pe samariteni. În acest scop, ei au trimis o solie alcătuită din Zorobabel și alți patru magistrați. Cum a primit de

26

la acești soli plângerea împotriva îndărătniciei samariteni lor, regele i-a trimis înapoi cu o scrisoare adresată dregătorilor săi și Senatului Samariei, conținutul ei fiind următorul:

**REGELE DARIUS CĂTRE TANGANAS ȘI SAMBABAS,
DREGĂTORII SAMARIEI, SADRACAS, BOBELON ȘI
SLUJITORII LOR DIN SAMARIA:**

„Zorobabel, Ananias și Mardocheus, solii iudeilor, v-au învinuit că le-ați pus piedici în construcția templului și nu le-ați trimis tributul vostru la jertfele lor, așa cum v-am poruncit. Vreau așadar ca, după citirea scrisorii de față, să se dea din vistieria regească a Samariei tot ceea ce socotesc preoții că au neapărată nevoie ca să nu-și întrerupă jertfele zilnice, rugându-se lui Dumnezeu pentru mine și poporul persan." Acesta era cuprinsul scrisorii.

CAPITOLUL V

1. După moartea lui Darius s-a suit pe tron fiul său Xerxe, care i-a moștenit evlavia și respectul cuvenit lui

Dumnezeu. Căci aidoma propriului părinte, și-a revărsat întreaga grijă asupra cinstirii Lui, arătând multă bunăvoință față de iudei. În vremea aceea, Mare Preot era fiul lui Iesus, numit Ioachim. Dar la Babilon se afla un bărbat drept și înconjurat de prețuirea mulțimii, primul preot al poporului, ce se chema Ezdra. Era un bun cunoscător al legilor lui Moise și a cucerit prietenia regelui Xerxe. Deoarece luase hotărârea să plece la Hierosolyma și să ia cu el pe unii dintre iudeii trăitori la Babilon, a cerut regelui să-i dea o scrisoare către satrapii Siriei, pentru ca aceștia să știe cu cine aveau de-a face. Regele a adresat satrapilor săi următoarea scrisoare: **REGELE REGILOR, XERXE, SALUTĂ PE EZDRA, PREOTUL ȘI ÎNVĂȚĂTORUL LEGII DIVINE.** „În regeasca mea omenie am găsit de cuviință ca iudeilor,

27

precum și preoților și leviților lor, care locuiesc în regatul meu și vor să se întoarcă la Hierosolyma, să le îngădui această strămutare. Așadar, oricare dintre ei are o asemenea dorință poate să plece acolo cu dezlegarea mea și a celor șapte sfinctici ai mei, spre a cerceta îndeaproape cum este aplicată legea Domnului în Iudeea. Drumeții vor lua cu ei darurile oferite de mine și prietenii mei Dumnezeuului israeliților, împreună cu aurul și argintul închinat odinioară Domnului, care se mai află în țara babilonienilor, ducându-le pe toate la Hierosolyma, spre a pune la îndemâna divinității sfinte ofrande. Ceea ce tu însuși ai de gând să făurești din aur și argint, ești liber s-o faci cu ajutorul fraților tăi. Vasele sacre ce ți-au fost înmănată să le închini Domnului o dată cu ce intenționezi să mai înfăptuiești de-acum încolo, cheltuielile fiind acoperite din veniturile regești. Păstrătorilor vistierii mele din Siria și Fenicia le-am scris să se îngrijească de îndeplinirea tuturor cererilor lui Ezdra, preotul și tâlmăcitorul legilor Domnului. Pentru ca Dumnezeu să nu fie mânios pe mine și pe urmașii mei, vreau să i se dăruiască Domnului, după datina lui, întreaga cantitate de grâu până la o sută de core. Vă mai previn apoi să nu puneți cumva bir și orice fel de dări viclene sau poveri nici preoților, nici leviților, nici cântăreților, nici portarilor, nici slujitorilor ori scriitorilor templului. Iar tu, Ezdra, întrucât ești înzestrat cu înțelepciunea dăruită de Dumnezeu, pune să faci dreptate în întreaga Sirie și Fenicie numai judecători deprinși cu legea ta. Fii tu răsădit în învățătorul celor ce n-o cunosc, pentru ca atunci când un concetățean de-al tău va încălca legea Lui Dumnezeu și pe cea a regelui, să nu se poată apăra cu neștiința lui, ci să-și primească pedeapsa, ca unul care a știut-o, dar a avut cutezanța să nu-i dea ascultare. Vinovatul să suporte fie pedeapsa cu moartea, fie numai o amendă. Rămâi cu bine!"

2. Cum a primit această scrisoare, Ezdra s-a înveselit peste

¹ Textul scrisorii de recomandare figurează în *Cartea întâi a lui Ezdra*, VII. 12-26. dar ea este atribuită nu lui Xerxe I. suveran al Imperiului Persan (486-465 î.e.n.) ci fiului și urmașului acestuia. Artaxerxe I (465-425 î.e.n.). supranumit Longimanos. Nobil cu mare influență la Curtea Persiei. preotul și scribul Ezdra a condus în 458 î.e.n. cel de-al doilea exod în masă al **iudeilor** (circa 1800) din Babilonia spre Ierusalim, mult mai redus în comparație cu cel dintâi, datând din 538 î.e.n. (aproximativ 42 000 de evrei). Corectă este așadar atribuirea făcută de *Biblie*, numele celor doi regi ahenieni nedeosebindu-se prea mult. Cercetările recente confirmă existența reală a lui Ezdra și rolul lui de apărător și restaurator al învățăturii lui Moise. alături de Neemia.

28

măsură și a început să-l preamărească pe Domnul, înțelegând că-i datoră prietenia pe care i-o arăta regele: potrivit spuselor sale, Lui trebuia să-i aducă cele mai calde mulțumiri. După ce a citit scrisoarea iudeilor aflați atunci la Babilon, a păstrat originalul și a trimis copii tuturor celor din neamul său care locuiau în Media. Cunoscând astfel evlavia regelui față de Dumnezeu și bunăvoința lui față de Ezdra, iudeii s-au bucurat din cale-afară și numeroși au fost cei care au pornit cu avuțiile lor spre Babilon, stăpâniți de dorința reînținerii în Hierosolyma. Dar marea mulțime a israeliților a rămas în țara aceea. Iată de ce numai două seminții din Asia și din Europa sunt supuse romanilor: celelalte zece seminții, întrunind atâtea mii și mii de oameni încât nici nu-i poți număra, locuiesc până în ziua de azi dincolo de Eufrat. Au venit să i se alăture lui Ezdra cei mai mulți dintre preoții, leviții, portarii, cântăreții și slujitorii templului. Adunându-se, așadar, captivii gata de plecare într-un loc situat dincoace de Eufrat, au poposit acolo trei zile și Ezdra i-a pus să postească și să-l roage pe Dumnezeu pentru ocrotirea lor, să nu întâmpine pe drum necazuri pricinuite de dușmani sau greutăți venite din altă parte. Căci Ezdra îi spusese dinainte regelui că Domnul le va purta de grijă și de aceea n-a vrut să primească o escortă de călăreți care să-i însoțească. După încheierea rugăciunilor, iudeii au plecat de la Eufrat în a douăzecea zi a primei luni din al șaptelea an al domniei lui Xerxe, ajungând la Hierosolyma în a cincea lună a aceluiași an. Păstrătorilor vistieriei templului, care se trăgeau din neamul preoților, Ezdra le-a înmănat sfintele daruri: șase sute și cincisprezece talanți de argint, vase de argint în valoare de o sută de talanți, vase de aur în valoare de douăzeci de talanți, așijderea vase de aramă mai prețioasă decât aurul² în valoare de doisprezece talanți. Toate acestea fuseseră dăruite de rege și de sfincticii lui, precum și de israeliții rămași la Babilon. De îndată ce a înmănat aceste daruri, Ezdra a adus ardere de tot legiuita jertfa de doisprezece tauri pentru mântuirea întregului popor, nouăzeci de berbeci, șaptezeci și doi de miei și doisprezece țapi drept prinos de ispășire. Ispravnicilor regești și dregătorilor Coelesinei și Fenicie i-a dat scrisoarea suveranului **lor**. Aceștia au făcut ceea

■ Aurichalcum: **oricalc**, aliaj de aramă și zinc (alamă), socotit de oamenii antici drept un metal prețios.

29

ce le revenea pentru îndeplinirea întocmai a poruncilor regelui și au cinstit cum se cuvenea norodul iudeilor, punându-i la îndemână tot ceea ce avea el nevoie.

3. Aceste lucruri le-a pus la cale Ezdra însuși, iar ele i-au reușit așa cum și le-a dorit fiindcă, după părerea mea,

cunoscându-i cinstea și spiritul de dreptate, Domnul i-a socotit planurile demne de a fi înfăptuite. Dar ceva mai târziu au venit la el câțiva iudei și I-au înștiințat că niște oameni din popor, printre care se numărau chiar preoți și leviți, au uneltit împotriva statului și au încălcat datinile străbune, luându-și neveste de neam străin, spre a înjosi tagma preotească. Aceștia l-au rugat să vină în sprijinul legilor, pentru ca să nu stârnească, fără deosebire, mânia lui Dumnezeu împotriva tuturor, făcându-i să îndure alte nenorociri. Cuprins de mâhnire, Ezdra și-a rupt veșmântul, și-a smuls părul din cap și și-a slujit barba, trântindu-se la pământ, fiindcă frunzașii poporului toleraseră o asemenea nelegiuire. Zicându-și în sinea lui că, atunci când va cere păcătoșilor să-și părăsească nevestele și copiii, aceștia nu se vor supune, n-a mai vrut să se mai ridice de jos. În jurul lui s-au strâns așadar toți oamenii dreți și s-au văitat de asemenea, deplângând cele întâmplate. Ezdra s-a ridicat în sfârșit din glia unde zăcea, și-a înălțat mâinile spre cer și a strigat celor din jurul lui că ar trebui să le fie rușine să-și ridice ochii la Dumnezeu, întrucât greșise amarnic poporul care, pare-se, dăduse uitării pedepsele abătute asupra strămoșilor din pricina păcatelor comise de aceștia. De vreme ce a scos din captivitate sămânța și rămășițele lor și le-a readus în Hierosolyma, insuflând regilor Persiei mila pentru soarta lor, l-a implorat pe Dumnezeu să nu țină seama nici de greșelile săvârșite acum, chiar dacă pentru ele li s-ar fi convenit pedeapsa cu moartea și, în marea lui bunătate, să-i cruțe de piere³.

4. După aceea, Ezdra a pus capăt rugăciunii sale. Atunci, toți cei ce se strânseseră cu nevestele și copiii în jurul lui au izbucnit în plâns și un anume Achonius, frunzașul Hierosolyme, i-a spus că într-adevăr au păcătuit iudeii care conviețuiau cu femeile de alt neam. El i-a propus ca aceștia să depună jurământul că toți își vor alunga nevestele și copiii, iar cei ce nu vor să se supună, vor

³ Flavius Josephus redă în sti! indirect patetica rugăciune reprodusă de penultimul capitol din *Cartea întâi a lui Ezdra* (IX. 6-15).

fi trași la răspundere. Lăsându-se astfel convins, Ezdra i-a pus pe căpeteniile preoților, leviților și ai celorlalți israeliți să jure că-și vor alunga nevestele și copiii, potrivit sfatului lui Achonius. De îndată ce aceștia au depus jurământul, Ezdra a părăsit templul și s-a dus în chilia lui Ioannes, fiul lui Eliasib, unde a rămas o zi întreagă fără să se atingă de mâncare și de băutură din pricina amărăciunii sale. Apoi s-a răspândit știrea că toți cei întorși din captivitate trebuie să se adune la Hierosolyma. Cel care nu se va înfățișa în două sau trei zile va fi îndepărtat din obște și, printr-o hotărâre luată de sfatul bătrânilor, averea lui va trece în proprietatea templului. Oamenii din semințiile lui Iuda și Beniamin s-au întrunit în trei zile: era cea de-a douăzecea zi din luna a noua, care la iudei se numește Kislev și la macedoneni Apellaios⁴. S-au așezat în încăperile din partea de sus a templului, bătrânii fiind de față, și tremurau, răzbiți de frig. S-a sculat atunci Ezdra și i-a învinuit, spunând că au încălcat legea cei care și-au luat neveste de neam străin. Ei mai pot să obțină acum iertarea lui Dumnezeu, scăpând cu conștiința curată, doar dacă renunță la conviețuirea cu nevestele lor. întreaga adunare a răspuns într-un glas că așa va face. Numai că numărul lor era mare și între timp a venit iarna, astfel că treaba nu poate fi înfăptuită în două sau trei zile. Celor care s-au căsătorit cu femei de alt neam trebuie așadar să li se acorde un răgaz, permițând bătrânilor întruniți în locul ales de ei să stabilească numărul bărbaților cu neveste străine. întrucât propunerea a fost adoptată, în prima zi a lunii a zecea a început identificarea celor ce făcuseră căsătorii nepermise și cercetarea a durat până în prima zi a lunii următoare. Printre urmașii Marelui Preot, ca și printre preoți, leviți și israeliți s-au aflat mulți care și-au părăsit numaidecât nevestele și copiii, punând respectarea legilor mai presus de dragostea față de familiile lor. Pentru îmblânzirea lui Dumnezeu, aceștia i-au adus drept jertfă un berbec. Nu mi s-a părut util să înșir aici numele lor⁵. După ce a îndreptat astfel păcatul căsătoriilor nelegiuite, Ezdra a luat cu acest prilej măsuri de înlăturare a acestui nărav și în vremurile care au urmat.

⁴ Luna decembrie, în calendarul roman.

⁵ Cu lista evreilor întorși din robie care și-au repudiat nevestele păgâne se încheie *Cartea întâi a lui Ezdra* (X, 18-44), urmată de *Cartea lui Neemia sau a doua Ezdra*. Reformatorul s-a pronunțat împotriva căsătoriilor mixte între israeliți și aparținătorii unor neamuri păgâne.

31

5. în luna a șaptea, când se celebra Sărbătoarea Corturilor și aproape întregul popor s-a strâns laolaltă, toți s-au urcat în partea de sus a templului, orientată spre poarta lui răsăriteană, rugându-l pe Ezdra să le citească legile lui Moise*. El s-a așezat în mijlocul mulțimii și din zorii zilei până la amiază a citit fără întrerupere. Prin lectura lui Ezdra, ascultătorii au învățat nu numai cum trebuiau să ducă o viață dreaptă atât în prezent cât și în viitor, ci s-au căit amarnic pentru trecutul lor și au izbucnit în plâns, chibzuind în sinea lor câte nenorociri ar fi putut ocoli dacă s-ar fi supus legilor. Observând purtarea lor, Ezdra le-a poruncit să se întoarcă acasă și să nu mai verse lacrimi. Căci era sărbătoare și nu se cădea ca, într-o asemenea zi, ei să fie triști: așa ceva nu era îngăduit. I-a îndemnat ca mai degrabă să petreacă în ospețe și să simtă veselia sărbătorii, iar căința și tristețea să-i ocrotească de primejdia recăderii în aceleași păcate. Așadar, la îndemnul lui Ezdra, iudeii au început să petreacă. După ce au locuit vreme de opt zile în corturi, ei s-au îndreptat spre casă înălțând cântece de preamărire a Domnului și au adus mari mulțumiri lui Ezdra fiindcă le-a îndreptat abaterile de la legea statului lor. El s-a stins din viață la o vârstă înaintată, înconjurat de prețuirea mulțimii, fiind înmormântat la Hierosolyma cu multă pompă. Tot pe atunci a murit și Marele Preot Ioachim și fiul său Eliasib i-a urmat la pontificat.

6. Printre iudeii robiți se număra și paharnicul lui Xerxe, cu numele de Neemia. Pe când se plimba într-o zi în fața porților Susei, capitala perșilor, a auzit niște străini care se îndreptau spre oraș după o călătorie îndelungată vorbind între ei în evreiește, așa că i-a întrebat de unde veneau. Aceștia i-au răspuns că plecaseră din Iudeea și el

i-a întrebat din nou ce se mai întâmplă cu poporul și cu capitala lor, Hierosolyma. Ei i-au spus că toți o duc foarte rău și că zidurile de apărare au fost făcute una cu pământul, iar noroadele învecinate aduc iudeilor nenumărate ponoase. Ziua ele se năpustesc asupra țării și o jefuiesc, noaptea își continuă blestemățiile, astfel că mulți dintre locuitorii ținutului sau chiar din Hierosolyma devin robi și, la ivirea zorilor, drumurile sunt acoperite cu hoituri. Adânc mișcat de nenorocirile abătute asupra compatrioților săi.

* *Pentateuhul*. Prin această lectură. *Cete cinci cărți*, aduse de Moise din exil. sunt repromulgate ca Lege acceptată și obligatorie pentru întregul Israel.

32

Neemia a izbucnit în plâns și, înălțându-și privirile spre cer, a zis: „O, Doamne, câtă vreme ai să mai năpăstuiesti poporul nostru? Iată că toți au ajuns să ne jefuiască cum și când vor ei!” în timp ce stătea în fața porților și plângea, a sosit un slujitor care l-a vestit că regele vrea să se așeze la masă. Numai că el a plecat așa cum era, fără să-și spele fața, grăbit să-și îndeplinească slujba pe care o avea pe lângă rege. După ce a prânzit, regele era bine dispus și mai vesel decât în mod obișnuit. Cum a dat cu ochii de Neemia și i-a văzut fața mahnită, l-a întrebat care era pricina supărării sale. Rugându-l pe Dumnezeu să-i dea harul vorbirii și puterea de a convinge, el a cuvântat așa: „Cum aș putea oare, stăpâne, să arăt altfel și să n-am inima îndurerată câtă vreme aflu că la Hierosolyma, orașul de baștină unde zac înmormântați înaintașii mei, zidurile au fost prăvălite la pământ și porțile mistuite de flăcări? Îngăduie-mi, rogu-te, să mă duc acolo, să-i înalț zidurile și să termin clădirea templului!” Regele s-a învoit să-i îndeplinească dorința și a făgăduit să-i încredințeze scrisori adresate satrapilor săi, pentru ca aceștia să-l primească cu bunăvoință, așa cum se obișnuiește, făcându-i rost de tot ceea ce avea nevoie. Apoi a adăugat: „Dar acum alungă-ți tristețea și slujește-mă cu obișnuita ta veselie!” Atunci Neemia l-a proslăvit pe Dumnezeu, i-a mulțumit regelui pentru favoarea făcută și și-a îndepărtat mâhnirea, înălțându-și chipul radios, înveselit de ceea ce i se promisese. A doua zi, regele l-a chemat la el și i-a dat o scrisoare către Adaeus, guvernatorul Siriei, Feniciei și Samariei, prin care le trimitea porunca să-și arate respectul față de Neemia și să-i ofere ceea ce avea nevoie pentru construcție. 7. Când a ajuns așadar la Babilon și mulți dintre compatrioții lui s-au oferit să-l însoțească, Neemia s-a îndreptat spre Hierosolyma în al douăzeci și cincilea an al domniei lui Xerxe⁷. Acolo a arătat scrisoarea Domnului, apoi a înmănat-o lui Adaeus și celorlalți guvernatori; chemând la Hierosolyma întregul popor, a pășit în mijlocul templului și a ținut următoarea cuvântare: „Știți desigur, frați iudei, că Dumnezeu a

Conform tradiției biblice, Neemia este pahamicul lui Artaxerxe și preocupările sale pentru jalnica soartă a Hierosolyme încep „în luna Kislev, în anul al douăzecilea al lui Artaxerxe” (*Cartea lui Neemia*, I. 1), adică în decembrie 446 î.e.n. și nu în 461 î.e.n., cum susține Flavius Iosephus

33

ținut minte numele strămoșilor noștri Abraham, Isaac și Iacob și, întrucât ei au avut o fire dreaptă, n-a conținut niciodată să aibă grijă de noi. Pe mine m-a ajutat să obțin de la rege împuternicirea de a reclădi zidurile orașului nostru și de a întregi acea parte a templului care mai lipsește. Deoarece cunoașteți prea bine dușmănia pe care ne-o poartă noroadele învecinate și vă dați seama că, la aflarea intenției noastre de reînălțare a meterezelor, ele se vor împotrivi, recurgând la toate mijloacele ca să ne zădărnicească lucrările, vreau să vă puneți nădejdea mai întâi în Dumnezeu, gata să fie o stavilă în calea urii lor. Apoi nu trebuie să întrerupeți reconstrucția nici ziua, nici noaptea, ci dimpotrivă, să munciți cu întreaga voastră râvnă, căci depinde numai de voi să folosiți prilejul favorabil de acum!” După ce a vorbit astfel, a cerut magistraților să măsoare lungimea zidurilor și să împartă munca întregului popor, pe orașe și târguri, deopotrivă, după puterile fiecăruia. A promis că el însuși și însoțitorii lui vor lua parte la lucrări, apoi a împrăștiat adunarea. S-au pus numai că pe treabă iudeii. Ei au primit acest nume din ziua când au părăsit Babilonul, de la cei din seminția lui Iuda, sosiți primii în țara care poartă aceeași denumire ca și locuitorii ei.

8. Vestea că zidurile de apărare se înălțau într-un ritm susținut a stârnit adâncă nemulțumire a ammaniților, moabiților, samaritenilor și a tuturor locuitorilor Coelesiriei. care au făcut în așa fel încât să le întindă capcane, spre a-i abate de la îndeplinirea planurilor lor. Ei au omorât mulți iudei și s-au străduit să pună la cale chiar și pieirea lui Neemia, tocmind niște străini care să-lucidă. Apoi au căutat să le inspire teamă și îngrijorare, răspândind zvonul că o mare oaste alcătuită din diferite noroade se pregătea să-i invadeze. Spaima iudeilor a fost atât de mare încât puțin a lipsit ca ei să abandoneze lucrarea. Dar Neemia nu s-a lăsat intimidat de strădania dușmanilor de a întrerupe construcția, ci pentru propria-i siguranță, a pus o gardă de corp în preajma lui, din dorința de a nu stingheri deloc strădaniile lor susținute. Toate măsurile de protecție și de prevedere nu și le-a luat Neemia fiindcă se temea de moarte, ci din convingerea că, după moartea lui, concetățenii săi nu vor mai duce construcția zidurilor până la capăt. A dat poruncă așijderea lucrătorilor să vină la muncă bine înarmați.

Iată de ce purtau sabia la cingătoare chiar și cioplitorii în piatră, precum și cei ce aduceau materialul lemnos, obligându-i pe aceștia să aibă la îndemână scuturile. Din cinci sute în cinci sute de pași a postat trâmbițași cărora le-a cerut ca, la apropierea dușmanilor, să dea semnalul de alarmă, astfel ca poporul să se înarmeze de luptă și să nu ajungă, golași și nepregătiți, pradă vrăjmașilor. Chiar și în cursul nopții făcea el însuși înconjurul orașului, fără să se plângă de osteneală, de nevoia hranei și a odihnei. Nu se slujea nici de una, nici de alta, mânat de

plăcere, ci ca să-și întrețină viața. Neemia a suportat acest efort neîntrerupt timp de doi ani și patru luni. Căci atât a durat înconjurarea cu ziduri a Hierosolymei, încheiată în luna a noua din al douăzeci și optulea an al domniei lui Xerxe. Când înălțarea meterezelor s-a terminat, Neemia și mulțimea au închinat Domnului jertfe de mulțumire pentru înfăptuirea lor și sărbătoarea a ținut opt zile. Auzind de terminarea construcției zidurilor de apărare, noroadele care locuiau în Siria s-au revoltat. Când a văzut cât de puțin numeroasă era populația Hierosolymei, Neemia a îndemnat preoții și leviții să părăsească ținutul din jur ca să se mute în oraș și să se stabilească acolo, nedându-se în lături să le construiască locuințe pe cheltuiala lui. Poporului care lucra pe ogoare i-a poruncit să trimită la Hierosolyma a zecea parte din recoltă, pentru ca preoții și leviții, având mereu la îndemână suficiente provizii, să nu neglijeze cumva slujirea lui Dumnezeu. Agricultorii au făcut cu dragă inimă ceea ce le-a cerut Neemia. Așa se face că populația orașului Hierosolyma a crescut de la o zi la alta. Neemia a mai dat încă multe alte rânduieli vestite și demne de toată lauda, murind la adânci bătrâneți. A fost un om bun și drept, foarte dornic de prețuirea compatrioților săi, cărora le-a lăsat, ca un trainic monument, zidurile Hierosolymei. Acestea sunt faptele care s-au petrecut în timpul domniei lui Xerxe.

35

CAPITOLUL VI

1. La moartea lui Xerxe, i-a urmat la tron fiul său Cyrus, pe care grecii îl numesc Artaxerxe¹. În timpul domniei sale asupra perșilor, foarte puțin a lipsit ca întregul popor al iudeilor să piară, chiar și nevestele și copiii. Pricina acestei întâmplări o voi arăta în ceea ce urmează acum. Mai întâi trebuie să vă vorbesc despre rege și împrejurările în care el a luat de soție o femeie din Iudeea, de neam regesc, despre care se zice că a fost salvatoarea poporului nostru. După ce a dobândit tronul și a numit satrapii celor o sută douăzeci și șapte de provincii începând din India până în Etiopia, în cel de-al treilea an al domniei sale, el și-a pofit prietenii, supușii persani și pe conducătorii lor la un strălucitor festin cu o durată de o sută optzeci de zile, așa cum se cuvenea unui rege dornic să înfățișeze tuturora măreția bogățiilor sale. După aceea, a dat la Susa un ospăț de șapte zile neamurilor străine și ambasadurilor acestora. Ospățul s-a desfășurat în felul următor: regele a înjghebat un cort mare susținut de coloane de aur și argint și acoperit cu pânză de in și puipură. Multe mii de oameni încăpeau în cortul acesta. Mesenii foloseau cupe de aur împodobite cu pietre prețioase, hărăzite deopotrivă desfătării și în cântării privirilor. Slujitorilor le-a dat porunca să nu constrângă pe nimeni să bea, umplând mereu cupele după obiceiul perșilor, ci să îngăduie fiecăruia să se servească după pofta și plăcerea lui. A trimis pretutindeni în țară soli care să vestească întreruperea lucrărilor și statornicirea unor zile de sărbătoare în cinstea domniei sale. Regina Vaste însăși dădea în interiorul palatului o petrecere asemănătoare pentru femei, întrucât frumusețea soției sale era neasemuită, regele, vrând s-o arate invitaților, i-a poruncit să vină la ospățul dat de el. Din respect față de datinile persane, care interziceau femeilor să fie

¹ Regele persan din *Cartea Esterei*, datând din secolul 111 î.e.n., se cheamă în manuscrise și Artaxerxe, și Ahașveros, forma ebraică (în latinește Assuerus) a numelui lui Xerxe (în persană Kșarkša), menționată ca atare și în *Cartea întâi a lui Ezdra*, IV, 6 (traducerea românească autorizată). Estera, neatestată în analele persane, se trăgea din regele Saul.

văzute de străini, aceasta nu s-a prezentat înaintea regelui. Când și-a trimis de mai multe ori eunucii s-o cheme din nou, regina nu s-a lăsat înduplecată să vină la dânsul. Cuprins pe loc de o furie cumplită, regele a pus capăt petrecerii. I-a chemat la el pe cei șapte înțelepți persani însărcinați cu tâlcuirea legilor. Față de aceștia și-a învinuit propria soție și le-a spus cum a fost jignit de ea: în pofida faptului că a fost chemată la ospăț de câteva ori, nu s-a supus nici măcar o singură dată. Le-a cerut așadar să i se arate ce măsură să ia împotriva reginei, potrivit datinilor vechi. Unul dintre cei șapte înțelepți, numit Muchaeus, i-a zis că jignirea nu-l atinge numai pe el, ci și pe toți persanii care, prin acest gest, sunt în primejdia de a fi disprețuiți de soțiile lor (căci nici o nevestă nu-și va mai respecta bărbatul, luând ca pildă trufia reginei față de el, care poruncește tuturora). Înțeleptul l-a îndemnat pe rege să pedepsească cu asprime îndărătnica purtare a reginei față de el și să vestească tuturor popoarelor supuse lui verdictul pe care i l-a dat. S-a luat hotărârea ca regina Vaste să fie repudiată și rangul ei să fie dat altei femei.

2. Întrucât o iubea nespuse de mult pe Vaste, regele nu se putea despărți prea ușor de ea, dar de vreme ce datina îi interzicea să se mai împace, nu-i rămânea decât să sufere în continuare și să regrete nenorocul pe care singur și l-a pricinuit. Când însă au observat zbuciumul lui sufletesc, prietenii săi l-au sfătuit să-și alunge din minte chipul soției și iubirea față de ea, care nu-i mai slujea oricum la nimic; apoi să ceară ca pe întregul întins al împărăției sale să fie trimiși căutătorii celor mai frumoase și mai alese fete, iar ei să se căsătorească cu cea care le întrecea pe toate. Noua lui soție va stinge de la sine dragostea față de cea dintâi, iar afecțiunea pe care i-o purta se va răci, revărsându-se asupra acesteia. Cum sfatul a fost pe placul său, regele a poruncit să fie căutate cele mai chipeșe fecioare din întreaga împărăție, spre a fi aduse la el. Printre numeroasele preferate strânse laolaltă se afla și o fată din Babilon, orfană de ambii părinți, crescută de unchiul ei Mardocheus (căci așa se numea dânsul). Se trăgea din seminția lui Beniamin și făcea parte dintr-una din cele mai de vază familii ale iudeilor. Estera (căci așa se

numea dânsa) le întrecea în frumusețe pe toate celelalte și, prin fei mecătoru-i chip, atrăgea cu piecădeie ochii privitorilor asupra ei. Încredințată unui eunuc pentru o aleasă îngrijire, acesta a avut prevederea să-i dea din belșug balsamuri și alifile scumpe cu care trebuia să-și ungă trupul. De aceeași îngrijire s-au bucurat și celelalte fete, în număr de patru sute, vreme de șase luni. Când trecerea lor a fost socotită un răstimp îndestulător pentru ca fetele să intre în așternutul domnesc, în fiecare zi era trimisă câte una regelui, să se deprindă cu ea. După ce se desfăta cu dânsa, regele o înapoia numaidecât eunucului. De îndată ce a venit la rând Estera, copila i-a plăcut atât de mult încât s-a îndrăgostit de ea, acceptând-o drept soție legitimă; căsătoria a fost celebrată în cel de-al șaptelea an al domniei sale, în luna a douăsprezecea, care se cheamă Adar². A expediat apoi soli, care se numesc curieri, către toate noroadele, ca să le vestească nunta lui. A ospătat el însuși timp de o lună de zile pe perși și mezi și pe căpeteniile popoarelor, cu sărbătorescul prilej al căsătoriei sale. Când noua soție a fost adusă la palat, regele i-a pus diadema pe frunte. Acolo a locuit Estera, fără să-i dezvăluie neamul din care se trăgea. Unchiul ei s-a mutat din Babilon în Susa persienească, unde și-a găsit o locuință, și venea zilnic la palat, interesându-se de soarta copilei pe care o iubea de parcă ar fi fost fiica lui.

3. În vremea aceea, regele a dat o lege potrivit căreia nici unul dintre supușii lui nu avea voie să se apropie nechemat de el atunci când stătea pe tron. Ca atare, avea în jurul lui gărzi înarmate cu securi, gata să-i pedepsească pe cei ce încălcau legea. Regele însuși, instalat pe tron, ținea în mână sa o baghetă de aur cu care indica pe cine anume dorea să cruțe dintre vizitatorii nepoftiți. Cel atins de bagheta lui era în afara oricărei primejdii. Atât am avut de spus despre acest subiect.

4. Ceva mai târziu, au pus la cale un complot împotriva regelui eunucii Bagathous și Theodestes. Dar Barnabazus, slujitorul unuia dintre eunuci, de obârșie evreiască, a aflat de această uneltire și i-a dat de gol unchiului reginei. Mardochaeus i-a denunțat pe complotiști la rege prin intermediul Esterei. Regele s-a înspăimântat și a găsit învinuirea întemeiată. Ambii eunuci au fost ținuiți pe cruce. Mardochaeus, salvatorul vieții lui, nu s-a ales atunci cu altă răsplată decât faptul că numele său a fost introdus de cronicari în anale și i s-a dat o locuință în palat, fiind primit în rândul prietenilor credincioși ai regelui.

¹ Vezi n. 4 de la cap. IV.

38

5. Pe atunci era obiceiul ca, ori de câte ori venea la rege Aman, fiul lui Amadathas, din neamul amaleciților, atât persanii cât și străinii aveau datoria să-și arate venerația, aruncându-se cu fața la pământ înaintea lui, fiindcă așa suna porunca dată de Artaxerxe. Datorită înțelepciunii sale și respectului arătat datinilor străbune, Mardochaeus nu putea să acorde o asemenea cinstire unui om. Observând purtarea lui, Aman s-a interesat ce obârșie avea. Cum a auzit că era iudeu, s-a indignat, zicându-și că, de vreme ce persanii îi aduc tributul lor de venerație, tocmai el, un rob, nu catadicsește să facă acest lucru. Dornic să se răzbune pe Mardochaeus, i s-a părut prea puțin să ceară pedepsirea unui singur om, așa că Aman a hotărât să-i nimicească întregul popor. Încă din naștere, îi ura de moarte pe iudei, fiindcă neamul amaleciților, din care se trăgea el, fusese stârpit de aceștia. Aman s-a dus să se plângă regelui și i-a spus că, în întreaga lui împărăție, s-a răspândit un norod nelegiuit, care nu se amestecă cu nimeni, duce un trai cu totul aparte, fără să se închine acelorași zei ca și celelalte neamuri, nici nu se supune legilor, ci luptă prin obiceiurile și rânduielile sale împotriva poporului lui, ca și a tuturor oamenilor. „Dacă vrei să faci un bine supușilor tăi - a adăugat el -, poruncește ca acest neam să fie stârpit din rădăcină, astfel ca nici unul să nu supraviețuiască, fie că e rob sau prizonier de război!” Totuși, pentru ca regele să nu fie păgubit cumva prin neplata birurilor ce i se cuveneau, Aman s-a obligat singur să-i trimită, din avuția lui, patruzeci de mii de talanți de argint, oriunde dorește. Îi oferă bucuros această sumă - mai susținea el -, pentru ca împărăția lui să scape de această pacoste și să trăiască în pace.

6. După ce Aman i-a cerut această favoare, Artaxerxe I-a asigurat că poate să-și păstreze banii, iar cu iudeii n-are decât să facă orice pofteste. Văzându-și strădania încununată de succes, Aman a întocmit de îndată, în numele regelui, un edict către toate popoarele, cu acest conținut:

MARELE REGE ARTAXERXE SCRIE CELOR O SUTĂ

DOUĂZECI ȘI ȘAPTE DE SATRAPI. DIN INDIA

PÂNĂ ÎN ETIOPIA, URMĂTOARELE:

„Deși am ajuns să domnesc peste numeroase popoare și

39

mi-am întins stăpânirea cât de mult am vrut peste toate țările lumii, n-am comis greșeala de a fi trufaș și sever cu supușii mei, ci m-am arătat blând și binevoitor, preocupat doar ca ei să se bucure de pace și de ocrotirea legilor, străduindu-mă să le obțin toate avantajele acestora pentru totdeauna. Dar Aman, care pentru înțelepciunea și dreptatea lui deține primul rang în prețuirea mea și, datorită credinței și atașamentului ce mi le arată, ocupă al doilea loc, lângă mine, cu statornica-i grijă, mi-a atras atenția că, răspândită printre toți supușii mei de pe fața pământului, trăiește o nație haină la suflet. Ea nu se supune legilor, nu dă ascultare regelui și este în dezacord cu bunele moravuri, urându-ne din cale-afară împărăția, căci urzește planuri viclene împotriva noastră. De aceea decid să-i aveți în vedere pe oamenii dați în vileag de Aman, un al doilea părinte al meu, ca să-i dați pieirii pe toți, împreună cu nevestele și copiii lor, fără să cruțați pe nimeni și fără să vă lăsați cuprinși de milă mai mult decât se cuvine, opunându-vă astfel poruncii regești. Vreau ca acest lucru să se întâmple în a treisprezecea zi a

lunii a douăsprezecea din anul viitor, pentru ca pretutindeni dușmanii noștri să-și piardă viața într-o singură zi, iar noi să avem după aceea parte de liniște." Porunca a fost răspândită în orașe și pe întinsul împărăției și toți erau pregătiți să-i suprime în întregime pe iudei la sorocul hotărât. Chiar și în Susa se făceau pregătiri febrile. În timp ce regele și Aman se desfătau în ospete și chefuri, orașul era bântuit de teamă și neliniște.

7. Când a aflat de această primejdie, Mardocheus și-a rupt hainele sale, și-a pus un sac pe dânsul și, cu cenușă pe cap, cutreiera orașul, strigând că era sortit pieirii un neam care nu făcuse rău nimănui. Pe când se văita astfel, a ajuns până la palatul regal, unde s-a oprit: acolo nu putea să pătrundă cu o asemenea îmbrăcăminte. La fel s-au purtat și toți ceilalți iudei din cetatea în care edictul fusese făcut public, tânguindu-se și deplângând cumplita soartă ce-i așteaptă. Înștiințată că la poarta palatului stătea Mardocheus îmbrăcat în veșmânt jalnic, regina a rămas înmărmurită la primirea veștii și i-a trimis haine de schimb. El a refuzat să-și dezbrace sacul (deoarece nici nu avea de gând să facă acest lucru până nu se va curma răul ce-l pândește). Atunci regina i-a chemat pe eunucul Achrateus (aflat întâmplător în preajma ei) și l-a trimis să-l întrebe ce nenorocire

40

a dat peste el încât nu pune capăt bocetelor sale și la rugămintea ei nu se îndură să-și lepede haina pe care o purta. Mardocheus l-a lămurit că pricina acestei mâhniri era edictul împotriva iudeilor, răspândit de rege în toate provinciile, precum și faptul că, pentru a obține stărpirea neamului său, Aman îi promisese regelui o sumedenie de bani. El a trimis Esterei o copie a edictului din Susa și a rugat-o să intervină pe lângă rege în favoarea poporului ei, fără să se socotească înjosită că, pentru salvarea lui, trebuie să-și implore suveranul cu umilință, reușind poate astfel să-i scape pe iudei de pieire. Căci Aman, al doilea pe scară ierarhică după rege, i-a ponegriț pe iudei astfel încât a atras apriga mânie regească asupra lor. Aflând una ca asta, Estera i-a trimis lui Mardocheus vorbă că ea nu mai fusese chemată de multă vreme la rege și oricine se duce la rege nechemat se expune unei morți sigure, dacă regele nu atinge cu bagheta de aur pe omul a cărui salvare o dorea. Cel căruia regele îi face acest hatâr, chiar dacă n-a fost chemat la dânsul, nu numai că nu moare, ci obține iertarea, scăpând teafăr. După ce eunucul i-a transmis vorbele Esterei, Mardocheus i-a răspuns acesteia că nu se cuvenea să se preocupe numai de propria-i siguranță, ci mai degrabă de salvarea întregului ei neam. Dacă va pregeta să facă acest lucru, atunci Dumnezeu va veni în ajutorul lui, iar regina însăși, împreună cu casa ei, va fi dată pieirii de către cei pe care i-a disprețuit. Prin același slujitor, Estera i-a cerut lui Mardocheus să se ducă la Susa și să strângă laolaltă pe toți iudeii întâlniți acolo și să le impună un post de trei zile, timp în care ei să se abțină de la orice mâncare și băutură. Și ea va face la fel alături de slujitoarele sale, făgăduind că abia atunci se va duce la rege, împotriva opreliștii sale, și, dacă va trebui să moară, n-o să dea înapoi.

8. Întocmai cum îi poruncise Estera, Mardocheus a fost cel ce a făcut poporul să postească timp de trei zile și să-l roage pe Dumnezeu să nu disprețuiască neamul său sortit acum pieirii, ci, la fel cum l-a scăpat și mai înainte adeseori, iertându-i păcatele, așa să-l ferească și cu prilejul acesta de distrugere. Căci nu numai din propria-i vină își atrăsese poporul asupra lui primejdia de moarte, ci el însuși era cel ce stârnise furia lui Aman, deoarece, după spusele lui: „Nu m-am prosternat în fața lui la fel cum obișnuiesc să mă închin ție, Doamne, și,

41

neprimindu-și cuvenita cinstire, a uneltit împotriva mea, care n-am întreprins nimic împotriva legilor tale!" Chiar și mulțimea, într-un glas, l-a invocat pe Dumnezeu să se îngrijească de salvarea ei, pentru ca nu cumva pe capul tuturor israeliților să cadă nenorocirea. Ea plutea înaintea ochilor lor și se apropia necruțătoare. Așijderea, Estera se ruga Domnului, după obiceiul strămoșesc, cu fața la pământ. Îmbrăcată în veșminte de doliu, abținându-se trei zile de la orice mâncare, băutură și desfătare. L-a implorat pe Dumnezeu să se milostivească de soarta ei, pentru ca, atunci când se va ivi înaintea regelui, umila-i închinăciune să fie convingătoare și înfățișarea ei să pară mai fermecătoare ca niciodată, încât prin ambele mijloace să potolească mânia pe care o va provoca suveranului, izbutind să alunge primejdia ce-i pândește compatrioții. Fie ca Domnul să inspire regelui ura împotriva dușmanilor de moarte ai iudeilor, astfel ca ei, o dată căzuți în dizgrație, să aibă parte de un sfârșit grabnic.

9. După ce s-a rugat timp de trei zile Domnului, Estera și-a lepădat haina de jale, apoi s-a gătit și înveșmântată ca o crăiasă și, însoțită de două slujitoare, dintre care una o susținea ușor iar cealaltă ținea între degete capătul trenei care atinge pământul, s-a îndreptat spre casa regelui, cu obrații rumeni, întreaga-i făptură revărsând măreție și vrajă. Abia ajunsă în preajma lui, a fost cuprinsă de teamă. Cum i-a văzut stând pe tron, împodobit cu haine din țesături felurite colorate, cu aur și pietre scumpe, Esterei i s-a părut înfricoșător. Iar când a și privit-o cu fața înroșită de mânie, i-au slăbit puterile datorită spaimei și și-a pierdut cunoștința, căzând în brațele slujitoarelor din preajma ei. Socot că, prin vrerea Domnului, purtarea regelui s-a schimbat ca prin farmec și speriat că i s-a întâmpnat ceva rău soției sale, s-a ridicat de pe tron, și, strângând-o în brațe, a reînviat-o, i-a vorbit cu blândețe și a îndemnat-o să nu-și piardă cumpătul și să nu se aștepte la vreun ponos pentru faptul că a venit nechemată. Legea aceasta privea numai pe supușii săi. Fără să aibă nici o putere asupra reginei cu care împărțea puterea. După ce i-a vorbit astfel, i-a dat sceptrul în mână și, conform legii, a atins-o cu bagheta, ca să-i alunge orice umbră de teamă. De îndată ce și-a venit în simțuri, Estera i-a zis: „Nu-mi vine ușor, stăpâne, să-ți explic slăbiciunea care m-a cuprins

42

deodată. Când am văzut că ești mare, chipeș și înspăimântător, mi-au slăbit puterile într-atât încât n-am mai știut

de mine!" Ea a rostit aceste cuvinte greu, cu glas vlăguit, așa că a sporit teama și tulburarea regelui, care a căutat s-o încurajeze pe Estera, să-și vină în fire și să fie convinsă că el era gata să-i dea jumătate din împărăția lui dacă ar fi dorit-o. Estera s-a mărginit să-l poftască la masă, împreună cu prietenul lui, Aman; zicea că pregătise chiar ea ospățul. Când și-a dat încuviințarea și amândoi erau de față, înaintea cupelor pline, regele a poruncit Esterei să-i spună ce anume dorea: nimic nu-l împiedica să-i dea până la jumătate din împărăția lui. Dar Estera i-a explicat că-și păstrează dorința pentru ziua următoare, când va fi iarăși oaspetele ei împreună cu Aman.

10. Regele și-a dat cuvântul că va veni și Aman a plecat nespuse de bucuros, fiindcă fusese singurul curtean pe care Estera îl găsisse demn să fie invitat alături de rege, nimeni nemaifiind socotit vrednic de o asemenea cinstire. Dar când l-a văzut la poarta regelui pe Mardocheus, Aman s-a infuriat din cale-afară: ca de obicei, nici de astă dată acela nu i-a arătat barem cel mai mic semn de respect. Întors acasă, a dat de soția lui, Zaraza, și de niște amici. Celor de față le-a vorbit despre onoarea de care se bucură în fața reginei și a regelui: în ziua aceea fusese chemat singur de Estera, să ia masa în prezența suveranului, invitația păstrându-se și pentru a doua zi. După aceea a spus că i-a displăcut profund faptul că a dat cu ochii de Mardocheus în fața porților palatului. Atunci Zaraza l-a îndemnat ca, la porunca lui, să fie înălțat un stâlp de lemn înalt de cincizeci de coți și în dimineața următoare să ceară regelui ca Mardocheus să fie ținut pe el. Plăcându-i sfatul, el a poruncit slujitorilor lui să pregătească stâlpul și să-l împlânte în curtea lui. Acest stâlp a fost fixat imediat. Domnul a luat în derâdere planul nelegiuitului Aman: știa dinainte ce o să pățească, bucurându-se de ceea ce urma să i se întâmple. În noaptea următoare, a alungat somnul regelui. Nevrând să stea de veghe și să-și irosească vremea degeaba, ci să se ocupe de lucrurile petrecute cândva în împărăție, a dat ordin grămăticului său să-i aducă Cronica însemnărilor zilnice despre propriile fapte și cele ale înaintașilor lui, în vederea lecturii. În ceea ce a citit regelui, acesta a dat mai întâi peste unul care, drept răsplată

43

pentru meritele sale deosebite, primise să cârmuiască o provincie al cărei nume era menționat în scris. Apoi a citit despre altul, răsplătit cu daruri pentru credința lui. A urmat iar rând conjurația eunucilor Bagathous și Theodestes împotriva regelui, deconspirată de Mardocheus. Întrucât grămăticul n-a spus decât atât, și s-a grăbit să treacă la alt capitol de întâmplări, regele l-a întrerupt și a întrebat dacă era pomenită răsplata primită de Mardocheus. Când grămăticul a spus că cronică nu suflă nici un cuvânt despre asta, regele i-a poruncit să se oprească și l-a întrebat pe străjer cât de înaintată era noaptea. Auzind că se și iveau zorii zilei, s-a interesat dacă nu cumva vreunul dintre prietenii săi se și prezentase la poarta palatului, întâmplător, Aman era de față: el venise ceva mai devreme ca de obicei, să ceară pedeapsa cu moartea pentru Mardocheus. Anunțat de slujitori că la poartă aștepta deja Aman, regele a cerut ca acesta să fie chemat la dânsul. Cum a intrat, el i-a vorbit așa: „Deoarece te recunosc numai pe tine drept cel mai apropiat dintre ceilalți prieteni ai mei, sfătuieste-mă, rogu-te, ce cinstire se cuvine să aduc, potrivit înaltului rang ce-l dețin, omului care mi-e drag?" Ferm convins că părerea pe care i-o cerea se referea la propria lui persoană (căci își închipuia că doar el era iubit de rege), Aman i-a propus ceea ce i s-a părut mai presus de orice. I-a spus așa: „Dacă vrei să dai o aleasă prețuire omului despre care afirmi că-l iubești, atunci lasă-l să se plimbe călare pe cal, în veșmintele pe care le porți tu însuși, având în jurul gâtului un colan de aur, iar acela dintre prietenii tăi de nădejde care va pași înaintea lui să proclame în întregul oraș că aceasta este onoarea cuvenită celui cinstit de rege!" Aman fusese autorul acestei propuneri fiindcă socotea că lui îi erau hărăzite asemenea distincții. Încântat de sfatul lui, regele i-a zis: „Du-te deci (căci îți pun la îndemână calul, straiete regești și colanul), caută-l pe iudeul Mardocheus și, dându-i toate acestea, fă-te crainicul său și pășește înaintea lui. Tu -a adăugat el -, prietenul meu de nădejde, înfăptuieste ceea ce m-ai sfătuit cu înțelepciune să fac. Mardocheus să fie cinstit în felul acesta, întrucât el mi-a salvat viața!" La auzul acestor cuvinte care contraziceau toate așteptările sale, cu mintea buimăcită dar fără să poată da înapoi, Aman a plecat ducând cu el calul, veșmântul de purpură și colanul de aur. Pe Mardocheus l-a întâlnit în fața

porților palatului, îmbrăcat într-un sac, și i-a poruncit să-l dea jos ca să-și pună veșmântul de purpură. Fără să cunoască adevărul și crezând că-și bate joc de dânsul, Mardocheus i-a zis: „O, tu, cel mai josnic dintre oameni, vrei să iei în derâdere nenorocirea noastră!" Când însă Aman l-a asigurat că tocmai regele îi oferise această recompensă pentru că îi salvase cândva viața, dând la iveală uneltirile eunucilor, Mardocheus s-a îmbrăcat în veșmântul de purpură, purtat îndeobște de rege, și-a pus la gât colanul de aur, a încălecat pe cal și a cutreierat orașul, înaintea lui pășind Aman, care striga că așa se poartă regele cu cei cinstiți și îndrăgiți de dânsul. După ce a făcut înconjurul orașului, Mardocheus s-a întors la rege iar Aman s-a îndreptat abătut spre casă și, cu lacrimi în ochi, a povestit soției și prietenilor pățania sa. Ei i-au spus că nu se va mai putea răzbuna pe Mardocheus, căci Dumnezeu era de partea lui.

11. În timp ce prietenii mai vorbeau între ei despre asta, au sosit eunucii Esterei, ca să-l poftască la ospăț pe Aman. Sabuchadas, unul dintre eunuci, văzând stâlpul împlântat în curtea lui Aman, care îl aștepta pe Mardocheus, a întrebat pe unul dintre slujitori pentru cine fusese ridicat acolo. Când a aflat că era hărăzit unchiului reginei (fiindcă Aman însuși va cere regelui execuția acestuia), eunucul a tăcut mâlc. După ce a fost bine ospătat împreună cu Aman, regele a rugat-o pe regină să-i spună ce favoare vroia să obțină de la el, întrucât era oricum gata să-i îndeplinească orice dorință. Atunci Estera a început să deplângă primejdia care îi amenința

propriul popor, deoarece, alături de neamul ei, ajunsese în pragul pieirii și tocmai de aceea luase cuvântul, ca să-și apere compatrioții. Nu l-ar fi necăjit deloc dacă ar fi poruncit ca ei să fie vânduți, sortindu-i unei robii amarnice (ceea ce ar fi fost răul cel mai mic), dar îl imploră acum să-i salveze consăngenii de la o moarte sigură. Când regele a întrebat-o cine anume urzise o asemenea nelegiuire, regina l-a învinuit fățiș pe Aman, denunțându-l că uneltise astfel împotriva iudeilor numai din răutate. Atunci regele, ridicându-se mândru de la masă, s-a îndreptat grăbit spre grădina, iar Aman a căutat s-o roage pe Estera să-i ierte greșeala, dându-și seama de primejdia care îl păștea. Tocmai se aruncase pe patul unde stătea regina ca să-i cerșească îndurarea când regele a intrat pe neașteptate și,

44

45

văzând ce se petrece, s-a tulburat și a zis: „Tu, cel mai ticălos dintre oameni, vrei să-mi batjocorești acum și soția!” Încrămenit de spaimă, Aman n-a mai fost în stare să îngaime nici un cuvânt. Chiar atunci a intrat eunucul Sabuchadas și l-a pârât pe Aman că a ridicat în curtea lui un stâlp care era pregătit pentru ținutarea lui Mardocheus: aflate acest lucru, drept răspuns la întrebarea lui, de la un slujitor al lui Aman, când s-a dus să-l cheme pe stăpân la ospăț. A spus că stâlpul avea o înălțime de cincizeci de coți. Auzind cum stăteau lucrurile, regele a hotărât ca Aman însuși să îndure supliciu pe care i-l pregătise lui Mardocheus. A poruncit așadar ca el să fie ținut numaidecât pe acest stâlp. Prin urmare, se cuvine să admirăm puterea lui Dumnezeu, așijderea înțelepciunea și dreptatea de care a dat dovadă cu acest prilej, întrucât nu s-a mărginit doar să pedepsească ticăloșia lui Aman, ci l-a supus aceluiași supliciu pe care el îl pregătise altuia și a dat ca pildă faptul că omul care urzește planuri viclene împotriva celuilalt cade fără să vrea chiar în lațul întins de el.

12. Astfel a pierit Aman, fiindcă a folosit peste măsură trecerea de care se bucura în fața regelui: acesta a dăruit reginei avuțiile sale. Apoi l-a chemat pe Mardocheus (căci între timp Estera îi dezvăluise legătura lor de rudenie) și i-a înmănat inelul încredințat mai înainte lui Aman. Apoi averile lui Aman au fost trecute de regină în stăpânirea lui Mardocheus, rugămintea ei fiind să scape neamul iudeilor de teama pentru viața lui, inspirată de scrisoarea trimisă în întreaga țară de către Aman, fiul lui Amadathas: dacă patria îi va fi pustiită și concetățenii uciși, nici ea n-ar mai dori să rămână în viață. Regele a promis să nu îngăduie nici o faptă care să-i displace, neavând de gând să se împotrivescă vreodată voinței sale. l-a poruncit ca, privitor la iudei, să scrie în numele său tot ce crede ea de cuviință și să pecetluiească cu propriul său inel mesajul, apoi să se îngrijească de trimiterea lui în întreaga împărăție. Căci nici unul dintre cititorii scrisorii purtând pecetea inelului regal nu va cuteza să se opună conținutului ei. Estera a chemat atunci pe gramaticii regelui și l-a ordonat să scrie în favoarea iudeilor o scrisoare adresată tuturor popoarelor, așijderea satrapilor celor o sută douăzeci și șapte de provincii, din India și până în Etiopia, precum și guvernatorilor și cărmuitorilor. Iată ce

46

cuprindea această scrisoare:

MARELE REGE ARTAXERXE CĂTRE CĂRMUITORII ȘI SUPUȘII NOȘTRI!, CU URĂRI DE BINE.

„Mulți dintre cei răsplătiți prin mari favoruri și cinstiri ce decurg din nemărginita bunătate a regilor lor îndrăznesc nu numai să-și nedreptățească supușii, ci urzesc uneltiri chiar și împotriva propriilor binefăcători; străini de simțământul recunoștinței omenești și stăpâniți de trufia negliobului lor noroc nesperat, își folosesc belșugul bogățiilor în dauna celor de la care le-au primit, închipuindu-și că Domnului pot să-i rămână ascunse asemenea fapte și că vor scăpa de dreapta lui răzbunare. Câțiva dintre cei ce, prin legăturile lor prietenești, ajung să dețină înalte demnități, mânați de apriga lor ură față de unii oameni, îi amăgesc pe deținătorii puterii și, cu ajutorul învinuirilor mincinoase și al calomniilor, stârnesc mânia acestora împotriva nevinovaților, făcându-i să înfrunte primejdia morții. Fapte de felul acesta decurg nu din niște întâmplări petrecute în vremurile de odinioară sau pe care faima le-a transmis pe calea auzului: asemenea mișelii s-au desfășurat sub privirile noastre cu o neasemuită îndrăzneală. De aceea am decis ca de-acum încolo să nu mai dăm crezare bârfelor și acuzațiilor neîntemeiate prin care caută unii să ne convingă, ci să judecăm numai după ceea ce cunoaștem îndeaproape, spre a constata limpede dacă pedepsirea unora este îndreptățită și răsplata altora meritată, ținând seama doar de fapte, nu de vorbele oricui. Așa se face că Aman, fiul lui Amadathas, un amalecir¹, străin de sângele persan, găzduit de mine, s-a folosit de ospitalitatea cu care întâmpin pe oricine. Astfel a ajuns mai târziu să fie numit tatăl nostru, toți plecându-se neconțenit înaintea lui cu fața până la pământ, și să aibă parte de onoruri regești, ca al doilea în rang după noi. Dar el n-a știut să-și drămuiească norocul, nici să-și strunească bine și cu înțelepciune uriașa lui avuție, ci s-a străduit să ne răpească domnia și suflarea, deși ne datora puterea, iar pe Mardocheus, binefăcătorul și salvatorul meu, ca și pe

¹ Amaleciții erau dușmanii înverșunați ai lui Israel, descendenții lui Fsau. Marele vizir al lui Artaxerxe are această odioasă obârșie numai la **Fiavius** Josephus, în timp ce *Biblia* îl socotește nu un med. cum era de așteptat, ci un macedonean, balcanic, adversar al Imperiului Persan (*Cartea Esterei*, VIII. 12).

47

Estera, cu care îmi împart viața și împărăția, să-i înlăture din drum prin viclășuguri. În timp ce căuta astfel să mă priveze de prietenii apropiați, el urmărea să treacă puterea în mâinile altora. Întrucât ne-am convins că iudeii, pe care ticălosul acela i-a sortit pieirii, nu sunt deloc niște răufăcători, ci trăiesc după cele mai bune legi și se închină lui Dumnezeu, ocrotitorul împărăției mele și a străbunilor mei, nu numai că îi cruț de pedeapsa decretată

de scrisoarea trimisă mai înainte de Aman, pe care bine faceți dacă n-o luați în seamă, ci vreau să le acord toată cinstea ce li se cuvine. Pe cel ce a pus la cale această măcelărire a iudeilor am avut grijă ca, împreună cu întreaga lui familie, să-l ținutiesc pe stâlp, în fața porților Susei, atotvăzătorul Dumnezeu fiind cel ce l-a pedepsit astfel. Vouă vă poruncesc să răspândiți copii ale acestei scrisori în toate locurile din împărăția noastră și să-i lăsați pe iudei să trăiască în pace după datinile lor, ba chiar să-i și sprijiniți atunci când ei vor dori să se răzbune pe cei ce le-au făcut o nedreptate, în vremuri potrivnice lor. Aceasta se va întâmpla în a treisprezecea zi din a douăsprezecea lună, numită Adar. Domnul Ie-a hărăzit ca funestul soroc al pieirii să devină ziua izbăvirii lor. Ea să fie un bun prilej de bucurie pentm cei ce vor binele nostru și o aducere-aminte a răzbunării pentru cei ce uneltesc ticăloșiile. Vrem să facem cunoscut fiecărui popor și fiecărui oraș în parte că oamenii care nu ascultă de porunca din cuprinsul scrisorii vor fi trecuți prin foc și sabie. Acest edict să fie citit în toate ținuturile împărăției noastre și la ziua sorocită, toți iudeii să fie gata să se răzbune pe vrăjmașii lor."

13. Călăreții însărcinați să ducă scrisorile la destinație s-au așternut degrabă la drum. Când l-au zărit pe Mardocheus al lor îmbrăcat în straie domnești, având coroană de aur și colan în jurul gâtului, cinstit ca un rege, iudeii din Susa au socotit că erau și ei părtași la norocul lui. Dar în rândul iudeilor din orașe și din provincii, primirea scrisorilor regelui a răspândit, în afara bucuriei, lumina izbăvirii, astfel încât multe dintre popoarele care tremurau de frica iudeilor au adoptat tăierea împrejur, ca pe o măsură de prevedere. Căci în ziua a treisprezecea din luna a douăsprezecea, numită de evrei Adar și de macedoneni Dystros, potrivit anunțului făcut de aducătorii scrisorilor regelui, iudeii aveau voie ca, în ziua sortită pieirii lor, să-și poată răpune propriii vrăjmași. Satrapii, cârmuitorii, regii și

grămăticii puneau acum mare preț pe iudei: teama ce le-o inspira Mardocheus îi silea să aibă o purtare chibzuită. După ce scrisorile regelui s-au răspândit în toate meleagurile provinciilor sale, de pildă, numai în cetatea Susei, iudeii au omorât cinci sute dintre vrăjmașii lor. Regele a comunicat Esterei numărul celor uciși, spunându-i că nu cunoștea situația provinciilor, și a întrebat-o dacă mai avea vreo altă dorință (căci ea va fi îndeplinită pe loc). Regina i-a cerut ca iudeii să aibă voie și în ziua următoare să-și ucidă potrivnicii și cei zece fii ai lui Aman să fie ținutii pe stâlpi. Regele a îngăduit iudeilor să facă acest lucru, fiindcă nu cuteza s-o contrazică pe regină. Ei s-au strâns iarăși laolaltă în a patrusprezecea zi a lunii Dystros și au mai răpus trei sute de dușmani. Iudeii care locuiau în provincii și în celelalte orașe au suprimat șaptezeci și cinci de mii dintre potrivnicii lor. Uciderea săvârșită în cea de-a treisprezecea zi au fost celebrate prin ospețe în cea de-a paisprezecea zi. Așijderea, iudeii din Susa au adăugat la aceasta și pe cea de-a cincisprezecea ca zi de sărbătoare. Iată de ce iudeii de pe întregul întins al pământului petrec aceste zile în ospețe, trimițându-și unii altora daruri. Mardocheus a scris iudeilor care trăiau în împărăția lui Artaxerxe să celebreze ambele zile, pentru ca sărbătoarea să dăinuie mereu, fără să fie dată uitării vreodată. Spre a prețui cum se cuvine aceste zile, când puțin a lipsit ca să piară cu toții prin intrigile urzite de Aman, ei trebuie ca acum, când s-au văzut scăpați de primejdii, răzbunându-se pe dușmanii lor, să aducă mulțumiri Domnului. De aceea iudeii celebrează sus-pomenițele zile pe care le denumesc Phrurice⁴. Mare a fost cinstirea și înaltă dregătoria oferită de rege lui Mardocheus, împreună cu care a împărțit puterea, viața acestuia fiind strâns legată și de cea a reginei. Din acest concurs de împrejurări potrivnice, iudeii au ieșit mai bine decât se așteptau ei înșiși. Acestea sunt întâmplările petrecute în timpul domniei lui Artaxerxe.

⁴ Aluzie la Purim. Sărbătoarea Sorților, 14 Adar, care comemorează miraculoasa salvare a evreilor de mârșavul genocid pus la cale de Aman, Marele vizir al regelui persan Artaxerxe I. De Purim, se citește de două ori *Cartea Esterei*, care creează fundalul istoric pentru această tonică sărbătoare lumească. Purimul este precedat de postul Esterei. Din triada de istorice eroine ale poporului evreu, alcătuită dinludita, Suzana și Estera, doar ea a fost menționată de Flavius Josephus în monumentală lucrare.

48

49

CAPITOLUL VII

1. Când a murit Marele Preot Eliasib, a lăsat pontificatul fiului său Iudas; stingându-se și acesta din viață, înalta demnitate a fost încredințată fiului său Ioannes, din pricina căruia Bagoses, comandantul oștirii celuiualt Artaxerxe¹, a profanat templul, impunând iudeilor un bir: înainte de a aduce zilnica jertfă, să plătească din banii publici câte cincizeci de drahme. Pretextul de care s-a folosit el a fost următorul. Fratele lui Ioannes era Iesus, căruia bunul său prieten Bagoses îi promisese că-l va face Mare Preot. Pe temeiul promisiunii făcute, Iesus a început să se certe în templu cu Ioannes, mâniindu-l în asemenea măsură încât acesta l-a omorât pe loc. Prin uciderea fratelui său, Ioannes comisese o mare nelegiuire, de vreme ce și el era Mare Preot, și cu atât mai abjectă cu cât nici la greci, nici la barbari nu se mai săvârșise o asemenea infamie. Dumnezeu n-a trecut-o cu vederea și tocmai de aceea a îngăduit ca poporul să fie înrobii și templul lui, profanat de persani. Cum a aflat că Marele Preot Ioannes își omorâse fratele în sanctuar, Bagoses, comandantul oștirii lui Artaxerxe, a venit numaidecât în mijlocul iudeilor și le-a strigat cu mânie în glas: „Ați îndrăznit să vărsați sânge omenesc în templul nostru!” Când a vrut să pătrundă în sanctuar, aceștia au căutat să-l oprească. Dar el le-a spus fără înconjur: „Se mai îndoiește cineva că nu sunt mai curat decât cel ce a făcut moarte de om în templu?” După rostirea acestor vorbe, el a intrat în templu. Folosindu-se așadar de binevenitul prilej, Bagoses, care avea de mult o astfel de intenție, i-a împilat vreme de șapte ani pe iudei pentru asasinarea lui Iesus.

2. După moartea lui Ioannes, rangul de Mare Preot a revenit fiului său Iaddus. Și acesta avea un frate, care se

chema Manasses. Sanaballetes din neamul chutheilor (din care își trag obârșia samaritenii), trimis ca satrap în Samaria de către ultimul Darius².

¹ Artaxerxe II Mnemon. suveran al Imperiului Persan între 404-359 î.e.n.

² Darius III. ultimul suveran al Imperiului Persan (336-330 î.e.n.), cel deal treilea Ahemenid care a purtat, contrar meritelor sale, numele gloriosului rege al regilor. Întronat de atotputernicul vizir Bagoas, spre a fi învins după o scurtă domnie de Alexandru cel Mare și asasinat de Bessos. uzurpatorul satrap al Bactriei.

50

s-a învoit să-i dea de soție pe fiica lui, numită Nicaso. Văzuse el însuși ce vestit oraș era Hierosolyma. care pricinuisse numeroase necazuri asirienilor și locuitorilor Coelesiriei, și trăgea nădejdea ca prin această căsătorie să-și zălogească întregul neam al iudeilor, câștigându-i bunăvoința.

CAPITOLUL VIII

1. în vremea aceea, Filip, regele Macedoniei, a fost ucis la Aegae de Pausanias, fiul lui Cerastos. cel ce se trăgea din Oreste'. A urmat la tron fiul său Alexandru, care, traversând Heliespontul, s-a întâlnit în bătălia de la Granicos cu comandanții oștirii lui Darius și i-a biruit². Apoi a atacat Lydia, a subjugat Ionia și, străbătând Caria, a năvălit în Pamfilia, așa cum am spus deja în alt loc³.

2. Bătrânii din Hierosolyma, nerăbdând faptul că fratele Marelui Preot Iaddus, care avea o soție străină, era părtașul lui la pontificat, s-au răzvrătit împotriva lui. Ei socoteau căsătoria lui drept un pretext binevenit pentru ca oamenii dispuși să se împotrivescă legilor matrimoniale să-și ia neveste din afara granițelor țării. Tocmai cei ce încălcase rădăcinile căsătoriei și-și luaseră neveste păgâne erau vinovați de robia și de numeroasele nenorociri îndurate de iudei odinioară. Bătrânii i-au cerut

¹ Filip II. rege al Macedoniei (359-336 î.e.n.), tatăl lui Alexandru cel Mare. a fost asasinat la Aegae (Hdessa) de Pausanias. descendentul legendarului Oreste. care a răzbunat uciderea părintelui său. Agamemnon. omorându-și propria mamă. pe Clitaemnestra. și pe ibovnicul ei. Egist. pecetluind tragicul destin al Atrizilor.

² Alexandru III, rege al Macedoniei (336-323 î.e.n.). a întreprins o expediție antipersană, traversând la Abidos strâmtoarea dintre Europa și Asia ¹ Heliespontul și în mai 334 î.e.n. a înfrânt pe malul râului Granicos din Misia "astea satrapilor din Asia Mică. trimisă împotriva lui de Darius III Codomannos.

³ Vezi Cartea a II-a. cap. XVI. paragr. 5. n. 2. voi. I. p. 122.

51

așadar lui Manasses fie să se despartă de soția lui, fie să nu se mai apropie niciodată de altar. întrucât Marele Preot, de comun acord cu poporul, n-a mai tolerat accesul la altar al propriului frate, Manasses s-a dus la socrul său, Sanaballetes, și i-a spus că o iubește mult pe fiica lui, Nicaso, dar nu se îndură totuși să renunțe din cauza ei la înaltul rang preoțesc, care se bucură de o mare trecere în fața poporului, rămânând în sânul aceleiași familii. Atunci Sanaballetes i-a făgăduit că, doar dacă menține căsătoria cu fiica lui, îi va asigura nu numai rangul de Mare Preot, ci și puterea pontificală, cu toate atribuțiile de cărmuitor al țării pe care o guverna el însuși. A adăugat că ulterior îi va clădi pe piscul Garizim, mai înalt decât ceilalți munți din Samaria, un templu aidoma celui din Hierosolyma, urmând să facă acest lucru cu încuviințarea regelui Darius. Ademenit de făgăduielile sale, Manasses a rămas alături de Sanaballetes, trăgând nădejdea că, mulțumită bunăvoinței lui Darius, el va dobândi pontificatul: Sanaballetes era deja bătrân. Deoarece mulți alți preoți israeliți erau înglobați în asemenea căsătorii, tulburările survenite în Hierosolyma n-au fost mici. întreaga lor ceată a trecut de partea lui Manasses și ei au fost sprijiniți de Sanaballetes, care le-a dat bani, terenuri agricole și case, toate acestea numai de dragul ginerelui său.

3. Primind între timp vestea că Alexandru trecuse Hellespontul, îi învinsese satrapii în bătălia de la Granicos și-și continua marșul, Darius și-a strâns oastea de călăreți și pedestrași, hotărându-se să iasă în întâmpinarea Macedoneanului, mai înainte ca el să cucerească Asia întreagă. După ce și-a trecut oștirea peste fluviul Eufrat, a străbătut muntele Taurus din Cilicia, așteptându-și dușmanii între hotarele Ciliciei, ca să se măsoare cu ei într-o bătălie. Sanaballetes s-a bucurat că Darius se urnise din loc și i-a spus lui Manasses că-și va împlini promisiunile de îndată ce Darius se va fi întors victorios din lupta cu vrăjmașii. Nu numai el, ci și toți cei ce trăiau în Asia erau ferm convinși că macedonenii nu vor avea curajul să-i înfrunte pe persani, din pricina numărului lor uriaș. Dar lucrurile s-au petrecut cu totul altfel decât se așteptau ei. Căci regele a fost biruit de macedonenii și a pierdut o mare parte a oștirii sale, fiind silit să fugă în Persia, după ce mama, soția și copiii lui au fost capturați. Alexandru s-a îndreptat spre Siria, a

cucerit Damascul, a pus stăpânire pe Sidon, a supus asediului Tyrul, apoi a trimis Marelui Preot al iudeilor o scrisoare, prin care îi cerea să-i trimită trupe auxiliare și provizii pentru ostile sale, urmând să-i plătească lui birurile convenite lui Darius. Astfel va câștiga el prietenia macedonenilor și nu se va căi de bunăvoința arătată acestora. însă Marele Preot a răspuns solilor săi că se jurase față de Darius că nu va ridica armele împotriva lui și, câtă vreme Darius trăia, nu putea să-și încalce legământul. Vorbele sale au stârnit mânia lui Alexandru, care a hotărât să nu despresoare Tyrul, gata să cadă dintr-o clipă în alta, dar l-a amenințat pe Marele Preot că, după căderea orașului, își va îndrepta ostile împotriva lui, spre a dovedi tuturor că erau datori să asculte de jurământul lui. Apoi a întezit asediul, a cucerit în sfârșit Tyrul⁴ și, orânduindu-i o altă conducere, a mărșăluit spre cetatea Gaza, apărată de garnizoana lui Babemeses, supunând-o asediului.

4. Sanaballetes a crezut că sosise momentul potrivit să-și pună în aplicare planurile sale: l-a trădat pe Darius, a luat opt mii de oșteni dintre supușii săi și a trecut cu ei de partea lui Alexandru; găsindu-l pregătit să plece la

asediul Tyrului, i-a spus că era dispus să-i încredințeze ținutul cârmuit de el și să-l recunoască drept stăpân în locul lui Darius. Întrucât Alexandru l-a primit binevoitor, Sanaballetes a prins curaj și i-a vorbit, deschis despre intențiile lui, arătând că-l avea ca ginere pe Manasses, fratele lui Iaddus, Marele Preot al iudeilor, alături de care se aflau mulți alții, dornici să înalțe un templu în provincia sa. Acest lucru era spre binele regelui, fiindcă despărțea în două puterile iudeilor, căci ori de câte ori poporul a fost strâns unit și solidar, a dat multă bătaie de cap suveranilor străini, așa cum s-a purtat mai înainte, de pildă, față de regii asirieni. De îndată ce a primit aprobarea lui Alexandru, Sanaballetes a și construit în mare grabă un templu și l-a pus acolo Mare Preot pe Manasses, închipuindu-și că făcuse o mare favoare copiilor fiicei sale. Numai că, după scurgerea celor șapte luni irosite cu asediul Tyrului și a celor două luni cerute de împresurarea Gâzei, Sanaballetes a murit. Imediat după cucerirea Gâzei, Alexandru s-a îndreptat împotriva orașului Hierosolyma. La primirea

⁴ Străvechiul oraș fenician a fost cucerit de ostile macedonene în 332 î.e.n., după un asediu îndelungat.

52

53

acestei știri, Marele Preot Iaddus a fost cuprins de teamă și îngrijorare în privința felului cum trebuia să-i întâmpine pe macedoneni, fiindcă stărnise mai înainte mânia regelui acestora prin refuzul său de a se supune. A recomandat mulțimii să se roage și a închinat jertfe Domnului, pe care l-a implorat să ocrotească poporul, scăpându-l de primejdie. Când s-a dus la culcare după aducerea jertfei, Dumnezeu l-a îndemnat în vis să nu-și piardă cumpătul, ci să deschidă larg porțile orașului, gătite cu cununi de flori și, cu poporul înveșmântat în alb, el însuși împreună cu preoții, purtând îndătinatele straie sărbătorești, să iasă în întâmpinarea regelui, fără nici o teamă, căci Domnul îi oblăduiește. Cum s-a trezit din somnul său adânc, Iaddus s-a bucurat nespus de mult și, dezvăluind tuturor prevestirea 'cerească, ie-a înfățișat îndemnul primit în vis. Apoi s-a pregătit să iasă înaintea regelui.

5. Când a aflat că regele nu era prea departe de oraș, ei a mers cu preoții și mulțimea concetățenilor, îmbrăcat în straie sărbătorești și cu totul deosebite de cele întâlnite la alte noroade, ajungând până la locul ce se cheamă Sapha. Numele acesta înseamnă în grecește „observator”, fiindcă de acolo ai în fața ochilor Hierosolyma întreagă, împreună cu templul. Fenicienii și caldeenii veniți ca însoțitori erau convinși că, în apriga lui mânie, regele le va îngădui să jefuiască orașul și să-l ucidă pe Marele Preot, dar întorsătura lucrurilor a înșelat așteptările lor. De îndată ce a zărit din depărtare mulțimea în haine albe, preoțimea în tunici albe din in scump și pe Marele Preot, care purta o mantie de culoarea stânjelului, împodobită cu aur, având pe creștet tiara cu placa aurită, unde era gravat numele Domnului, Alexandru a înaintat singur, a venerat numele divin și l-a salutat în primul rând pe Marele Preot. După ce toți iudeii, într-un singur glas, au urat bun venit lui Alexandru și i-au cuprins în mijlocul lor, regii Siriei și ceilalți comandanți au rămas muți de uimire. Închipuindu-și că suveranul lor își pierduse mințile de-a binelea. Parmenion a fost singurul care s-a dus să-l întrebe cum se făcea că el, ce! venerat de lumea întreagă, l-a venerat pe Marele Preot. Alexandru i-a zis: „Nu pe el l-am venerat, ci pe Dumnezeu, care l-a gătit cu supremul său strai preoțesc. Pe dânsul. Îmbrăcat cu același strai, l-am mai văzut într-un vis pe care l-am avut pe când mă aflam

la Dios, în Macedonia, și chibzuiam deja cum voi reuși să supun Asia, Domnul fiind cel ce m-a îndemnat să nu zăbovesc, ci să pornesc încrezător la drum. El însuși va pași în fruntea oștilor mele și-mi va încredința împărăția perșilor. Deoarece n-am mai întâlnit vreodată un alt om cu veșmânt asemănător, de cum l-am zărit, mi-am și reamintit de visul acela și de prevestirea lui. Am acum convingerea că din poruncă divină am întreprins această expediție, că-l voi întrece pe Darius, nimicind puterea perșilor și că-mi voi realiza toate planurile mele!” După ce a dat acest răspuns lui Parmenion, el a întins mâna dreaptă Marei Preot și, însoțit de alaiul preoțesc, a intrat în oraș. A urcat până la templu, unde a adus Domnului o jertfă așa cum l-a învățat Marele Preot, vădind față de acesta și de sacerdoții săi cea mai înaltă prețuire. Când i s-a arătat cartea lui Daniel, în care figura profeția că un grec va nimici puterea perșilor⁵, Alexandru a susținut că el însuși se socotea grecul acela și a împrăștiat apoi mulțimea stăpânită de bucurie. Dar a doua zi a strâns-o laolaltă și i-a cerut să-i spună ce daruri aștepta de la el. Când Marele Preot i-a cerut voie ca iudeii să trăiască după legile lor străbune și în cel de-al șaptelea an să fie scutiți de biruri, Alexandru a admis toate acestea. Rugat fiind să îngăduie și iudeilor din Babilon și din Media să trăiască după propriile datini, regele a promis că va face bucuros și asta. A explicat apoi mulțimii că, dacă unii vor să se alăture campaniei militare, este gata să-i ia cu el. Aceștia pot să-și păstreze și în cadrul oștirii obiceiurile strămoșești și să trăiască după legile lor. Mulți s-au înscris atunci în rândurile participanților la expediție.

6. După ce a limpezit astfel starea cetățenilor Hierosolymei, Alexandru a mers cu oastea mai departe, împotriva orașelor învecinate. Și oriunde s-a dus, a fost primit de toți cu brațele deschise. Așadar, samaritenii, a căror capitală era Sichim, oraș situat pe muntele Garizim și locuit de dezertorii poporului iudeu, au hotărât să se dea drept iudei, văzând prețuirea aleasă pe care le-o arătase acestora. Prin firea lor, așa cum am spus și anterior, samaritenii sunt înclinați ca, ori de câte ori iudeilor le merge rău, să tăgăduiască faptul că aceștia

⁵ Flavius Josephus se referă la interpretarea terifiantului vis al lui Niabucodonosor, dată de profetul Daniel în biblica sa carte, despre care a fost vorba mai înainte (Cartea a X-a, cap. X. paragr. IV, n. 5. voi. I. p. 586).

le sunt rude, și atunci ei recunosc adevărul; în schimb, atunci când constată că starea iudeilor s-a îndreptat întrucâtva, numaidecât li se alătură și susțin rudenția lor de sânge, ei trăgându-și, chipurile, obârșia din urmașii lui

Iosif, Efraim și Manasses. În semn de bunăvoință și plini de însuflețire, ei au ieșit în întâmpinarea regelui nu prea departe de Hierosolyma. Când Alexandru a avut cuvinte de laudă pentru zelul lor, au venit la el sichiimiții, însoțiți de oștenii care îi fuseseră trimiși de Sanaballetes, și l-au rugat să viziteze și orașul lor, onorându-le templul cu prețioasa-i prezentă. Regele le-a promis că va sosi la ei cu prilejul întoarcerii sale. Când însă i-au cerut să-i scutească de bir în al șaptelea an, fiindcă în anul acela nu recoltaseră nimic, Alexandru i-a întrebat în ce calitate formulau asemenea cerere, l-au răspuns că erau iudei, dar, de vreme ce sichiimiților li se zicea sidonieni, regele i-a întrebat din nou dacă erau iudei. Când ei au tăgăduit acest lucru, Alexandru le-a spus: „Iudeilor le-am acordat această înlesnire. Totuși, la întoarcerea mea, când ne vom cunoaște mai bine, voi face așa cum cred eu!” După aceea i-a lăsat pe sichiimiți să plece. Dar oștenilor trimiși de Sanaballetes le-a poruncit să-l urmeze în Egipt, căci acolo urma să-i înzestreze cu ogoare. Regele a făcut într-adevăr acest lucru puțin mai târziu în Thebaida⁶, încredințându-le paza acestui ținut.

7. Când Alexandru s-a stins din viață, împărăția lui a fost împărțită între urmașii săi. Templul de pe muntele Garizim a dăinuit și orice locuitor al Hierosolymeii care era acuzat că se ospătase cu bucate interzise sau că nu cinstise Sabatul fugea imediat la sichiimiți, pretinzând că era învinuit pe nedrept. În vremea aceea a murit și Marele Preot Iaddus și i-a urmat la pontificat fiul său Onias. Așa stăteau lucrurile la Hierosolyma în acel moment.

CARTEA A XII-A

¹ Regiune din Egiptul de sus. situată în jurul metropolei faraonice Theba.

56

CONȚINUTUL CĂRTII A XII-A

Cum Ptolemeu, fiul lui Lagos, a ocupat Hierosolyma și Iudeea prin viclenie și înșelăciune și a surghiunit mulți locuitori în Egipt.

Cum fiul său Ptolemeu, supranumit Philadelphos, s-a ocupat de traducerea în limba greacă a legilor iudaice și, spre a fi pe placul Marelui Preot Eleazar, a eliberat din robie mulți captivi, aducând numeroase danii Domnului.

Cum au cinstit regii Asiei poporul iudeu și i-au dat dreptul de cetățenie în orașele întemeiate de el.

Josephus, fiul lui Tobias, îi scapă pe iudei de nenorocirea care îi pândea, atrăgându-și prietenia lui Ptolemeu Epiphanes.

Amiciția și alianța lacedemonienilor cu Marele Preot al iudeilor, Onias.

Mai-marii iudeilor se ceartă între ei și cer ajutorul lui Antioh Epiphanes.

Cum Antioh Epiphanes pornește într-o expediție împotriva Hierosolymeii, cucerește orașul și jefuiește templul.

Cum Antioh interzice iudeilor să-și urmeze datinile străbune și numai Mattathias, fiul lui Asamoneu, a încălcat poruncile regelui, învingându-i după aceea pe comandanții lui Antioh.

9. Mattathias moare la adânci bătrâneți și lasă fiilor săi cărmuirea statului.

10. Cum fiul său Iudas, luptându-se cu comandanții oștilor lui Antioh, a dat iudeilor posibilitatea să trăiască după legile străbune și a fost ales de popor Mare Preot.

11. Cum Apollonius, comandantul oștirii lui Antioh, a năvălit în Iudeea, dar a fost învins și a murit.

12. Expediția lui Lysias și Gorgias împotriva iudeilor, urmată de înfrângerea și de pieirea oștirii lor.

13. Cum Iudas și Simon și-au dus oastea împotriva ammaniților și a țării Galaaditis, cel dintâi, iar fratele său împotriva tyrienilor și a ptolemeenilor, amândoi ieșind victorioși.

14. Cum și-a sfârșit zilele în Persia Antioh Epiphanes.
15. Cum Antioh, supranumit Eupator, împreună cu Lysias, au întreprins o expediție împotriva iudeilor, i-au învins și l-au asediat pe Iudas în templu.
16. Cum, după ce l-a asediat multă vreme, Antioh a încheiat o alianță cu Iudas și a părăsit biruitoarea Iudeea.
17. Cum Bacchides, comandantul oștilor lui Demetrios, a mășăluit împotriva iudeilor, întorcându-se la regele său cu misiunea neîndeplinită.
18. Cum Nicanor, comandantul trimis în expediție după Bacchides, a pierit împreună cu oastea lui.
19. Cum Bacchides, trimis din nou împotriva Iudeii, a ieșit de astă dată învingător.
20. Cum a căzut în luptă Iudas.

Cartea aceasta cuprinde un interval de **o sută șaptezeci de ani**.

60

CAPITOLUL I

După ce a pus capăt dominației perșilor și a orânduit lucrurile în Iudeea, cum am spus mai înainte, Alexandru cel Mare s-a stins din viață. Împărăția lui a fost împărțită între urmașii săi: Antigonos¹ a primit Asia, Seleucos², Babilonul și popoarele învecinate, Lysimachos³, țările Hellespontului. Cassandros⁴ a ocupat Macedonia, iar Ptolemeu, fiul lui Lagos, s-a ales cu Egiptul. Întrucât aceștia s-au învrăjbit între ei din râvna fiecăruia pentru suprație, au izbucnit războaie de lungă durată, care au pricinuit mari daune orașelor, făcând ca mulți cetățeni să-și piardă viața. Așa a pățit mai cu seamă Siria în timpul domniei lui Ptolemeu, fiul lui Lagos*, supranumit Soter (adică Salvatorul), dovedindu-se contrariul poreclei sale. El a ocupat Hierosolyma prin fraudă și trădare. Sub pretextul că vroia să aducă o jertfă, regele a pătruns în oraș în ziua Sabatului, fără să-l împiedice iudeii (de vreme ce nu-l socoteau dușman), pe de o parte fiindcă nu se așteptau să le pricinuiască vreun rău, pe de altă parte fiindcă din pricina sărbătorii și a răgazului sfânt, ei nu puteau să întreprindă nimic. Regele a subjugat orașul cu ușurință și l-a tratat mișelește și cu cruzime. În sprijinul spuselor noastre vine mărturia lui Agatharchides din Cnidos⁶, care a scris o istorie a

¹ Antigonos I Monophthalmos (382-301 î.e.n.), general macedonean, strategul Asiei după moartea lui Alexandru cel Mare.

² Seleucos I Nicator, suveran al Regatului Seleucid (305-281 î.e.n.), întemeietorul dinastiei Seleucidilor. regi ai Siriei.

* Lysimachos (360-281 î.e.n.) strateg și rege al Traciei, cu capitala la Lysimachia, fondată de el.

⁴ Cassandros (355-297 î.e.n.) fiul lui Antipatros, regentul Macedoniei, al cărei rege devine (305 î.e.n.).

⁵ Ptolemeu I Soter, rege al Egiptului elenistic (305-283 î.e.n.), întemeietorul dinastiei Lagizilor (305-30 î.e.n.).

⁶ Agatharchides din Cnidos (200-120 î.e.n.), istoric, geograf și filolog grec care a trăit la curtea Ptolemeilor din Alexandria, autorul unei istorii a Asiei (10 cărți) și a Europei (49 cărți), ocupându-se de Diadohi (urmașii lui Alexandru cel Mare).

61

Diadohilor lui Alexandru, confirmând faptul că ne-am pierdut libertatea din pricina superstiției noastre, prin următoarele cuvinte: „Există așa-numitul popor al iudeilor, care, locuind în Hierosolyma, oraș mare și fortificat, s-a lăsat subjugat de Ptolemeu fiindcă a refuzat să pună mâna pe arme, supunându-se domniei sale crude de dragul unei superstiții.” Agatharchides a amintit acest lucru despre poporul nostru. Capturând așadar numeroși oameni, fie din munții Iudeii și împrejurimile Hierosolymeii, fie din Samaria și muntele Garizim. i-a strămutat pe toți în Egipt. Întrucât din răspunsul dat solilor lui Alexandru cel Mare după victoria lui asupra lui Darius a priceput că locuitorii Hierosolymeii se distingueau prin respectarea cu sfințenie a jurământului și prin fidelitatea lor, i-a înrolat pe **mulți** dintre ei în garnizoanele fortărețelor, le-a dat aceleași drepturi ca și macedonenilor din Alexandria, punându-i să facă legământ că atât ei, cât și urmașii lor să rămână mereu credincioși. Chiar și din rândul celorlalți iudei, nu puțini au fost cei ce după aceea au plecat de bunăvoie în Egipt, atrași fie de fertilitatea pământului, fie de dărnicia Ptolemeilor. Dar între samariteni și urmașii iudeilor care erau hotărâți să-și păstreze cu strășnicie datinile strămoșești, au izbucnit războaie, deoarece hierosolymitanii susțineau că templul lor era sfânt și numai acolo se aduceau jertfe, în timp ce samaritenii pretindeau același lucru despre templul lor, situat pe muntele Garizim.

CAPITOLUL II

1. După ce Alexandru a domnit doisprezece ani. iar urmașul său, Ptolemeu Soter', vreme de patruzeci de ani, pe

¹ Ptolemeu I Soter. întemeietorul dinastiei Lagizilor. a fost oficial suveranul Egiptului elenistic între 305 și 283 î.e.n., dar Mavios Josephus socotește anii domniei sale de la moartea regelui macedonean Alexandru III (336-323 î.e.n.). Urmășul sau. Ptolemeu II Philadelphos (283-246 î.e.n.), a fost coregent din 285 î.e.n. ctitorul Bibliotecii din Alexandria, la sugestia filosofului și omului politic atenian, refugiat la curtea lui. Demetrios din Faleron (344-280 î.e.n.).

62

tronul Egiptului s-a urcat Philadelphos, care a cârmuit treizeci și nouă de ani. El s-a ocupat de tălmăcirea în limba greacă a legilor iudaice și a eliberat din robia egipteană o sută douăzeci de mii de hierosolymitani, din următorul motiv. Demetrios din Faleron, mai-marele bibliotecarilor regelui, s-a străduit din răspuțeri să strângă laolaltă toate cărțile din lume, cumpărându-le de pretutindeni pe cele despre care știa că erau adecvate studiului și desfătării, firește, cu dezlegarea regelui (stăpânit de pătimașa dorință de colecționare a scrierilor). întrebat o dată la câte mii se ridica numărul cărților pe care le strânsese deja, el i-a răspuns că erau vreo două sute de mii, dar trăgea nădejdea să ajungă până la cinci sute de mii. L-a înștiințat că iudeii dețin multe cărți despre legile

proprii, demne să fie cercetate și să facă parte din biblioteca regală, dar ele erau scrise în graiul și alfabetul ebraic, așa că vor întâmpina greutăți serioase la tălmăcirea lor în limba greacă. Deși scrierea iudeilor este aproape la fel cu cea a sirienilor, iar limbile lor se aseamănă, graiul și scrisul lor au un caracter aparte. Totuși - a mai adăugat el - nimeni nu-l împiedică pe rege, care are și mijloacele bănești pentru înfăptuirea acestui lucru, să se îngrijească de traducerea cărților ebraice, pentru ca să le aibă în biblioteca lui. Râvna lui Demetrios de a colecționa cărți fiind pe placul regelui, el a scris Marelui Preot, să-i facă rost de ele.

2. Un anume Aristeu, prieten care se bucura de o deosebită prețuire datorită cumpătărilor sale față de suveran, intenționase adesea mai demult să-l roage pe rege să-i slobozească din robie pe iudeii care se aflau în împărăția lui. Socotind că acum era momentul potrivit să-și înainteze cererea, și-a înfățișat mai întâi planul comandantului gărzii de corp a regelui, Sosibius Tarentinul, și lui Andreas, rugându-i pe cei menționați de noi să-i sprijine demersul. După ce a primit încuviințarea propunerii sale, Aristeu s-a dus la Ptolemeu și i-a cuvântat astfel: „Nu se cade, o, rege, să ne amăgim singuri, ci să dăm la iveală adevărul. Deoarece ne dăm osteneala ca nu numai să transcriem, ci să și tălmăcim legile ebraice de dragul tău, cum putem oare să facem așa ceva câtă vreme atâtia iudei sunt robi în împărăția ta? Nu va fi greu pentru mărinimia și bunătatea ta să-i scapi de această pacoste, mai ales că din stăruitoarele cercetări făcute de mine am conchis că Dumnezeu, care l-a dat

63

legile acestea, este unul și același cu cel ce-ți călăuzește domnia. Fiindcă prin Dumnezeu, Creatorul lumii întregi, la care ne închinăm și noi, îl menționăm într-adevăr pe Zeus², numit astfel de la Ființă, întrucât datorită lui ființăm cu toții. Ca să-l cinstim cum se cuvine pe Zeus, trimite în patria lor pe închinătorii lui Dumnezeu, ca ei să poată trăi acolo unde s-au născut. Să nu-și închipuie Maiestatea Voastră că fac această rugămintă deoarece mă înrudesc cumva cu acest popor sau sunt odrasla lui! Numai datorită faptului că noi, toți oamenii, suntem făpturile lui Dumnezeu și știind bine că binefăcătorii sunt pe placul lui, te îndemn să faci bine!”

3. De îndată ce Aristeu a rostit aceste vorbe, regele l-a privit cu chipul vesel și surâzător, apoi l-a întrebat: „Câte mii crezi că sunt cei ce urmează să fie dezrobiți?” Aflat din întâmplare în preajma lor, Andreas a răspuns că erau cu puțin mai mult de o sută de mii. „Darul pe care mi-l ceri nu este așadar atâta de mic!”, a zis regele. Dar când Sosibius și cei prezenți au susținut că se cuvenea să-și arate grațitudinea prin dărnicia față de Dumnezeu, care îi dăruise domnia, regele și-a dat bucuros încuviințarea și a poruncit ca la următoarea soldă să se plătească suma de o sută douăzeci de drahme pentru fiecare captiv supraviețuit de ei. Privitor la cererea lor, Ptolemeu a promis că va da un decret mărinimos, care vine în întâmpinarea propunerii lui Aristeu și a voinței lui Dumnezeu. A explicat că el voia astfel să-i elibereze nu numai pe cei târâți în captivitate de tatăl lui și de oștenii săi, ci și pe cei ce fuseseră aduși mai înainte în regat sau sosiseră abia după aceea. Chiar și când i s-a comunicat că această dezrobire va costa mai mult de patru sute de talanți, el s-a învoit numaidecât. Ca să se dovedească deosebita mărinimie a regelui, s-a hotărât să se păstreze o copie a acestui decret. El era formulat în felul următor: „Cei care l-au însoțit pe tatăl meu în expediția lui împotriva Siriei și Feniciei și după devastarea Iudeii au adus cu ei robi în orașele noastre sau la sate să le redea libertatea. Să fie dezrobiți totodată și toți iudeii veniți mai înainte în regatul

64

meu, așijderea cei ce au fost aduși recent. Stăpânii care fac această dezrobire vor primi pentru fiecare rob în parte câte o sută douăzeci de drahme, pe care oștenii îi vor încasa împreună cu solda, ceilalți urmând să primească prețul răscumpărării din vistieria regală. Am convingerea că ei au fost luați prizonieri prin încălcarea voinței tatălui meu și a dreptății și că țara robilor a căzut pradă bunului-plac al oștenilor, care au tras mari foloase de pe urma aducerii lor în Egipt. Așadar, de dragul dreptății și din compasiune față de niște nedreptățiți, supuși asupririlor, decretez ca toți cei ce au în slujba lor robi iudei să-i elibereze, stăpânul primind în schimb răscumpărarea menționată mai sus; și să nu îndrăznească nimeni să se împotrivescă prin vicleșug acestei porunci. Vreau ca, în termen de trei zile de la emiterea decretului, cei vizați de el să se prezinte la dregători spre a ie arăta robii. Socot că astfel nu tni-am făcut decât datoria. Cât privește cei ce nu dau ascultare decretului de față, numele lor poate fi denunțat de oricine este dispus s-o facă, iar averile acestora vor fi confiscate, intrând în vistieria regală.” Când decretul a fost citit în fața regelui, singura lui dorință a fost să se asigure soarta celor care veniseră mai înainte sau fuseseră aduși după aceea, lăsând ca și ei să beneficieze de bunătatea și dărnicia lui. A poruncit apoi ca suma strânsă pentru plata răscumpărării să fie împărțită la fiecare funcționar și trezorier regal. Acestea au fost înfăptuite numaidecât, așa că ordinele regelui s-au îndeplinit într-un răstimp nu mai mare de șapte zile. Suma cheltuită cu prilejul răscumpărării a depășit patru sute șazeci de talanți: stăpânii au pretins chiar și pentru copii câte o sută douăzeci de drahme, întrucât regele poruncise ca suma să fie dată nominal când scrisese ca plata să se facă pe cap de om.

4. Cum au fost înfăptuite în chip strălucit hotărârile regelui, acesta i-a poruncit lui Demetrios să-și formuleze într-o petiție cererea sa privitoare la cărțile iudeilor. Căci Ptolemeii nu și-au lăsat niciodată treburile administrative la voia întâmplării, ci le-au înfăptuit pe toate cu multă osârdie. Am găsit de cuviință să prezint nu numai cererea lui Demetrios și copia scrisorilor schimbate cu acel prilej, ci și marele număr al daniilor, cu cheltuielile făcute pentru fiecare, astfel ca toți să constate neasemuita frumusețe a lucrărilor și din măreția operelor să

reiasă măiestria fiecăruia dintre meșterii făuritori. Copia cererii sale sună în felul următor:

DEMETRIOS CĂTRE MARELE REGE :

„Fiindcă mi-ai dat mie, o, rege, sarcina să-ți întregesc biblioteca prin cărțile care merită să facă parte din ea și să mă îngrijesc de achiziționarea celor care mai lipsesc, mi-am dat to'ată osteneala în această privință și te previn că printre cele absente figurează și cărțile de legi ale iudeilor. Dar acestea folosesc caracterele ebraice și, fiind scrise în limba țării lor, nu pot fi înțelese de noi. Ele pot să pară întrucâtva mai puțin importante, fiindcă regeasca ta grijă nu s-a revărsat încă asupra lor. Se cuvine totuși ca discernământul tău să se aștească chiar și spre ele. Căci această legislație a fost întocmită cu cea mai adâncă înțelepciune și dovedește atâta curăție a moravurilor încât s-ar putea zice că provine de la Dumnezeu însuși. De aceea, așa cum mărturisește Hecateu din Abdera³, ea n-a fost pomenită nici de poeți, nici de autorii de scrieri istorice și nici de cei ce se călăuzesc după preceptele sale, fiind atâta de castă încât nu are ce căuta în gura păcătoșilor. Ca atare, dacă ai în vedere acest lucru, o, rege, scrie-i Marelui Preot al iudeilor să-ți trimită din fiecare seminție câte șase bătrâni, care cunosc cel mai bine aceste legi. După ce am aflat de la ei sincer și în deplin acord conținutul exact al cărților acelora, vom fi în stare să-ți îndeplinim dorința într-o măsură demnă de tine!”

5. Când Demetrios a adus petiția cerută, regele i-a poruncit să scrie despre asta Marelui Preot Eleazar și totodată să-i vestească eliberarea robilor iudei care slujeau în Egipt. I-a dăruit de asemenea cincizeci de talanți de aur, ca să facă din ei vase, cupe și pocale pentru libații, precum și o mare mulțime de pietre prețioase, dând ordin supraveghetorului lădițelor de nestemate să îngăduie meșterilor să le aleagă după placul lor. Regele a trimis pentru aducerea jertfelor și celelalte trebuințe ale templului chiar și bani până la o sută de talanți. Voi descrie daniile și felul cum a fost făurită fiecare lucrare în parte abia

³ Hecateu din Abdera (a doua jumătate a sec. IV-prima jumătate a sec. III î.e.n.), adept al teoriei originii orientale a filosofiei grecești, autorul unor lucrări istorice fanteziste despre Kgipt și despre hiperboreeni.

H nă ce voi reda copia scrisorii trimise Marelui Preot Eleazar, are a obținut înalta sa funcție în următoarea împrejurare. Când a murit Marele Preot Onias, i-a urmat fiul său Simon, care a fost supranumit Justul, datorită pe de o parte smereniei lui față de Dumnezeu, pe de altă parte, bunăvoinței sale față de concetățeni. La stingerea lui din viață, a lăsat un fiu nevârstnic, numit Onias, așa că pontificatul a revenit fratelui său Eleazar, despre care am vorbit. Ptolemeu i-a scris în felul următor:

REGELE PTOLEMEU SALUTĂ PE MARELE PREOT ELEAZAR!

„În regatul meu locuiesc mulți iudei, capturați de perșii care au stăpânit mai înainte și cinstiți de tatăl meu cum se cuvine. Pe unii i-a destinat serviciului militar cu soldă mare, pe alții, veniți îndeobște în Egipt împreună cu el, i-a trimis să păzească fortărețele, spre a-i înspăimânta pe egipteni. În timpul domniei mele, m-am purtat omenește cu toți supușii mei, mai ales cu concetățenii tăi. Am eliberat din robie peste o sută de mii dintre ei, plătind stăpânilor lor răscumpărarea din veniturile mele. Pe sloboziții care atingeau vârsta când puteau să mânuiască armele i-am înrolat în oștirea mea. Pe câțiva dintre ei, aflați în jurul meu, care îmi inspirau încredere prin fidelitatea lor, i-am ridicat chiar și la rangul de curteni, gândindu-mă că îmi atrag favoarea Domnului prin daniile mari închinat Lui. Spre a-l mulțumi pe El și pe toți iudeii din lumea întreagă, am hotărât să interpretez și să tâlmăcesc în limba elină cărțile voastre de legi, avându-le astfel în biblioteca mea. Ar fi frumos din partea ta să-mi alegi din fiecare seminție câte șase oameni bătrâni care, datorită vârstei înaintate, sunt buni cunoscători ai legilor voastre, putând să le explice pe îndelete. Mă aștept ca, prin această înfăptuire a mea, să dobândesc faima cea mai mare. În vederea unor discuții amănunțite, ți-l trimit pe Andreas, comandantul gărzii mele de corp, împreună cu Aristeu, amândoi bucurându-se de prețuirea mea deosebită. Prin ei îți expediez și o sută de talanți de argint, ca dar adus templului, ca să facă față jertfelor și altor nevoi. Mi-ai face o neasemuită plăcere dacă-mi vei scrie ce anume mai dorești de la noi!”

66

67

6. Când a primit această scrisoare a regelui, Eleazar i-a dat următorul răspuns foarte recunoscător:

MARELE PREOT ELEAZAR SALUTĂ PE REGELE PTOLEMEU!

„Dacă tu, deopotrivă cu regina Arsinoe și copiii tăi, sunteți sănătoși, mă declar mulțumit în toate privințele. Ți-am încuviințat cu mare bucurie hotărârea, după primirea scrisorii pe care am citit-o în mijlocul mulțimii chemată anume s-o asculte, făcând-o să recunoască pietatea ta față de Dumnezeu. Am arătat poporului pocalele trimise de tine, douăzeci de aur și treizeci de argint, așijderea cele cinci vase mari și masa hărăzită primirii prinosurilor și aducerii jertfelor, ca și celelalte daruri folositoare templului, o dată cu cei o sută de talanți aduși de Andreas și Aristeu, nespun de prețuții tăi prieteni, bărbați cinstiți și instruiți, cu adevărat demni de virtutea cu care ești înzestrat. Află că-ți dorim doar ce este spre binele tău, aducându-ți mulțumiri mai presus de puterile noastre: concetățenii mei sunt datori să-ți mulțumească în fel și chip pentru binefacerile tale. Ca atare, am adus numaidecât jertfe pentru tine, sora⁴, copiii și prietenii tăi, iar mulțimea împreună cu mine am stăruit pe lângă Dumnezeu să-ți împlinească tot ce-ți dorește inima, regatul tău să trăiască mai departe în pace și să fie încununată de succes tâlmăcirea legilor noastre, având încheierea dorită de tine. Din fiecare seminție am ales

câte șase bătrâni, urmând ca ei să fie trimiși împreună cu cărțile de legi. Lăsăm în seama evlaviei și a spiritului tău de dreptate ca, după terminarea tălmăcirii lor, să ne înapoiezi aceste cărți, îngrijindu-te de sănătatea celor care ți le-au adus. Rămâi cu bine!"

7. Aceasta a fost scrisoarea de răspuns a Marelui Preot. N-am socotit necesar să arăt cum se chemau cei șaptezeci și doi de bătrâni pe care Eleazar i-a trimis împreună cu cărțile de legi (căci scrisoarea conținea și numele acestora). Nu mi s-a părut însă de prisos să descriu strălucirea și bogăția daniilor aduse de

¹ Potrivit vechiului ritual faraonic, această soră a ajuns regină a Egiptului Lagid prin căsătoria cu fratele ei, Ptolemeu II (278 î.e.n.). prima lui soție. Arsinoe I. fiind repudiată și exilată la Coptos. Arsinoe II a devenit mama lui Ptolemeu III și a Berenicei.

rege lui Dumnezeu, deoarece cred că se cuvine ca evlavia lui ptolemeu să fie cunoscută de toată lumea. Regele nu s-a mărginit să facă cheltuieli mari pentru daniile sale, ci a venit el însuși în mijlocul artiștilor, să supravegheze lucrările lor, neîngăduind ca ele să fie executate neglijent și cu nepăsare. Doresc să înfățișez măreția fiecărui obiect în parte nu pentru că narațiunea istorică pretinde așa ceva, ci numai ca să permit cititorilor mei să-și dea seama de dragostea de frumos și de dărnicia regelui.

8. Țin să mă ocup mai întâi de descrierea mesei. Intenția regelui era să facă una din cale-afară de mare. A poruncit să se afle dimensiunile mesei din Hierosolyma, așa cum era ea și dacă se putea îngheba una mult mai mare. Când a cunoscut mărimea ei și faptul că nimic nu-i împiedica să făurească altă masă mult mai voluminoasă, a spus că dorea s-o facă de cinci ori pe atâta. Dar de teamă că, din pricina supradimensionării, ea ar putea deveni de prisos (deoarece regele vroia ca daniile sale închinat Domnului să nu fie piese de muzeu, ci să servească aievea la slujbele sfinte), a socotit că preferabil era ca noua masă să nu fie mai mare decât cealaltă, care căpătase proporții modeste nu din lipsă de aur. S-a gândit să n-o depășească pe cea dintâi prin mărime, ci s-o întrecă cu mult prin varietatea și frumusețea materialelor folosite. Înzestrat cu o adâncă pătrundere a tuturor lucrurilor din natură și priceput în închipuirea unor forme noi și minunate, regele însuși a desenat cu multă râvnă schițele născocirilor sale și le-a arătat meșterilor, cărora le-a cerut să lucreze după ele, cizelând întocmai redarea modelelor decorative.

9. După ce au folosit întocmai îndrumările primite, meșterii au creat o masă făcută în întregime din aur curat, lungă de doi coți, lată de un cot și înaltă de un cot și jumătate. Marginea care depășea suprafața mesei era îndoită la colțuri și cu ornamente împletite, prevăzute în trei colțuri cu cizeluri minunate. Ele aveau o formă triunghiulară și fiecare colț păstra aceeași ordine, încât prin schimbarea poziției, de oriunde le-ai fi privit, aspectul lor era același. Dacă partea inferioară a mesei era frumos modelată, cu o și mai mare iscusință fusese lucrată partea ei superioară, cea mai aptă de a fi privită și admirată. Acolo unde îmbinarea ambelor părți ieșea mai bine în evidență,

6')

nici unul din unghiurile care erau în număr de trei, cum am spus mai înainte, nu părea mai mic când se schimba poziția mesei. În găturile cordoanelor împletite, prinse cu agrafe de aur, erau incrustate pietre prețioase, dispuse într-o ordine schimbată. În marginea exterioară, aflată în raza vederii, erau înfipte pieziș niște nestemate împodobite, de formă ovală, legate între ele prin niște crenguțe dese, sculptate de jur împrejurul mesei. Dedesubtul medalioanelor ovale șerpua o cunună alcătuită din felurite roade, așa cum apar ele în natură, întruchipând ciorchini de struguri atârnați pe vrejuri, spice de grâu înmănunchiate și rodii ascunse printre acestea. Pietrele prețioase reproduceau fidel culoarea naturală a fiecăruia dintre roadele amintite, fiind fixate împrejurul mesei printr-un chenar de aur. Dedesubtul cununii se afla un nou șir de medalioane ovale și de crenguțe împletite, la fel ca deasupra, astfel încât, dacă ai fi privit lucrarea dintr-o latură sau alta, ea prezenta aceeași varietate și frumusețe: nu întâlneai așadar nici o deosebire în ordinea detaliilor la marginea mesei și a decorațiunilor împletite, în oricare poziție meșteșugul vădindu-se același, de la tăblie până la picioare. Se mai adăuga o placă de aur, lată de patru degete și străbătându-i lățimea întreagă, căci acolo erau implântate picioarele mesei, prinse de tăblie cu cârlige și ținte; de aceea, noutatea măiestriei și strălucirea ei se păstrau oricum ai fi întors masa. În tăblia mesei erau săpate meandre care aveau incrustate în mijlocul lor, aidoma stelelor, pietre prețioase de felurite culori: rubine și smaralde, încântând ochii prin strălucirea revărsată de ele, precum și alte nestemate care, datorită valorii lor deosebite, erau râvnite de toți. De-a lungul meandrelor șerpua o împletitură ca o leasă care avea în mijlocul ei un fel de romb acoperit cu cristal și chihlimbar, izbutind prin alăturarea lor să delecteze sufletele privitorilor. Picioarele mesei întruchipau în capătul de sus imitația unui crin cu petalele înclinate, astfel că staminele galbene ce se înălțau în interior erau vizibile. Baza picioarelor mesei era alcătuită dintr-un rubin lat de o palmă, care închipuia un pedestal cu o grosime de opt degete, unde erau implântate picioarele. Fiecare picior, cizelat cu multă migală și hârnicie, avea ornamente reprezentând iederă, viță de vie și struguri, cu o lucrătură atât de iscusită încât nu se deosebeau de modelele reale: prin

subtilitatea și măiestria execuției lor, ai fi zis că se mișcau ușor în bătaia vântului, părând să fie mai degrabă opera naturii decât a artei care o imită. Lucrarea fusese concepută astfel ca întreaga masă să aibă în întregime trei părți, care erau însă atât de bine împreunate încât nu se putea distinge locul îmbinării lor. Grosimea mesei nu era mai mare de o jumătate de cot. Această danie dovedea cu prisosință dărnicia regelui prin scumpătatea materialului folosit, prin varietatea ornamentației și prin iscusita imitare a firii în arta cizelării; ca atare, chiar dacă n-a putut s-o întrecă în mărime pe cea dintâi, o depășea cu mult prin noutatea lucrării, prin strălucirea decorațiilor și frumusețea aspectului ei aparte.

10. Mai erau apoi două vase de aur voluminoase, care aveau solzi sculptați de la bază până la brâu, în spiralele lor fiind incrustate felurite pietre prețioase. Deasupra șerpuiiau un meandru înalt de un cot, alcătuit din nestemate cu forme variate și finisare iscusită. De acolo până la marginea vasului, erau sculptate niște crenguțe în culele cărora apăreau romburi. La jumătate, vasele aveau paveze de patru degete făcute din pietre prețioase, care contribuiau și mai mult la frumusețea și găteala lor. Buza vaselor era tivită de jur împrejur cu petale de crin, floricele și cărcei de viță de vie, aidoma unor cununi. Așa au fost făcute cele două vase mari, care măsurau două amfore⁵, întrecând în strălucire oglinzile de argint, ele reproduceau mai limpede chipurile decât acestea. În afara lor, regele s-a îngrijit de procurarea altor treizeci de pocale făcute numai din aur, împodobite cu iederă și viță de vie, iscusit lucrate, fără să aibă însă pietre prețioase. Aceste obiecte de artă dovedeau nu numai neasemuitul talent al artiștilor, ce străluceau în meșteșugul lor, ci în și mai mare măsură deosebita râvnă și dărnicie a regelui, care îi ajutase să atingă culmea perfecțiunii. El pusese cu prisosință la îndemâna meșterilor atât banii necesari, cât și prețiosul său timp destinat administrării treburilor publice, luând parte personal la munca lor, spre a urmări îndeaproape realizarea întregii lucrări. Astfel a fost stimulat zelul meșterilor care, având în față pilda regelui, ș-au aplecat asupra muncii lor cu și mai mare stăruință.

⁵ Amfora avea 26 de l.

70

71

11. Așadar, acestea au fost daniile trimise de Ptolemeu la Hierosolyma. Marele Preot Eleazar le-a așezat în templu, a acordat cinstea cuvenită celor care le-au adus și, dându-le darurile cuvenite regelui, i-a lăsat să plece la suveranul lor. Nici nu s-au întors bine la Alexandria și Ptolemeu, care aflase între timp că sosiseră împreună cu cei șaptezeci de bătrâni, a chemat de îndată la el pe solii săi Andreas și Aristeu. Aduși înaintea lui, aceștia i-au înmănat scrisoarea Marelui Preot, răspunzând la toate întrebările care le-au fost puse. Nerăbdător să stea de vorbă cu bătrânii veniți din Hierosolyma spre a tâlmăci legile iudeilor, regele a poruncit să plece celor ce așteptau să fie primiți pentru trebuii curente, fapt neobișnuit, care încălca tradiția curții sale. Cei chemați în audiență erau primiți în a cincea zi, iar solii, după o lună de așteptare. Atunci el i-a îndepărtat pe ceilalți, ca să-i primească pe trimișii lui Eleazar. De îndată ce bătrânii au intrat la rege și i-au transmis darurile Marelui Preot, aducând pergamentul pe care legile erau scrise cu litere de aur, acesta i-a și întrebat despre cărți. Când ei le-au dat la iveală, după înlăturarea învelișului, suveranul a admirat multă vreme finețea pergamentului și iscusita lor îngemănare (atât de bine erau îmbinate cărțile). Apoi a mulțumit celor care veniseră la el, aducând mulțumiri și mai mari lui Dumnezeu, de la care proveneau aceste legi. Când bătrânii împreună cu cei de față i-au urât cu glas tare să aibă parte numai de bine, regele a vărsat lacrimi de bucurie. Așa a hotărât firea, ca marea bucurie și tristețea adâncă să se dezvăluie pe aceeași cale. Din porunca regelui, cărțile au fost înmănate dregătorilor însărcinați cu păstrarea lor și abia atunci el și-a îmbrățișat oaspeții, spunându-le că se cuvenea ca mai întâi să le vorbească despre scopul drumeției lor și după aceea să le dea binețe. Le-a făgăduit că 3 ziua sosirii lor va căpăta o însemnătate aparte, încât o va sărbători în fiecare an, cât va mai trăi. Soarta a făcut ca ziua sosirii lor să coincidă cu cea în care a obținut el victoria navală asupra lui Antigonos. I-a pofțit apoi pe bătrânii să ia masa cu el și le-a dat cea mai bună găzduire în vecinătatea reședinței • regale.

12. Nicanor, dregătorul însărcinat cu primirea oaspeților. I-a chemat pe Dorotheus, care se ocupa de întreaga tihnă a I acestora, poruncindu-i să asigure fiecărui musafir mijloacele |

72

necesare traiului zilnic. Cu acest prilej, regele a procedat în felul următor. În fiecare oraș unde bucatele nu erau gătite identic exista câte un dregător care avea grijă ca oaspeților să li se pună la îndemână toate bucatele cu care erau obișnuiți să se ospăteze după pofta inimii, ca să nu se simtă deloc ca niște străini. Același lucru s-a întâmplat și cu bătrânii aceștia: Dorotheus, care cunoștea bine bucatele lor preferate, a avut mare grijă de ei în orice privință. Nicanor a făcut toate pregătirile pentru primirea musafirilor, așezându-i la mese gemene, potrivit dispozițiilor regelui. A poruncit ca jumătate dintre ei să stea la o masă în prejma suveranului, cealaltă jumătate la

o altă masă, în fața lui, fără să se omită nimic pentru cinstirea invitaților. După ce aceștia și-au ocupat locurile, i-a cerut lui Dorotheus să servească masa așa cum se desfășoară ea de obicei în Iudeea, slujindu-i la fel. Așadar, crainicii sacri, sacrificatorii și cei ce obișnuiau să invoce zeii au fost îndepărtați și unul dintre oaspeți, preotul numit Elissaeus, a fost pofțit să rostească rugăciunea. Acesta a pășit în mijlocul adunării și s-a rugat pentru rege și pentru supușii lui. Apoi au aplaudat cu toții bucuroși, aclamându-l pe rege, și au început ospățul. Când i s-a părut că era momentul potrivit, regele a introdus o pauză în care a început să mediteze, punând fiecăruia întrebări despre fenomenele naturii sau despre cercetările filosofice. Întrucât la toate problemele discutate a primit răspunsuri adecvate, regele a rămas încântat, repetând ospățul timp de douăsprezece zile. Cine dorește să cunoască îndeaproape temele dezbătute în timpul acestor oșpeți poate să le afle din cartea scrisă anume de Aristeu."

13. Bătrânii au stârnit admirația regelui, dar și a filosofului Menedemos, și l-au făcut pe acesta să recunoască existența providenței divine, care îndrumă și conduce toate lucrurile, insuflându-i forța și frumusețea vorbirii. Cu aceasta au luat

* Aristeu este protagonistul unui roman istoric despre cea mai veche traducere grecească a Scrierilor Sfinte ale evreilor, realizată de decanii de vârstă ai triburilor evreiești la porunca lui Ptolemeu II Philadelphos (282 î.e.n.). Titlul ei, *Septanta*, provine de la cei „Șaptezeci” (și doi) de **tălmăcitori**, câte șase din fiecare trib. Traducerea ei latinească ulterioară se numește *Septuaginta*. Anonimul autor al romanului lui Aristeu este un admirator grec al iudaismului. **Filosoful** iudeu Filon din Alexandria cunoștea cartea pe care Flavius Iosephus o **folosește în** acest capitol din lucrarea sa monumentală.

sfârșit dezbaterile filosofice. Regele a recunoscut că sosirea lor i-a adus mari faloase, întrucât l-a învățat cum să-și cârmuiască regatul. A poruncit să se dea câte trei talanți fiecăruia și să fie aleși oamenii care să-i însoțească la locul găzduirii lor. După trei zile, Demetrios i-a luat pe oaspeți și a străbătut cu ei șapte stadii de-a lungul unui dig care ducea către o insulă⁷ marină, a trecut peste un pod și s-a îndreptat către latura ei de miazănoapte, strângându-i într-o casă clădită aproape de țarm, care le oferea dorita liniște pentru contemplarea lucrurilor. Cum au sosit acolo, i-a rugat ca, după ce li s-a pus la îndemână tot ce aveau nevoie pentru traducere, să treacă neîntârziat la datoria lor. Bătrânii au început cu multă râvnă treaba de tălmăcire fidelă a legilor și au muncit zilnic până la ora a nouă. Atunci își satisfăceau nevoile lor trupești cu toate mijloacele de trai de care dispuneau din belșug. Căci Dorotheus era dator să aducă, la porunca regelui, mâncăruri gătite pentru propria lui masă. Dis-de-diminează veneau la palat, dădeau binețe lui Ptolemeu, făceau cale-ntoarsă și-și spălau mâinile în apa mării, purificându-se, spre a trece iarăși la tălmăcirea legilor. Transcrierea și tălmăcirea legilor a durat în total șaptezeci de zile. Întrunind apoi pe toți iudeii chiar în lăcașul unde fuseseră traduse legile, Demetrios le-a citit înaintea traducătorilor lor. Adunarea bătrânilor care interpretaseră legile a încuviințat traducerea și l-a laudat pe Demetrios pentru găselnița lui, mulțumită căreia au descoperit ei înșiși multe lucruri deosebit de bune. L-au rugat apoi ca legile să fie citite și în fața cârmuitorilor săi și cu toții, atât preoții cât și cei mai bătrâni dintre tălmăcitori, precum și fruntașii ținuturilor, și-au exprimat dorința ca traducerea să rămână ca acum, fără schimbări, fiindcă era reușită. Părerea lor a fost acceptată de toți, dar s-a hotărât ca acolo undecineva observă că s-a adăugat ceva în lege sau, dimpotrivă, s-a strecurat o omisiune, să se revadă iarăși textul, apoi să se facă îndreptarea lui. A fost o prevedere înțeleaptă, întrucât, după ce era socotită corectă, traducerea rămânea definitivă.

⁷ Insula din preajma portului Alexandriei Egiptului, legată de continent în 285 î.e.n. printr-un dig lung de 13 km., este Pharos, unde Sostratos din Knidos a înălțat turnul Far, terminat tot în timpul domniei lui Ptolemeu II Philadelphos, la fel ca Museionul și Biblioteca pentru care a fost realizată *Septanta*.

14. Regele era bucuros că și-a văzut planul îndeplinit, dar bucuria lui a crescut și mai mult când i-au fost citite legile, rămânând uimit de discernământul și înțelepciunea legiuitorului. L-a întrebat așadar pe Demetrios cum a fost cu puțință ca o asemenea legislație admirabilă să nu fie pomenită nici de istorici, nici de poeți. Demetrios i-a răspuns că asta se datorează faptului că nimeni n-a îndrăznit să se atingă de ele întrucât erau divine, iar cei care au încercat așa ceva au fost pedepsiți de Dumnezeu. I-a arătat apoi regelui că Theopompos⁸, care a vrut să preia ceva din aceste legi pentru istoria lui, și-a pierdut mințile timp de o lună de zile. În clipele lui de luciditate, l-a înduplecat pe Dumnezeu să-l ierte, căci a bănuț de unde îi provenea nebunia. Chiar și în vis a văzut că nenorocirea i se întâmplase fiindcă s-a atins de tainele divine și a vrut să le dezvăluie vulgului profan; și-a recăpătat judecata de îndată ce a renunțat la proiectul său. A mai povestit că poetul tragic Theodectes", atunci când a vrut să menționeze într-o piesă a sa ceva din conținutul Cărilor sfinte, a fost lovit de o boală de ochi numită albeață și, recunoscând care era cauza, s-a însănătoșit prin mila lui Dumnezeu.

15. După ce a primit de la Demetrios cărțile de legi despre care am vorbit mai înainte, regele și-a arătat venerația față de ele și a poruncit ca acestea să fie păstrate cu multă grijă, spre a rămâne neatinsse. Pe tălmăcitori i-a invitat să vină cât mai des din Iudeea până la el: va fi spre binele lor, atât pentru ospitalitatea cu care îi va întâmpina, cât și pentru darurile ce le vor primi de la dânsul. Acum se cuvine să-și ia rămas bun de la ei; dacă vor veni însă din proprie inițiativă, pot fi siguri că vor avea parte de tot ce merită înțelepciunea lor și atât cât stă la îndemâna dărniceii sale. Apoi i-a lăsat să plece, după ce a dăruit fiecăruia trei rânduri de haine, doi talanți, o cupă valorând un talant și așternutul de pat pe care îl folosiseră în timpul ospetelor. Acestea au fost darurile primite chiar de ei. Prin intermediul lor, regele a trimis Marelui Preot Eleazar zece paturi cu picioare de argint împreună cu garniturile lor și o cupă

⁸ Theopompos din Chios (378-321 î.e.n.), retor grec, care a scris două lucrări, astăzi pierdute: una despre istoria Greciei (411-394 î.e.n.) și alta despre domnia lui Filip al Macedoniei (49 de cărți).

¹ Theodectes din Faselis (377-336 î.e.n.), filosof și dramaturg, care a căutat să laicizeze tragedia, abandonând vechile mituri.

74

75

valorând treizeci de talanți; așijderea, zece mantii, puipură, o | coroană minunată, o sută de coți de pânză fină de in, apoi cești, blide, pocale și două vase mari, pentru expunerea lor în templu. L-a îndemnat chiar și printr-o scrisoare adresată lui să îngăduie bătrânilor să vină la dânsul atunci când vor ei, căci îi face o deosebită plăcere să stea de vorbă cu oamenii învâțați, arătându-se nespus de bucuros să-și împartă bogăția cu aceștia. Acestea sunt faptele pe care le-a săvârșit Ptolemeu Philadelphos pentru gloria și prețuirea iudeilor.

CAPITOLUL III

1. Iudeii au fost cinstiți și de regii Asiei, fiindcă au luat parte la expedițiile lor războinice. În orașele pe care le-a întemeiat în Asia și Siria de jos, ca și în propria lui capitală, Antiohia¹, Seleucos Nicator le-a acordat dreptul de cetățenie, punându-i pe aceeași treaptă cu macedonenii și grecii care locuiau acolo; ei și l-au păstrat până în zilele noastre. Dovada o constituie faptul că iudeii, care nu vor să folosească ulei străin, primesc în schimbul uleiului o anumită sumă de bani de la conducătorii gimnaziilor. În cursul ultimului război, când populația din Antiohia s-a străduit să le anuleze acest drept, Mucianus, pe atunci guvernator al Siriei, l-a păstrat în pofida ei. Mai târziu, când lumea se afla sub stăpânirea lui Vespasian și a fiului său Titus, locuitorii din Alexandria și Antiohia, care ceruseră ca iudeii să-și piardă dreptul de cetățenie, nu și-au văzut rugămintea îndeplinită³. De aici reiese limpede cât de dreți și de mărinimoși erau romanii,

¹ în afara Antiohiei pe Oronte. Seleucos I Nicator a mai întemeiat Seleucia pe Tigris (312 î.e.n.), prima lui capitală, Seleucia din Pieria. În vestul Siriei, și alte orașe.

² Palestre unde în antichitatea clasică tinerii, goi, făceau exerciții gimnastice, ungându-și trupurile cu ulei.

³ Vezi Flavius Josephus, *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*. Cartea a VII-a. cap. V paragr. 2 (ed. cit., p. 507-508).

mai cu seamă Vespasian și Titus, deși întâmpinaseră nenumărate utăți în războiul lor cu iudeii și le purtau pică, deoarece n-au vrut să se predea și au opus rezistență până în ultima clipă. Ei n-au vrut să împuțineze deloc drepturile acestora, ci s-au împotrivit nu numai vechilor lor supărări, ci și rugămintii locuitorilor și din Alexandria, și din Antiohia, atât de numeroși, și **n-au** făcut concesiuni nici bunăvoinței lor față de acești orașeni, nici resentimentelor față de niște supuși, nemișorându-și astfel bunăvoința față de iudei. Amândoi și-au zis că aceia care pusese mâna pe arme și porniseră războiul fuseseră pedepsiți îndeajuns, iar celorlalți, care nu greșiseră cu nimic, nu se cădea să li se răpească privilegiile.

2. Se știe că și Marcus Agrippa⁴ a fost animat de aceleași bune intenții față de iudei. Atunci când ionienii se ridicaseră împotriva iudeilor, l-a rugat pe Agrippa să le lase numai lor dreptul de cetățenie, pe care îl primiseră de la nepotul lui Seleucos, numit de greci „Dumnezeu”⁵, cerând totodată ca iudeii, dacă pretind că sunt niscaiva rude, trebuie să se închine aceluiași zeu. Procesul unde s-a judecat această pricină a fost câștigat de iudei, care s-au bucurat de sprijinul lui Nicolaos din Damasc, obținând permisiunea să-și păstreze datinile lor. Agrippa le-a explicat că el nu avea voie să schimbe nimic. Cine dorește să cunoască mai temeinic faptele întâmplare, să citească el însuși cărțile o sută douăzeci și trei și o sută douăzeci și patru din *Istoria universală* a lui Nicolaos din Damasc. Hotărârea lui Agrippa nu trebuie să ne mire deloc, căci în vremea aceea poporul nostru nu era în război cu romanii. În schimb, mărinimia dovedită de Vespasian și de Titus are darul să ne surprindă, deoarece, după atâtea războaie și bătălii purtate cu noi, și-au păstrat totuși bunăvoința. Dar vreau să reiau povestirea din locul de unde am lăsat-o.

3. Sub domnia lui Antioh cel Mare⁶ asupra Asiei, țara iudeilor a fost devastată, iar locuitorii din Coelesiria au îndurat

⁴ Marcus Vipsanius Agrippa (63-12 î.e.n.), general și om politic roman, cel mai apropiat sfetnic al lui Octavian, care i-a încredințat misiuni militare și administrative în Orient, Asia și Europa.

⁵ Antioh II Theos, fiul și urmașul lui Antioh I Soter, al treilea suveran al Regatului Seleucid (261-246 î.e.n.).

* Antioh III cel Mare, cel mai energic și mai capabil reprezentant al dinastiei Seleucidilor, a domnit între 223 și 187 î.e.n., ducând războaie victorioase împotriva Egiptului și a statelor din Asia.

76

77

numeroase nenorociri. În timpul războaielor sale împotriva lui Ptolemeu Philopator⁷, precum și a fiului său denumit Epiphanes⁸, și când ieșea biruitor acest rege, și când era înfrânt, năpastele îndurate de localnici erau aceleași, încât nu se deosebeau de o corabie lovită de talazurile furtunii, ei fiind prinși la mijloc, între succesele obținute de Antioh și eșecurile sale consecutive. Prin victoria sa decisivă asupra lui Ptolemeu, Antioh a cucerit Iudeea. După moartea lui Philopator, fiul acestuia a trimis împotriva locuitorilor Coelesiriei o oaste puternică sub comanda lui Scopas, care, pe lângă multe orașe ale acestei țări, a supus și poporul nostru. Nu mult după aceea, Antioh l-a învins pe Scopas în bătălia de la izvoarele Iordanului, nimicindu-i o mare parte din trupele sale. Mai târziu, când Antioh a subjugat orașele Coelesiriei, cucerite de Scopas, precum și Samaria, iudeii s-au supus de bunăvoie și l-au primit în oraș, hrănindu-i din belșug oastea și elefanții săi și l-au ajutat să asedieze garnizoana lăsată de Scopas în Hierosolyma. Socotindu-se îndreptățit să-i răsplătească pe iudei pentru zelul și docilitatea lor, Antioh a scris generalilor și prietenilor săi, spre a dovedi iudeilor că aveau mari merite față de el și le-a arătat ce daruri se pregătea să le ofere. Voi înfățișa o copie a epistolei pe care a adresat-o generalilor săi, dar mai întâi voi reda ce anume a scris Polybios din Megalopolis în sprijinul vorbelor mele. Căci în Cartea a șaisprezecea a

Istoriilor sale, el afirmă următoarele: „Scopas, generalul lui Ptolemeu, și-a îndreptat trupele împotriva ținuturilor de miazăzi și în timpul iernii a supus poporul iudeu”. În aceeași carte, el zice mai departe: „După ce l-a biruit pe Scopas, Antioh a ocupat Batanea, Samaria, Abila și Gadara și puțin mai târziu i s-au supus iudeii care locuiau în preajma așa-zisului templu din Hierosolyma”. Aș avea multe de spus despre asta, îndeosebi datorită celebrității templului, dar las pentru o altă ocazie ceea ce mai am de relatat.

¹ Ptolemeu IV Philopator. rege al Egiptului elenistic (221-204 î.e.n.), care l-a învins pe Antioh III cel Mare în bătălia de la Rafia (217 î.e.n.).

* Ptolemeu V Epiphanes. rege din dinastia Lagizilor (204-180 î.e.n.). care a pierdut în cursul celui de-al 5-lea război sirian (201-195 î.e.n.) Siria meridională.

* Oraș în Pelopones, locul de baștină al lui Polybios (201-118 î.e.n.). autorul *Istoriilor*; lucrare în 40 de cărți, din care s-au păstrat integral doar primele cinci. El a descris și războiul sirian unde Scopas a fost învins la Panion (200 î.e.n.).

Acestea sunt vorbele lui Polybios din *Istoriile* sale. Ne reîntoarcem la povestirea faptelor, după ce mai întâi vă prezint scrisoarea lui Antioh.

REGELE ANTIOH ÎL SALUTĂ PE PTOLEMEU!

„De îndată ce am pătruns în țara lor, iudeii mi-au arătat credința lor, mi-au făcut o primire strălucită, m-au întâmpinat împreună cu sfatul bătrânilor, hrânindu-mi din belșug pâlcurile de oșteni și elefanții, și m-au ajutat să asediez garnizoana egipteană din cetățuia lor. Mi s-a părut drept să-i răsplătesc pentru faptele lor și să le refac orașul lovit de vitregiile sorții care se abat îndeobște asupra oamenilor, readunând în el locuitorii împrăștiați în lumea largă. Datorită evlaviei mele, am hotărât ca mai întâi să le procur vitele de care au nevoie pentru jertfe, vin, ulei și tămâie, în valoare de douăzeci de mii de arginți, apoi șase artabe de lamură de făină, după datina sfântă a acestui ținut, o mie patru sute șazeci de medimne¹ de grâu și trei sute șaptezeci și cinci de medimne de sare. Vreau ca acestea să fie livrate așa cum am poruncit, trimițându-li-se cele necesare pentru refacerea templului, a porticului, precum și a altor clădiri. Materialele de construcție să fie luate din ludeea propriu-zisă, din alte provincii și din Liban, fără să plătească nici un fel de bir. Măsura aceasta rămâne valabilă și pentru celelalte lucrări de înfrumusețare a templului. Toți cei ce fac parte din nația lor să trăiască după legile strămoșești, iar bătrânii de vază, preoții, grămăticii templului și cântăreții săi să fie scutiți de birul pe cap de om, de tributul pentru coroană și de alte dări. În vederea grabnicei repopulări a orașului, decid ca toți cei ce locuiesc în el, ca și cei ce se stabilesc acolo până în luna Hyperberetaios², să nu plătească biruri timp de trei ani. Le cedez și a treia parte a dărilor, ca să scape de năpasta lor. Pe cetățenii orașului care au fost răpiți și slujesc ca robi îi eliberez, împreună cu copiii lor, și poruncesc să li se restituie averile.”

4. Iată ce conținea, așadar, această scrisoare. De asemenea,

¹ Medimna: măsură de capacitate grecească de 52 l., mai mare decât bani[^a românească (34 l.).

² În calendarul siro-macedonean, denumirea lunii octombrie din calendarul roman.

78

79

a dat în întregul său regat un decret care cuprindea următoarele dispoziții: „Nici un străin nu poate să pătrundă în interiorul templului, lucru neîngăduit după legile strămoșești nici măcar iudeilor care nu s-au purificat. Nimeni nu are voie să aducă în oraș carne de cal sau catâr, nici măgari sălbatici sau domesticiți, nici pantere, vulpi, iepuri sau orice alt animal al cărui consum este interzis iudeilor. Nici măcar folosirea pieilor lor nu este tolerată, sau creșterea unor astfel de animale, cu excepția celor hărăzite jertfelor, Dumnezeu urmând să fie înduplecat pentru păstrarea lor în oraș. Cel ce încalcă aceste măsuri trebuie să plătească preotului o amendă de trei mii de drahme.” Dovada evlaviei și a fidelității noastre a dat-o regele și într-o epistolă scrisă pe vremea când se afla în satrapiile de sus ale Persiei, primind vestea că în Lidia și Frigia izbucnise o răscoală. În această epistolă porunca generalului Zeuxis, prietenul său cel mai apropiat, să trimită pe unii dintre ai noștri din Babilon în Frigia. El i se adresează astfel:

REGELE ANTIOH ÎL SALUTĂ PE ZEUXIS. PĂRINTELE SĂU.

„Dacă o duci bine, mă bucur; și eu o duc bine. Întrucât am auzit că în Lidia și Frigia sunt semne de răscoală, socot că se cuvine să le acord o mare atenție. Cerând amicilor mei sfaturi privitoare la ceea ce trebuie să fac, am hotărât ca în fortărețele și în locurile cele mai amenințate să strămut din Mesopotamia și Babilonia două mii de familii iudaice, împreună cu gospodăriile lor. Cred că ei vor fi paznicii credincioși ai intereselor noastre, mai întâi datorită evlaviei lor față de Dumnezeu, mai apoi deoarece știu că înaintașii mei au primit de la strămoșii lor dovezile fidelității și supunerii statornice, date de aceștia. Deși cunosc cât de trudnică este o asemenea strămutare, vreau să-mi țin făgăduia că au voie să trăiască după legile proprii. După ce i-ai așezat pe meleagurile despre care am vorbit, dă fiecăruia câte un loc unde să-și clădească o casă și pământul pentru însămânțarea grâului și cultivarea viței de vie, acordând și o scutire de zece ani de la plata impozitelor. Până ce nu și-au strâns încă recoltele lor, să primească o cantitate de cereale, la fel ca și slujitorii mei. Tuturor celor care slujesc astfel să li se dea lucrurile de care duc lipsă, pentru a datorită bunăstării lor să mă servească cu și mai multă râvnă. Ai orijă atât cât stă în puterea ta ca poporul să nu fie supărat de nimeni.” Pentru adevărarea dovezilor de prietenie, arătate iudeilor de Antioh cel Mare, spusele mele sunt îndestulătoare.

CAPITOLUL IV

I. Apoi Antioh a încheiat un tratat de prietenie cu Ptolemeu și i-a dat-o de soție pe fiica lui, Cleopatra, atribuindu-i ca zestre Coelesiria, Samaria, Iudeea și Fenicia. Întrucât impozitele erau împărțite între cei doi regi, oamenii de vază luau în arendă birurile din fiecare oraș, încasau tributurile și plăteau celor doi regi suma convenită. În vremea aceea samaritenii, cărora treburile le mergeau din plin, au pricinuit multe necazuri iudeilor, prădând ogoarele lor sau ducându-i în robie. Aceste fapte se întâmplau pe când Mare Preot era Onias. Când s-a stins din viață Eleazar, i-a urmat în înalta funcție unchiul său Manasses, după moartea căruia Mare Preot a devenit Onias, fiul lui Simori cel Just: Simon era fratele lui Eleazar, după cum am mai spus. Acest Onias avea o fire josnică și era lacom de bani: ca atare, n-a mai plătit birul pe care îl dădeau îndeobște regilor înaintașii lui pentru propriul popor, adică douăzeci de talanți. Acest lucru l-a îndârjit pe Euergetes¹, tatăl lui Philopator. El a trimis la Hierosolyma un sol să-i reproșeze lui Onias că nu plătise tributul și să-l amenințe că, dacă nu va trimite banii, va împărți ogoarele oștenilor săi, colonizându-i acolo. Cum au aflat de amenințarea regelui, iudeii s-au speriat, dar lui Onias nici nu i-a păsat, datorită avariției sale.

¹ Ptolemeu III Euergetes, suveran al Egiptului Lagid (246-241 î.e.n.), care a încheiat victorios cel de-al treilea război împotriva Regatului Seleucid, anexând orașe și teritorii din Siria și Asia Mică.

80

81

2. Un anume Josephus, fiul lui Tobias și al unei surori Marelui Preot Onias, care la o vârstă tânără se bucura de renume printre locuitorii din Hierosolyma, datorită seriozității și înțelepciunii și firi sale drepte, a auzit întâmplător de la mama lui despre sosirea solului (căci tocmai atunci se afla în cătunul Phichola, locul său de baștină). Ei a venit în oraș și l-a mustrai pe Onias că nu se sinchisește de siguranța concetățenilor săi și preferă să-și târască poporul în prăpastie decât să se despartă de bani, de dragul cărora, zice-se, s-a și străduit să obțină cârmuirea și demnitatea de Mare Preot. Chiar dacă se dovedește avid de averi, datorită cărora este în stare să-și privească nepăsător patria în primejdie și pe concetățenii săi expuși unei sorți nedemne, el îl sfătuiește să se ducă la rege, rugându-l să-i primească toți banii sau barem o parte din ei. Onias i-a răspuns că nu era deloc ahtiat de putere și i-a spus că ar fi renunțan bucuros la pontificatul său dacă ar fi primit această dezlegare. Oricum, el nu se va duce la rege (căci nu-i pasă de asemenea) treburi. Atunci Josephus l-a rugat să-i dea voie lui să intervină în favoarea poporului pe lângă Ptolemeu. Când Onias i-a dat încuviințarea, Josephus a urcat până la templu, a convocați poporul și l-a îndemnat să nu se lase cuprins de tulburare și frică fiindcă unchiul său nu se sinchisește de nimeni. Le-a cerut oamenilor să-și alunge din minte gândurile triste: se va duce el însuși la rege și-l va convinge să nu le facă nici o nedreptate! Mulțimea i-a mulțumit lui Josephus pentru mângâierile sale. Acesta a părăsit de îndată templul, l-a primit pe solul regelui cui ospitalitate și i-a oferit daruri bogate, dându-i o strălucită găzduire vreme de câteva zile. L-a trimis înainte la rege și l-a asigurat că-l va urma în curând. Acum ținea mult să ajungă! până la rege, întrucât solul îl încurajase să întreprindă călătoria în Egipt, promițându-i să obțină de la Ptolemeu tot ce dorea. Dărnicia și firea chibzuită a lui Josephus îl încântaseră pe solul l regal.

3. La sosirea lui în Egipt, solul i-a povestit regelui despre ingratitudea lui Onias și cumsecădenia lui Josephus, adăugând că ultimul va veni să ceară iertarea poporului, în calitate de guvernator al acestuia. În vorbele rostite de el, a adus atâtea laude tânărului încât a atras simpatia regelui și a soției! lui, Cleopatra, asupra tânărului, mai înainte de a-l vedea la față. j

82

Tu ajutorul unor prieteni trimiși în Samaria, între timp Josephus împrumutat bani, și-a procurat lucrurile de care avea nevoie în călătoria lui, precum veșminte, cupe și vite de povară, heltuielele pentru pregătirile sale ridicându-se la douăzeci de mii de drahme, apoi s-a îndreptat spre Alexandria. Cu acest prilej s-a întâlnit cu toți frunțașii și dregătorii din cetățile Siriei și Feniciei care mergeau și ei acolo, ca să cumpere la licitație încasarea birurilor: regele le vindea în fiecare an celor mai puternici oameni din fiecare oraș. Când aceștia dădeau în calea lor de Josephus, râdeau de calicia lui. Dar Josephus și-a văzut de drum și, ajungând în Alexandria, a aflat că regele se afla la Memphis, așa că s-a dus într-acolo. Regele stătea tocmai atunci într-un car alături de soția lui și de prietenul său Athenion (solul care venise la Hierosolyma și fusese găzduit de Josephus). De îndată ce l-a zărit pe Josephus, Athenion l-a arătat regelui, spunând că el era tânărul destoinic și generos, despre care povestise la întoarcerea lui din Hierosolyma. Regele l-a salutat mai întâi și l-a poftit să suie în carul său. Apoi, de îndată ce Josephus s-a așezat, regele i s-a plâns de Onias. Dar Josephus i-a răspuns: „Fii îngăduitor cu vârsta lui înaintată. Nu ți-e străin faptul, știut de toți, că bătrânii dau în mintea copiilor. În schimb, noi, tinerii, vom face tot ce se cuvine ca să nu te mai plângi de nimic!” încântat de grația și amabilitatea lui Josephus, pe care îl cunoscuse personal, regele a simțit o și mai mare atracție față de el, astfel că l-a poftit să locuiască în palat și să fie oaspete zilnic la masa lui. După ce regele s-a întors la Alexandria, frunțașii din Siria l-au văzut pe Josephus stând lângă el, fapt cu care ei nu s-au împăcat deloc.

4. În ziua punerii la licitație a încasării birurilor, au venit să le adjucece cei mai de vază oameni din țara lor. Licitația dărilor Siriei, Feniciei, Iudeii și Samariei se ridicase la 8.000 de talanți, când a venit Josephus și i-a învinuit pe licitatori că s-au înțeles între ei să dea atât de puțin pentru impozitele regelui. El însuși a făgăduit că oferă regelui de două ori mai mult, adăugând și bunurile confiscate de la cei ce se făcuseră vinovați rața de casa

lui: căci și averile erau vândute împreună cu birurile. Regele a primit bucuros și a spus că, de vreme ce veniturile sale au sporit mult, îi aprobă majorarea dărilor. Apoi ^a întrebat dacă poate să-i aducă și chezășii. Josephus s-a grăbit

83

să-i răspundă astfel: „Îți aduc drept cliezași oameni atât de buni și de cinstiți încât nu mai încap nici o târguia! Când regele i-a cerut să-i numească pe aceștia, el i-a zis: „Pe tine, o, rege, și pe soția ta vă iau chezași pentru fiecare jumătate în parte!” Regele a zămbit atunci și i-a încredințat dările fără să-i mai ceară garanție. Acest lucru a stârnit amărăciunea celor care veniseră din orașele lor până în Egipt, lăsându-i să se creadă înjosiți. Așa că ei s-au întors rușinați la casele lor.

5. În sprijinul său, Josephus a primit de la rege două mii de pedestrași (căci el îi ceruse trupe cu care să-i constrângă pe orașenii care refuzau să-și plătească birurile) și, împrumutând de la prietenii suveranului său din Alexandria cinci sute de talanți, a pornit spre Siria. Când a sosit în Ascalon să ceară birul, ascaloniții nu numai că s-au împotrivit, ci l-au și sfidat. El a pus mâna pe douăzeci dintre căpeteniile lor, i-a ucis, le-a confiscat averile, care se ridicau la aproape o mie de talanți, și i-a trimis regelui, arătându-i cum s-au desfășurat evenimentele. Regele s-a minunat de curajul lui, i-a aprobat faptele și i-a permis să facă tot ce dorea. Când sirienii au primit vestea, s-au înspăimântat strașnic și, uciderea cetățenilor din Ascalon slujindu-le drept pildă pentru ce-i aștepta pe cei îndărătnici, și-au desferecat porțile în fața lui Josephus, primindu-l cu brațele deschise și au plătit birurile. Doar locuitorii din Scythopolis au cutezat să-l întâmpine cu ocări și au refuzat să achite dările pe care până atunci le dăduseră fără să crâcnească. I-a omorât așadar pe frunții acestora și a trimis regelui averile lor confiscate. Când s-au strâns laolaltă o mulțime de bani, după achitarea birurilor, Josephus s-a ales cu un câștig însemnat, pe care l-a folosit ca să-și consolideze puterea, chibzuind că proceda bine și cu înțelepciune dacă norocul său avea ca temelie bogăția. A trimis pe ascuns daruri regelui și soției sale, Cleopatra, prietenilor acestora, precum și celor ce dețineau puterea la curte, cumpărând astfel bunăvoința lor.

6. Norocul acesta i-a surâs lui Josephus vreme de douăzeci și trei de ani. De la una din soțiile sale, el a avut șapte feciori, cărora li s-a alăturat de la o altă soție, fiica fratelui său Solymius, un alt fiu, cu numele de Hyrcanos. Cu ultima s-a căsătorit datorită următoarei întâmplări. O dată, când se duse la Alexandria însoțit de fratele său, care venise împreună cu r ■ a lui bună de măritat, în scopul de a-i găsi acolo ca soț un ■ Heu de vază, Josephus fusese poftit de rege să ia masa cu el. „, acest prilej el a văzut o dansatoare foarte frumoasă, invitată la ospăț, și s-a îndrăgostit pe loc de ea. Și-a împărtășit iubirea fratelui său și l-a rugat ca, de vreme ce iudeii nu aveau voie să se însoare cu femei de alt neam, să-i tăinuască barem pofta păcătoasă, dându-i credinciosul său sprijin ca să-și potolească cumva patima. Solymius s-a oferit bucuros să-i împlinească dorința, dar și-a adus noaptea propria copilă, gătită ca o mireasă, lăsând-o să intre în așternutul lui. Cherchelit cum era, Josephus n-a băgat de seamă înșelătoria și a strâns-o în brațe pe fiica fratelui său. Făcând de mai multe ori acest lucru, a fost cuprins de o dragoste pătimașă. I-a mărturisit fratelui său că îl pândește și să-și piardă viața din pricina iubirii, dacă regele nu-i va da dansatoarea. Acesta l-a liniștit și i-a spus să nu se mai zbuciume atât în această privință, căci el va avea grijă ca Josephus să aibă parte de femeia iubită, luând-o de soție. I-a dezvăluit apoi faptul că-l înșelase, deoarece preferase să-și necinstească fiica decât să-l lase pe el să încalce legea. Josephus i-a mulțumit pentru dovada lui de dragoste frățească și s-a căsătorit cu fiica lui Solymius, cu care l-a zămislit pe Hyrcanos, așa cum am spus mai înainte. Când mezinul său a împlinit treisprezece ani, a dovedit atâta vlagă trupească și înțelepciune încât a stârnit gelozia fraților lui mai mari, meritele sale deosebite îndreptățind această invidie. Josephus a vrut să vadă care anume dintre fiii săi era mai înclinat spre virtute, așa că pe toți, în afară de Hyrcanos, i-a trimis să învețe la cei mai de seamă profesori ai vremii. Datorită leneviei și superficialității lor, aceștia s-au întors acasă nepricepuți și fără știință de carte. Atunci l-a trimis pe mezinul său Hyrcanos cu trei sute de boi de jug, la două zile de drum prin pustietate, ca să-i însămânțeze ogoarele, având grijă să ascundă hățurile jugurilor. Când acesta a ajuns la fața locului și a observat lipsa hățurilor, el n-a ținut seama de părerea argaților care îl îndemnasera să trimită pe unii dintre ei la tatăl său, ca să-i aducă curelele. El a socotit sfatul bun numai ca să piardă vremea, așteptând să-i sosească hățurile. Iscusitul plan pe care l-a urzit era demn de un om mult mai copt la minte decât el. A sacrificat

așadar zece boi, carnea lor a împărțit-o lucrătorilor, iar din pieile lor a croit hățurile pentru

34

85

înhămarea vitelor la jug. A însămânțat ogoarele așa cum îi poruncise tatăl lui, apoi a pornit spre casă. La întoarcere, i-a devenit și mai drag părintelui său pentru agerimea lui. L-a lăudat că a terminat treaba la fel de repede cât se aștepta el însuși și s-a purtat de parcă ar fi fost singurul său copil iubit, ceea ce nu convenea deloc fraților săi mai mari.

7. În vremea aceea, Josephus a primit vestea că lui Ptolemeu i se născuse un fiu și toate căpeteniile din Siria și ținuturile subordonate se îndreptau spre Alexandria ca să sărbătorească evenimentul cu mare fast. Împiedicat de bătrânețe să pornească și el într-acolo, și-a întrebat feciorii dacă vreunul dintre ei vrea să meargă la rege. Fiii mai mari l-au refuzat, spunând că pentru simandicoasa întrunire ei erau prea neciopliți, și l-au sfătuit să-l trimită pe fratele lor mezin, Hyrcanos. Josephus s-a învoit bucuos și, chemându-l pe Hyrcanos, l-a întrebat dacă poate să este gata să plece la rege, în locul lui. Când acesta i-a promis că se duce și i-a zis că pentru drum n-avea nevoie de prea mulți bani (căci va duce un trai modest, încât o să-i ajungă zece mii de drahme), tatăl a fost încântat de cumpătarea copilului său. Apoi feciorul și-a sfătuit părintele să nu trimită de acasă darul pentru rege, ci să-i dea o scrisoare către administratorul său din Alexandria, urmând ca dânsul să-i pună la îndemână banii cu care el să cumpere ce va socoti că era mai frumos și mai valoros. Tatăl a apreciat că zece talanți erau suficienți pentru darul hărăzit regelui, și-a lăudat feciorul pentru sfatul cuminte pe care i l-a dat și a adresat o scrisoare administratorului său Arion, păstrătorul tuturor banilor săi din Alexandria, adică nu mai puțin de trei mii de talanți. Josephus își trimitea toți banii din Siria la Alexandria și j în ziua când el avea datoria să achite dările către rege, îi cerea lui Arion să facă el acest lucru. După ce a primit de la tatăl său scrisoarea cerută, Hyrcanos a pornit numaidecât spre Alexandria. Nici nu plecase bine că frații săi au și scris tuturor prietenilor regelui să-l ucidă.

8. După sosirea la Alexandria, Hyrcanos a înmănat scrisoarea lui Arion, care l-a întrebat câți talanți vroia (căci spera să-i ceară vreo zece sau ceva mai mult), dar el i-a spus că avea nevoie de o mie. Arion s-a supărat, l-a muștrat că dorește să ducă un trai risipitor și i-a amintit că tatăl său își agonisise averea cu prețul multor osteneli și lipsuri, îndemnându-l să urmeze pilda părintească. El nu-i va da decât zece talanți, chiar și aceia doar pentru cadoul regelui. Tânărul s-a infuriat și l-a închis pe Arion în temniță². Atunci soția lui Arion l-a reclamat la Cleopatra (în fața căreia soțul ei avea o mare trecere) și a rugat-o să-l mustre pe tânăr pentru trufia lui. Cleopatra a dezvăluit regelui isprava lui. Ptolemeu și-a trimis la Hyrcanos solii, să-i spună că nu-și explică de ce, în calitatea lui de mesager al tatălui său, nu se îndură încă să se înfățișeze, în schimb și-a trimis administratorul la temniță; i-a poruncit să vină la el și să-i spună de ce a făcut-o. Prin intermediul solilor, tânărul a răspuns că regele însuși a citit legea iudaică potrivit căreia nici o odraslă nu are voie să se înfrupte din jertfa fără să intre mai întâi în templu, aducând prinosul lui Dumnezeu. Din acest motiv n-a venit el încă la rege, ci a așteptat până ce va putea să aducă darul cuvenit binefăcătorului tatălui său. În ceea ce privește robul său, acesta suferă consecința faptului că nu i-a îndeplinit porunca. Nu are nici o importanță faptul că stăpânul este mic sau mare. Dacă un asemenea ticălos nu-și primește pedeapsa, regele se poate aștepta ca în viitor să fie batjocorit de supușii săi. La auzul vorbelor sale, Ptolemeu a chicotit și a rămas uimit de îndrăzneala tânărului.

9. Când a priceput ce simțea regele pentru Hyrcanos și n-a mai avut sprijinul nimănui, Arion a dat tânărului cei o mie de talanți și a scăpat de lanțurile sale, iar după trei zile, Hyrcanos a venit în vizită la rege și regină. Aceștia l-au primit cu brațele deschise și l-au ospătat prietenește, din respect față de tatăl său. Apoi el s-a dus în taină la negustorii de sclavi și a cumpărat o sută de robi instruiți și arătoși, dând câte un talant pentru fiecare, precum și o sută de roabe, cu același preț. Când a fost poftit la masa regelui, alături de căpeteniile ținuturilor, i s-a atribuit locul cel mai modest dintre toate, ca dovadă a disprețului față de vârsta lui, vădit de cei ce le distribuiau după meritele fiecăruia. După ce toți și-au ocupat locurile la ospăț, comesenii au îngrămădit oasele (pe care le goliseră ei înșiși de carne) în fața lui Hyrcanos, acoperindu-i masa cu ele. Apoi a fost chemat Tryphon, măscăriciul meselor regești, care pregătea

¹ Fiindcă era sclav. Arion putea fi înlăunțit de stăpân în propria lui țară și dincolo de hotarele ei.

86

87

pentru asemenea chefuri glume mușcătoare și vorbe de duh, oaspeții rugându-l să meargă înaintea regelui. Acela i-a zis următoarele: „Vezi oare, stăpâne, câte oase s-au adunat în fața lui Hyrcanos? De aici poți Jă-ți dai seama că tătâne-său a jefuit Siria întocmai cum a golit el oasele de carne!” Cuvântarea lui Tryphon l-a făcut pe rege să rădă cu poftă și să-l întrebe pe Hyrcanos cum de s-au strâns în fața lui atâtea oase. Tânărul i-a răspuns astfel: „N-ai de ce să te miri, stăpâne! Căinii au obiceiul să devoreze carnea împreună cu oasele, așa cum au făcut aceștia (și a privit cu tâlc spre comesenii), de vreme ce nu mai vezi nici un oscior înaintea lor. În schimb oamenii sunt deprinși să mănânce numai carnea și să arunce oasele. Așa am procedat acum și eu, care mă pun în rândul oamenilor!” Plăcut surprins de răspunsul lui tăios, regele a cerut celor de față să aplaude, apoi l-a lăudat pentru gluma lui bună. În zilele următoare, Hyrcanos s-a dus la toți prietenii regelui și la atotputernicii curții, i-a salutat și în același timp a întrebat slujitorii ce fel de daruri aduseseră stăpânii lor cu prilejul nașterii odraslei regale. I

Când a aflat că unii au adus doisprezece talanți. suspușii dăruind însă mai mult, fiecare după mărimea rangului • său. el și-a exprimat regretul că nu poate să ofere atâta bănet, întrucât nu avea la îndemână mai mult de cinci talanți. Slujitorii și-au informat numaidecât stăpânii, care s-au și bucurat în sinea lor că Hyrcanos, prin darul său sărăcăcios, va stârni nemulțumirea regelui, căzând în dizgrația lui. Când a sosit ziua cadourilor, chiar și cei mai bogăți au adus până la cel mult douăzeci de talanți; Hyrcanos a dat cei o sută de sclavi cumpărați de el precum și tot atâtea sclave, fiecare aducând câte un talant, băieții fiind dăruți regelui, iar fetele, reginei. În vreme ce toți, inclusiv maiestățile lor, se minunau de nesperata magnificență a cadoului, a mai dăruit chiar și prietenilor daruri în valoare de mulți talanți, ca să scape de primejdia ce-l pândea din partea lor: căci frații săi scriseseră acestora să-i ucidă pe Hyrcanos. Ptolemeu a rămas uimit de mărinimia tânărului și i-a poruncit să-i spună ce dar așteaptă de la el. Hyrcanos nu l-a rugat altceva decât să scrie tatălui și fraților săi despre dânsul. Regele i-a arătat așadar cea mai înaltă prețuire și l-a răsplătit cu daruri bogate, lăsându-l să plece cu scrisori adresate tatălui și fraților săi, precum și guvernatorilor și dregătorilor regali. Dar când au auzit că Hyrcanos fusese primit de rege cu cordialitate ^{j acum} se întorcea acasă încărcat de onoruri mari, frații au ieșit în întâmpinarea lui să-l ucidă, tatăl însuși știind ce puneau la cale: suma uriașă pe care o cheltuise cu darurile îi stărnise mânia, așa că salvarea mezinului său nu-l preocupa câtuși de puțin. Totuși, își ascundea ura ce i-o purta fiului său, de teama regelui. Când însă s-a luptat cu frații săi, Hyrcanos i-a ucis pe doi dintre ei, în afara multor altor însoțitori de-ai lor. Ceilalți au fugit spre Hierosolyma, la tatăl lor. S-a îndreptat el însuși spre oraș, dar, fiindcă n-a fost primit de nimeni, s-a speriat și s-a retras dincolo de fluviul Iordan, unde s-a stabilit, silindu-i pe barbari să-i plătească tribut.

10. Pe vremea aceea domnea în Asia Seleucos, supranumit Philopator, fiul lui Antioh cel Mare. Tot atunci a murit și tatăl lui Hyrcanos, Josephus, bărbat destoinic și mărinimos, care a ridicat poporul iudeu din starea lui de sărăcie și slăbiciune la o viață strălucită, administrând timp de douăzeci și doi de ani încasarea birurilor din Siria, Fenicia și Samaria. A murit de asemenea unchiul său Onias, lăsând pontificatul în seama fiului său Simon. La stingerea din viață a acestuia, funcția de Mare Preot a moștenit-o fiul său Onias, la care regele spartanilor, Areios, a trimis un mesager cu o scrisoare având următorul conținut:

REGELE SPARTANILOR, AREIOS, ÎL SALUTĂ PE ONIAS!

„Am dat peste o scriere în care am găsit știrea că iudeii și lacedemonienii fac parte din același neam și își trag obârșia din casa lui Abraham. Întrucât sunteți frații noștri, se cuvine să ne înștiințați dacă vreți ceva de la noi. Vom face noi înșine același lucru. Vrem să socotim bunurile voastre ca fiind ale noastre și, în aceeași măsură, tot ce ne aparține nouă, vă aparține și vouă, ca un bun comun. Demoteles, care vă aduce scrisoarea aceasta, are înputernicirea noastră. Ea este pătrată, iar sigiliul întruchipează un vultur care ține în gheare un balaur.”

11. Scrisoarea regelui lacedemonienilor avea acest conținut. După moartea lui Josephus au izbucnit neînțelegeri în sânul poporului din pricina fiilor săi. Faptul că bătrânii duceau

89

război împotriva lui Hyrcanos, mezinul acestuia, a dezbin; mulțimea, care, într-o proporție covârșitoare, era de partea fraților mai mari, la fel ca Marele Preot Simon, deoarece se înrudea cu ei. Hyrcanos a decis să nu se mai întoarcă în Hierosolyma; și-a cucerit prin luptă o reședință dincolo de Iordan și ducea un război neîntrerupt cu arabii, pe care fie îi omora în cea mai mare parte, fie îi lua prizonieri. Și-a înălțat un impunător palat, construit de la temelie până la acoperiș numai din marmură albă, pe care erau sculptate animale neobișnuit de mari, înconjurându-l apoi cu un șanț mare și adânc. În proeminentele stânci ale muntelui din partea opusă a săpat niște grote cu o lungime de mai multe stadii; pe unele dintre ele le-a făcut încăperi pentru oșpețe, pe altele dormitoare sau locuințe. A captat îmbelșugate izvoare care aduceau în interioarele lor nu numai desfătare, ci și frumusețe. Grotele aveau intrări în deschizătura cărora nu putea să pătrundă decât un singur om, măsură de prudență pentru siguranța lui, ca să nu cadă în mâinile fraților săi la un eventual asediu. A făcut și întinse curți interioare, împodobite cu grădini spațioase. Când și-a terminat reședința, i-a dat numele de Tyrus. Acest loc este situat între Arabia și Iudeea de dincolo de Iordan, nu prea departe de Essebionitis. Aici a domnit Hyrcanos șapte ani întregi, răstimp în care Seleucos³ cârmuia Siria. La moartea lui, s-a urcat pe tron fratele său Antioh, supranumit Epiphanes. Într-o vreme s-a stins din viață și Ptolemeu, regele Egiptului, supranumit tot Epiphanes, lăsând în urma lui doi fii, dintre care cel mare s-a chemat Philometor⁴, iar cel mic Physcon⁵. Fiindcă a recunoscut marea putere a lui Antioh, de care se temea pe drept cuvânt din pricina expedițiilor sale împotriva arabilor, și-a pus capăt singur zilelor. Toate averile lui au încăput pe mâinile lui Antioh.

³Seleucos IV **Philopator** (187-175 î.e.n.), urmașul lui Antioh III cel Mare și precursorul lui Antioh IV Epiphanes (175-163 î.e.n.).

⁴Ptolemeu VI **Philometor** (180-145 î.e.n.), fiul și urmașul lui Ptolemeu V Epiphanes (204-180 î.e.n.).

⁵Ptolemeu VIII **Euergetes** II **Physcon**. suveran al Egiptului Lagid (145-116 î.e.n.).

CAPITOLUL V

1 Deoarece tot atunci a murit și Marele Preot Onias, regele a dăruit pontificatul fratelui său Iesus: fiul lăsat în urma lui de Onias era la o vârstă fragedă. Despre faptele privitoare la acest copil vom vorbi la momentul potrivit. Supărându-se pe Iesus (căci el era fratele lui Onias), regele i-a luat repede pontificatul și l-a oferit fratelui său mai mic, care se numea tot Onias. Simon a avut de fapt trei fii, tustrei devenind Mari Preoți, cum am spus deja. Iesus și-a luat numele de Iason, iar Onias s-a chemat Menelaus. Așadar, între Marele Preot de mai-nainte, Iesus,

și cel care a obținut ceva mai târziu această funcție, Menelaus, au izbucnit certurile și mulțimea s-a împărțit în două tabere. Fiii lui Tobias s-au pronunțat în favoarea lui Menelaus, dar cea mai parte a poporului l-a urmat pe Iason, de care Menelaus și fiii lui Tobias au fost atât de hăituiți încât au fugit la Antioh, spunându-i că ei vroiau să renunțe la legile și datinile strămoșești și să adopte tradiția urmată de greci și de regele însuși. Ca atare, l-au rugat să le dea voie să construiască un gimnaziu la Hierosolyma. Când regele le-a aprobat această cerere, ei și-au acoperit tăietura împrejur a părților rușinoase, pentru ca atunci, când își despuiau trupurile, să nu se distingă de greci. Renunțând așadar la obiceiurile patriei lor, ei imitau tradiția celorlalte neamuri.

2. De vreme ce treburile domniei îi mergeau strună, după pofa inimii, Antioh a hotărât să facă o expediție împotriva Egiptului, ahtiat să-l cucerească, disprețuind pe copiii lui Ptolemeu, care erau prea plăpânzi și incapabili să facă față unor sarcini atât de grele. A mășăluit așadar cu o oaste mare la Pelusion și, păcălindu-l pe Ptolemeu Philometor, a ocupat Egiptul, apoi, ajuns în ținuturile din vecinătatea orașului Memfis¹, pe care le-a cucerit, s-a îndreptat spre Alexandria, ca s-o asedieze și să pună mâna pe cârmuitorul ei, Ptolemeu. Totuși el a fost alungat nu numai din Alexandria, ci și din

¹ în cel de-al 6-lea război sirian (170-168 î.e.n.), Antioh IV Epiphanes a cucerit doar parțial Egiptul și s-a proclamat la Memfis regent în numele nepotului său minor Ptolemeu VI Philometor. Posibilitatea anexării Egiptului de un Seleucid a alarmat Roma, care a făcut energice presiuni diplomatice asupra agresorului, constrângându-l să se retragă imediat.

90

91

întregul Egipt, constrâns de romani să se abțină de la supunerea acestei țări, așa cum am arătat în altă parte. Întrucât am înfățișat doar în treacăt aceste evenimente în lucrarea mea anterioară², am socotit necesar să povestesc acum pe îndelete și mai amănunțit cum s-au petrecut lucrurile.

3. Retrăgându-se din Egipt de frica romanilor, regele Antioh și-a îndreptat oastea împotriva Hierosolyme în al o sută patruzeci și treilea an de la instaurarea domniei Seleucizilor³. El a cucerit fără luptă orașul, ale cărui porți au fost deschise de sprijinatorii lui. După ce a pus stăpânire pe Hierosolyma, a măcelărit o mare parte dintre susținătorii taberei adverse, a prădat o mulțime de bani și s-a întors la Antiohia.

4. Doi ani mai târziu, în al o sută patruzeci și cincilea an al erei seleucide, în cea de-a douăzeci și șaptea zi din luna numită de noi Kislev și de macedoneni Ape!laios\ la cea de-a o sută treizeci și cincea Olympiadă, regele s-a întors cu o oaste numeroasă la Hierosolyma și, prefacându-se că avea gânduri pașnice, a cucerit orașul prin vicleșug. De data asta nu i-a mai cruțat nici măcar pe cei ce îl lăseseră să intre, căci în lăcomia lui era atras numai de bogățiile templului (văzuse grămada de bani și celelalte danii scumpe, care împodobeau sanctuarul) și, pentru jefuirea lor, a încălcat până și acordul încheiat cu susținătorii săi. A jefuit fără milă templul, întrucât a luat cu el vasele sfinte, sfeșnicul de aur, altarul de aur, masa și cădelnițele, necruțând nici catapeteasma făcută din pânză fină de in, vopsită în culoarea stacojie. A golit și tezaurele tănuite, fără să lase nici un obiect de valoare, așa că amărăciunea iudeilor a fost mare. Le-a interzis să aducă chiar și zilnicele jertfe pe care, potrivit legii lor, la aduceau Domnului, le-a prădat întregul oraș și i-a căsăpit pe unii dintre ei, iar pe alții i-a târât în robie, împreună cu nevestele și copiii lor, numărul captivilor ridicându-se la vreo zece mii. A mistuit în flăcări cele mai frumoase cartiere ale orașului, dărâmându-i din temelie

² *Vezi Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*, cap. I, paragr. 1, n. 5. Prezentând antecedentele sângerosului război care a dus la distrugerea Ierusalimului și a Templului. Flavitus Josephus înfățișează pe scurt în primele două cărți soarta Ludeii elenistice, de la întemeierea ei până la izbucnirea revoltei antineroniene.

³ Dinastia întemeiată de Selucos I Nicator (Biruatorul) a domnit asupra celui mai vast regat elenistic între 312 și 63 î.e.n.

⁴ *Vezi* Cartea XI. cap. V, paragr. 4, nota 4. Numărătoarea Olympiadelor eline, care se țineau din patru în patru ani, începea din 776 î.e.n.

idurile, iar în partea lui de jos a clădit o cetățuie. Această era impunătoare, domina templul, fiind întărită cu meteze înalte și turnuri, iar în interiorul ei se afla o garnizoană macedoneană. În fortăreață se infiltraseră din rândurile mulțimii nelegiuiți și ticăloși jjn pricina cărora concetățenii lor au avut de îndurat suferințe multe și cumplite. În locul vechiului altar, regele a înălțat un altul, unde se înjunghiau porci, jertfă neîngăduită și potrivnică cultului din patria iudeilor. Nu le-a mai îngăduit să se mai închine Dumnezeului lor și i-a silit să cinstească propriii săi zei, punându-i să clădească în orașe și sate altare pe care să jertfească zilnic porci. Le-a interzis tăierea împrejur a copiilor și i-a amenințat cu pedepse aspre pe cei ce-i încălcau porunca. A instituit chiar și supraveghetori care să constrângă poporul să-i respecte cu strictețe ordinele. Numeroși iudei, unii de bunăvoie, alții împinși de frică, s-au supus, totuși, regeștilor ucazuri. Dar cei mai de vază și mai nobili dintre ei nu s-au sinchisit de ele, ci au situat respectarea datinilor străbune mai presus de teama inspirată de pedepsele care-i amenințau pe cei îndărătnici. Ca atare, în fiecare zi, o parte dintre aceștia își găseau moartea în chinuri groaznice. Biciuți până la sânge, cu trupurile mutilate, încă în viață și abia respirând, erau ținuiți pe cruce. Nevestele și copiii care fuseseră tăiați împrejur erau sugrumați din porunca regelui, fiii zăcând cu gâtul legat de crucea taților lor. Orice scriptură sfântă sau sul al legilor, găsite din întâmplare, cădeau pradă focului, cei care le dețineau fiind executați aidoma răufăcătorilor după descoperirea lor.

5. Când au văzut suferințele îndurate de iudei, samaritenii n-au mai acceptat din nou legăturile de rudenie cu ei, nici n-au mai recunoscut că templul de pe muntele Garizim era închinat atotputernicului Dumnezeu, ci, fideli caracterului lor, despre care am mai vorbit, susțineau că erau coloniști mezi și persani, căci din aceștia își trăgeau de fapt obârșia. Și-au trimis așadar la Antioh solii, cu o scrisoare având următorul conținut:

REGELUI ANTIOH, ZEULUI EPIPHANES,
DIN PARTEA LOCUITORILOR SIDONULUI

ȘI AI SICHIMULUI.

„Adesea loviți de molima ciumei, care bântuie ținutul, strămoșii noștri au adoptat străvechea superstiție de a sărbători²ua pe care iudeii o denumesc Sabat. Ei au înălțat pe muntele

92

93

Garizim un templu neînchinat unui zeu anumit, unde aduceau jertfe solemne. Întrucât ai găsit de cuvânt să-i pedepsești așa cum și merită pe iudei pentru infamia lor, dregătorii regali, convinși că facem același lucru datorită rudeniei noastre de sânge, ne dau aceeași pedeapsă și nouă, deși suntem de origine sidoniană, după cum reiese și din arhivele noastre. Te rugăm așadar pe tine, binefăcătorul și salvatorul nostru, să binevoiești a porunci lui Apollonius, căpetenia ținutului, precum și lui Nicanor, administratorul treburilor noastre, să nu ne mai înfierceze, dându-ne pedepse la fel ca iudeilor, de care ne deosebim mult prin obiceiuri și prin origine. Vrem în același timp ca templul care n-a fost încă închinat nici unui zeu să poarte Jumele lui Zeus Hellenicus. Prin această măsură vom fi scutiți de orice învinuire și ne vom putea duce munca, feriți de temeri, fiind în stare să plătim biruri mai mari."

În urma suplicii samaritenilor, regele a trimis următoarea scrisoare de răspuns:

REGELE ANTIOH CĂTRE NICANOR:

„S'донienii care locuiesc în Sichim ne-au trimis această jalbă. Deoarece m-am sfătuit, cerând părerea prietenilor mei, care au confirmat spusele solilor trimiși de sidonieni, anume că ei n-au nimic de-a face cu infamia atribuită iudeilor, ci doresc să trăiască după tradiția grecească, îi absolv de orice vină, iar templul lor urmează să primească numele lui Zeus Hellenicus."

Nicanor i-a scris același lucru lui Apollonius, căpetenia ținutului, în a optsprezecea zi a lunii Hecatombaion* din al o sută patruzeci și șaselea an al erei seleucide.

CAPITOLUL VI

1. În vremea aceea în satul Modiim din Iudeea locuia un om născut Mattathias, fiul lui Ioannes, fiul lui Simeon, fiul lui

* Denumirea din calendarul antic a lunii romanice iulie.

94

Asamoneu: era preot din tagma lui Ioarib, originar din Hierosolyma. Avea cinci fii: Ioannes, poreclit Gaddes; Simon, care se mai numea Matthes; Iudas, care se chema Macabeul; Eleazar, căruia i se zicea Auran și Ionathas, poreclit Apphus. Acest Mattathias a deplâns în fața fiilor săi jalnica stare a lucrurilor, devastarea orașului, jefuirea templului și nenorocirile îndurate de popor, spunându-le că ar fi preferat mai degrabă să moară pentru legile Domnului decât să ducă o viață atât de umilitoare.

2. Când au sosit în satul Modiim slujbașii împuterniciți de rege să-i constrângă pe iudei să aplice ordinele sale, au cerut celor de față să înfăptuiască jertfa așa cum poruncise suveranul. L-au rugat pe Mattathias, care datorită învățaturii sale dobândise o mare faimă, să înceapă el jertfa (căci consătenii lui îi vor urma exemplul și el se va bucura de prețuirea regelui). Dar Mattathias a refuzat să facă acest lucru și le-a spus că, indiferent dacă toate celelalte neamuri se vor supune poruncilor lui Antioh, fie că le era frică, fie că voiau să facă hatârul regelui, el și fiii săi nu se vor lăsa puși în situația de a părăsi datina strămoșilor lor. După ce el a tăcut, a ieșit în față un iudeu și a adus jertfa așa cum ordonase Antioh. Văzând fapta asta, mânișul Mattathias și fiii săi au tăbărât cu sabia în mână asupra iudeului și l-au răpus lângă altar, apoi l-au ucis pe regescul slujbaș care îl silise să aducă jertfa, Apelles, împreună cu puțin numeroșii lui oșteni. A dărâmat apoi altarul și a strigat: „Cel ce simte răvna obiceiurilor străbune și a cinstitii Domnului să mă urmeze!" După ce a grăit astfel, s-a refugiat împreună cu fiii săi în pustiu, lăsându-și de izbeliște întreaga avere în sat. Mulți alții i-au urmat pilda și au fugit în deșert, împreună cu copiii și nevestele lor. Cum au primit această știre, comandantul regelui și-au chemat sub arme toți oștenii aflați în cetățuia din Hierosolyma, pornind în urmărirea iudeilor din deșert. După ce au dat de urmele lor, au căutat să-i convingă mai întâi să se căiască, făcând ceea ce era spre binele lor, pentru ca oștenii să nu fie nevoiți să recurgă la legea războiului. Dar iudeii nu le-au ascultat sfaturile, ci au continuat să li se împotrivescă. Războiul cu oștenii a pornit într-o zi de Sabat și ei au ars în peșterile lor, fără să opună vreo rezistență sau măcar să le închidă intrările. Iudeii s-au abținut de la luptă fiindcă ziua era

95

sfântă și ei n-au vrut să pângărească Sabatul, deși se aflau într-o mare primejdie: legea le cerea să păstreze odihna totală în ziua aceea. Au pierit așadar împreună cu nevestele și copiii lor, o mie de oameni sufocați în peșteri. Au scăpat însă mulți de primejdii și s-au alăturat lui Mattathias, pe care l-au ales comandantul lor. Acesta i-a învățat că trebuie să lupte chiar și în zilele de Sabat, zicându-le că, întrucât ei nu fac acest lucru și respectă cu strictețe legea, devin propriii lor vrăjmași, deoarece dușmanii îi vor ataca cu precădere în această zi de odihnă, când ei nu se pot apăra, și astfel toți își vor pierde viața fără să lupte deloc. El i-a convins prin vorbele sale și de atunci dăinuie obiceiul ca noi să luptăm chiar și în zilele de Sabat dacă n-avem încotro. Adunând în jurul lui o oaste numeroasă, Mattathias a dărâmat jertfelnicele și i-a ucis pe renegați, atâția câți a putut să prindă (căci mulți dintre ei se refugiaseră de frică la noroadele învecinate). A poruncit ca băieții încă netăiați împrejur să fie tăiați împrejur, alungându-i pe cei ce se împotrivesc cu îndârjire acestui lucru.

3. După ce a apucat să cârmuiască un singur an, el s-a îmbolnăvit și, de îndată ce fiii s-au strâns în jurul lui, le-a cuvântat așa: „Dragi copii, eu mă duc pe drumul cel fără întoarcere: vă las acum moștenire cugetul meu și vă conjur să fiți nu numai paznicii lui credincioși, ci să nu dați uitării nici voința celui care v-a zămislit și hrănit și să păstrați cu sfințenie datinile străbune, salvând vechea noastră rânduială, aflată în grea cumpănă. Să nu vă lăsați ademeniți de cei care, de bunăvoie sau siliți de împrejurări, o abandonează, ci dovediți-vă niște vlăstare demne de mine, în pofida tuturor nevoilor și potrivnicilor. arătându-vă pregătiți să înfrunțați chiar și moartea de dragul legilor, dacă altă ieșire nu aveți. Gândiți-vă că, dacă așa a hotărât. Domnul nu vă va părăsi, ci, ca semn de prețuire a virtuții voastre, vă va înapoia ceea ce ați pierdut, restituindu-vă libertatea de a trăi cum vreți, încât să beneficiați în siguranță de datinile proprii. Chiar dacă trupurile voastre sunt muritoare și trecătoare, amintirea faptelor voastre va rămâne veșnică. înflăcărați de această iubire, vreau ca voi să aspirați spre fapte de glorie, fără să dați înapoi în fața greutăților mari și, atunci când e nevoie, jertfiți-vă bucuroși viața. Vă îndemn mai ales să păstrați armonia frățescă și fiecare să-și exercite

96

din pliⁿ virtutea, fără să cedați în fața calităților vădite de ceilalți- Fratele vostru Simion, înzestrat cu multă înțelepciune, să vă țină loc de părinte și urmați sfaturile lui. Drept căpetenie de oaste în război, alegeți-l însă pe Macabeu, pentru vitejia și puterea lui. El este omul care va răzbuna umilințele poporului și-i va pedepsi pe dușmani. în sfârșit, atrageți-i de partea voastră pe bărbații drepti și evlavioși, căci prin ei veți spori puterile voastre!”¹

4. Așa a grăit Mattathias fiilor săi și l-a rugat pe Dumnezeu să-i ocrotească pentru ca ei să fie în stare să redea poporului libertatea de a trăi după datina lui veche. La puțină vreme după aceea, el s-a stins din viață și a fost înmormântat la Modiim. întregul popor l-a plâns cu lacrimi amare și conducerea treburilor țării a revenit fiului său Iudas, poreclit Macabeu², în al o sută patruzeci și șaselea an al erei seleucide. Cu largul sprijin dat benevol de frații săi și de alții, i-a alungat din țară pe dușmani, iar pe concetățenii care încălcase legile strămoșești i-a străpuns cu sabia, curățându-și patria de orice pângărire.

CAPITOLUL VII

1. Cum a primit știrile acestea, Apollonius, căpetenia Samariei, și-a strâns ostile, mărșăluind cu ele împotriva lui Iudas. Acesta i-a ieșit în întâmpinare, l-a învins în luptă și a ucis o puzderie de dușmani, împreună cu comandantul lor Apollonius, însușindu-și din armele sale sabia, de care s-a folosit de atunci încolo, a rănit numeroși alți vrăjmași și s-a ales cu o pradă bogată din tabăra lor. Atunci căpetenia Coelesiriei, Seron, auzind că mulți trecuseră de partea lui Iudas, care strânsese între

¹ Flavius Iosephus rezumă testamentarul discurs plin de aluzii biblice, ținut de Mattathias în *Cartea "mida a Macabeilor"*, cap. 11. 49-68, pe care autorul o folosește în *Cartea a XII-a a lucrării sale*.

² Iuda Macabeu (în ebr. „ciocan”), eroul revoltei hașmoneene împotriva sirienilor seleucizi (167 î.e.n.), primul conducător politic și religios al Iudeii elenistice (166-160 î.e.n.).

97

timp destule trupe încât să pornească la război, a hotărât să-și ducă oastea împotriva lui, căci socotea că era de datoria lui să pedepsească aspru pe cei ce încălcase poruncile regelui. Și-a strâns așadar toate forțele aflate la dispoziția lui, primindu-i și pe iudeii fugari și nelegiuți, și a pornit să-l înfrunte pe Iudas. A mers până la satul Bethoron din Iudeea, unde și-a făcut tabăra. Când a pornit spre el, să-l înfrunte și, în preajma bătăliei, i-a văzut pe ai săi prea puțin dornici de luptă datorită numărului mic și epuizării lor (căci răbdau de foame), Iudas a căutat să-i îmbărbăteze, spunându-le că nu superioritatea numerică este cea care le asigură victoria și triumful asupra dușmanilor, ci credința în Dumnezeu. Au în fața lor strălucitele pilde ale străbunilor, care, luptând pentru dreptatea, legile și copiii lor, au învins adesea mii și mii de dușmani. Nu este mare puterea celor ce se bat pentru nedreptate. Prin cuvintele sale de încurajare, el i-a înduplecat pe ai săi să disprețuiască puhoiul dușmanilor și să-l înfrunte pe Seron, reușind să-i împrăștie pe sirieni. După ce comandantul lor a căzut în luptă, toți au rupt-o la fugă, ca și cum acesta era singura lor speranță de salvare, Iudas i-a urmărit până în câmpie și a ucis opt sute dintre ei; ceilalți s-au refugiat în ținutul din preajma mării.

2. Primirea veștii că fusese învins a stârnit cumplita mânie a lui Antioh, care și-a strâns numaidecât toate trupele, recrutând mulți mercenari din insule, și s-a pregătit să invadeze Iudeea la începutul primăverii. Dar când a vrut să plătească solda oștenilor săi, a constatat că tezaurile sale duceau o mare lipsă de bani (căci nu toate birurile fuseseră încasate, datorită faptului că popoarele se răzvrătiseră, iar el era un bărbat risipitor și darnic, care nu-și putea drămui resursele proprii). A hotărât să plece mai întâi în Persia, să încaseze birurile din provinciile acesteia. Unui anume Lysias, care se bucura de o mare autoritate în fața lui, i-a încredințat la plecare administrarea treburilor publice, conducerea țării de la Eufrat și până la hotarele Egiptului și ale Asiei inferioare, precum și o parte a oștirii și a elefanților, poruncindu-i ca până la întoarcerea lui să aibă mare grijă de creșterea fiului său Antioh și să pustiască Iudeea, să-i ducă în robie locuitorii, să distrugă Hierosolyma și să stârpească neamul evreilor. După ce a lăsat aceste sarcini în seama lui Lysias, regele Antioh a plecat spre

98

Persia în cel de-al o sută șaiszeci și șaptelea an al erei seleucide și trecând Eufratul, s-a îndreptat spre provinciile de sus.

3. Lysias a numit generali pe Ptolemeu, fiul lui Dorymedes, apoi pe Nicanor și pe Gorgias, oamenii cei mai influenți dintre prietenii regelui, trimițându-i în Iudeea cu patruzeci de mii de pedestrași și șapte mii de călăreți. Aceștia au mărșăluit până la orașul Emmaus și au tăbărât în câmpia din apropiere. Aici le-au venit trupe auxiliare din Siria și țările învecinate și o mulțime de iudei transfugi. Odată cu ei au sosit și negustorii dispuși să-i achiziționeze pe cei căzuți în robie, aducând obezile pentru încătușarea sclavilor, precum și argintul și aurul necesar cumpărării lor. Când a dat cu ochii de tabără și de mulțimea dușmanilor, Iudas și-a încurajat oștenii să nu-și piardă cumpătul și i-a îndemnat să-și pună speranța victoriei în Dumnezeu și, după datina străbună, să se îmbrace în saci și să se roage așa cum se întâmpla în vremuri de mare primejdie, pentru ca Domnul să le dea puterea de a dovedi vrăjmașul. Apoi, potrivit vechiului obicei strămoșesc, și-a grupat oștenii sub comanda unor căpetenii peste o mie, precum și a unor fruntași peste o sută de oameni, eliberându-i pe noii căsătoriți care de-abia își înjghebaseră o gospodărie, ca nu cumva, din prea marea lor dragoste de viață, să lupte cu frică. După aceea, Iudas și-a îmbărbătat oștenii cu următoarea cuvântare: „De-a lungul anilor, tovarășii mei de arme, n-a mai fost niciodată o vreme mai potrivită pentru fapte de vitejie și disprețuirea primejdiilor, ca acum! Se cuvine să luptăm aprig pentru dobândirea libertății, mult râvnită de toți prin însăși natura ei, cu atât mai mult cu cât ea ne este mai scumpă întrucât de aceasta depinde norocul nostru de a-1 cinsti iarăși pe Dumnezeu. Lucrurile stau acum în felul următor: ori vă cuceriți libertatea și o viață fericită (așa cum a fost ea orânduită de legile și datinile de odinioară ale patriei), ori îndurați cea mai mare rușine și sunteți sortiți pieirii împreună cu întregul vostru neam, dacă duceți lupta cu mai puțin curaj. Gândiți-vă că și fără această bătălie erați oricum hărăziți morții și, ferm convinși că, >n afara atâtor răsplăți precum libertatea, patria, legile și cinstirea lui Dumnezeu, veți avea parte și de gloria veșnică, veți pune mâna pe arme cu și mai mult elan, pregătiți sufletește ca mâine, la ivirea zorilor, să vă înfrunțați vrăjmașii!"

99

4. Astfel a cuvântat Iudas spre a spori curajul în pieptul luptătorilor săi. Dar dușmanii l-au trimis pe Gorgias cu cinci mii de pedestrași și o mie de călăreți să atace prin surprindere tabăra iudeilor în timpul nopții, folosind drept călăuze niște transfugi iudei. Când a aflat de planul acesta, fiul lui Mattathias a hotărât să atace el însuși tabăra dușmanilor, mai ales că trupele lor erau acum divizate. Masa de seară fiind luată la timpul potrivit, în tabără au fost lăsate anume focuri aprinse și oastea a mărșăluit noaptea întreagă până la dușmanii care tăbăraseră aproape de Emmaus. Negăsind pe nimeni în tabăra adversă, Gorgias și-a închipuit că vrăjmașii, cuprinși de frică, se retrăseseră și se ascundeau în munți, așa că a hotărât să-i caute acolo unde se găseau. Dis-de-dimineată, Iudas, însoțit de trei mii de ostași prost înarmați din pricina sărăciei lor, a dat cu ochii de dușmanii care poposiseră la Emmaus. Când a văzut că vrăjmașii erau bine împlătoșiți și apărați de o tabără temeinică, el i-a îndemnat pe iudei să nu se sfiască să se avânte în luptă nici cu trupurile goale și le-a reamintit că odinioară Domnul îi ajutase pe războinicii aflați în aceeași situație să triumfe asupra unei mulțimi mult mai bine înarmate. Insuflându-le un avânt fără pereche, a poruncit să sune trâmbița. A năvălit pe neașteptate asupra vrăjmașilor, le-a stârnit frică și panică, i-a răpus pe cei ce se împotriveau, urmărindu-i pe ceilalți până la Gadara și în câmpiile din Idumea, Azot și Iamnia. Din rândurile dușmanilor au căzut vreo trei mii de oameni. Iudas a cerut oștenilor săi să nu râvnească încă la pradă: mai aveau de înfruntat lupta cu Gorgias și cu trupele sale. Le-a zis că, după ce îi vor fi învins și pe aceștia, abia atunci vor putea să strângă prada în siguranță, | făcând acest lucru când nu se mai așteptau la altceva. În timp ce adresa luptătorilor săi aceste vorbe, Iudas a văzut pe un munte oastea lui Gorgias care se întorcea în tabăra străbătută acum de fugari și mistuită de flăcări. Fumul care se înălța deasupra arăta limpede ce se întâmplase. De îndată ce a înțeles cum stăteau lucrurile și a observat oastea lui Iudas, gata de luptă, Gorgias s-a înspăimântat și a luat-o la fugă. Așadar, Iudas, care biruisse fără luptă trupele lui Gorgias, a revenit în tabără să strângă prada s-a ales cu mult aur și argint, pânză stacojie și purpuri întorcându-se bucuros acasă, în timp ce mulțimea lui Dumnezeu, care îi dăruise acest noroc. Contribuția adusă k obținerea victoriei de această izbândă n-a fost așa de mică.

5. Consternat de înfrângerea celor pe care îi trimisese chiar el în expediție, în anul următor Lysias a strâns laolaltă șazece de mii de luptători aleși cu grijă și cinci mii de călăreți, năvălind cu ei în Iudeea și, urcând spre creștetul muntelui, și-a așezat tabăra în orașul iudaic Bethsura. În întâmpinarea lui a venit Iudas cu zece mii de oșteni și, când a văzut uriașa mulțime a dușmanilor, l-a implorat pe Dumnezeu să-i vină în ajutor. Apoi i-a atacat pe cei ce făceau parte din avangarda dușmanilor și i-a învins. Omorând vreo cinci mii dintre ei, a vârat spaima în ceilalți. Când și-a dat seama că iudeii erau hotărâți să moară dacă nu li se îngăduia să trăiască în libertate, Lysias s-a temut mai mult de disperarea decât de forța lor și, strângându-și trupele rămase, s-a întors la Antiohia și, cât a stat acolo, a înrolat o mulțime de mercenari, fiindcă plănuia să întreprindă iarăși o expediție împotriva Iudeii.

6. Întrucât îi biruisse în multe rânduri pe generalii lui Antioh, Iudas a convocat o adunare a poporului și a spus că, după atâtea izbânde obținute cu ajutorul lui Dumnezeu, acum era momentul potrivit pentru ei să se ducă la Hierosolyma, ca să purifice templul și să aducă jertfele legiuite. De îndată ce s-a apropiat de Hierosolyma cu întreaga mulțime și a găsit templul pustiu, cu porțile arse și curtea năpădită de tufişuri crescute de la sine, datorită singurătății, el a început să se tânguiească împreună cu ai săi, adânc tulburat de înfățișarea sanctuarului. Apoi a ales dintre oștenii lui o ceată, care a primit porunca să asedieze cetăţuia oraşului, până ce curăţa el templul. După aceea, a îndepărtat cu multă râvnă murdăria, a făurit vasele noi, sfeşnicul, masa şi altarul, toate

numai din aur, și a pus alte draperii la uși, având grijă să li se pună și canaturile. În afară de asta, a dăruit jertfelnicul și a clădit unul nou, din pietre adunate de pretutindeni, necioplite cu unelte de fier. În a douăzeci și cincea zi din luna Kislev, numită de macedoneni Apellaios, oamenii au aprins lumânările de pe sfeșnic, au tămâiat altarul, au pus pâinile pe masă și au adus ardere de tot pe noul jertfelnic. Acestea s-au petrecut chiar în ziua când, cu trei ani înainte, fusese sfințit, deoarece Antioh îl devastase, el rămânând vreme de trei ani în starea de profanare. În cel de-al o sută patruzeci și cincilea an al erei seleucide, la a douăzeci și cincea zi a lunii Apellaios din a o

100

101

sută cincizeci și treia Olympiadă, s-a abătut urgia asupra templului, și el a fost restaurat în aceeași zi de douăzeci și cinci Apellaios din al o sută patruzeci și optulea an al erei seleucide, în cea de-a o sută cincizeci și patra Olympiadă. Devastarea templului a avut loc potrivit prezicerii pe care o făcuse Daniel, cu patru sute și opt ani mai înainte; el a arătat chiar și faptul că profanatorii lui vor fi macedoneni.

7. Iudas a sărbătorit împreună cu concetățenii lui reluarea aducerii sacrificiilor în templu, fără să omită nici mijloacele de desfătare, jertfele bogate și strălucitoare, oferind bucatele pentru oșpețe, iar Dumnezeu era cinstit prin intonarea imnurilor și a psalmilor, spre satisfacția mulțimii. Atâta de mare a fost bucuria reintroducerii acestui rit și neașteptata redobândire după multă vreme a libertății religioase încât s-a dat o lege potrivit căreia în viitor reînălțarea templului trebuia să fie celebrată în fiecare an timp de opt zile. Din vremea aceea și până azi, celebrăm așadar cu solemnitate această sărbătoare ce se cheamă festivitatea Luminei¹, menționata denumire, după părerea mea, însemnând faptul că dezrobirea cultului nostru ne-a sosit prin surprindere, ca o rază de soare. Apoi Iudas a înconjurat orașul cu ziduri de apărare, a clădit turnuri înalte, a pus paznici de nădejde împotriva incursiunii dușmanilor și a fortificat de asemenea orașul Bethsura, spre a sluji drept bastion atunci când îl încolțea vrăjmașul.

CAPITOLUL VIII

1. În urma acestor fapte, popoarele vecine n-au mai putut suporta întărirea puterii iudeilor și au pus la cale comploturi prin care au ucis pe mulți dintre ei, căutând prin curse și vicleșuguri să-i aducă sub stăpânirea lor.

Aflat într-un neîntrerupt război cu acestea, Iudas se străduia să le stăvilească

¹ Harnica (în ebr. „Inaugurare”), comemorează biruința Macabeilor asupra sirienilor seleucizi (165 î.e.n.) și resfințirea templului din Ierusalim, profanat de dușmani. Sărbătoarea are loc în luna decembrie și ține opt zile, aprinzându-se zilnic câte o lumânare (două în ultima zi) și întonându-se psalmi.

102

incursiunile și să-i ocrotească pe iudei de rele. Pe idumeeni, urmașii lui Esau, i-a atacat la Acrabatta, a ucis pe mulți dintre ei și i-a prădat. Pe fiii lui Baan, care întindeau capcane iudeilor, i-a zăvorât în turnurile lor de apărare, i-a asediat cu oastea și a dat foc turnurilor, omorând luptătorii. Apoi a pornit împotriva ammaniților, care strănseseră o oaste puternică și numeroasă, condusă de Timotheus și, în urma înfrângerii lor, a luat cu asalt orașul acestora, Iazor, ducându-le în captivitate soțiile și copiii și, după incendierea cetății, s-a întors la Hierosolyma. Când au aflat de întoarcerea lui acasă, popoarele vecine au pornit spre Galaaditis, împotriva iudeilor care locuiau la hotarele acestei țări. Găsindu-și scăparea în fortăreața Dathema, ei și-au trimis solii la Iudas, să-! anunțe că Timotheus se grăbea să ajungă cu oastea în locul unde se refugiaseră, spre a-l asedia. Nici nu terminase de citit scrisoarea lor, că au și sosit niște soli din Galileea, să-i dea de veste că locuitorii din Ptolemaida, Tyrus și Sidon, precum și străinii din Galileea, se adunaseră laolaltă.

2. Când a înțeles de la solii săi că trebuia să întâmpine primejdiile venite în același timp din două părți, Iudas l-a trimis pe fratele său Simon să plece cu trei mii de luptători aleși cu grijă, spre a veni în ajutorul iudeilor care locuiau în Galileea; el însuși, împreună cu celălalt frate al său, Ionathas, și opt mii de oșteni, va porni spre Galaaditis. Drept comandanți ai trupelor rămase pe loc, i-a numit pe Iosephus, fiul lui Zacharias, și pe Azarias, cu porunca de a păzi cu strășnicie Iudeea și să nu se lase atrași în război de nimeni, înainte de întoarcerea lui. De-abia sosit în Galileea, Simon s-a luptat cu dușmanii, a ieșit biruitor și i-a pus pe fugă, apoi i-a urmărit până la porțile Ptolemaidei, omorând vreo trei mii dintre ei. A desplătoșat pe cei căzuți în luptă și s-a întors acasă cu iudeii eliberați din captivitate, aducând cu el prada de război.

3. Între timp, Iudas Macabeul, însoțit de fratele său Ionathas, a trecut Iordanul și, după un marș de trei zile, a ajuns la nabateeni care l-au întâmpinat cu gânduri pașnice. Aceștia i-au povestit ce pățiseră frații lor din Galaaditida și ce multe chinuri au de îndurat cei ce au fost împresurați în fortărețele galaaditiene. Ei i-au sfătuit să pornească degrabă împotriva dușmanilor, ca să-și ajute concetățenii să scape din mâinile lor. Sudas și-a croit așadar drum prin pustiu, s-a năpustit mai întâi

103

asupra locuitorilor din Bosora, pe care a cucerit-o, omorând pe toți bărbații în stare să mănuiască armele, și a dat orașul pradă flăcărilor. Cu toată sosirea nopții, el și-a continuat marșul, și s-a îndreptat spre fortăreața în care erau închiși iudeii, asediați de Timotheus și trupele sale, sosind acolo în zorii zilei. De îndată ce a văzut vrăjmașii îngrămădiți în preajma zidurilor, unii dintre ei cățărându-se pe scările de asalt, alții aducând mașinile de asediu, el a poruncit să sune goarna și și-a îndemnat oștenii să înfrunte vitejește primejdiile pentru frații și rudele lor.

împărțiți în trei cete, au atacat dușmanul din spate. Cum au priceput că erau Macabeii, despre curajul și succesele războinice ale cărora aflaseră multe, luptătorii lui Timotheus au luat-o la fugă. Iudas a pornit cu oastea în urmărirea lor și a măcelărit vreo opt mii dintre ei. După aceea a pornit spre așa-numitul oraș al străinilor, Mallos, l-a cucerit și a ucis toți bărbații, dând foc cetății. Odată plecat de acolo, a dărâmat Chasphoma, Bosora și alte multe orașe din Galaaditis.

4. Dar într-un răstimp scurt, Timotheus și-a adunat iarăși o armată mare și, pe lângă unele trupe auxiliare, a convins și câteva neamuri de arabi, atrași de promisiunea că-i făcea lefegii, să ia parte la război, ducându-și oștirea peste un pârau năvalnic, până aproape de Raphon (care pe atunci era oraș). Apoi el și-a îndemnat soldații să lupte bărbătește împotriva iudeilor, împiedicându-i mai ales să răzbească dincolo de pârau. Le-a spus dinainte: dacă aceștia reușeau să-l treacă, înfrângerea era ca și pecetluită. Auzind că Timotheus era pregătit să înceapă bătălia, Iudas și-a luat toate trupele și s-a grăbit să-l întâmpine, a trecut pâraul și s-a năpustit asupra vrăjmașilor și i-a ucis pe cei care l-au înfruntat, iar pe ceilalți i-a înspăimântat atât de mult încât și-au aruncat armele, punându-și nădejdea în fugă. Puțini dintre aceștia au scăpat teferi, dar cei mai mulți și-au căutat refugiul în așa-numita capiștea Camaim, unde se credeau la adăpost de primejdii. Iudas a ocupat orașul, i-a măcelărit și a mistuit în flăcări capiștea, oferind dușmanului prilejul de a muri în felurite chipuri.

5. În urma succesului său, Iudas i-a strâns pe iudeii din Galaaditis, împreună cu copiii și nevestele și întreaga lor avuție, ca să-i readucă în Iudeea. Dar când a ajuns la orașul numit Ephron, care îi stătea în cale și nici nu putea să-și croiască drum

104

prin altă parte, nici nu vroia să se întoarcă, el a trimis locuitorilor o solie, rugându-i să deschidă porțile și să-i îngăduie să străbată cetatea. Aceștia își astupaseră porțile cu bolovani și i-au zădărnicit astfel trecerea. Fiindcă ephroniții n-au vrut deloc să-l asculte, Iudas și-a îmbărbătat oștenii, a împresurat orașul și l-a atacat. După ce a asediat orașul timp de o zi și o noapte, l-a luat cu asalt, a omorât toți bărbații valizi și a dat pradă flăcărilor întregul Ephron, înainte de a-și continua drumul. Numărul morților era atât de mare încât iudeii trebuiau să calce numai pe hoituri. Apoi ei au trecut peste Iordan și au ajuns în Câmpia mare¹, situată în fața orașului Bethsana, căruia grecii îi zic Scythopolis. Plecați de acolo, au sosit în Iudeea. Aici și-au celebrat ei victoria prin cântece, laude și tot felurite jocuri, așa cum obișnuiesc să facă cei ce-și sărbătoresc izbânzile. Au adus și jertfe de mulțumire lui Dumnezeu, pentru reușita expediției lor, precum și pentru integritatea oștirii, căci nici un iudeu nu căzuse în luptă.

6. În vreme ce Simon lupta în Galileea cu locuitorii din Ptolemaida, Iudas însuși, împreună cu fratele său Ionathas, înfruntându-i pe cei din Galaaditida, Josephus, fiul lui Zacharias, și Azarias, lăsați de Iudas să conducă trupele de acasă, au vrut să obțină și ei faima generalilor de seamă prin meritele lor războinice și au plecat cu oștenii lor spre Iamnia. Dar Gorgias, comandantul Iamniei, a ieșit în întâmpinarea lor, i-a învins, silindu-i să piardă în luptă două mii de oșteni, iar ceilalți au întors spatele și au fugit până la hotarele Iudeii. Această înfrângere s-a datorat faptului că ei n-au dat ascultare poruncii lui Iudas de a nu porni lupta împotriva nimănui mai înainte de reîntoarcerea lui. Pe lângă înțelepciunea altor planuri ale sale, trebuie să admirăm siguranța cu care el a întezărit înfrângerea pe care o vor suferi luptătorii lui Josephus și Azarias dacă se vor abate cumva de la îndeplinirea ordinelor sale. Dar Iudas și frații lui nu și-au întrerupt deloc războaiele lor cu idumeenii, ci îi înfruntau pretutindeni; au cucerit orașul Hebron, le-au distrus fortărețele, au ars turnurile de apărare, pustiindu-le țara de jur împrejur. La fel au procedat cu Marissa și Azot. Cu multe arme și prăzi de război, ei s-au întors în Iudeea.

¹ Vezi menționarea ei în *Antichități iudaice*. Cartea a V-a, cap. I, paragr. 22. n. 16 (voi. I, Editura Hasefer, 1999, p. 248).

105

CAPITOLUL IX

i. Străbătând în vremea asta provinciile de sus, regele Antioh a auzit că în Persia exista un oraș nespuse de bogat, numit Elymais, cu un somptuos templu al zeiței Artemis, care adăpostea tot felul de ofrande; mergea vestea că și Alexandru, fiul lui Filip, regele macedonenilor, și-ar fi lăsat aici armele și platoșa. Ispitit de acest lucru, a pornit numaidecât spre Elymais, împresurându-l cu oștirea lui. Localnicii nu s-au speriat nici de sosirea lui, nici de asediu, ci au opus o rezistență dâră și au înșelat astfel speranțele sale. L-au alungat din fața orașului, năvălind în afara zidurilor sale, apoi l-au urmărit, astfel că regele a fost silit să fugă spre Babilon, o mare parte a oștirii fiindu-i nimicită pe drum. Dezamăgit de eșecul expediției sale, a mai primit și vestea că generalii lui, trimiși împotriva Iudeii, fuseseră înfrânți, în timp ce puterea iudeilor creștea mereu. Noua supărare adăugându-se la cea dintâi, zbuciumul i-a pricinuit o boală grea. Întrucât ea s-a prelungit și chinurile sale sporeau neconținut, și-a dat seama că va muri. Și-a chemat așadar prietenii și le-a spus că boala lui le va aduce o durere amară și a mărturisit că acestea i s-au întâmplat întrucât a pricinuit multe rele poporului iudeilor și le-a jefuit templul, disprețuindu-l pe Dumnezeu. După rostirea acestor vorbe, regele și-a dat sufletul. Pe drept cuvânt ne stârnete uimirea Polybios din Megalopolis, care, deși este un istoric serios, susține că Antioh ar fi pierit deoarece a vrut să jefuiască în Persia templul Artemidei¹. Doar pentru că a plănuit o nelegiuire, fără s-o înfăptuiască însă, nu merita o asemenea

¹ în ajunul morții sale. survenită în 164 î.e.n.. Antioh IV a întreprins o campanie nefericită în Elam (Elymais), satrapie din sud-vestul Iranului, unde n-a izbutit să jefuiască bogatul templu al Artemidei (identificată cu Anaitis), fiind lovit de o criză de isterie pentru tentativa lui de a

ataca sanctuarul zeiței (Polybios. *Istorie*. Cartea a XXXI-a. 11). Suveranul seleucid era un recidivist în jefuirea templelor, cu comorile cărora căuta să-și îmbogățească propriul tezaur sărăcit. Polybios acordă credit, firește, zeiței eline, ignorând pagubele, nicidecum ipotetice, suferite de templul din Ierusalim.

pedepsă. Dacă lui Polybios i se pare că din acest motiv și-a sfârșit viața Antioh, atunci e mult mai firesc ca moartea lui să se datoreze jefuirii templului nostru. Dar în această privință n-am de gând să polemizez cu cei care preferă să pună părerea Megalopolitanului mai presus de a mea.

2. Înainte de a-și da sfârșitul, Antioh I-a chemat pe Filip, unul dintre prietenii săi de nădejde, ca să-i încredințeze tutela domniei, și i-a dat diadema, mantia și inelul cu sigiliu, i-a poruncit să le înmâneze fiului său, rugându-l să se ocupe de educația acestuia și de siguranța tronului. Antioh s-a stins din viață în al o sută patruzeci și nouălea an al erei seleucide. După ce a dezvăluit poporului moartea suveranului, Lysias I-a proclamat rege pe fiul acestuia Antioh (căci se îngrijea de creșterea lui), pe care I-a denumit Eupator.

3. Între timp, oștenii garnizoanei din cetățuia Hierosolyme și transfugii iudei au pricinuit multe necazuri iudeilor din oraș. Când cineva urca până la templu, vrând să aducă o jertfă, era omorât pe loc, fiindcă cetățuia domina templul. Văzând cum stau lucrurile, Iudas a hotărât atunci să înlăture garnizoana și a chemat întregul popor să asedieze cu îndârjire cetățuia. Era în al o sută și cincizecilea an al erei seleucide. A făurit așadar mașini de asediu și a înălțat valuri de pământ, toate puterile încleștându-se ca să cucerească cetățuia. Dar mulți dintre transfugii aciuai acolo au reușit să se strecoare afară în timpul nopții și, întrunind-se cu alți ciraci și nelegiuți, s-au dus la regele Antioh și l-au rugat să aibă grijă de ei, căci concetățenii lor îi vor pedepsi cu asprime. Așa se va întâmpla deoarece și-au părăsit credința strămoșească și au îmbrățișat religia lui. Acum îi paște primejdia ca Iudas și însoțitorii săi să pună stăpânire pe cetățuia și pe garnizoana pusă de rege, dacă el nu le va veni în ajutor. Aceste vorbe au stârnit mânia tânărului Antioh, a chemat la el pe generalii și prietenii lui și le-a cerut să recruteze lefegii și bărbați din regatul său, în stare să poartă arme. S-a strâns astfel o oaste de o sută de mii de pedestrași, douăzeci de mii de călăreți și trezeci și doi de elefanți.

4. Cu aceste trupe a plecat din Antiohia regele împreună cu Lysias, numit de el comandantul oștirii întregi. Când a ajuns în Idumea, el s-a îndreptat împotriva Bethsurei, oraș fortificat și

106

107
greu de cucerit și, împresurându-l, a început asediul. Dar bethsuranii s-au apărat cu îndârjire și, în timpul incursiunilor, au dat foc mașinilor de război aduse de el, prelungind mult asediul. Aflând despre campania regelui, Iudas a ridicat asediul cetățuiei și a pornit în întâmpinarea suveranului, tăbărând în locul unde se îngustează trecătoarea denumită Bethzacharia, la șaptezeci de stadii distanță de tabăra dușmană. Părăsind Bethsura, regele și-a dus oastea la defileu, spre tabăra lui Iudas. În zorii zilei și-a așezat trupele în ordine de bătaie; fiindcă n-a putut să-și desfășoare de-a latul elefanții din pricina terenului îngust, a poruncit ca aceștia să mărșăluiească unul după altul. Fiecare elefant avea în jurul său o mie de pedestrași și cinci sute de călăreți, care îi însoțeau pretutindeni. Elefanții duceau în spinare înalte turnuri pline cu arcași. A lăsat ca restul oștirii, împărțită în cete puse sub comanda prietenilor săi, să urce pe creste. Apoi Antioh a dat oștenilor porunca să scoată strigătul de luptă și să atace dușmanul, descoperind scuturile de aur și de aramă, pentru ca ele să reverse o lumină orbitoare, iar ei au făcut să răsunе munții de chiotele lor. Acestea nu l-au speriat deloc pe Iudas, care a așteptat vitejește năvala vrăjmașilor, omorând șase sute dintre ei, aflați în avangardă. Între timp, fratele său Eleazar, denumit Auran, a zărit un elefant mai robust decât toți ceilalți, care purta platoșă regală și, bănuind că îl purta pe regele însuși, s-a năpustit asupra lui. După ce a ucis mulți dintre cei ce erau în jurul elefantului, iar pe ceilalți i-a împrăștiat, s-a strecurat sub burta animalului și i-a provocat o rană mortală; uriașul s-a prăbușit peste Eleazar, strivindu-l sub povara lui. Astfel și-a pierdut viața curajosul luptător care răpusesse mulți dușmani. Însă când a remarcat copleșitoarele forțe ale dușmanului, Iudas s-a retras la Hierosolyma și s-a pregătit să facă față asediului. Antioh și-a lăsat o parte din oștire să dea asaltul asupra Bethsurei, iar el a plecat cu restul trupelor sale spre Hierosolyma. Speriați de puhoiul vrăjmașilor și văzând că duceau lipsă de provizii, locuitorii s-au predat, după ce regele s-a jurat că n-o să le facă nici un rău. Punând stăpânire pe oraș, el nu le-a pricinuit alt necaz decât că i-a alungat despuiți de toate. În oraș și-a instalat garnizoana lui. Dar asedierea templului din Hierosolyma i-a luat multă vreme, datorită împotrivrării înverșunate a celor ce-l apărau: fiecărei

108

mașini de asediu a regelui, ei îi opuneau propria lor mașină. Și asediaților li se terminaseră proviziile, iar rezerva de cereale se epuizase, căci ogoarele rămăseseră neînsămânțate, deoarece era anul al șaptelea, când, potrivit legilor noastre, pământul trebuia să rămână pârloagă. Mulți dintre asediați au fugit din pricina lipsurilor, puțini fiind cei ce mai rămăseseră adăpostiți în templu.

5. Aceasta era situația celor asediați în templu. Dar după ce și-a vestit suveranul că Filip venise din Persia și ridica pretenții la ocuparea tronului, Lysias, căpetenia oștirii regelui, a fost de părere că era cazul ca el să ridice asediul și să pornească împotriva lui Filip, sfătuindu-l să ascundă totuși atât comandanților, cât și ostașilor adevărata pricină a retragerii lor. De altfel, regele i-a și ordonat lui Lysias să se adreseze într-o adunare comandanților și ostașilor, fără să le pomenească nimic de pretențiile lui Filip, ci doar să le spună că asediul cere prea multă vreme, obiectivul este fortificat, iar propriile provizii s-au împutinat. Și mai rămân multe de făcut în împărăție, așa că preferabil ar fi să se încheie un tratat de pace și alianță cu întregul popor iudeu, pentru ca acesta

să poată să trăiască după obiceiurile străbune, fapt care a dus la izbucnirea războiului, ei înșiși urmând să se întoarcă acasă. Vorbele acestea, rostite de Lysias, au fost pe placul comandanților și al oștirii.

6. Atunci regele a trimis lui Iudas și asediaților vestea că dorea să încheie pace cu ei și a făgăduit să le dea libertatea de a trăi după legile străbune. Iudeii au încuviințat bucuroși vorbele lui și, după pecetluirea printr-un jurământ a asigurărilor sale, au ieșit din templu. Dar când a intrat înăuntru și a văzut ce bine fortificat era sanctuarul, și-a încălcat propriul legământ, dând poruncă trupelor să radă din temelie zidul de apărare. După ce a făcut acest lucru, regele s-a întors în Antiohia, luându-l cu el și pe Onias, care se mai numea și Menelaus. Căci Lysias îl sfătuisese să-l ucidă pe Menelaus, dacă vroia să aibă liniște din partea iudeilor, fără să mai aibă de-a face cu ei. Dânsul era pricina tuturor relelor, deoarece îl convinsese pe propriul lui tată să-i constrângă pe iudei să părăsească credința străbunilor lor. Regele l-a trimis așadar pe Menelaus în orașul Beroe din Siria, poruncind ca el să fie executat, după ce timp de zece ani a fost Mare Preot, om ticălos și fără evlavie, care a pus

109

mâna pe putere doar spre a-și constrânge poporul să se dezică de legile sale. În urma morții lui Menelaus, Mare Preot a fost făcut Alchimus, care se numea și Iachim. La sosirea lui acasă, regele Antioh l-a și găsit pe Filip instalat la cârma țării. l-a declarat război, a pus mâna pe el și l-a condamnat la moarte. Când fiul Marelui Preot Onias, care la moartea tatălui său era copil, cum am spus mai înainte, a văzut că regele, călăul unchiului său, transmisese pontificatul lui Alchimus, care nu avea obârșie preotească și, ascultând sfatul lui Lysias, trecuse înalta demnitate de la familia sa la o altă casă, a fugit la Ptolemeu, regele Egiptului. Acolo a fost primit cu mare cinste de el și de soția lui, Cleopatra, care i-au dăruit un domeniu în provincia Heliopolis, unde Onias și-a clădit un templu aidoma celui din Hierosolyma. Dar despre asta va fi vorba la momentul potrivit.

CAPITOLUL X

1. În vremea aceea a fugit din Roma Demetrios¹, fiul lui Seleucos, a ocupat orașul Tripolis din Siria, și-a pus diademă pe frunte și, tocmind și un mare număr de lefegii, s-a îndreptat spre reședința regală, unde toți l-au primit bucuroși și l-au recunoscut ca suveran. Capturând pe regele Antioh și pe Lysias, supușii i-au adus vii în fața tronului și, la porunca dată de Demetrios, aceștia au fost executați pe loc. După cum am mai spus, Antioh apucase să domnească numai doi ani. La

¹ **Fiul lui Seleucos IV Philopator (187-175 î.e.n.)** a fost ținut ostatic la Roma vreme de 13 ani, în locul unchiului său Antioh IV Epiphanes. (175-164 î.e.n.), devenind el însuși suveranul seleucid Demetrios I Soter (162-150 î.e.n.), după detronarea și asasinarea lui Antioh V Eupator, care era în vârstă de nouă ani și a avut o domnie efemeră (164-162 î.e.n.).

Demetrios au venit numeroși iudei nelegiuți și transfugi, printre care și Marele Preot Alchimus, și s-au plâns de întregul popor iudeu, mai ales de Iudas și de frații lui, sub pretextul că ei îi asasinaseră pe toți prietenii regelui, precum și pe toți cei ce căzuseră în mâinile lor, trăgând nădejdea că el va veni la domnie. Chiar și pe ei îi alungaseră din propria lor țară, făcându-i niște drumeți pe meleaguri străine, care aveau nevoie de ocrotirea lui. L-au rugat deopotrivă să trimită pe unul dintre prietenii lui de nădejde, ca să afle ce mai pune la cale Iudas.

2. Clocotind de mânie, Demetrios l-a pus în fruntea trupelor sale pe amicul lui Antioh Epiphanes, Bacchides, bărbat chibzuit care cârmuise cândva Mesopotamia întreagă, dându-i ca însoțitor pe Marele Preot Alchimus, și i-a poruncit să-i ucidă pe Iudas și pe sprijinitorii lui. Bacchides a plecat cu oastea din Antiohia și, cum a ajuns în Iudeea, și-a mânat solii la Iudas și la frații săi, chipurile, să ajungă la pace și bună înțelegere cu ei. De fapt, voia să-i captureze printr-un șiretlic. Dar Iudas n-a avut încredere în el: din oastea numeroasă care-l însoțea, a dedus că venise să ducă război, nu să încheie pace. Câțiva oameni din popor au crezut totuși vorbele solilor lui Bacchides și, trăgând nădejdea că nu-i pândea nici un rău din partea lui Alchimus, compatriotul lor, s-au dus până la el. Acolo au primit de la amândoi, **sub** prestare de jurământ, promisiunea că nici ei, nici cei ce le urmează pilda, nu vor păți nimic, așa că aceștia s-au predat plini de încredere. Dar Bacchides și-a încălcat propriul jurământ și a omorât vreo șaiszeci dintre ei, iar pe ceilalți, care avuseseră de gând să-l urmeze, i-a îndepărtat fiindcă înșelaseră așteptările celor dintâi. După ce a plecat din Hierosolyma și a ajuns în satul numit Bethzetho, a capturat pe mulți dintre transfugi și pe câțiva dintre poporeni, măcelărindu-i pe toți. A poruncit celor din partea locului să dea ascultare lui Alchimus și, lăsând acestuia niște oșteni care să-l ajute să-și apere ținutul, s-a întors în Antiohia, la regele Demetrios.

3. Căutând cu orice preț să-și consolideze puterea și convins că domnia lui va fi mai sigură dacă atrăgea simpatia poporului, Alchimus își mângâia toți supușii cu vorbe blânde și discursuri pe placul fiecăruia. Destul de repede a strâns în jurul lui o vajnică trupă de luptători încercați, alcătuită mai mult din nelegiuți și transfugi împreună cu ei cutreiera țara și-i ucidea

110

111

pe toți cei ce erau de partea lui Iudas. Văzând că puterea lui Alchimus crescuse mult și că numeroși oameni drepti din neamul său își pierduseră viața, Iudas însuși străbătea țara și omora pe susținătorii potrivnicului său. Când a constatat că nu putea să-l biruie pe Iudas, puterile sale fiind mai mici, Alchimus a hotărât să recurgă la ajutorul lui Demetrios. S-a dus așadar la Antiohia și l-a ațâțat pe rege împotriva lui Iudas, plângându-se că acesta îi pricinuisese nenumărate neazuri și că în viitor ele se vor înmulți, dacă nu va fi prins din vreme și pedepsit prin trimiterea unei oștiri puternice împotriva lui.

4. Întrucât și el era de părere că lucrurile puteau să ia o întorsătură primejdioasă dacă privea nepăsător la creșterea neîntreruptă a puterii lui Iudas, Demetrios I-a trimis pe Nicanor, cel mai bun și mai fidel prieten al său (împreună cu care fugise din Roma). I-a dat o oaste pe care a socotit-o îndestulătoare pentru ca să-l învingă pe Iudas și i-a poruncit să nu cruțe pe nimeni din poporul său. Când a ajuns la Hierosolyma, Nicanor n-a vrut ca de la început să lupte pe față împotriva lui Iudas, ci s-a gândit să pună mâna pe el printr-un vicleșug, adresându-i cuvinte pașnice. I-a spus că nu vede nici un motiv ca să se lupte între ei și că era gata să se jure că nu-i va face nici un rău. El venise însoțit de prietenii lui doar ca să-i dezvăluie ce gândește regele Demetrios și ce intenții are față de neamul său. Aflând promisiunile făcute de Nicanor prin solii săi, Iudas și frații lui le-au dat crezare, fără să-l suspecteze de înșelăciune. Ei au depus jurământul la rândul lor și l-au primit pe Nicanor împreună cu oștirea lui. Dar când acesta l-a salutat pe Iudas, în timp ce vorbea cu el, a făcut un semn alor săi, să-l înhațe pe loc. Întrezărind la vreme cursa ce-i fusese întinsă, Iudas a sărit în sus și și-a găsit scăparea în tabăra lui. Cum și-a văzut planul zădărnici și vicleșugul dat la iveală, Nicanor a hotărât să lupte față în față cu Iudas, care și-a pregătit numaidecât oștirea de luptă și în bătălia dată lângă satul Capharsalama a obținut victoria, silindu-și adversarul să-și caute scăparea în cetățuia Hierosolymei.

5. Într-o zi, pe când cobora din cetățuia în templu, Nicanor s-a întâlnit cu unii dintre preoți și cu bătrânii poporului, care l-au salutat și i-au arătat victimele, spunându-i că acestea urmau să fie închinat lui Dumnezeu pentru prosperitatea regelui. Dar

12

l-a rostit vorbe de ocară și i-a amenințat că, dacă poporul nu-l va preda pe Iudas, va dărâma templul. După ce și-a rostit amenințările, a părăsit Hierosolyma. Datorită mâhnirii pricinuite de spusele lui, preoții au vărsat lacrimi amare și l-au implorat pe Dumnezeu să-i scape din mâna dușmanilor. Nicanor a părăsit așadar Hierosolyma și a ajuns până la satul numit Bethoron, unde a primit o altă oaste din Siria, așezându-și tabăra acolo. Dar Iudas a tăbărât la Adasa, alt sat, situat la treizeci de stadii distanță de Bethoron, oastea lui numărând doar o mie de oameni. El i-a îndemnat să n-aibă sufletele înfricoșate de mulțimea dușmanilor, fără să fie preocupați de câți oșteni aveau de înfruntat, ci să cumpănească cine sunt ei înșiși și de dragul căror răsplăți își primejduiesc viețile, pornind vitejește împotriva vrăjmașilor. Apoi i-a dus în vălmășagul bătăliei și, înfruntându-l pe Nicanor, și-a biruit dușmanii, dintre care mulți au pierit. Până la urmă a căzut în încheștare chiar și Nicanor, luptându-se eroic. După moartea lui, nici oștenii n-au mai rezistat, ci, după pierderea comandantului, și-au aruncat armele și au luat-o la fugă. Iudas i-a urmărit și i-a măcelărit, prin sunet de trâmbițe vestind satele învecinate că și-a învins potrivnicii. Când locuitorii lor i-au auzit semnalul, s-au înarmat și au așezat calea fugarilor, omorându-i rând pe rând, astfel că n-a mai scăpat cu viață nici unul din cei nouă mii de oameni care luaseră parte la luptă. Această izbândă a fost obținută în cea de-a treisprezecea zi a lunii pe care iudeii o numesc Adar, iar macedonenii, Dystros. De atunci încolo, an de an se aduc în această zi jertfe de mulțumire, spre a sărbători victoria. Câtăva vreme poporul iudeu a scăpat de pacostea războaielor și s-a bucurat de pace, fiind după aceea târât iarăși în lupte și primejdii.

6. Când Marele Preot Alchimus a vrut să dărâme zidul sanctuarului, vechi și construit de sfinții profeți, Domnul i-a trimis o boală grea: s-a prăbușit fără glas la pământ și după multe zile de chinuri a murit, fiind arhiereu vreme de patru ani. La moartea lui, poporul a dat funcția de Mare Preot lui Iudas. El auzise de puterea romanilor, care supuseseră și Galatia², și Iberia, și Cartagina din Africa și, în afară de asta, aduseseră sub

² Vezi Cartea I. cap. VI. paragr. I, nota 4 (*ed. cit.*, voi. I, p. 25).

113

stăpânirea lor Grecia, biruindu-i pe regele Perseu, pe Filip³ și pe Antioh cel Mare⁴. A hotărât așadar să încheie alianță cu ei. El a trimis la Roma pe prietenii săi Eupolemos, fiul lui Ioannes, și Iason, fiul lui Eleazar, ca să-i roage pe cei de acolo să încheie un tratat de alianță și prietenie, scriindu-i lui Demetrios să nu mai poarte războaie împotriva iudeilor. Când au sosit la Roma solii lui Iudas, Senatul i-a primit bine, a dus cu ei tratative privitoare la un tratat și a acceptat încheierea lui. O copie a fost trimisă în Iudeea, iar originalul a fost gravat pe tăblițe de aramă. Iată cuprinsul lui: „Decretul Senatului privitor la alianța și prietenia cu poporul iudeu. Nici unul dintre supușii Romei ni are voie să poarte război împotriva poporului iudeu, nici să sprijine prin cereale, corăbii sau bani pe cei ce luptă împotriva acestuia. Dacă cineva îi atacă pe iudei, romanii trebuie să-i ajute pe cât le stă în putere. Așijderea, dacă romanii sunt atacați, iudeii trebuie să sară în ajutorul lor. Dacă poporul iudeu vrea să adauge sau să elimine ceva din tratat, acest lucru să se facă cu consimțământul poporului roman. Atunci adăugirile să fie valabile la fel ca tratatul anterior. Decretul Senatului a fost semnat din partea iudeilor de către Eupolemos, fiul lui Ioannes, și Iason, fiul lui Eleazar, sub pontificatul lui Iudas și sub comanda lui Simon, fratele acestuia.” Astfel s-a încheiat primul tratat de alianță și prietenie dintre romani și iudei.

CAPITOLUL XI

I. Când a primit vestea despre moartea lui Nicanor și masacrarea oștirii care l-a însoțit, Demetrios și-a trimis iarăși

³ Filip V (221-179) și Perseu (179-168), ultimii suverani ai Macedoniei elenistice din dinastia Antigonizilor, care au dus trei războaie împotriva romanilor, încheiate prin înfrângerea ultimului de către L. Aemilius Paullus la Pydna (168 î.e.n.).

⁴ Regele seleucid Antioh III cel Mare (însoțit de Hanibal, refugiat la curtea lui), a debarcat în Grecia și a fost înfrânt de romani la Thermopyle (191 î.e.n.), fiind silit să revină în Asia Mică.

trupe de-ale sale în frunte cu Bacchides. Plecând din Antiohia, acesta a ajuns în Iudeea și a tăbărit la Arbela, un oraș din Galileea. Întrucât în locul acela se aflau peșteri (în care se refugiaseră mulți), el a fost nevoit să le asedieze și, după cucerirea lor, a plecat în marș forțat spre Hierosolyma. La aflarea știrii că Iudas își așezase tabăra în satul Bethzetho, a pornit împotriva lui cu douăzeci de mii de pedestrași și două mii de călăreți. Dar Iudas nu avea în preajma lui decât o mie de oameni. Când aceștia au văzut puhoiul oștilor lui Bacchides, s-au înspăimântat și mulți au fugit din tabără, nerămânând pe loc decât vreo opt sute de luptători, care urmau să-l înfrunte pe Bacchides. Iudas i-a îndemnat să întâmpine bărbătește primejdiile și le-a poruncit să mășăluiască în ordine, spre a da bătălia. Dar ai săi i-au spus că nu era cu putință să dea piept cu o oștire atât de numeroasă și l-au sfătuit să renunțe acum la planurile sale, gândindu-se la salvarea lor, și abia mai târziu să atace dușmanii cu trupe mai puternice. Iudas le-a răspuns: „Soarele n-o să apuce să mă vadă întorcând spatele dușmanilor mei! Dacă-mi este scris să mor azi și sunt sortit să pier oricum în bătălie, mă voi lupta cu dârzenie, preferând să merg în întâmpinarea sfârșitului, decât să-mi pătez faima dobândită până acum în războaie printr-o fugă rușinoasă!” Prin aceste cuvinte și-a înflăcărat oștenii rămași fideli, făcându-i ca, disprețuind primejdiile, să se lupte cu vrăjmașii.

2. între timp, Bacchides și-a scos trupele în afara taberei și și-a așezat în linie de luptă oastea, orânduind-o astfel: călăreții stăteau aliniați pe ambele aripi. În vreme ce luptătorii cu armament ușor și arcașii erau grupați în fața întregii falange din mijloc. El însuși era în aripa din dreapta. În această ordine de bătaie, și-a pornit oastea împotriva adversarilor săi și a poruncit trâmbițașilor să dea semnalul de atac, îndemnându-i pe ai săi să scoată strigătul de luptă. Iudas a făcut același lucru și s-a ciocnit cu oastea dușmană, ambele tabere înfruntându-se cu înverșunare și bătălia s-a prelungit până la asfințitul soarelui. Intre timp, Iudas, care observase că Bacchides se afla în aripa dreaptă, cu grosul oștirii sale, i-a strâns pe cei mai viteji dintre ai săi, atacând tocmai acea parte a câmpului de luptă. Dând asaltul, a reușit să străpungă rândurile falangei. Cum a răzbit în mijlocul ei, a pus-o pe fugă și a urmărit-o până la muntele numit

Aza. De îndată ce războinicii din aripa stângă au observat că cei din aripa dreaptă fuseseră respinși, l-au urmărit pe Iudas, l-au înconjurat și au căzut în spatele lui, prinzându-l la mijloc, întrucât orice cale de fugă îi era tăiată, de vreme ce dușmanii îl încercuiseră, Iudas a hotărât să lupte din răzputeri alături de ai săi. Astfel a mai răpus pe mulți dintre vrăjmașii lui. Cu puterile sleite, a căzut în cele din urmă el însuși, dându-și sufletul, la fel de glorios în moarte, ca și în faptele de vitejie săvârșite mai înainte. După moartea lui Iudas, însoțitorii săi, care prir pierderea unui asemenea comandant nu mai aveau pe cine să urmeze, și-au pus toată nădejdea în fugă. Căzând la învoială cu vrăjmașii, frații săi Simon și Ionathas i-au luat leșul din mâinile lor și l-au dus în satul Modiim, unde își înmormântaser; părintele, îngropându-l tot acolo și pe dânsul. Poporul l-a bocit mai multe zile și i-a arătat cinstea care i se cuvenea. Astfel și-a încheiat viața Iudas, bărbatul cutezător și războinic, care a rămas credincios poruncilor date de tatăl său Mattathias, gata să facă și să îndure orice, pentru libertatea compatrioților săi. înzestrat cu atâta vitejie, și-a eliberat poporul din robia macedoneană, dobândind gloria supremă și o amintire veșnică. Până la moartea lui, a deținut timp de trei ani funcția de Mare Preot.

CARTEA A XIII-A

CONȚINUTUL CĂRȚII A XIII-A

1. Cum Ionathas, fratele lui Iudas, a preluat cârmuirea poporului, la moartea acestuia.
2. Cum el l-a silit să lege prietenie cu dânsul pe Bacchides, venit să poarte război, și să se retragă din Iudeea.
3. Cum Alexandru, fiul lui Antioh Epiphanes, a venit în Iudeea să se lupte cu Demetrios.
4. Cum Demetrios, trimițând o solie lui Ionathas, a încheiat alianță cu el și a adus multe daruri poporului nostru.
5. Cum, la primirea acestei știri, Alexandru l-a întrecut în dărnicie pe Demetrios, l-a făcut Mare Preot pe Ionathas și l-a atras de partea lui.
6. Cum între timp Onias s-a împrietenit cu Ptolemeu Philometor și a construit un templu al domnului celui din Hierosolyma, numit Onias.
7. Cum Alexandru a dat cea mai înaltă cinstire lui Ionathas, după moartea lui Demetrios.
8. Cum Demetrios, fiul lui Demetrios, plutind din Creta până în Siria, l-a învins în luptă pe Alexandru, l-a detronat și s-a împrietenit cu Ionathas.
9. Cum, după ce l-a biruit pe Demetrios, Tryphon din Apamea l-a întronat pe Antioh, fiul lui Alexandru, apoi a încheiat alianță cu Ionathas.

10. Cum, după ce Demetrios a fost capturat de
119

părți, Tryphon a rupt alianța cu Ionathas, l-a prins în cursă și l-a ucis, ducând război cu fratele său, Simon.

11. Cum poporul iudeu l-a pus conducător pe Simon, fratele lui Ionathas, și l-a ales Mare Preot.

12. Cum Simon l-a împresurat în orașul Dora și l-a asediat pe Tryphon, după ce a încheiat alianță cu Antioh cel Pios, fratele lui Demetrios.

13. Cum, după uciderea lui Tryphon, Antioh a declarat război lui Simon, care l-a învins pe generalul acestuia, Cendebaeus, și l-a alungat din Iudeea.

14. Cum Simon a fost omorât mișelește în timpul ospățului de Ptolemeu, ginerele său, și cum Ptolemeu, întemnițându-i soția și copiii, a căutat să-i ia domnia.

15. Cum Hyrcanos, fiul cel mai mic al lui Simon, dornic să ocupe tronul, l-a asediat multă vreme pe Ptolemeu, zăvorât în fortăreața numită Dagon.

16. Cum Antioh Piosul a pornit cu oastea împotriva lui Hyrcanos și a dus-o în fața Hierosolymeii, ridicând asediul după ce a primit trei sute de talanți de la Hyrcanos, cu care a încheiat apoi un tratat de prietenie.

17. După ce Antioh și-a găsit sfârșitul în mijlocul mezilor, Hyrcanos a făcut o expediție împotriva Siriei și a cucerit multe orașe.

18. Prietenia dintre Hyrcanos și Alexandru, poreclit Zebinas.

19. Cum Antioh Cyzicenus, venit în ajutorul Samariei, pe care o asedia Hyrcanos, a fost pus pe fugă și alungat din Iudeea de către fiii lui Hyrcanos.

20. Cum a dobândit tronul Aristobul și și-a pus la
120

început diadema regală.

21. Cum, după moartea lui Aristobul, fratele lui Alexandru, care i-a urmat la tron, a făcut o expediție împotriva Siriei, Feniciei și Arabiei, ocupând numeroase localități dușmane.

22. Campania lui Ptolemeu Lathurus împotriva lui Alexandru și biruința lui.

23. Cum Demetrios Eucairos și-a dus oastea împotriva lui Alexandru și l-a înfrânt.

24. Expediția lui Antioh, denumit Dionysos, împotriva Iudeii și cum a triumfat el în bătălie.

25. Cum, după sfârșitul lui Alexandru, soția lui, Alexandra, a domnit vreme de nouă ani și, trăind în glorie și pace, s-a stins apoi din viață.

Cartea aceasta cuprinde un interval de 82 de ani.

121

CAPITOLUL I

1. Cum s-a eliberat din robia macedonenilor poporul iudeilor și felul cum a murit în război comandantul lor ludas, ducând lupte multe și grele, am arătat în cartea anterioară. După moartea lui ludas, puzderia nelegiuitorilor și a celor care încălcau legile strămoșești au prins iarăși curaj și au pricinuit iudeilor tot felul de rele. La răutatea acestora s-a adăugat și foametea care bântuia în țară, astfel că mulți dintre cei ce se zbăteau în lipsuri mari, neputând să mai îndure îndoitul chin venit din partea dușmanului și a foametei, au dezertat la macedoneni.

Bacchides i-a adunat pe toți iudeii care se dezbăraseră de datinile străbune și se îndreptaseră spre o viață păgână, încredințându-le conducerea ținutului. Aceștia i-au capturat pe prietenii și pe susținătorii lui ludas și i-au predat lui Bacchides. El îi supunea mai întâi torturilor, după bunul său plac, apoi îi executa. Astfel iudeii au fost loviți de o nenorocire cum nu mai cunoscuseră de la întoarcerea lor din Babilon. Când au văzut jalnicul sfârșit al concetățenilor lor, credincioșii tovarăși ai lui ludas l-au rugat pe fratele acestuia Ionathas să urmeze frățeasca lui pildă și să se consacre ocrotirii compatrioților lui, aidoma celui care își jertfise viața eliberării patriei sale, nelăsându-și fără apărător neamul, mai ales acum, în ceas de grea cumpănă pentru el. Ionathas le-a răspuns că era gata să înfrunte moartea pentru ei și, fără să fie socotit deloc mai prejos decât fratele său, a fost ales conducătorul iudeilor.

2. Cum a aflat asta, Bacchides s-a temut că Ionathas va da de furcă regelui și macedonenilor, nu mai puțin decât ludas înaintea lui, căutând să-l înlătore din drum prin vicleșug. Dar planul său n-a rămas ascuns nici lui Ionathas, nici fratelui său Simon: cum au primit știrea, aceștia și-au strâns toți tovarășii și au plecat degrabă cu ei în deșertul situat nu departe de oraș și, sosind la apa care se numește lacul Asphar, au făcut popas.

122

Când a auzit că ei se aciuaseră în locul acela, Bacchides a pornit cu toate trupele sale împotriva lor și, tăbărând dincolo de Iordan, și-a lăsat oastea să se odihnească. Înștiințat că Bacchides pornise pe urmele sale, Ionathas l-a trimis atunci pe fratele său Ioannes, numit Gaddes, la arabii nabateeni, care îi erau prieteni, ca să-și pună la adăpost lucrurile sale, stânjenindu-l la mers, până ce se termina lupta cu Bacchides. În timp ce Ioannes era în

drum spre nabateeni, fiii lui Amaraeus din orașul Medaba i-au întins o cursă, l-au capturat împreună cu însoțitorii lui, i-au răpit tot ce avea, omorându-l apoi pe Ioannes împreună cu soții lui. Dar ei și-au primit după aceea pedeapsa meritată, adusă de frații lui, fapt despre care voi vorbi ceva mai târziu.

3. Prinzând de veste că Ionathas își așezase tabăra în mlaștinile Iordanului, Bacchides a așteptat Sabatul, spre a porni împotriva lui, convins că acesta nu va lupta în ziua aceea, ca nu cumva să încalce astfel legea. Dar el și-a îmbărbătat tovarășii, avertizându-i că viața lor era primejduită: sunt prinși la mijloc, între dușmani și fluviu, încât n-au încotro să fugă (căci au vrăjmașul care îi atacă din față și fluviul în spatele lor). L-a rugat apoi pe Dumnezeu să-i dea izbândă, s-a ciocnit cu dușmanii și mulți dintre ei căzuseră deja, când l-a zărit pe Bacchides năpustindu-se asupra lui și și-a ridicat mâna dreaptă, ca să-l pălească năprasnic. Totuși Bacchides a prevăzut din vreme lovitura și s-a ferit din calea ei. Atunci Ionathas și tovarășii lui au sărit în fluviu, l-au trecut înot și astfel au ajuns dincolo de Iordan, în siguranță. Dar dușmanii n-au trecut fluviul și Bacchides s-a retras numaidecât în cetățuia din Hierosolyma. Pierduse vreo două mii de oameni din oastea lui. După aceea a fortificat multe orașe din Iudeea, ale căror ziduri erau dărâmate, și anume Ierihon, Emmaus, Bethoron, Bethela, Thamnatha, Parathon, Tocoa și Gazară. În fiecare din aceste orașe a înălțat turnuri pe care le-a înconjurat cu metereze puternice și foarte mari și a instalat în ele garnizoane, ieșind adesea în afară, spre a-i tulbura pe iudei. A fortificat mai ales cetățuia din Hierosolyma. I-a luat ca ostatici pe fiii frunțașilor Iudeii, ținându-i închiși în cetățuie.

4. Între timp a venit cineva la Ionathas și la fratele său Simon și le-a dat vestea că fiii lui Amaraeus sărbătoreau
123

căsătoria unuia dintre ei. Logodnica lui era din orașul Gabatha, fiica unuia dintre bărbații cei mai de văză ai arabilor, mirele urmând să aducă acasă fata gătită cu strălucite și bogate straie de mireasă. Ionathas și Simon au socotit că acum era cel mai potrivit moment să-și răzbune fratele, convinși că le va fi ușor să abată asupra vinovaților pedeapsa uciderii lui Ioannes. S-au dus așadar la Medaba și, pândind în ascunzătorile muntelui, și-au așteptat dușmanii. Când i-au zărit pe aceștia, venind cu mireasa, mirele și alaiul prietenilor, au ieșit pe neașteptate din ascunzișul lor, i-au ucis pe toți și, luând ca pradă podoabele miresei și darurile aduse de nuntași, s-au întors acasă. Așa au devenit aceștia părtași la pedeapsa primită de fiii lui Amaraeus: căci au fost uciși nu numai ei, ci și prietenii care îi însoțeau, împreună cu nevestele și copiii lor, numărul victimelor ridicându-se la patru sute.

5. Reîntorși în mlaștinile Iordanului, Simon și Ionathas au rămas acolo. După ce și-a întărit garnizoanele din Iudeea, Bacchides s-a întors. Vreme de doi ani treburile iudeilor au avut parte de liniște. Dar transfugii și nelegiuții care vedeau că Ionathas și ai săi hălăduiau nestingheriți sub ocrotirea păcii, au trimis la Demetrios o solie, rugându-l să-l trimită pe Bacchides, ca să-l prindă pe Ionathas. Au arătat că nu era greu ca, într-o singură noapte, toți să fie capturați dacă erau luați prin surprindere. Regele l-a și trimis pe Bacchides, care, odată sosit în Iudeea, a scris tuturor prietenilor, iudeilor și aliaților săi să-l înhațe pe Ionathas. După ce aceștia și-au dat toată străduința fără a izbuti să-l captureze pe Ionathas (care se ferea cu strășnicie, dejucând cursele întinse de ei), Bacchides s-a înfuriat pe transfugii care îl amăgiseră deopotrivă pe el și pe rege și, punând mâna pe cincizeci dintre căpeteniile lor, i-a executat. De teama lui Bacchides, Ionathas, împreună cu fratele și însoțitorii lor, s-au retras la Bethalaga, un sat situat în deșert, unde au înălțat turnuri și ziduri de apărare, ca să se pună la adăpost de primejdii. Când a aflat despre asta, Bacchides a pornit împotriva lui Ionathas cu trupele pe care le avea atunci la îndemână, precum și cu iudeii chemați în ajutor. Sosind cu oastea de strânsură la fortăreață, a asediat-o timp de mai multe zile. Dar Ionathas nu s-a înclinat în fața asalturilor îndârjite ale asediatorilor, ci l-a opus o rezistență viguroasă. Pe fratele său

124

^

Simon l-a lăsat în cetate, ca să continue lupta împotriva lui Bacchides, iar el s-a strecurat afară și a strâns o ceată numeroasă din rândurile susținătorilor lui, atacând în timpul nopții tabăra lui Bacchides, unde a ucis mulți dușmani, încât și fratele său Simon a remarcat că vrăjmașii erau încolțiți. Aflând de măcelărirea lor, el a ieșit din cetate și a dat foc mașinilor de asediu ale macedonenilor, doborând pe mulți dintre ei. Când s-a văzut înconjurat de inamici, dintre care unii îi atacau din față, iar alții din spate, Bacchides a fost cuprins de neliniște și consternare, întrucât asediul lua o întorsătură contrară așteptărilor sale. Și-a revărsat așadar năduful asupra transfugilor, care solicitaseră de la rege trimiterea lui în Iudeea, fiindcă ei îl înșelaseră, gândindu-se mai degrabă să se întorcă acasă după încheierea cât se poate de bună a asediului.

6. Ghicind intenția lui, Ionathas i-a trimis o solie de prietenie și pace, cu condiția înapoierii prizonierilor din ambele tabere. Bacchides, care nu avea altă cale de a ieși onorabil din încleștare, i-a acceptat oferta și a încheiat un legământ de prietenie cu Ionathas, jurându-se că de-acum înainte nici unul nu va mai ridica armele împotriva celuilalt. După ce s-a făcut schimbul de prizonieri, el s-a întors în Antiohia, la regele său și de atunci încolo n-a mai făcut într-adevăr nici o incursiune în Iudeea. Ionathas, care se simțea în siguranță, și-a făcut din orașul Machma sediul lui, unde cârmuia treburile publice și, condamnând la moarte pe ticăloși și pe nelegiuți, a curățat țara de această pată.

CAPITOLUL II

1. În cel de-al o sută șazecilea an al erei seleucide, Alexandru, fiul lui Antioh Epiphanes, s-a întors în Siria și a

cucerit Ptolemaida, prin trădarea oștenilor ce se aflau acolo: ei erau porniți împotriva lui Demetrios, atât pentru trufia lui, cât și

125

pentru faptul că era greu să pătrunzi până la dânsul. Demetrios se izolase în reședința sa apărută de patru turnuri, pe care o construise nu departe de Antiohia, unde trata treburile publice cu nepăsare și pe apucate. De aici se trăgea și ura pe care i-o purtau supușii lui, așa cum am spus mai înainte. Dar când a primit vestea că Alexandru se cuibărise în Ptolemaida, și-a adunat toate trupele, pornind împotriva lui¹. A trimis apoi soli la Ionathas, ca să-și asigure alianța și fidelitatea lui. De fapt, el intenționa s-o ia înaintea lui Alexandru, ca nu cumva acesta să ia legătura cu el și să-i ceară ajutor. Făcea acest lucru cu atât mai mult cu cât se temea că Ionathas va pactiza cu dușmanul lui, amintindu-și de nedreptățile pe care i le pricinuisese cândva. I-a poruncit așadar să-și strângă oastea și s-o înarmeze bine; în schimb, el va elibera ostaticii pe care îi închisese Bacchides în cetățuia **Hierosolymeii**, ca măsură de precauție. De îndată ce a primit ordinul de la Demetrios, Ionathas s-a dus la Hierosolyma, unde a citit scrisoarea regelui în fața poporului și a oștenilor din garnizoana cetății. La auzul celor citite, transfugii și nelegiuții s-au înspăimântat de faptul că regele îi îngăduia lui Ionathas să aibă oaste proprie, eliberându-i ostaticii. Pe aceștia el i-a redat părinților lor. De vreme ce locuia acum la Hierosolyma, Ionathas s-a apucat să renoveze orașul și să construiască după placul lui. A poruncit ca zidurile orașului să fie clădite din pietre de formă pătrată, ca să opună o rezistență mai mare în fața vrăjmașilor. Când cei ce făceau parte din garnizoanele fortărețelor Iudeii au văzut isprava asta, și-au părăsit posturile și au fugit la Antiohia, cu excepția celor din Bethsura și din cetățuia Hierosolymeii. Aceste garnizoane erau alcătuite în cea mai mare parte din iudei nelegiuți și transfugi, care nu cutezau să părăsească fortărețele.

2. Când a primit știrea promisiunilor făcute de Demetrios **lui** Ionathas și a aflat totodată ce destoinic bărbat era acesta, ce pagube îi aduseseră războaiele purtate cu macedonenii, precum și câte suferințe îi pricinuiseră atât Demetrios cât și Bacchides, generalul lui Demetrios, Alexandru a mărturisit prietenilor săi că deocamdată nu putea să-și găsească un tovarăș mai potrivit decât Ionathas: nu numai că fusese viteaz în lupta cu dușmanii, ci nutrea și o mare ură împotriva lui Demetrios, întrucât îl făcuse

¹ Alexandru I Balaș, suveran al Regatului Seleucid (150-145 î.e.n.).

126

să îndure multe necazuri, pricinuite și de el acestuia, drept răspuns. Așadar, dacă vroia să și-l facă prieten în detrimentul lui Demetrios, acum se ivise ocazia prielnică să încheie alianță cu el. Deoarece și lui, și prietenilor săi le-a surâs planul de a se adresa lui Ionathas, iată cum suna scrisoarea care i-a fost trimisă:

REGELE ALEXANDRU TRANSMITE SALUTĂRI FRATELUI SĂU IONATHAS!

„Despre bărbăția și credința ta am auzit de multă vreme. De aceea ți-am trimis solie de prietenie și alianță. Așadar, te numesc de azi Marele Preot al iudeilor și am hotărât ca tu să te numeri printre prietenii mei de nădejde. Îți trimit în dar un veșmânt de purpură și o coroană de aur și te rog să mă cinstești la fel cum te cinstesc și eu pe tine!”

3. Cu prilejul primirii acestei scrisori, Ionathas a îmbrăcat veșmântul de Mare Preot la celebrarea Sărbătorii Corturilor, după patru ani de la moartea fratelui său Iudas, răstimp în care funcția de arhiereu a rămas neocupată. Și-a strâns o oaste numeroasă și a făurit o mulțime de arme. Aflarea acestei știri l-a mâhnit pe Demetrios, care și-a reproșat propria lui încetineală, fiindcă n-a luat-o înaintea lui Alexandru și nu-l ademenise pe Ionathas prin favoruri mai mari, lăsând adversarului său timp suficient s-o facă. A trimis totuși lui Ionathas și neamului său o scrisoare cu următorul conținut:

REGELE DEMETRIOS TRIMITE SALUTĂRI LUI IONATHAS ȘI POPORULUI IUDEILOR!

„Deoarece ați menținut vechile noastre legături de prietenie și nu ați dat ascultare ademenirilor dușmanului nostru, vă laud pentru această fidelitate și vă îndemn s-o păstrați și în viitor, urmând să beneficiați de semnele recunoștinței mele. Vă voi scuti de cea mai mare parte a birurilor și dărilor achitate până în prezent regilor de dinaintea mea și mie însumi. Vă cruț acum de impozitele pe care le plăteți mereu. De asemenea renunț la prețul sării și al coroanei², cu care îmi sunteți datori mie, precum

² Flavius Iosephus se referă la prețul pe care îl plăteau iudeii pentru sarea extrasă în folosul lor din salinele Iudeii, precum și pentru aurul coroanei pe care tot ei o ofereau an de an regelui sirian, ca privilegiu personal.

127

și la convenita treime din recolta de cereale și la jumătate din fructele culese anual, pe care de azi înainte vi le dau vouă. Renunț apoi și la birul pe cap de om, pe care trebuia să mi-l dea până deunăzi fiecare locuitor al Iudeii și al celor trei ținuturi învecinate: Samaria, Galileea și Peraea. Vreau ca Hierosolyma să fie un oraș sfânt și inviolabil și feresc teritoriul ei de zeciuieli și de dări. Cetățuia orașului o cedez Marelui vostru Preot Ionathas, care poate să-și alcătuiască garnizoane din prietenii și oamenii credincioși lui, apărând-o astfel pentru mine. În afară de asta, dezrobesc pe iudeii capturați în război, care muncesc pe ogoarele noastre. Interzic prin ordin ca vitele de povară ale iudeilor să mai fie supuse la corvezi. Fiecare Sabat, toate sărbătorile și cele trei zile care le preced să fie scutite de orice îndatoriri. Cer așijderea ca iudeii care trăiesc în regatul meu să fie liberi și neînjoșiți, iar cei

dornici să lupte alături de mine pot s-o face, până la cel mult treizeci de mii: ei vor primi la fel ca oștenii mei aceeași soldă, care le va fi plătită oriunde s-ar duce. Pe unii dintre ei îi voi înrola în garnizoane, pe alții, în garda de corp ori îi voi numi comandanți în reședința mea. Le îngădui sărși ducă traiul după datinile lor strămoșești și să le păstreze cu sfințenie. Doresc ca aceste legi să fie respectate și în cele trei ținuturi învecinate cu Iudeea, iar Marele Preot să aibă grijă ca nici un iudeu să nu-l cinstească pe Dumnezeu în alt templu decât cel din Hierosolyma. De asemenea dau anual din veniturile mele o sută cincizeci de mii de drahme pentru acoperirea cheltuielilor legate de jertfe și vreau ca banii care prisosesc să vă rămână vouă. Renunț și la cele zece mii de drahme încasate îndeobște de regi din tezaurul templului și stipulez ca ele să revină preoților care se ocupă de slujbele divine din templu. Oricine se refugiază în templul din Hierosolyma sau în incinta lui, fie că n-a plătit . impozit regelui, fie că e rămas în urmă cu plata datoriilor, să scape teafăr și să rămână în stăpânirea bunurilor sale. Îngădui ca templul să fie reînnoit și refăcut, urmând ca cheltuielile să fie suportate din veniturile mele. Chiar și zidurile orașului să fie reconstruite și prevăzute cu turnuri înalte, tot pe socoteala mea. Dacă se mai află în țara Iudeii un loc care merită să fie întărit, facă-șe cu banii mei și aceste lucrări!"

4. Asemenea promisiuni a făcut în scrisoarea lui Demetrios, vrând să-i atragă pe iudei de partea lui. Dar între 128

timp Alexandru își strânsese o oaste uriașă, alcătuită atât din lefegii, cât și din oșteni care fugiseră din Siria la el, ca să lupte împotriva lui Demetrios. Când s-a dezlănțuit lupta, aripa dreaptă a trupelor lui Demetrios a pus pe fugă luptătorii din fața lor, i-au fu^oărit multă vreme, omorând pe mulți dintre ei și le-au jefuit tabăra. În schimb aripa stângă, unde se afla și Demetrios, a fost învinsă. Aici toți fugeau de-a valma și numai Demetrios lupta vitejește. El a ucis o parte dintre vrăjmași, pe alții i-a pus pe fugă. până ce a nimerit într-o mocirlă adâncă, din care n-a mai putut să iasă deoarece calul lui se prăbușise, găsindu-și astfel moartea. Când au văzut ce i se întâmplase, dușmanii au făcut cale-ntoarsă și l-au înconjurat pe Demetrios, ațintindu-și cu toții sulțile asupra lui. A continuat să lupte curajos ca pedestraș până când, copleșit de rănilor primite, n-a mai putut să reziste și a căzut. Astfel și-a sfârșit zilele Demetrios, după o domnie de unsprezece ani, așa cum am spus mai înainte.

1

CAPITOLUL III

1. Când Onias, fiul Marelui Preot, care avea același nume ca și părintele său și locuia în Alexandria, ca fugăr aciuar pe lângă regele Ptolemeu, poreclit Philometor, a văzut că Iudeea era împilată de macedoneni și regii lor, el a vrut să-și asigure propria faimă și amintire veșnică, trimițând regelui Ptolemeu și reginei Cleopatra o scrisoare, spre a le cere permisiunea construirii în Egipt a unui templu asemănător cu cel din Hierosolyma, slujit de leviții și preoții din neamul său. Onias dorea acest lucru mai ales pentru ca să adeverească profeția lui Esaias, care trăise cu mai mult de șase sute de ani mai înainte și prezisese că, odată și odată, un iudeu va construi în Egipt un templu închinat atotputernicului Dumnezeu'. Încrezându-se în

¹ Vezi *Isaia*. cap. 19, *Proorocire pentru Egipt*, paragr. 19. El face parte din pleiada marilor profeți și a fost menționat de **Flavius** Josephus în Cartea a X-a, cap. 1, paragr. 3 (*ed. cit.*, voi. 1. p. 556 ș.u.).

129

această proorocire, Onias a adresat lui Ptolemeu și Cleopatrei următoarea scrisoare: „După ce, cu ajutorul Domnului, v-am fost de mare folos în timpul războiului și am străbătut Coelesiria și Fenicia, am ajuns la iudeii care locuiesc în Leontopolis din noma Heliopolis, precum și la alte nații, unde am constatat că ei au temple care contravin legilor și de aceea ei trăiesc în dezbinare, fapt constatabil și în Egipt din pricina mulțimii sanctuarelor și a părerilor religioase diferite. Lângă o fortăreață ce poartă numele zeiței Bubastis² cea sălbatică, am descoperit locul foarte potrivit pentru un templu, sanctuar plin de arbori feluriți și de animaie sacre. Vă rog să-mi încredințați mie această capiște neînchinată nici unei zeități și aflată în paragină, ca să clădesc un templu atotputernicului Dumnezeu, aidoma celui din Hierosolyma, cu aceleași dimensiuni, pentru tine, soția și copiii tăi. Acolo se vor aduna iudeii care locuiesc în Egipt ca să ajungă la o mai bună înțelegere între ei, slujind treburile tale. Căci profetul Esaias a prezis că în Egipt va fi înălțat un jertfelnic închinat Domnului, fiind făcute multe alte asemenea proorociri privitoare la el!"

2. Iată rândurile adresate de Onias regelui Ptolemeu. Evlavia acestuia și a Cleopatrei, sora și totodată soția lui, reiese limpede din scrisoarea lor de răspuns. Ei au lăsat ca păcatul încălcării legilor să cadă pe capul lui Onias. I-au scris așadar următoarele:

REGELE PTOLEMEU ȘI REGINA CLEOPATRA TRIMIT SALUTUL LOR LUI ONIAS!

„Am citit petiția ta prin care ne rogi să-ți îngăduim purificarea ruinatului templu denumit Bubastis cea sălbatică

de lângă Leontopolis, în noma Heliopolis. Se cuvine să ne mire faptul că poate fi pe placul lui Dumnezeu construirea unui templu într-un loc necurat și plin de animale sacre. Dar dacă tu zici că Esaias a prezis de multă vreme acest lucru, amândoi îți îngăduim să faci acest lucru, dar cu precizarea că nu noi suntem cei ce păcătuim față de Domnul."

3., Pe locul obținut astfel, Onias a clădit un templu după

¹ Oraș în estul Deltei Nilului, devenit capitala țării în timpul celei de-a 22-a dinastii (libiana). Centru al cultului zeiței egiptene Bastet, Bubastis a fost distrus de perși în 350 î.e.n.

130

modelul celui din Hierosolyma, dar mai mic și mai sărăcăcios. Despre dimensiunile și înzestrarea lui n-am socotit necesar să mai vorbesc, fiindcă am scris despre asta în cea de-a șaptea carte a *Războiului iudeilor**. Onias a găsit printre compatrioții săi preoți și leviți care l-au slujit pe Domnul în sanctuar. Dar cu aceasta, am spus destule despre templu.

4. La Alexandria a izbucnit între timp o ceartă între iudei și samaritenii care introduseseră ritul templului de pe muntele Garizim, clădit în vremea lui Alexandru. Disputa a devenit atât de aprigă încât dilema templelor a fost judecată în prezența lui Ptolemeu. Iudeii susțineau că templul întemeiat după legile lui Moise era cel din Hierosolyma, samaritenii însă pledau pentru cel Garizitan. L-au rugat așadar pe rege să aducă această pricină în dezbateră sfatului prietenilor săi, cu condiția ca învinșii să fie condamnați la moarte. Discursuri în favoarea samaritenilor au ținut Sabaeus și Theodosius, iar în favoarea hierosolymitanilor, Andronicus, fiul lui Messalamus. Aceștia au jurat pe Dumnezeu și pe rege că-și vor scoate dovezile numai din litera legilor și au stăruit pe lângă Ptolemeu să dea pedeapsa cu moartea celui ce va fi prins că-și încălca jurământul. După ce și-a chemat numeroși prieteni în juriu, regele a venit la judecată, dornic să asculte mai întâi avocații. Iudeii din Alexandria erau foarte îngrijorați în privința celor care urmau să apere cauza, templului din Hierosolyma, căci ei nu puteau să vadă fără adâncă mâhnire că era săpată din temelii autoritatea străvechiului templu, a cărui faimă străbătuse întregul pământ. Sabaeus și Theodosius au dat cuvântul mai întâi lui Andronicus: acesta și-a extras argumentele numai din legi și din succesiunea Marilor Preoți care și-au moștenit supremația în templu de la părinții lor, arătând cum regii Asiei sporiseră strălucirea sanctuarului cu daruri și ofrande, în vreme ce de sanctuarul din muntele Garizim nu se sinchisise și nu pomenise nimeni, ca și cum nici n-ar fi existat. Prin astfel de dovezi și altele asemănătoare, Andronicus l-a convins pe rege, care a decis că templul fusese construit după tradiția lui Moise, Sabaeus și Theodosius fiind uciși. Acestea sunt întâmplările prin care au trecut iudeii din Alexandria în timpul lui Ptolemeu Philometor.

¹ Vezi Flavius Josephus, *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*. Cartea a VII-a, cap. X, paragr. 3 (*ed.cit.*, pp. 540-541). Construit în 170 î.e.n., templul a funcționat vreme de 243 de ani, până când a fost închis de împăratul Vespasian.

131

CAPITOLUL IV

1. De îndată ce Demetrios a căzut în luptă, cum am arătat mai înainte, Alexandru a luat în stăpânire Siria și printr-o scrisoare i-a cerut lui Ptolemeu Philometor mâna fiicei sale. I-a spus că se credea demn de această alianță întrucât recucerise regatul tatălui său cu ajutorul proniei divine, după ce l-a biruit pe Demetrios, urcându-se pe tronul lui, și că în viitor nu va compromite înrudirea lor. Ptolemeu i-a primit cu plăcere cererea și în scrisoarea lui de răspuns l-a asigurat că se bucură că Alexandru și-a redobândit tronul părintesc, l-o va da de soție pe fiica lui și i-a poruncit să-l întâmpine la Ptolemaida, unde va veni și el, însoțit de copila lui, iar căsătoria va avea loc tot acolo. După trimiterea scrisorii sale, Ptolemeu a sosit degrabă la Ptolemaida, împreună cu fiica lui, Cleopatra. Deoarece, potrivit poruncii din scrisoarea lui, care îi cerea să-l întâmpine la Ptolemaida, Alexandru sosise deja, Ptolemeu i-a însurat cu copila lui, dându-i drept zestre mult aur și argint, așa cum se cuvenea unui rege.

2. După ce nunta s-a încheiat, Alexandru i-a scris Marelui Preot Ionathas, poftindu-l să vină la Ptolemaida. Dânsul s-a și înființat acolo, aducând minunate daruri pentru regi, fiind primit cu multă cinste de amândoi. Alexandru l-a pus să-și scoată hainele, silindu-l să poarte veșmânt de purpură, și i-a cerut să ia loc lângă tronul său. A poruncit apoi comandanților lui să-i plimbe oaspetele prin mijlocul orașului, vestind că nimeni nu avea voie să-l învinuască sau să-l necăjească în treburile sale. Când însă cei veniți cu gânduri dușmănoase, ca să-l învinovățească, au văzut cum îl cinstea regele, s-au împrăștiat, speriați că pot s-o pățească. Alexandru îi arăta atâta bunăvoință încât îl socotea primul dintre prietenii lui.

3. În cel de-al o sută șazeci și cincilea an al erei seleucide, Demetrios, fiul primului Demetrios¹, a plutit din insula Creta până în Cilicia, însoțit de mulți mercenari înrolați de Lasthenes Cretanul. Această veste stârnind durerea și îngrijorarea lui

¹ Demetrios II Nicator. al doisprezecelea rege din dinastia Seleucizilor (145-140 î.e.n.), fiul celui detronat de Alexandru I Balas cu cinci ani mai înainte.

Alexandru, el a plecat numaidecât din Fenicia la Antiohia, ca să pună lucrurile în ordine, înainte de sosirea lui Demetrios. Cârmuirea Coelesiriei a fost lăsată în seama lui Daus Apollonius, care s-a îndreptat cu o oaste numeroasă spre Iamnia, de unde i-a trimis Marelui Preot Ionathas următorul mesaj: ar fi nedrept ca numai el să stea deoparte, netulburat, după bunul său plac, fără să se supună regelui. Și-ar atrage muștrările tuturor asupra

Lui dacă nu l-ar aduce în subordinea regelui. „Nu mai sta cuibărit în munții tăi, amăgindu-te cu deșartă părere despre puterea ta! Dacă ești într-adevăr încrezător în trupele tale, coboară-te la șes, ca să te masori cu oștenii mei: astfel va deveni limpede că mai puternic este cel ce iese biruitor. Atunci vei afla că cei mai destoinici din fiecare oraș se numără printre luptătorii mei: aceștia sunt cei ce au triumfat mereu asupra strămoșilor tăi. Bătălia cu noi o vei da într-un câmp unde lupta se dă cu armele, nu cu pietrele, iar învinșii nu mai au unde să fugă!”

4. Indignat de vorbele acestea, Ionathas a plecat din Hierosolyma cu zece mii de oșteni aleși pe sprânceană și cu sprijinul fratelui său Simon și a ajuns la Ioppe, unde și-a așezat tabăra în afara orașului, fiindcă locuitorii au închis porțile în fața lui. Înăuntru se afla o garnizoană lăsată de Apollonius. Pe când Ionathas se pregătea de asediu, ioppenii, temându-se că orașul va fi luat cu asalt, și-au deschis porțile singuri. De îndată ce a aflat că Ionathas ocupase orașul, Apollonius a pornit la drum liniștit și în mers domol spre Azot, cu trei mii de călăreți și opt mii de pedestrași. Ajuns în fața Ioppei, l-a ademenit pe Ionathas, prin retrageri simulate, în câmpie, căci se încredea în călăreții săi, în care își pusese speranța victoriei. Ionathas a înaintat și l-a urmărit pe Apollonius până la Azot. Atrăgându-și astfel adversarul în mijlocul câmpiei, Apollonius a făcut stânga-mprejur și a pornit la atac. Deși primise vestea că vrăjmașul lăsase într-o ambuscadă la un pârâu o mie de călăreți, ca să-i cadă în spate, Ionathas nu s-a speriat deloc, ci și-a îndemnat oastea să alcătuiască un pătrat, ca să-și înfrunte dușmanul din ambele părți, așezându-și linia de bătaie în așa fel încât să reziste atacului și din spate, și din față. Deoarece lupta s-a prelungit până seara, Ionathas a încredințat o parte din oștire fratelui său Simon, poruncindu-i să străpungă rândurile

132

133

adversarului, în vreme ce propriilor sale trupe le-a dat ordin să-și lipească scuturile unul de altul, spre a primi astfel armele ațintite de vrăjmași asupra lor. Acestea au executat ordinul întocmai. Călăreții inamici și-au aruncat suliițele spre dușmani, până le-au isprăvit pe toate, fără să nimerescă pe nimeni. Armele nu le pătrundeau în trupuri, căci erau respinse de scuturile îngemănate cât se poate de strâns, fiind lesne învinse și făcute inofensive. Când și-a văzut dușmanii istoviți de zadarnica aruncare a suliițelor de dimineața până seara, Simon a năvălit spre rândurile lor cu oștenii săi ce se luptau vitejește, reușind să le destrame. De îndată ce au văzut că pedestrașii întorseseră spatele dușmanului, n-au mai rezistat nici călăreții, ci, sleiți de lupta dusă din zori până-n amurg, pierzându-și nădejdea în pedestrime, au rupt-o la fugă într-o dezordine bezmetică, încât se împrăstiaseră de-a latul întregii câmpii. Ionathas i-a urmărit pe învinși până la Azot, măcelărind pe mulți dintre ei, iar pe ceilalți i-a silit să se refugieze în templul lui Dagon care se afla în Azot. Ionathas a cucerit orașul din primul asalt și l-a incendiat împreună cu satele învecinate, fără să cruțe nici templul lui Dagon, pe care l-a dat pradă flăcărilor, făcându-l să piară împreună cu cei adăpostiți înăuntrul lui. Numărul dușmanilor care au murit pe câmpul de luptă sau au fost arși în templu se ridică la opt mii. După ce a biruit o oaste atât de puternică, Ionathas a mășăluit de la Azot la Ascalon, poposind în fața orașului. Dar ascaloniții au venit să-l întâmpine cu daruri de ospetie, cinstindu-l cum se cuvine. După ce i-a lăudat pentru supușenia lor, s-a întors de acolo la Hierosolyma, încărcat de prăzile luate de la dușmani. Când a primit știrea înfrângerii generalului său Apollonius, Alexandru s-a bucurat, deoarece Apollonius îl atacase fără asentimentul lui pe Ionathas, care îi era prieten și aliat. Lui i-a trimis ca dar de seamă o agrafă de aur, pe care n-o primeau decât rudele regelui, lăsându-i moștenire Accaronul și ținutul împrejmuit.

5. Atunci a sosit în Siria, cu flota și trupele sale, regele Ptolemeu supranumit Philometor, ca să-l sprijine pe Alexandru, care îi era ginere. Toate cetățile i-au făcut o bună primire, așa cum le poruncise Alexandru, dându-i o escortă până la orașul

Azot, unde a fost întâmpinat cu unanime strigăte de protest pentru incendierea templului lui Dagon. Locuitorii îl învinuiau pe Ionathas că le distrusese templul și le pustiise ținutul, omorând pe mulți dintre ei. Ptolemeu a auzit aceste plângeri, dar n-a scos nici un cuvânt. Ionathas a ieșit înaintea lui la Ioppe, unde a primit daruri bogate și cele mai alese semne de prețuire; după ce l-a însoțit pe rege până la fluviul ce se cheamă Eleutherus³, s-a întors la Hierosolyma.

6. Când a sosit la Ptolemaida, puțin a lipsit ca Ptolemeu să-și piardă viața, deoarece Alexandru i-a întins o cursă prin intermediul lui Ammonius, care-i era prieten apropiat. Adevărul ieșind la iveală, Ptolemeu i-a trimis lui Alexandru o scrisoare prin care îi cerea să-l predea pe Ammonius, fiindcă atentase la viața lui și merita pe bună dreptate să fie pedepsit. Când însă Alexandru a refuzat să-l extrădeze, Ptolemeu și-a dat seama cine era adevăratul autor al uneltirii, mâniindu-se cumplit pe el. Antiohienii îl urau pe Alexandru încă de mai înainte datorită aceluiași Ammonius: pricinuisese multora numeroase neazuri. De la aceștia și-a primit totuși Ammonius meritata pedeapsă pentru nelegiuirile sale, pierind în chip rușinos, ca o femeie, fiindcă a căutat să se ascundă sub veșminte muieresti, cum am spus mai înainte.

7. Supărat de faptul că-și măritase fata cu Alexandru și unindu-se cu Demetrios împotriva lui. Ptolemeu a rupt legătura de rudenie cu Alexandru. Și-a adus acasă fiica, apoi a trimis numaidecât soli la Demetrios ca să încheie alianță, făgăduind că-i va da copila de soție și-l va așeza pe tronul părintesc. Demetrios a primit bucuros solia și a încheiat nu numai alianța, ci și căsătoria. Lui Ptolemeu îi revenea acum dificila sarcină de a-i convinge pe antiohieni să-l accepte pe Demetrios-fiul, ei fiind porniți împotriva lui datorită nedreptăților pe care le

înduraseră din partea lui Demetrios-tatăl. Chiar și acest lucru i-a reușit pe deplin. Deoarece îl detestau pe Alexandru din pricina lui Ammonius, cum am menționat deja, antiohienii au fost lesne convinși să-l alunge din Antiohia pe Alexandru. Acesta a fugit din Antiohia în Cilicia. Când Ptolemeu a ajuns în mijlocul antiohienilor, și cetățenii, și oastea l-au proclamat rege, așa că a

¹ Vezi Cartea a VI-a, cap. I, paragr. 1. n. 1 (*ed. cit.*, voi. I, p. 297).

² Fluviu slujind drept hotar între Siria și Fenicia, care izvorăște din munții Liban și se varsă în mare între Antaradus și Tripoli.

134

^

135

fost nevoit să-și pună pe cap două diademe: una a Asiei și alta a Egiptului. Întrucât avea o fire bună, dreaptă și neahtiată după averea altuia, știind apoi ce-i rezerva viitorul din pricina regatului asiatic, a renunțat la el, spre a nu stârni cumva invidia romanilor. I-a chemat așadar la o întrunire pe antiohieni și i-a îndemnat să-l accepte ca rege pe Demetrios și i-a spus că, simțindu-se atât de îndatorat față de ei, îi va face să uite nedreptățile tatălui acestuia. I-a asigurat că el însuși va fi un bun dascăl și comandantul lui Demetrios, nepermițându-i să le pricinuiască nici un iau. În ceea ce-l privește personal, se mulțumește cu Egiptul. Prin cuvintele sale, el i-a înduplecat pe antiohieni să-l primească domn pe Demetrios.

8. între timp, Alexandru a năvălit cu o oaste puternică și mare în Cilicia și Siria și a trecut ținutul antiohienilor prin foc și sabie. Ptolemeu și ginerele său Demetrios (căci fiica lui îi devenise soție) și-au adus trupele împotriva lui și l-au învins, silindu-l pe Alexandru să fugă. Ptolemeu s-a îndreptat spre Arabia. Dar, din întâmplare, în bătălie, calul lui s-a speriat de mugetul unui elefant, zvrârlindu-și călărețul la pământ. Când dușmanii au văzut acest lucru, s-au năpustit asupra regelui și i-au pricinuit multe răni la cap, punându-l în primejdie de a-și pierde viața. Când oștenii din garda lui l-au smuls din mâinile dușmanului, era atât de slăbit încât vreme de patru zile și-a pierdut cunoștința și n-a putut să vorbească. între timp, prințul arab Zabelus i-a trimis lui Ptolemeu capul retezat al lui Alexandru. În cea de-a cincea zi, când s-a reînviat după rănilor primite și și-a revenit, vestea morții lui Alexandru și vederea capului său i-au desfătat urechile și ochii. Curând după aceea, el s-a stins din viață, bucurându-se că Alexandru și-a găsit și el sfârșitul⁴. Cinci ani a domnit asupra Asiei acest Alexandru, denumit Balaș, cum am spus și în altă parte.

9. De îndată ce s-a suit pe tron, Demetrios supranumit Nicator și-a vădit răutatea, începând să-i prigonească pe oștenii lui Ptolemeu. fără să țină seama de alianța cu craiul lor și de faptul că devenise ginerele acestuia prin căsătoria lui cu Cleopatra. Ca să scape de răutatea lui, oștenii au fugit la

⁴ Moartea lui **Ptolemeu VI Philometor. pricinuită de** rănilor primite în bătălia de la Oinoparos (145 î.e.n), a fost urmată la scurtă vreme de asasinarea lui Alexandrii I Balaș.

136

Alexandria, dar elefanții au rămas în stăpânirea domnitorului nou. Marele Preot Ionathas și-a strâns atunci o oaste din Iudeea întregă, cu scopul de a cuceri cetățuia din Hierosolyma, ocupată de garnizoana macedonenilor și de niște oameni nemernici, care fugeau de datinile străbunilor lor. Când au văzut mașinile de război, instalate de Ionathas în vederea asediului, aceștia le-au disprețuit mai întâi, încrezători în fortificațiile lor. În timpul nopții, câțiva nelegiuiți au reușit să fugă și s-au dus la Demetrios. aducându-i știrea despre asediul cetățuia. Indignat de vestea pe care o primise, regele a pornit din Antiohia cu oastea împotriva lui Ionathas. La sosirea în Ptolemaida, el i-a trimis o scrisoare, prin care îi poruncește să se înfățișeze numaidecât. Fără să întrerupă asediul cetățuia, Ionathas a pornit la drum însoțit de bătrânii poporului și de preoți, aducând cu el aur, argint, veșminte și multe alte daruri pentru Demetrios. Cu aceste cadouri nu numai că a domolit mânia regelui, ci a fost primit cu mari onoruri și suveranul i-a confirmat rangul de Mare Preot, așa cum făcuseră și înaintașii lui. Demetrios n-a avut nici cea mai mică încredere în acuzațiile transfugilor și, la cererea lui Ionathas, s-a declarat mulțumit cu un bir de trei sute de talanți pentru Iudeea întregă și pentru cele trei ținuturi subordonate: Samaria. Perea și Galileea, dându-i și confirmarea sa prin următoarea scrisoare:

REGELE DEMETRIOS TRANSMITE SALUTĂRI LUI IONATHAS ȘI POPORULUI IUDEU!

„Îți trimit alăturat copia scrisorii pe care am adresat-o rudei mele Lasthenes. ca să luați cunoștință de ea.

REGELE DEMETRIOS TRIMITE SALUTĂRI PĂRINTELUI SĂU LASTHENES!

Întrucât iudeii au păstrat legăturile noastre de prietenie și și-au respectat jurământul de credință, am vrut să le arăt bunăvoința mea recunoscătoare. Confirm așadar intrarea în posesie a celor trei ținuturi, Apherima, Lydda și Ramatha, cu toate împrejurimile atribuite lor, care au trecut de ia Samaria la Iudeea. Le las de asemenea ceea ce au primit de la regii de

137

dinaintea mea pentru buna desfășurare a sfintelor jertfe de la Hierosolyma, precum și toate dăjdiile luate anual din roadele pământului și din fructele pomilor, așijderea vama pentru lacurile sărate și cea pentru coroană, pe care mi le datorau, hotărând ca nici una din aceste măsuri să nu se mai schimbe de-acum înainte, în toată vremea. Ai grijă să se facă o copie a acestei scrisori și ea să fie trimisă lui Ionathas, care urmează s-o expună într-un loc din templu, unde poate fi văzută."

Acesta era conținutul scrisorii sale. Când a văzut că pacea domnea peste tot, că nu-l mai pândea nici o primejdie și teama de război dispăruse, și-a slobozit oștenii și le-a micșorat solda, plătind aceeași sumă numai lefegiilor

străini și celor care veniseră cu el din Creta sau alte insule. Acest lucru a atras asupra lui ura oștenilor, fiindcă el n-a mai vrut să le dea nimic, spre deosebire de regii de dinaintea lui, care plăteau solda oștenilor chiar și în timp de pace, ca să-și păstreze bunăvoința lor de războinici, fiind gata de luptă oricând era nevoie.

CAPITOLUL V

1. Când Diodotos, supranumit Tryphon, originar din Apamea, unul dintre comandanții de atunci ai trupelor lui Alexandru, a observat ura pe care o simțeau oștenii față de Demetrios, s-a dus la arabul Malchos, însărcinat cu creșterea fiului lui Alexandru. El l-a sfătuit să i-l încredințeze pe Antioh, fiindcă vroia să-l facă rege, redându-i domnia tatălui său. La început acesta s-a împotrivit, fiindcă nu avea suficientă încredere în dânsul. Mai târziu, Tryphon, care a continuat să-l asalteze multă vreme cu stăruințele sale, a reușit să-l înduplece, făcându-l să-i îndeplinească dorința. Atâta am avut de spus acum despre acest bărbat.

2. Fiindcă ținea mult să-i alunge pe cei ce ocupau cetățuia din Hierosolyma, ca și pe iudeii transfugi și nelegiuiți care se

aflau în toate garnizoanele din țară, Marele Preot Ionathas a trimis o solie cu daruri bogate la Demetrios, spre a-l ruga să-și retragă trupele sale din fortărețele Iudeii. Acesta nu numai că nu s-a opus împlinirii dorinței sale, ci i-a făcut și multe alte promisiuni pentru perioada de după încheierea războiului, care îi ținea mâinile legate, căci el îl absorbea acum în întregime. În același timp, l-a rugat pe Ionathas să-i trimită trupe auxiliare, mărturisind că toți oștenii lui îl trădaseră. Și Ionathas i-a trimis trei mii de oșteni aleși cu grijă.

3. Antiohienii îl urau pe Demetrios pentru răutatea de care dăduse dovadă și erau porniți împotriva lui și pentru nedreptățile îndurate din vina tatălui său, așteptând prilejul potrivit să-l prindă. Cum au constatat că primise ajutoare multe din partea lui Ionathas, și-au zis în sine lor că regele își va strânge trupe și mai numeroase dacă nu i-o luau înainte din vreme, așa că au pus mâna pe arme și au înconjurat reședința regală, de parcă ar fi vrut să-și asedieze, ocupându-i intrările, dornici să pună mâna pe suveran. Văzând că populația antiohiană îi devenise ostilă și lupta cu armele în mână, acesta a alăturat lefegiiilor săi trupele auxiliare ale iudeilor și i-a atacat pe antiohieni, dar n-a putut să facă față asaltului lor (căci ei numărau multe mii de oameni) și a dat înapoi. De îndată ce au observat că antiohienii le erau superiori, iudeii s-au urcat pe acoperișul palatului, de unde îi împroșcau cu sulițele lor, aflându-se departe de atacatori, datorită faptului că clădirea era prea înaltă ca ei să poată fi vătămați. Aducând în schimb mari daune adversarilor atâta vreme cât luptau de sus, iudeilor le-a venit ușor să-i izgonească din casele învecinate și să le dea foc. Flăcările s-au răspândit repede în întregul oraș, întrucât casele, construite una lângă alta, erau făcute din lemn, și le-au mistuit pe toate. Ne fiind în stare nici să se apere, nici să stingă incendiul, antiohienii și-au pus nădejdea în fugă. Iudeii au sărit de pe un acoperiș pe altul și și-au urmărit dușmanii cu o tenacitate greu de crezut. Când a văzut că antiohienii arau absorbiți de salvarea copiilor și nevestelor lor și renunțaseră la luptă, regele s-a năpustit asupra lor pe alte ulițe, făcând un mare măcel în rândurile lor, încât i-a silit să arunce armele și să se predea lui Demetrios. Acesta a iertat fapta lor nelegiuită și a pus astfel capăt războiului. Pe iudei i-a răsplătit cu prăzi bogate și,

138

L

139

mulțumindu-le ca unor făuritori ai victoriei, i-a lăsat să plece spre Hierosolyma. La Ionathas, dându-le prețuirea cuvenită unor aliați credincioși. Mai târziu și-a dat răutatea pe față și și-a uitat promisiunile, amenințând că va purta război dacă neamul iudeilor nu-i va plăti birurile pe care le datora primilor regi sirieni. El și-ar fi pus amenințările în practică dacă nu l-ar fi împiedicat Tryphon, care l-a obligat să trimită împotriva lui trupele destinate să-l înfrunte pe Ionathas. Căci el a venit cu micul Antioh¹ (care era un copil la o vârstă fragedă) din Arabia în Siria, unde i-a pus pe frunte diadema regală. Întrucât Demetrios fusese părăsit de întreaga lui oștire de vreme ce nu-i plătitese solda, Tryphon a dezlănțuit războiul împotriva lui Demetrios, l-a învins, luându-i elefanții și a cucerit orașul Antiohia.

4. Așadar, după înfrângerea suferită, Demetrios s-a retras în Cilicia. Antioh cel nevârstnic i-a trimis lui Ionathas un sol cu o scrisoare în care îl numea prieten și aliat, i-a confirmat arhieria și i-a cedat cele patru ținuturi subordonate iudeilor. În afară de asta, el i-a dăruit vase de aur, cupe și veșminte de purpură, pe care avea voie să ie poarte, oferindu-i și o agrafă de aur, și l-a trecut în rândul prietenilor săi de frunte. Pe Simon, fratele lui Ionathas, l-a numit cărmuitor, de la pantele munților tyrieni până în Egipt. Bucuros de favorurile acordate de Antioh, Ionathas i-a trimis lui Tryphon soli cu promisiunea că-i va fi prieten și aliat și că vrea să lupte alături de el împotriva lui Demetrios, amintind faptul că acesta nu-i mulțumise deloc pentru numeroasele ajutoare pe care i le adusese, atunci când le-a cerut, răul fiind răsplata pentru binele făcut.

5. După ce Antioh i-a îngăduit să strângă o oaste mare din Siria și Fenicia, ca să lupte cu generalii lui Demetrios, Ionathas s-a îndreptat împotriva orașelor. Unele dintre ele i-au făcut o primire strălucită, dar nu i-au pus la îndemână lefegii. Când a ajuns la orașul Ascalon și ascaloniții l-au întâmpinat prietenește cu daruri, el le-a cerut și lor, și tuturor locuitorilor Coelesiriei să-l părăsească pe Demetrios și să treacă de partea lui Antioh, pentru ca prin lupta lor împotriva lui Demetrios să răzbune nedreptățile pricinuite de el. Aveau oricum multe motive să

dorească înfăptuirea acestui lucru. Convingând astfel orașele să intre în război alături de Antioh, el s-a dus la Gaza, să-i atragă și pe locuitorii acesteia să se alătore lui Antioh. Dar pe cei din Gaza i-a găsit într-o dispoziție contrară celei la care se aștepta: au închis porțile în fața lui și n-au vrut să se despartă de Demetrios, nici să se alieze cu Antioh. Indignat de purtarea lor, Ionathas le-a asediat orașul și a devastat ținutul împrejmuit, în timp ce cu o parte a oștirii împresura Gaza. cu cealaltă parte făcea incursiuni în țară, pentru prădăciuni și incendii. Când au văzut că ajunseseră la ananghie și că nu se așteptau la nici un sprijin din partea lui Demetrios, năpasta fiind în imediata lor apropiere, iar ajutorul la mare depărtare și sosirea lui nesigură, cei din Gaza și-au zis că era mai cuminte să-l părăsească pe cel dintâi și să se supună celuilalt. Au trimis la Ionathas soli prin care se ofereau să-i devină prieteni și aliați. Căci așa pășesc îndeobște oamenii: înainte să dea de necaz, ei nu întrezăresc ce-o să li se întâmple și doar când îi încolțește nenorocirea, abia atunci își schimbă părerea, făcând așadar ceea ce trebuiau să facă din capul locului nestingheriți, fără să se mai supună unor încercări grele. După ce a încheiat alianța cu locuitorii din Gaza și a primit de la ei ostaticii ceruți, Ionathas i-a trimis pe aceștia la Hierosolyma, iar el a străbătut întreaga țară până la Damasc. 6. Aici a aflat că generalii lui Demetrios s-au dus cu grosul trupelor lor spre Cedasa, oraș situat la granița dintre ținutul tyrienilor și cel al Galileei (căci aceștia sperau să-l atragă în Galileea, fiindcă el nu putea să îngăduie ca niște oameni aflați sub ocrotirea lui să fie expuși primejdiei războiului). Ionathas s-a îndreptat într-adevăr împotriva lor, dar l-a lăsat pe fratele său Simon în Iudeea. Dânsul a adunat din ținutul său atâtea oaste cât a putut să strângă și a plecat cu ea spre Bethsura, asediind orașul, una dintre cele mai puternice fortărețe din Iudeea, a cărei garnizoană ținea cu Demetrios, cum am spus mai înainte. După ce el a făcut valul de pământ și și-a adus mașinile de asediu, atacând cu îndârjire sporită, cei din garnizoană s-au temut că, în cazul când fortăreața va fi luată cu asalt, ei o să-și piardă viața și au trimis la Simon soli spre a-l ruga să-i asigure prin jurământ că n-o să li se întâmple nici un rău: în aceste condiții, ei erau gata să predea fortăreața și să se întoarcă la Demetrios. Dându-le dovezile de fidelitate cerute de

ei, Simon i-a lăsat să plece și și-a instalat în locul lor propria garnizoană.

7. între timp, Ionathas a părăsit tabăra din Galileea, de lângă lacul Gennesareth (căci acolo își așezase tabăra) și a plecat spre câmpia Asor, fără să știe că dușmanul se afla chiar în locul acela. Generalii lui Demetrios, care au zis că Ionathas venea să-i înfrunte, și-au pus într-o ascunzătoare a muntelui o trupă, ieșindu-i în întâmpinare cu propria lor oștire în câmpie. Când și-a văzut vrăjmașii gata de luptă, Ionathas și-a așezat și el oștenii în linie de bătaie, așa cum a putut. Când însă trupa generalilor lui Demetrios a ieșit din ascunzătoare și i-a atacat din spate, iudeii, temându-se că vor pieri în încercuire, au luat-o la fugă. Toți l-au părăsit așadar pe Ionathas, în afară de vreo cincizeci de oameni, printre care se numărau și Mattathias, fiul lui Absalom, și Iudas, fiul lui Chapsaeus, comandantul întregii sale oștiri. Cu îndrăzneală și disperare totodată, aceștia s-au năpustit asupra dușmanilor și, dând dovadă de curaj neclintit, au sădit frica în rândurile lor, brațele voinicilor silindu-i să o ia la goană. Când oștenii fugari au văzut că linia de luptă a vrăjmașilor se clătina, s-au oprit, strângându-și rândurile, i-au înfruntat și au pornit în urmărirea lor. l-au hărțuit pe sirieni astfel până la Cedasa, unde era tabăra lor.

8. După această strălucită victorie dobândită cu prețul vieții a două mii de vrăjmași, Ionathas s-a întors la Hierosolyma. Când a văzut că, datorită providenței divine, toate îi mergeau după voia inimii lui, a trimis la Roma soli, din dorința de a reînnoi alianța încheiată cu ea odinioară de poporul iudeu. Solilor săi le-a dat sarcina ca, la întoarcerea din Roma, să meargă la spartani, ca să le reamintească despre prietenia și înrudirea lor. Cum au sosit la Roma, au intrat în Senat, unde și-au înfățișat mandatul încredințat de Marele Preot Ionathas, privitor la înnoirea prieteniei dintre romani și iudei. După ce a reconfirmat tratatul de prietenie încheiat cu iudeii, Senatul a înmănat solilor scrisori către toți regii Asiei și Europei, precum și orașelor, prin care li se cerea să aibă grijă ca aceștia să ajungă teferi în patria lor. La întoarcere, ei au ajuns și la Sparta, transmitând spartanilor scrisoarea primită de la Ionathas. Redăm mai jos o copie a ei:

IONATHAS, MARELE PREOT AL IUDEILOR,
SFATUL ȘI POPORUL IUDEILOR TRIMIT SALUTĂRI
EFORILOR² LACEDEMONIENI, SENATULUI ȘI
POPORULUI FRATE!

„Dacă sunteți sănătoși și treburile voastre obștești și particulare vă merg bine, toate decurg așa cum vrem noi; la rândul nostru, avem parte de sănătate. înainte vreme, Marele nostru Preot Onias a primit prin intermediul lui Demoteles de la regele vostru Areios o scrisoare privitoare la înrudirea dintre voi și noi, trimițându-vă alăturat o copie a ei. Ne-a bucurat mult primirea acestei scrisori, pentru care aducem sincerele noastre mulțumiri lui Demoteles și Areios, chiar dacă nu duceam lipsă de această dovadă, întrucât de legăturile noastre de rudenie știam deja din scripturile noastre sfinte. N-am găsit cu cale ca noi să fim cei dintâi care să adevărească această înrudire, ca să nu răpim cumva gloria întâietății voastre. încă de multă vreme, chiar de la începutul instaurării legăturilor noastre, în jertfele din zilele de sărbătoare, închinat lui Dumnezeu, noi l-am rugat mereu să vă dea

sănătate și izbândă în luptă. Deși lăcomia vecinilor a dezlănțuit împotriva noastră nenumărate războaie, n-am vrut să vă împovărăm nici pe voi, nici pe vreunul dintre cei ce ne sunt apropiați. Acum însă, reușind să ne învingem dușmanii, când am trimis la romani pe Numenius, fiul lui Antioh, și pe Antipater, fiul lui Iason, bărbații cei mai de vază din Sfatul nostru de bătrâni, le-am înmănat și o scrisoare adresată vouă, privitoare la reîmprospătarea legăturilor noastre de prietenie. Ar fi frumos din partea voastră să ne scrieți ce anume vreți de la noi, având convingerea că toate dorințele voastre vor fi grabnic îndeplinite."

Lacedemonienii au primit solii cu brațele deschise și, încheind tratatul de prietenie și alianță cu poporul nostru, i-au lăsat să plece acasă.

9. În vremea aceea, existau la iudei trei secte cu păreri diferite despre faptele oamenilor, dintre care una era a fariseilor, a doua, a saduceilor, iar a treia, a esenienilor. Fariseii spun că o parte, dar nu toate faptele stau la îndemâna sorții, căci unele pot să fie sau să nu fie în puterea noastră. Dar esenienii

¹ Eforii erau înalții magistrați la spartani.

143

▲

susțin că toate faptele sunt la cheremul sorții și nimic nu i se întâmplă omului, care să nu fi fost hotărât de destin. În schimb saduceii suprimă cu desăvârșire soarta, pretinzând că ea nici nu există și că întâmplările trăite de oameni nu se datorează acesteia, ci toate sunt rodul voinței noastre, astfel încât noi suntem autorii atât ai celor bune, cât și ai celor rele, care rezultă din propria noastră prostie. Despre acestea am vorbit pe larg în cea de-a doua carte a lucrării mele despre războiul dus de iudei împotriva romanilor.³

10. Dornici să-și răscumpere înfrângerea suferită, generalii lui Demetrios au adunat trupe și mai numeroase decât cele pe care le avuseseră mai înainte, pornind cu ele împotriva lui Ionathas. Cum a primit vestea sosirii lor, el a și pornit să-i întâmpine în ținutul Ainathe, spre a nu le acorda răgazul de a pătrunde în iudeea. Când a ajuns la cincizeci de stadii distanță de dușmani, el a trimis iscoade, să le cerceteze tabăra și felul cum s-au instalat aceștia. Iscoadele nu numai că i-au transmis toate observațiile lor, ci au pus mâna în timpul nopții pe niște prizonieri care le-au dezvăluit faptul că vrăjmașii intenționau să-i atace prin surprindere. Cum a aflat asta, Ionathas a luat numaidecât cuvenitele măsurile de prevedere și a pus străji în afara taberei, făcându-i pe toți oștenii săi să vegheze înarmați o noapte întreagă și i-a îndemnat să nu-și piardă cumpătul și să fie gata de luptă, chiar și în bezna nopții de va fi nevoie, ca să nu cadă în cursa întinsă de dușmani. Când au auzit că Ionathas știa ce puneau ei la cale, generalii lui Demetrios și-au pierdut curajul, pe de o parte rușinați de faptul că vrăjmașul aflase despre intențiile lor viclene, pe de altă parte fiindcă, prin dezvăluirea planurilor proprii, orice speranță în izbândă era pierdută. Își dădeau singuri seama că, într-o luptă fățișă, nu erau în stare să-l înfrunte pe Ionathas. S-au gândit așadar să se retragă și au aprins multe focuri în tabără, ca să-i facă pe vrăjmași să creadă că au rămas pe loc, plecând apoi pe furie. Când s-a apropiat în zorii zilei de tabăra lor și a găsit-o părăsită. Ionathas și-a dat seama că dușmanii fugiseră și a pornit după ei, fără să-i mai prindă însă din urmă, fiindcă trecuseră dincolo de fluviul Eleutherus, unde erau în siguranță. La întoarcere, el s-a

³ Vezi **Flavius** Josephus. *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*. Cartea a I-a. paragr. 2-14. n. 6-20 (*ecl.cit.*, p. 158-164).

144

îndreptat spre Arabia și s-a războit cu nabateenii, alegându-se cu o pradă bogată și cu o mulțime de prizonieri, pe care i-a dus la Damasc, vânzându-i pe toți acolo. Între timp, fratele său Simon a străbătut Iudeea întreagă și Palestina până la Ascalon și a consolidat fortărețele și construcțiile, întărind garnizoanele lor. A mărșăluit apoi spre Ioppe, pe care l-a cucerit, prevăzându-l cu o pază puternică, deoarece auzise că locuitorii vroiau să predea orașul oștenilor lui Demetrios.

11. După ce și-au orânduit astfel treburile, Ionathas și Simon s-au întors la Hierosolyma. Aici Ionathas a adunat întregul popor în templu și l-a îndemnat să dreagă zidurile Hierosolymei și să refacă incinta templului, acolo unde ea fusese distrusă, clădind de jur împrejur înalte turnuri de apărare. l-a mai cerut să înalțe în mijlocul orașului încă un zid, care să taie calea spre piață a celor din garnizoana cetății, împiedicându-i astfel să se aprovizioneze cu alimente. În afară de asta, chiar și fortărețele ținutului trebuiau să devină mult mai puternice decât fuseseră până atunci. Când și mulțimea a fost de părere că propunerile sale erau îndreptățite, Ionathas a luat asupra lui sarcina înfăptuirii construcțiilor orașului, iar pe Simon l-a trimis în ținutul din jur, pentru lucrările de fortificație. Între timp, Demetrios a trecut fluviul și a mărșăluit spre Mesopotamia, în vederea cuceririi acestei țări împreună cu Babilonul, astfel ca, după subjugarea satrapiilor din partea de sus, să aștepte momentul potrivit pentru supunerea împărăției întregi. Căci grecii și macedonenii care locuiau acolo îi trimiseseră adesea soli prin care îi făgăduiau că, de îndată ce va veni acolo, ei se vor preda de bunăvoie, pornind împreună cu dansul împotriva lui Arsaces, regele părților. Atras de aceste perspective, Demetrios a venit la ei din dorința ca, după înfrângerea părților și dobândirea unor trupe auxiliare, să dezlănțuie războiul împotriva lui Tryphon, alungându-l din Siria. Întâmpinat cu bucurie de locuitorii ținutului, el a făcut rost de trupe și, în războiul său cu Arsaces, și-a pierdut întreaga oștire, căzând el însuși viu în mâinile dușmanilor, așa cum am spus mai înainte.

145

CAPITOLUL VI

1. După ce a aflat despre dezastrul suferit de Demetrios, Tryphon nu i-a mai rămas credincios lui Antioh, ci s-a preocupat doar de felul cum să-t înlătore degrabă, ca să domnească el însuși în locul lui. Dar în înfăptuirea acestui plan îl stânjenea teama pe care i-o inspira Ionathas, prietenul credincios al lui Antioh. Ca atare, a hotărât să se descotorosească mai întâi de el și abia după aceea să ridice mâna asupra lui Antioh. Decis să-l dea pieirii pe Ionathas prin înșelăciune și vicleșug, el a plecat din Antiohia la Bethsana, pe care grecii o denumesc Scythopolis. Acolo l-a întâmpinat Ionathas cu paisprezece mii de oșteni aleși pe sprânceană, întrucât era convins că Tryphon sosise să-l provoace la război. Când a văzut că Ionathas era gata de luptă, Tryphon a venit cu daruri și vorbe prietenești și a poruncit generalilor să asculte de dânsul cum ascultă de el. Așa a căutat să-i cucerească bunăvoința și să-i înlătore orice bănuială, pentru ca, îndepărtându-i grijile și străjile, să-l captureze când nu se aștepta deloc. L-a sfătuit să-și împrăstie oastea, fiindcă nu-și mai găsea rostul, de vreme ce războiul încetase și pacea liniștise lucrurile. Păstrându-și doar câțiva oameni pentru paza lui proprie, l-a rugat să-l însoțească împreună cu aceștia până la Ptolemaida. Dorința lui era, pasămite, să-i încredințeze acest oraș, ca și toate cetățile întărite ale ținutului, căci el venise tocmai în scopul acesta.

2. Fără să bănuiască nimic și încrezător în Tryphon, de bunăvoința și sincerele intenții ale căruia nu se îndoia, Ionathas și-a împrăștiat oastea. Și-a păstrat totuși vreo trei mii de luptători: a lăsat două mii dintre ei în Galileea și cu ceilalți o mie s-a îndreptat cu Tryphon spre Ptolemaida. Acolo locuitorii din Ptolemaida au închis porțile (așa cum le poruncise Tryphon), capturându-l pe Ionathas, și i-au ucis pe toți oștenii care îl însoțeau. Împotriva celor două mii de iudei, rămași în Galileea, Tryphon a trimis trupele sale, ca să-i măcelărească. Dar aceștia primiseră deja vestea privitoare la soarta lui Ionathas și s-au retras din țară cu arma în mână încă înainte de

146
sosirea oștenilor lui Tryphon. Cei trimiși să-i urmărească, văzând că aceștia erau hotărâți să lupte pe viață și pe moarte, n-au mai întreprins nimic împotriva lor, ci s-au reîntors la Tryphon așa cum veniseră

3. Când au primit vestea capturării lui Ionathas și a căsăpirii oștenilor care îl însoțeau, locuitorii din Hierosolyma au deplâns cele ce s-au întâmplat și toți i-au simțit cu amărăciune lipsa. În sufletele lor se cuibărise teama pe deplin justificată că, rămași fără de brațul viteaz al lui Ionathas și fără înțeleptele lui sfaturi, potrivnicele popoare învecinate îi vor ataca acum, când nu mai tremurau de frica lui Ionathas, dezlănțuind un război crâncen împotriva lor. Lucrurile s-au petrecut cu ei așa cum se așteptau. Când au aflat că a murit Ionathas, popoarele din jur au început să-i atace pe iudei, întrucât, după părerea lor, aceștia nu mai aveau conducători. Chiar și Tryphon își înarmase oastea, având intenția să mășăluiască cu ea în Iudeea, războindu-se cu cei ce se aflau între hotarele ei. Când a văzut că hierosolymitanii erau cuprinși de frică, Simon a adunat poporul în templu, vrând ca prin cuvântarea sa să le redea curajul de a se împotrivi cu dârzenie lui Tryphon și a căutat să-i mângâie prin următoarele vorbe: „Nu-i cu puțință să nu știți, dragi compatrioți, că, aidoma tatălui nostru, și eu și frații mei am cutezat să înfruntăm bucuroși primejdia morții de dragul libertății voastre. În afara numeroaselor exemple ce-mi stau la îndemână, îl am și pe acela că unii membri ai familiei mele au îndurat un sfârșit cumplit pentru lege și religie. Nu cunosc deci nici o teamă care să-mi alunge din inimă această hotărâre, spre a sădi în locul ei dragostea de viață și disprețul față de glorie. Așadar, întrucât nu mai duceți lipsă de un conducător gata să rabde și să facă orice pentru voi, urmați-mă bărbătește oriunde vă voi duce! Nu sunt deloc mai bun decât frații mei, ca să trebuiască să-mi cruț viața, nici mai rău decât ei, ca să fug sau să mă dau în lături de la moartea pentru lege și religie, pe care aceștia o socoteau cea mai frumoasă dintre toate. Pentru că a venit momentul să confirm că eu sunt fratele lor adevărat, voi dovedi acest lucru cu prisosință. Am ferma convingere că mă voi răzbuna pe dușmani, că vă voi scăpa pe voi toți, împreună cu soțiile și copiii voștri, de samavolniciile vrăjmașilor și, cu ajutorul lui

147

Dumnezeu, voi ocroti templul de distrugere. Eu văd limpede că popoarele păgâne vă disprețuiesc și se înarmează împotriva voastră tocmai pentru că își închipuie că duceți lipsă de conducători!"

4. Vorbele rostite de Simon au redat curajul mulțimii, astfel că teama a fost alungată din suflete și ea a respirat ușurată, privind spre viitor plină de speranțe. Întregul popor a cerut într-un glas ca Simon să fie conducător și, aidoma fraților săi Iudas și Ionathas, să dețină supremația: toți se vor supune cu dragă inimă poruncilor sale. Strângând în jurul lui pe toți oștenii care erau mai destoinici, s-a grăbit să repare iarăși zidurile de apărare. După ce le-a consolidat cu turnuri înalte și puternice, l-a trimis pe prietenul său Ionathas, fiul lui Absalom, împreună cu oștirea până la Ioppe, dându-i porunca să-i alunge pe locuitori de acolo (căci se temea că aceștia vor preda orașul lui Tryphon). El însuși a rămas la Hierosolyma, ca să apere orașul.

5. Plecând între timp cu o oaste numeroasă din Ptolemaida, Tryphon s-a îndreptat spre Iudeea, aducându-l pe Ionathas înlănțuit. Simon i-a venit în întâmpinarea lui până la orașul Addida, situat pe un munte care domina câmpia Iudeii. Când a aflat că Simon fusese ales de iudei căpetenia lor, Tryphon i-a trimis niște soli ca să-l îmbrobodească cu vicleșuguri și înșelăciuni și i-a cerut ca, dacă dorea să-și elibereze fratele din captivitate, să-i trimită o sută de talanți de argint și pe doi dintre fiii lui Ionathas, ca ostatici, pentru ca, de îndată ce a fost slobozit, să nu ațâțe Iudeea împotriva regelui. Ionathas era însă ținut în lanțuri pentru banii pe care îi datora suveranului. Simon și-a dat seama de șiretlicul lui Tryphon și a întrevăzut că banii vor fi plătiți degeaba, fără ca fratele lui să fie eliberat și, în plus, fiii lui vor ajunge și ei în mâinile dușmanului. Totuși, el s-a

temut să nu fie socotit de popor că poaită vina morții fratelui său, fiindcă n-a vrut să trimită banii și nici să predea fiii ca ostatici, în schimbul propriului său frate. Și-a chemat la o adunare oastea și i-a comunicat propunerea lui Tryphon, dezvăluind capcana și fraudă pe care o ascundea, apoi a spus că era totuși preferabil să-i trimită banii și copiii, pentru ca respingerea ofertei lui Tryphon să nu dea naștere la bănuiala că el n-a vrut să-și salveze fratele de la moarte. Ca atare, Simon a trimis, o dată cu fiii lui Ionathas, și banii de răscumpărare.

148

Deși primise ceea ce ceruse, Tryphon nu și-a ținut cuvântul și nu l-a eliberat pe Ionathas, ci a ocolit țara cu oastea lui pentru ca, străbătând Idumeea, să ajungă la Hierosolyma. În marșul său, el a ajuns la Adora, un oraș din Idumeea. Dar Simon a venit cu trupele sale pe urmele lui Tryphon, așezându-și propria tabără față în față cu tabăra acestuia.

6. În vremea asta, garnizoana din cetățuie a trimis la Tryphon o solie prin care îl ruga să vină cât mai repede, ca să-i aducă provizii, iar el și-a pregătit cavaleria de plecare, intenționând să ajungă la Hierosolyma într-o singură noapte. Dar în noaptea aceea a nins din belșug și a acoperit drumurile, iar grosimea stratului de zăpadă a îngreunat înaintarea cailor atât de mult, încât el n-a mai putut ajunge până la Hierosolyma. De aceea, Tryphon s-a îndreptat spre Coelesiria, a năvălit numaidecât în Galaaditis și a poruncit ca Ionathas să fie ucis și îngropat, întorcându-se apoi în Antiohia. Simon și-a trimis oamenii în orașul Basca, de unde a adus rămășițele pământestii ale fratelui său. Acestea au fost înmormântate în patria lui, Modiim, în vreme ce l-a deplâns întregul popor cu bocete amare. Apoi Simon a construit pentru părintele și frații lui un falnic monument funerar din marmură șlefuită. El se ridica la mare înălțime, încât se zărea de departe și era înconjurat de un portic cu coloane cioplite dintr-o singură piatră, fiind o lucrare care desfăta privirea. În afară de asta, a mai înălțat șapte piramide pentru părinții și frații lui, câte una pentru fiecare, care erau făcute cu nespusă frumusețe și măreție, dăinuind până în zilele noastre. Atâta grijă a acordat Simon mormântului lui Ionathas și al membrilor familiei sale. Ionathas a murit după ce timp de patru ani a fost Mare Preot și conducătorul poporului său.¹ Acestea sunt lucrurile privitoare la sfârșitul lui.

7. Ales Mare Preot de către mulțime, din primul an al pontificatului său, Simon a eliberat din jugul macedonean poporul iudeu, care n-a mai fost nevoit să plătească nici un fel de bir. Libertatea și scutirea de dări au fost obținute de iudei la o sută și șaptezeci de ani de la dominația asiriană, numărătoarea

¹ După eroica domnie a lui Iudas Macabeul (166-160 î.e.n.) Ionathas a fost conducătorul politic și religios al poporului evreu (160-142 î.e.n.), având și el un sfârșit tragic. Profitând de disensiunile dintre Seleucizi, a fost numit de Alexandru I Balaș Mare Preot (152 î.e.n.) și guvernator civil și militar al Iudeei (150 î.e.n.).

149

făcându-se de la cucerirea Siriei de către Seleucos supranumit Nicator. Poporul era atât de dornic să-l cinstească pe Simon încât toate actele și documentele private erau date astfel: „în primul an al lui Simon, binefăcătorul și conducătorul iudeilor”². Căci în timpul domniei sale, iudeii au avut parte de mult noroc și și-au biruit dușmanii din vecinătatea lor. El a adus sub autoritatea lui orașele Gazară, Ioppe și lamnia. A luat cu asalt cetățuia din Hierosolyma, pe care a făcut-o una cu pământul, ca să nu mai devină o ascunzătoare în care să se cuibărească vrăjmașul, ca să facă iarăși rău, ca până acum. După înfăptuirea acestui lucru, s-a ajuns la concluzia că era mai bine să fie dărâmat și muntele pe care fusese înălțată cetățuia, pentru ca templul să pară și mai maiestuos. Ca atare, el a chemat poporul la adunare și l-a înduplecat să întreprindă această măsură, amintindu-i câte nenorociri avuseseră de îndurat iudeii din partea gărzilor și a iudeilor transfugi și câte ar mai putea ei să pățească dacă ar mai veni un nou rege străin, ca să instaleze în cetățuie o garnizoană. Prin vorbele sale, el a convins poporul cu atât mai ușor cu cât era în interesul lui. Toți și-au pus mâinile în mișcare și au înlăturat muntele, fără să-și găsească tihna nici ziua nici noaptea timp de trei ani, până ce nu l-au nivelat la fel ca pământul de la șes. De atunci încolo, templul a dominat întregul oraș, întrucât cetățuia împreună cu muntele pe care fusese construită ea dispăruseră fără urme. Acestea sunt deci faptele împlinite de Simon.

CAPITOLUL VII

1. La scurtă vreme după ce Demetrios a fost capturat, Antioh, fiul lui Alexandru, care era poreclit „Zeul”, a fost * Simon a obținut de la Demetrios II Nicator suprimarea totală a impozitelor, adică recunoașterea propriu-zisă a independenței țării. Notarii evrei datau actele oficiale cu inscripția: „Anul I al lui Simon, Mare Preot, strateg și căpetenie a evreilor”.

150

asasinat de Tryphon, tutorele său în timpul celor patru ani de domnie. A răspândit pretutindeni zvonul că Antioh a murit din vina chirurgilor lui și și-a trimis prietenii și oamenii săi de încredere în mijlocul oștenilor, să le promită că vor primi bani mulți de la el dacă îl vor proclama rege. Le-a spus că, întrucât Demetrios fusese făcut prizonier de părți, dacă ar veni la domnie fratele său Antioh, se va răzbuna pe mulți dintre cei ce provocaseră căderea acestuia. Trăgând nădejdea că la urcarea pe tron a lui Tryphon se vor îmbogăți de-a binelea, oștenii l-au proclamat rege într-un singur glas. De îndată ce s-a văzut în culmea puterii, Tryphon și-a dovedit josnicia firii sale. Câtă vreme fusese simplu dregător, el știuse să lingusească mulțimea și să-și arate, chipurile, cumpătarea, reușind prin aceste mijloace s-o târască încotro vroia el; dar cum a ajuns la cârma țării, și-a lepădat masca de pe față, dând la iveală pe adevăratul Tryphon. Acest lucru a făcut ca dușmanii lui să devină mai puternici. Datorită urii pe care i-o purtau, oștenii lui l-au părăsit, trecând de partea Cleopatrei, soția lui Demetrios, care se retrăsese împreună cu copiii ei în Seleucia. Deoarece Antioh, fratele lui Demetrios', supranumit Soter, cutreiera țara,

nefiind primit de nici un oraș, de teama lui Tryphon, Cleopatra I-a chemat spre a-i oferi în același timp mâna și tronul. Antioh a răspuns invitației sale, pe de o parte datorită sfatului dat de prietenii lui, pe de altă parte, datorită faptului că se temea că unii dintre locuitorii Seleuciei plănuiau să predea orașul lui Tryphon.

2. După sosirea la Seleucia, puterile lui Antioh au crescut de la o zi la alta și el a dezlănțuit războiul împotriva lui Tryphon, a ieșit victorios în luptă și l-a izgonit din - Siria superioară în Fenicia, l-a urmărit până acolo și l-a asediat la Dora, unde se refugiase el, fortăreața fiind greu de cucerit. Și-a trimis solii la Simon, Marele Preot al iudeilor, căruia i-a oferit prietenia și alianța lui. Acesta i-a primit bucuros propunerea, i-a dăruit bani mulți și provizii, punându-i la îndemână numeroși oșteni pentru asedierea Dorei, astfel că în scurtă vreme s-a

¹ Antioh VII Sidetes, fratele mai mic al lui Demetrios II Nicator, alungat din Antiohia de Antioh VI Euergetes și capturat apoi de parti, l-a detronat pe uzurpatorul Tryphon (Diodotos), devenind suveranul Regatului Seleucid între 138-129 î.e.n.

151

numărat printre prietenii cei mai credincioși ai lui Antioh. Dar Tryphon a fugit din Dora la Apamea. unde a fost prins încă din timpul asediului și ucis după ce fusese rege trei ani².

3. Mănat de trufia și meschinăria lui, Antioh a uitat însă repede faptul că Simon îl ajutase când avea mare nevoie și l-a trimis pe prietenul său Cendebaeus în fruntea trupelor sale, ca să devasteze ludeea și să-l captureze pe Simon. Auzind de nedreptatea care i se făcea, în pofida vârstei sale înaintate, Simon a fost indignat de mișeasca purtare a lui Antioh față de el și, cu un curaj mai presus de anii lui mulți, a dovedit o vigoare tinerească și și-a dus oastea la război. Și-a trimis înainte feciorii cu oștenii cei mai viteji, iar el a venit cu restul oștirii sale pe căi diferite. Pe mulți dintre ai săi i-a pus ia pândă în văgăunile munților și nu s-a înșelat deloc în așteptările sale. triumfând pretutindeni asupra dușmanului. în răstimpul cât a trăit a avut parte de pace, încheind o alianță și cu romanii.

4. întreaga lui domnie asupra iudeilor a durat opt ani și a pierit într-un ospăț, ucis mișelește de ginerele său Ptolemeu³. Acesta i-a luat prizonieri atât pe soția cât și pe doi dintre fiii lui Simon și i-a zvârlit în temniță, trimițându-și oamenii să-l omoare și pe cel de-al treilea, care se numea Hyrcanos. Dar tânărul a aflat de venirea trimișilor lui și ce scop urmăreau ei și a scăpat de primejdie, refugiindu-se în oraș, încrezător în mulțimea îndatorată față de binefacerile tatălui său și plină de ură față de Ptolemeu. Când ucigașii trimiși de Ptolemeu au încercat să intre pe o altă poartă, poporul i-a trimis înapoi, căci Hyrcanos era deja sub protecția lui.

² Tryphon a lost tutorele țilului nevârșnic al lui Alexandru I Balaș, Antioh VI Hpihanes. care a domnit la Antiohia (145-142 î.e.n.). după alungarea lui Demetrios II. apoi l-a ucis pe ascuns, uzurpând tronul Seleucizilor (142-138 î.e.n.).

³ Doi dintre fiii lui Mattathias:ludas și Ioannes au căzut eroic pe câmpul de luptă. în timp ce Ionathas și Simon au pierit asasinați. Simon. întemeietorul dinastiei Hașmoneilor (sau Macabeilor). a condus poporul iudeu între 142 și 134 î.e.n. Ginerele său. Ptolemeu al lui Abub. pus cărmuitor în câmpul Ierihonului. om cu argint și aur mult. nu se înrudește cu regii omonimi ai Lgtplului elenistic. *Cartea înlăi a Macabeilor* se încheie cu asasinarea lui Simon. De-aici încolo, sursele lui Flavius Josephus nu mai sunt scrierile biblice, ci cele laice, istoriile grecești și romane.

152

CAPITOLUL VIII

1. Ptolemeu s-a retras atunci într-o cetate situată mai sus de Ierihon, care se numea Dagon. După ce a preluat funcția de Mare Preot, deținută de tatăl său, și a cerut mai întâi ajutorul Domnului printr-o jertfă, Hyrcanos a întreprins o expediție împotriva lui Ptolemeu și a asediat refugiul său, fiindu-i superior în toate privințele: doar mila față de mama și propriii frați era cea care îl stânjenea. Căci Ptolemeu îi aducea pe metereze, într-un loc aflat în văzul tuturor, și îi supunea torturilor pe aceștia, amenințând că-i va prăvăli de pe ziduri, dacă nu pune capăt asediului. Oricât de mult ținea să cucerească cetatea, el socotea că trebuia să aibă grijă ca ființele cele mai dragi lui să nu îndure chinuri mari, așa că desfășurarea asediului era încetinită. Totuși, cu mâinile întinse, mama lui îl implora să nu slăbească asediul din pricina ei, ci dimpotrivă, să-și continue cu și mai mare îndârjire lucrările, ca să ia cu asalt fortăreața și să captureze dușmanul, răzbunându-i pe cei dragi. Moartea în chinuri cumplite i s-ar părea o binecuvântare dacă vrăjmașul va primi cuvenita pedeapsă pentru mârșăviile pe care le săvârșise. Cuvintele mamei sale l-au făcut pe Hyrcanos să reia cu și mai mare îndârjire asediul. Dar când a văzut-o iarăși bătută și sfârtecătă, și-a domolit elanul, învins de chinurile îndurate de mama lui. Astfel asediul s-a prelungit până la sosirea leatului pe care iudeii trebuie să-l sărbătorească prin repaus: căci la fiecare șapte ani, ei respectă acest lucru, la fel ca pe cea de-a șaptea zi a săptămânii. Asediul fiind ridicat din această pricină, Ptolemeu i-a ucis pe frații și pe mama lui Hyrcanos. După înfăptuirea acestei nelegiuiri, el s-a refugiat la Zenon, poreclit Cotylas, căpetenia orașului Philadelphia¹.

2. Neîmpăcându-se deloc cu înfrângerea pe care i-o pricinuisă Simon, Antioh a invadat ludeea în cel de-al patrulea an al domniei sale și în primul an al cărmuirii lui Hyrcanos din a o sută șazeci și doua Olimpiadă. După ce i-a prădat țara, l-a închis în capitala lui, pe care a înconjurat-o cu șapte tabere, fără

¹ Numele grecesc al vechiului oraș Rabbat Ammon (azi Amman).

153

să tragă la început nici un folos, pe de o parte din pricina trăinicieii zidurilor, pe de altă parte din pricina vitejiei asediaților, în sfârșit, datorită cumplitei lipse de apă, de care i-a scăpat doar ploaia îmbelșugată adusă de asfințitul Pleiadelor². întrucât în partea de miazănoapte a zidului de apărare, terenul era neted, Antioh a poruncit să se construiască o sută de turnuri cu trei etaje fiecare, unde și-a așezat trupele sale, dezlănțuind de acolo atacuri zilnice împotriva meterezilor. Totodată a pus să se sape un șanț dublu, foarte adânc și lat, ținând astfel locuitorii

captivi. Totuși, ei găseau multe căi pe unde năvăleau afară, îi lua pe dușmani prin surprindere, făceau prăpăd în rândurile lor și, de îndată ce erau observați, se retrăgeau lesne la adăpostul zidurilor. După ce și-a dat seama că puzderia concetățenilor săi îl stânjenea, fiindcă îi epuiza repede proviziile și era limpede că mâinile prea numeroase aduc mai degrabă ponoase decât foloase, Hyrcanos s-a descotorosit de gloata inutilă și a alungat-o, păstrându-i doar pe cei ce erau viguroși și în stare să lupte. Antioh s-a împotrivit retragerii celor alungați, astfel încât aceștia rătăceau printre ziduri și, chinuți de foame, mulți au sfârșit în chip jalnic. Abia când s-a apropiat Sărbătoarea Corturilor, cei ce se aflau în oraș au fost cuprinși de milă, primindu-i înapoi. Hyrcanos i-a cerut lui Antioh un armistițiu de șapte zile, cu prilejul sărbătorii sfinte. Din smerenie față de divinitate, Antioh nu numai că i l-a acordat, ci i-a și trimis în cetate o jertfă magnifică, adică tauri cu coarne aurite și tot felul de cupe de aur și argint, pline cu mirodenii. Străjerii de la poartă au luat în primire jertfa de la cei ce veniseră cu ea și au adus-o la templu. Antioh a ospătat și oștirea și s-a deosebit mult de Antioh Epiphanes, care, după cucerirea orașului, a înjunghiat pe jertfelnice porci și cu sângele lor a stropit templul, încălcând astfel legile iudeilor și pietatea lor strămoșească, încât poporul i-a purtat o ură necruțătoare și nu l-a mai iertat niciodată. Pentru smerenia lui deosebită, toți i-au zis Antioh Piosul³.

3. încurajat de mărimea regelui și convins de evlavie lui

¹ Cele șapte fiice ale lui Atlas și ale Pleiadei, urmărite prin munți de uriașul vânător Orion și transformate de Jupiter într-o constelație care apune la sfârșitul lui octombrie, anunțând anotimpul ploilor.

³ în original Eusebes. Antioh VII era supranumit Euergetes (*Binefăcătorul*) Sidetes (138-129 î.e.n.).

față de divinitate, Hyrcanos i-a trimis o solie prin care îi cerea voie ca iudeii să trăiască după legile strămoșilor lor. Antioh a respins așadar sfatul celor din preajma lui, care îl îndemna să stârpească neamul lor pentru că ducea un trai foarte diferit de al celorlalte popoare și n-a luat această hotărâre. Decis să urmeze în toate privințele calea pietății, el a răspuns solilor că, dacă asediații depuneau armele și îi plăteau birurile încasate de la loppe și celelalte orașe din jurul Iudeei, primind totodată și o garnizoană, va pune capăt războiului în aceste condiții. În toate privințele, solii au fost de acord cu ele, numai garnizoana n-au vrut s-o accepte, invocând firea lor neprietenoasă, datorită căreia nu obișnuiesc să viețuiască alături de străini. În schimbul garnizoanei, iudeii vor da niște ostatici, precum și cinci sute de talanți. Dintre aceștia, trei sute au fost oferiți pe loc, împreună cu ostaticii, potrivit alegerii făcute de regele Antioh; în rândul acestora se număra și fratele lui Hyrcanos. De asemenea au fost dăruite și meterezele zidurilor de apărare. Ca urmare a înfăptuirii acestor lucruri, Antioh a ridicat asediul și a plecat.

4. După ce a deschis mormântul lui David⁴, care-i întrecea pe toți regii prin bogățiile sale, Hyrcanos a scos de acolo trei mii de talanți de argint și cu acești bani a tocmii lefegii, fiind primul dintre iudei care a înrolat soldați străini. A încheiat apoi un tratat de prietenie și alianță cu Antioh, pe care l-a primit în orașul lui, aprovizionând din belșug întreaga lui oștire. Când el a pornit împotriva părților, Hyrcanos l-a însoțit în această expediție. Nicolaos din Damasc ne aduce confirmarea lui, povestind următoarele: „Antioh a înălțat pe malul fluviului Lycos un trofeu după victoria sa asupra generalului părților Indates și a mai zăbovit două zile la rugămintea iudeului Hyrcanos, fiindcă tocmai atunci iudeii celebrau o strămoșească sărbătoare când nu aveau voie să mărșăluiască”. Prin spusele sale, el nu se abate de la adevăr, căci sărbătoarea Pentecoste⁵

⁴ Vezi Cartea a VH-a, cap. XV, paragr. 3 (*ed. cit.*, voi. I, 1999, p. 423). Flavius Iosephus a menționat această violare a mormântului lui David și în *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*. Cartea I, cap. 2, paragr. 5 (*ed. cit.*, p. 15).

⁵ în grecește *Cincizeci* (de zile): vezi Cartea a III-a, cap. X, paragr. 6, n. 8 (Voi. I, *ed. cit.*, p. 164). Este vorba de Șavuot (în ebraică, „săptămâni”), Sărbătoarea Săptămânii (echivalentul Rusaliilor), celebrată la șapte săptămâni după Pesah. Ea se mai numește *Hag ha-Kațir* (Sărbătoarea secerișului) și *lom ha-Bikurim* (Ziua primelor roade).

154

▲

155

cădea la o zi după Sabat: noi nu avem voie să călătorim cu prilejul Sabatului și al sărbătorilor. Dar în bătălia pe care a dat-o cu Arsace, regele părților, el și-a pierdut nu numai o mare parte din oștire, ci și propria lui viață. Urmasul tronului Siriei a fost fratele său Demetrios, care a fost eliberat din captivitate de Arsace atunci când Antioh și-a întreprins expediția împotriva părților, cum am spus mai înainte”.

CAPITOLUL IX

1. Cum a aflat de moartea lui Antioh, Hyrcanos a și pornit campania sa ostilă orașelor Siriei, fiindcă credea că ele erau lipsite de luptători și neocrotite de apărători, ceea ce corespundea adevărului. Cu prețul multor eforturi depuse de oastea sa, el a cucerit după șase luni Medaba, apoi Samega și ținuturile învecinate, de asemenea Sichim și Garizim. supunând neamul chutheilor, care iocuia în preajma unui templu aidoma cu cel din Hierosolyma. Acesta fusese clădit cu aprobarea lui Alexandru de către comandantul Sanaballetes pentru ginerele său Manasses, fratele Marelui Preot Iaddus, cum am menționat mai înainte¹. Templul a fost pustiit după ce a dăinuit două sute de ani. Apoi Hyrcanos a cucerit și în Idumeea orașele Adora și Marissa și i-a subjugat pe toți idumeenii, cărora le-a dat voie să rămână în ținutul lor dacă se învoiau să se taie împrejur și să trăiască după legile iudeilor. Din dragoste față de patria lor, ei au acceptat tăierea împrejur și celelalte datini ale iudeilor. De atunci încolo, ei au fost socotiți iudei.

2. Întrucât vroia să reînnoiască vechile legături de prietenie cu romanii, Hyrcanos a trimis o delegație la

Roma. După ce i-a primit scrisoarea. Senatul și-a confirmat prietenia prin următorul mesaj de răspuns: . Pretorul Fannius, fiul lui

" Vezi cap. V, **paragr. 11.**

¹ Vezi Cartea a XI-a. cap. VIII, paragr. 4 și 7.

156

Marcus, a convocat la 6 februarie în for Senatul, de față fiind Lucius Manlius, fiul lui Lucius Mentinas, și Gaius Sempronius, fiul lui Gaius Falernas, pentru a da un răspuns la scrisoarea înmănată din partea poporului iudeilor de către solii lui Simon, fiul lui Dositheus, Apollonius, fiul lui Alexandru, și Diodor, fiul lui Iason, bărbați de vază și virtuoși. Scrisoarea tratează și despre legăturile de prietenie și alianță dintre iudei și romani, și despre treburile publice, potrivit cărora ei cer să li se restituie Ioppe împreună cu portul, Gazară împreună cu izvoarele, precum și celelalte orașe răpite de Antioh prin război, în pofida hotărârii Senatului, fără să li se mai îngăduie de asemenea oștenilor regelui să străbată țara sau ținuturile supuse lor. Așijderea să fie declarate nule și neavenite toate cuceririle făcute de Antioh în acest război, contrar hotărârilor Senatului; apoi să se trimită soli care să ceară înapoierea ținuturilor răpite de Antioh și aprecierea pagubelor făcute de el prin devastarea țării; în sfârșit, să li se dea delegaților iudei scrisori de recomandare către regii și popoarele libere, pentru ca să le asigure întoarcerea lor acasă. Așadar, în urma dezbaterilor, s-a hotărât reînnoirea tratatului de prietenie și alianță cu solii de vază ai unui popor nobil și fidel." Cât privește scrisorile lui Hyrcanos, vorbitorii au spus că Senatul va cumpăni pe îndelete răspunsul de îndată ce va fi mai puțin asaltat de treburi, garantând că în viitor nu se vor mai întâmpla asemenea nedreptăți. Pretorul Fannius a primit sarcina să dea solilor bani din tezaurul public, pentru drumul lor de întoarcere. Ca atare, Fannius i-a trimis înapoi pe delegații iudei, după ce le-a dat bani din tezaurul public, precum și scrisoarea de recomandare care, conform hotărârii Senatului, le asigura călătoria spre casă.

3. Despre treburile Marelui Preot Hyrcanos atât am avut de spus. Cât privește pe regele Demetrios², dornic să pornească lupta împotriva lui Hyrcanos. n-a avut nici timpul, nici prilejul s-o facă, deoarece atât poporul sirian cât și oștenii lui îl urau nespun din pricina cruzimii sale. Aceștia și-au mânat solii la

² Demetrios II Nicator a domnit a doua oară între 129-125 î.e.n. El a fost detronat și ucis de Alexandrii Zebinas. susținut de Egiptul Ptolemaic. Antioh VIII Gryphos a pus capăt domniei și-vieții **uzurpatorului**. De-acum înainte. Regatul Seleucid se va limita numai la teritoriile siriene. Țara se va scinda în Siria de Nord și Siria de Sud. fiind cărmuita de regi diferiți. Antioh VIII Gryphos a fost regele Siriei de Nord (121-96 î.e.n.).

157

Ptolemeu, supranumit Physkon³, rugându-l să le hărăzească pe cineva din familia lui Seleucos, care să domnească asupra lor. Ptolemeu l-a trimis atunci pe Alexandru poreclit Zebinas, în fruntea unei oștiri și, în bătălia care s-a dat, Demetrios a fost înfrânt. El a fugit la Ptolemaida, căci acolo se afla soția lui, Cleopatra. Cum ea n-a vrut să-l primească, s-a îndreptat spre Tyr, unde a fost capturat și, supus multor chinuri, a murit în mâinile dușmanilor săi. Ajungând rege, Alexandru a avut legături de prietenie cu Marele Preot Hyrcanos. Dar în războiul dus împotriva lui Antioh, fiul lui Demetrios, supranumit Gryphos, și-a găsit moartea pe câmpul de luptă.

CAPITOLUL X

1. Cum a ajuns rege al Siriei, Antioh s-a temut să atace cu oastea lui Iudeea, auzind că fratele său vitreg (care se numea tot Antioh) strângea la Cyzic o oaste, ca să-l înfrunte. A rămas așadar în țara lui și a hotărât să se înarmeze în vederea atacului pregătit de fratele său. El purta porecla de Cyzicenus datorită faptului că fusese crescut în orașul Cyzic, tatăl lui fiind Antioh Soter, care căzuse în lupta cu părții: acesta era fratele lui Demetrios, tatăl lui Gryphos. Căci Cleopatra fusese căsătorită cu ambii frați, cum am spus mai înainte. Antioh Cyzicenus a venit în Siria și a purtat război cu fratele său mai mulți ani'. În tot acest răstimp, Hyrcanos s-a bucurat de pace. Chiar după moartea lui Antioh, el se descotorosise de macedonenii, fără să mai fie nici supusul, nici prietenul lor. Și pe vremea lui Alexandru Zebinas și mai ales de-a lungul disputei dintre frați,

³ Ptolemeu VIII Euergetes II Physkon a ocupat tronul Egiptului Lagizilor între 145 și 116 î.e.n.

¹ Antioh VIII Gryphos a fost atras din 115 î.e.n. într-un lung război civil împotriva fratelui său Antioh IX Cyzicenus. care ocupa partea meridională a Siriei, unde a domnit până în 95 î.e.n.

158

treburile sale prosperau și au fost înfloritoare. Războiul fratricid pe care îl duceau aceștia îi îngăduia lui Hyrcanos să pună Iudeea la adăpost și să strângă o mulțime de bani. Cum vroia Antioh Cyzicenus să-i pustiască țara, pornea fațăș împotriva lui, iar atunci când vedea că nici celălalt Antioh nu primea ajutor din partea Egiptului, aflându-se mereu în harță cu propriul său frate, îi disprețuia pe amândoi.

2. A întreprins așadar o expediție împotriva Samariei, oraș fortificat despre care voi mai vorbi la momentul potrivit, întrucât el se numește acum Sebaste, fiind reconstruit de Herodes. Ajuns sub zidurile orașului, Hyrcanos l-a asediat cu îndârjire, căci era supărat pe samaritenii pentru năpăstuirile pe care le aduseseră locuitorilor din Marissa, coloniști iudei și aliați, îndeplinind astfel porunca regilor sirieni. De jur împrejurul întregului oraș, a săpat un șanț adânc și a înălțat un zid lung de optzeci de stadii și a încredințat asediul fiilor săi Antigonos și Aristobul. Ei și-au îndeplinit sarcinile cu sârguință, așa că samaritenii au fost repede atât de chinuți de foame, încât se hrăneau cu cele mai neobișnuite mâncăruri și, până la urmă, l-au chemat pe Antioh Cyzicenus. Acesta a venit bucuros în ajutorul lor, dar a fost învins de Aristobul și, urmărit de cei doi frați, a fugit la Scythopolis. La întoarcere, aceștia i-au închis iarăși pe samaritenii între zidurile lor, astfel încât ei și-au trimis solii la același Antioh, implorându-i din nou ajutorul. El l-a rugat pe Ptolemeu Lathurus² să-i dea vreo șase mii de oameni, pe

care i-a și obținut, cu toată împotrivirea propriei lui mame, cât pe ce să-l detroneze din această pricină. Cu oștenii egipteni, s-a mărginit mai întâi să jefuiască și să pustiască țara lui Hyrcanos, fără a îndrăzni să-l provoace la o luptă pe față (căci oricum nu avea trupe îndestulătoare), sperând doar ca prin devastarea ogoarelor să-l silească pe Hyrcanos să ridice asediul Samariei. După ce a pierdut mulți dintre oștenii lui în cursele întinse de dușmani, s-a întors la Tripoli și a încredințat lui Callimandru și lui Epicrates continuarea războiului cu iudeii.

3. Callimandru i-a atacat cu mult curaj pe dușmani dar a fost pus pe fugă de aceștia și a căzut în luptă. În schimb Epicrates, care era lacom de bani, a dat fâțiș Scythopolis și ținuturile împrejmuitoare pe mâinile iudeilor, nefiind în stare să

¹ Ptolemeu IX Soter II Lathyros, rege din dinastia Lagizilor (116-107 î.e.n.).

159

despreoare nici Samaria. După un asediu de un an, Hyrcanos a cucerit orașul și nu s-a mulțumit doar să-l radă din temelii, ci l-a dat pradă torentelor: l-a distrus în așa măsură încât ruinele au fost prăvălitate în văgăuni, nelăsând să se vadă nici măcar o urmă a cetății. Umblă zvonul că, cu acest prilej, Marele Preot i s-a întâmplat o minune, anume că Dumnezeu ar fi vorbit cu el. Se zice că tocmai în ziua în care fiii săi se luptau cu Cyzicenus, pe când se afla singur, jertfind tămâie în templu, Marele Preot a auzit un glas care îl vestea că Antioh fusese învins. El a ieșit numaidecât din templu și a dezvăluit mulțimii întregi întâmplarea sa. Și lucrurile s-au petrecut într-adevăr așa. Iată ce se zvonea despre Hyrcanos.

4. În vremea aceea s-au bucurat de mult noroc nu numai iudeii din Hierosolyma și țara lor, ci și cei care locuiau în Alexandria, Egipt și Cipru. Căci regina Cleopatra s-a ridicat împotriva feciorului ei Ptolemeu poreclit Lathurus și a numit drept comandanți pe Chelcias și Ananias, fiii aceluia Onias care construise în noma Heliopolis un templu aidoma celui din Hierosolyma, așa cum am spus mai înainte. Lor le-a încredințat Cleopatra conducerea oștirii și nu întreprindea nimic fără încuviințarea lor, după cum susține și Strabon Cappadocianul, prin următoarele cuvinte: „Cei mai mulți dintre cei ce au sosit împreună cu noi în Cipru sau au fost trimiși acolo mai târziu de Cleopatra au trecut numaidecât de partea lui Ptolemeu. Nu i-au rămas credincioși decât iudeii care își trag numele de la Onias, căci concetățenii lui Chelcias și Ananias se bucurau de marea prețuire a reginei.” Asta a spus Strabon³.

5. Prosperitatea lui Hyrcanos a stârnit însă invidia iudeilor: cei care îl detestau mai mult erau fariseii, una dintre sectele iudeilor, menționată deja mai înainte. Aceștia exercită atâta influență asupra mulțimii încât orice vorbă spusă de ei împotriva regelui sau a Marele Preot este crezută din capul locului. Ca discipol al lor, Hyrcanos le fusese nespus de drag. I-a și chemat odată la un banchet unde i-a ospătat din belșug și după ce i-a văzut în culmea desfătărilor, a început să le spună

¹ în afară de tratatul său în 17 părți. intitulat *Geografia*, care ni s-a păstrat integral, cu excepția părților finale ale Cărții 7. Strabon a scris și *Comentarii istorice*, continuarea *Istoriei universale* a lui Polibiul. dar lucrarea s-a pierdut. Amaseia Pontului era cetatea de baștină a lui Strabon (64 î.e.n.-25 e.n.).

160

că ei știau că dorința lui era să fie drept și toate faptele sale să facă plăcere lui Dumnezeu, întocmai cum îi cereau învățăturile fariseilor. Așadar i-a rugat ca, de îndată ce constată că a comis un păcat și s-a abătut de la drumul drept, ei înșiși să-i atragă atenția și să-l corijeze. Fariseii i-au adevărit virtutea și laudele lor l-au încântat. Doar unul dintre oaspeții, numit Eleazar, om răutăcios și dornic de zăzanie, i-a zis: „Câtă vreme vrei să afli adevărul, află că, spre a fi într-adevăr drept, renunță la demnitatea de Mare Preot și mulțumește-te să rămâi numai cârmuitorul poporului!” Deoarece Hyrcanos a vrut să cunoască temeiul pentru care trebuia să părăsească arhieria, Eleazar i-a răspuns: „Fiindcă noi am auzit de la cei mai bătrâni că mama ta a fost captivă în timpul domniei lui Antioh Epiphanes!” Presupunerea lui era o scorneală și, ca atare, Hyrcanos s-a mâniat și toți fariseii erau poniți împotriva lui Eleazar.

6. Atunci un anume Ionathas, care făcea parte din secta saduceilor, cu învățături potrivnice fariseilor, și era un prieten de nădejde al lui Hyrcanos, i-a sugerat că, prin jignirea adusă de Eleazar, acesta vorbise de fapt în numele tuturor fariseilor. Acest lucru va deveni limpede dacă el însuși îi va întreba pe farisei ce pedeapsă merita Eleazar pentru afirmația lui. Când Hyrcanos a pus fariseilor întrebarea privitoare la pedeapsa ce se cuvenea s-o primească Eleazar (asigurându-i că era convins că nu aveau nimic de-a face cu jignirea adusă de el și că dâșii meditaseră asupra osândeii care i se cuvenea), răspunsul primit a fost: biciul și lanțurile. Lor li se părea că o jignire nu merita să atragă condamnarea la moarte: prin firea lor, fariseii sunt înclinați să fie blânzi în pedepsele lor. Prin urmare, Hyrcanos s-a mâniat din cale-afară, încât a crezut de-a binelea că omul îi adusese jignirea cu deplina lor aprobare. Ionathas l-a ațâțat și mai mult și a făcut în așa fel încât să se dezică de farisei și să treacă de partea saduceilor, contestând nu numai valabilitatea dogmelor pe care fariseii le impuseseră poporului, ci pedepsind chiar pe cei ce le urmau⁴.

⁴ Fariseii au recunoscut pontificatul lui Ionathas și Simon. dar l-au contestat pe cel al lui Hyrcanos I. reproșându-i nu numai captivitatea mamei sale. ci și pretențiile sale la regalitate. întrucât nu era de descendență davidică. El a fost nevoit să reprime revolta fariseilor și să-și x;aute sprijinul în saduceii a căror influență se resimțea și în Ierusalim, și în templu. în decursul prosperiei domniei a lui Ioannes Hyrcanos I. Regatul iudeu a atins maxima sa extensie teritorială din timpul dinastiei Hașmoneilor și, deopotrivă, de după ocârmuirea lui Solomon.

161

Astfel și-a atras ura mulțimii atât asupra sa cât și asupra fiilor lui, așa cum voi arăta ceva mai târziu. Deocamdată vreau să remarc că fariseii au dat poporului prin viu grai multe porunci moștenite de la strămoși, care n-au fost

însă înscrise în cartea de legi a lui Moise. De aceea secta saduceilor le respinge și susține că numai ce stă scris are autoritate, pe când dogmele lăsate de strămoși prin viu grai nu sunt obligatorii. În această privință izbucnesc adesea aprige dispute în care saduceii au de partea lor pe cei bogați, fariseii bucurându-se în schimb de favoarea mulțimii. Despre ambele secte, ca și despre cea de-a treia, a esenienilor, am tratat pe larg în cea de-a doua carte a lucrării mele despre războiul iudeilor împotriva romanilor.

7. Hyrcanos a pus însă repede capăt dihoniiilor și a dus o viață fericită și a domnit vreme de treizeci și unu de ani⁵, lăsând în urma lui cinci fii. Dumnezeu i-a oferit trei mari daruri: domnia asupra poporului, rangul de Mare Preot și harul profeției. Căci Domnul a stat mereu în preajma lui și l-a făcut în stare să prevadă faptele viitoare și să le vestească altora. Așa a putut el prezice că amândoi fiii săi mai vârstnici nu vor rămâne multă vreme la cârma țării. Merită osteneala să depanăm sfârșitul lor jalnic, ca să vedem cât de departe rămân ei de norocul părintelui lor.

CAPITOLUL XI

1. După moartea tatălui lor, Aristobul, cel mai vârstnic dintre fiii săi, a găsit de cuviință (căci a făcut-o din proprie inițiativă) să schimbe forma de domnie în monarhie, fiind primul care și-a încins fruntea cu diadema regală, la patru sute

¹ Ioannes Hyrcanos I a domnit între anii 134 și 104 î.e.n. și a bătut monedă proprie, Iudeea elenistică obținând deplina independența politică față de Regatul Seleucid. măcinat de neconținute lupte pentru succesiunea la tron.

162

optzeci și unu de ani și trei luni de la reîntoarcerea în țară a poporului iudeu, după eliberarea lui din captivitatea babiloniană. Pe Antigonos, fratele născut imediat după el, îl iubea, tratându-l de la egal la egal, dar pe ceilalți îi ținea în lanțuri. A întemnițat-o până și pe mama lui, cu care era în conflict din pricina domniei (căci Hyrcanos îi încredințase întreaga ocârmuire) și a împins cruzimea atât de departe încât a lăsat-o să moară de foame în închisoare. Aceeași soartă ca și mama a avut-o fratele său Antigonos, pe care se părea că-l îndrăgește și—l făcuse părtaș la domnie. Dar de el l-au înstrăinat calomniile cărora la început nici n-a vrut să le dea crezare, în parte fiindcă își iubea într-adevăr fratele, neținând seama de denunțuri, în parte fiindcă socotea că bârfele erau provocate de invidie. Dar întorcându-se o dată acasă dintr-o expediție în ținută de gală tocmai la sărbătoarea când se înălțau corturi în cinstea lui Dumnezeu, iar Aristobul era întâmplător ținut la pat de boală, Antigonos, gătit cu cele mai frumoase veșminte, a supt până la templu cu prilejul serbării, însoțit de oștenii săi înarmați, spre a se ruga din toată inima pentru grabnica însănătoșire a fratelui său. Atunci niște oameni ticăloși, dornici să strice armonia dintre frați, s-au slujit de pretextul cortegiului pompos și al succeselor lui războinice și s-au dus la rege ca să-i împoțoneze din reavoință ținuta de gală și să-l convingă că purtarea fratelui său nu cadra cu rangul lui de simplu particular, ci, prin ceea ce făcea, dezvăluia neîndoielnic faptul că ținea spre tron. Așadar Antigonos va veni sigur cu puternica sa ceată ca să-l ucidă, fiindcă ar fi dat dovadă de prostie să fie mulțumit că era părtaș la domnie, câtă vreme putea să ajungă rege el însuși, atribuindu-și astfel cinstea supremă.

2. Aristobul s-a lăsat convins fără voia lui de aceste vorbe și, ca să nu trezească bănuiala fratelui său și totodată să se îngrijească de propria lui siguranță, și-a postat garda sa personală într-o întunecoasă încăpere subterană (căci el zăcea bolnav în turnul¹ ce se chema Antonia) și i-a poruncit să nu se

¹ Destinat să apere latura nordică a templului, acestui turn i s-a zis mai întâi „Baris” (Fortăreață), iar cel ce l-a denumit Antonia, după prietenul său roman Antonius, a fost Herodes cel Mare (vezi Cartea a XV-a, cap. Vili, paragr. 5 și *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*; Cartea I, cap. III, paragr. 3, ed. cit, p. 18).

163

atingă de oricine va veni neînarmat, dar Antigonos să fie ucis pe loc dacă va veni la el înarmat. În același timp a trimis lui Antigonos un sol prin care îi cerea să se prezinte la el neînarmat. Dar regina și cei ce unelteau împotriva lui Antigonos l-au înduplecat pe sol să-i spună exact contrariul: întrucât a auzit că și-a procurat alte arme și o armură nouă, regele îl roagă să vină la el înarmat, ca să-i admire echipamentul militar. Fără să bănuiască deloc că i se întindea o cursă și convins de buna-credință a fratelui său, s-a dus la el bine înarmat, ca să-i arate panoplia. Când a ajuns la așa-numitul Turn al lui Straton, care avea un coridor foarte întunecos, a fost ucis de gărzile de corp. Această moarte dovedește că nimic nu are o putere mai mare decât invidia și calomnia și că nimeni în afara acestor patimi nu poate să destrame mai repede bunăvoința și legăturile naturii. Mare uimire stârnește pățania unui esenian, numit Iudas², care nu se înșelase niciodată în prezicerile sale. Când l-a zărit pe Antigonos ieșind din templu, el a spus cu glas tare prietenilor și însoțitorilor care îl urmau pretutindeni, dornici să învețe cum să prezică viitorul, că ar fi preferat să fie printre cei morți, după ce rostise o profeție falsă, câtă vreme Antigonos mai trăia. Căci el proorocise că acesta va muri chiar azi în Turnul lui Straton și tocmai îl văzuse trecând prin fața lui când locul unde îi prezisese că va fi asasinat era situat la o depărtare de șase sute de stadii³, iar cea mai mare parte a zilei trecuse. Îl pândea deci primejdia să se dovedească un fals profet. În timp ce rostea aceste vorbe și se căina, s-a răspândit vestea uciderii lui Antigonos în coridorul subteran, care se numea deopotrivă Turnul lui Straton, ca și Caesarea⁴ de lângă mare. Această coincidență l-a derutat pe prezicător.

3. Curând, Aristobul s-a căit amarnic de uciderea fratelui său și chinurile pricinuite de muștrările de conștiință l-au îmbolnăvit în așa măsură încât măruntaiele sale, frământate

¹ Acest esenian care își inițiază elevii în arta profeției a fost menționat de Flavius Josephus și în același capitol din *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*; paragr. 4.

³ Un stadiu măsoara 125 de pași, circa 185 m. Distanța era așadar de 111 km.

⁴ Caesarea maritimă: vechi oraș de pe coasta palestiniană, reconstruit de Herodes cel Mare, care a dat noua denumire reședinței guvernatorilor romani, devenită azi un morman de ruine

164

de durere, sângerau din abundență. Când micul sclav care îl îngrijea s-a dus să arunce sângele adunat, cred că prin providența divină, el a ajuns până la locul unde mai erau petele de sânge ale răpusului Antigonos și, alunecând, a vărsat conținutul vasului său. Cei care au fost martorii întâmplării au scos strigăte de groază, ca și cum micul sclav ar fi vărsat dinadins în locul acela sângele. La auzul strigătelor, Aristobul a vrut să cunoască pricina lor. Cum nimeni nu i-a dezvăluit motivul, dorința suveranului de a-l afla a devenit și mai mare, căci prin firea lor oamenii, în situații asemănătoare, apăsați de tăcere, devin și mai bănuitori. Când însă, sub constrângerea amenințărilor, a smuls de la ei adevărul, cu sufletul chinuit de muștrările conștiinței, a vărsat șiroaie de lacrimi și, gemând adânc, a zis: „Faptele mele rușinoase și nelegiuite n-au rămas așadar ascunse lui Dumnezeu și degrabă mă ajunge din urmă pedeapsa pentru uciderea rudelor mele! Câtă vreme, o, mărșavul meu trup, îmi vei reține sufletul pângărit de sângele fratelui și al mamei mele? Până când voi mai aduce sângele, ca libație pentru cei uciși mișelește, picătură cu picătură, în toc să-I vărs deodată, în întregime?” În timp ce rostea aceste vorbe, s-a stins din viață după ce domnise un singur an⁵. Deși numit Prietenul grecilor, a adus patriei sale multe binefaceri, prin războiul dus împotriva Ituriei, alipind la Iudeea o bună parte a acestei țări, și i-a constrâns pe locuitori să se taie împrejur și să trăiască după legile iudeilor dacă doreau să mai rămână în ținutul acela. A avut o fire dreaptă și sfielnică, după cum atestă și Strabon, slujindu-se de autoritatea cuvintelor lui Timagenes: „A fost un om drept și s-a dovedit foarte util iudeilor, de vreme ce le-a mărit țara; căci a unit cu ei o parte din neamul iturienilor, pe care i-a silit să se taie împrejur.”

⁵ Regele Iuda Aristobul I a domnit în Iudeea între 104-103 î.e.n.

165

CAPITOLUL XII

1. După ce Aristobul și-a dat obștescul sfârșit, văduva lui, Salome, denumită de greci Alexandra¹, i-a scos din temniță pe frații acestuia (căci Aristobul îi ținea în lanțuși, cum am spus mai înainte), numindu-l ca rege pe Iannaios Alexandru, care părea să-i întrecă pe ceilalți prin vârstă și cumpătate. De-abia venit pe lume, a și stârnit ura tatălui său, care n-a vrut să-l vadă în fața ochilor câtă vreme a trăit. Ura părintelui a fost pricinuită de următoarea întâmplare. Întrucât îi iubea cel mai mult pe fiii săi cei mai mari, Antigonos și Aristobul, Hyrcanos I-a întrebat pe Dumnezeu, care i-a apărut în somn, cine-i va fi urmaș. Când Dumnezeu i-a arătat chipul lui Alexandru, neîmpăcându-se cu gândul că tocmai acesta va fi moștenitorul tuturor averilor sale, I-a lăsat să crească în Galileea, unde se și născuse. Domnul nu l-a înșelat pe Hyrcanos. Așadar, cum a ajuns pe tron, după moartea lui Aristobul, a poruncit uciderea unuia dintre frați, care era ahtiat de guvernare, iar pe celălalt, mulțumindu-se să ducă o viață retrasă, l-a cinstit foarte mult.

2. După ce și-a pus temelii domniei sale așa cum socotea el, Alexandru a întreprins o expediție împotriva Ptolemaidei, i-a învins pe locuitorii ei în luptă și i-a mânat în interiorul orașului, pe care l-a asediat cu oastea lui. Pe țărmul mării îi mai rămăsese să supună doar orașele Ptolemaida și Gaza, precum și pe tiranul Zoilus, care stăpânea Turnul lui Straton și Dora. Fiindcă acum Antioh Philometor și Antioh, poreclit Cyzicenus, se războiau unul cu altul și-și nimiceau astfel forțele proprii, ptolemaizii nu se puteau aștepta la un ajutor din partea acestora. În timpul asediului și-a făcut apariția Zoilus, stăpânitorul Turnului lui Straton și al Dorei, împreună cu o trupă de războinici și, întrucât spera să profite de pe urma conflictelor dintre cei doi regi, tiranul a venit să aducă un mic ajutor ptolemaizilor. Căci regii, oricum, nu-i favorizau atât de mult ca ei să se poată aștepta la un sprijin din partea lor. Ambele tabere se comportau ca niște atleți care, deși simt că puterile i-au părăsit, se

¹ Salomeea Alexandra, văduva lui Aristobul, a devenit soția fratelui său mai mic Alexandru Iannaios, regele Iudeei între anii 103 și 76 î.e.n.

166

rușinează să cedeze, dar, după ce se odihnesc și-și recapătă suflul, reiau lupta de la început. Singura lor nădejde și-o puneau în regii Egiptului și în Ptolemeu Lathurus, cărmuitorul Ciprului, care fusese detronat de mama lui, Cleopatra, fiind silit să se refugieze în Cipru. Ptolemaizii și-au trimis așadar solii și l-au rugat pe acesta să vină în ajutorul lor și să-i scape din mâinile lui Alexandru, care îi amenința. Solii l-au lăsat să tragă speranța, asigurându-l că, odată ajuns în Siria, i se vor alătura locuitorii din Gaza și Zoilus, care erau de partea ptolemaizilor, ba chiar și sidonienii, precum și mulți alții, așa că Ptolemeu s-a grăbit să-și pregătească trupele de călătorie pe mare spre Egipt.

3. Într-un timp, Demainetes, demagog care avea atunci o mare influență asupra ptolemaizilor, i-a făcut să-și schimbe părerea, spunându-le că era mai bine să lupte împotriva iudeilor, cu urmări nesigure, decât să accepte robia față de ei și să intre pe mâna unui stăpân și, în afara prezentului război, să-și aducă pe cap unul și mai mare, cel cu Egiptul. Căci Cleopatra n-o să rămână desigur atât de nepăsătoare încât să-i îngăduie lui Ptolemeu să-și strângă trupele în imediata-i vecinătate, ci va interveni ea însăși cu o oaste numeroasă, deoarece oricum urmărește să-și alunge fiul din Cipru. Dacă își va vedea speranțele înșelate, firește că Ptolemeu se va întoarce iarăși în Cipru, pe când ei se vor expune unei primejdii extreme. În pofida faptului că la plecarea aflase deja că ptolemaizii își schimbaseră între timp hotărârea, Ptolemeu a întreprins călătoria pe mare și, ajungând la limanul numit Sycaminus², și-a debarcat acolo trupele. În întregime, oastea lui număra treizeci de mii de pedestrași și de

călăreți. El i-a dus în apropierea Ptolemaidei, unde și-a instalat tabăra, dar când cetățenii ei n-au vrut să-i primească mesagerii și nici să-i asculte propunerile, a fost foarte îngrijorat.

4. Dar după ce Zoilus și locuitorii din Gaza au venit la Ptolemeu, și l-au rugat să le dea ajutor, deoarece ținuturile lor erau devastate de iudei și de Alexandru, acesta a ridicat asediul de teama lui Ptolemeu, ducându-și oastea acasă. Apoi a recurs la duplicitate, chemând-o într-ascuns pe Cleopatra să vină împotriva lui Ptolemeu, iar pe față se prefăcea că vrea să obțină

² Oraș în Fenicia, situat pe versantul nordic al Carmelului. între Ptolemais și Caesarea (azi Haifa).

167

prietenia și alianța acestuia. A promis că-i va da patru sute de talanți de argint dacă-l va înlătura din drumul său pe tiranul Zoilus și-i va atribui ținutul Iudeei. Și Ptolemeu a întreținut bucurosi legături de prietenie cu Alexandru, punând mâna pe Zoilus. Când a aflat după aceea că Alexandru trimisese pe ascuns soli la mama lui, Cleopatra, a rupt înțelegerea cu el, pecetluită prin jurământ, și a asediat Ptolemaida, fiindcă n-a vrut să-l primească. Lăsându-și comandanții să susțină asediul împreună cu o parte din trupele sale, cu cealaltă parte a plecat spre Iudeea, s-o pustiască. Dar Alexandru, care a dibuit planul lui Ptolemeu, a strâns el însuși o oaste de cincizeci de mii de oameni sau, după informațiile altor scriitori, vreo optzeci de mii și cu aceste trupe a mărșăluit în întâmpinarea lui Ptolemeu. Între timp, Ptolemeu a atacat prin surprindere într-o zi de Sabat orașul Asochis din Galileea și, cucerindu-l, a luat zece mii de prizonieri și s-a ales cu o bogată pradă de război.

5. Încercând apoi același lucru cu Sepphoris, care se afla la mică distanță de orașul devastat, a suferit pierderi grele și de acolo s-a îndreptat spre Ptolemaida, ca să se războiască cu Alexandru. Cu el s-a întâlnit Alexandru la fluviul Iordan, în localitatea numită Asophon, situată nu prea departe de fluviul Iordan, unde și-a așezat tabăra în apropierea dușmanului. În prima linie avea opt mii de războinici, așa-zisii Luptători-care-înfruntă-o-sută-de-vrăjmași, mânuind scuturi acoperite cu aramă. Chiar și oștenii lui Ptolemeu din prima linie purtau asemenea scuturi acoperite cu aramă. În toate privințele, ptolemeenii rămâneau mai prejos decât iudeii și de aceea înfruntau primejdiile cu teamă, dar tacticianul lor, Philostephanus, le-a înșuflet curaj, poruncindu-le să străbată fluviul care curgea printre cele două tabere. Alexandru n-a căutat să le împiedice trecerea: el socotea că era mai ușor să-și învingă dușmanul câtă vreme fluviul era în spatele lui, neavând încotro să fugă din toiul luptei. La început, sorții izbânzii au trecut când într-o tabără, când în cealaltă, măcelul fiind mare în fiecare dintre cele două oști. Dar când luptătorii lui Alexandru au avut avantajul de partea lor, Philostephanus și-a împărțit trupele și a trimis întăriri oportune celor ce băteau în retragere. Iudeii, cărora nu le mai venea nimeni în ajutor, și-au pus nădejdea în fugă, târând cu ei și celelalte rânduri, în timp ce

168

ptolemeenii făceau exact contrariul. S-au luat după iudei, ca să-i ucidă și, în goana lor, i-au răpus pe toți cei ce erau hăituiți, măcelărindu-i peste măsură, până când armele li s-au tocit și mâinile le-au căzut de oboseală. Se spune că în această bătălie au pierit treizeci de mii de iudei (Timagenes vorbește de cincizeci de mii); ceilalți au fost fie luați prizonieri, fie s-au refugiat la casele lor.

6. După acest război, Ptolemeu a pustiit ținutul, iar seara a poposit în niște sate iudaice care erau pline de femei și copii. A poruncit propriilor oșteni să-i ucidă pe aceștia, să-i taie în bucăți și să arunce mădulele lor în cazane cu apă clocotită, drept ofrandă. El a ordonat acest lucru pentru ca iudeii scăpați teferi din bătălie, care își vor căuta refugiul aici, să creadă că dușmanii sunt mâncători de carne omenească și să se sperie și mai mult la această priveliște. De altfel și Strabon, și Nicolaos relatează întâmplarea, așa cum am povestit-o eu. Ptolemeu a luat însă cu asalt și Ptolemaida, fapt pe care l-am pomenit altundeva.

CAPITOLUL XIII

1. Când a văzut că puterea fiului ei creștea și că devasta Iudeea după bunul său plac și pusese stăpânire pe orașul Gaza, Cleopatra a socotit că nu se cuvenea să-i mai tolereze prezența, ca să zicem așa, în fața porților, ca să râvnească și mai mult să obțină domnia Egiptului, și a pornit de îndată împotriva lui cu o flotă și cu trupe de uscat, punându-și întreaga oaste sub comanda lui Chelcias și Ananias, care erau iudei. Cea mai mare parte a avuțiilor sale, împreună cu nepoții și testamentul ei, le-a trimis spre păstrare locuitorilor insulei Coos. A poruncit apoi fiului ei Alexandru să navigheze cu o flotă uriașă spre Fenicia și, după ce a adus-o sub puterea ei, Cleopatra s-a îndreptat spre Ptolemaida; dar, nefiind primită de ptolemaizi, a fost nevoită să asedieze

169

orașul. Între timp, Ptolemeu a plecat în Siria și s-a grăbit să ajungă în Egipt, convins că, rămasă fără oștire, țara poate fi cucerită prin surprindere. Dar speranțele sale au fost înșelate. În vremea aceea s-a întâmplat ca unul dintre generalii Cleopatrei, Chelcias, trimis în urmărirea lui, să moară în Coelesiria.

2. De îndată ce a primit vestea despre expediția fiului ei și a aflat că în Egipt el n-a obținut succesul scontat, și-a trimis o parte din oștire să-l alunge din țară. Așadar, acesta a trebuit să se retragă iarăși din Egipt și a iernat la Gaza. Între timp, Cleopatra a capturat garnizoana ptolemaizilor, luând cu asalt orașul. Cu acest prilej, Alexandru, care fusese greu lovit de Ptolemeu și nu mai avea nici un alt sprijin, a venit la regină cu darurile și temenelele convenite, să-i ceară ajutor, întrucât îi este și rudă. Unii dintre prietenii ei au îndemnat-o pe Cleopatra să-i primească darurile și să pună stăpânire cu forța pe țara lui, pentru ca marea mulțime a iudeilor viteji să nu

rămână la dispoziția unui singur om. În schimb Ananias i-a dat un sfat contrar, spunându-i următoarele vorbe: „Comiți o nelegiuire dacă smulgi puterea din mâna unui aliat, care este și ruda noastră. Nu vreau - a adăugat el - să-ți ascund faptul că. săvârșind asemenea nedreptate, vei atrage asupra ta dușmănia tuturor iudeilor!” Aceste avertismente au convins-o pe Cleopatra, care. nu l-a nedreptățit pe Alexandru, ci a încheiat cu el o alianță la Scythopolis, în Coelesiria.

3. De îndată ce a scăpat de frica lui Ptolemeu, Alexandru și-a dus oastea de-a dreptul în Coelesiria și, după un asediu de zece luni, a cucerit Gadara. A capturat și Amathus, cea mai mare dintre fortărețele situate dincolo de Iordan, unde își păstra deosebit de frumoasele și prețioasele sale comori Theodorus, fiul lui Zenon. Atacându-i prin surprindere pe iudei, acesta a ucis vreo zece mii dintre ei și a prădat bagajele lui Alexandru. Totuși, Alexandru nu s-a lăsat descumpănit de această lovitură, ci a făcut o expediție împotriva orașelor de pe țărmul mării, Raphia și Anthedon (cărui regele Herodes i-a dat mai târziu numele de Agrippiada¹), și le-a cucerit. Când a văzut că

¹ Vechiul Anthedon, port în sudul Palestinei (azi Kefi-Hette), a fost reconstruit de Herodes cel Mare, care i-a schimbat numele în Agrippias, în semn de devotament față de prietenul său Marcus Vipsanius Agrippa (vezi Cartea a XV-a. cap. IX. paragr. 3).

Ptolemeu s-a întors din Gaza în Cipru și Cleopatra a plecat spre Egipt, supărat pe locuitorii din Gaza, care ceruseră ajutorul lui Ptolemeu, a asediat orașul, puștiind împrejurimile sale. Generalul lor, Apollodot, însoțit de două mii de legegii și de zece mii dintre concetățeni, a atacat în timpul nopții tabăra iudeilor și, cât timp a domnit întunericul, localnicii au fost victorioși, deoarece vrăjmașii lor erau convinși că Ptolemeu venise din nou. Cum s-a luminat de ziuă, scăpați de greșeala lor și cu adevărul dat la iveală, iudeii și-au strâns rândurile și, năpustindu-se asupra celor din Gaza, au ucis cam o mie dintre ei. Dar asediații le-au opus o rezistență dârză, fără să se lase doborâți nici de lipsuri, nici de numărul mare al pierderilor de vieți omenești (căci erau hotărâți în sinea lor să îndure orice năpastă, decât să cadă în mâinile dușmanilor). Curajul lor se bizuia pe speranța că în ajutorul lor va veni regele arabilor, Aretas, care le făcuse această promisiune. Înainte de sosirea lui a survenit însă moartea lui Apollodot. L-a ucis chiar fratele său Lysimachos, care era gelos pe el fiindcă avea o mare trecere în fața concetățenilor și, adunându-și o ceată de oșteni, a predat orașul lui Alexandru. Când acesta a pătruns în oraș, s-a arătat la început îngăduitor. După aceea a dat voie trupelor sale să tabere asupra locuitorilor din Gaza și să se răzbune pe ei. Unii s-au dus încoace, alții încolo și au început să-i căsăpească. Totuși, aceștia n-au fost niște molateci, ci s-au împotrivit cu înverșunare și n-au răpus mai puțini iudei decât cei ce pieriseră din rândurile lor. Câțiva și-au părăsit casele și le-au dat foc, ca să nu mai rămână nici o pradă la îndemâna vrăjmașilor. Alții și-au ucis cu mâna lor copiii și nevestele, nevrând să-i lase să ajungă robi la dușmanii lor. Toți cei cinci sute de consilieri ai orașului (căci în timpul cuceririi Gâzei, Sfatul tocmai se întrunise) s-au refugiat în templul lui Apolo. Și pe aceștia i-a măcelărit Alexandru, a dat pradă flăcărilor orașul și, după un asediu care durase un an întreg, s-a întors la Hierosolyma.

4. În aceeași vreme a murit și Antioh poreclit Gryphos, ucis mișelește de un anume Heracleon, după ce a trăit patruzeci și cinci de ani, fiind rege timp de douăzeci și nouă de ani. I-a urmat la domnie fiul lui, Seleucos², care a purtat război împotriva unchiului său Antioh, iar acest unchi, supranumit

² Seleucos VI Epiphanes Nicator, rege seleucid în Siria de Nord (96-95 î.e.n.).

170

171

Cyzicenus, a ieșit biruitor. Curând după aceea, Antioh, poreclit cel Pios³, a venit la Aradus, unde și-a pus diadema regală, s-a războit cu Seleucos și, învingându-l, l-a alungat din întreaga Sirie. Acesta a fugit în Cilicia, s-a refugiat la Mopsuestia și a cerut iarăși biruri de la locuitorii orașului. Mulțimea furioasă din Mopsuestia a dat foc citadelei regale, așa că Seleucos a pierit împreună cu prietenii lui. În vreme ce Antioh, fiul lui Cyzicenus, cârmuia Siria, Antioh, fratele lui Seleucos⁴, i-a declarat război, dar a fost învins și și-a pierdut viața împreună cu oastea. După aceea, fratele acestuia, Filip⁵, și-a pus diadema regală și a domnit asupra unei părți a Siriei. Între timp, Ptolemeu Lathurus l-a chemat din Cnidos pe Demetrios, cărui i se zicea Eucairos¹, și l-a înscăunat rege al Damascului. Antioh s-a împotrivit cu mult curaj celor doi frați, dar și-a găsit repede sfârșitul. Căci ducându-se în ajutorul Laodiceei, regina galaadenilor, care era în război cu părții, a căzut vitejește pe câmpul de luptă. Cărmuirea Siriei a revenit astfel ambilor frați, Demetrios și Filip, cum am spus în altă parte.

5. Chiar la el acasă, Alexandru s-a confruntat cu o răscoală (căci poporul s-a răzvrătit împotriva lui) în timpul unei ceremonii, când el celebra la altar jertfa divină și ai săi au aruncat spre el lămâi, deoarece datina iudeilor, privitoare la Sărbătoarea Corturilor, cere ca fiecare să aducă ramuri de palmier și de lămâi (cum am mai spus și cu alt prilej). Oamenii i-au spus în bătaie de joc că s-a născut dintr-o captivă și că nu i se cuvenea pontificatul și cinstea de a aduce jertfe. Mâniat de vorbele acestea, a ucis vreo șase mii dintre ei și a construit o îngrăditură din lemn împrejurul altarului și templului, până la locul unde nu aveau voie să pătrundă decât preoții, împiedicând așadar mulțimea să intre acolo. El întreținea așijderea oșteni străini, pisidieni și cilicieni: nu-i folosea și pe sirieni, deoarece era dușmanul lor. A supus apoi pe moabiți și galaaditi, care erau

¹ Antioh X Eusebes, rege seleucid în Siria de Sud (95-83 î.e.n.).

² Antioh XI Philadelphos a domnit în Siria de Nord în 94 î.e.n.

³ Filip I Philadelphos, rege seleucid în Siria de Nord: 94-83 î.e.n. (până în 88, împreună cu fratele său, Demetrios III Philopator).

¹ Demetrios III. fiul lui Antioh VIII Gryphos, rege al Damascului, avea porecla de „Eucairos” - „Venit la momentul potrivit”, schimbată batjocoritor în „Akairos” - „Inoportunul” (vezi *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*; Cartea I, cap. IV. paragr. 4, n. 6. ed. cit., p. 21).

172

arabi, și le-a impus un tribut, nimicind chiar și orașul Amathus, fără ca Theodoros să i se împotrivescă. Dar când a luptat împotriva regelui Obedas⁷, a căzut victimă unei ambuscade într-o regiune învălurată și greu accesibilă și lângă satul Gadara din Galaaditis a fost împins de mulțimea cămilelor spre o văgăună adâncă, scăpând teafăr cu greu numai el singur. A fugit de acolo și s-a dus la Hierosolyma. Fiindcă și acum a fost întâmpinat cu ostilitate de popor, s-a războit cu el timp de șase ani, măcelărind nu mai puțin de cincizeci de mii de iudei. Și oricât i-a îndemnat pașnic să-și astâmpere ura împotriva lui, aceștia l-au detestat cu atât mai mult pentru relele pricinuite de dânsul. Întrebându-i ce anume așteaptă de la el, i-au strigat cu toții: să moară mai repede! Apoi au trimis o solie la Demetrios Eucairos, chemându-l în ajutorul lor.

CAPITOLUL XIV

1. Acesta a venit cu oastea, cuprinzându-i și pe cei care îl chemaseră în sprijinul lor, și și-a așezat tabăra în orașul Sichim. Cu șase mii două sute de lefegii și vreo douăzeci de mii de iudei care erau de partea lui, Alexandru a venit în întâmpinarea lui Demetrios: el dispunea de trei mii de călăreți și de patruzeci de mii de pedestrași. Ambele tabere au căutat multă vreme să se ademenească una pe alta: Demetrios să-i determine pe mercenari să dezerteze, întrucât erau greci de-ai lui, iar Alexandru, pe iudeii care se alăturaseră lui Demetrios. Dar nici o tabără nu a convins-o pe cealaltă, așa că s-a ajuns la luptă fățișă, în care a ieșit victorios Demetrios: toți mercenarii lui Alexandru au pierit, dând dovada credinței și vitejiei lor, și mulți dintre oștenii lui Demetrios au murit așijderea.

• Urmașul lui Aretas II, care a domnit la Nabatea între anii 96-87 î.e.n. sub numele de Obodas sau Obedas I.

173

^

2. Alexandru a fugit așadar în munți și șase mii de iudei, înduioșați de soarta care îl lovise, s-au strâns în jurul lui. De teama sprijinului primit de el, Demetrios a făcut cale-ntoarsă. Ceilalți iudei l-au înfruntat după aceea pe Alexandru, dar au fost învinși și mulți dintre ei au căzut în luptă. Pe cei mai de vază dintre iudei i-a silit să se refugieze în orașul Bethoma, unde i-a asediat. După cucerirea orașului și capturarea acestora, i-a dus la Hierosolyma, unde a săvârșit o faptă de o cruzime întrecând toate ororile de până atunci. Pe când el benchetua împreună cu concubinele sale într-un loc vizibil, a poruncit ca opt sute dintre captivi să fie pironiți pe cruce și, mai înainte ca ei să moară, a pus să li se ucidă copiii și nevestele sub ochii lor. Această cale de a răzbuna nedreptățile care i-au fost aduse întrece însă prin severitatea ei tot ceea ce este îndreptățită să facă cruzimea omenească, chiar dacă trebuie să recunoaștem că în luptele duse, regele a îndurat multe suferințe, punându-și în mare primejdie viața și domnia, iar ei nu s-au mulțumit să se războiască singuri cu dânsul, ci au chemat în ajutorul lor și străini. În sfârșit, vinovații îl aduseseră într-o asemenea situație grea încât el a trebuit să cedeze regelui arabilor cuceririle sale din țara moabitică și ținutul Galaad, împreună cu fortărețele aflate acolo, pentru ca să nu se alieze împotriva lui cu iudeii, care și așa îi aduseseră nenumărate jigniri și batjocuri. Totuși, nimeni nu l-a constrâns să săvârșească astfel de fapte cumplite: ca atare, din pricina cruzimii sale neasemuite, iudeii l-au poreclit Tracidas¹. În plus, adversarii lui, al căror număr se ridica la vreo opt mii de oșteni, au fugit în timpul nopții din țară și au viețuit în surghiun atâta timp cât a mai trăit Alexandru. Văzându-se în sfârșit scăpat de această răscoală, a avut parte de o domnie liniștită în tot restul vieții sale.

3. Din ludeea, Demetrios a plecat spre Beroe și l-a asediat pe fratele său Filip, dispunând de zece mii de pedestrași și o mie de călăreți. Dar Straton, tiranul din Beroe, aliatul lui Filip, i-a chemat pe Zizus, comandantul arabilor, și pe Mithridates Sinaces, căpetenia părților. După ce au venit cu oaste multă, aceștia l-au asediat pe Demetrios în propria lui tabără, unde l-au ținut în frâu cu ajutorul săgeților și al setei și i-au silit pe ai

lor.
¹ Cruzimea tracilor era recunoscută de legendele mitologice și de istoria

174

săi să se predea. Apoi au prădat regiunea și l-au capturat pe Demetrios, trimițându-l lui Mithridates², care domnea atunci asupra părților, iar pe prizonierii lor antiohieni i-au lăsat să se întoarcă la Antiohia, fără să ceară răscumpărarea lor. Mithridates, regele părților, și-a arătat întregul său respect față de Demetrios, până ce acesta s-a îmbolnăvit și a murit. Îndată după încheierea luptei, Filip a plecat spre Antiohia, a cucerit orașul și a devenit regele Siriei.

CAPITOLUL XV

1. După aceea Antioh, supranumit Dionysos¹, fratele lui Filip, a venit la Damasc să pună mâna pe domnie, a cucerit orașul și s-a proclamat rege. Dar pe când el era plecat într-o expediție împotriva arabilor, fratele său Filip a primit această veste și s-a dus repede la Damasc. Milesius, care rămăsese să asigure paza cetății și primise încuviințarea locuitorilor Damascului, i-a predat orașul. Dar fiindcă și-a arătat ingratitudea față de Milesius și nu i-a dat nimic din ceea ce spera să primească de la el, preferând să dea impresia că cucerise orașul prin intimidare și nu prin bunăvoința lui Milesius, adică fără să dea acestuia răsplata cuvenită, Filip a trezit antipatie

și a pierdut iarăși Damascul. Când a aflat ce pățise Filip, Antioh s-a întors din Arabia, apoi s-a îndreptat numaidecât spre Iudeea cu oastea lui alcătuită din opt mii de pedestrași și opt sute de călăreți. Temându-se de sosirea lui, Alexandru a dispus să se sape un șanț adânc de la Chabarzaba, numită acum Antipatris, până la Ioppe, lângă țărmul mării, singura parte a țării care rămăsese descoperită. A construit de asemenea un zid și a înălțat turnuri de lemn și parapete din

¹ Demetrios III a fost luat prizonier în 87 î.e.n. de Mithridates II, rege al părților din dinastia Arsacizilor (123-88 î.e.n.).

¹ Antioh XII Dionysos, rege seleucid în Siria de Nord (87-84 î.e.n.).

175

cincizeci în cincizeci de stadii, ca să-l oprească pe **Antioh**. Acesta a dat foc tuturor întăriturilor, trecând peste ele cu trupele sale spre Arabia. La început Arabul s-a retras din fața lui, apoi a reapărut pe neașteptate cu zece mii de călăreți și, în atacul ce s-a declanșat, Antioh a luptat vitejește, ieșind aproape biruitor: a căzut însă în luptă pe când a venit în ajutorul alor săi, aflați în primejdie. După moartea lui Antioh, oastea lui s-a refugiat în satul Cana, unde cei mai mulți au pierit, răpuși de foame.

2. După Antioh, rege al Coelesiriei a ajuns Aretas², chemat la domnie de cei ce stăpâneau Damascul, mânați de ura lor împotriva lui Ptolemeu, fiul lui Mennaei. El și-a adus oastea în Iudeea, l-a învins pe Alexandru lângă localitatea Addida și, încheind cu el o înțelegere, a părăsit Iudeea.

3. Alexandru a pornit iarăși împotriva orașului Dion și l-a cucerit, apoi și-a dus oastea la Essa, unde Zenon își păstra comorile sale cele mai mari; a încercuit cetatea cu un zid triplu și a luat-o cu asalt, îndreptându-se apoi spre Gaulana și Seleucia. Le-a ocupat și pe acestea, punând stăpânire așijderea pe așa-numita „Vale a lui Antioh” și pe fortăreața Gamala. L-a demis din funcția lui pe Demetrios, comandantul de atunci al acestor locuri, ca urmare a numeroaselor plângeri împotriva lui, și, după o campanie care a durat trei ani, s-a întors acasă, fiind primit cu mult entuziasm de iudei, datorită strălucitelor sale fapte războinice.

4. În vremea aceea, iudeii stăpâneau deja multe orașe în Siria, Idumeea și Fenicia: lângă mare aveau Turnul lui Straton, Apollonia, Ioppe, Iamnia, Azotos, Gaza, Anthedon, Raphia și Rhinocorura; în ținuturile din interior, învecinate cu Idumeea: Adora, Marissa și Samaria, muntele Cârmei și muntele Itabyrion, Scythopolis, Gadara, Gaulanitis, Seleucia și Gabala; în Moabitis, Essebun, Medaba, Lemba, Oronas, Telithon, Zara, Valea Ciliciană și Pella (pe aceasta au dărâmat-o fiindcă locuitorii n-au vrut să promită că vor adopta datinile iudaice), precum și alte orașe din Siria, care fuseseră de asemenea distruse.

5. Mai târziu Alexandru s-a îmbolnăvit, căzând în patima

¹ Aretas III Philhellenes, rege al nabateilor (87-62 î.e.n.). a fost suveranul arab care l-a înfrânt pe Antioh XII, cucerind apoi Damascul, precum și pe Alexandru Iannaos.

176

beției, și a fost chinuit de friguri intermitente vreme de trei ani, fără să renunțe la îndeletnicirile sale războinice, până când, epuizat de eforturile depuse, a murit în Munții Gerasenici, la asediul fortăreței Ragaba de dincolo de Iordan. Când l-a văzut pe patul de moarte și fără nici o speranță de însănătoșire, regina bocea și se tânguia, plângându-și copiii care urmau să rămână în curând orfani de tată. A zis atunci soțului ei: „De ce ne lași acum singuri, pe mine și pe fiii tăi, care au mare nevoie de ajutor străin, când știi prea bine cât de mult te urăște propriul popor?” El a îndemnat-o să-i asculte sfaturile, să păstreze domnia și copiii în siguranță și să ascundă oștenilor lui moartea sa până la cucerirea fortăreței. Apoi, aureolată de victorie, să se ducă la Hierosolyma și să acorde fariseilor oarecare autoritate: laudând cinstea care li se făcea, aceștia vor atrage bunăvoința poporului față de ea. I-a spus că fariseii aveau o mare influență asupra iudeilor și puteau să aducă ponoase celor care o urau și foloase celor care îi doreau binele. Mulțimea are deplină încredere în ei dacă, din invidie, vorbesc pe cineva de rău. El și-a atras singur ura poporului din pricina lor, fiindcă n-a vrut să îndure ocările pe care i le-au adus. După aceea a adăugat: „De îndată ce ai ajuns la Hierosolyma, adresează-ți chemarea fruntașilor cetății: să-mi arăți trupul, apoi spune-le, ca și cum ai vorbi din adâncul inimii, că pot să dispună de el după bunul lor plac, fie că vor să refuze leșului meu cinstea înmormântării, întrucât eu le-am pricinuit atâtea suferințe, fie că, în mânia lor, vor aduce o altă batjocură cadavrului. Făgăduiește-le că în timpul domniei tale nu vei întreprinde nimic fără să le ceri părerea. Dacă le vei vorbi astfel, ei îmi vor hărăzi desigur o frumoasă înmormântare, la fel cum ai fi vrut s-o faci și tu. Căci dacă vor avea libertatea de a aduce leșului meu batjocura pe care o doresc, de bună seamă că nu se vor folosi de acest drept iar tu vei domni în siguranță!” Dând soției sale asemenea sfaturi cu limbă de moarte, el s-a săvârșit după ce a domnit douăzeci și șapte de ani, atingând vârsta de patruzeci și nouă de ani.

177

CAPITOLUL XVI

1. După ce a cucerit fortăreața, potrivit sfaturilor defunctului ei soț, Alexandra s-a adresat fariseilor și a lăsat la latitudinea tuturor să decidă atât în privința leșului cât și a domniei și a domolit astfel mânia lor împotriva lui Alexandru, cucerind bunăvoința și prietenia acestora. Răspândiți în mulțime, în discursurile lor au înfățișat faptele de arme ale lui Alexandru și au susținut că pierduseră un rege drept, aducându-i atâtea laude încât au determinat poporul să-l bocească: drept urmare, răposatul a ajuns să întrecă în strălucire pe regii de dinaintea lui. Deși avea doi fii: pe Hyrcanos și pe Aristobul, prin testament el a lăsat domnia Alexandrei. Dintre cei doi copii, Hyrcanos era prea slab să conducă treburile statului și dornic să ducă o viață liniștită; mezinul în schimb se dovedea energic și cutezător. Femeia câștigase simpatia mulțimii fiindcă părea grav afectată de greșelile soțului

ei.

2. Regina I-a numit Mare Preot pe Hyrcanos, atât pentru că era mai în vârstă, cât mai ales pentru apatia lui, lăsând toate treburile domniei în seama fariseilor: a poruncit chiar și mulțimii să le dea ascultare. Datinile interzise de socrul ei, Hyrcanos, care fuseseră transmise de strămoși fariseilor, și-au redobândit valabilitatea. Era așadar regină doar cu numele, puterea o dețineau însă fariseii¹. Ei își rechemau concetățenii din surghiun și scoteau din lanțuri pe oricine, fără să se deosebească cu nimic de niște cărmuitori. În pofida faptului că era femeie, s-a ocupat de treburile domniei și a strâns o oaste numeroasă de lefegii, ceea ce i-a sporit puterea și astfel a înspăimântat pe tiranii învecinați, primind ostatici de la aceștia, întreaga țară trăia în liniște, cu excepția fariseilor. Ei o tulburau pe regină, căci au îndemnat-o să-i execute pe cei care l-au sfătuit pe Alexandru să ucidă opt sute de nesupuși. Începutul a fost făcut cu un anume Diogene, după care au urmat alții și alții, până când oamenii cei mai influenți au venit să se plângă la

¹ La moartea lui Alexandru Iannaios (103-76 î.e.n.), soția lui, Alexandra Salomeea, a deținut puterea politică în Iudeea elenistică (76-67 î.e.n.), fiul său mai mare, Hyrcanos II, devenind Mare Preot. Regina s-a împăcat cu fariseii, care au exercitat o influență puternică, datorită mai ales liderului lor, Șimon ben Șetah.

178

palatul regal, în frunte cu Aristobul (care arăta că nu se împacă deloc cu starea de lucruri și recunoștea fără înconjur că, de îndată ce va ajunge la putere, va interzice măsurile luate de mama lui). Aceștia au menționat reginei riscurile pe care le-au înfruntat cu noroc în războaie, spre a-și arăta fidelitatea față de stăpânul lor, primind de la dânsul distincții mari, și au rugat-o să nu le schimbe speranțele rămase în contrariul lor. Iar acum, când au scăpat de primejdia dușmanilor, sunt măcelăriți acasă de vrăjmașii lor ca niște turme, fără ca nimeni să le aducă vreun ajutor. Au mai spus că, dacă potrivnicii lor se mulțumesc acum cu numărul victimelor lor, ei vor îndura resemnați cele întâmplare din înnașcutul respect pe care îl au față de propriii regi. Dacă aceștia stăruie în dușmănia lor, ei insistă să fie eliberați din funcțiile pe care le dețin. Deoarece n-au de gând nicidecum să-și obțină salvarea în pofida hotărârii reginei, ei preferă să-și găsească moartea în palatul regal, dacă nu-și vor primi iertarea. Ar fi rușinos și pentru ei și pentru regină ca ei să fie respinși de dânsa și acceptați de înșși dușmanii soțului ei. Deosebit de onorați se vor simți Aretas Arabul și ceilalți monarhi să găzduiască atâția bărbați al căror nume era de ajuns să-i umple de groază când îl auzeau odinioară! Dacă nici această favoare nu le este acordată, dacă fariseii vor fi cinstiți atât de mult, barem să-i trimită pe fiecare în garnizoanele fortărețelor! De vreme ce un demon² s-a abătut peste casa lui Alexandru, ei n-au decât să-și târască zilele în posturi umile.

3. Pe când ei rosteau asemenea vorbe și invocau mila demonilor lui Alexandru pentru cei uciși și pentru cei aflați în primejdie de moarte, toți cei ce erau de față au izbucnit în lacrimi. Mai ales Aristobul și-a spus deschis păreri și a adus aspre

¹ Din unirea îngerilor cu fiicele oamenilor, păcat pentru care aceștia au fost alungați din cer, s-a născut o stirpe de uriași. Urmașii lor au fost demonii care locuiesc printre ruine și în locuri pustii, pot zbura până la capătul pământului, sunt invizibili, cunosc viitorul, la fel ca îngerii, dar se hrănesc, se înmulțesc și mor la fel ca oamenii. În mitologia elină (Hesiod), oamenii drepti din legenda vârstă de aur s-au preschimbat prin voia lui Zeus în daimoni, care apărau pe cei buni, pedepsindu-i pe cei răi. Influențați de orfism, pe care l-au influențat la rândul lor, adepții lui Pythagoras credeau în daimoni, niște „duhuri” ale Infernului, la care se referă mai degrabă Flavius Iosephus, sensul acesta fiind familiar cititorilor săi greci. Dar filosofii stoici îi socoteau divinități anonime sau „genii tutelare”, la fel ca în cazul daimonului lui Socrate. Abia ulterior cuvântul a căpătat un sens peiorativ.

179

monstrări mamei sale. Singuri purtau vina propriei nenorociri deoarece, infirmând tradiția, dăduseră frânele domniei pe mâinile unei femei averse de putere, ca și cum Alexandru n-ar fi avut urmași legitimi. Neavând așadar cum să se descurce onorabil din această încurcătură, regina a încredințat nemulțumiților fortărețele, excepție făcând Hyrcania, Alexandria și Machaerus³, care adăposteau comorile ei cele mai de preț. Curând după aceea I-a trimis pe fiul său la Damasc, împotriva lui Ptolemeu poreclit Mennaei, care era cel mai primejdios vecin al orașului Hierosolyma. Dar el s-a întors fără să înfăptuiască mare lucru.

4. În vremea aceea s-a răspândit vestea că Tigranes⁴, regele Armeniei, invadase Siria cu cinci sute de mii de oșteni, având de gând să atace și Iudeea. Cum era de așteptat, ea a înspăimântat și pe regină, și poporul. Daruri multe și mari au fost trimise printr-o solie regelui, asediatorul Ptolemaidei. Regina Selene, cum se mai numea Cleopatra⁵, care stăpânea atunci Siria, dăduse locuitorilor orașului porunca să închidă porțile în fața lui Tigranes. Solii iudei s-au dus la Tigranes și l-au rugat să se arate îndurător față de regină și de poporul ei. Acesta i-a lăudat pentru că veniseră de departe, ca să-i câștige bunăvoința, încurajând speranțele lor. Tocmai cucerise Ptolemaida când Tigranes a fost înștiințat că Lucullus⁶ pornise în urmărirea lui Mithridates⁷, fără a izbuti să pună mâna pe el,

¹ Citadelă situată la granița dintre Palestina și Arabia (azi Mkaur), descrisă de Flavius Iosephus în *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*. Cartea a VII-a. cap. VI. paragr. 1 (ed. cit., p. 514).

² Tigranes II, regele Armeniei din dinastia Artașizilor (95-55 î.e.n.), chemat să arbitreze conflictul dintre Antioh XII și Antioh XIII, a ocupat Regatul Seleucid (Siria) în 83 î.e.n., apoi Cilicia și Fenicia, și își construiește o nouă reședință regală la Tigranocerta.

³ Cleopatra Selene, fiica lui Ptolemeu VIII Physcon, fusese căsătorită cu mai mulți suverani seleucizi și Tigranes II a întreprins o expediție împotriva ei.

⁴ Lucius Licinius Lucullus (117-56 î.e.n.), om politic și general roman, numit guvernator al provinciilor Cilicia, Asia și Bithynia și comandant suprem al trupelor romane din Orient, l-a înfrânt în bătălia terestră de la Cyzic și în bătălia navală de la Lemnos pe Mithridates VI. suveranul Pontului, cucerindu-i regatul. Apoi s-a îndreptat împotriva lui Tigranes II, care acordase azil socrului său. fiind și el învins de Lucullus la Tigranocerta (69 î.e.n.).

" Mithridates VI **Eupator** Dionysos, suveran al Regatului Pontului (112-63 î.e.n.), cel mai dârz-adversar al Romei republicane după Hannibal. a declanșat trei războaie împotriva acesteia (89-83; 83-81: 74-63 î.e.n.) și a fost biruit rând pe rând de Lucius Cornelius Sulla, Lucius Licinius Murena și apoi de Lucius Licinius Lucullus. scăpând de urmărirea ultimului.

180

deoarece se refugiase în Iberia⁸, așa că devasta acum Armenia, având intenția s-o cucerească. La primirea acestei știri, Tigranes s-a întors degrabă acasă.

5. Ceva mai târziu, regina a fost cuprinsă de o boală și, convins că acum sosise momentul să-și realizeze intențiile, Aristobul a părăsit în timpul nopții orașul, însoțit de un singur slujitor, ducându-se la o garnizoană unde se aflau prietenii părintelui său. De multă vreme îl nemulțumiseră măsurile luate de mama lui, iar acum era îngrijorat că, la moartea ei, fariseii își vor impune puterea asupra întregului popor. Își dădea prea bine seama de slăbiciunea fratelui său, destinat să urmeze la domnie. De urzeala lui știa numai soția pe care o lăsase acasă împreună cu copiii lor. La început, el a sosit la Agaba, unde a fost primit de Galaestes, cel mai puternic prieten al său. Dis-de-diminează, regina a observat fuga lui Aristobul, dar nu și-a închipuit că răzvrătirea era țelul care îl îndepărtase de casă. Dar atunci când crainicii au sosit unul după altul să anunțe că Aristobul ocupase prima fortăreață, apoi pe a doua și pe următoarele (căci de îndată ce prima a făcut începutul, toate celelalte au adoptat hotărârea ei), și regina și poporul au fost cuprinși de o mare neliniște. Vedeau că puțin mai lipsea ca Aristobul să pună mâna pe domnie și se temeau că el se va răzbuna pe cei ce îi încălcase casa. S-a luat hotărârea ca soția lui Aristobul și copiii lui să fie închiși în citadela situată mai sus de templu. Dar cei mai mulți s-au alăturat lui Aristobul, care de pe acum era asemuit cu un rege. În doar cincisprezece zile el cucerise douăzeci și două de fortărețe și deținea destule averi să-și cumpere o oaste din Liban, Trachonitis sau de la regii învecinați. Oamenii trec îndeobște de partea celui puternic și i se supun cu ușurință. De altfel, aceștia trăgeau speranța că, ajutându-l pe Aristobul în situația lui nesigură de acum, cu atât mai multe foloase vor trage de pe urma domniei sale, la cucerirea căruia contribuiseră din plin. Iudeii cei mai vârstnici s-au dus împreună cu Hyrcanos la regină și au rugat-o să le dea un sfat privitor la situația de față. Căci Aristobul, prin ocuparea

" Iberia, provincie istorică situată între Munții Caucaz și Armenia antică, străbătută de fluviul Kyrus (Kura, Georgia), facea parte din Regatul Pontului, intrând astfel în atenția lumii romane. Locuitorii Iberiei din Asia Mică nu trebuie confundați cu iberii din jurul Ebrului (Hiberus), de la care Spania și-a tras numele de Peninsula *Iberică*.

181

atâtor fortărețe, aproape că pusese stăpânire pe toate lucrurile, în pofida faptului că zăcea grav bolnavă, atâta timp cât trăia, ei erau datori să-i ceară părerea, chiar dacă primejdia le bate la ușă. Regina le-a dat dezlegarea să facă ce credeau de cuviință. Aveau la îndemână mai multe căi de ieșire din încurcătură: un popor puternic, oastea sau tezaurul public. Ea nu se mai putea ocupa de treburile statului, întrucât boala îi slăbise puterile trupului.

6. A mai rostit aceste vorbe, apoi s-a stins curând din viață după ce a domnit nouă ani și a trăit în total șaptezeci și trei de ani, fiind o femeie care n-a arătat deloc slăbiciunea caracteristică sexului ei. Stăpânită mai presus de orice de o nesățioasă sete de putere, prin faptele sale a dovedit cât de înzestrată era pentru domnie și ce minte năucă au bărbații care nu știu să conducă cu fermitate cârma țării. Preocupată mai mult de prezent decât de viitor, puneă toate lucrurile pe al doilea plan, după pofta de putere, fără să se sinchisească nici de cinstă, nici de dreptate. Prea puțin potrivită cu firea femeilor, domnia râvnită cu patimă și obținută cu prețul atâtor primejdii și osteneți, spre a fi pierdută ceva mai târziu, a atras nenorocirea asupra casei sale. Singură s-a lăsat atrasă de răuvoitorii casei regale, văduvindu-și chiar și patria de puternicia ei apărători. Din pricina felului cum a cârmuit în timpul vieții, năpastele și tulburările i-au năpădit regatul după moartea ei. Trebuie să recunoaștem însă că, atâta vreme cât a domnit, poporul a cunoscut pacea. În felul acesta și-a sfârșit zilele regina Alexandra.

CARTEA A XIV-A

182

CONȚINUTUL CĂRȚII A XIV-A

Cum după moartea Alexandrei, fiul ei mai mic, Aristobul, a dus lupta pentru domnie cu fratele său Hyrcanos și, învingându-l, l-a urmărit până în cetățuia Hierosolymeii. Cum după aceea, amândoi s-au înțeles ca Aristobul să fie rege și Hyrcanos să se retragă în viața domestică.

Despre Antipater și familia lui și felul cum, pornind de la începuturi mărunte și modeste, el însuși și fiul său au dobândit strălucire și glorie și o mare putere. Cum, la îndemnul lui, Hyrcanos a fugit la Aretas, regele arabilor, pe care l-a rugat să-l ajute să-și recapete domnia, făgăduindu-i în schimb mari întinderi de pământ și bani mulți.

Cum Aretas l-a primit prietenește pe Hyrcanos, a pornit cu oastea împotriva lui Aristobul, l-a învins, urmărindu-l până la Hierosolyma, și l-a asediat în orașul său. Cum au sosit soli și de la Hyrcanos și de la Aristobul, să-i ceară ajutorul lui Scaurus, trimis de Pompeius Magnus din Armenia în Siria.

Cum Scaurus, corupt cu patru sute de talanți, a trecut de partea lui Aristobul. Cum, atunci când Pompeius a ajuns din Armenia în Damasc, Aristobul și Hyrcanos au venit la dânsul cu disputa lor

pentru domnie și
185

I

cum Pompeius, cunoscând pricina acestor certuri, a amânat verdictul până când va poposi în țara lor.

7. Cum Aristobul, după ce a priceput ce părere avea Pompeius, s-a îndreptat spre Iudeea; iar când mândrosul Pompeius a întreprins o expediție împotriva lui, Aristobul s-a retras în Alexandrion, o citadelă puternică și greu de cucerit.

8. Cum Pompeius, la aflarea veștii, recurgând la un șiretlic războinic, l-a convins pe Aristobul să-și părăsească citadela și să vină la el, chipurile, pentru a-i încredința domnia. Cum, după ce el s-a supus și în repetate rânduri a stat de vorbă cu fratele său, Pompeius l-a silit să scrie cu mâna lui ordinul adresat comandanților de fortărețe, prevăzând preluarea acestora de către romani.

9. Cum Aristobul, întrucât făcuse acestea sub imperiul fricii și nu s-a mai împăcat apoi cu faptul că Pompeius nu acceptase nimic din ceea ce spera să obțină de la el, a fugit, spre a se închide între zidurile Hierosolymeii.

10. Cum, sigur că oastea lui Pompeius îl urmărea pas cu pas, Aristobul și-a schimbat intenția și a venit în întâmpinarea lui la Ierihon, unde i-a cerut să-i ierte greșelile, făgăduind că-i va preda orașul împreună cu banii săi. Cum, la sosirea lui Gabinius cu trupele sale de elită, trimise de Pompeius să ocupe orașul și să primească banii, hierosolymitanii și-au zăvorât porțile în fața romanilor, când au văzut că Aristobul era tratat ca un prizonier.

11. Cum în cumplita lui mânie, Pompeius l-a pus pe Aristobul în lanțuri și, aducându-și toate trupele, a supus asediului orașul; susținătorii lui Hyrcanos, ce-și căutau refugiul în templu

186

de teama lui Aristobul, l-au primit în partea de sus a orașului.

12. Cum Pompeius a cucerit după trei luni templul și partea de jos a orașului. Despre cumpătarea și evlavie de care a dat dovadă cu acest prilej.

13. Cum Pompeius nu s-a atins de nici un obiect din templu, deși avea mult bănet la îndemână.

14. Cum, după ce a orânduit toate lucrurile, obligând Iudeea să plătească tribut romanilor, el l-a numit pe Hyrcanos etnarh, pe Aristobul și pe copiii săi i-a dus în lanțuși la Roma, iar pe Scaurus l-a făcut guvernatorul Siriei.

15. Cum Scaurus a întreprins o expediție împotriva cetății de scaun a arabilor, Petra, și a asediat-o. Cum, după ce oastea lui era chinuită de lipsuri, Antipater i-a convins pe arabi să-i dea trei sute de talanți și să încheie un tratat cu el.

16. Cum Alexandru, fiul lui Aristobul, care fugise de la Pompeius și sosise în Iudeea, a strâns o oaste numeroasă și a dus război cu Hyrcanos și Antipater.

17. Cum Alexandru, biruit de Gabinius, s-a refugiat în citadela Alexandrion, unde a fost asediat.

18. Cum după ce, înduplecat de mama lui, Alexandru a predat citadela, Gabinius l-a eliberat, apoi a scris Senatului să slobozească din lanțuri pe frații și pe părintele său, ca să-i trimită mamei lor, garantând că ea era credincioasă romanilor, meritând această cinste.

19. Cum Aristobul, după ce a fugit din Roma în Iudeea, a fost capturat de Gabinius și trimis înapoi.

20. În expediția sa împotriva părților, Crassus a

187

înaintat până în Iudeea și a prădat comorile templului.

21. Fuga lui Pompeius în Epir și sosirea lui Scipio în Siria, cu misiunea de a-l ucide pe Alexandru.

22. Cum Caesar, redând libertatea lui Aristobul, a avut de gând să-l trimită cu două cohorte în Iudeea și cum între timp Aristobul a pierit, răpus de otrava administrată de susținătorii lui Pompeius.

23. Campania lui Caesar în Egipt: cum Hyrcanos și Antipater au venit în ajutorul lui și i-au convins și pe iudei să i se alăture.

24. Luptând cu mult curaj, Antipater s-a distins în bătălie prin faptele sale de vitejie și astfel a cucerit prietenia lui Caesar. Cum Caesar, bucurat de victoria lui, l-a cinstit nespun de mult pe Hyrcanos, îngăduindu-i să reclădească dărâmatele ziduri ale patriei lui, apoi l-a făcut pe Antipater procuratorul Iudeei.

25. Scrisorile lui Caesar și decretele Senatului, privitoare la prietenia cu Iudeea.

26. Antipater încredințează administrarea țării fiilor săi: lui Herodes i-a dat Galileea și lui Phasael,

Hierosolyma. Cum Sextus Caesar, pe când era guvernatorul Siriei, a primit daruri de la Herodes și l-a făcut mare și glorios pe Herodes, numindu-l guvernatorul Coelesiriei.

27. Cum Cassius, după asasinarea lui Caesar, a sosit în Iudeea, a asuprit țara și i-a impus un tribut de opt sute de talanți și cum Herodes, prin zelul cu care a strâns banii, s-a impus în fața lui Cassius.

28. Cum Malichos l-a răpus mișelește pe Antipater, dându-i otravă cu ajutorul paharnicului lui Hyrcanos, pe care l-a cumpărat cu bani.

188

29. Cum Herodes, împlinind ordinul lui Cassius, l-a ucis prin vicleșug pe Malichos.

30. Cum Herodes a ieșit înaintea lui Antigonos, fiul lui Aristobul, ajutat de Marion, tiranul tyrienilor, și l-a pus pe fugă, alungându-l din Iudeea.

31. Cum Herodes, după ce Cassius a fost învins de tânărul Caesar și de Antonius, l-a câștigat de partea sa cu bani mulți pe Antonius, când a sosit în Bithynia: ca atare, acesta nu i-a primit pe cei ce vroiau să-l acuze pe Herodes. Ce a scris Antonius tyrienilor în privința iudeilor.

32. Cum Antonius, când a ajuns iarăși în Siria și unii au venit la el cu învinuiri la adresa lui Herodes și Phasael, nu numai că n-a vrut să le dea ascultare, numindu-i pe amândoi tetrarhi, ci a și executat zece dintre acuzatorii lor.

33. Expediția întreprinsă de părți împotriva Siriei, prin care Antigonos, fiul lui Aristobul, și-a redobândit domnia.

34. Cum Hyrcanos și Phasael, fratele lui Herodes, au căzut prizonieri.

35. Cum Herodes a fugit în Iudeea și de acolo a plecat după aceea la Roma, unde, prin tăgăduirea unor mari sume de bani și prin stăruințele lui Antonius, a obținut ca el să fie numit de Caesar (Octavianus) și de Senat rege al Iudeei.

36. Herodes călătorește apoi pe mare din Italia până în Iudeea și luptă împotriva lui Antigonos, ajutat de oștirea romană sub comanda lui Silo.

37. Cum a asediat Silo Hierosolyma și Antigonos a fost biruit de Sosius și de Herodes.

Cartea cuprinde un interval de 32 de ani.

189

CAPITOLUL I

1. În cartea precedentă am vorbit despre regina Alexandra și moartea ei; acum voi povesti cele ce s-au petrecut după aceea și voi avea mare grijă ca nimic să nu rămână pe dinafară, de vină fiind fie neștiința, fie uitarea. Căci nu intenționez altceva decât să fac istorie, pentru ca întâmplările să nu fie ignorate din pricina vechimii lor, iar eu mi-am propus ca, pe cât îmi stă în putință, să ilustrez faptele prin frumusețea expresiei, cu ajutorul vorbelor și al stilului, pentru ca descrierea să pară cititorilor împodobită, cunoașterea lucrurilor împletind astfel farmecul și desfătarea. Mai presus de orice, marea grijă a narațiunii istoricilor trebuie să fie exactitatea expunerii și verosimilitatea vorbelor, pentru ca neștiutorii să aibă încredere în ele.

2. Așadar, în al treilea an al celei de-a o sută șaptezeci și șaptea Olympiade, pe vremea consulilor romani Quintus Hortensius și Quintus Metellus Creticus, când Hyrcanos a obținut funcția de Mare Preot, Aristobul i-a declarat numaidecât război. În bătălia care s-a dat între ei la Ierihon, mulți dintre oștenii lui Hyrcanos au trecut de partea fratelui său. De aceea, Hyrcanos s-a refugiat în cetățuia unde soția lui Aristobul și copiii acestuia erau ținuți ostatici din ordinul reginei-mame, cum am spus mai înainte. Ceilalți adversari ai lui Aristobul s-au retras în incinta templului, dar au fost luați prizonieri. După tratativele duse cu fratele său, dihononia a fost aplanată prin înțelegerea ca Aristobul să fie rege¹, iar Hyrcanos să ducă o viață tihnită, bucurându-se cum poftea de veniturile sale. După ce pactul încheiat în templu a fost pecetluit prin jurământ și strângere de mâini, iar ei s-au îmbrățișat frățeste în văzul întregului popor, amândoi s-au despărțit pașnic. Aristobul

¹ Aristobul II a ocupat tronul Iudeii în detrimentul fratelui său mai vârstnic, Hyrcanos II, între 67-63 î.e.n.

190

mutându-se în palatul regal și Hyrcanos, ca simplu particular, în fosta locuință a lui Aristobul.

3. Dar Hyrcanos avea un bun prieten idumean cu numele de Antipater, om foarte bogat, plin de zel și nesupus, care, din pricina simpatiei lui față de Hyrcanos, era cu totul străin de Aristobul. Nicolaos din Damasc susține că neamul său se trăgea din primii iudei care se întorseseră din Babilon. Dar el spune acest lucru pentru a fi pe placul fiului său Herodes, ajuns din întâmplare regele iudeilor: despre asta vom vorbi la momentul potrivit. Acest Antipater s-a chemat mai întâi Antiopas, părintele său având același nume. Regele Alexandru și soția lui l-au pus conducător peste întreaga Idumee și se zice că, în această calitate, el a legat prietenie cu arabii și cu locuitorii din Gaza și Ascalon, care aveau aceleași simțăminte, atrăgându-i de partea lui prin daruri multe și mari. Așadar, mai tânărul Antipater nu vedea cu ochi buni domnia lui Aristobul și, temându-se că ura lui va atrage atenția acestuia, a stărnit împotriva lui prin clevetiri ascunse pe căpeteniile iudeilor, cărora le-a spus că nu

era drept ca ei să tolereze ca Aristobul să dețină puterea, după ce l-a înlăturat pe fratele său mai mare, de vreme ce lui îi revenea tronul pe temeiul vârstei. Întreținea adeseori asemenea discuții și cu Hyrcanos însuși: îl speria că-și puna singur viața în primejdie dacă nu se ferea din calea lui Aristobul. Îi zicea că și prietenii lui Aristobul nu pierdeau nici un prilej să-i dea sfatul uciderii lui Hyrcanos, ca și cum astfel și-ar fi asigurat domnia. Hyrcanos nu avea nici o încredere în vorbele sale, deoarece era un om cumsecade și drept, care nu admitea ușor asemenea calomnii. Lenea și înclinarea spre tergiversarea lucrurilor îl făceau să pară în ochii celor din jur o faptură neînsemnată și nehotărâtă; Antipater, dimpotrivă, era energic și ager la minte.

4. Când a băgat de seamă că Hyrcanos nu-și pleca urechile la vorbele sale, n-a lăsat să treacă nici o zi fără învinuiri și calomnii la adresa lui Aristobul, că acesta plănuia să-l omoare. Doar cu multă trudă a reușit să-l convingă în sfârșit să fugă la regele arabilor, Aretas: i-a făgăduit că va fi aliatul lui în cazul când va întreprinde ceva. La cele auzite de dânsul, a adăugat faptul că era în interesul lui să fugă la Aretas: mai ales că Arabia se învecinează cu Iudeea. Așadar, Hyrcanos l-a trimis

191

mai întâi pe Antipater la regele arabilor, ca să-i ceară solemnul legământ că nu-l va da pe mâna dușmanului său când va veni să-i ceară ocrotire. După ce a obținut legământul acestuia, Antipater s-a îndreptat spre Hierosolyma, la Hyrcanos. Ceva mai târziu, l-a luat cu el, ieșind împreună din oraș în miez de noapte, și l-a dus într-o lungă călătorie până la orașul numit Petra, care era cetatea de scaun a lui Aretas. Întrucât era bun prieten al regelui, l-a rugat să-l reîntroneze pe Hyrcanos în Iudeea. După ce zi de zi i-a repetat această rugămintă, fără întrerupere, aducându-i chiar și daruri bogate, Aretas s-a lăsat convins. Până și Hyrcanos i-a făgăduit că, de îndată ce îl va readuce în țară și-l va pune pe tron, el îi va înapoia ținutul, împreună cu cele douăsprezece orașe care fuseseră luate de la arabi de părintele său Alexandru. Era vorba de Medaba, Naballo, Livias, Tharabasa, Agalla, Athone, Zoara, Oronae, Marissa, Rydda, Lusa și Oryba.

CAPITOLUL II

1. Îndatorat de promisiunile făcute, Aretas a pornit în expediția sa împotriva lui Aristobul cu cincizeci de mii de oșteni, atât călăreți, cât și pedestrași, ieșind biruitor. După această izbândă, mulți susținători l-au părăsit pe Aristobul, au trecut de partea lui Hyrcanos și l-au lăsat singur, silindu-l să fugă la Hierosolyma. Regele arab l-a urmărit cu înțelegerea lui oștire și l-a împresurat pe Aristobul în templu, în timp ce poporul s-a alăturat lui Hyrcanos și sprijineau asediul, în preajma lui Aristobul rămânând numai preoții. Aretas a poruncit ca arabii și iudeii să-și pună taberele una lângă alta și a intensificat asediul. În timpul desfășurării acestor evenimente, a sosit Sărbătoarea Azimelor, numită a Paștilor, și iudeii cei mai de vază și-au părăsit țara, fugind în Egipt. Numai un anume Onias, bărbat drept și drag lui Dumnezeu (care odinioară, în vreme de secetă, îl rugase pe

192

Domnul să alunge arșița, iar Domnul i-a și ascultat ruga, trimițând ploaia), a preferat să se ascundă, fiindcă vedea că gâlceava părea fără sfârșit. Dar unii l-au dus cu de-a sila în tabăra iudeilor și i-au cerut ca, la fel cum pusese cândva capăt secetei cu rugile sale, așa și acum să atragă blestemul asupra lui Aristobul și a susținătorilor lui. În pofida îndărătniciei și stăruințelor sale, a fost constrâns de mulțime să se supună și, stând în mijlocul adunării, el a zis: „O, Doamne, regele lumii întregi, deoarece cei din jurul meu reprezintă poporul tău, așijderea asediații sunt preoții tăi, te implor să nu îndeplinești nici ruga unora în dauna celorlalți, nici ruga altora în dauna celor dintâi!” După ce Onias a rostit ruga aceasta, unii răufăcători dintre iudeii aflați în apropiere l-au ucis, aruncând pietre asupra lui.

2. Dar Dumnezeu și-a revărsat repede răzbunarea asupra lor pentru această cruzime, pedepsind uciderea lui Onias în felul următor. Pe când preoții și Aristobul erau supuși asediului, a sosit așa-numita Sărbătoare a Paștilor, atunci când datina noastră cere să aducem multe jertfe lui Dumnezeu. Cei din jurul lui Aristobul resimțeau lipsa cuvenitelor animale de jertfă, așa că i-au rugat pe compatrioții lor să le procure, urmând ca ei să plătească atâta bănet cât doresc să le ceară. Întrucât aceștia au cerut să li se dea câte o mie de drahme pentru fiecare animal în parte, dacă țin neapărat să-l aibă, Aristobul și preoții au acceptat bucuroși această condiție, trimițându-le banii printr-o bortă a zidului. Asediatorii i-au luat fără să le dea animalele de jertfă și au mers cu răutatea până acolo încât și-au încălcat propriul legământ, păcătuind față de Dumnezeu, de vreme ce au refuzat să dea animalele pentru jertfă adversarilor, care aveau mare nevoie de ele. Atunci preoții l-au rugat pe Dumnezeu să-i pedepsească aspru pentru nerespectarea legământului lor. El nu și-a întârziat răzbunarea și a trimis un vânt nespus de puternic, care a devastat lanurile de cereale din întregul ținut, astfel că în vremea aceea o băncioară¹ de grâu avea prețul de unsprezece drahme.

3. Între timp, Pompeius², care se afla în Armenia și mai purta război cu Tigranes, l-a trimis în Siria pe Scaurus. El a ajuns la Damasc, unde s-a întâlnit cu Lollius și Metellus, care cuceriseră

¹ Modius: măsură de capacitate, mai ales pentru grâne (8,75 l).

² Cnaeus Pompeius Magnus (106-48 î.e.n.) l-a învins mai întâi, în bătălia de pe râul Lycos (66 î.e.n.), pe Mithridates VI, care s-a refugiat în Crimeea, și după aceea l-a silit pe Tigranes să devină rege clientelar al Romei.

193

de curând orașul, apoi a plecat degrabă spre Iudeea. Cum a sosit acolo, s-au și înfățișat la el atât solii lui

Aristobul, cât și cei ai lui Hyrcanos, ambii recurgând la ajutorul lui. Aristobul i-a făgăduit drept răsplată patru sute de talanți și nici Hyrcanos n-a promis mai puțin; el a acceptat oferta lui Aristobul, deoarece era un om mai bogat și mai generos, având pretenții mai mici, în timp ce Hyrcanos, fiind mai sărac și mai zgârcit, pentru promisiunile sale nesigure, cerea mult mai mult. Căci nu era același lucru să cucerești un oraș, de departe cel mai fortificat și mai puternic, sau să alungi niște fugari și o ceată de nabateeni încă nedeprinși cu treburile războiului. De aceea, Scaurus s-a înțeles cu Aristobul, i-a primit banii și l-a scăpat de asediu, poruncindu-i lui Aretas să se retragă, ca să nu fie declarat dușmanul romanilor. Scaurus s-a întors la Damasc, iar Aristobul a pornit cu oaste mare împotriva lui Aretas și Hyrcanos, i-a întâlnit în locul numit Papyrion, i-a biruit și a ucis vreo șase mii de dușmani, printre cei căzuți fiind și Phallion, fratele lui Antipater.

CAPITOLUL III

1. Ceva mai târziu, când Pompeius însuși a ajuns în Damasc și s-a îndreptat spre Coelesiria, au sosit la el soli din întreaga Sirie, Egipt și Iudeea. Aristobul i-a trimis un dar foarte scump, adică o viță de vie din aur, valorând cinci sute de talanți. Cadoul lui este menționat și de Strabon din Cappadocia, prin următoarele cuvinte: „Din Egipt a venit o solie cu o coroană făurită din patru sute de galbeni și din Iudeea un dar care întruchipa o viță de vie sau o grădină: această lucrare se numea Desfătarea. Am văzut darul ăsta expus în Templul lui Iupiter Capitolinus, cu inscripția: De la Alexandru, regele iudeilor. Prețul lui se ridică la cinci sute de talanți. Se zice că el a fost trimis de Aristobul, regele iudeilor.”

2. După câțeva vreme, au sosit iarăși la Pompeius niște soli:

Antipater, din partea lui Hyrcanos, și Nicodemos, din partea lui Aristobul. Ultimul îi acuza pe cei ce fuseseră mituiți de el, Gabinius, primul, al doilea, Scaurus¹: unul primise cinci sute de talanți, altul trei sute de talanți, făcându-și-i astfel dușmani pe amândoi, în afara celorlalți. Pompeius a poruncit celor ce se pârau între ei să revină la primăvară și, ducându-și oastea la iarnă, a pornit spre Damasc. Pe parcurs, a ruinat cetatea Apamea, fortificată de Antioh Cyzicenus, și a pustiit ținutul lui Ptolemeu Mennaei, un om nelegiuit, cu nimic mai prejos decât ruda lui apropiată, Dionysios din Tripolis, decapitat cu securea; acesta și-a răscumpărat totuși păcatele cu o mie de talanți, cu care Ptolemeu a plătit solda oștenilor săi. Generalul roman a cucerit chiar și fortăreața Lysias, al cărei tiran era Silas Iudeul. A trecut prin orașele Heliopolis și Chalcis, a traversat muntele care străbate după spusele oamenilor Coelesiria și de la Pella a ajuns la Damasc. Acolo a dat ascultare iudeilor și conducătorilor lor, care se certau între ei: Hyrcanos și Aristobul, împreună cu poporul, care refuza să se supună regilor. Acesta susținea că, în țara lui, potrivit datinii străbune, el nu trebuia să se supună decât preoților, slujitorii lui Dumnezeu, la care se închinau cu toții. Dar acești urmași ai preoților se străduiau să schimbe felul de cârmuire al poporului, ca să-l aducă în stare de robie. Hyrcanos se plângea că era mai vârstnic decât Aristobul, care îi răpise dreptul întâiului născut, lăsându-i doar o mică parte a țării, iar partea rămasă și-a însușit-o silnic. L-a învinuit apoi că punea la cale incursiuni pe uscat, în ținuturile învecinate sau pe mare, ca să facă piraterie, afirmând că poporul nu s-ar fi răzvrătit dacă el n-ar fi fost asupritor și turbulent. Și-a adevărat spusele prin o mie dintre iudeii cei mai de seamă, pe care îi adusesse cu el Antipater. Iar Antigonos susținea cu tărie că își detronase fratele din pricina firii sale, întrucât era trântor și inspira astfel disprețul supușilor. Zicea că i-a luat domnia, temându-se ca ea să nu încapă pe mâinile altora, și cârmuia sub același nume pe care îl purtase tatăl său. Și-a chemat drept martori niște tineri plini de aroganță, care stârneau nemulțumirea prin veșmintele lor de purpură,

¹ Cvestorul Aemilius Scaurus și tribunul Aulus Gabinius au guvernat provincia Siria. întemeiată de Pompeius din ultimele posesiuni ale Regatului Seleucid: primul în 62. al doilea între 57-55 î.e.n. Aristobul și-a atras ura unor adversari puternici, asupra cărora acuzațiile lui de corupție n-au avut nici un efect.

pletele pieptănate cu grijă, colanele și celelalte podoabe, de parcă ar fi venit nu să fie apărători la un proces, ci la o paradă.

3. După audierea acestor acuzații, Pompeius l-a muștrat pe Aristobul pentru abuzul lui și, cu vorbe prietenești, adresate celor din jur, s-a despărțit de ei, spunând că va aplana toate neînțelegerile la sosirea în țara lor, dar mai întâi va pune în ordine treburile nabateenilor. Le-a poruncit ca între timp să fie liniștiți și s-a purtat frumos cu Aristobul, ca să nu stârnească poporul și să nu-i închidă căile de acces. Tocmai acest lucru l-a făcut Aristobul: nu s-a sinchisit deloc de vorbele lui Pompeius, ci s-a dus în orașul Dion și de acolo s-a îndreptat spre Iudeea.

4. Indignat de această purtare și, luându-și oastea hărăzită să-i înfrunte pe nabateeni, așijderea trupele auxiliare din Damasc și restul Siriei, precum și legiunile romane de care dispunea, Pompeius a pornit cu ele împotriva lui Aristobul. După ce a trecut de Pella și Scythopolis, a ajuns la Coraea, orașul de unde începe Iudeea pentru cei ce merg spre interiorul țării, și, aflând acolo minunata fortăreață situată pe creasta unui munte, Alexandrion, în care se refugiase Aristobul, Pompeius i-a trimis o solie și i-a cerut să vină la el. Sfătuit din mai multe părți să nu poarte război cu romanii, acesta a coborât și, după ce a dus tratative cu fratele său despre domnie, s-a întors în fortăreață cu încuviințarea lui Pompeius. A făcut la fel a doua și a treia oară și, lăsându-se amăgit de speranța

că va fi împuternicit să domnească, s-a prefăcut că ascultă cuminte toate poruncile lui Pompeius. Dar de fiecare dată s-a întors la fortăreață, fără să dezarmeze, ci stând mereu gata de război, astfel ca tronul să nu-i revină lui Hyrc'anos. Când însă Pompeius i-a cerut să-i predea fortărețele și l-a constrâns să trimită comandanților acestora un ordin scris de mână lui (căci tară propriul consemn ei nu aveau voie să facă așa ceva), Aristobul s-a învoit de nevoie, dar s-a mâniat și a plecat spre Hierosolyma, pregătindu-se de luptă. După scurtă vreme, Pompeius și-a pus trupele să mășăluiească împotriva lui și, pe drum, niște călători care veneau din Pont, i-au dat vestea morții lui Mithridates, ucis de fiul său, Farnace².

² După ce a fost învins de Pompeius, refugiat în Crimeea, Mithridates VI Eupator a urzit un plan de invadare a Italiei, trecând prin Peninsula Balcanică, ceea ce a declanșat în Regatul Bosporan o revoltă, căreia i s-a alăturat și fiul său Farnace II (63-47 î.e.n.). Învingul a fost silit să se sinucidă și Farnace i-a trimis trupul lui Pompeius, care l-a înmormântat cu mari onoruri la Sinope.

196

CAPITOLUL IV

1. Pompeius și-a instalat mai întâi tabăra la Ierihon (unde cresc palmieri, și se dezvoltă copăceii de balsami, cu cea mai înmiresmată unsoare, care se scurge ca un suc din tulpina crestată cu o piatră ascuțită), apoi a plecat în zorii zilei spre Hierosolyma. Atunci Aristobul și-a schimbat planul și s-a dus la Pompeius, arătându-se gata să-i dea bani și să-l primească în Hierosolyma și l-a rugat să renunțe la război și să facă ce vrea el sub semnul păcii. La stăruințele lui, Pompeius l-a iertat, trimițându-și trupele, în frunte cu Gabinius, să ia în primire banii și orașul. Nu s-a întâmplat totuși nici una, nici alta, căci Gabinius s-a întors fără să fie primit în oraș și fără să încaseze banii, oștenii lui Aristobul neînvoindu-se să respecte acordul încheiat. Pompeius s-a mâniat din această pricină și, după ce l-a luat prizonier pe Aristobul, s-a dus el însuși până la oraș, care era bine apărat pretutindeni, cu excepția părții de miazănoapte. Ea era înconjurată de o râpă lată și adâncă, cuprinzând la mijloc templul în jurul căruia se înălța un zid de piatră.

2. Oamenii din interior erau dezbinați în privința faptelor pe care trebuiau să le întreprindă spre binele lor: unii susțineau că orașul trebuia predat lui Pompeius, alții, fideli sprijinitori ai lui Aristobul, cereau ca porțile cetății să fie închise și să se facă pregătiri de război, fiindcă Aristobul era ținut în lanțuri. Aceștia au ocupat templul, au distrus podul care îl lega de oraș și s-au pregătit să facă față unui asediu. Dar ceilalți, lăsând cale liberă oștirii, i-au predat lui Pompeius orașul și palatul regal. Pompeius l-a trimis cu oastea pe subcomandantul său Pison, ca să instaleze gârzi în oraș și în palatul regal, întărind casele din apropierea templului și toate locurile din jurul lui. Mai întâi, a dus tratative de pace cu cei aflați în interiorul sanctuarului: întrucât aceștia n-au acceptat condițiile propuse, el a înconjurat cu un zid împrejurimile, de unde Hyrcanos își primea toate ajutoarele. Pompeius și-a așezat tabăra în latura de miazănoapte a templului, care era mai ușor de cucerit. Acolo se înălțau turnuri mari și un șanț era săpat lângă adâncă râpă împrejmuitoare. Dar latura dinspre oraș a templului, unde se găsea Pompeius, era

197

abruptă, puntea de legătură fiind tăiată. Valul de pământ se înălța zi de zi printr-o muncă grea, în timp ce romanii tăiau copacii din apropiere. După ce lucrarea s-a terminat și râpa a fost umplută cu multă trudă, din pricina faptului că era foarte adâncă, Pompeius a adus mașini de asediu și baliste din Tyr, începând să arunce fără întrerupere pietre asupra templului. Dacă n-ar fi fost strămoșescul nostru obicei de-a sărbători cea de-a șaptea zi, valul de pământ nu s-ar mai fi înălțat, datorită împotrivirii asediaților. Căci legea nu-ți îngăduie decât să te aperi de atacul dușmanului, dar nu și să întreprinzi ceva împotriva lui.

3. Așadar, când au priceput acest lucru, în zilele denumite de noi Sabat, romanii nu-i mai împroșcau cu pietre pe iudei, nici nu porneau lupta cu ei, ci își înălțau valul de pământ și turnurile, aducându-și mașinile de asediu, ca să le folosească a doua zi. Cât de neasemuită este evlavia noastră față de Dumnezeu și cu câtă râvnă îi respectăm legile, reiese limpede din faptul că în timpul asediului, preoții n-au fost împiedicați de frică de la celebrarea ceremoniilor sacre. De două ori pe zi, dis-de-diminează și la ora a noua¹, ei își îndeplineau la altare sfânta lor misiune și nu-și lăsau deoparte jertfele nici când asediul pricinuia o nenorocire. De pildă, cu prilejul cuceririi orașului în a treia lună a asediului, într-o zi de sărbătoare, la cea de-a o sută șaptezeci și noua Olympiadă, sub consulatul lui Gaius Antonius și Marcus Tullius Cicero², când dușmanii care năvăliseră îi ucideau pe toți cei aflați în templu, cei ce aduceau jertfele continuau să îndeplinească întocmai ceremonia sacră și nici teama pentru propria lor viață, nici mulțimea căsăpiților din jurul lor nu i-a determinat să fugă, ci au preferat să-și îndure inevitabilul sfârșit lângă altare decât să încalce vreun precept al legilor străbune. Că acestea nu sunt numai vorbe menite să aducă proslăvire unei evlavii închipuite, ci purul adevăr, o mărturisesc toți cei care au descris faptele lui Pompeius, printre care Strabon³, Nicolaos și, în afara lor, Titus

¹ Ora 3 după-amiază.

² Adică în 63 î.e.n., anul când marele orator a înăbușit faimoasa conjurație a lui Lucius Sergius Catilina.

³ Strabon (*Geografia*, XVI, 2, 40) afirmă că: „Pompeius a cucerit Ierusalimul așteptând, după cât se spune, ziua lor de abstenință, când iudeii se (in departe de orice lucru”. Excepție tăcea autoapărarea. Potrivit aceleiași surse eline, râpa astupată de soldații lui Pompeius avea 17,742 m. adâncime și 73,925 m. lățime.

Livius, autorul istoriei romanilor⁴.

4. După ce turnul cel mai mare s-a prăbușit sub loviturile mașinilor de asediu aduse de romani, ruina lui a făcut o spărtură prin care dușmanii au și pătruns înăuntru. Cel dintâi a sărit peste zid fiul lui Sulla, Faustus Cornelius, cu oștenii săi, apoi în alt loc centurionul Furius cu însoțitorii lui și, alături de amândoi Fabius, de asemenea centurion, cu puternicele sale trupe. Baia de sânge s-a revărsat peste tot. Iudeii au fost măcelăriți în parte de romani, în parte de concetățenii lor, alții s-au aruncat în râpele abrupte sau au ars în casele incendiate de ei, neputând să îndure soarta care îi aștepta. Din rândul iudeilor au pierit vreo douăsprezece mii, dar romanii au avut pierderi neînsemnate. A fost capturat chiar și Absalom, unchiul și socrul lui Aristobul. N-a fost în schimb mică pângărirea suferită de templul care nu mai fusese călcat de nici un picior și nici văzut de un ochi profan. Căci Pompeius, împreună cu câțiva din suita lui, au pătruns în interior și au văzut ceea ce nu era îngăduit să vadă nici unuia dintre muritorii, cu excepția Marelui Preot. Deși s-au perindat prin fața lui masa de aur, sfeșnicul sfânt, cupele și o bogată provizie de mirodenii, în afara celor două mii de talanți păstrați în sacrul tezaur, el nu s-a atins, din pioșenie, de nimic din toate acestea, ci s-a purtat așa cum lăsa să întrevadă virtutea lui. A doua zi a cerut slujitorilor sanctuarului să curețe templul și a poruncit să se aducă legiuitele jertfe Domnului. A restituit pontificatul lui Hyrcanos, pe de o parte pentru însemnatele servicii pe care i le adusese, pe de altă parte pentru că i-a împiedicat pe iudeii din împrejurimi să ridice armele în sprijinul lui Aristobul. Pe cei ce purtau vina războiului i-a decapitat cu secura, iar celor care s-au urcat primii pe zidul de apărare le-a dat răsplățile meritate. Pompeius a silit să plătească bir romanilor orașul Hierosolyma, căruia i-a luat locuitorii orașelor din Coelesiria, subjugată mai înainte, și i-a trecut în subordinea pretorului roman, restrângând întregul popor, atât de mare odinioară, la granițele sale. De dragul lui Demetrios Gadareanul, libertul său, a reconstruit Gadara, distrusă deunăzi de iudei. A redat vechilor lor locuitori celelalte orașe: Hippos,

⁴ Titus Livius (59 î.e.n.-17 e.n.) a înfățișat în 142 de cărți istoria poporului său *De la fundarea Romei* până la moartea generalului Drusus în Germania (9 e.n.).

198

199

Scythopolis, Pella, Dion și Samaria, așijderea Marissa, Azot, Iamnia și Arethusă. Cât privește localitățile situate în interiorul țării, cu excepția celor dărămate, precum și pe țărmul mării: Gaza, Ioppe, Dora și Turnul lui Straton (oraș reconstruit cu strălucire de Herodes, înzestrat cu porturi și temple și denumit acum Caesarea), Pompeius le-a dat libertatea, alipindu-le apoi provinciei Siria.

5. Disputa pentru domnie dintre Hyrcanos și Aristobul poartă vina acestei nenorociri care s-a abătut asupra Hierosolymeii. Căci atunci ne-a fost răpită libertatea și am devenit supușii romanilor, iar cât privește ținutul pe care l-am smuls cu forța armelor de la Siria, a trebuit să-l dăm înapoi. În afară de asta, romanii au luat cu japca de la noi în scurtă vreme zece mii de talanți, iar demnitatea regală, care mai înainte revenise doar familiilor de Mari Preoți, a fost dată unor oameni din popor. După ce a încredințat Coelesiria până la fluviul Eufrat și până în Egipt lui Scaurus, punând sub comanda acestuia două legiuni, Pompeius s-a îndreptat spre Cilicia, grăbit să ajungă la Roma. A luat cu el, ca prizonieri de război, pe Aristobul și pe copiii lui. Erau două fiice și tot atâția fii: dintre aceștia, Alexandru a evadat și doar cel mai mic, Antigonos, împreună cu surorile lui, au parcurs drumul până la Roma.

CAPITOLUL V

1. între timp, Scaurus a întreprins o expediție împotriva capitalei arabilor, Petra, dar, întrucât era foarte greu să ajungi până la ea, el a devastat țările din jurul cetății. Când oastea lui răbda de foame, la porunca lui Hyrcanos, Antipater i-a adus din Iudeea grâne și alte provizii necesare traiului zilnic. Trimis de Scaurus ca sol la Aretas, fiindcă fusese oaspetele lui, Antipater l-a convins pe acesta să răscumpere cu bani prădarea

200

ulterioară a ținutului, punându-se el însuși chezaș pentru trei sute de talanți. În aceste condiții, Scaurus a pus capăt războiului, mai degrabă pentru că așa vroia el, decât din dorința lui Aretas.

2. La câțiva vreme după ce Alexandru, fiul lui Aristobul, cutreiera Iudeea, a venit din Roma în Siria ca guvernator Gabinius¹: printre faptele sale demne de-a fi amintite se numără și marșul lui împotriva lui Alexandru, fiindcă Hyrcanos nu mai putea să suporte puterea lui Alexandru, ci a început să înalțe iarăși zidul dărămat de Pompeius. Dar romanii aflați în oraș l-au împiedicat să facă acest lucru. între timp, Alexandru străbătea țara, chema sub arme mulți iudei și a strâns repede zece mii de pedestrași și o mie cinci sute de călăreți, întărind fortărețele Alexandrion, situată aproape de citadela Coraea, și Machaerus din munții Arabiei. Gabinius a pornit așadar împotriva lui și a trimis înainte pe Marcus Antonius și alți generali. Cu oștenii romani conduși de ei, așijderea cu iudeii care li se alăturaseră, sub comanda lui Peitholaus și Malichos, adăugându-se și trupele auxiliare aduse de Antipater, ei au ieșit în întâmpinarea lui Alexandru. Din urmă venea și Gabinius însuși, cu trupele sale înzestrate cu armament greu. Alexandru s-a retras până în apropierea Hierosolymeii: acolo s-a ajuns la lupta fățișă, s-a dezlănțuit bătălia și romanii au ucis vreo trei mii de dușmani, luând prizonieri tot atât de mulți.

3. Apoi Gabinius a venit la Alexandrion și i-a îmbiat cu împăcarea pe cei ce erau în interiorul fortăreței, promițându-le iertarea pentru greșelile comise mai înainte. întrucât erau numeroși vrăjmașii care își făcuseră tabăra în fața fortăreței, romanii s-au năpustit asupra lor și Marcus Antonius a luptat cu atâta vitejie încât în măcelărirea multor dușmani, și-a întrecut toți camarazii. Gabinius și-a lăsat o parte a trupelor sale să asedieze

fortăreața și cu restul oștirii a străbătut Iudeea, poruncind să fie refăcute orașele dăruite, întâlnite în calea lui. Așa au fost reconstruite Samaria, Azot, Scythopolis, Anthedon, Raphia, Dora, Marissa, Gaza și multe altele. Și oamenii s-au supus ordinelor lui Gabinius, așa că orașele au oferit siguranță

¹ După Aemilius Scaurus. Siria a mai avut alți doi guvernatori: Marcus Philippus (61-60 î.e.n.) și Lentulus Marcellinus (59-58 î.e.n.), abia după aceea venind la rând Aulus Gabinius (57-55 î.e.n.).

201

locuitorilor lor, după ce multă vreme fuseseră părăsite.

4. Făcând ordine în cuprinsul ținutului, Gabinius s-a reîntors la Alexandrion. În timp ce începea asediul, Alexandru i-a trimis o solie prin care își cerea iertarea păcatelor, apoi i-a predat fortărețele Hyrcania, Machaerus, în cele din urmă și Alexandrion. Pe acestea Gabinius le-a dăruite. Când mama lui Alexandru, ce trebuia să-i favorizeze pe romani fiindcă soțul ei și ceilalți copii erau prizonieri la Roma, a venit să-l viziteze, a obținut de la el ceea ce i-a cerut. După ce a dat cuvenitele ordine, Gabinius l-a condus pe Hyrcanos la Hierosolyma și i-a încredințat îngrijirea templului. În sfârșit, a înființat cinci Curți de justiție², distribuite în despărțăminte egale pentru întregul popor, astfel că unii își cereau dreptatea la Hierosolyma, alții la Gadara, alții în Amathus, cei ce veneau în al patrulea rând, la Ierihon, și la Sepphoris în Galileea pentru cei din al cincilea rând: așa au scăpat iudeii de regi, având o cărmuire aristocratică.

CAPITOLUL VI

1. Deoarece Aristobul fugise între timp din Roma în Iudeea și intenționa să refacă Alexandrion, fortăreața de curând dăruită, Gabinius și-a trimis împotriva lui oștenii și pe comandanții lor Sisenna, Antonius și Servilius, ca să-l alunge din locul acela, punând mâna pe dânsul. Mulți iudei s-au strâns de-a valma în jurul lui Aristobul, pe de o parte datorită faimei sale, pe de altă parte datorită faptului că erau dornici de răzvrătire. Un anume Peitholaus, care era subcomandant la Hierosolyma, a trecut de partea lui cu o mie de oameni; dar cei mai mulți dintre cei ce i se alăturaseră erau neînarmați. Când s-a hotărât să se retragă la Machaerus, Aristobul i-a îndepărtat

¹ în original *Synedrion*, *Sanhedrin* în sursele evreiești.

pe aceștia, fiindcă erau neinstruiți (adică nefolositori în treburile războinice) și, luându-i doar pe cei înarmați, care erau vreo opt mii la număr, a pornit la drum. Romanii i-au atacat însă cu putere și i-au învins, dușmanii fiind siliți să fugă, cu toate că iudeii s-au luptat vitejește. Vreo cinci mii dintre ei au fost uciși, iar ceilalți s-au împrăștiat și fiecare a căutat să scape teafăr cum a putut. Aristobul a fugit cu o mie de oameni la Machaerus, începând să întărească locul și, în pofida nenorocirii sale, tot nu și-a pierdut deloc speranța. Dar după ce a rezistat asediului două zile, alegându-se cu multe răni, el și cu Antigonos, fiul său, împreună cu care fugise din Roma, au fost luați prizonieri și aduși în fața lui Gabinius. Acesta l-a trimis pe Aristobul, urmărit de o soartă potrivnică, iarăși la Roma, unde a stat înălțuit cu strășnicie, după ce fusese rege și Mare Preot timp de trei ani și șase ani. Pe fiii săi i-a eliberat însă Senatul, deoarece Gabinius i-a scris că el făgăduise acest lucru mamei lor, în schimbul predării fortărețelor. Așa au ajuns ei după aceea în Iudeea.

2. Pe când își ducea oastea împotriva părților, trecând dincolo de Eufrat, Gabinius și-a schimbat planul și s-a întors în Egipt, ca să redea domnia lui Ptolemeu: am arătat acest lucru în altă parte¹. În această expediție pe care a întreprins-o împotriva lui Archelaus, Gabinius a fost ajutat cu grâne, arme și bani de Antipater; tot acesta i-a adus alianța cu iudeii care locuiau mai sus de Pelusion, fiind puși acolo să străjuiască intrarea în Egipt. La întoarcerea lui din Egipt, Gabinius a găsit Siria răvășită de revoltă și tulburări. Căci Alexandru, fiul lui Aristobul, care iarăși pusese mâna pe putere cu forța armelor, îi ațâța pe iudei la răscoală și străbătea ținutul cu o oaste mare, omorând pe romanii surprinși în fuga lor spre muntele Garizim, iar pe ceilalți îi supunea asediului.

3. Când a găsit Siria în această situație, Gabinius l-a trimis pe Antipater (fiindcă era vicelan) în tabăra răzvrătiților, în speranța că le va lecui nebunia și-i va readuce la o purtare mai

¹ Ptolemeu XII Auletes (80-51 î.e.n.), tatăl celebrei Cleopatra VII, fusese alungat din Egipt de o răscoală și triumvirii au hotărât ca el să fie readus pe tron. Această misiune a fost încredințată lui Gabinius, care a și îndeplinit-o în 55 î.e.n., expediția fiind „asigurată” de regele egiptean cu 10.000 de talanți. Flavius Iosephus s-a referit la acest eveniment în *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*. Cartea I, cap. VIII, paragr. 7 (*ed. cit.*, p. 38).

202

203

chibzuită. Ducându-se la ei, i-a stăvilat pe mulți, readucându-i pe calea rațiunii, numai pe Alexandru n-a reușit să-l înduplece deloc. Cu oastea lui alcătuită din treizeci de mii de iudei, acesta a ieșit în întâmpinarea lui Gabinius, l-a înfruntat, dar a fost învins lângă muntele Itabyrion, pierzând zece mii dintre luptătorii săi.

4. De îndată ce a orânduit treburile din Hierosolyma, potrivit voinței lui Antipater, Gabinius a pornit împotriva nabateenilor. A luptat cu aceștia și i-a biruit, iar pe Mithridates și Orsanes, niște transfugi ai părților, care se refugiaseră la dânsul, i-a lăsat să plece, răspândind zvonul că evadaseră. Apoi, Gabinius, care înfăptuise isprăvi strălucite și mari, s-a întors la Roma, lăsând provincia în seama lui Crassus. Despre războinicele expediții întreprinse de Pompeius și Gabinius împotriva iudeilor au scris Nicolaos din Damasc și Strabon Cappadocianul, fără să se deosebească unul de altul.

CAPITOLUL VII

1. Când a plecat în expediția sa împotriva părților, Crassus a sosit în Iudeea: acolo a luat toți banii din templu, de care Pompeius nu se atinsese (erau vreo două mii de talanți) și a culeșat să jefuiască chiar și tot aurul din sanctuar (prețuind opt mii de talanți). Printre altele și-a însușit și o grindă făcută din aur curat, care cântărea trei sute de mine¹ (o mină are la noi două livre și jumătate). Această grindă i-a fost dată de preotul care păzea tezaurul, numit Eleazar, nu din răutate (căci era un om pios și drept), ci cu bune intenții. El avea în grija lui draperiile templului, care erau de o frumusețe neasemuită, având o lucrătură scumpă și atârnav de această grindă. Cum a văzut cât de lacom după aur era Crassus, temându-se că va

¹ Circa 130 kg. Livra: măsură de greutate (327 gr).

204

pierde întreaga găteală a templului, Eleazar i-a dat grinda de aur drept răscumpărare pentru toate celelalte și l-a pus să jure că nu va mai înstrăina nimic din sanctuar, ci se va mulțumi cu darul primit, care valora singur multe mii de talanți. Grinda de aur era închisă într-o altă grindă de lemn, lucru tăinuit cu grijă față de toți ceilalți, numai Eleazar știind de existența ei. Ca și cum n-ar mai fi primit nimic altceva din averea sanctuarului, Crassus a luat și grinda, și tot aurul din templu, încălcându-și propriul jurământ.

2. Nu trebuie să mire pe nimeni faptul că în templul nostru s-au strâns atâtea bogății, deoarece toți iudeii de pe fața pământului, cei din Europa deopotrivă cu cei din Asia, și-au adus de multă vreme darurile lor aici. Pentru adevărarea uriașei averi de care am vorbit, nu ducem lipsă de martori că nu este vorba de lăudăroșenie sau de dorința noastră de-a exagera lucrurile, căci mulți alți scriitori vin să ne confirme afirmațiile. Iată ce afirmă, de pildă, Strabon Cappadocianul: „Mithridates și-a trimis oamenii în insula Cos, ca să ia banii expediți acolo de Cleopatra, împreună cu cei opt sute de talanți ai iudeilor”. Noi nu avem alți bani publici în afara celor care sunt închinăți lui Dumnezeu. Este limpede că iudeii din Asia și-au adus banii la Cos, de teama lui Mithridates. Mi se pare greu de crezut că iudeii care locuiau în Iudeea, având un oraș atât de bine apărat și un templu, și-au trimis banii la Cos. Am convingerea că nici iudeii care locuiau în Alexandria n-au întreprins acest lucru, fiindcă Mithridates nu le inspira nici o frică. Într-un alt loc, același Strabon mărturisește că pe vremea când străbătea Grecia, ca să lupte împotriva lui Mithridates, Sulla² l-a trimis pe Lucullus la Cyrene, spre a înăbuși răscoala poporului nostru, care umpluse pământul întreg. El spune următoarele: „În Cyrene erau patru categorii de oameni: una a cetățenilor, alta a agricultorilor, a treia a conlocuitorilor și a patra a iudeilor. Ultimii au și năpădit fiecare oraș și nu-i deloc ușor să găsești în lumea întreagă un loc unde să nu se fi cuibărit acest popor, devenind stăpân. Așa se face că Egiptul și Cyrene, peste care

² Lucius Cornelius Sulla (138-78 î.e.n.), generalul roman care a învins la Cheronea și Orchomenos (86 î.e.n.) ostile lui Mithridates VI Eupator, regele Pontului, cel ce se erijase în apărător al cetăților grecești și al elenismului, amenințat de expansiunea romană. Primul război mithridatic s-a desfășurat mai mult pe teritoriul Greciei, devenită o sclavă a Romei.

205

și-a întins stăpânirea, precum și multe alte ținuturi imită felul lor de viață și favorizează marele număr al iudeilor, spre a-și spori influența împreună cu ei, adoptând obiceiurile lor străbune. În Egipt, iudeii au primit dreptul de cetățenie și o mare parte a orașului Alexandria a fost atribuită anume acestui neam: beneficiază de propriul lor guvernator, care administrează treburile obștii, rezolvă disputele judiciare și pecetluiește contractele și convențiile, ca și cum ar fi căpetenia unui stat slujindu-se de legile sale. Poporul acesta deține o asemenea putere fiindcă el își trage obârșia din egipteni și, după ce s-au despărțit de ei, s-au statornicit în ținuturile din preajma lor. De aceea s-au stabilit și în Cyrene, întrucât, la fel ca Iudeea, se învecinează cu regatul egiptenilor, sub autoritatea cărora au și stat, odinioară.” Strabon a făcut aceste afirmații.

3. Îndeplinindu-și toate atribuțiile după bunul său plac, Crassus a pornit împotriva Partiei; acolo a pierit el însuși, împreună cu întreaga lui oștire³. Dar Cassius⁴ a fugit în Siria, opunându-se cu îndârjire invaziilor din Partia, prin care aduceau daune provinciei, în urma victoriei părților asupra lui Crassus. Apoi a mărșăluit până la Tyr și de acolo a urcat spre Iudeea. A pornit apoi împotriva Taricheei și a cucerit orașul din primul asalt, luând treizeci de mii de prizonieri. L-a executat pe Peitholaus, instigatorul lui Aristobul la dezlănțuirea răscoalei, așa cum îl sfătuiseră Antipater, care se bucura de deosebita prețuire a lui Cassius. Aceeași mare trecere o avea Antipater și pe lângă idumeeni, de la care și-a luat o soție dintr-o nobilă familie arabă. Ea se numea Cypron și i-a dăruit patru fii: Phasael, Herodes (regele de mai târziu), Josephus și Pheroras, precum și o fiică: Salomeea. Acest Antipater avea de altfel strânse legături de prietenie și de ospetie și cu ceilalți conducători, mai ales cu regele arabilor, sub ocrotirea căruia și-a pus copiii în timpul războiului cu Aristobul. Cassius și-a ridicat însă repede tabăra și a mărșăluit până la Eufrat, unde a

³ Triumvirul Marcus Licinius Crassus, numit guvernator al Siriei după Aulus Gabinius, a fost înfrânt de regele părților, Orodes, în sângeroasa bătălie de la Carrhae, găsindu-și tragicul sfârșit pe câmpul de onoare (53 î.e.n.).

⁴ Caius Cassius Longinus, care a participat în calitate de cvestor la nefericita luptă de la Carrhae, a asigurat retragerea oștirii înfrânte în Siria, apărând cu abnegație provincia de frecventele incursiuni ale părților, care căutau să-și exploateze succesul lor militar.

206

preîntâmpinat năvălirile vrăjmașilor, după cum reiese din alte mențiuni.

4. Ceva mai târziu, Caesar, devenit stăpânul Romei după ce Pompeius și Senatul fugiseră dincolo de Marea Ioniană*, a hotărât să-l elibereze din lanțuri pe Aristobul și să-l trimită în Siria, cu două din legiunile sale, ca să

pună în ordine treburile de acolo. Dar speranțele lui Aristobul, trezite de puterea lui Caesar, s-au năruit repede, căci mai înainte ca el să treacă la fapte, partizanii lui Pompeius l-au răpus cu ajutorul otrăvurilor, astfel încât caesarieni s-au ocupat de înmormântarea lui. Până când Antonius l-a trimis după aceea în Iudeea și a avut grijă să-l înmormânteze în criptele regilor, leșul lui a fost conservat multă vreme în miere de albine⁶. Scipio⁷, înștiințat printr-o scrisoare de Pompeius să-lucidă și pe Alexandru, fiul lui Aristobul, l-a adus pe tânăr în fața judecății, acuzându-l de crimele săvârșite mai înainte împotriva romanilor, și i-a tăiat capul cu securea. Tragicul său sfârșit a avut loc la Antiohia. Frații lui au trecut sub protecția lui Ptolemeu, fiul lui Mennaei, domnitor peste ținutul Chalcis de la poalele Libanului, care l-a trimis pe feciorul său Phillipion la Ascalon, cerând văduvei lui Aristobul să-i trimită și pe fiul ei Antigonos, împreună cu fiicele sale. De una dintre ele, numită Alexandra, s-a îndrăgostit Phillipion și a luat-o de soție. După aceea tatăl lui l-a ucis și s-a căsătorit el însuși cu Alexandra, având de atunci încolo o deosebită grijă față de frații ei.

* Pompeius, investit cu puteri dictatoriale în vederea apărării Republicii, s-a refugiat în Grecia (17 martie-49 î.e.n.) împreună cu Senatul, care îl demisese din funcțiile sale pe Caesar, silindu-l să treacă în fruntea legiunilor sale Rubiconul, granița legală dintre provincie și metropolă. Așa s-a declanșat războiul civil.

⁶ Despre faptul că mierea de albine împiedică descompunerea cadavrelor vorbește și Pliniu cel Bătrân în *Istoria naturală* (XV, 18, 2 și 18, 6). Surselor antice semnaleză acest sistem de „îmbălsămare” la asirieni, spartani și Herodes cel Mare.

⁷ E vorba de Quintus Metellus Scipio, socrul lui Pompeius, devenit guvernatorul Siriei în 49 î.e.n.

207

CAPITOLUL VIII

1. După moartea lui Pompeius, obținută prin victoria asupra lui, Caesar a dus în Egipt războiul în care multe foloase i-a adus Antipater, conducătorul iudeilor sub ordinele lui Hyrcanos. Căci atunci când a vrut să aducă trupele aliate ale lui Mithridates, regele Pergamului, și acesta zăbovea la Ascalon, neputând să forțeze drumul prin Pelusion, a sosit Antipater însoțit de trei mii de pedestrași iudei înzestrați cu armament greu și a făcut în așa fel ca și căpeteniile arabilor să li se alătore. De dragul lui Antipater, chiar și întreaga Sirie a sărit în ajutorul lui Caesar, nici unul nevrând să rămână mai jos în zelul de a-l sluji pe Caesar; așijderea, căpetenia Iamblichos și fiul său Ptolemeu, care locuia în preajma Libanului, și aproape toate orașele. Mithridates a plecat așadar din Siria la Pelusion; deoarece locuitorii de acolo n-au vrut să-l primească, el a asediat orașul. Antipater s-a arătat cel mai viteaz dintre toți și, printr-o spărtură făcută în porțiunea zidului care îi revenea, a deschis cel dintâi calea de pătrundere în oraș a celorlalți. Astfel a fost cucerit Pelusion. Dar Antipater și Mithridates au fost împiedicați să ajungă la Caesar și de iudeii care sălășluiau în așa-zisul „Ținut al lui Onias”. Același Antipater i-a convins să urmeze pilda compatrioților lor, mai ales după ce le-a arătat o scrisoare a Marelui Preot Hyrcanos, prin care acesta îi îndemna să-și arate prietenia față de Caesar și să-i găzduiască oștirea, dându-i toate proviziile necesare. Cum au văzut că Antipater și Marele Preot erau de acord, aceștia s-au supus. Aflând de la ei cele întâmplare, locuitorii din Memphis l-au chemat la ei pe Mithridates, care s-a dus acolo și a primit supunerea lor.

2. Mithridates ocolise deja așa-zisa Deltă când a dat de dușmani în ținutul denumit „Tabăra iudeilor”. Aripa dreaptă a oștirii era comandată de Mithridates, iar aripa stângă de Antipater. În bătălia care s-a încins, aripa lui Mithridates a bătut în retragere și era pândită de o mare primejdie dacă Antipater și oștenii lui nu i-ar fi venit în ajutor pe malul fluviului, ca să-i scape pe cei aproape învinși de vrăjmașii lor, luându-i la goană pe egiptenii victorioși. Plecat în urmărirea lor, a pus stăpânire pe tabăra dușmană și l-a chemat înapoi pe Mithridates, care fugise departe. Au căzut în luptă

208

vreo opt sute dintre oamenii acestuia, iar dintre cei ai lui Antipater, doar patruzeci. Mithridates i-a scris lui Caesar despre desfășurarea bătăliei, atribuind lui Antipater victoria și salvarea lui, astfel că Caesar, în afara laudelor pe care i le-a adus atunci, l-a folosit apoi de-a lungul întregului război în înclcășările cele mai primejdioase. Antipater s-a și ales cu răni primite pe câmpul de luptă.

3. Când Caesar, la câțeva vreme după terminarea războiului, a călătorit pe mare până în Siria, i-a arătat o mare prețuire, confirmându-l pe Hyrcanos în funcția de Mare Preot, iar lui Antipater i-a acordat cetățenia romană și l-a scutit de plata tuturor impozitelor. Mulți susțin că și Hyrcanos l-a însoțit în această expediție și că a venit în Egipt, cuvintele mele fiind adevărate de Strabon Cappadocianul, care, în numele lui Asinius, spune: „Apoi Mithridates a pătruns în Egipt împreună cu Hyrcanos, Marele Preot al iudeilor”. Același Strabon, de astă dată în numele lui Hysicrates, face altundeva următoarea afirmație: „Mithridates a plecat singur, iar Antipater, guvernatorul Iudeii, chemat de el la Ascalon, a venit în ajutorul lui cu trei mii de oșteni și i-a determinat și pe ceilalți cărmuitori să i se alătore la rândul lor. La expediție a luat parte chiar și Marele Preot Hyrcanos”. Acestea sunt spusese lui Strabon.

4. În vremea aceea și Antigonos, fiul lui Aristobul, s-a înfățișat la Caesar și a deplâns soarta tatălui său, fiindcă datorită lui a pierit Aristobul, răpus de otrăvă, ca și pe cea a fratelui său, răpus de secure din porunca lui Scipio, implorându-l să se îndure de el, alungat din regatul părintesc. l-a învinuit apoi pe Hyrcanos și pe Antipater că supun poporul unei cărmuiri silnice, nedreptățindu-l chiar și pe el. Dar Antipater, care era de față, s-a apărat de acuzațiile la adresa lui și a arătat că Antigonos era un om nepotolit și răzvrătit, a amintit de asemenea căte osteneli a avut de îndurat, precum și sfaturile militare pe care le-a dat lui Caesar, vorbind despre faptele sale, al

căror martor a fost acesta. A mai zis că Aristobul a fost readus pe bună dreptate la Roma, fiindcă i-a fost un dușman statornic, fără să se arate niciodată binevoitor față de romani; fratele lui Antigonos și-a primit pedeapsa cuvenită pentru propriile jafuri de la Scipio, care n-a dat dovadă de abuz sau de nedreptate în ceea ce a întreprins împotriva lui.

5. Datorită acestor vorbe rostite de Antipater, Caesar a confirmat rangul de Mare Preot al lui Hyrcanos și lui Antipater

209

i-a dat voie să-și aleagă singur funcția pe care și-o dorea, numindu-l procurator¹ al Iudeei, cu libertatea de-a face orice poftea. I-a îngăduit lui Hyrcanos să reclădească zidurile de apărare ale patriei sale, atunci când i-a cerut această favoare: căci ele fuseseră ruinate de Pompeius. Caesar a scris consulilor de la Roma să consemneze această înțelegere printr-o inscripție pe Capitoliu. Hotărârea luată de Senat sună în felul următor: „Magistratul Lucius Valerius, fiul lui Lucius, a convocat Senatul în Templul Concordiei la data de 13 decembrie. Lucius Coponius, fiul lui Lucius din tribul Collina, și Papirius din tribul Quirin au fost de față la scrierea decretului privitor la faptul că solii iudeilor, Alexandru, fiul lui Iason, Nutnenius, fiul lui Antiochus, și Alexandru, fiul lui Dorotheus, bărbați de vază și apropiați nouă, au cerut să se reînnoiască vechea lor legătură de bunăvoință și prietenie față de romani, aducând drept simbol al acestei alianțe un scut de aur care valorează cincizeci de mii de galbeni. Totodată au stăruit să li se înmâneze scrisori adresate orașelor libere și regiilor, ca să poată trece în siguranță prin ținuturile și limanurile lor, fără să întâmpine nici un necaz. Senatul a hotărât așadar să accepte oferta lor de prietenie și favorizare, precum și ceea ce au cerut de la noi, acceptându-le scutul adus.” Acest eveniment s-a petrecut în luna Panemos² din cel de-al nouălea an al pontificatului³ și etnarhiei sale. Aceleași cinstiri le-a primit Hyrcanos și din partea poporului atenian, care trăsesse multe foloase de pe urma lui. El i-a trimis un decret cu următorul conținut: „în a cincea zi a lunii Panemos, pe când pritan⁴ era Dionysios, fiul lui Asclepiades, a fost înaintat

¹ Administratorul unei provincii imperiale mai mici, având și dreptul de a pedepsi cu moartea (ca de pildă Pontius Pilatus, care a deținut mai târziu aceeași funcție). Caesar a înlăturat reformele administrative ale lui Gabinus și a reunificat Iudeea, numindu-l „etnarh” (conducătorul unui popor) pe Hyrcanos II, care și-a păstrat pontificatul.

² Denumirea lunii iulie în calendarul siro-macedonean (Hecatombaion în cel atic).

³ Hyrcanos II a fost Mare Preot al Iudeei sub autoritatea proconsulului Siriei între 63 și 40 î.e.n.

⁴ Membru al colegiului care conducea treburile publice în orașele grecești antice. În Atena erau cincizeci de senatori aleși anual: câte cinci din totalul de zece triburi, care prezidau prin rotație Sfatul celor cinci sute. Ședințele începeau printr-o ceremonie de purificare (lustrajie), urmată de rugăciuni. Pritanie se numea intervalul de 35 sau 36 de zile în care senatorul își exercita singur funcția în numele propriului său trib.

210

conducătorilor decretul ateniilor, întocmit sub arhontele⁵ Agathocles pe data de 11 Munychion⁶, în cea de-a unsprezecea zi a pritaniei, la ședința care s-a ținut în teatru, secretar fiind Eucles, fiul lui Menandru din Alimusia. Dintre proedri⁷, poporul a împuternicit pentru desfășurarea scrutinului pe Dorotheos din Ercheia și pe colegii lui. Apoi Dionysios, fiul lui Dionysios, a înfățișat cum Hyrcanos, fiul lui Alexandru, Marele Preot și etnarhul iudeilor, și-a arătat mereu bunăvoința față de poporul său și de fiecare cetățean în parte, dându-și toată strădania în această privință, ca oricare dintre ateniinii veniți la el fie ca soli, fie pentru interese personale, să fie primit cu ospitalitate și s-a îngrijit ca aceștia să fie însoțiți și să se întoarcă acasă teferi. Precum s-a recunoscut mai înainte, așa a reieșit și acum: Theodoros, fiul lui Theodosios din Sunion, a vorbit poporului despre noblețea acestui om și dorința lui statornică de a ne ajuta atât cât îi stă la îndemână. S-a hotărât așadar ca, drept cuvenită cinstire, să i se acorde acestui bărbat o coroană de aur și să se pună statuia lui de bronz în Templul Poporului și al Grațiilor. Decernarea coroanei de aur să fie anunțată prin glasul crainicului în teatru, cu prilejul Serbărilor Dionysiace, la punerea în scenă a unei noi tragedii, așijderea la Panatenee, la celebrarea Eleusiniilor și la întrecerile atletice. Comandanții de oști trebuie să aibă grijă ca, atâta vreme cât acesta va continua să-și arate bunăvoința față de noi, să vădească la rândul lor toate semnele de cinstire și prețuire de care sunt în stare pentru râvna și generozitatea lui, spre a dovedi astfel că neamul nostru știe să-i recunoască pe oamenii de merit, făcându-i și pe alții să fie îndatoritori, așa cum se cuvine, și, stimulați de această prețuire, să se slujească de pilda noastră. În afară de asta, din rândul tuturor ateniilor să fie aleși niște soli însărcinați să-i înmâneze acest decret, spre a-l îndemna prin distincțiile acordate ca și de-acum încolo să-și păstreze meritele față de cetatea noastră.” Socot că am vorbit destul despre cinstirile pe care le-au adus lui Hyrcanos romanii și poporul atenian.

¹ înaltul magistrat care conducea republica, ales câte unul din cele zece triburi ateniene, având fiecare atribuții religioase, militare, juridice ș.a.m.d.

* Cea de-a zecea lună a calendarului atenian antic! corespunzătoare lunii aprilie din calendarul romanic.

⁷ Președinții aleși la fiecare adunare din celelalte nouă triburi care nu dețineau pritania în perioada aceea.

21

CAPITOLUL IX

1. Punând astfel în ordine treburile Siriei, Caesar a părăsit-o pe calea mării. După ce l-a însoțit pe Caesar în afara Siriei, Antipater s-a întors în Siria, unde a refăcut numaidecât zidurile ruinate de Pompeius și, cutreierând țara, a potolit răzmerița care o bântuia, fie prin amenințări, fie cu vorbă bună. Dacă rămâneau alături de Hyrcanos, aveau parte de fericire și se bucurau de bunurile lor, ducând un trai scutit de necazuri; dacă, dimpotrivă, își legau

speranța de tulburări, spre a trage foloase de pe urma lor, vor avea în el un stăpân aspru în loc de guvernator, în Hyrcanos un tiran în loc de rege iar în romani și în Caesar niște dușmani înverșunați, neîngăduind răsturnarea unui cârmuitor înscăunat de ei. Prin asemenea vorbe, Antipater a reușit cu ușurință să potolească lucrurile din țară.

2. Când a văzut că Hyrcanos era molâu și leneș, el și-a numit fiul lui cel mai mare, Phasael, conducătorul Hierosolymeii și al împrejurimilor sale, iar lui Herodes, care venea la rând după el, i-a încredințat Galileea, deși era foarte tânăr, căci abia împlinise douăzeci și cinci de ani. Totuși, acesta n-a arătat slăbiciunile vârstei și, fiindcă era un tânăr cu suflet mare, a găsit repede un prilej de a-și dovedi virtutea. Când s-a întâlnit întâmplător cu șeful de bandă Ezechias¹, care, cu o numeroasă ceată de tâlhari, devasta ținuturile din vecinătatea Siriei, l-a capturat, executându-l împreună cu mulți dintre complicii săi. Pentru această ispravă, sirienilor le-a devenit nespuse de drag: căci el le-a curățat ținutul pe care și-l doreau scăpat de tâlhari. De aceea, în sate și în orașe, el era proslăvit ca aducător al păcii, care i-a făcut să se bucure de avuțiile lor. În felul acesta, a fost remarcat chiar și de Sextus Caesar, care era o rudă a marelui Caesar și guvernatorul Siriei². Această faptă a lui Herodes a trezit în Phasael dorința de a se lua la

¹ Unii autori moderni văd în așa-zisa căpetenie de tâlhari un patriot stăpânit de zel religios, care lupta pentru îndepărtarea dominației străine. De aceea Herodes va fi tras la răspundere de concetățenii lui pentru uciderea lui Ezechias și a acoliților săi.

² Sextus Iulius Caesar, nepotul unchiului după tată al lui Gaius Iulius Caesar, a fost succesorul lui Metellus Scipio între 49-48 î.e.n.

212

întrecere cu fratele său și celebritatea lui l-a stimulat într-atât încât a vrut ca propria-i faimă să nu rămână mai prejos și și-a atras deplina prietenie a locuitorilor Hierosolymeii, el fiind stăpânul unic al orașului, fără să recurgă însă nici la mijloace necinstite, nici să abuzeze de putere în dauna cuiva. Aceste împrejurări favorabile au făcut ca Antipater să fie stimat la fel ca un rege și să i se atribuie cinstiri convenite doar unui cârmuitor. Totuși, aceste strălucitoare succese nu i-au stîrbit cu nimic, așa cum se întâmplă îndeobște în cazuri asemănătoare, supunerea și fidelitatea sa față de Hyrcanos.

3. Dar când au observat cât de mult crescuse autoritatea lui Antipater și a fiilor săi, fie prin favoarea poporului, fie datorită lui Hyrcanos și veniturilor Iudeei, frunțașii iudeilor s-au dezlănțuit împotriva lui. Antipater avea de fapt bune legături de prietenie cu autocrații Romei și s-a oferit să le trimită banii lui Hyrcanos, dar și-a asumat el însuși meritul acestui dar: l-a trimis așadar în numele său și nu al lui Hyrcanos. La aflarea isprăvii lui, Hyrcanos nu s-a supărat deloc, ci mai degrabă s-a înveselit. Frunțașii iudeilor s-au temut de îndată ce au văzut cât de impulsiv, îndrăzneț și avid de putere era Herodes și s-au dus în sfârșit la Hyrcanos, acuzându-l fățiș pe Antipater prin următoarele cuvinte: „Câtă vreme vei mai privi nepăsător la cele ce se întâmplă în țară? Oare nu vezi că Antipater și odraslele lui ți-au acaparat întreaga putere, iar tu ai rămas rege doar cu numele? Nu trebuie să-ți scape faptul că nici tu nu ești în afară de orice primejdie, câtă vreme nu te sinchisești de tine și de domnia ta. Căci Antipater și fiii lui nu sunt acum așa-ziii guvernatori ai țării tale, precum îți închipui probabil, ci ei vor deveni pe față adevărații regi. Oare Herodes, fiul lui, nu a ucis-pe Ezechias și pe tovarășii săi, fără să țină seama de legea noastră, care nu îngăduie execuția unui răufăcător, dacă el n-a fost condamnat la moarte printr-o sentință a Sinedriului? Totuși, a cutezat să facă aceasta, fără să aibă încuviințarea ta!”

4. Ascultarea acuzațiilor l-a convins pe Hyrcanos; mânia lui a fost atârșată și de mamele celor executați de Herodes. Căci în fiecare zi ele îi rugau în templu, deopotrivă, pe rege și poporul, să-l cheme pe Herodes în fața Sinedriului, ca să dea socoteală pentru faptele sale. Înduplecat de acestea, Hyrcanos l-a chemat pe Herodes, să se aplece de acuzațiile care i se

213

aduceau. Și Herodes s-a dus acolo așa cum l-a sfătuit părintele său, adică nu ca un om de rând, ci însoțit de o escortă și gărzi de corp. După ce și-a pus la cale treburile în Galileea, așa cum se cuvenea înaintea judecării, și-a luat atâția însoțitori câți să-i ajungă pe drum, ca nu cumva să-l sperie pe Hyrcanos, dacă aducea cu sine trupe prea numeroase, nici să se înfățișeze la judecată descoperit și fără apărare. Sextus, guvernatorul Siriei, l-a îndemnat printr-o scrisoare pe Hyrcanos să-l scape pe Herodes de proces, aducându-i amenințări dacă nu se supunea. Sosirea scrisorii lui Sextus a fost de bun augur, fiindcă Hyrcanos dorea oricum să-l absolve de pedeapsa Sinedriului pe Herodes, pe care îl îndrăgea ca pe fiul lui. După ce Herodes s-a prezentat în fața Sinedriului însoțit de escortă, toți au amuțit și n-a cutezat să-l învinuiască nici unul dintre cei ce susținuseră mai înainte acuzațiile sus și tare. În jur domnea o tăcere adâncă și nimeni nu știa ce-i de făcut. În această situație stânjenitoare, s-a ridicat un anume Sameas, om drept și străin de frică, și a rostit următoarele vorbe: „Dragi judecători și tu, regele meu, nu mi-a mai fost dat să cunosc un asemenea om, și cred că nici voi nu vă puteți aminti de vreunul, care să se fi înfățișat astfel la proces, chemat de voi să-și apere cauza! Toți cei ce s-au prezentat până acum înaintea înaltului Sinedriu la judecată au fost umili și avut o ținută sfioasă, căutând să ne inspire milă prin părul răvășit și veșmintele lor negre. În schimb, acest drăgălaș Herodes, învinuit de omor și chemat pentru o acuzație nespuse de gravă, stă în fața noastră cu straie de purpură, pletele pieptănate cu grijă și înconjurat de oameni bine înarmați ca să neucidă în cazul când îl condamnăm în numele legii, scăpând teafăr prin încălcarea dreptății. Lui Herodes nu-i aduc însă nici o muștrare fiindcă pune siguranța personală mult mai presus de respectul față de lege, ci mai degrabă vouă și regelui vă reproșez faptul că i-ați îngăduit să-și facă de cap. Gândiți-vă că mare este Dumnezeu și că acela pe care vreți să-l sloboziți de dragul lui Hyrcanos vă va

pedepsi într-o zi împreună cu regele însuși!" Și el nu s-a înșelat deloc în prezicerile sale. Căci atunci când a ajuns rege, Herodes i-a ucis pe toți cei ce au făcut parte din Sinedriu, ba chiar și pe Hyrcanos, cu excepția lui Sameas. Pe acesta l-a cinstit atât de mult pentru spiritul său de dreptate și fiindcă mai târziu, când Herodes a asediat orașul împreună cu

214

Sosius, a sfătuit poporul să-l primească, spunând că nu putea să-l alunge pentru vechile lui păcate.

5. Cum și-a dat seamă că membrii Sinedriului aveau de gând să-l condamne la moarte pe Herodes, Hyrcanos a amânat judecata pentru a doua zi și l-a sfătuit în taină pe acuzat să părăsească orașul, căci doar așa putea să scape de pericol. Acesta a plecat așadar la Damasc, chipurile, ca să fugă de rege. De îndată ce a ajuns la Sextus Caesar și s-a simțit la adăpost de primejdii, și-a dat în vileag intenția de-a nu se mai prezenta la judecată dacă Sinedriul îl va chema din nou. Cei ce făceau parte din Sinedriu s-au indignat atunci și s-au străduit să-l convingă că făcea toate acestea în defavoarea lui. Nu scăpa din vedere avertismentul lor, dar nu se dumirea ce trebuie să facă, din lașitate și nechibzuință. După ce Sextus l-a numit pe Herodes guvernatorul Coelesiriei (funcție pe care și-o plătită cu banii lui), Hyrcanos s-a temut că Herodes îi va declara război. Temerea lui s-a adeverit ceva mai târziu. Herodes a pornit într-adevăr cu oastea împotriva lui, mâniat că fusese dat în judecată, fiind chemat să vină în fața Sinedriului. Dar propriu-i tată Antipater și fratele său l-au împiedicat să se năpustească asupra locuitorilor Hierosolymeii, s-au pus de-a curmezișul și i-au domolit elanul, implorându-l să nu dezlănțuie atacul, ci să folosească doar amenințările și intimidarea împotriva regelui mulțumită căruia a ajuns să dobândească demnitățile sale. Chiar dacă l-a jignit faptul că a fost chemat la judecată, trebuie să țină minte că a fost eliberat și să se arate îndatorat, în loc să recurgă la măsuri silnice, dovedindu-se nerecunoscător față de cel ce îi salvase viața. Se cuvine să-și dea singur seama că Dumnezeu mănuieste schimbătoarea cumpănă a războiului, așa că deznodământul expediției sale este nesigur și nu poate să-și pună toată speranța în izbânda lui câtă vreme se războiește cu propriul său rege și tovarăș, care i-a adus nenumărate binefaceri, neîngăduind să i se întâmple nici un rău. Cât privește învinuirile aduse persoanei sale, Hyrcanos a dat de bănuit nu atât prin sine însuși, cât mai ales prin sfetnicii lui proști, care l-au făcut să se poarte cu el cu mai mare asprime. Aceste sfaturi l-au înduplecat pe Herodes, care a socotit că, pentru planurile sale de viitor, își demonstrase suficient puterea în fața poporului. Așa stăteau lucrurile în Iudeea.

215

CAPITOLUL X

1. După ce plutise între timp cu o corabie până la Roma, Caesar pregătea o expediție în Africa, unde vroia să poarte război cu Scipio și Cato¹. Hyrcanos i-a trimis o solie prin care îl ruga să întărească vechiul tratat de prietenie și alianță. Mi s-a părut că se impune acum să înșir aici toate dovezile de cinstire aduse poporului nostru de către romani și autocrații lor, precum și alianțele încheiate, ca să cunoască lumea întreagă că regii Asiei și ai Europei ne-au prețuit, stimându-ne pentru bărbăția și credința noastră. Întrucât sunt porniți împotriva noastră, mulți nu vor să creadă ceea ce au scris despre noi perșii și macedonenii, sub pretextul că operele acestor istorici nu pot fi consultate pretutindeni, negăsindu-și locul nici măcar în arhivele de stat, ci se păstrează numai la noi și la câteva neamuri străine. Totuși, mai presus de orice tăgadă sunt documentele romanilor (căci ele sunt păstrate în bibliotecile publice ale orașului, ba chiar și pe Capitoliu, gravate pe coloane de aramă; până și Gaius Iulius Caesar a înălțat o coloană de aramă pentru iudeii din Alexandria ca să dezvăluie în scris că ei sunt cetățeni alexandrinii). Din aceste surse voi extrage dovezile mele. Voi reproduce decretul emis de Senat și pe cele ale Gaius Iulius Caesar, privitoare la Hyrcanos și la poporul nostru.

2. „CAIUS IULIUS CAESAR, IMPERATOR², MARE PONTIF³ ȘI DICTATOR⁴ A DOUA OARĂ salută pe magistrații sidonieni, Senatul și poporul. Dacă sunteți sănătoși,

¹ Marcus Porcius Cato Uticensis (95-46 î.e.n.), om politic și orator roman, suflul rezistenței senatoriale împotriva cuceritorului Galliei, a devenit guvernator al Africii (47-46 î.e.n.). Caesar a debarcat în Africa de Nord și a învins puternica armată a pompeienilor în bătălia de la Thapsus (6 aprilie 46 î.e.n.).

² în elină „autocrator” și în latină „imperator” - titlu onorific, dat de către armată unui general victorios, care după moartea lui Caesar a căpătat sensul de „împărat”.

³ Pontifex Maximus - șeful colegiului pontificilor, preoți însărcinați cu supravegherea cultului religios public și privat.

⁴ Magistrat suprem care deținea întreaga putere a statului, ales de Senat pe timp de șase luni spre a face față unor împrejurări excepționale, prin care trecea republica romană.

216

mă bucur nespus. Eu și oștirea mea ne simțim bine. Vă trimit alăturat într-un exemplar scris pe o tablă decretul privitor la Hyrcanos, fiul lui Alexandru, Mare Preot și etnarh al iudeilor, ca să-l depuneți în arhiva publică. Vreau ca el să fie gravat pe table de aramă în limba greacă și latină. Iată conținutul lui: Iulius Caesar, dictator a doua oară și Mare Pontif, după consultarea sfetnicilor mei, am decretat cele ce urmează. Deoarece iudeul Hyrcanos, fiul lui Alexandru, și acum și mai înainte, atât în timp de pace cât și în timp de război, și-a demonstrat credința și râvna față de țelurile noastre, lucru recunoscut de mulți alți dictatori, ba chiar de curând, cu prilejul războiului alexandrin, ne-a venit în ajutor cu o mie cinci sute de oșteni, care au întrecut în vitejie pe toți cei ce mi-au fost trimiși de Mithridates, ca atare, decid ca Hyrcanos, fiul lui Alexandru, precum și copiii lui, să fie

etnarhi ai Iudeei și să dețină pentru totdeauna pontificatul după datina lor străbună, iar el și feciorii lui să ne fie aliați, urmând să se numere printre prietenii noștri de nădejde. Ordon ca averile care revin Marilor Preoți prin lege sau au fost dobândite prin donații să rămână în posesia lui și a fiilor săi. Dacă izbucnește vreo ceartă între iudei, privitoare la rânduiele lor, el însuși să fie judecătorul care dă verdictul. Nu îngădui nimănui să ierneze la ei sau să le ceară bani."

3. „CONSULUL CAIUS CAESAR emite ordine, concesi și decrete cu următoarele prevederi. Fiii lui Hyrcanos să fie cărmuitorii neamului iudeilor și să aibă parte de ținuturile care le revin lor, iar Marele Preot și etnarhul iudeilor să-i abată de la săvârșirea nedreptăților. La Hyrcanos, fiul lui Alexandru, Marele Preot al iudeilor, să fie trimiși soli care să încheie tratatul de prietenie și alianță; conținutul-lui să fie săpat pe table de aramă, expuse și pe Capitoliu, și în templele din Sidon, Tyr și Ascalon, cu caractere latine și grecești. Să se aibă în vedere ca documentul acesta să ajungă la toți cvestorii și pretorii fiecărui oraș, precum și la prietenii noștri, pentru ca ei să ne primească solii cu ospitalitate și mandatul lor să răzbată pretutindeni."

4. „CAIUS CAESAR, IMPERATOR, DICTATOR ȘI CONSUL, călăuzit de cinste, virtute și bunăvoință, ordonă spre fericirea și norocul Senatului și poporului roman ca Hyrcanos, fiul lui Alexandru și, alături de el, propriii lui fii, să fie Marii

217

Preoți și sacerdoții locuitorilor din Hierosolyma și ai întregului popor, având aceleași drepturi și datini ca și preoții străbunilor lor."

5. „CAIUS CAESAR, CONSUL A CINCEA OARĂ, decretează să li se îngăduie iudeilor să locuiască în orașul Hierosolyma și să-l întărească și lui Hyrcanos, fiul lui Alexandru, Marele Preot și etnarhul iudeilor, să cărmuiască după bunul lui plac; de asemenea, să li se scadă iudeilor, la fiecare doi ani, câte un cor din dijma lor pentru venituri, fără să se mai perceapă de la ei în viitor biruri sau să se încaseze impozite."

6. „CAIUS CAESAR, IMPERATOR A DOUA OARĂ, a hotărât: I. întreaga țară, în afară de Ioppe, să plătească tribut locuitorilor orașului Hierosolyma, în fiecare an, cu excepția celui de-al șaptelea, denumit Sabatic, când datina cere să nu se culegă fructe și nici să se facă însământări. II. Așijderea Sidonul trebuie să le dea, din doi în doi ani, drept bir, o pătrime din recoltele sale; pe lângă asta, el va plăti lui Hyrcanos și fiilor săi zeciuala pe care au încasat-o și strămoșii lor. III. Nici un înalt funcționar, general sau ambasador nu are voie să recruteze trupe auxiliare în interiorul hotarelor Iudeei; nici oștenilor nu li se permite să ceară bani pentru iernare sau în alte scopuri de la localnici, aceștia fiind scutiți de orice jecmănire. IV. Cele ce le vor agonisi, cumpăra sau moșteni în viitor, să le păstreze de-a pururi. V. Cetatea Ioppe, care a fost a iudeilor din capul locului, de când au făcut alianță cu romanii, să rămână a lor, precum odinioară. În numele orașului stăpânit de ei, Hyrcanos, fiul lui Alexandru, și feciorii săi să primească drept bir de la proprietarii ogoarelor pentru cerealele recoltate în împrejurimi și trimise anual prin portul lor la Sidon câte șase sute douăzeci de mii și șaptezeci și cinci de băncioare, cu excepția celui de-al șaptelea an, denumit Sabatic, când nu se fac arături și nu se culeg fructele din pomi. VI. Cât privește satele din Câmpia mare, care sunt ale lui Hyrcanos și ale strămoșilor săi, Senatul hotărăște ca ele să revină lui Hyrcanos și iudeilor, me'nținându-se drepturile pe care le-au avut mai înainte. Rămân neatinse chiar și drepturile pe care le dețin mai de mult iudeii, pe de o parte, Marii Preoți și sacerdoții, pe de altă parte, precum și binefacerile care le-au fost atribuite de către poporul roman și

218

de Senat. De aceleași drepturi se bucură și locuitorii din Lydda. VII. Localitățile, ținuturile și cătunele care au aparținut regilor Siriei și Feniciei, ca aliați ai poporului roman, obținute prin donație pentru uzufructul lor, sunt trecute de Senat în posesia etnarhului Hyrcanos și a iudeilor. VIII. Așijderea Hyrcanos, fiii săi și solii trimiși de ei au dreptul să asiste alături de senatori la jocurile de gladiatori și luptele cu animale sălbatice, iar atunci când au cerut voie de la dictator sau de la comandantul cavaleriei să ia cuvântul, ei sunt aduși la Senat, urmând să primească în decurs de zece zile răspuns la cererile lor printr-o hotărâre senatorială."

7. „CAIUS CAESAR, IMPERATOR A PATRA OARĂ, CONSUL A CINCEA OARĂ ȘI DICTATOR PE VIAȚĂ, a făcut următoarele declarații despre drepturile lui Hyrcanos, fiul lui Alexandru, și ale feciorilor săi. Întrucât comandantii care au fost înaintea mea au adus atât în provincie cât și în fața Senatului și a poporului mărturii favorabile despre Hyrcanos, Marele Preot al iudeilor, și despre iudeii înșiși, iar poporul și Senatul le-au adus mulțumiri, se cuvine să ținem minte și să ne străduim, la rândul nostru, ca Senatul și poporul să-și arate cuvenita recunoștință față de Hyrcanos, de poporul iudeu și de fiii lui Hyrcanos pentru bunăvoința și binefacerile pe care ni le-au adus."

8. „CAIUS CAESAR, PRETOR ȘI CONSUL AL ROMANILOR, transmite salutări magistraților, Senatului și poporului din Păros. Au venit la mine iudeii din Delos și câțiva iudei care locuiesc împreună cu voi și, în prezența solilor voștri, s-au plâns că printr-un decret îi împiedicați să trăiască după datinile lor strămoșești și religioase. Nu-mi plac deloc asemenea decrete îndreptate împotriva prietenilor și aliaților noștri, cărora le interziceți să-și ducă traiul potrivit tradițiilor proprii și să dea bani pentru ospete comune și slujbe divine, mai ales că nici la Roma nu sunt oprți să facă aceste lucruri. Căci Caesar, pretorul și consulul nostru, când a dat ordinul prin care au fost suprimate la Roma întrunirile publice, n-a interzis totodată și strângerea banilor și desfășurarea ospetelor. Așa și eu, interzicând celelalte soiuri de întruniri, le admit doar pe cele ale iudeilor, care

se adună după obiceiurile și orânduiri strămoșești, rămânând credincioși acestora. Ar fi frumos din
219

partea voastră ca, de vreme ce ați dat un decret îndreptat împotriva prietenilor și aliaților noștri, să-l abrogați, ținând seama de meritele și fidelitatea lor față de noi."

9. După moartea lui Gaius Caesar, consulii Marcus Antonius și Publius Dolabella au convocat Senatul și, introducând pe solii lui Hyrcanos, au primit oferta lor de colaborare și au încheiat cu ei un tratat de prietenie. Senatul a hotărât așadar să primească toate cererile pe care le-au adus solii în fața lui. Reproduc aici decretul, pentru ca cititorii acestei istorii să-l aibă la îndemână, spre adevărea spusele mele. Iată ce cuprins are el.

10. „Hotărârea Senatului, extrasă din arhiva de table a cvestorilor publici, sub cvestorii urbani Quintus Rutilius și C-aius Cornelius, la începutul tablei a doua. întocmită pe data de 11 aprilie în Templul Concordiei, la scrierea ei au fost de față Lucius Calpurnius Piso din tribul Menenia, Servius Papinius Potitus din tribul Lemonia, Gaius Canius Rebilus din tribul Tarentina, Publius Tidetius și Lucius Apulinus, fiul lui Lucius din tribul Sergia, Flavius, fiul lui Lucius din tribul Lemonia, Publius Platius, fiul lui Publius din tribul Papiria, Marcus Acilius, fiul lui Marcus din tribul Maecia, Lucius Erucius, fiul lui Lucius din tribul Stellatina, Marcus Quintus Plancillus din tribul Pollia și Publius Serius, propunerea fiind făcută. de consulii Publius Dolabella și Marcus Antonius. Această Hotărâre a Senatului conține decretul în favoarea iudeilor, dat de Gaius Caesar, care n-a avut grijă să-l predea atunci la arhivă, așa cum au făcut acum Publius Dolabella și Marcus Antonius, care l-au gravat pe table de aramă și l-au predat cvestorilor urbani, să depună textul la arhivă, pe table în dublu exemplar. Actul a fost întocmit la data de 9 februarie, în Templul Concordiei. Au asistat, ca soli ai Marelui Preot Hyrcanos: Lysimachos, fiul lui Pausanias, Alexandru, fiul lui Theodoros, Patroclos, fiul lui Chaerea și Ionathas, fiul lui Onias."

11. Hyrcanos a trimis pe unul din solii aceștia la Dolabella, care cărmuia atunci Asia, și l-a rugat să-i scutească de serviciul militar pe iudei, spre a le îngădui respectarea obiceiurilor strămoșești, lăsându-i să-și ducă viața potrivit acestora. Cum a primit epistola lui Hyrcanos, fără să mai stea în cumpănă, Dolabella a trimis o scrisoare privitoare la iudei tuturor

220

asiaticilor, mai întâi locuitorilor din Efes, care ocupau primul loc în Asia. Ea conține următorul decret:

12. „DOLABELLA, IMPERATOR, în prima zi din Lenaion⁵, sub pritanul Artemon, transmite salutări Senatului efesienilor, magistraților și poporului. Alexandru, fiul lui Theodoros, solul lui Hyrcanos, fiul lui Alexandru, Marele Preot și etnarh al iudeilor, m-a înștiințat că nu pot să devină oșteni cetățenii săi fiindcă ei n-au voie să mânăscă armele, nici să călătorească în ziua de Sabat și nici să-și procure bucatele strămoșești cu care au obiceiul să se hrănească. Ca atare, aidoma comandanților care au fost înaintea mea, eu le dau scutirea de serviciul militar și le permit să respecte datinile străbune, când ei se întrunesc după tradiția lor să îndeplinească slujbele divine, în vederea purificării lor și a aducerii jertfelor și vă ordon să aveți grijă ca această scrisoare să circule de la un oraș la altul."

13. Aceasta a fost favoarea făcută de Dolabella poporului nostru, atunci când Hyrcanos și-a trimis solul la el. Mai sunt și alte pilde: „Consulul Lucius Lentulus a spus: Pe iudeii care au cetățenie romană și trăiesc în Efes după ritul iudaic i-am scutit de serviciul militar din motive religioase în ziua de 20 septembrie, în timp ce consulii erau Lucius Lentulus și Gaius Marcellus. Au fost de față solii Titus Appius Balgus, fiul lui Titus, Titus Tongius, fiul lui Titus din tribul Cmtstulina, Quintus Raesius, fiul lui Quintus, Titus Pompeiis Longinus, fiul lui Titus, tribunul militar Gaius Servilius Bracchus, fiul lui Gaius din tribul Tarentina, Publius Clusius Gallus, fiul lui Publius din tribul Veturia, precum și Gaius Sentius, fiul lui Gaius Sentius din tribul Sabatina." „Titus Appius Bulbus, fiul lui Titus, sol și propretor, transmite salutări magistraților efesieni, Senatului și poporului. La intervenția mea, consulul Lucius Lentulus i-a scos din rândul oștenilor pe iudeii din Asia. Apoi am cerut același lucru propretorului Fannius și procestorului Lucius Antonius și l-am obținut, rămânând ca voi să aveți grijă să nu-i supărați în această privință."

14. DECRETUL DELIENILOR. „Hotărâre luată de pretori în ziua de 20 a lunii Tharghelion', arhonte fiind Boeotos.

⁵A doua lună a iernii pentru grecii din Asia. care își trăgea numele de la teascurile închinete celebrării lui Bacchus, zeul vinului. Leneenele erau sărbătorite de atenieni în luna Gamelion (ianuarie) cu procesiuni dionysiace care se îndreptau spre templul Lenaion, situat la sud de Acropole.

¹ Denumirea lunii mai din calendarul atic.

221

1

Solul Marcus Piso, sosit în orașul nostru să conducă recrutarea, ne-a chemat pe noi și pe mulți alții și ne-a poruncit că, dacă avem iudei care au cetățenie romană, să nu-i necăjim deloc cu înrolările, deoarece consulul Cornelius Lentulus i-a scutit pe iudei de serviciul militar din motive religioase. De aceea trebuie așadar să vă

supuneți pretorului." Un decret cu același conținut, privitor la iudei, au emis și locuitorii orașului Sardes.

15. „CAIUS FANNIUS, FIUL LUI CAIUS, IMPERATOR ȘI CONSUL, salută pe magistrații din insula Cos. Țin să vă înștiințez că au venit la mine niște soli ai iudeilor și m-au rugat să primesc decretul întocmit de Senat pentru ei. Aceste decizii vă privesc și pe voi, deopotrivă. Vreau ca, potrivit Hotărârii Senatului, să-i primiți pe acești soli și să aveți grijă ca ei să treacă nestingheriți prin meleagurile voastre, întorcându-se teferi în patria lor."

16. „CONSULUL LUCIUS LENTULUS declară: pe iudeii cu cetățenie romană, despre care știu că trăiesc în orașul Efes, respectând sfintele slujbe și riturile iudaice, îi scutesc de serviciul militar, din motive religioase. Aceasta s-a împlinit la data de 19 septembrie."

17. „LUCIUS ANTONIUS, FIUL LUI MARCUS, PRO-CVESTOR ȘI PROPRETOR, transmite salutări magistraților, Senatului și poporului sardienilor. Întrucât iudeii care au primit cetățenie romană s-au înfățișat la mine și mi-au explicat că ei au de multă vreme înținerile și legile lor străbune, precum și un loc anume, unde își încheie afacerile și judecă disputele dintre ei. Cerându-mi voie să facă la fel de-acum încolo, am hotărât să le permit acest lucru."

18. „MARCUS PUBLIUS, FIUL LUI SPURIUS, MARCUS, FIUL LUI MARCUS ȘI PUBLIUS, FIUL LUI LUCIUS declară: când ne-am dus la proconsulul Lentulus și i-am transmis faptul că Dositheus, fiul lui Cleopatrades, a încercat să scutească de serviciul militar pe iudeii care obișnuiesc să celebreze sărbătorile iudaice, acesta i-a îndeplinit dorința la data de 19 septembrie."

19. „CONSULII LUCIUS LENTULUS, FIUL LUI QUINTILIUS, ȘI CAIUS MARCELUS au condus dezbaterile. Au fost de față: solul Titus Appius Balbus, fiul lui Titus din tribul Horatia, Titus Tongius din tribul Crustumina, Quintus

222

Raesius, fiul lui Quintus, Titus Pompeius, fiul lui Titus, Cornelius Longinus, tribunul militar Caius Servilius Bracchus, fiul lui Gaius din tribul Terentia, Publius Clusius Callus, fiul lui Publius din tribul Veturia, tribunul militar Caius Teutius, fiul lui Caius din tribul Aemilia, Sextus Atilius Serranus, fiul lui Sextus din tribul Aesquilina, Caius Pompeius, fiul lui Caius din tribul Sabatina, Titus Appius Menander, fiul lui Titus, Publius Servilius Strabo, fiul lui Publius, Lucius Paccius Capito, fiul lui Lucius din tribul Collina, Aulus Furius Tertius, fiul lui Aulus și Appius Menas. În prezența acestor bărbați, Lentulus a enunțat următorul decret: iudeii cu cetățenie romană care trăiesc în Efes după ritul iudaic sunt scutiți de serviciul militar din motive religioase."

20. „ARHONȚII DIN LAODICEA⁷ SALUTĂ PE CONSULUL CAIUS RABIRJUS, FIUL LUI CAIUS. Sopater, trimisul Marelui Preot Hyrcanos, ne-a înmănat o scrisoare a ta, vestindu-ne că niște soli veniți din partea Marelui Preot Hyrcanos au adus un înscris privitor la poporul său, care prevede că iudeii au voie să-și celebreze zilele de Sabat și ceremoniile statornicite de legile lor străbune, astfel că nimeni nu are dreptul să-i împiedice, fiindcă ei ne sunt prieteni și aliați și nici unul din provincia noastră nu trebuie să-i stânjenească, de vreme ce ai dat poruncă să se supună ordinelor tale trallianilor* care s-au declarat pe față ostili acestor ordine contrare dorinței lor. Ca atare, ei te-au rugat să ne scrii și nouă despre măsurile privitoare la iudei. Iar noi, gata oricând să ne supunem ordinelor tale, am primit scrisoarea ta și am depus-o în arhiva noastră publică de documente. Cât privește celelalte porunci pe care ni le-ai dat, ne vom da străduința să nu te supărăm deloc."

21. „PUBLIUS SERVILIUS GALBA, FIUL LUI PUBLIUS, PROCONSUL, transmite salutul său magistraților milesieni, Senatului și poporului. Concetățeanul vostru Prytanis, fiul lui Hermas, a venit la mine în orașului Tralles, unde aveam o întrunire, și mi-a dezvăluit că voi nu-i tratați pe iudei conform dorinței noastre, ci îi împiedicați să-și

L

⁷ Numele mai multor orașe antice din Mesopotamia, Siria și Frigia. Aici este vorba de cel situat pe coasta vestică a Siriei, la sud de muntele Casios. * Locuitorii orașului Tralles din Lidia, menționat în documentul următor.

223

sărbătorească zilele de Sabat, să-și îndeplinească tradiționalele jertfe și să trăiască după propriile lor datini, el însuși fiind cel ce a alcătuit decretul pe căi legale. Vreau să vă comunic că, după ce am dat ascultare ambelor părți, am hotărât: iudeii nu trebuie să fie împiedicați să trăiască după obiceiurile lor."

22. DECRETUL LOCUITORILOR PERGAMULUI. „Hotărârea pretorilor, luată sub pritanul Cratippos în prima zi a lunii Daisios⁹. Romanii, după pilda dată de strămoșii lor, au înfruntat pieptiș primejdiile pentru a asigura securitatea comună a tuturor oamenilor, străduindu-se pe întrecute să chezășuiască bunăstarea și pacea deplină a

aliaților și prietenilor lor. Înfațișându-se așadar solii trimiși de poporul iudeu și de Marele Preot Hyrcanos, aleșii și nobilii bărbați Straton, fiul lui Theodotos, Apollonios, fiul lui Alexandru, Aeneas, fiul lui Antipater, Aristobul, fiul lui Amyntas, și Sosipater, fiul lui Phillipos, Senatul, după ce a ascultat expunerea fiecăruia în parte, a hotărât, potrivit spuselor lor, să-i scrie regelui Antioh, fiul lui Antioh, că nu mai are voie să aducă nici o jignire iudeilor, aliații romanilor, și trebuie să le restituie fortărețele, limanurile și ținuturile pe care le-a luat de la ei. El să le îngăduie deopotrivă să-și folosească porturile, fără ca nimeni să le ceară vamă pentru ceea ce exportă din ținuturile iudeilor sau din limanurile proprii, fie că-i rege, fie că-i supus, cu excepția lui Ptolemeu, regele alexandrinilor, deoarece este prietenul și aliatul lor. Totodată, el trebuie să-și retragă garnizoana din orașul loppe, așa cum ni s-a cerut. Senatorul nostru Lucius Pettius, bărbat ales și nobil, a dat poruncă să ne ocupăm de îndeplinirea întocmai a celor hotărâte de Senat și să avem grijă ca solii să ajungă în patria lor vii și nevătămați. L-am introdus în Senat, la adunarea noastră, primind de la el scrisoarea și hotărârea Senatului, apoi el ne-a spus cu multă râvnă ce virtuos și mărinimos este Hyrcanos, care se preocupă ca atât întregul stat cât și fiecare cetățean venit la dânsul să propășească deopotrivă. Apoi am depus scrisoarea la arhiva noastră publică și am decis ca, potrivit hotărârii Senatului, să-i ajutăm pe iudei, ca pe niște aliați ai romanilor. În sfârșit, Theodoros, de la care primisem scrisoarea și hotărârea Senatului, i-a rugat pe pretorii

¹ A cincea lună din calendarul macedonean antic (iunie).

224

noștri să-i trimită lui Hyrcanos o copie a decretului, precum și solii care să cunoască zelul poporului nostru și să-l îndemne să-și păstreze și chiar să sporească prietenia, spre a oferi privilegii pentru noi binefaceri care să atragă după ele cuvenitele dovezi de recunoștință, fără să dea uitării faptul că, încă de pe vremea lui Abraham, părintele tuturor evreilor, strămoșii noștri le-au fost prieteni, potrivit dovezilor găsite în arhivele noastre publice."

23. **DECRETUL LOCUITORILOR DIN HALICARNAS.** „În a ...-a zi a lunii Anthesterion¹⁰, sub preotul Memnon, fiul lui Orestidas și al lui Euronymos, prin adopțiune, norodul a luat următoarea hotărâre la propunerea lui Marcus Alexander. Deoarece noi ne-am dovedit totdeauna cu mult zel evlavie față de Dumnezeu și de credință, slujindu-ne de pilda poporului roman și a oamenilor merituși, precum și de faptul că ei au îngăduit iudeilor, aliații și prietenii lor, să-și aducă nestânjeniți în oraș jerfele sfinte și să-și celebreze în adunări propriile sărbători, am decis și noi să permitem tuturor iudeilor care vor, fie bărbați, fie femei, să-și respecte Sabatul, îndeplinind sfintele slujbe după ritul iudaic și înălțând rugi după datina străbună. Oricine îi va împiedica, magistrat sau simplu cetățean, să fie amendat de către oraș."

24. **DECRETUL LOCUITORILOR SARDESULUI.** „Senatul și poporul, la propunerea pretorilor, au luat hotărârea de mai jos. Întrucât cetățenii iudei care locuiesc în orașul nostru s-au bucurat totdeauna de multe binefaceri din partea poporului, iar acum au adresat Senatului și poporului rugămintea ca, în urma recunoașterii de către Senat și de norodul roman a libertății lor de-a se întruni și de-a trăi după legile proprii, să nu li se mai pună piedici în aceste privințe, ci să li se repartizeze un loc unde să se poată întâlni cu soțiile și copiii lor, înălțând rugile rămase din moși-strămoși și închinând jertfe lui Dumnezeu. Senatul și poporul au decis așadar că ei au voie să se întrunească în anumite zile și să înfăptuiască toate cele orânduite de legile lor și în același timp să stabilească împreună cu pretorii locul potrivit pentru construirea locuințelor proprii, așa cum vor crede ei de cuviință, indicând și

¹¹ Februarie, în vechiul calendar atic.

225

L

agoranomilor" orașului alimentele necesare traiului lor zilnic, pe care trebuie să le procure aceștia."

25. **DECRETUL LOCUITORILOR EFESULUI.** „Sub pritanul Menophilos, în prima zi a lunii Artemisios¹², la propunerea eforilor, făcută prin vorbele lui Nicanor, fiul lui Euphemos, poporul a hotărât ceea ce urmează. După ce iudeii care locuiesc în orașul nostru au adresat proconsulului Marcus Iulius Pompeius, fiul lui Brutus, rugămintea de a li se permite să respecte zilele de Sabat și să facă toate cele orânduite de datinile lor străbune, dar să nu întâmpine nici o piedică, ei au primit încuviințarea pretorului; așadar, Senatul și poporul, ținând seama de faptul că romanii îngăduie acest lucru, au decis ca nimeni să nu mai interzică iudeilor să-și celebreze Sabatul, fără să primească o amendă, ci fiecare să le permită înfăptuirea tuturor obiceiurilor după datinile proprii."

26. Mai există multe alte asemenea hotărâri ale Senatului și Imperatorilor, luate în favoarea lui Hyrcanos și a neamului nostru, precum și decrete ale orașelor și răspunsuri ale pretorilor la scrisorile privitoare la privilegiile iudeilor. Prin conținutul lor, toate îl fac pe cititorul cinstit al acestei istorii să rămână ferm convins de afirmațiile noastre. Întrucât am adus limpezi și temeinice dovezi ale prieteniei noastre cu poporul roman, menționând de asemenea coloanele și tablele de aramă care se găsesc pe Capitoliu, unde vor mai dăinui acolo multă vreme și se află pretutindeni, am socotit de prisos și de-a dreptul supărătoare folosirea altor probe, omise anume de mine. Nu-l cred pe nimeni atât de răuvoitor încât să pună la îndoială prietenia noastră față de romani pe care am dat-o la iveală prin numeroasele noastre decrete, nici să-și închipuie că în ceea ce am demonstrat nu am spus purul

adevăr. Iată ce am avut de zis despre prietenia și alianța încheiată de noi cu romanii.

⁹ Funcționarii care aveau în șubordinea lor poliția pietelor din Atena. Colegiile agoranomilor funcționau și în orașele elenistice, Roma având însă edilii ei urbani.

¹² Luna mai, în calendarul siro-macedonean.

226

CAPITOLUL XI

1. În vremea aceea, Siria a fost bântuită de tulburări din următoarea pricină. Bassus Caecilius, unul dintre aderenții lui Pompeius, i-a întins o cursă lui Sextus Caesar, l-a ucis, acaparându-i oștirea, și a pus mâna pe putere. Un crâncen război s-a dezlănțuit la Apamea, unde generalii lui Caesar au tăbărât asupra lui cu călăreții și pedestrașii lor. Chiar și Antipater a trimis acestora ajutoare prin fiii săi, fiindcă și-a amintit de binefacerile pe care i le adusese Caesar, socotind că era drept să ia parte la răzbunarea și la pedepsirea ucigașului acestuia. Întrucât războiul se prelungea, a venit de la Roma Murcus, să-l înlocuiască pe Sextus, și între timp Cassius și Brutus l-au asasinat pe Caesar în Senat, după ce acesta a avut o domnie de trei ani și șase luni¹. Am amintit acest lucru și în altă parte.

2. Când moartea lui Caesar a dezlănțuit războiul și toți oamenii de seamă s-au răspândit încolo sau încoace, spre a strânge trupele împrăștiate, a sosit în Siria Cassius, ca să preia oastea staționată la Apamea, ridicându-i asediul, și a realizat reconcilierea dintre Bassus și Murcus. A cutreierat apoi orașele, să adune arme și oșteni și să le impună biruri grele. A asuprit mai ales Iudeea, căreia i-a cerut un tribut de șapte sute de talanți de argint. Asistând cu mare frică și tulburare la cele ce se întâmplau, Antipater a repartizat strângerea banilor în parte ambilor săi fii, în parte lui Malichos, cam pornit împotriva lui, precum și altora. Întrucât a adus din Galileea cel dintâi suma care îi revenea lui, Herodes a devenit foarte bun prieten al lui Cassius. I s-a părut mai înțelept să-i atragă de partea lui pe romani prin acest serviciu, cucerindu-le bunăvoința pe spinarea altora. În celelalte orașe, guvernatorii au fost zălogiți împreună cu locuitorii și Cassius a vândut ca robi patru cetăți, printre care mai puternice erau Gophna și Emmaus, ultimele două fiind Lydda și Thamna. Cassius a mers cu supărarea lui atât de

¹ Intervalul dintre bătălia de la Farsala (9 august 48 î.e.n.), unde cezarienii i-au învins pe pompeienii republicani, și până la suprimarea de către conjurați a dictatorului atotputernic la Roma (15 martie 44 î.e.n.)

227

departe, încât era gata să-i facă de petrecanie lui Malichos (pe care era foarte furios), dacă nu i-ar fi strunit pornirea Hyrcanos, trimițându-i din partea lui prin Antipater o sută de talanți.

3. De îndată ce Cassius a părăsit Iudeea, Malichos i-a și întins curse lui Antipater, deoarece avea convingerea că, prin înlăturarea lui, consolida puterea lui Hyrcanos. Acest plan nu i-a rămas ascuns lui Antipater, care s-a retras dincolo de Iordan, să-și strângă o oaste alcătuită din arabi și din localnici. Dar Malichos, plin de șiretenie, și-a tăgăduit uneltirea și, dezvinovățindu-se prin jurăminte, a susținut că nu putea să-i treacă prin minte un asemenea gând, câtă vreme Phasael asigura paza Hierosolymeii, iar Herodes avea în seama lui toată oastea. Când a văzut că nu-și poate duce la îndeplinire mișelia, s-a împăcat cu Antipater, înțelegându-se cu dânsul. Murcus, pretorul de atunci al Siriei, și-a dat seama că el pune la cale o răscoală și puțin a lipsit să-l ucidă, dar a intervenit Antipater și, prin rugămintele sale, a reușit să-i salveze viața.

4. Antipater nici nu bănuia măcar că astfel îl scăpase de la moarte pe propriul său ucigaș. Căci de îndată ce și-au strâns laolaltă oastea, Cassius și Murcus au pus-o în întregime sub comanda lui Herodes, pe care l-au făcut guvernatorul Coelesiriei și i-au atribuit o flotă, precum și trupe de călăreți și pedestrași, făgăduindu-i să-l numească regele Iudeei după încheierea războiului dus de ei împotriva lui Antonius și a tânărului Caesar². Tot mai înspăimântat de ascensiunea lui Antipater, Malichos a căutat să-l înlătore din drumul său: cumpărându-l cu bani pe paharnicul lui Hyrcanos, unde se ospătau amândoi, l-a otrăvit pe Antipater, iar cu oștenii înzestrați cu armament greu, pe care îi avea la îndemână, a pus stăpânire pe oraș. Când au aflat de mișleasca moarte a părintelui lor, Herodes și Phasael au fost profund îndurerați, dar Malichos a negat fără înconjur orice amestec în urzirea acestei crime. Așa a pierit Antipater, care se distinsese prin evlavie, spiritul de dreptate și zelul cu care și-a slujit patria. Dintre fiii săi, Herodes a hotărât să-și răzbune tatăl numaidecât și a pornit

² Gaius Octavianus (Augustus), fiul adoptiv și moștenitorul lui Gaius Iulius Caesar, care a constituit cel de-al doilea triumvirat. Împreună cu Marcus Antonius și Lepidus, declarând război împotriva lui Cassius și Brutus, pentru pedepsirea asasinilor dictatorului.

228

cu oaste împotriva lui Malichos; în schimb fiul mai mare, Phasael, prefera să-și înlătore dușmanul prin vicleșug, ca să nu provoace un război civil. El a acceptat dezvinovățirea lui Malichos, a dat impresia că era convins de nevinovăția lui în uciderea lui Antipater și a împodobit mormântul părintelui său. Sosit între timp în Samaria, care era zdruncinată de o rebeliune, Herodes a restaurat ordinea în oraș, demolind certurile oamenilor.

5. Dar, după scurtă vreme, când Hierosolyma era în ajunul unei mari sărbători, el s-a îndreptat spre oraș cu oștenii lui și Malichos, cuprins de frică, l-a sfătuit pe Hyrcanos să nu-l lase să intre. Și Hyrcanos l-a ascultat, invocând faptul că nu putea să admită în oraș marea mulțime a străinilor când localnicii se purificau³. Dar Herodes nu s-a sinchisit de solii lui și a pătruns noaptea în oraș. Răzbit de frică, Malichos n-a renunțat la prefăcătoriea lui, ci îl plângea pe Antipater, bocindu-l în văzul lumii ca pe un prieten bun, în timp ce se îngrijea pe ascuns de paza lui personală. Herodes s-a ferit să-i dea de gol fățarnicia și l-a primit prietenește, ca să înlătore

orice bănuială.

6. între timp, Herodes i-a scris lui Cassius despre moartea părintelui său. Cunoscând îndeaproape firea mârșavă a lui Malichos, Cassius i-a scris la rândul lui să-și răzbune tatăl și a transmis în taină tribunilor săi din Tyr ordinul să-i dea cuvenitul ajutor lui Herodes atunci când va veni ceasul răfuiei. După ce a fost cucerită Laodicea de către Cassius și toți veneau la dânsul cu coroanele victoriei și cu bani, Herodes a socotit că era momentul potrivit să se răzbune pe Malichos. Ajuns în Tyrul fenician, acesta a bănuțit însă ceva și a plănuțit o faptă îndrăzneată: întrucât fiul său era ostatic la tyrieni, i-a venit gândul să pătrundă în oraș, să-l răpească de acolo și să-l ducă repede în Iudeea, apoi, în timp ce Cassius era absorbit de războiul lui cu Antonius, să cheme poporul la revoltă, punând el însuși mâna pe putere. Dar planul său a fost zădărnicit de pronia divină și de șiretenia lui Herodes, care i-a ghicit intenția și a trimis un slujitor în oraș, chipurile, ca să pregătească cina (căci îi invitasese pe toți la un ospaț); în realitate, misiunea lui

¹ La această sărbătoare (probabil Sucot sau Șavuot), după ceremoniile lustrale, locuitorilor Ierusalimului li se prescria evitarea oricărui contact cu oamenii de alt neam.

229

fiind să-i convingă pe tribuni să-l întâmpine pe Malichos cu pumnalele lor. Aceștia au pornit îndată înaintea lui, l-au întâlnit aproape de oraș, pe malul mării, și l-au străpuns cu jungherele, înspăimântat de această sângeroasă faptă, Hyrcanos și-a pierdut cunoștința. După ce și-a revenit cu chiu cu vai, l-a întrebat pe Herodes ce anume s-a întâmplat și cine îl ucisese pe Malichos. Când tribunii i-au spus că îndeplinseseră ordinul dat de Cassius, el a lăudat fapta lor: era un om ticălos, care uneltea împotriva patriei lui. Malichos și-a primit astfel dreapta lui pedeapsă pentru nelegiuitaucidere a lui Antipater.

7. După plecarea lui Cassius din Siria, în Iudeea a izbucnit o răscoală. Un anume Helix⁴, care fusese lăsat la Hierosolyma, în fruntea unor trupe, l-a atacat pe Phasael, încurajând poporul să pună mâna pe arme. Herodes s-a dus atunci la Fabius, comandantul Damascului, de unde a vrut să vină în ajutorul fratelui său, dar boala l-a împiedicat să pornească la drum. între timp Phasael l-a biruit cu forțe proprii pe Helix și l-a asediat într-un turn, eliberându-l în urma unei înțelegeri, apoi l-a muștrat pe Hyrcanos că, în pofida binefacerilor aduse de rudele sale, el i-a sprijinit pe dușmanii acestora. De pildă, lăsase ca numeroase fortărețe, printre care și Masada, cea mai puternică dintre toate, să ajungă în stăpânirea fratelui lui Malichos, spre a pune la cale o revoltă. După ce s-a însănațosit, în scurtă vreme, Herodes a venit și l-a alungat din toate fortărețele pe care le deținea, căzând cu el la învoială să-l elibereze.

CAPITOLUL XII

1. Ptolemeu, fiul lui Menaeci, a pornit împotriva Iudeei, ca să-l întroneze pe Antigonos, fiul lui Aristobul, care își strânsese

⁴ Patriot iudeu care, poate chiar cu știrea lui Hyrcanos, căuta să îndepărteze oastea filoromană a lui Herodes și Phasael.

230

o oaste și-l atrăsese pe Fabius de partea lui cu ajutorul banilor, motivul invocat fiind legăturile de rudenie. în ajutorul lor a venit și Marion, numit de Cassius tiranul tyrienilor: omul care cucerise Siria o lăsase în stăpânirea unor domnitori diferiți. Marion a năvălit în Galileea, cu care se învecina, și a cucerit trei fortărețe, prevăzându-le cu garnizoane. Dar Herodes l-a atacat, l-a luat pe toate înapoi și i-a eliberat pe oștenii garnizoanelor tyriene, a dat onora chiar și daruri la plecare, atrăgându-și astfel simpatia cetății feniciene. După ce a înfăptuit asta, a ieșit în întâmpinarea lui Antigonos și, prin victoria dobândită în lupta împotriva lui, l-a alungat în afara hotarelor Iudeei. La întoarcerea lui Herodes în Hierosolyma, Hyrcanos și poporul i-au acordat coroanele victoriei. Ca logodnic, el era hărăzit să devină ginerele lui Hyrcanos, ceea ce îl atrăgea cu atât mai mult cu cât urma să ia de soție pe fiica lui Alexandru, fiul lui Aristobul, nepoata lui Hyrcanos din partea mamei, care avea să-i dăruiască mai târziu trei fiice și doi fii. își luase mai înainte o nevastă plebeană, numită Doris, din același neam¹ cu dânsul, cea care l-a zămislit pe Antipater, cel mai mare dintre fiii săi.

2. între timp, Cassius a fost învins de către Antonius și Caesar în bătălia de la Philippi, așa cum am spus în altă parte². După această victorie, Caesar s-a îndreptat spre Italia, iar Antonius a pornit spre Asia. Cum a poposit în Bithynia, l-au întâmpinat soli veniți de pretutindeni. Printre aceștia se numărau și fruntașii iudeilor, care îi acuzau pe Phasael și Herodes, susținând că Hyrcanos domnea doar în aparență și că, de fapt, ei dețineau întreaga putere. Dar Antonius avea o deosebită stimă față de Herodes: așadar, când a venit la el, ca să se apere de învinuirile care i se aduceau, s-a ajuns până acolo încât adversarii lui n-au fost nici măcar primiți să ia cuvântul, căci Herodes a obținut de la Antonius acest lucru prin grămada lui de bani. Când Antonius a sosit la Efes, Marele Preot Hyrcanos și poporul nostru i-au trimis o solie, care i-a adus o

¹ Deoarece Doris avea aceeași obârșie idumeană. Herodes și-a repudiat prima soție din ra(iuni politice. Căsătoria lui cu Mariamne, care a avut loc mai târziu, urmarea acceptarea în familia Hașmoneilor a unui străin.

² Cassius s-a sinucis la sfârșitul bătăliei pierdute în toamna anului 42 î.e.n. la Philippi (Macedonia), înaintea lui Marcus Antonius și Caesar Octavianus (vezi *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*; Cartea I, cap. XII, paragr. 4, ed. cit., p. 52).

231

coroană de aur și l-a rugat să scrie căpeteniilor din provincie și să-i elibereze pe iudeii capturați de Cassius prin încălcarea legilor războiului, restituindu-le ținutul răpit în epoca lui Cassius. Antonius a socotit cerea lor îndreptățită, așa că a expediat o scrisoare lui Hyrcanos și iudeilor, iar tyrienilor un ordin, conținutul

documentelor fiind următorul:

3. „MARCUS ANTONIUS, IMPERATOR, SALUTĂ PE MARELE PREOT ȘI ETNARH HYRCANOS, precum și pe iudei. Dacă sunteți sănătoși, îmi pare bine. Eu și oștirea mea suntem de asemenea sănătoși. Solii voștri Lysimachus, fiul lui Pausanias, Josephus, fiul lui Menaeus, și Alexandru, fiul lui Theodoros, au venit la mine în orașul Efes și, la fel ca odinioară la Roma, și-au reînnoit mandatul, încredințându-mi cu sârguință ceea ce mi-ai transmis acum în numele tău și al poporului, ca o mărturie a bunăvoinței voastre față de noi. De vreme ce atât prin fapte, cât și prin vorbe, sunt pe deplin convins de marea prietenie pe care ne-o purtați, socotesc că-mi revine datoria să vă recunosc statornicia obiceiurilor și evlavia. Fiindcă vrăjmașii noștri și ai poporului roman au devastat întreaga Asie și n-au cruțat nici orașele și nici templele, fără să-și respecte barem propriile jurăminte, noi, vajnici luptători atât pentru binele nostru, cât și pentru cel al lumii întregi, am dat pedeapsa cuvenită celor care. au comis mârșăvii față de oameni și nelegiuiri față de zei. Credem că soarele însuși și-a acoperit chipul ca să nu fie martor fără voia lui la mârșava moarte a lui Caesar! Am biruit profanatoarele uneltiri, care găseau în Macedonia un aer prielnic marilor nelegiuiri, precum și liota oamenilor cu sufletele năpădite de furia răului, adunați la Philippi, în Macedonia, unde au ocupat locuri foarte potrivite, apărate până la mare cu metereze de munți, cu o singură trecătoare ca o poartă deschisă, zeii înșiși hotărând pieirea acestora pentru nelegiuitele lor cazne. Brutus, care se refugiasse la Philippi și era asediat de noi, a avut același sfârșit ca și Cassius. După ce ei și-au primit pedeapsa dreaptă, nădăduim să avem parte de pace în viitor, lăsând Asia să se refacă de pe urma războiului. Pacea dăruită nouă de zei vrem s-o oferim și aliaților noștri, astfel ca prin victoria noastră trupul Asiei să se înzdrăvească aidoma unui bolnav după o boală grea. Întrucât am de gând să sporesc avuția ta și a

232

poporului tău, voi avea grijă de ceea ce vă așteaptă în viitor. Am scris așadar fiecărui oraș în parte să slobozească fără zăbavă atât pe oamenii liberi cât și pe sclavii care au fost vânduți de Cassius și de comandantul lui. Vreau să intrați în posesia bunurilor pe care le-ați obținut de la mine sau de la Dolabella. Interzic tyrienilor să folosească forța împotriva voastră și le poruncesc să restituie în întregime tot ceea ce au smuls pe nedrept de la iudei. Primesc coroana pe care ai binevoit să mi-o trimiți în dar."

4. „MARCUS ANTONIUS, IMPERATOR, salută pe magistrații tyrienilor, Senatul și poporul. Când m-au întâmpinat la Efes, solii Marelui Preot și etnarh Hyrcanos mi-au spus că voi ocupați un ținut smuls din teritoriul lor, pe care l-ați cucerit atunci când potrivitii noștri dețineau puterea. Întrucât noi am pornit războiul pentru autoritatea legală și în numele dreptății și al pietății i-am pedepsit pe cei ce au dat uitării binefacerile și și-au încălcat jurămintele, vreau ca și voi să păstrați pacea cu cei ce ne sunt aliați și bunurile dobândite de la adversarii noștri să le restituiți celor de la care le-ați luat, ca pe o proprietate înstrăinată pe nedrept. Nici unul dintre ipochimenii aceia n-au primit de la Senat vreo provincie sau o oaste, ci și le-au însușit cu forța, spre a-și arăta dărnicia față de ciracii faptelor lor nelegiuite. De îndată ce am dat acestora cuvenita pedeapsă, drept este ca și aliații noștri să dețină ceea ce au avut anterior, neîmpiedicați de nimeni. Așadar, toate ținuturile care au aparținut etnarhului Hyrcanos mai înainte de dezlănțuirea silnicului atac al lui Gaius Cassius împotriva provinciei noastre și sunt în posesia voastră, să le restituiți păgubașilor, iar de acum încolo să vă abțineți de la incursiunile în teritoriile aflate sub stăpânirea lor. Dacă aveți ceva de spus în apărarea voastră, puteți să faceți acest lucru cu prilejul sosirii mele acolo, întrucât sunt hotărât să-mi tratez în mod echitabil toți aliații."

5. „MARCUS ANTONIUS, IMPERATOR, salută pe magistrații tyrienilor, Senatul și poporul. Vă trimit alăturat decretul meu și vă însărcinez să depuneți în arhiva voastră de table gravate câte o copie a lui în limba elină și latină, iar originalul să-l expuneți într-un loc aflat în văzul lumii, ca să poată fi citit de toți. Marcus Antonius, membru al triumviratului alcătuit pentru treburile publice, proclamă: Cu prilejul ultimei

233

revolte, Gaius Cassius a devastat o provincie străină unde avea garnizoane, a jefuit niște aliați și a purtat război cu neamul iudeilor, popor prieten al Romei, dar insolența lui a fost biruită de forța armelor noastre; ca atare, prin edicte și hotărâri judecătorești, restituim acestuia ceea ce i-a fost răpit, dând astfel totul înapoi aliaților noștri. Obiectele vândute în dauna iudeilor, având în vedere fie sclavii, fie avuțiile, să fie restituite integral, oamenii, pentru ca să fie liberi, bunurile, pentru ca să revină stăpânilor de altădată. Vreau să fie supus amendei oricine nu ascultă de decretul meu și, atunci când unul va fi prins asupra faptului, în fiecare caz în parte să-mi revină mie grija stabilirii sumei pe care o va plăti nesupusul."

6. Câte o copie identică a acestui decret a fost trimisă locuitorilor din Sidon, Antiohia și Arados. Am citat aceste edicte la momentul potrivit, pentru a servi ca dovadă a grijii pe care au arătat-o romanii poporului nostru.

CAPITOLUL XIII

1. Când Antonius a hotărât să se ducă după aceea în Siria, Cleopatra a venit înaintea lui în Cilicia, prinzându-l în mrejele iubirii. Atunci s-au întâlnit iarăși cu el o sută dintre iudeii cei mai prestigioși, ca să-l învinuiască pe Herodes și ai săi, iar alegerea lor s-a oprit la vorbitorii iscusiți. Împotriva lor și în favoarea tinerilor pleda Messala¹, de față fiind și Hyrcanos, socrul lui Herodes. Antonius a ascultat părțile ambelor părți la Daphne și l-a întrebat pe Hyrcanos care dintre ei este cel mai apt să conducă poporul. Răspunsul lui Hyrcanos a fost: Herodes și ai săi. Antonius, care încă de mai înainte avea o mare prietenie pentru ei, întrucât odinioară se bucurase de

¹ Marcus Valerius Messala Corvinus (64 î.e.n.-6 e.n.), celebru orator latin, fost partizan al taberei senatoriale, slujea interesele celor doi triumviri victorioși la Philippi.

234

ospitalitatea părintelui tinerilor, atunci când tatăl lor îl găzduise împreună cu Gabinius, i-a numit pe amândoi tetrahi², încredințându-le printr-o scrisoare administrația treburilor iudaice. Pe cincisprezece dintre adversarii lui i-a pus în lanțuri și i-ar fi dat pe mâna călăului dacă n-ar fi intervenit Herodes în favoarea lor.

2. Totuși iudeii nu s-au potolit nici după întoarcerea soliei lor, căci alți o mie s-au dus iarăși la Antonius, în orașul Tyr, unde el urma să sosească, potrivit zvonurilor. Ademenit cu bani mulți de Herodes și de fratele lui, Antonius a poruncit înalților magistrați locali să-i căsăpească pe solii iudeilor dornici să schimbe starea lucrurilor din țară, întărind domnia lui Herodes. Deoarece solii se adunaseră pe nisiposul țărm din fața orașului, Herodes a venit numaidecât să-i întâmpine, împreună cu Hyrcanos, care îl însoțea, și i-a îndemnat să se îndepărteze, căci îi pândea o soartă rea dacă ajungeau cumva la încăierare. Aceștia n-au ascultat de sfatul lui și dintr-o dată romanii i-au atacat cu jungherele, omorându-i pe unii, rănindu-i pe alții, iar ceilalți au fugit spre casele lor, unde teama i-a potolit. Din mijlocul poporului s-au înălțat vociferări împotriva lui Herodes, încât furiosul Antonius și-a executat prizonierii.

3. În anul următor, Pacorus, fiul regelui³, și Barzapharnes, satrapul părților, au năvălit în Siria. Atunci a murit Ptolemeu, fiul lui Mennaei, și propriul său fiu, Lysanias, moștenitorul tronului, s-a împrietenit cu Antigonos, fiul lui Aristobul, cel ce s-a folosit de satrap, pe lângă care Antigonos avea o mare trecere. Antigonos a făgăduit părților o răsplată de o mie de talanți și cinci sute de femei dacă îi vor dărui domnia smulsă lui Hyrcanos, omorându-i pe Herodes și pe susținătorii săi, fără să-și țină însă promisiunea. Totuși părții au întreprins această expediție împotriva Iudeei, în vederea înscăunării lui Antigonos, și Pacorus a mers pe drumul de pe țărmul mării, iar Barzapharnes a ales calea spre interior. Tyrienii l-au alungat pe Pacorus, în timp ce sidonienii și locuitorii din Ptolemaida l-au primit bucuroși. Apoi Pacorus și-a trimis călăria în Iudeea,

² Regentul unei pătrimi dintr-o țară; titlul de tetrahi apare pentru prima oară în Palestina, Hyrcanos rămânând etnarh (conducător de provincie romană).

³ Oros II, rege al părților (57-37 î.e.n.), biruitorul lui Crassus la Carrhae, l-a făcut coregent pe fiul său Pacorus, care a invadat Siria.

235

ca să cerceteze țara și să-l ajute pe Antigonos, punând în fruntea trupelor pe paharnicul regelui, care se numea la fel ca dânsul. Când însă unii dintre iudeii care locuiau pe muntele Cârmei s-au asociat, arătându-se gata să lupte alături de el, Antigonos a tras nădejde că va putea să cucerească cu ajutorul lor ținutul în dreptul căruia ajunseseră și care se chema Pădurea-cu-stejari. Deoarece niște localnici li s-au împotrivit, acești oameni au ajuns pe căi ocolite la Hierosolyma; cum numărul lor crescuse între timp, devenind o ceată numeroasă, ei au ajuns până la palatul regal, pe care l-au asediat. Dar Herodes s-a grăbit să aducă întăriri și, în lupta care s-a încins în piață, tinerii și-au învins adversarii: i-au îngrămădit în templu, postând în casele învecinate oșteni înzestrați cu armament greu, care să-i păzească. Poporul răzvrătit a tăbărit asupra lor și a asaltat casele, dându-le pradă flăcărilor împreună cu cei aflați înăuntru. Pentru nedreptatea aceasta, Herodes s-a răzbunat ceva mai târziu pe vrăjmașii lui, pe care i-a provocat la luptă, măcelărind astfel pe mulți dintre ei.

4. În timp ce aveau loc zilnice hărțuiri între cele două tabere, dușmanii așteptau să se adune mulțimea venită din întregul ținut la așa-zisa Pentecoste⁴ (cum se numește această sărbătoare). Cu prilejul acestei zile s-au adunat în jurul templului, multe mii de oameni, unii înarmați, alții fără arme. Aceștia stăpâneau templul și orașul, cu excepția palatului regal, care era apărat de Herodes și de o mână de oșteni. În timp ce Phasael asigura paza meterezelor, Herodes, cu ceata lui de războinici, a pornit atacul împotriva dușmanilor săi din cartierele mărginașe și a luptat cu atâta îndârjire încât a alungat mii și mii de oameni, unii dintre ei refugiindu-se în interiorul orașului, alții în templu și câțiva chiar în șanțurile de apărare din exterior, fiecare unde a văzut cu ochii. Chiar și Phasael a venit să-i ajute pe atacatori. La rugămintea lui Antigonos, Pacorus, căpetenia părților, însoțit de puțini călăreți, a pătruns atunci în oraș, chipurile, ca să pună capăt războiului, urmărind în realitate să sprijine venirea acestuia la putere. Când Phasael i-a ieșit în întâmpinare, să-l primească cu ospitalitate, Pacorus l-a

⁴ în grecește „cincizeci (de zile)” - răstimpul care desparte două mari sărbători: Paștile și Rusaliile, adică Pesah și Șavuot (vezi Cartea a IH-a, cap. X, part. 6, n. 8, *ed.cit.*, voi. I, p. 164).

236

convins să se ducă la Barzapharnes cu solie de pace: de fapt, el pune la cale un vicleșug. Phasael a acceptat, fără să bănuiască nimic și fără să dea crezare sfaturilor lui Herodes, privitoare la perfidia barbarilor, cerându-i să nu ia măsuri împotriva lui Pacorus și a însoțitorilor lui.

5. Au plecat așadar în această solie de pace Hyrcanos și Phasael; i-a întovărășit și Pacorus, care a lăsat în preajma lui Herodes două sute de călăreți, zece dintre ei fiind numiți „Liberi”⁵. Când au sosit în Galileea, au ieșit înaintea lor căpeteniile orașelor, cu oșteni bine înarmați. Barzapharnes i-a primit mai întâi cu bunăvoință și le-a oferit daruri, neluând apoi împotriva lor. Phasael și călăreții lui au fost încartiruiți pe țărmul mării. Aflând de cei o mie de talanți și de cele cinci sute de femei, promise de Antigonos părților, au început să-i suspecteze pe barbari. Cineva i-a anunțat că aceștia le-au întins capcane în timpul nopții și că erau păziți în taină de străji. S-ar fi zis de multă vreme cu ei dacă dușmanii n-ar fi așteptat ca părții rămași la Hierosolyma să-l captureze pe Herodes: dacă i-ar fi ucis mai înainte, acesta putea să presimtă moartea lor și să fugă. Așa stăteau lucrurile, căci ei își zăreau până și propriile străji. Unii chiar îl sfătuiau pe Phasael să încalce grabnic pe cal și să fugă, fără să

mai zăbovească deloc. Cel mai mult stăruia însă Ophellius, pus la curent cu întregul complot de Saramalla, cel mai bogat sirian din vremea aceea, care îi dădea acest sfat, gata să-i pună la dispoziție, pe malul mării, corăbiile destinate fugii sale. Dar Phasael nu s-a învoit să-l lase singur pe Hyrcanos, nici să-și expună primejdiei fratele, ci s-a dus de-a dreptul la satrap, reproșându-i pe față că l-a trădat, prinzându-l în cursă. Dacă era ahtiat după bani, el i-ar fi dat mai mult decât îi propusese Antigonos; apoi, este o crimă odioasă să ucizi niște soli nevinovați care au venit la tine, convinși de buna ta credință. La auzul vorbelor sale, barbarul s-a jurat că nimic din ceea ce bănuia el nu era adevărat, ci a căzut pradă unor zvonuri mincinoase. Dându-i aceste asigurări, s-a dus la Pacorus'.
6. îndată după plecarea lui Barzapharnes, unii dintre părți

¹ Denumirea acestor războinici de elită dovedește faptul că oastea părților era alcătuită îndeobște din sclavi.

⁶ Autorul se referă la fiul regelui, nu la paharnicul cu același nume, menționat în continuare.

237

i-au pus în lanțuri pe Hyrcanos și Phasael, care au adus multe muștrări părților pentru nesocotirea jurământului lor. Paharnicul trimis la Herodes primise misiunea să-l ademenească în afara zidurilor orașului, în vederea capturării lui. Phasael dăduse unor soli sarcina să dea de gol perfidia părților, dar ei fuseseră prinși de dușmani, așa că neștiutorul Herodes s-a adresat lui Pacorus și celor mai puternici dintre părți, ca unor stăpâni ai acestora. Deși erau la curent cu desfășurarea evenimentelor, ei tăgăduiau totul cu ipocrizie și susțineau că Herodes trebuia să iasă în afara zidurilor, având datoria să-i întâmpine pe aducătorii scrisorilor: căci aceștia nu încăpuseră pe mâinile dușmanilor, ci urmau să sosească în curând cu vești despre înfăptuirile lui Phasael. Herodes n-a avut încredere în vorbele lor, fiindcă aflase de la alții despre arestarea fratelui său. El a devenit și mai bănuitor față de părți când a fost avertizat de fiica lui Hyrcanos, a cărei fată era logodnica lui. Deși ceilalți nu i-au dat ascultare, el a crezut-o mai întâi pe această femeie înțeleaptă.

7. Pe când părții cumpăneau asupra a ceea ce aveau de făcut (deoarece nu cutezau să întreprindă ceva față de împotriva unui adversar atât de puternic) și amânau de la o zi la alta îndeplinirea planului lor, Herodes, ajuns la mare ananghie și înclinat să accepte mai degrabă vestea că fratele său căzuse în capcana părților decât să pună vreun temei pe asigurările lor potrivnice, la venirea nopții, a hotărât să fugă, nezăbovind deloc, ca și cum se mai putea îndoi de amenințarea dușmanilor. Și-a strâns așadar oștenii, și-a pus pe spinarea vitelor de povară mama și sora, pe fiica lui Alexandru, fiul lui Aristobul, care urma să-i devină soție, pe mama acesteia (fiica lui Hyrcanos) și pe fratele său mezin, împreună cu întreaga servitorime și mulțimea robilor, pornind la drum spre Idumeea, fără ca dușmanul să prindă de veste. Nici măcar omul cu firea călită, martorul întâmplărilor de față n-ar fi rămas nepăsător la soarta lor, văzând femeile care-și strângeau pruncii la sân și cu lacrimi în ochi își abandonau patria și rudele încătușate, ele însele pline de nesiguranță în privința prosperității lor viitoare.

8. Situându-se mai presus de loviturile sorții potrivnice și pregătit să înfrunte pieptiș primejdia, Herodes își vădea cu prisosință curajul și pe drum adresa fiecăruia îndemnul să nu-și

238

piardă cumpătul și să nu se lase doborât de jale: altă cale nu le-a mai rămas decât fuga și în ea trebuie să-și pună speranța salvării lor. Spre a da ascultare îndemnelor lui Herodes, aceștia se străduiau să îndure nenorocirea abătută asupra lor. Dar atunci când s-a răsturnat o căruță și mama lui a fost în primejdie de moarte, puțin a lipsit ca el să-și ia singur viața, pe de o parte din pricina durerii care îl cuprinsese, pe de altă parte datorită temerii că, din pricina întârzierii, va fi prins el însuși de dușmanii porniți pe urmele sale. Își trăsesese deja sabia din teacă și se pregătea să se străpungă cu arma, dar l-au împiedicat însoțitorii lui, care erau mai numeroși, spunându-i că nu se cădea ca tocmai el să-i dea pe mâinile vrăjmașilor. Nu poate fi un bărbat cu adevărat viteaz cel ce se descotorosește singur de primejdie și nu se sinchisește că i-a lăsat pe ceilalți în ghearele acesteia. Așa a fost silit Herodes să se abțină de la sinucidere, fie că s-a rușinat la auzul vorbelor rostite de însoțitori, fie că mulțimea lor l-a împiedicat să înfăptuiască cu mâna lui ceea ce își pusese în gând. Între timp mama lui și-a revenit și a primit îngrijirile permise de împrejurări, călătoria fiind continuată în mare grabă până la fortăreața Masada. A trebuit să ducă multe lupte împotriva părților care îl urmăreau și îl hărțuiau, dar a ieșit biruitor în toate aceste ciocniri.

9. Dar fuga lui nu s-a desfășurat fără peripeții și din vina iudeilor: ei i-au așinut drumul și l-au atacat când s-a aflat la vreo șaiszeci de stadii⁷ de oraș. El i-a înfruntat și i-a biruit de parcă n-ar fi fost hăituit și în dificultate, ci ca și cum ar fi pornit bătălia având la îndemână trupe bine înarmate și numeroase. Chiar pe locul unde i-a înfrânt atunci pe iudei, mai târziu, când a devenit rege, a înălțat un palat splendid, clădind în jurul lui un oraș cu numele de Herodias. Cum a sosit în localitatea Thesa din Idumeea, l-a întâmpinat fratele său Josephus, ca să stabilească împreună tot ce avea el de făcut. Căci în afară de lefegiii săi, Herodes era însoțit de un mare alai care nu încăpea în Masada, unde intenționa să se adăpostească, fortăreața fiind prea mică pentru a cuprinde puhoiul lor. Pe cei mai mulți dintre ei, circa nouă mii de oameni, i-a eliberat și le-a poruncit să se împrăștie în Idumeea, aciuându-se pe unde puteau, și le-a dat

⁷ Circa 11 km.

239

provizii de drum. I-a păstrat apoi pe cei mai viguroși și mai demni de încredere și, împreună cu strictul necesar, a ajuns cu bine la fortăreață. Acolo a lăsat femeile și pe însoțitorii lor (în număr de opt sute), fiindcă în locul acela aveau din belșug provizii de cereale, apă și toate cele necesare traiului zilnic, iar el a plecat la Petra, în Arabia.

între timp, în zorii zilei, părții au jefuit toată Hierosolyma, împreună cu palatul regal, lăsând neatins doar tezaurul lui Hyrcanos: erau vreo trei sute de talanți. Din averile lui Herodes însă nu și-au putut însuși multe lucruri, mai ales cele pe care Herodes avusese prevederea să le ducă din vreme în Idumeea. Dar părții nu s-au mulțumit cu ceea ce au găsit în Hierosolyma, ci au prădat și ținutul din jur, distrugând puternicul oraș Maris.

10. După ce Antigonos a pus astfel stăpânire pe Iudeea cu ajutorul regelui părților⁸, i-a primit ca prizonieri pe Hyrcanos și pe Phasael. Dar era tare îngrijorat, fiindcă îi fugiseră femeile pe care intenționa să le dăruiască dușmanilor, ca răsplată, împreună cu banii făgăduiți de el. Temându-se că poporul dorea să-l reintroneze mai târziu pe Hyrcanos (aflat până atunci sub paza părților), Antigonos a pus să i se taie urechile, ca nu cumva să mai fie de-acum încolo Mare Preot, întrucât era schilod, iar legea cerea integritatea corporală celui ce ocupa înalta funcție, în schimb, o admirabilă tărie sufletească a dovedit Phasael, care, la aflarea veștii că va fi ucis, nu s-a speriat deloc de moarte, socotind că era jalnică și foarte rușinoasă pieirea pricinuită de dușmani. Deoarece era înlănțuit și nu avea mâinile libere, să-și facă singur rău, și-a zdrobit capul de o stâncă, curmându-și așadar viața cu multă demnitate în situația lui nenorocită, spre a răpi vrăjmașului plăcerea de a-l răpune după placul lui. Unii zic că, pe când el zăcea grav rănit, sub pretextul vindecării lui, Antigonos l-a ucis cu ajutorul medicilor săi, care i-au tratat rana cu leacuri otrăvite. Totuși, înainte de a-și da duhul, când a aflat de la o femeie oarecare că Herodes fugise din mijlocul dușmanilor săi, a murit cu inima împăcată, știind că lăsa în urma lui pe răzbnătorul morții sale, capabil să-i pedepsească vrăjmașii.

⁸ în urma invaziei parte, Hyrcanos a fost detronat și Antigonos II, fiul lui Aristobul, a devenit Mare Preot și suveran al Iudeei (40-37 î.e.n.), ca rege clientelar al Romei.

240

CAPITOLUL XIV

1. Dar Herodes nu s-a înspăimântat de gravitatea primejdiilor care îl asaltau, ci era cu atât mai hotărât să întreprindă orice stătea în puterea lui. S-a îndreptat mai întâi spre regele arabilor, Malchos¹, căruia îi adusese mai înainte multe binefaceri, în speranța că, la rândul lui, acesta îi va oferi ajutorul de care avea mare nevoie, fie că-i dădea cu împrumut, fie că-i dăruia bani, mai ales că-l sprijinise cândva în atâtea rânduri. Nu aflase încă ce soartă avusese fratele său și se grăbea să-l scape din mâinile dușmanilor, chiar dacă prețul cerut pentru răscumpărare ar fi urcat până la trei sute de talanți. În acest scop își luase cu sine pe fiul lui Phasael, în vârstă de șapte ani, ca să-l lase zălog la arabi. Dar în întâmpinarea lui au venit solii lui Malchos, prin care acesta îi cerea să se întoarcă din drum, căci părții îi interziseseră să se întâlnească cu Herodes (acesta era doar un pretext, invocat pe de o parte pentru că nu era dispus să-și respecte obligațiile proprii, pe de altă parte pentru că fruntașii arabilor urmăreau să-și însușească banii împrumutați de Antipater). El le-a răspuns că nu venise cu gândul de-a supăra, ci doar ca să cadă de acord cu regele în privința unor treburi urgente.

2. Găsind că întoarcerea lui era indicată, după o înțeleaptă chibzuință s-a îndreptat spre Egipt. A poposit atunci într-un templu, unde își lăsase pe mulți dintre însoțitorii lui. În ziua următoare a ajuns la Rhinocorura², primind știrea pierderii fratelui său. Cuprins de remușcări pentru purtarea lui, Malchos a pornit pe urmele lui Herodes, dar nu l-a mai ajuns din urmă, fiindcă el se afla deja departe, grăbindu-se să ajungă la Pelusion. După ce a ajuns la țintă, corăbiile ancorate acolo n-au vrut să-l ducă la Alexandria, așa că el s-a adresat conducătorilor locali, care l-au primit cu stimă și considerație, însoțindu-l până

¹ Malchos (Malichos) I a fost regele nabateilor (50-28 î.e.n.), popor arab din vecinătatea Idumeei, cu care Antipater a întreținut relații prietenești.

² Oraș fenician situat pe țărmul mediteranean, la granița biblică dintre Palestina și Egipt. Numele orașului („Tăierea nasului”) provine de la obiceiul localnicilor de a-i pedepsi pe hoți, potrivit unei legende care este menționată de Strabon în *Geografia* (XVI, 31).

241

în oraș, unde a fost primit de Cleopatra. Aceasta nu l-a putut convinge să zăbovească acolo, întrucât se grăbea să ajungă la Roma, deși vremea furtunoasă era neprielnică, iar situația din Italia se anunța nesigură și zbuciumată.

3. Din Alexandria a plutit așadar spre Pamfilia și, înfruntând o furtună cumplită, care l-a silit să-și arunce lucrurile în mare, a ajuns cu chiu cu vai în Rhodos. Acolo l-au găzduit doi dintre prietenii săi, Sappinas și Ptolemeu. A găsit orașul greu lovit de războiul dus împotriva lui Cassius și, deși lipsit de resurse proprii, nu a șovăit totuși să-l ajute, contribuind din răpputeri la refacerea lui. Și-a construit apoi o corabie cu trei rânduri de vâsle, pe puntea căreia a călătorit până în Italia, ancorând la Brundisium. De aici a plecat spre Roma și i-a înfățișat mai întâi lui Antonius ce i s-a întâmplat în Iudeea, cum fratele său Phasael a fost capturat și ucis de părții care îl țineau prizonier pe Hyrcanos, cum Antigonos a devenit rege după ce a promis acestora că la urcarea lui pe tron le va da o mie de talanți și cinci sute de femei trăgându-se din fruntași și din familiile lor; în sfârșit, cum în timpul nopții și-a scos propriile femei din mâinile dușmanului, cu prețul multor suferințe. I-a mai povestit lui Antonius despre marile primejdii care îi amenință pe ai săi, supuși asediului, despre faptul că a străbătut marea bântuită de furtună, disprețuind toate primejdiile, numai ca să ajungă mai repede la dânsul, unicul sprijin și reazemul întregii sale speranțe.

4. Antonius a compătimit jalnicele schimbări ale ursitei lui Herodes, orișicât recunoștea în sinea lui faptul că soarta îi răsturnase chiar și pe cei ce deținuseră suprema putere a lumii. Pe de o parte, de dragul lui Antipater, de ospitalitatea căruia se bucurase din plin, pe de altă parte, datorită banilor făgăduiți de Herodes dacă îl va face rege, așa cum mai înainte îl numise tetraarh, dar mai ales datorită urii sale față de Antigonos (pe care îl socotea un

răzvrătit împotriva romanilor), el s-a arătat gata să aducă la îndeplinire cererile musafirului său. Și mai favorabil față de dobândirea funcției pe care i-o solicita Herodes, dornic să se afirme, era Caesar, fie pentru campania întreprinsă de Antipater în Egipt, când venise în ajutorul părintelui său, precum și pentru ospitalitatea și deplina bunăvoință vădită de el cu acest prilej, fie pentru a susține zelul cu care îl sprijinea

242

Antonius pe Herodes. La convocarea Senatului, unde fusese poftit și Herodes, Messala și după aceea Atratinus³ au descris în discursurile lor serviciile aduse de tatăl său, amintindu-i și devotamentul propriu, apoi l-au acuzat și l-au numit dușman pe Antigonos, nu numai pentru erorile lui de mai înainte, ci și pentru că își cucerise tronul cu ajutorul părților, fără să se sinchisească de romani. După ce a impresionat astfel Senatul, Antonius a pășit în mijlocul lui și a spus că, în perspectiva războiului cu părți, ar fi util ca Herodes să fie rege. Toți și-au dat asentimentul și s-a emis un decret.

5. Mai zelos decât atât nu putea să fie Antonius față de Herodes, izbutind ca peste așteptările sale să-i obțină recunoașterea domniei (căci el nici nu năzuia s-o ceară pentru dânsul, întrucât nu-și închipuia că romanii îi vor acorda o asemenea favoare, pe care ei o atribuiau îndeobște unor oameni de obârșie regească, ci pentru fratele soției sale, Aristobul, nepotul lui Aristobul pe linie paternă, și al lui Hyrcanos, pe linie maternă). Mai mult decât atât: el l-a făcut ca doar după șapte zile să poată părăsi Italia, unde dobândise nesperata lui investitură. Tânărul acesta a fost ucis apoi de Herodes, așa cum voi arăta la momentul potrivit. După ce s-a terminat ședința Senatului, Antonius și Caesar au ieșit, avându-l pe Herodes în mijlocul lor și, însoțiți de consuli și de ceilalți magistrați, s-au dus să aducă o jertfă pe Capitoliu și să depună decretul acolo, în prima zi când Herodes a dobândit demnitatea de rege, Antonius a dat în cinstea lui un ospăț. El a ajuns dar să fie rege în cea de-a o sută optzeci și patra Olympiadă, sub al doilea consulat al lui Gaius Domitius Calvinus și sub primul consulat al lui Gaius Asinius Pollio⁴.

6. În tot acest răstimp, Antigonos i-a asediat pe cei din Masada, care erau aprovizionați din belșug cu cele necesare traiului zilnic, neducând lipsă decât de apă. De aceea, Josephus, fratele lui Herodes, a hotărât ca împreună cu două sute dintre oamenii săi să fugă la arabi: prinsese de veste că Malchos regreta felul cum se purtase cu Herodes. Dumnezeu l-a făcut să

³ L. Sempronius Atratinus era un retor reputat, la fel ca Messala.

⁴ Gaius Asinius Pollio (76 î.e.n.-4 e.n.), ales consul în anul 40 î.e.n., a fost nu numai om politic, partizanul lui Caesar și Marcus Antonius, ci și un remarcabil om de cultură, sprijinitorul lui Catul, Horațiu, Vergiliu ș.a. și întemeietorul primei biblioteci publice din Roma.

243

renunțe la intenția lui, trimitând o ploaie în timpul nopții. După ce rezervoarele de apă s-au umplut, fuga plănuită și-a pierdut rostul: deci toți asediații au prins curaj, cu atât mai mult cu cât dispuneau cu prisosință de ceea ce-și doreau, iar providența divină îi ocrotise vădit. Așadar ei au pornit numeroase atacuri, năpustindu-se asupra trupelor antigoniene, uneori pe furiș, alteori pe față, și au omorât pe mulți dintre ei. Între timp, comandantul roman Ventidius⁵, care primise misiunea să-i alunge pe părți din Siria, după ce a ajuns în Iudeea, chipurile, pentru a veni în ajutorul lui Josephus, în realitate n-a urmărit altceva decât să-l stoarcă de bani pe Antigonos. Și-a așezat deci tabăra în preajma Hierosolymeii, a obținut o sumă destul de mare de la Antigonos, apoi a plecat cu majoritatea trupelor sale. Ca să nu dea totuși la iveală îndrăzneala lui, a lăsat acolo niște oșteni sub comanda lui Silo. Antigonos a întreținut bune legături și cu acesta, ca nu cumva să-l stânjenească, sperând să primească iarăși ajutorul părților.

CAPITOLUL XV

1. După ce a plutit pe mare din Italia până la Ptolemaida, strângându-și o oaste numeroasă, alcătuită în parte din trupe străine, în parte din concetățenii săi, Herodes a mărșăluit de zor prin Galileea, împotriva lui Antigonos. Se bucura de sprijinul lui Ventidius și Silo, pe care Dellius, solul împuternicit de Antonius, îi însărcinase să contribuie la întronarea lui Herodes. Ventidius tocmai se ocupa de potolirea tulburărilor izbucnite în orașele siriene, ca urmare a invaziei părților, pe când Silo zăbovea în Iudeea, cumpărat de Antigonos. Dar pe măsură ce înainta Herodes, trupele sale se înmulțeau de la o zi la alta și în scurtă vreme întreaga Galilee, cu câteva excepții, trecuse de

⁵ P. Ventidius Bassus, trimis de Antonius în Asia Mică pe la mijlocul verii anului 39 î.e.n., i-a respins pe părți dincolo de munții Taurus. partea lui. El năzuia să ajungă până la împresurații din Masada (căci avea datoria să-i elibereze pe cei asediați în fortăreață, fiindcă erau rudele sale), dar i se pune de-a curmezișul Ioppe: trebuia cu orice preț să cucerească acest oraș, care îi era ostil, spre a nu lăsa nici un bastion al dușmanului în spatele lui atunci când va ataca Hierosolyma. Întrucât Silo s-a slujit de acest prilej pentru a-și pune oastea în marș și iudeii îl urmăreau pas cu pas, hărțuindu-l, Herodes s-a năpustit asupra iudeilor cu ostași puțini la număr și l-a salvat pe Silo, care se apăra fără vlagă. De îndată ce a cucerit Ioppe, s-a grăbit să-și despresoare rudele refugiate la Masada. Dintre localnici, unii i s-au alăturat acum datorită prieteniei lor vechi față de tatăl său, alții, atrași de propria lui glorie, câțiva, din recunoștință pentru binele făcut de amândoi, majoritatea însă punându-și nădejdea în cel a cărui urcare pe tron era sigură.

2. După ce Herodes și-a adunat astfel o oaste greu de învins, pe măsură ce înainta, Antigonos a presărat în cele mai potrivite locuri din calea lui blocate și capcane, fără să aducă însă dușmanului decât pagube neînsemnate. Herodes i-a eliberat pe ai săi din Masada, a cucerit așijderea fortăreața Thresa și s-a îndreptat spre Hierosolyma,

însoțit de trupele lui Silo și de o sumedenie de iudei înspăimântați de puterea sa. Oastea lui Herodes de abia își instalase tabăra în partea apuseană a orașului că posturile de pază au și improșcat-o cu săgețile și sulițele lor. Când cete răzlețe au năvălit pe neașteptate și i-au atacat avangărzile, Herodes a poruncit ca de jur împrejurul zidurilor să se proclame faptul că el a venit doar pentru bunăstarea poporului și mântuirea orașului, fără intenția vădită de a-și pedepsi adversarii declarați, ci doar ca să dea iertare până și celor mai înverșunați dușmani pentru greșelile lor față de dânsul. Drept răspuns la proclamațiile herodiene, Antigonos a transmis lui Silo și trupelor romane că s-au abătut de la dreptate prin acordarea domniei lui Herodes, care este un simplu cetățean și, ca idumean, doar pe jumătate iudeu, în vreme ce, potrivit datinilor țării, demnitatea regală revine numai celor din familia domnească. Dacă sunt supărați acum pe el și au hotărât să-i smulgă tronul fiindcă l-a cucerit cu ajutorul părților, mai sunt destui membri ai familiei îndreptățiți să aspire la rangul de rege, fiindcă n-au păcătuit niciodată împotriva

244

245

romanilor, și care fac parte din tagma preoțească, deci nu pot fi trecuți cu vederea. În timp ce-și spuneau unii altora asemenea vorbe și erau gata să treacă la ocări, Antigonos a îngăduit oamenilor săi să alunge vrăjmașii din preajma zidurilor. Aceștia și-au aruncat sulițele cu atâta zel și folos încât le-a venit ușor să-și gonească potrivnicii de lângă turnuri.

3. Atunci a devenit limpede că Silo fusese mituit. Căci el i-a instigat pe mulți dintre soldații săi, care au strigat că nu mai aveau provizii, au pretins bani și alimente și au cerut să fie duși în locuri mai potrivite pentru cantonamentul de iarnă, împrejurimile orașului fiind pustiite, fiindcă trupele lui Antigonos prădaseră totul. Tabăra era așadar în fierbere și își pregătea retragerea. Dar Herodes a intervenit și le-a cerut comandanților subordonați lui Silo, precum și oștenilor, să nu lase de izbeliște un trimis al lui Caesar, al lui Antonius și al Senatului: se va îngriji personal de întreținerea lor, căci îi va fi ușor să le procure din belșug ceea ce vor de la dânsul. În urma acestor cereri, a plecat imediat în sate, fără a-i mai lăsa lui Silo nici un motiv să se retragă. A adus cu el atâta hrană cât nu se aștepta nimeni și a transmis prietenilor săi din Samaria sarcina de-a trimite la Ierihon cereale, vin, untdelemn și vite și toate cele necesare traiului, pentru ca din ziua aceea oștenii romani să nu mai ducă lipsă de nimic. Antigonos n-a rămas străin de știre, ci și-a expediat în ținutul împrejmuitor trupele care să ațină calea convoaielor cu provizii și să le captureze. Cei cărora Antigonos le dăduse această poruncă și o mare mulțime de soldați bine înarmați s-au adunat lângă Ierihon, ocupând poziții în munți, pentru a pândi transporturile de alimente. În timpul desfășurării evenimentelor, nici Herodes n-a stat degeaba, ci a luat cu el zece cohorte, dintre care cinci erau alcătuite din romani și cinci din iudei, precum și o adunătură de lefegii și un mic număr de călăreți, pornind spre Ierihon. A aflat orașul părăsit și a capturat cinci sute de oameni care ocupau cetățuia, împreună cu soțiile și copiii lor, eliberându-i după aceea. În schimb, romanii au năvălit în oraș, ca să-l jefuiască și au găsit casele pline cu felurite avuții. Regele a lăsat o garnizoană la Ierihon și s-a întors, încartiruind în cantonamente de iarnă trupele romane în ținuturile care i se supuseseră din Idumeea, Galileea și Samaria. Dar, prin mituirea lui Silo, și Antigonos a

246

obținut permisiunea de-a cantona o parte a oștirii romane în orașul Lydda, sperând să câștige astfel favoarea lui Antonius. Romanii au dus prin urmare un trai îmbelșugat, în vreme ce armele lor au cunoscut odihna.

4. Herodes n-a vrut însă să stea cu mâinile-n sân, ci l-a trimis în Idumeea pe fratele său Josephus, cu două mii de pedestrași și patru sute de călăreți, iar el a plecat în Samaria și și-a pus acolo la adăpost propria mamă și celelalte rude care părăsiseră de curând Masada, apoi s-a îndreptat spre Galileea, ca să ocupe câteva localități unde Antigonos își lăsase garnizoanele sale. A sosit la Sephosis în timpul unui viscol dezlănțuit din senin și, garnizoana lui Antigonos retrăgându-se pe furiș, s-a ales cu o mare cantitate de provizii. Întrucât în peșterile din împrejurimi sălășluia o ceată de tâlhari¹, Herodes a trimis împotriva lor un escadron de cavalerie și trei cohorte de pedestrași bine înarmați, poruncindu-le să pună capăt raitelor lor banditești. Acestea se petreceau aproape de satul numit Arbela. În a patruzecia zi și-a dus el însuși grosul oștirii sale și dușmanii l-au atacat vitejește, silind aripa lui stângă să bată în retragere. Dar cum a apărut și cealaltă parte a trupelor sale, i-a respins pe tâlharii aproape victorioși, chemându-și înapoi propriii fugari. A pornit pe diferite căi în urmărirea vrăjmașilor, până la fluviul Iordan. În felul acesta și-a subordonat Galileea întregă, cu excepția tâlharilor ce locuiau în peșteri. Apoi a distribuit fiecăruia oștean în parte o recompensă de o sută cincizeci de drahme de argint, comandantii primind mult mai mult, și i-a trimis pe toți în cantonamentul de iarnă. Între timp a venit însă la Herodes Silo, însoțit de comandantii trupelor trimise la iarnă, fiindcă Antigonos nu vroia să le dea provizii: el le asigura întreținerea doar pentru o singură lună. Dăduse locuitorilor din întregul ținut ordinul să strângă toate roadele câmpului și să fugă în munți, pentru ca romanii, lipsiți de strictul necesar, să moară de foame. Herodes a poruncit fratelui său mezin Pheroras să împiedice luarea acestei măsuri și totodată să întărească din nou fortăreața Alexandrion. Pheroras

¹ Tactica și strategia așa-zisilor „tâlhari troglodiți” l-a determinat pe un cercetător italian (Ricciotti) să-i asemuiască pe acești patrioți antiromani cu luptătorii lui Bar Kohba din ultima mare răscoală (132-135), reprimată în condiții identice.

247

s-a îngrijit numaidecât ca oștenii să aibă iarăși provizii din belșug și a refăcut ruinatul Alexandrion.

5. Pe atunci Antonius se afla la Atena și în Siria Ventidius, care, chemându-l pe Silo să ia parte la lupta

împotriva părților, i-a poruncit ca mai întâi să-l ajute pe Herodes în războiul său, ca abia după aceea să-l facă soțul lui de arme. Grăbit să întreprindă expediția lui împotriva tâlharilor care sălășluiau în peșteri, Herodes l-a lăsat bucuros pe Silo să plece la Ventidius, ducându-se singur să dea bătălia. Aceste peșteri² se aflau în niște munți prăpăstioși și aveau pe la jumătatea povârnișului intrări strâmte, înconjurare pretutindeni de stânci colțuroase. În asemenea grote se ascundeau tâlharii cu familiile lor. Întrucât de jos nimeni nu se putea cățăra din pricina pantei abrupte și nici să se furișeze de sus până la ele, regele a înjghebat niște lăzi încăpătoare, pe care le-a legat cu lanțuri de fier și le-a coborât din vârful muntelui cu ajutorul scripeților. Lăzile erau pline cu oșteni bine înarmați și înzestrați cu cârlige lungi, cu care îi agățau pe cei îndărătnici și îi omorau, aruncându-i în prăpastie. Coborârea lăzilor era extrem de primejdioasă, ținând seama de înălțimea mare a muntelui; cei aflați înăuntru aveau la îndemână toate armele necesare. Când lăzile au fost coborâte în abis și nimeni dintre cei aflați în peșteri n-a cutezat să se apropie, ci fiecare a stat deoparte, cuprins de frică, oștenii înarmați și cu sabia la cingătoare s-au agățat cu ambele mâini de lanțul de care atârna lada, ducându-se la intrare, căci nu mai puteau să suporte întârzierea celor ce nu se aventurau să iasă afară. Oricine izbutise să se apropie de grote îi alunga mai întâi cu sulița pe numeroșii tâlhari aflați acolo, apoi agăța cu cârligele lungi pe cei ce opuneau rezistență, prăvălindu-i în prăpastie. Abia atunci el intra mai în adâncul peșterii, se năpustea spre cei ce se ascuseseră, ucidea pe mulți dintre aceștia și în sfârșit se întorcea calm la ladă, în vreme ce restul tâlharilor, la auzul țipetelor, se îngrozeau, pierzându-și speranța în salvarea lor. Venirea nopții a împiedicat însă continuarea măcelului și numeroși au fost cei ce s-au predat la anunțul făcut de rege printr-un crainic al său. În dimineața următoare atacul

¹ Peșterile mari de lângă Marea Roșie comunicau între ele și erau prevăzute cu rezervoare de apă.

248

s-a desfășurat după același tipic, căci mai mulți oșteni au pornit la asalt din panerele lor și, în lupta dată în fața intrărilor, ei au aruncat făclii aprinse înăuntru, dând foc peșterilor: în interiorul lor erau multe materiale inflamabile. Un bătrân baricadat într-o peșteră împreună cu cei șapte fii și nevasta lui, care îi ceruseră voie să iasă și să se predea vrăjmașilor, s-a postat la intrare și, pe măsură ce ieșeau, i-a înjunghiat pe fiecare, până ce au pierit cu toții, lăsându-și nevasta la urmă, le-a prăvălit apoi trupurile în prăpastie și s-a aruncat el însuși după ai săi, ca dovadă că prefera să moară, decât să devină sclav. Mai întâi i-a adresat lui Herodes multe sudălmii privitoare la originea lui umilă, în ciuda faptului că regele (care urmărea cu ochii lui întreaga întâmplare) își întindea mâna dreaptă spre el, confirmându-i siguranța deplină. În felul acesta a pus el stăpânire pe toate peșterile acelea³.

6. După ce l-a instalat pe Ptolemeu comandant peste locuitorii ținutului, regele a plecat în Samaria cu șase sute de călăreți și trei mii de pedestrași, ca să se lupte cu Antigonos. Guvernarea lui Ptolemeu s-a dovedit prea puțin norocoasă: cei care provocaseră mai înainte tulburări în Galileea l-au atacat prin surprindere și l-au ucis, apoi s-au retras în preajma mlaștinilor și în locuri greu accesibile, prădând și pustiind întregul ținut. Dar Herodes s-a întors repede și i-a pedepsit: pe unii dintre răsculați i-a omorât; pe alții, care se refugiaseră în locuri întărite, i-a asediat, i-a răpus și le-a distrus fortărețele. A amendat orașele cu o sută de talanți și le-a tăiat astfel pofta de-a se răzvrăți.

7. Cum între timp Pacorus căzuse în luptă și părții suferiseră o grea înfrângere, Ventidius a trimis în ajutorul lui Herodes pe Machaeras cu două legiuni și o mie de călăreți, ca să-l înfrunte pe Antigonos. Fără să adopte părerea lui Herodes, Machaeras, drept răspuns la chemarea lui Antigonos de-a primi de la el mită, a pornit la drum, chipurile, ca să cunoască singur situația la fața locului. Dar Antigonos, având în doieli asupra adevăratei lui intenții, nu l-a lăsat să se apropie, ci l-a alungat cu ajutorul prăștiașilor săi, fără să-și ascundă deloc propria voință. Înțelegând că sfatul lui Herodes fusese cel mai bun și că

³ Eroica rezistență pe care au opus-o locuitorii peșterilor lasă să se întrevadă că ei nu erau o „bandă de tâlhari”.

249

greșise atunci când nu-l ascultase, Machaeras s-a întors în orașul Emmaus și, indignat de ceea ce i se întâmplase, i-a ucis pe toți iudeii întâlniți pe drum, fie că erau vrăjmași, fie că erau prieteni. Exasperat de purtarea lui, Herodes a venit în Samaria. Era hotărât să se ducă la Antonius și să-i ceară să nu-i mai trimită asemenea aliați care îi pricinuiau mai mult rău decât dușmanii înșiși; mai bine ducea lupta de unul singur împotriva lui Antigonos. Machaeras a venit la el și l-a rugat să rămână pe loc; iar, dacă ținea neapărat să plece, barem să-i dea ca însoțitor pe fratele său Josephus, ca să-l atace împreună pe Antigonos. Rugămintele stăruitoare ale lui Machaeras l-au înduplecat pe Herodes: l-a lăsat acasă pe Josephus cu o oaste proprie, dar l-a sfătuit să nu pornească la luptă și să nu-l contrazică pe Machaeras.

8. Cu călăreții și cu pedestrașii veniți în ajutorul lui, Herodes s-a grăbit să ajungă la Antonius (care lupta la Samosata⁴, cetatea puternică de lângă Eufrat). Odată ajuns la Antiohia, a întâlnit o sumedenie de oameni adunați acolo, care doreau să se ducă la Antonius, dar nu cutezau să pornească la drum întrucât se temeau că vor fi atacați de barbari și mulți dintre ei își vor pierde viața; el i-a îmbărbătat, oferindu-se să le fie conducător. Când mai era două zile de drumeție până la Samosata, au dat de niște barbari postați acolo ca să taie calea convoaielor ce se îndreptau spre Antonius, care întindeau curse cu cetele lor nu prea mari de călăreți la ieșirile din pădure spre șes, pândind în liniște până când drumeții ajungeau în câmp deschis. După trecerea înaintașilor, au ieșit din ascunzătoarea lor vreo cinci sute de călăreți și s-au năpustit pe neașteptate asupra lui Herodes, care acoperea ariergarda. Cei din frunte au luat-o la fugă, dar regele însuși i-a înfruntat pe dușmani și i-a respins. Astfel a redat

el curajul alor săi și, după risipirea fricii celor ce dăduseră bir cu fugiții, aceștia s-au întors pe câmpul de luptă, făcând un mare-măcel în rândul barbarilor. Regele a continuat să-i căsăpească până când a recuperat de la ei toată prada (un însemnat număr de vite și de robi), pornind la drum abia după aceea. Când mai mulți barbari, ascunși în deșeurile

⁴ Capitala regatului Commagene, situată pe malul stâng al Eufratului (azi Samsat, Turcia).

250

..

pădurii care se întindea până la ieșirea în câmpie, l-au atacat din nou, Herodes i-a înfruntat cu o oaste mai puternică și i-a pus pe fugă, omorând pe mulți dintre ei, apoi și-a văzut de drum în liniște. Însoțitorii l-au numit salvatorul și ocrotitorul lor.

9. De îndată ce convoiul a ajuns aproape de Samosata, Antonius a trimis în întâmpinarea lui o trupă și alaiul servitorilor lui, pentru a-l cinsti astfel pe Herodes și deopotrivă pentru ajutorul dat de el: auzise deja despre atacurile barbarilor. Antonius s-a bucurat nespus la ivirea lui Herodes și, cum a aflat despre isprăvile pe care le înfăptuise pe drum, i-a acordat o mare atenție, arătându-și admirația pentru vitejia lui și a venit el însuși aproape, să-l vadă și să-l îmbrățișeze în semn de salut, ca dovadă a unei prețuiri și mai mari de vreme ce îl proclamase deunăzi rege. În scurtă vreme Antioh⁵ a predat fortăreața și, deoarece războiul luase sfârșit, Antonius l-a numit guvernatorul ținutului pe Sosius și i-a poruncit să-l ajute pe Herodes, plecând el însuși spre Egipt. Sosius a trimis numaidecât două legiuni în Iudeea, în sprijinul lui Herodes, spunând că-l va urma în curând cu grosul oștii sale.

10. Între timp, Josephus și-a găsit moartea în Iudeea, după cum se va vedea. El n-a ținut minte ordinul dat de fratele său, când a plecat la Antonius, și și-a așezat tabăra pe un munte (căci Machaeras îi încredințase cinci cohorte, cu care se grăbea să ajungă la Ierihon, să pună mâna pe recoltă). Oastea romană era alcătuită din soldați lipsiți de experiență (recrutați în majoritatea lor chiar din Siria), iar dușmanii l-au atacat și încercuit pe un teren foarte dificil și, după o luptă în care a opus o eroică rezistență, el a pierit, pierzându-și întreaga armată. Antigonos a pus stăpânire pe leșurile celor uciși și a tăiat capul lui Josephus, pentru care a cerut de la fratele lui, Pheroras, drept răscumpărare, cincizeci de talanți. După aceea și galileenii s-au ridicat împotriva guvernatorilor lor, încercându-i pe susținătorii lui Herodes în lac⁶; chiar și în Iudeea au izbucnit alte asemenea răscoale. În acest timp, Machaeras întărea fortificația Gitta.

⁵ Antioh I, rege din Commagene (70-38 î.e.n.), provincie în Siria septentrională, a cărei capitală era Samosata. Nepotul lui Antioh VIII, regele din Siria de Nord, fusese reconfirmat în 63 î.e.n. de Pompeius ca rege clientelar al Romei.

⁶ Autorul se referă la lacul Gennesareth.

251

11. Solii acestor evenimente au dat în scurtă vreme de Herodes și la Daphne lângă Antiohia i-au dezvăluit trista soartă a fratelui său. N-a fost luat prin surprindere, datorită unor vise care i-au prevestit limpede moartea propriului frate. Întețindu-și așadar marșul, după ce a ajuns în muntele Libanon, a luat cu el vreo opt sute de oameni din partea locului și, împreună cu legiunea romană pe care o avea la dispoziția lui, s-a dus la Ptolemaida: încă din timpul nopții și-a pus oastea în mișcare și a năvălit în Galileea. Dușmanii i-au ieșit în întâmpinare, dar el i-a învins și i-a silit să se întoarcă în fortăreața din care ieșiseră mai înainte. A început asediul ei din zorii zilei. S-a dezlănțuit atunci o furtună puternică și, neavând ce să facă, și-a dus oastea la adăpost în satele învecinate. Când i-a venit în ajutor și a doua legiune, trimisă de Antonius, cei aflați în fortăreață s-au speriat și au fugit în timpul nopții. Regele a mărșăluit repede până la Ierihon, dornic să răzbune uciderea fratelui său. După ce și-a instalat tabăra, a invitat la cină bărbații de vază și, la terminarea ospățului, invitații s-au retras, iar el s-a dus să se culce în dormitorul lui. Tavanul sălii de ospete s-a prăbușit, dar, fiindcă întâmplător era goală, n-a pierit nimeni: de aici se poate deduce că regele era ocrotit de pronia divină. Acest fapt i-a făcut pe mulți să creadă că Herodes îi era drag lui Dumnezeu, fiindcă scăpase teafăr dintr-o primejdie atât de mare.

12. În ziua următoare, vreo șase mii de dușmani, coborând din vârful muntelui, gata de luptă, i-au amenințat pe romani. Oșteni cu armament ușor au avansat și au aruncat darde și pietre asupra însoțitorilor regelui, ieșiți în întâmpinarea lor, și l-au rănit pe Herodes la șold. Antigonos !-a trimis pe generalul său numit Pappus cu puține trupe în Samaria, vrând ca vrăjmașii să-și închipuie că duc război cu mai mulți oșteni decât avea nevoie. Acesta ținea mult să-l înfrunte pe comandantul Machaeras. După ce a cucerit cinci târguri și i-a ucis pe cei două mii de oameni capturați, dând foc orășelelor, Herodes a pornit împotriva lui Pappus. Acesta își așezase tabăra în satul ce se chema Isanas. Strângându-se în jurul lui tot mai mulți luptători, veniți atât din Ierihon cât și din Iudeea întreagă, când dușmanii s-au apropiat și l-au atacat cu furie, Herodes i-a biruit din primul asalt și, dornic să-și răzbune fratele, i-a urmărit pe fugari până în sat, spre a-i măcelări întruna. Întrucât casele erau

arhipline de oșteni înzestrați cu armament greu și mulți dintre ei se refugiaseră pe acoperiș, i-a răpus pe cei din urmă și, smulgând acoperișurile caselor, a văzut că, dedesubt, ele erau ticsite cu oșteni. Pe aceștia i-a căsăpit, strivindu-i de-a valma, cu stâncile aruncate de sus asupra lor, așa că în cursul războiului n-a fost o mai cumplită priveriște decât uriașa mulțime a morților stivuiți în afara zidurilor. Baia de sânge a frânt în cea mai mare măsură curajul vrăjmașilor, hărăziți să aibă o soartă asemănătoare. Căci în jurul satului puteai să zărești o nesfârșită turmă de oameni fugind în disperare. Dacă asprimea iernii nu i-ar fi fost potrivnică, oastea lui Herodes, îmbătăită

de victorie, ar fi mers numaidecât la Hierosolyma, punând chiar de atunci capăt războiului. Antigonos era pe deplin pregătit să fugă și să părăsească definitiv orașul.

13. Atunci regele (fiindcă era deja târziu) a poruncit ca soldații să ia masa de seară, în vreme ce el (simțindu-se istovit) s-a dus în odaia lui de dormit, să facă o baie: acolo a trecut printr-o mare primejdie, din care numai pronia divină l-a salvat. Rămăsese neînarmat și doar cu un băiat, care era copil de casă, și se scălda în interiorul locuinței, unde câțiva dușmani înarmați, cuprinși de frică, fugiseră să se ascundă în timpul bătăliei. Pe când se îmbăia Herodes, unul dintre dușmani, cu sabia trasă, s-a ivit deodată din ascunzătoarea lui și a ieșit pe ușă, urmat de al doilea, apoi de al treilea, înarmați așijderea, fiind atât de speriați încât nu i-au făcut nici un rău regelui, bucuroși că pot să fugă din casă, fără să pățească nimic. În ziua următoare, Herodes a pus să i se taie capul lui Pappus (care căzuse în luptă) și l-a trimis lui Pheroras, ca să-și răzbune astfel fratele: chiar el îl ucisese, cu mâna lui.

14. La sfârșitul iernii, când și-a pus oastea în mișcare, Herodes a venit la Hierosolyma, așezându-și tabăra în preajma orașului. Era al treilea an de când fusese numit rege din partea Romei. Curând el și-a ridicat tabăra și a adus-o aproape de ziduri, punând-o în fața templului, în partea cea mai ușor de cucerit a orașului, pe care avea de gând să-l asedieze, așa cum făcuse odinioară Pompeius. A înălțat trei valuri de pământ și a construit turnuri, folosind pentru această lucrare multă mână de lucru, și a tăiat arborii din apropiere. A lăsat împlinirea muncilor în seama unor oameni destoinici și, în timp ce oastea

252

253

rămăsese în tabără, el a plecat în Samaria să se căsătorească, luând-o de soție pe fiica lui Alexandru, fiul lui Aristobul: căci el era logodit de multă vreme cu ea, așa cum am spus mai înainte.

CAPITOLUL XVI

1. După celebrarea căsătoriei, Sosius a ales pentru marșul său calea Feniciei, trimițându-și trupele înainte prin interiorul țării, și abia apoi a venit și comandantul însuși, însoțit de mulțimea călăreților și a pedestrașilor săi. Din ținutul samaritenilor s-a întors și Herodes cu o însemnată oaste, care a sporit vechea armată, numărând acum vreo treizeci de mii de soldați. Toți aceștia s-au adunat în fața meterezelor Hierosolyme și și-au așezat tabăra în partea de miazănoapte a zidurilor de apărare, oștirea fiind alcătuită din unsprezece legiuni și șase mii de călăreți, pe lângă alte trupe auxiliare, venite din Siria. Ea avea doi comandanți: pe Sosius, trimis de Antonius ca să dea ajutor, și pe Herodes, în numele său personal, misiunea lor fiind să-l detroneze pe Antigonos (declarat de Roma dușmanul ei) și Herodes însuși să domnească în locul lui, potrivit unei hotărâri a Senatului.

2. Deoarece întregul lor neam se strânsese laolaltă, iudeii luptau cu mare îndrăzneală și dârzenie împotriva lui Herodes; închiși între metereze, mulți rosteau discursuri în jurul templului și mulți făceau preziceri bune poporului, ca și cum Dumnezeu ar fi avut datoria să elibereze orașul lor. Își însușeau tot ce se mai găsea în afara orașului, încât nu mai aveau cu ce să se hrănească nici oamenii, nici vitele, făcând ca prin tainicele lor prădăciuni să sufere de foame până și oastea dușmană. Când a observat acest lucru, Herodes a întins capcane împotriva incursiunilor de jaf în cele mai potrivite locuri și a trimis trupe bine înarmate să procure provizii, aducând mărfuri cumpărate

254

de la mare depărtare, astfel că în scurtă vreme toate cele strict necesare traiului s-au găsit din abundență. Multe mâini muncind neconținut la lucrările de asediu, cele trei valuri de pământ au fost lesne terminate: era în toiul verii și nu se iveau piedici pricinuite de capriciile vremii sau de alte intemperii. Mașinile de asediu fiind aduse la fața locului, zidurile au fost supuse izbiturilor și toate modalitățile, folosite din plin. Cei aflați în interiorul orașului nu au intrat în panică, ci au descoperit la rândul lor numeroase mijloace de contracarare a asediatorilor, dând foc în incursiunile lor lucrărilor fie abia începute, fie terminate de-a binelea. În lupta corp la corp, nu rămâneau mai prejos în privința vitejiei față de romani, care se dovedeau mai destoinici prin experiența lor războinică. Înaintea mașinilor de asediu ridicau alte construcții în locul celor doborâte și din tunelurile lor subterane îi atacau pe dușmanii care lucrau la tranșee. Luptau mai mult sub imboldul disperării decât după un plan bine întocmit și duceau războiul până la capăt, deși erau împresurați de o oaste mare, chinuți de foame și de lipsa strictului necesar: întâmplarea a făcut ca tocmai atunci să fie anul Sabatic. Vrajmașii au escaladat în sfârșit zidurile, mai întâi douăzeci de oșteni de elită, apoi centurionii lui Sosius. Primul zid de apărare a fost luat cu asalt după patruzeci de zile, al doilea zid, după alte cincisprezece zile și câteva din porticurile templului au căzut pradă flăcărilor, dar Herodes l-a acuzat pe Antigonos că le-a dat foc, ațâțând ura iudeilor împotriva lui. După ce au fost cucerite împrejurimile templului și partea de jos a orașului, iudeii s-au refugiat în interiorul templului și în partea de sus a orașului. Deoarece se temeau că romanii le vor pune piedici în aducerea zilnicelor jertfe închinatelor lui Dumnezeu, ei le-au trimis soli, cerându-le să îngăduie barem introducerea animalelor hărăzite sacrificiului. Herodes le-a satisfăcut cererea, în speranța că asediații se vor preda. Dar când a văzut că presupunerile sale nu primeau confirmarea din partea lor și că ei luptau cu îndârjire pentru menținerea domniei lui Antigonos, a luat cu asalt orașul, în care vărsarea de sânge s-a răspândit repede pretutindeni, romanii fiind exasperați de îndelungatul asediu iar herodienii ahtiați să nu ierte pe nici unul dintre iudeii potrivnici. În străzile înguste, înghesuți în case sau în templul unde se refugiaseră, ei erau

măcelăriți și nici copiii, nici moșnegii n-au cunoscut îndurare, fără ca măcar femeile neputincioase să fie cruțate. Deși regele își trimitea pretutindeni solii și cerea să se pună capăt masacrului, nimeni nu-și strunea brațul ci, într-o furie turbată, măcelărea oamenii indiferent de vârsta lor. Atunci Antigonos, fără să se sinchisească de soarta lui din trecut, nici de soarta lui de acum, a coborât din turnul său fortificat și s-a aruncat la picioarele lui Sosius.

Deloc înduioșat de jalnica lui prăbușire, acesta l-a probozit cu asprime și l-a numit „Antigona”¹; nu l-a lăsat însă să plece liber, lipsit de însoțitori, ca și cum ar fi fost o femeie, ci l-a pus în lanțuri, sub pază strictă.

3. După ce a pus căpăstrul pe dușmanii săi, preocuparea lui Herodes a fost să-și strunească propriii aliați de alt neam: căci această gloată de oșteni străini se îngrămădea să vadă templul și sfintele odoare păstrate în sanctuar. Regele i-a oprit, pe unii prin rugăminți, pe alții prin amenințări, pe ceilalți chiar prin forța armelor, ferm convins că victoria ar fi mai rea decât înfrângerea dacă vreunul din acele obiecte interzise privirii străine ar fi fost văzut de acestea. Tot el a împiedicat jefuirea orașului, prin faptul că l-a întrebat de mai multe ori pe Sosius dacă romanii, prin golirea orașului de avuții și de oameni, aveau de gând să-l facă rege peste un deșert: oare prin asasinarea atâtor cetățeni, nu socotește cumva că până și stăpânirea lumii locuite nu constituie pentru el o recompensă prea mică? Când acesta i-a zis că i se pare drept să îngăduie oștenilor săi să-i dedea jafurilor ca răsplată pentru truda îndurată în timpul asediului, Herodes i-a răspuns că el este gata să-l recompenseze pe fiecare din propriul tezaur. Cu acest preț a răscumpărat ceea ce mai rămăsese din oraș și și-a respectat promisiunea. El a recompensat pe fiecare soldat cu prisosință, pe comandanți în proporția cuvenită, iar lui Sosius i-a făcut un dar regesc, încât toți s-au despărțit de el îmbogățiți.

4. Această nenorocire s-a abătut asupra Hierosolymeii sub consulatul lui Marcus Agrippa și Caninius Gallus, în luna a treia din cea de-a o sută optzeci și cincea Olympiadă, tot cu prilejul unei sărbători, ca și cum s-ar fi repetat întocmai năpasta pe care o înduraseră iudeii odinioară, datorită lui Pompeius: căci Hierosolyma a fost cucerită în aceeași zi, după douăzeci și șapte de ani. Sosius i-a închinat lui Dumnezeu o coroană de aur, apoi a părăsit Hierosolyma, ducându-i lui Antonius pe Antigonos în lanțuri. Dar Herodes s-a temut că Antonius îl va cruța pe Antigonos și-l va trimite la Roma, să dea socoteală Senatului, și acolo va ieși la iveală că el se trăgea din neam regesc, în timp ce Herodes era un om de rând, așa că, ținând seama de faptul că Antigonos greșise față de romani, putea să revină fiilor acestuia tronul moștenit prin naștere. Temându-se să nu se întâmple una ca asta, Herodes l-a convins pe Antonius, printr-o mare sumă de bani, să-lucidă pe Antigonos, și astfel a scăpat el de orice grijă. Așa a luat sfârșit domnia Asamoneilor, după o cărmuire de o sută și douăzeci și șase de ani. Această casă domnitoare a fost vestită, pe de o parte, prin noblețea neamului și înalta demnitate preoțească, pe de altă parte, prin faptele de vitejie săvârșite de strămoșii ei spre binele poporului. Ea și-a pierdut din pricina disputelor dintre urmași puterea, care i-a revenit lui Herodes, fiul lui Antipater, om dintr-o familie de plebei, făcând parte din rândul supușilor. Acestea sunt știrile transmise de înaintașii noștri despre sfârșitul domniei Asamoneilor.

¹ Protagonista tragediei lui Sofocle, care îi poartă numele, aluzie care înfățișează teatralitatea gestului lui Antigonos, lipsit de demnitatea fiicei lui Oedip, aruncată de unchiul ei Creon în temniță, unde și-a pus singură capăt zilelor.

CARTEA A XV-A

CONȚINUTUL CĂRȚII A XV-A

1. Cum, după cucerirea Hierosolymeii de către Sosius și Herodes, Antonius i-a tăiat cu securea capul lui Antigonos la Antiohia și cum Herodes i-a răpus pe patruzeci și cinci dintre prietenii acestuia, hierosolymitani de frunte, impunând orașului un bir.
2. Cum Hyrcanos, regele și Marele Preot de mai înainte al iudeilor, a fost eliberat de Arsaces, regele părților, și s-a întors la Herodes.
3. Cum Herodes l-a numit Mare Preot pe Aristobul, fratele soției sale, Mariamne, și ceva mai târziu a pus la cale uciderea lui.
4. Cum Cleopatra, care râvnea la domnia iudeilor și a arabilor, a obținut de la Antonius o parte din ținuturile lor.
5. Sosirea Cleopatrei în Iudeea.
6. Cum Herodes a dus război cu Aretas în timp ce Antonius a fost învins de Caesar la Actium.
7. Despre cutremurul care a avut loc în Iudeea, aducând pieirea oamenilor și a vitelor lor.
8. Cuvântarea prin care Herodes a alungat spaima iudeilor față de nenorociri și nevoi.
9. Cum Herodes, nevoit să se ducă la Caesar, l-a ucis pe Hyrcanos și, obținând domnia, l-a însoțit

până în Egipt.

10. Cum Herodes, sosit la Alexandria, s-a bucurat de marea prețuire a lui Caesar, pe care l-a primit cu multă cinste.

261

11. Cum, la întoarcerea din Egipt, el a fost atârnat prin false acuzații s-o ucidă pe soția lui, Mariamne.

12. Despre foamea care a bântuit în Iudeea și Siria și cum s-a îngrijit Herodes de salvarea poporului și a orașelor sale.

13. Despre construirea orașelor grecești și felul minunat cum le-a împodobit regele Herodes.

14. Despre felul cum a dărâmat Herodes vechiul templu al iudeilor, după ce a dăinuit șase sute de ani, și a clădit un altul în locul lui, de două ori mai mare.

Intervalul cuprins de această carte este de optsprezece ani.

262

CAPITOLUL I

1. În precedenta mea carte am înfățișat cititorilor cum Sosius și Herodes au luat cu asalt Hierosolyma; acum vreau să descriu faptele care au urmat. După ce a luat în stăpânire Iudeea întreagă, Herodes a pus în funcții înalte oameni simpli din mulțimea de locuitori favorabilă lui, în schimb nu lăsa să treacă o zi fără să-i pedepsească și să-i chinuie pe cei ce ținuseră partea adversarilor săi. Cea mai mare trecere o aveau înaintea lui fariseul Pollio și discipolul acestuia, Sameas. Cu prilejul asediului Hierosolymeii, ei își îndemnaseră concetățenii să-! primească pe Herodes în oraș: acum își arăta așadar recunoștința față de ei. În procesul de odinioară, unde Herodes fusese pândit de pedeapsa cu moartea, același Sameas adusese mustrări lui Hyrcanos și judecătorilor, prezicând că Herodes îi va pedepsi mai târziu pe toți cei ce îi cruțaseră viața. Vorbele rostite de el în timpul procesului s-au adeverit în decursul timpului prin voința lui Dumnezeu.

2. Atunci când a cucerit Hierosolyma, Herodes a adunat toate giuvaerurile regești, i-a jefuit de asemenea pe cei bogăți și a strâns laolaltă o mare grămadă de argint și de aur, pe care a dăruit-o în întregime lui Antonius și prietenilor săi. A răpus apoi patruzeci și cinci de fruntași din tabăra lui Antigonos și a pus străji la porțile orașului, să nu se strecoare nimic în afară împreună cu cei uciși. Morții erau cercetați cu de-amănuntul și orice obiect de argint, aur sau odor găsit asupra lor era înmănat regelui, șirul nenorocirilor părând fără sfârșit. De vină era, pe de o parte, lăcomia regelui, care avea nevoie de bani, pe de altă parte, faptul că pământul trebuia să rămână necultivat, fiind Anul Sabatic: în acest răstimp, la noi este strict interzisă însămânțarea ogoarelor.

Antigonos devenind între timp

263

prizonierul lui, Antonius avea de gând să-l țină înlănuit până la celebrarea triumfului său. Dar când a aflat că poporul se pregătea de răscoală și ura lui față de Herodes îl făcea să țină la Antigonos, a hotărât să-i taie capul cu securea la Antiohia: era singura cale prin care putea să-i potolească pe iudei. În sprijinul vorbelor mele, aduc mărturia lui Strabon din Cappadocia, care spune următoarele: „Antonius l-a adus pe Antigonos iudeul la Antiohia, scurtându-l de cap cu securea, convins că numai așa putea să-i înduplece pe iudei să-l recunoască pe Herodes rege în locul acestuia. Chiar dacă l-ar fi supus la cazne, tot nu l-ar fi putut constrânge să-l numească rege pe acesta; atât de mare era devotamentul poporului față de regele de mai înainte. De aceea era de părere că va întuneca amintirea lui Antigonos printr-o moarte înjosoare¹ și va înlănuți ura lor față de Herodes.” Acestea le-a zis Strabon.

CAPITOLUL II

1. De îndată ce a primit vestea urcării pe tron a lui Herodes, Marele Preot Hyrcanos (care era atunci prizonierul părților) a venit la Herodes, fiind eliberat din captivitate în felul următor. Când Barzapharnes și Pacorus, comandanții oștirii părților, i-au luat prizonieri pe Hyrcanos, care a devenit mai întâi Mare Preot și după aceea rege, precum și pe Phasael, fratele lui Herodes, ei i-au dus în Parția. Fiindcă nu suporta să poarte înjosoarele lanțuri și a preferat să aibă o moarte glorioasă decât să ducă un asemenea trai, Phasael și-a luat singur viața, cum am spus mai înainte.

¹ Cel ce pierea sub securea călăului avea parte de un sfârșit dezonorant, în concordanță cu firea josnică a condamnatului. Prin decapitarea lui Antigonos II la Antiohia (37 î.e.n.) s-a stins domnia Hașmoneilor și s-a instaurat dinastia herodiană.

2. Când i-a fost adus captivul Hyrcanos, Phraates, regele părților, l-a tratat cu blândețe, întrucât auzise despre noblețea neamului său. I-a scos așadar lanțurile și i-a îngăduit să trăiască în Babilon, unde viețuia numeroși iudei. Ei îl cinsteau ca pe Marele Preot și regele lor, la fel ca întregul neam al iudeilor avându-și locuințele până la Eufrat; acest lucru îl încânta pe Hyrcanos. Dar știrea urcării pe tron a lui Herodes i-a însuflat noi speranțe, pe de o parte fiindcă de Sa început se purtase prietenește cu Herodes, pe de altă parte fiindcă credea că acesta mai ținea minte binefacerea pe care i-o adusese atunci când, chemat la judecată spre a primi pedeapsa cu moartea, el îl scăpase de primejdie și de caznă. În această privință, stătea adesea de vorbă cu iudeii care îl vizitau. Dar aceștia l-au reținut și l-au sfătuit să rămână acolo, amintindu-i că la ei se bucura de laudă și de cinste și nu ducea lipsă de dovezile prin care puteau să-și arate propria prețuire pentru rangul lui de Mare Preot și de rege. Dar cel mai mult conta faptul că de ele nu mai putea să beneficieze și la Hierosolyma, deoarece din porunca lui Antigonos,

trupul lui fusese schilodit. Iar regii nu au bunul obicei de a-și mai aminti de binefacerile primite în viața privată, norocul schimbându-le în mare măsură firea.

3. Chiar dacă sfaturile primite slujeau interesele sale, Hyrcanos ținea totuși să plece; și prin scrisorile lui, Herodes îl îndemna să stăruie pe lângă Phraates și iudeii care locuiau acolo, să nu-l invidieze fiindcă împărțea domnia cu Herodes. Acum era momentul prielnic ca regele să se arate recunoscător pentru faptul că îl crescuse și îi salvase viața, iar Hyrcanos să primească la rândul lui acest lucru. Herodes nu numai că i-a scris lui Hyrcanos, ci l-a trimis ca sol pe Saramalla cu daruri multe la Phraates; I-a rugat prietenește să nu-l împiedice să-și arate recunoștința față de un om cu merite mari. Dar nu acesta era de fapt adevăratul lui scop; deoarece își cucerise tronul fără merite proprii, el se temea să nu izbucnească niscaiva tulburări și căuta să-l aibă la cheremul lui pe Hyrcanos, ba chiar să-l și înlăture din drumul său. A avut grijă să facă acest lucru mai târziu.

4. După ce, plin de speranțe, eliberat din captivitate de Phraates și înzestrat cu mulți bani de iudei, sosise la Hierosoyma, Herodes l-a primit cu cele mai mari onoruri, i-a

264

265

acordat primul Ioc în adunări și l-a pus în fruntea mesei la ospete, ca să-l amăgească, numindu-l părintele său, spre a-i înlătura prin viclășuguri orice bănuială. Dar Herodes a mai înfăptuit și alte lucruri ca să-și apere tronul, stârnind aprige dispute în sânul familiei sale. Întrucât urmărea să zădărnicească alegerea unui om de vază în funcția de Mare Preot al lui Dumnezeu, a chemat din Babilon un preot oarecare, cu numele de Ananel, și i-a încredințat pontificatul.

5. Această jignire a supărat-o numaidecât pe Alexandra, fiica lui Hyrcanos, soția lui Alexandru, fiul regelui Aristobul, care avea de la Alexandru doi copii: pe băiatul nespun de chipeș la înfățișare numit Aristobul și pe soția lui Herodes, Mariamne, de o frumusețe neasemuită. Fierbea de mânie și nu se împăca deloc cu înjosirea propriului băiat, deoarece rangul de Mare Preot era atribuit unui intrus, câtă vreme el era viu și nevătămat. Prin intermediul unui cântăreț din liră, i-a trimis o scrisoare Cleopatrei, pe care o ruga să intervină pe lângă Antonius, ca să ceară pontificatul pentru fiul ei.

6. În timp ce Antonius întârzia să îndeplinească această rugămintă, prietenul său Dellius a sosit în Iudeea cu niște treburi negustorești și, văzându-l pe Aristobul, a rămas uimit de statura și frumusețea băiatului, fără s-o admira mai puțin pe Mariamne, soția regelui; a lăudat chiar și față de Alexandra farmecul odraslelor sale. Venind să stea de vorbă cu ea, oaspetele a convins-o să-i trimită lui Antonius portretele celor doi copii: era de ajuns să le vadă chipul, ca să nu-i mai refuze cererea. Alexandra a dat ascultare vorbelor lui și i-a expediat lui Antonius tablourile amândurora. Dellius le-a adăugat laudele lui excesive, fiind de părere că nu de oameni, ci mai degrabă de un zeu fuseseră zămisliti copiii Alexandrei. El făcea intenționat acest lucru, ca să stârnească patima lui Antonius. Acestuia i-a fost rușine să cheme copila la el, fiindcă era soția lui Herodes. și astfel se puneau la adăpost de reproșurile Cleopatrei. A scris însă să-i fie adus băiatul, adăugând, ca să salveze aparențele: dacă nu era prea complicat. Când i-a parvenit știrea, Herodes a socotit că nu se cădea să-i trimită la Antonius pe Aristobul, un tânăr chipeș și înfloritor (căci avea șaisprezece ani), de obârșie nobilă, dându-l pe mâna omului celui mai puternic dintre romanii din vremea aceea, gata oricând să-l aducă jertfă iubirii

266

și poftelor sale josnice (fiindcă putea să-și permită tot ce poftea). Herodes i-a răspuns așadar lui Antonius că ar fi de ajuns ca tânărul să facă un singur pas dincolo de hotare, pentru ca în întreaga țară să izbucnească războiul și răzmerița, iudeii punându-și speranțele în schimbările aduse de un alt rege.

7. După ce s-a scuzat astfel față de Antonius, Herodes s-a hotărât să nu-i lipsească de orice cinstire pe băiat și pe Alexandra, mai ales că soția lui, Mariamne, îl asalta cu cererile sale să-i încredințeze frățiorului rangul de Mare Preot, dându-și seama că avea tot interesul ca Aristobul să nu mai poată pleca din preajma lui de îndată ce va deține această înaltă funcție. Și-a chemat prietenii la o adunare, unde s-a plâns amar de Alexandra, spunând că ea uneltea pe ascuns împotriva domniei lui și, împreună cu Cleopatra, plănuia să-i smulgă tronul și, cu ajutorul lui Antonius, să pună în fruntea treburilor publice un adolescent. Ea săvârșea deci o faptă nechibzuită, deoarece nu numai că-i răpea fiicei sale rangul pe care îl deținea, ci dădea pradă tulburărilor regatul pe care îl dobândise el însuși cu prețul multor chinuri și înfruntând primejdii grele. Deși nu uitase șicanele pe care i le pricinuiseră, nu înceta ca în pofida acestora să opteze pentru dreptate; iar acum o anunța că oferea fiului ei pontificatul, hărăzit mai înainte anume lui Ananel, datorită faptului că Aristobul era încă un copil. Întrucât el nu vorbise la voia întâmplării, ci cu matură chibzuință și premeditare, ca să amăgească femeile și prietenii care erau de față, Alexandra a fost așa de copleșită, atât de onoarea venită pe neașteptate, cât și de teama bănuielilor pe care le inspirase, că a izbucnit în lacrimi, recunoscând următoarele: se zădărnise să obțină pontificatul pentru Aristobul, căci altfel i s-ar fi adus o jignire; referitor la domnie, ea nu se gândise cătuși de puțin și, chiar dacă i-ar fi revenit, tot n-ar fi vrut s-o accepte. E mulțumită de onorurile pe care le are acum și de faptul că domnește Herodes, care garantează pe deplin siguranța familiei, fiindcă prin însăși natura lui are darul să conducă mai bine decât ceilalți. Prin cinstirea adusă recent fiului ei, a îndatorat-o foarte mult și de aici înainte îi va da ascultare în toate privințele; și îi cere așijderea iertare dacă a abuzat de legăturile de rudenie cu ginerele ei și s-a arătat prea încrezută în frământările sale, dând dovadă de nechibzuință. Cu o râvnă mai mare decât până în

clipa aceea, în urma acestor discuții, amândoi și-au dat mâna, ca semn al împăcării lor, și orice bănuială a fost înlăturată.

CAPITOLUL III

1. Așadar, Herodes i-a luat numaidecât rangul de Mare Preot lui Ananel, care, așa cum am spus deja, nu făcea parte dintre localnici, ci provenea din iudeii strămutați odinioară dincolo de Eufrat. Căci multe mii de oameni din rândurile poporului nostru, duși în captivitate, locuiau în preajma Babilonului. Din aceștia, aparținând unei familii sacerdotale, își trăgea obârșia Ananel, care întreținea de mult legături de prietenie cu Herodes. Cum a ajuns să domnească, l-a și investit cu înaltul rang preoțesc, anulat tot de el, ca să aplaneze certurile familiale, contrazicând astfel legile. Odată primită această cinstire, nimeni nu mai putea să ți-o ia înapoi; primul care a încălcat această lege a fost Antioh Epiphanes, atunci când a luat pontificatul de la Iesus și l-a transmis fratelui său Onias; al doilea a fost Aristobul, care l-a înlăturat din funcție pe fratele său Hyrcanos; Herodes, al treilea, a încredințat slujba de Mare Preot adolescentului Aristobul.

2. Herodes a crezut că astfel îndepărtase dihonnia din sânul familiei sale. Totuși, nici după publica lor împăcare, Herodes nu a încetat s-o bănuiască pe Alexandra; așa cum s-ar fi convenit, ci, ținând seama de precedentele dovezi de dușmănie, a socotit îndreptățită temerea că ea va urzi alte răzvrătiri când se va ivi un nou prilej. I-a poruncit să rămână în interiorul palatului regal și să nu facă nimic din proprie inițiativă. Și-a pus paznicii s-o supravegheze în așa măsură încât, în afara îndeletnicirilor zilnice, ea să nu poată întreprinde nimic fără știrea lui. Treptat, toate aceste măsuri de prevedere au îndârjit-o pe Alexandra și i-au sporit ura. Mândria ei femeiască a fost grav rănită, căci ea n-a mai putut să îndure nedemna supraveghere, preferând să

268

suporte orice consecințe decât, lipsită de libertate, să trăiască înrobită și înfricoșată, sub o aparentă cinstire. A trimis un sol la Cleopatra, deplângându-și neconținut jalnic soarta, și a rugat-o să-i vină în ajutor după puterile ei. Aceasta a îndemnat-o să fugă pe ascuns în Egipt, alături de Aristobul. Alexandra s-a arătat gata să-i urmeze sfatul și iată ce anume a scormit ea. A cerut să fie înjghebate două racle și s-a ascuns în interiorul lor împreună cu fiul ei, căzând în învoială cu slujitorii ca acestea să fie scoase apoi din palat în timpul nopții. Plănuia să continue după aceea drumul până la mare, unde aștepta o corabie, pregătită să-i ducă pe amândoi în Egipt. Dar slujitorul ei Esop a dat din întâmplare peste prietenul Alexandrei, Sabbion și, convins că făcea parte dintre inițiați, i-a dezvăluit planul. Când a primit știrea asta, Sabbion (pe care Herodes îl urase până atunci, fiindcă bănuia că era unul dintre cei ce îl otrăviseră pe Antipater) a tras nădejdea că, prin gestul lui de bunăvoință, va scăpa de ura regelui. El i-a descris regelui fapta pusă la cale de Alexandra. Herodes i-a lăsat în pace pe amândoi, să-și ducă planul la îndeplinire și, atunci când se pregăteau să fugă, i-a înhățat. Le-a trecut cu vederea abaterea și, oricât de dornic era să se răfuiească cu Alexandra, n-a îndrăznit să ia nici o măsură mai aspră (căci se temea că ura pe care și așa i-o purta Cleopatra va spori o dată cu învinuirea ei). A vrut să arate că numai din mărinimie fusese îngăduitor față de greșeala ei. Dar și-a propus să-l înlătore cu totul pe adolescent din drumul lui. Pentru ca să nu iasă prea repede la lumina zilei vina lui, a găsit de cuviință să nu facă asta imediat, căci venea prea devreme după cele ce abia se întâmplaseră.

3. Deoarece între timp sosise Sărbătoarea Corturilor (care la noi este celebrată cu cea mai mare solemnitate), Herodes a petrecut acele zile dedându-se desfătărilor, alături de întregul popor. Dar tocmai cu acest prilej invidia lui a fost zgândărită vădit, așa că el a hotărât să treacă la înfăptuirea omorului mai repede decât plănuise la început. După ce Aristobul, tânărul de șaptesprezece ani, s-a suit la altar, ca să aducă jertfă legii sacre, îmbrăcat în veșmintele purtate de Marele Preot, și a îndeplinit ceremonia religioasă potrivit ritualului, el și-a dovedit noblețea obârșiei nu numai prin multitudinea podoabelor exterioare, ci și prin frumusețea, și prin statura falnică, mai presus de vârsta lui,

269

stârnind admirația mulțimii, pe care a făcut-o să-și amintească de mărețele isprăvi înfăptuite de ilustrul său bunic, Aristobul. Copleșiți treptat de simțăminte lor, oamenii și le-au exteriorizat, bucuroși și întristați deopotrivă, amestecând urările de bine cu rugăciunile, astfel că poporul a lăsat să se întrevadă lesne admirația lui față de tânăr, încât și-a mărturisit recunoștința pentru binefacerile primite în trecut mai zgomotos decât era indicat s-o facă în prezența regelui. Din această pricină, Herodes a hotărât să transpună în faptă ceea ce plănuise împotriva tânărului. După trecerea zilelor de sărbătoare, în timp ce lua parte la un ospăț dat de Alexandra la Ierihon, a făcut în așa fel încât prin dezmierdăriile sale să-l atragă pe tânăr într-un loc sigur, iar acolo l-a îmbiat să se desfete cu niște jocuri copilărești. Deoarece în ținutul acela soarele dogorea mai tare, osteniți de joacă, s-au îndreptat repede împreună spre un eleșteu care împrejmuia prin întinderea lui curtea palatului, ca să se răcorească după cumplita arșiță a amiezii. Mai întâi au privit cum niște servitori și prieteni se zbeugiau în apă; apoi, după ce Herodes l-a îndemnat să se amestece printre ei, prietenii regelui, instruiți de acesta să profite de coborârea întunericului, au înotat alături de el și, sub aparența glumei, l-au cufundat în apă, nelăsându-l slobod până ce nu l-au sufocat de-a binelea. Așa a murit înecat Aristobul, cel ce a trăit nici optsprezece ani, deținând un singur an pontificatul, care i-a revenit tot lui Ananel.

4. Când femeile au aflat de nefericita întâmplare, bucuria li s-a preschimbat numaidecât în jale și în bocet

neîntrerupt la creștetul mortului zăcând întins sub ochii lor. Răspândirea veștii a îndoliat întregul oraș și fiecare casă deplângea pierderea de parcă ar fi fost a ei și nu una străină. Dar cea mai afectată, la primirea știrii, a fost în primul rând Alexandra, durerea ei fiind mai mare când a cunoscut și împrejurarea în care s-a petrecut nenorocirea, văzându-se silită să rabde totul în tăcere, de teamă că va păți ceva și mai rău. Adesea a fost ispitită să-și curme singură zilele, dar s-a oprit de fiecare dată la gândul că, atâta vreme cât trăia, putea să-și aducă contribuția la pedepsirea uciderii celui care pierise mișelește, acesta fiind motivul pentru care a mai rămas în viață. Ascunderea faptului că aflase despre uciderea premeditată a fiului ei i se părea suficientă ca să se

270

poată răzbuna odată și odată. Ea își înăbușea propriile simțăminte, nevrând să dea de bănuț. Herodes însuși se străduia să arate tuturor celor din jur că nu era deloc vinovat de moartea tânărului, nu numai prin deplina participare la doliu, ci și prin lacrimile pe care le vărsa, lăsând impresia că plânsul izvora într-adevăr din inima lui. Poate că durerea l-a și răzbit la vederea tânărului stins în floarea vârstei și a frumuseții, dar era foarte limpede că el socotise moartea lui ca o pavază care îi dădea siguranță deplină. Purtarea lui era doar o măsură de prevedere, ca să se dezvinovățească. A dovedit o grijă neasemuită mai ales față de înmormântarea strălucită a lui Aristobul, atât prin împodobirea sicriului și procurarea multor mirodenii scumpe, cât și prin numeroasele nestemate cu care l-a îngropat. Barem așa a putut să ostoiască mâhnirea și tristețea femeilor, aducându-le un dram de mângâiere.

5. Dar el n-a putut deloc s-o domolească astfel pe Alexandra, a cărei durere creștea tot mai mult, la amintirea cumplitei sale nenorociri, făcând-o să plângă și să-i poarte pică. I-a trimis așadar Cleopatrei o scrisoare despre uneltirea lui Herodes și asasinarea fiului ei. De multă vreme dornică să ducă la îndeplinire rugămințile Alexandrei și înduișată de soarta ei, Cleopatra și-a însușit cauza acesteia și n-a încetat să stăruie pe 'angă Antonius să răzbune uciderea sărmanului fiu. În orice caz, nu era drept ca Herodes, suit cu ajutorul lui pe un tron care nici nu i se cuvenea, să comită o asemenea nelegiuire împotriva regilor adevărați. Înduplecat de spusele ei, Antonius, sosit la Laodicea, i-a cerut lui Herodes să i se înfățișeze, spre a da răspunsul privitor la moartea lui Aristobul: dacă era într-adevăr vinovat de uciderea lui premeditată, așa cum era învinuit, împovărat de crimă și speriat de dușmănia Cleopatrei, care nu înceta să-l ațâțe pe Antonius împotriva lui, Herodes a hotărât să se supună (nici nu putea să facă altceva). A încredințat domnia și treburile țării cumnatului său Josephus și i-a poruncit în taină ca, în cazul când el va fi executat de Antonius, s-o ucidă numaidecât pe Mariamne: își iubea atât de mult soția încât i se părea o infamie ca altul să profite de frumusețea ei după moartea lui. După ce a dat aceste ordine, Herodes a plecat la Antonius fără să fie sigur de soarta lui.

6. În răstimpul cât a răspuns de treburile domniei.

271

Josephus a stat mereu de vorbă cu Mariamne, nu numai pentru îndeplinirea sarcinilor lui, ci și pentru a-și arăta cuvenitul respect față de regină, menționând adeseori devotamentul precum și marea iubire pe care i-o purta Herodes. Deoarece și ea, și mai ales Alexandra luau în derâdere vorbele lui, după cum obișnuiesc femeile, Josephus a împins atât de departe zelul de a adevări iubirea fierbinte a regelui încât i-a dezvăluit tainica lui poruncă, spre a dovedi că nu putea să trăiască fără ea și nu admitea să-i despartă nici moartea. Acestea au fost vorbele lui Josephus. Cum era lesne de înțeles, femeile n-au apreciat deloc iubirea pătimașă a lui Herodes, ci au reținut doar sălbăticia simțământului potrivit căruia el vroia ca după moarte să le aducă și lor pieirea, cu o tiranică cruzime, ceea ce le-a făcut să privească cu adâncă neliniște spre viitorul lor.

7. Între timp, dușmanii lui Herodes au răspândit în Hierosolyma vestea că regele fusese supus torturilor de Antonius și pedepsit cu moartea. Cum era și firesc, știrea a înspăimântat întreaga Curte, mai ales pe femei. Alexandra l-a îndemnat pe Josephus să fugă din palatul regal împreună cu ele și să se pună sub ocrotirea steagurilor legiunii romane, care își făcuseră atunci tabăra sub comanda lui Iulius, în preajma orașului, ca să-l apere. Mai întâi, dacă va izbucni o răsccoală în palat, se vor simți astfel în siguranță, datorită bunăvoinței romanilor. Mai apoi, trăgea speranța că, după ce Antonius o va vedea pe Mariamne, ei își vor recăpăta domnia cu ajutorul lui, obținând tot ceea ce merită să aibă urmașii unor strămoși de neam regesc.

8. În toila discuției lor, a sosit pe neașteptate de la Herodes o scrisoare despre tot mersul treburilor sale, susținând exact contrariul zvonurilor anterioare. De îndată ce a ajuns la Antonius, Herodes l-a îmbunat cu ajutorul darurilor aduse din Hierosolyma și, în cursul convorbirilor, a reușit să-i domolească supărarea, astfel încât toate vorbele îndreptate împotriva lui au fost zădărnice de bunăvoința gazdei sale. Antonius a afirmat că nu se cuvenea ca domnitorii să dea socoteală pentru faptele din timpul domniei lor și că, în asemenea condiții, el n-ar fi acceptat să fie rege; cei care le-au dat învestitura și puterea trebuie să-i lase să le exercite cum cred ei de cuviință. Chiar și despre Cleopatra a spus că nu se

272

cade ca ea să se amestece prea mult în treburile principilor. Nu numai acestea le-a menționat în scrisoarea lui Herodes, ci și semnele de cinstire pe care i le-a arătat Antonius în timpul consfătuirilor și meselor zilnice, desfășurate în favoarea lui și în pofida acuzațiilor aduse de Cleopatra, care, râvnind să pună mâna pe țara lui și avidă să-i ia tronul, caută prin orice mijloc să-l înlăture din drum. Deoarece Antonius îi dă dreptate, nu-l amenință nici un rău în viitor și, ca atare, se va întoarce acasă în curând, fiind mai sigur de domnia lui prin

bunăvoința lui Antonius. Cleopatra nu mai avea speranța să obțină altceva, căci Antonius, în vederea satisfacerii cererilor sale, i-a dăruit Coelesiria, împlânzindu-i astfel mânia, și a făcut-o să renunțe la pretențiile asupra Iudeei. 9. O dată cu citirea scrisorii, propunerea de a se recurge la ocrotirea romanilor, ca și cum Herodes ar fi murit deja, a căzut de la sine; Herodes a aflat, totuși, de acest proiect. Dar, după ce regele s-a întors în Iudeea, Antonius plecând într-o expediție împotriva părților, sora ce se numea Salomeea și mama lui au dat repede în vileag fuga pusă la cale de Alexandra. Apoi sora lui a vorbit de soțul ei Josephus și l-a învinuit că ar fi avut adesea legături intime cu Mariamne. A spus acest lucru datorită urii vechi pe care i-o purta, deoarece în desele certuri izbucnite între ele, plină de îngâmfare, aceasta îi reproșase originea ei umilă. Herodes, mereu mistuit de flacăra iubirii lui pentru Mariamne, a fost cuprins pe loc de o aprigă mânie, la auzul acestor mărturisiri, dar s-a stăpânit, ca să nu comită o faptă regretabilă din pricina iubirii și, profund îndurerat și chinuit de gelozie, a întrebat-o pe Mariamne despre legăturile ei cu Josephus. Dar ea a rostit jurăminte de credință, a recurs la toate argumentele care dovedeau că era nevinovată și, puțin câte puțin, l-a convins pe rege de netemeinicia acuzațiilor, potolindu-i furia. Învins de dragostea soției, și-a cerut scuze că a crezut lesne bârfele pe care le auzise și i-a adus multe mulțumiri pentru cinstea ei, mărturisindu-i sincera iubire și recunoștință pe care i-o poartă. În cele din urmă, cum se întâmplă îndeobște în legăturile de dragoste, amândoi au vărsat lacrimi și au ajuns la multe îmbrățișări pătimașe. Cum însă regele o asigura iarăși și iarăși cât de mult o îndrăgea și aștepta ca dragostea să-i fie împărtășită, Mariamne i-a spus: „Nu este o

273

dovadă de mare iubire porunca pe care ai dat-o ca eu să fiu sortită pieirii fără nici o vină dacă Antonius te-ar fi condamnat la moarte!" La auzul acestor vorbe, regele s-a indignat, a lepădat-o de îndată din brațele sale, a răcnit și și-a smuls părul din cap, zicând că avea dovada că ea întreținuse legături intime cu Josephus: acesta nu i-ar fi destăinuit porunca pe care i-o spusese numai lui dacă n-ar fi avut deplină încredere unul în altul. În cumplita lui mânie, puțin a lipsit să-șiucidă propria soție. Biruit de iubirea pe care i-o purta, și-a reprimat această pornire după ce și-a suportat până la capăt durerea și furia. Dar pe Josephus n-a vrut să-l mai vadă în fața ochilor și a poruncit să fie executat, iar pe Alexandra a zvârlit-o în temniță, ca pe urzitoarea tuturor nenorocirilor.

CAPITOLUL IV

1. Înfe timp au izbucnit iarăși tulburări în Siria și Cleopatra nu contenea să-l ațâțe pe Antonius la război împotriva tuturor vecinilor săi. Se străduia să-l convingă să pună mâna pe regatul fiecăruia, ca să i-l dăruiască ei și, prin marea iubire pe care i-o inspira, avea o puternică influență asupra lui. Ahtiată după bunul altuia prin însăși firea ei, nu lăsa deoparte nici o nelegiuire ca să-și atingă scopul. Pe fratele ei mezin, în vârstă de cincisprezece ani, despre care știa că o să-i urmeze la domnie, l-a înlăturat din drum cu ajutorul otrăvii, iar pe sora ei Arsinoe, care își căutase scăparea în Templul Dianei din Efes, a ucis-o cu ajutorul lui Antonius. De dragul banilor, oriunde îi licărea o slabă speranță, nu lăsa neprădate nici templele, nici mormintele. Nici un lăcaș nu-i părea prea sfânt ca să scape de silnica jefuire a podoabelor lui și nici unul atât de nelegiuit încât să nu-l încalce în folosul ei, dacă era vorba să-și satisfacă dorința de a-și însuși tâlhărește un bun străin. Pe scurt, nimic n-o îndestula pe această femeie bogată și nesățioasă și toate îi lipseau cu desăvârșire dacă

274

nu dispunea de lucrul după care tânjea. De aceea îl sâcăia neconținut pe Antonius să ia avuția altora, ca să i-o dea ei; așadar, când s-a întâlnit cu el în Siria, s-a gândit să și-o însușească. Pe Lysanias, fiul lui Ptolemeu, l-a ucis sub pretextul că urmarea să provoace răcoala părților; i-a cerut apoi lui Antonius să-i dea Iudeea și Arabia, rugându-l să le ia de la regii lor. Antonius fusese subjugat de această femeie într-o asemenea măsură încât nu numai că trăia cu ea, ci cu ajutorul vrăjilor îl făcea să îndeplinească fără crâcnire orice îi cerea. Totuși, sfiala de a nu săvârși nelegiuiri vădite l-a împiedicat să se supună întru totul voinței sale, poticnindu-se în treburile mai importante. Ca să evite refuzul categoric, pe de o parte, iar pe de alta, ca să nu fie prea străvezie nedreptatea pe care o făcea din porunca ei, Antonius a luat de la fiecare rege câte o fâșie de țară, atribuindu-le pe amândouă Cleopatrei. I-a dat de asemenea orașele situate între fluviul Eleutherus și Egipt, cu excepția Tyrului și a Sidonului, întrucât știa că ele fuseseră libere din moși-strămoși, deși ea stăruise mult pe lângă dânsul, să i le ofere și pe acestea.

2. După ce a obținut acestea și l-a însoțit până la fluviul Eufrat pe Antonius, care pornea într-o expediție împotriva Armeniei, Cleopatra a făcut cale-ntoarsă și s-a îndreptat spre Apamea și Damasc, de unde a pornit către Iudeea. Aici s-a întâlnit cu Herodes și i-a dat în arendă? acea parte a Arabiei, oferită de Antonius, precum și veniturile ogoarelor Ierihonului. În teritoriul acela crește balsamul, cel mai prețios produs al ținutului, care nu se mai cultivă în altă parte, precum și o mulțime de palmieri minunați. În timpul cât a stat acolo și a avut multe treburi cu Herodes, a încercat să cucerască iubirea regelui, slujindu-se de firea ei, atrasă de străbălatele desfătări ce decurg din aceasta, fie că se îndrăgostise aieva de dânsul, fie că, mult mai probabil, îi întindea o capcană, pentru ca, prin adulterul în care îl atrăgea, să găsească un nou prilej de a unelti împotriva lui. Pe scurt, ea ținea mult să-l atragă în mrejele iubirii. Dar Herodes, care avea o veche aversiune față de Cleopatra și știa bine că era dispusă să facă rău tuturor, mai ales acum, când era vorba de o patimă nestrunită, a socotit că se cuvenea mai degrabă s-o deteste, ba chiar se gândea s-o și pedepsească, dacă pusese la cale un șiretlic, rămânând prin urmare nepăsător la declarația ei de dragoste. S-a sfătuit cu

prieteniilor lui dacă nu cumva trebuia să pună la cale uciderea Cleopatrei: avea prilejul să-i scape de neplăceri pe toți cei ce îi răbdaseră ponoasele sau puteau să le întâmpine și în viitor. Făcând aceasta, ar fi adus un mare serviciu lui Antonius, fiindcă ea nu i-ar fi rămas credincioasă dacă întâmplarea sau nevoia l-ar fi silit să-i ceară sprijinul. Dar prietenii lui l-au împiedicat să-și îndeplinească planul, invocând în primul rând faptul că nu se cuvenea să se expună unei mari primejdii, ocupat fiind cu treburi mai serioase. Au insistat apoi și l-au implorat să nu dea dovadă de nehibzuiță în ceea ce face: isprava lui nu va rămâne oricum nepedepsită, chiar dacă Antonius va fi convins că aceasta îi poate aduce mari foloase. Iubirea pe care i-o poartă va fi și mai aprinsă la gândul că Cleopatra i-a fost răpită silnic și cu viclenie. Nici Herodes nu va putea găsi scuza convenabilă pentru faptul că s-a atins de femeia cea mai vestită și mai puternică din vremea lui. Folosul pe care pretinde el că-l aduce, dacă poate fi vorba de așa ceva, nu are nici o valabilitate, căci îndrăzneala faptei se împletește cu reprimarea iubirii lui Antonius. Reiese limpede că Herodes ar atrage o mare și permanentă nenorocire asupra țării și casei sale și nimeni nu-l împiedică să se ferească de păcatul spre care îl ademenește dânsa, slujind deopotrivă propriul interes și buna-cuviință. Prin asemenea vorbe înfricoșătoare și prin înfățișarea primejdiilor care îl amenințau mai mult ca sigur, vorbitorii i-au stăvilat elanul. Herodes a îmbunat-o cu darurile sale pe Cleopatra și a însoțit-o până în Egipt.

3. De îndată ce a subjugat Armenia, Antonius l-a trimis în Egipt pe Artabazes, fiul lui Tigranes¹, alături de fiii și satrapii lui, luați prizonieri; pe aceștia i-a dăruit Cleopatrei, împreună cu toate podoabele regești, capturate cu acest prilej. Domnia Armeniei a încăput pe mâinile celui mai mare dintre fiii regelui, Artaxias², care reușise atunci să fugă. Mai târziu, el a fost alungat de Archelaus și de Cezar Nero, care l-au întronat pe fratele lui mai mic, Tigranes³. Dar acestea s-au petrecut mai târziu.

¹ Artavazde II, fiul lui Tigranes II cel Mare, rege al Armeniei (55-34 î.e.n.) din dinastia Artașidă.

² Artaxe (Artaxias) II a domnit între anii 30-20 î.e.n., după ce timp de patru ani tronul Armeniei a fost ocupat de Alexandru, fiul lui Marcus Antonius și al Cleopatrei VII (34-30 î.e.n.).

³ Tigranes III, regele Armeniei (20-8 î.e.n.).

4. Când privește arenda care-i revenea reginei pentru ținutul primit în dar de la Antonius, ea era plătită la termen de Herodes, socotind că nu era înțelept să-i dea vreun prilej de nemulțumire Cleopatrei. Regele Arabiei, de la care încasa dările Herodes, fiindcă se pusese chezaș pentru plata lor punctuală, a achitat câtăva vreme câte două sute de talanți anual. Mai târziu el a devenit trândav și zăbavnice în plata birului și chiar când achita cu chiu cu vai o parte din el, n-o făcea nici atunci fără să rămână dator.

CAPITOLUL V

1. Deoarece arabii se dovedeau delăsători în plata dărilor și în cele din urmă nu și-au mai respectat deloc obligația lor, Herodes a vrut să-i constrângă cu forța armelor, dar a fost împiedicat de războiul civil care tocmai izbucnise între romani. Atunci a avut loc bătălia de la Actium, care s-a desfășurat în timpul celei de-a o sută optzeci și șaptea Olimpiade", când s-a dat lupta pentru supremație între Caesar și Antonius. De multă vreme stăpân peste o țară fertilă și adunând mari bogății din veniturile acesteia, Herodes și-a strâns o oaste pe care a înarmat-o cu grijă, ca să vină în ajutorul lui Antonius. Dar Antonius i-a spus că nu avea nevoie de ajutorul lui și l-a trimis împotriva arabilor (despre reaua-credință a căroră aflase atât de la Herodes, cât și de la Cleopatra). Asta era și dorința Cleopatrei, care credea că era în interesul ei ca amândoi să-și macine forțele proprii. După ce Antonius i-a dat această misiune, Herodes a făcut cale-ntoarsă și și-a pus oastea pe

L

¹ La 2 septembrie 31 î.e.n., flota condusă de Marcus Vipsanius Agrippa a zdrobit escadra lui Marcus Antonius și a Cleopatrei la Actium, promontoriu în nord-vestul Acarnaniei. la ieșirea din Golful Ambracia. lângă coasta apuseană a Peninsulei Balcanice, victoria finală a lui Caius Octavianus punând capăt războaielor civile dintre romani.

picior de război, ca să năvălească în Arabia. A mărsăluit cu trupele sale de pedestrași și de călăreți și a ajuns la Diospolis, unde l-au întâmpinat arabii (care nu rămăseseră străini de această expediție), și în crâncena bătălie care s-a dat, au ieșit biruitori iudeii. La scurtă vreme după aceea, o mare oaste arabă s-a strâns la Cana: această localitate este situată în Coelesiria. Când a primit știrea, Herodes a pornit împotriva dușmanilor cu o mare parte a armatei sale. Cum s-a apropiat de Cana, a hotărât să-și înjghebeze o tabără pe care s-o întărească cu șanțuri și valuri de pământ, ca să poată da bătălia la momentul potrivit. Dar de îndată ce au început pregătirile, trupele iudeilor i-au cerut să le ducă fără întârziere împotriva arabilor. Ele erau stăpânite de-o arzătoare dorință, căci se credeau mai bine înarmate și toți cei ce luaseră parte la bătălia anterioară aveau curajul să-și înfrunte imediat

dușmanii. Deoarece scoteau strigăte și dovedeau un mare avânt războinic, regele s-a decis să folosească elanul mulțimii și le-a spus luptătorilor săi că nu va pune stavile vitejiei lor, conducând el însuși oștirea la bătălie, în vreme ce toți îl urmau în ordine deplină. Numai de cât arabii au fost cuprinși de spaimă, așa că au opus o scurtă rezistență, dar când au văzut că vrăjmașii erau imbatabili și în plin avânt, cei mai mulți au luat-o la fugă și ar fi fost înfrânți dacă Herodes și iudeii n-ar fi căzut victimă unei stratageme a lui Athenion. Acest Athenion, numit de Cleopatra comandantul ținutului arabic care îi aparținea, îl dușmănea pe Herodes și n-a vrut să pândască deznodământul bătăliei cu brațele încrucișate, așa că a luat următoarea hotărâre: dacă arabii dețineau avantajul, să rămână neutru, iar dacă se dovedeau mai slabi, ceea ce s-a și întâmplat, să se năpustească asupra iudeilor, alegând pentru oștenii săi cel mai convenabil teren al ținutului. I-a atacat prin surprindere pe iudeii epuizați și siguri de victoria lor, făcând un mare prăpăd în rândurile acestora. Întrucât își sleiseră deja puterile în confruntarea fățișă cu vrăjmașii și erau prea molateci să culeagă roadele izbânzii, iudeii au cedat lesne în fața proaspeților atacatori, suferind pierderi grele în stâncoasa regiune deloc propice călăreților lor, dar mai familiară celor care îi urmăreau. Când au observat situația disperată în care se aflau dușmanii, arabii au prins curaj și, reveniți pe câmpul de luptă, i-au fugărit și măcelărit fără milă. Astfel au pierit în

278

bătălie aproape toți iudeii: puțini au scăpat, apucând să se adăpostească în tabăra lor. De îndată ce a văzut că ai săi pierduseră lupta, Herodes a căutat să aducă repede trupe auxiliare. Dar oricât de mult s-a grăbit, n-a mai ajuns la vreme: tabăra iudeilor fusese între timp cucerită. Arabii n-au fost mai puțin orgolioși de nesperata lor izbândă într-o bătălie pe care o crezuseră pierdută, precum și de nimicirea întregii oștiri inamice. De atunci încolo Herodes s-a mărginit la prădăciuni și, în numeroasele incursiuni pe care le-a întreprins, a devastat Arabia, instalându-și tabăra în munți, dar s-a ferit de atacurile fățișe. Pe această cale, el urmărea nu numai să-și necăjească dușmanii prin hărțuiri dese, ci și să aline lovitura primită de ai săi.

2. Pe vremea când se desfășura bătălia de la Actium dintre Caesar și Antonius, care a avut loc în al șaptelea an al domniei lui Herodes, s-a abătut asupra Iudeei un cutremur atât de puternic, cum nu mai fusese altul până atunci, așa că în întreaga țară s-au prăpădit o mare mulțime de vite și vreo treizeci de mii de oameni și-au găsit sfârșitul sub ruinele caselor dărâmate. Totuși, armata, aflată sub cerul liber, n-a pățit nimic, scăpând nevătămată de calamitate. Când populația arăbească a aflat că peste Iudeea a căzut nenorocirea care a devenit mult mai cumplită decât fusese în realitate, datorită zvonurilor răspândite pe seama dezastrului, ca să satisfacă ura arabilor, aceștia au devenit cutezători, ca și cum, în urma distrugerilor suferite de țara vrăjmașă și a pieirii oamenilor ei, nu mai rămăsese nimeni, să le opună rezistență. Pe solii iudeilor (care veniseră la ei după calamitate, ca să încheie un tratat de pace) i-au prins și i-au ucis, îndreptându-și oștirea cu întregul lor avânt împotriva lor. Dar iudeii nu se încumetau să le oprească năvala căci, descurajați de cumplita lor nenorocire, șovăiau să întreprindă fapte războinice, fiindcă erau dezamăgiți de înfrângerile suferite: nu sperau ca, după atâtea măceluri, să poată porni iarăși la luptă cu depline puteri, mai ales că nu primeau nici un ajutor și patria lor era ruinată. Așadar, în această situație grea, regele s-a străduit prin cuvintele sale să-și încurajeze conducătorii, căutând să le redea încrederea pierdută. După ce i-a convins și a reușit să-i facă mai îndrăzneți pe cei mai de vază, el a cutezat să vorbească oștirii întregi,

279

căreia se ferise să-i cuvânteze mai înainte, socotind că ar fi fost greu să procedeze astfel, întrucât toți erau prea împovărați de calamitate. În fața mulțimii pe care căuta s-o îmbărbăteze, el a ținut următorul discurs:

3. „N-am cum să nu știu, oameni buni, că în ultima vreme s-au abătut multe nenorociri asupra noastră; într-o asemenea împrejurare, chiar și omul care dă dovadă de mare tărie sufletească poate să-și piardă și el cumpătul. Dar fiindcă suntem constrânși să pornim la luptă și, în impasul în care ne aflăm, altă cale de a ieși la liman nu avem decât faptele de vitejie, am dorit neapărat să vă încurajez și să vă arăt cum puteți să redobândiți bărbăția de odinioară. Vreau mai întâi să vă arăt, în privința războiului, că sunteți pe deplin îndreptățiți să-l duceți, ca să pedepsiți trufia potrivnicilor care l-au provocat: dacă rețineți acest lucru, elanul vostru va spori mult. Apoi vreau să vă arăt cât de neînsemnate sunt nenorocirile care ne-au năpădit și cât de întemeiate sunt speranțele izbânzii noastre, încep cu prima dovadă și vă iau chiar pe voi martori, ca să adeveriți spusele mele. Știți desigur cât de nedrepti au fost arabii și cât de perfidă a fost purtarea lor față de toți, părănd ai domniilor unor oameni barbari și fără frică de Dumnezeu. Cele mai multe daune ni le-au adus avariția și invidia lor, precum și atacurile prin surprindere, dezlănțuite asupra noastră în vălmășagul luptei. Are rost să pomenesc și altele? Cine i-a scăpat de frică atunci când îi pândea primejdia să-și piardă regatul și să devină robii Cleopatrei? Oare nu prietenia mea cu Antonius și bunele lui intenții față de noi explică faptul că arabii n-au avut o soartă mai rea, fiindcă acesta s-a ferit să facă ceva care să atragă bănuiala asupra noastră? Iar atunci când a vrut să-i dăruiască Cleopatrei câte o parte din ambele noastre regate, m-am înhamat la înfăptuirea treburilor și prin darurile mele bogate am asigurat liniștea amândurora, am făcut cheltuieli și am plătit primii două sute de talanți, punându-mă chezaș pentru ceilalți două sute, dări pentru pământurile celui cărui îi reveneau veniturile. Iar arabii nici nu și-au ținut cuvântul lor. Drept era totuși ca iudeii să nu plătească din avuția lor tributul și birul nimănu sau să dea impozit pentru pământurile lor, cu atât mai puțin pentru cei pe care i-au scăpat de robie; iar arabii care, atunci când erau datori să ne fie

recunoscători, s-au purtat de parcă ei erau stăpâni pe situație, trebuiau să nu ne jignească și să nu ne înșele pe noi, prietenii, nicidecum dușmanii lor. Întrucât cuvântul de onoare își află locul cuvenit chiar și între dușmanii cei mai înverșunați, el este păstrat cu sfințenie între prieteni, nu însă și de cei care se cred îndreptățiți să obțină profit prin orice mijloc, socotind că îngemănarea nedreptății cu câștigul nu este condamnată. Mai stați oare la îndoială dacă se cuvine să-i pedepsiți pe cei nedrepti, câtă vreme Dumnezeu poruncește și ne îmbie să urâm mereu silnicia și injustiția, mai ales că este nu numai drept, ci chiar necesar să pornim războiul împotriva lor? Crima care la greci ca și la barbari trece drept cea mai infamă a fost înfăptuită de ei în dauna solilor noștri, înjunghiați mișelește. Căci grecii afirmă că solii sunt sacri și inviolabili, iar noi înșine am primit o asemenea dogmă atotputernică și sacrosanctă de la Domnul, care ne-a dezvăluit-o prin îngerii săi. Cu atâta putere a înzestrat numele de sol Dumnezeu, care l-a impus în fața oamenilor, făcând ca până și dușmanul să-și cruțe dușmanul. Ce nelegiuire poate fi mai mare decât uciderea unor soli care vin în pașnicul nume al dreptății? Ce viață tihnită mai poate duce și ce noroc are în război cel care a comis o asemenea ticăloșie? Mie nu-mi vine să cred una ca asta. Cineva poate să-mi obiecteze totuși că dreptatea este de partea noastră, în timp ce ei sunt mai puternici și mai numeroși decât noi. Din capul locului, acest argument nu vă dezavantajează deloc. Cel ce apără dreptatea are de partea lui pe Dumnezeu; acolo unde este Dumnezeu, se află mulțimea trupelor și bărbăția. Dar să cercetăm faptele noastre de mai înainte: în prima bătălie noi am ieșit biruitori, în cea de-a doua, dușmanii nu s-au prea împotrivit, ci au luat-o la fugă, nerezistând asaltului și elanului nostru. Când eram deja victorioși, ne-a atacat Athenion, fără să ne declare război. Oare asta se cheamă la ei vitejie sau mai degrabă mișelie și perfidie? De ce trebuie să ne pierdem cumpătul pentru un lucru care este în măsură să ne dea speranțe mai mari? Cum să ne inspire frică niște oșteni care, ori de câte ori n-au recurs la viclășuguri războinice, au fost totdeauna învinși de noi în luptă dreaptă? Cum se pot socoti victorioși dacă ei se sprijină numai pe șiretlicuri? De ce să se creadă cineva într-adevăr viteaz câtă vreme în pieptul lui nu mocnește avântul războinic? Nu dai

281

dovadă de curaj când lupti cu cei slabi, ci doar dacă îi învingi pe cei mai puternici decât tine. Cei ce se tem de nenorocirea ce s-a abătut asupra locuințelor noastre și de necazurile pricinuite de cutremur, să priceapă mai întâi că tocmai aceasta i-a indus în eroare pe arabi, făcându-i să creadă că pierderile noastre au fost mai mari decât cele reale. Apoi, nu se cade ca faptul care dă mai multă îndrăzneală dușmanului să fie pentru noi un motiv de îngrijorare. Căci ei n-au devenit atât de inimoși pentru că a dat norocul peste ei, ci pentru că speră că noi ne-am lăsat copleșiți de calamități. Câtă vreme vom porni noi împotriva lor, le vom domoli înflăcărea și vom avea numai de câștigat dacă nu vom mai lupta cu un vrăjmaș prea îndrăzneț. Să nu ne mistuie jalea și nici să nu socotim, așa cum cred unii, că necazurile pe care le-am întâmpinat constituie cumva semnele mâniei Domnului: năpastele sunt doar roadele întâmplării. Dacă acestea s-ar fi datorat într-adevăr voinței lui Dumnezeu, El și-ar fi schimbat propria vrere, împăcându-se cu cele ce s-au petrecut deja; dacă vroia să ne admonesteze și mai mult, nu-și strămuta lesne hotărârea. Domnul însuși ne-a arătat că vrerea lui este să întreprindem acest război, pe care îl socotește just: mulți au pierit pe cuprinsul țării în acest cutremur, dar nici un luptător nu a avut de suferit de pe urma lui și voi ați scăpat cu toții pentru ca Dumnezeu să vă arate că, pornind la luptă chiar și împreună cu copiii și soțiile voastre, nu veți păți nimic. Dacă țineți seama de toate acestea și, mai mult decât atât, aveți convingerea că Dumnezeu luptă mereu alături de voi, îi faceți să îndure dreapta și cumplita răzbunare pe cei ce și-au înșelat prietenii, au fost necruțători în război și nelegiuți cu solii voștri, adevărind că întotdeauna v-ați dovedit mult mai viteji decât ei!²

4. Ascultând această cuvântare, iudeii au fost cuprinși de un și mai puternic avânt de luptă. După ce, potrivit ritualului, a adus sărbătoreasca jertfă³, Herodes a trecut cu ei

² Capitolul XIX, paragr. 4 din Cartea I a *Istoriei războiului iudeilor împotriva romanilor* (ed. cit., p. 78-80) conține un discurs rostit de Herodes cu același prilej, dar mai scurt și cu un conținut diferit. Acest lucru demonstrează că discursurile din scrierile istorice ale lui Flavius Josephus sunt fictive și confirmă talentul său oratoric, punându-i la grea încercare pe toți traducătorii lui.

³ Jertfa sub cerul liber, amintind de datinile păgâne ale conducătorilor de oști. reprezintă o abatere de la tradiția iudaică. Întrucât aceasta admitea efectuarea sacrificiilor numai în interiorul Templului din Ierusalim.

282

peste fluviul Iordan, conducându-i degrabă împotriva arabilor, și și-a instalat tabăra în apropierea dușmanilor. Situată la mijlocul distanței dintre cele două tabere, se afla o fortăreață pe care Herodes s-a hotărât s-o cucerească: credea că asta îl va avantaja atât dacă ciocnirea cu dușmanul urma să aibă loc repede, cât și dacă lupta se prelungea, oferindu-i alternativa de a-și consolida tabăra. Întrucât și arabii intenționau să cucerească bastionul, în locul acela s-a desfășurat bătălia. La început și-au aruncat de departe sulițele unii asupra altora, apoi taberele s-au încăierat și au căzut mulți oșteni de ambele părți, până când arabii, învinși, au bătut în retragere. A crescut numaidecât încrederea iudeilor în forțele proprii și, convins că oastea arabilor va face cu totul altceva decât să pornească iarăși la luptă, regele a început să smulgă țăruii palisadelor, dezlănțuind atacul asupra taberei adverse. Asaltați cu îndârjire, dușmanii se retrăgeau în dezordine, neavând nici un chef de luptă și fără vreo speranță în victorie. Opuneau totuși rezistență, și fiindcă aveau superioritatea numerică; s-a dat așadar o luptă crâncenă în care au pierit mulți, și dintr-o tabără, și din alta. Cedând în cele din urmă, arabii au luat-o la fugă.

Prăpădul din rândurile lor aflate în retragere a fost cu atât mai mare cu cât moartea le-a venit nu numai din partea vrăjmașilor, deoarece măcelul a fost întezit chipr și de ei, și fie din pricina mulțimii, fie din pricina vălmășagului fugarilor, mulți au pierit călcați în picioare, străpunși fiind de sulițele propriilor tovarăși de luptă. Vreo cinci mii dintre ei au murit astfel și restul mulțimii s-a salvat, găsimdu-și refugiul în tabără. Dar nu trăgeau nici o nădejde că vor scăpa cu viață, din pricina lipsei proviziilor și mai ales a apei. Iudeii care îi urmăreau n-au putut intra împreună cu ei în interiorul întăriturii și i-au împresurat și. păzind cu strășnicie intrările, le-au tăiat calea spre fugă sau evadare.

5. Constrânși de situația lor, arabii și-au trimis solii la Herodes, mai întâi, să ducă tratative de pace, apoi, (fiindcă erau chinuți de sete) să-l roage ca, oricare ar fi condiția, să-i scape de lipsa apei, amenințându-i acum cu pieirea. Dar, stăpânit de dorința de a răzbuna nedreptatea îndurată din pricina lor, el n-a acceptat nici solii, nici prețul pentru răscumpărarea prizonierilor, nici o altă propunere venită din partea lor. Așadar,

283

arabii au fost siliți de sete și de alte lipsuri să se predea de bunăvoie iudeilor, ca să fie puși în lanțuri și duși de acolo. Astfel, în decurs de cinci zile, patru mii dintre ei s-au predat și au fost capturați. În a șasea zi, toți ceilalți au hotărât să întreprindă o războinică incursiune împotriva dușmanului, în care să-și găsească mai degrabă moartea în luptă decât să aibă chinul sfârșit prin înfometare. Întocmai cum hotărâseră, au năvălit în afara întăriturii lor, dar n-au fost în stare să ducă o luptă dâră, cu trupurile și sufletele lor slăbite, socotind moartea drept un câștig și viața drept o pacoste. Șapte mii dintre ei au murit astfel în primul atac. După această înfrângere, arabii și-au pierdut toată încrederea lor de odinioară și, edificați de destoinicia de comandant al lui Herodes prin nenorocirile îndurate de ei, i s-au supus, denumindu-l protectorul nației lor. Mândru de războinicul său noroc, Herodes s-a întors acasă, mult admirat pentru faptele sale de vitejie.

CAPITOLUL VI

1. Dar tocmai când celelalte treburi îi mergeau din plin și nu se mai aștepta din nici o parte la vreo potrivnicie, Herodes a fost în primejdia de a pierde totul după victoria lui Caesar asupra lui Antonius în bătălia de la Actium. Părerea că totul se terminase pentru el a avut-o atunci Herodes însuși, deopotrivă cu prietenii și dușmanii lui. Căci era greu de crezut că va scăpa nepedepsit regele care avusese strânse legături de prietenie cu Antonius. De aceea amicii lui își pierduseră orice dram de speranță, pe când cei ce îi purtau dușmănie afixau o față tristă, dar în sinea lor se bucurau pe tăcute la gândul că soarta putea să li se schimbe în bine. Întrucât socotea că Hyrcanos era singurul în drept să domnească, Herodes a crezut că era în interesul lui să-l înlăture din drumul său, căci în cazul când ar fi scăpat viu și nevătămat, se întrezărea posibilitatea ca dânsul să fie bărbatul cel mai potrivit să-și adjudece tronul. Numai din invidie dorea să-l suprimă pe Hyrcanos, ca să nu-i dea satisfacția de a fi urmașul lui la domnie, dacă Caesar i-ar fi dat pedeapsa cu moartea.

2. În timp ce Herodes avea această preocupare, chiar prietenii lui Hyrcanos i-au oferit pretextul să-și pună planul în aplicare. Deoarece acesta avea o fire blajină, nici atunci, nici înainte vreme nu se arătase dispus să se amestece în treburile statului și nu era dornic de înnoiri, ci, lăsându-se la voia întâmplării, era împăcat cu tot ce-i hărăzea soarta. În schimb, Alexandra, femeie ambițioasă, neîn stare să-și domine nădejțile pe care și le pune în schimbări, îl săcăia pe părintele ei Hyrcanos să nu mai tolereze la nesfârșit ca Herodes să urzească nelegiuiri împotriva casei sale, ci să pregătească de pe acum înfăptuirea speranțelor lor într-un viitor mai sigur. L-a rugat apoi să-i scrie lui Malchos, cărmuitorul Arabiei, să-i primească la el și să le dea o escortă sigură; după plecarea lor, dacă Herodes va avea parte de soarta pe care o merită ca dușman al lui Caesar, domnia urmează să le revină, datorită nu numai obârșiei regale, ci și preferinței poporului. Fără să-i pese de stăruințele fiicei sale, Hyrcanos nu și-a plecat urechea la spusele ei. Recurgând însă la încăpățănarea femeiască, ea nu s-a oprit nici ziua, nici noaptea, ci i-a vorbit neconținut despre cursele pe care i le întindea Herodes, până când l-a convins în sfârșit să-i încredințeze unui oarecare Dositheus o scrisoare adresată arabului, prin care să-i ceară acestuia trimiterea unor călăreți, însărcinați să-i întâmpine și să-i conducă până la Lacul Asfaltitis, situat la treizeci de stadii depărtare de Hierosolyma. Hyrcanos se bizuia pe acest Dositheus, care-i era devotat nu numai lui, ci și fiicei sale, având suficiente motive să-l urască pe Herodes. El era rudă de sânge cu Josephus, executat din ordinul lui Herodes, iar fratele său pierise ucis de Antonius în preajma Tyrului. Motivele acestea nu l-au determinat totuși să-i rămână fidel lui Hyrcanos: favoarea pe care spera s-o obțină de la rege l-a împins mai mult și i-a predat scrisoarea lui Herodes. Regele i-a laudat devotamentul și i-a dat în același timp misiunea să închidă scrisoarea, s-o pecetluiască și să i-o înmâneze lui Malchos, așteptând scrisoarea lui de răspuns: ținea nespuse de mult să știe și ce intenții avea acesta. Dositheus

284

285

a făcut bucurios ce i s-a cerut: drept răspuns, Arabul a scris că-l primește cu brațele deschise pe Hyrcanos împreună cu toți însoțitorii săi, precum și pe iudeii care sunt de partea lui, și că-și trimite oamenii să-i escorteze în siguranță, nici una din dorințele expeditorului nerămânând neîmplinită. După ce i-a parvenit scrisoarea, Herodes l-a chemat imediat pe Hyrcanos și l-a întrebat dacă a făcut vreo învoială cu Malchos. Când el a tăgăduit acest lucru, regele a înfățișat adunării scrisoarea și a poruncit ca Hyrcanos să fie ucis.

3. Astfel sunt descrise lucrurile în însemnările regelui Herodes. Potrivit altor păreri, lucrurile nu s-au petrecut

așa: Herodes nu l-a acuzat și condamnat la moarte din acest motiv, ci datorită unei curse pe care i-a întins-o. Ei scriu următoarele: fără să dea impresia că bănuiește ceva, în timpul unui ospăț I-a întrebat pe Hyrcanos dacă a primit vreă scrisoare de la Malchos, iar acesta a recunoscut că a primit de la el o scrisoare, care nu avea alt scop decât să-i transmită salutări. Herodes l-a întrebat din nou dacă nu i-a venit și un dar de la dânsul. Hyrcanos a replicat că Malchos i-a trimis în dar doar patru cai de călărie și regele a pretins că era vorba de corupție și trădare, poruncind să fie sugrumat pe loc acuzatul. Drept argument că a fost condamnat la moarte fără nici o vină, acești autori invocă faptul că Hyrcanos a avut o fire blajină și că nici în tinerețe n-a dat dovadă de îndrăzneală sau temeritate, chiar și când a ajuns la domnie, încredințându-i lui Antipater aproape întreaga cărmuire a țării. Ei adaugă că atunci el atinsese vârsta de optzeci de ani și cunoștea bine trăinicia domniei lui Herodes. Când a trecut dincolo de Eufrat, i-a părăsit pe cei de dincoace de fluviu, care îl venerau, supunându-se de bunăvoie autorității lui Herodes. Lucrul cel mai greu de crezut dintre toate, fiind contrar firii sale, este că el a urmărit răsturnarea regelui, încât asta pare mai degrabă o scornire a lui Herodes¹.

4. Așa și-a sfârșit viața Hyrcanos, după ce a trăit și mai bine. și mai rău, îndurând numeroase nenorociri. De îndată ce

¹ înscenarea trădării a fost instrumentată firește de Herodes. care începe **masacrarea** Hașmoneilor **din** familia lui prin înlăturarea inofensivului său socru, după ce-l executase mai întâi pe Josephus. unul din cumnații lui. Lunga listă a victimelor suspiciosului monarh iudeu se va completa până la sfârșitul domniei sale sângeroase.

mama lui, Alexandra, a început să domnească, a devenit Mare Preot al neamului iudeilor și a ocupat înalta demnitate vreme de nouă ani. La moartea mamei sale a preluat domnia și a deținut-o trei luni, fiind înlăturat de fratele lui, Aristobul, dar i-a redat tronul Pompeius și a primit toate cinstirile, pe care Ie-a păstrat patruzeci de ani²; ele i-au fost răpitate iarăși de Antigonos și, cu trupul schilodit de acesta, a ajuns prizonier la părți. După câtăva vreme s-a întors acasă, ademenit de promisiunile făcute de Herodes; nici una dintre ele nu s-a îndeplinit, ci a dus o viață plină de suferințe și, ceea ce este mai trist, a avut la bătrânețe sfârșitul de care am vorbit mai înainte. Se pare că a fost blând și moderat în toate privințele, a lăsat cea mai mare parte a atribuțiilor regești în seama altora, fiindcă nu se ocupa de treburile statului, nepricepându-se deloc la arta guvernării. Faptul că bunătațea i-a fost atât de mare le-a îngăduit lui Antipater și lui Herodes să ajungă în culmea puterii și de aceea a trebuit să îndure o asemenea moarte.

5. După ce s-a descotorosit, așadar, de Hyrcanos, Herodes s-a grăbit să ajungă la Caesar, fără să spered că-l aștepta cumva o soartă bună, din pricina prieteniei lui cu Antonius. El se temea de asemenea că Alexandra, profitând de lipsa lui, va ațâța poporul și va stârni o răscoală în regatul lui. I-a încredințat întreaga putere fratelui său Pheroras, adăpostind-o la Masada pe mama lui, Cypron, împreună cu sora și toți copiii, și i-a dat acestuia misiunea de a păstra frânele puterii dacă va auzi că i s-a întâmplat o nenorocire. Pe soția lui, Mariamne (neîncumetându-se cineva s-o lase împreună cu sora și mama regelui, datorită urii pe care Ie-o purta), a adus-o cu mama ei, Alexandra, în

¹ Cifra avansată aici de Flavius Josephus este discutabilă. La moartea lui Alexandru Iannaios, Hyrcanos II a devenit Mare Preot și rege al Iudeei, alături de mama sa. Alexandra Salome (76-67 î.e.n.), fiind izgonit de ambițiosul frate Aristobul II. După cucerirea Ierusalimului de către Cn. Pompeius (63 î.e.n.), ca Mare Preot vasal Romei, a guvernat Iudeea, Oalileea și Perea, iar C. Iulius Caesar (în tabăra căruia a trecut) l-a confirmat etnarh cu depline puteri judecătorești, aliat al Romei. Hyrcanos și-a păstrat pontificatul, sub autoritatea proconsulului Siriei, până în 40 î.e.n., când a fost capturat de părți și dus la Babilon, de unde s-a întors acasă la insistențele lui Herodes, viitorul său călău. Antipater și fiii săi Phasael și Herodes au deținut puterea reală în a doua etapa a domniei sale. Probabil că Flavius Josephus a reunit cele două pontificate (76-67 și 63-40 î.e.n.), ignorând hiatusul de patru ani, și a rotunjit cifra care nici așa nu însumează patru decenii.

287

fortăreața Alexandrion și le-a lăsat apoi în seama vistiernicului său Josephus și a iturianului Soemus, oameni pe care de la început i-a găsit demni de încredere și de aceea i-a pus să păzească femeile. Herodes le-a poruncit acestora să leucidă pe amândouă, de îndată ce vor afla că soarta lui a luat o întorsătură tristă, pentru ca fiii și fratele său Pheroras să păstreze puterea. 6. împărțind ordinele acestea, s-a grăbit să pornească la drum spre Rhodos, la Caesar. La sosirea în oraș, el și-a scos diadema, dar n-a renunțat la nici una din celelalte podoabe regești. Când a ajuns înaintea lui Caesar și a apucat să-i vorbească, și-a vădit din plin deosebitul său curaj, căci nu a recurs la umile implorări, firești în asemenea ocazii, nici n-a rostit vreă rugăciune, cum fac cei ce cerșesc iertarea, ci a dat socoteală fără sfială pentru faptele sale. I-a spus lui Caesar deschis că o mare prietenie l-a legat de Antonius, pe care l-a sprijinit din toate puterile sale ca să dețină puterea supremă, fără să-l ajute cu armele sale, căci el era atunci în război cu arabii, dăruindu-i însă bani și cereale. El crede totuși că nu și-a făcut pe deplin datoria. Cel ce vrea să fie prietenul de nădejde al cuiva despre care știe sigur că i-a vrut numai binele trebuie să-și pună la dispoziția lui nu numai viața proprie, ci și puterile și întreaga sa avuție, când acesta se află în primejdie. Deși este de părere că i-a oferit lui Antonius mai puțin decât, ar fi meritat, are totuși ferma convingere că a făcut o faptă strălucită când nu l-a părăsit după înfrângerea suferită în bătălia de la Actium, neașteptata schimbare a sorții sale netrezindu-i speranțe noi puse în slujba altuia. Chiar dacă nu i-a adus un sprijin folositor în luptă, barem i-a dat lui Antonius un sfat foarte util atunci când i-a arătat că singura cale de a se salva și de a-și menține toate bunurile era uciderea Cleopatrei. înlăturând-o din drumul lui, i-ar fi rămas nădejdea să păstreze suprema putere și ar fi putut să obțină mai lesne iertarea lui Caesar, decât să provoace dușmănia lui. întrucât fapta asta i s-a părut fără noimă, Antonius n-a ținut seama de temerarul său sfat, ceea ce a fost în defavoarea lui și în folosul lui Caesar. Herodes i-a mai zis: „Dacă, supărat fiind pe Antonius, mă învinuiești cumva pentru

atașamentul meu față de el, îmi recunosc singur vinovăția și nu mă sfiesc deloc să spun deschis că am profitat de binefacerile sale. Dacă însă faci abstracție de persoana mea, vrând să-mi afli

288

și devotamentul față de binefăcători și ce fel de prieten sunt, ai prilejul să mă cunoști prin faptele mele din trecut. Schimbă doar numele și voi dovedi aceeași fermitate a prieteniei și față de altcineva!"

7. Prin vorbele sale, care dădeau la iveală firea lui leală, Herodes I-a cucerit în bună măsură pe Caesar, bărbat nobil și mărinimos, astfel că acuzațiile care i se aduceau au atras bunăvoința lui. Acesta i-a pus atunci din nou diadema regală pe frunte, apoi I-a îndemnat să-i fie un prieten la fel de bun cum fusese cu Antonius și i-a arătat o deosebită prețuire, adăugând că Quintus Didius îi scrisese despre întreaga contribuție pe care a adus-o Herodes în lupta cu gladiatorii³. După ce se bucurase de o primire foarte binevoitoare și, contrar așteptărilor sale, domnia lui fusese iarăși pe deplin confirmată, atât de aprobarea lui Caesar, cât și de Senatul roman, a cărui hotărâre avusese grijă s-o primească ca să fie mai sigur, Herodes I-a însoțit în Egipt pe Caesar, oferind acestuia și prietenilor lui nespuse bogate daruri, dovezi ale unei dărnicii nemărginite. A cerut așijderea iertarea pedepsei lui Alexandru, un prieten credincios al lui Antonius, dar n-a putut s-o obțină, deoarece Caesar era împiedicat de un jurământ al său să facă acest lucru. Apoi s-a reîntors în Iudeea cu mai mare putere și încredere, făcându-i pe cei ce se așteptaseră la un deznodământ contrar să rămână înmărmuriți, ca și cum bunăvoința Domnului I-ar fi scăpat totdeauna de primejdii, spre a-i da o și mai mare strălucire. S-a pregătit de îndată să-l primească pe Caesar, care urma să invadeze Egiptul, mărșăluind din Siria. Cum a sosit, I-a întâmpinat la Ptolemaida cu întreaga pompă cuvenită unui rege, omenindu-i și oastea, căreia i-a dat din belșug toate cele necesare traiului zilnic. De aceea s-a numărat printre cei mai apropiați prieteni ai lui Caesar și a călărit alături de el ori de câte ori își trecea în revistă oastea, dându-i și lui și prietenilor săi o escortă de o sută cincizeci de oameni inițiați în cele mai solemne și mai fastuoase servicii. Când romanii au trecut

³ Gladiatorii pe care Antonius îi ținea la Cyzicus, pe malul sudic al Propontidei (Marea de Marinară), au plecat spre Egipt după înfrângerea stăpânului lor și, trecând prin Galatia și Cilicia, au ajuns în Siria, al cărei guvernator de atunci (30 î.e.n.), Quintus Didius Ventidius, a căutat zadarnic să-i captureze.

4-

289

printr-o zonă aridă, i-a cruțat în așa măsură de lipsa proviziilor care băntuia acolo, încât ei n-au dus lipsă nici de vin, nici de apa de care aveau mai mare nevoie oștenii. Lui Caesar însuși i-a dat opt sute de talanți și opinia tuturor a fost că el a făcut cheltuieli mai mari și mai pretențioase decât resursele regatului său. Pe această cale le-a sporit cu atât mai mult încrederea în bunăvoința și credința lui, iar dărnicia de care a dat dovadă Herodes i-a fost de mare folos, potrivit-se de minune cu împrejurările vremii aceleia. Chiar și la întoarcerea romanilor din Egipt, ospitalitatea cu care i-a primit n-a rămas deloc mai prejos de cea arătată mai înainte.

CAPITOLUL VII

1. Când a revenit în regatul său, Herodes și-a găsit casa răvășită, iar pe soția lui, Mariamne, și pe mama ei, Alexandra, într-o dispoziție proastă. Fiindcă erau de părere că, potrivit bănuielilor lor, nu din motive de siguranță se aflau în locul acela, ci fuseseră închise în fortăreață, pentru a fi ținute ca într-o temniță, fără să dispună de lucrurile străine ca și de cele proprii, ele nu erau deloc împăcate cu această situație. Mariamne socotea că iubirea pe care i-o arăta regele era doar o prefăcătorie sau chiar o înșelătorie curată și se temea că, dacă Herodes își găsea cumva sfârșitul, pierdea și ea orice speranță de a mai rămâne în viață. Și-a amintit de ordinul primit odinioară de Josephus, așa că a căutat să-și cumpere paznicii, mai ales pe Soemus, în mâinile căruia stătea soarta ei. La început Soemus a fost credincios și nu a încălcat nici unul din ordinele lui Herodes. Dar când femeile, tot mai stăruitoare, l-au ademenit cu lingușelile și darurile lor, puțin câte puțin el a cedat și în cele din urmă le-a dezvăluit toate dispozițiile regelui, mai ales că trăgea nădejdea că, la întoarcere, acesta nu va mai avea aceeași autoritate. Așadar, pentru că din partea lui nu-l pândea

290

vreo primejdie serioasă, și-a propus pe de altă parte să câștige deplina favoare a femeilor, mai ales că i se părea firesc ca ele să-și păstreze rangul și să-l răsplătească bine, fie că Mariamne va fi ea însăși regină, fie că va fi în imediata apropiere a viitorului rege. Soemus nădăjduia în egală măsură că n-o să-i meargă rău nici în cazul când Herodes revenea acasă încununat de succes, căci nu putea să contrazică voința soției lui: știa că regele o iubea pe Mariamne din cale-afară. Aceste motive l-au determinat să dezvăluie ordinele regelui. Mariamne a aflat cu stupoare că Herodes o expunea mereu la noi primejdii. În amărăciunea ei, și-a dorit din adâncul inimii ca totul să-i meargă în răspăr lui Herodes, deoarece era convinsă că nu mai putea să trăiască alături de el. Nu i-a ascuns mai târziu acest lucru, spunându-i deschis că nu-l mai suferea.

2. De îndată ce s-a întors cu bine acasă, contrar așteptărilor sale, Herodes, după cum se cuvenea, i-a împărțit veștile norocoase în primul rând soției sale: numai pe ea o saluta, punând-o înaintea tuturor, căci o iubea nespuse. Când i-a descris fericita desfășurare a călătoriei lui, dânsa a părut mai mult mâhnită decât încântată, fără să-și poată ascunde durerea și, animată de demnitatea și noblețea ei personală, a întâmpinat salutările lui cu gemete, iar în timpul povestirii a lăsat să i se citească pe față mai degrabă tristețea decât bucuria, făcându-l pe

Herodes să fie nu numai bănuitor, ci de-a dreptul tulburat. Se frământa când vedea neașteptata și deloc ascunsă aversiune a soției sale. Nu putea să îndure acest lucru din pricina iubirii ce i-o purta și ba se mânia, ba se îmbuna, trecând mereu de la o atitudine la alta, fără să știe încotro s-o apuce. Șovăia la răspântia dintre dragoste și ură și, ori de câte ori mândria îl îndemna s-o condamne, biruit de iubire, se dovedea prea slab ca să se despartă de femeie. Se temea că, luând măsuri aspre împotriva ei, să nu se pedepsească pe sine însuși, fiindcă nu-și putea închipui ceva mai cumplit decât faptul ca moartea să i-o răpească.

3. Când au observat că Herodes era pornit împotriva Mariamnei, mama și sora lui au socotit că acum li se oferea ocazia cea mai bună de a-și revărsa dușmănia asupra ei. În discuțiile pe care le aveau cu el, căutau prin clevetiri josnice să-l ațâțe pe Herodes, ca să-i atragă ura și gelozia asupra

291

Mariamnei. Acesta asculta cu neplăcere vorbele lor și, ca și cum refuza să le dea crezare, nu cuteza să-și bruftuluiască soția. Zi de zi, înstrăinarea i se furișa în inimă și răul sporea de-o parte și de alta, întrucât dânsa nu-și ascundea deloc propriile simțăminte, așa că iubirea lui s-a preschimbat necruțător în ură: până la urmă, Herodes a luat hotărârea s-oucidă. Între timp i-a sosit însă știrea că, după moartea lui Antonius și a Cleopatrei, Caesar ieșise biruitor în război, supunând Egiptul. A pornit grabnic în întâmpinarea lui Caesar și casa și-a lăsat-o pradă tulburărilor. La plecare a încredințat-o pe Mariamne lui Soemus, față de care ea și-a arătat recunoștința pentru faptul că-i îndatorase mult prin râvna lui de păzitor, obținându-i de la rege un post de guvernator. În timp ce acela și-a dobândit astfel funcția, Herodes a sosit în Egipt, unde a stat de vorbă deschis cu Caesar, ca un bun prieten, primind strălucite daruri din partea acestuia. Caesar i-a dat patru sute de gali, garda personală a Cleopatrei, și i-a restituit ținutul care îi fusese răpit tot de Cleopatra. A anexat la regatul lui Herodes Gadara, Hippos, Samaria, precum și orașele de pe țărmul mării: Gaza, Anthedon, Ioppe și Turnul lui Straton.

4. Mulțumită acestor daruri, Herodes a devenit mai puternic și l-a însoțit pe Caesar până la Antiohia. Dar pe cât de prospere se arătau treburile lui exterioare, pe atât de mari erau năpastele care îl așteptau în sânul familiei, la întoarcerea acasă, mai ales în relațiile lui conjugale, care mai înainte păreau atât de armonioase. Înflăcărată lui iubire pentru Mariamne nu rămâne, pe drept cuvânt, cu nimic mai prejos decât dragostea bărbaților din cărțile de istorie. Era o soție înțeleaptă și credincioasă, dar avea o fire de femeie cam nesuferită, care trata cu asprime pe cel încătușat de dragostea ei și, fără să țină seama că trăia într-un regat și trebuia să se supună altuia, adopta o atitudine sfidătoare în fața soțului, silindu-l să se resemneze și să simuleze că n-a observat nimic. Le batjocorea fățiș pe mama și pe sora regelui și rostea vorbe de ocară despre obârșia lor modestă și, drept urmare, certurile și dușmăniile dintre femei erau înverșunate, făcând să răsară cele mai josnice calomnii. Suspiciunea crescută a regelui a dăinuit un an întreg după întoarcerea lui Herodes de la Caesar. În sfârșit, pacostea care mocnise multă vreme a izbucnit în următoarea

292

împrejurare. Într-o zi, când își făcea tabietul de după-amiază, regele a chemat-o pe Mariamne, căci o iubea la fel de mult. Aceasta a venit în încăperea lui, dar nu s-a culcat cu el (n-a vrut s-o facă), ci l-a disprețuit și jignit, învinuindu-l deuciderea părintelui și a fratelui ei. Întrucât soțul n-a mai putut îndura amară insultă și era gata să lovească temerara făptură, Salomeea, sora regelui, alarmată de zarva cumplită, l-a trimis la suveran pe paharnicul său, cu care se înțelesese mai înainte, dându-i porunca să dezvăluie faptul că Mariamne îi ceruse să-i dea un filtru de dragoste. Dacă regele va intra în panică și-l va întreba cu ce băutură avea de-a face, să-i răspundă că era vorba de un filtru de dragoste pe care regina însăși îi ceruse să i-l dea. Dacă însă regele nu se va speria de menționarea filtrului de dragoste, să tacă din gură și să-și vadă de treabă, căci e în afară de orice pericol. După ce l-a dădăcit astfel, Salomeea l-a trimis pe paharnic la momentul potrivit în încăperea regelui, ca să-i vorbească. Paharnicul a intrat la rege cu aerul că avea să-i destăinuie ceva important și tainic și i-a spus că Mariamne îi înmânase un filtru de dragoste, căutând să-l convingă să i-l dea regelui. Când suveranul s-a neliniștit, el i-a zis că filtrul de dragoste era o licoare otrăvitoare, dar el nu știe care sunt efectele ei. De aceea venise anume să-l prevină, dornic să aibă grijă de siguranța regelui s.ău. La auzul acestor vorbe, Herodes, prost dispus încă de mai înainte, s-a tulburat și mai tare; l-a întrebat despre otrăvitoare licoare pe eunucul în care Mariamne avea deplină încredere, sigur că, fără știrea lui, nu se putea pune la cale nici un lucru, bun sau rău. Ajuns la ananghie, bietul om n-a putut să spună nimic privitor la taina pentru care era supus torturilor; a recunoscut doar că ura femeii pornea de la vorbele pe care le aflase de la Soemus. În timp ce el încă mai rostea aceste cuvinte, regele a strigat din răspuț și a zis că Soemus, care până atunci fusese atât de credincios lui și regatului său, n-ar fi putut să-i divulge deloc ordinele, dacă n-ar fi avut legături nepermise cu Mariamne. De aceea a poruncit ca Soemus să fie numaidecât înșfăcat și ucis. A intentat soției sale un proces la care și-a chemat prietenii cei mai apropiați și acuzația susținută cu mare râvnă se referea la filtrul de dragoste sau licoarea otrăvitoare, prepararea ei fiindu-i atribuită prin clevetiri. Herodes nu-și modera vorbele și tonul

293

lui prea mândru nu-și avea locul într-o dezbateră judiciară, așa că cei prezenți, văzându-l cât era de pătimas, au condamnat-o pe acuzată la moarte. Totuși, regele însuși și unii dintre cei de față aveau de gând să nu ducă prea repede la îndeplinire sentința capitală, ci s-o țină pe Mariamne sub pază strictă într-una din fortărețele regatului.

Dar Salomeea și-a dat osteneala ca femeia să fie executată imediat și l-a înduplecat pe rege, sfătuindu-l să se ferească de revolta care putea să izbucnească în mijlocul poporului dacă ea ar fi rămas în viață. Astfel a fost dusă la moarte Mariamne¹.

5. Când a înțeles cum stăteau lucrurile, văzând că-i rămâneau slabe speranțe dacă la rândul ei nu i se supunea lui Herodes fără să crâncească, Alexandra a lăsat deoparte vechiul ei curaj de a se răzvrăti împotriva lui și s-a schimbat dintr-o dată în chip jalnic. Spre a dovedi că nu știa nimic despre fapta de care era învinuită Mariamne, a ieșit în stradă și înaintea tuturor și-a mustrat fiica, strigând că fusese infamă și nerecunoscătoare față de soțul ei și că-și merită cu prisosință pedeapsa pentru ceea ce a cutezat să facă: tuturor binefacerilor pe care i le-a adus nu le-a arătat cuvenita recunoștință. În timp ce se prefăcea astfel fără pic de rușine și îndrăzneală să se repeadă la părul fiicei sale, mulți o învinuiau de ipocrizie, acesta fiind și ade.vărul. Dar cea care părea să-i aducă cea mai aspră învinuire era însăși fapta sortită să moară în curând. Nu a rostit nici un cuvânt de apărare și nici insultele aduse de mama ei n-au tulburat-o deloc, ci și-a arătat indignarea față de purtarea vădit înjositoare a acesteia doar printr-o privire profund disprețuitoare. Cu o liniște sufletească străină de teamă și fără să-și schimbe culoarea feței, s-a îndreptat spre moarte, arătând noblețea neamului său înaintea tuturor celor din jurul ei.

6. Așa a murit Mariamne, femeie cuminte și neasemuit de mărinimoasă; dar lipsită de moderație și de aceea avea o fire

¹ în *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*, cap. XXII. paragr 5, Flavius Josephus susține că, mânat de gelozia lui nestrunită.

Herodes a poruncit ca Josephus, cumnatul lui, și Mariamne să fie executați pe loc, amândoi murind așadar împreună. Probabil că versiunea adoptată în mult mai ampla relatare a domniei lui Herodes cel Mare, care decalază cele două execuții, este cea corectă, permițând autorului să facă o magistrală descriere a tragicului eveniment din viața conjugală a suveranului iudeu.

cam arțăgoasă. Prin frumusețea trupească și prin prestigiul pe care îl avea în public, ea își întrecea semenele din vremea aceea, mai mult decât se poate spune. Acesta era principalul motiv al ingraturității sale față de rege, așa că viața lor conjugală n-a fost scutită de neplăceri. Fiindcă din prea marea iubire a lui Herodes, era tratată cu prea multă indulgență și nu se aștepta la nici o asprime din partea lui, s-a folosit fără măsură de libertatea ei. În afară de asta, asasinatele cărora le-au căzut pradă ai săi au mâhnit-o nespus și n-a șovăit să vorbească deschis de suferințele îndurate de ei. În sfârșit, le-a devenit odioasă mamei și surorii regelui, ba chiar și lui Herodes, singurul ei scut împotriva necazurilor pricinuite de ele.

7. Dar de îndată ce a fost executată Mariamne, regele a dorit-o cu o înflăcărare și mai mare decât cea pe care am descris-o mai înainte. Fără să fie lipsită de unele frământări, iubirea pe care i-o purta nu era asemenea cu cea întâlnită îndeobște la ceilalți: l-a cuprins o nebunească dragoste pentru ea de la început și, în pofida faptului că în zilnicele lor legături Mariamne a arătat o mai mare libertate, pasiunea lui n-a descrescut nici după aceea. Patima tot mai arzătoare de acum a fost socotită de Herodes drept o pedeapsă trimisă din cer pentru uciderea Mariamnei și ba o striga pe nume, ba o bocea amarnic; apoi a căutat ca, dedându-se tuturor desfătărilor oferite de ospete și zaiafaturi, să nu mai sufere de dorul ei. Încercările sale au fost zadarnice. Așadar a refuzat să se mai ocupe de treburile domniei și durerea l-a răzbit în așa măsură încât a poruncit slujitorilor lui s-o cheme pe Mariamne, ca și cum ea mai era în viață și putea să-l audă. În timp ce se petreceau acestea, în țară a bântuit o molimă care n-a secerat doar majoritatea oamenilor de rând, ci i-a răpus pe o puzderie dintre prietenii regelui, făcându-i astfel pe mulți să presupună că asupra lor se abătuse mânia lui Dumnezeu, ca să pedepsească nedreapta soartă a Mariamnei. Asta a înrăutățit și mai mult starea de indispoziție a regelui, care s-a retras în pustietate spre a se îndeletnici, chipurile, cu vânătoarea, ceea ce nu l-a împiedicat să cadă grav bolnav după câteva zile. Dureroasa inflamație de la ceafă se îngemăna cu mintea lui rătăcită și nici un leac nu aducea o oarecare ameliorare a bolii, ci mai degrabă agravarea ei, nădejdea ca regele să scape cu viață fiind mică. Întrucât nici

294

295

răul nu dădea deloc înapoi în fața leacurilor, nici dieta recomandată în asemenea cazuri nu slujea la nimic, toți medicii din jurul bolnavului au fost de părere să i se dea regelui orice poftea, lăsând speranța vindecării sale prin tratament numai pe seama întâmplării. Așadar, Herodes zăcea bolnav în orașul Samaria, care azi se numește Sebaste².

8. Când a primit această veste, Alexandra, care locuia atunci în Hierosolyma, s-a străduit să ocupe fortărețele orașului. Erau două la număr, una se afla chiar în oraș, cealaltă, lângă templu și cine punea mâna pe ele, avea sub stăpânirea lui întregul popor: acesta nu admitea să stea fără ofrande. Căci nimeni nu poate să-i împiedice pe iudei să aducă sfintele jertfe, întrucât ei sunt înclinați să renunțe la viață decât să înceteze de a mai închina prinoase Domnului. Alexandra a vorbit așadar cu căpeteniile garnizoanelor, cărora le-a demonstrat că trebuie să i se supună ei și fiilor lui Herodes, pentru ca, dacă acesta va muri cumva, să nu pună mâna vreunul dintre ei pe cărmuirea fortărețelor; iar dacă regele se va însănătoși, nimeni nu era mai indicat să-l îngrijească decât cei din familia lui. Vorbele acestea n-au fost pe placul comandanților, care și-au păstrat atunci credința arătată mai înainte lui Herodes, pe de o parte datorită aversiunii lor față de Alexandra, pe de altă parte fiindcă li se părea nedemn să se lepede de regele lor atâta vreme cât el mai era în viață. Erau vechi prieteni ai lui Herodes, unul dintre ei, Achiab, fiind chiar nepotul regelui. I-au trimis de îndată soli, să-l pună la curent cu planurile Alexandrei. Herodes a dat fără întârziere ordinul ca ea să fie executată pe loc. Dar după ce, cu mare greutate și fără să fie cruțat de multe suferințe, a scăpat treptat de boală, a fost atât de iritat deopotrivă de vătămăturile lui

sufletești și trupești, încât fără temeinice motive i-a ucis pe cei dintâi care l-au nemulțumit sau au fost condamnați pentru o vină oarecare. I-a executat chiar și pe prietenii lui cei mai buni: Costobar, Lysimachus, Gadias, poreclit Antipater, precum și pe Dositheus, în împrejurările pe care le vom arăta mai jos.

9. Costobar, idumean de origine, era cel mai distins om

² Sebastos (Veneratul) este echivalentul grecesc al latinescului Augustus. În anul 27 î.e.n., Senatul roman a acordat sacralul nume de Augustus lui Gaius Octavianus, care adoptă titulatura de „Imperator Caesar Augustus divi filius”. Orașul Samaria a fost numit Sebaste (Augusta) în cinstea conducătorului suprem al statului roman, căruia Flavius Iosephus îi spune mereu Caesar.

296

al țării sale și se trăgea din familia preotului Coze, care trecea drept zeu în fața idumeenilor. După ce Hyrcanos i-a silit pe aceștia să trăiască după datinile și legile iudeilor, Herodes, ajuns rege, l-a făcut guvernatorul Idumeei și al Gâzei, dându-i ca soție pe sora lui, Salomeea, al cărei soț fusese executat, așa cum am menționat anterior. Cum s-a văzut pe neașteptate înălțat în rang de nesperatul său noroc, Costobar a întrecut puțin câte puțin măsura și a socotit că nu se cădea să mai asculte de ordinele lui Herodes și nici idumeenii să rămână sub jugul iudeilor, slujindu-se de obiceiurile lor. El a trimis deci o solie Cleopatrei și i-a spus că din moși-strămoși Idumeea i s-a supus mereu ei și ar fi fost drept să ceară înapoi de la Antonius acest ținut. Costobar făcea acest lucru nu fiindcă prefera ca Idumeea să ajungă sub autoritatea Cleopatrei, ci fiindcă credea că, slăbind puterea lui Herodes, el ar fi putut ajunge mai lesne în fruntea poporului idumean și să se înalțe pe sine. Speranțele sale erau încurajate de faptul că descindea dintr-o familie nobilă și era bogat, deoarece prin neasemuita lui avariție izbutise să agonisească o avuție mare, dovedind perseverență în tot ceea ce făcea. Cleopatra a stăruit pe lângă Antonius să-i înapoieze ținutul idumean, dar nu l-a obținut de la el. Când Herodes a aflat de uneltirea aceasta, a vrut să-l condamne la moarte pe Costobar, dar, înduplecat de rugămintele surorii și ale mamei sale, s-a îmbunat și l-a iertat până la urmă. De atunci încolo a început să-l suspecteze Herodes pe Costobar din pricina planului acesta.

10. După câțeva vreme, a izbucnit o ceartă între Salomeea și Costobar, iar dânsa a trimis o scrisoare de despărțire soțului ei, ceea ce contravenea legilor iudaice. La noi numai bărbatul are voie să facă acest demers, în schimb nici o femeie care a divorțat din proprie inițiativă nu are voie să se mărite cu altul dacă ea nu s-a despărțit mai întâi de primul ei soț. Dar Salomeea n-a ținut seama nicidecum de legile neamului său, ci de dorința ei, renunțând la căsnicie, și i-a spus fratelui său Herodes că l-a părăsit de bunăvoie pe soțul ei fiindcă și-a dat seama că, împreună cu Antipater, Lysimachus și Dositheus, Costobar pune la cale o răscoală. Ca să-i inspire încredere în afirmațiile sale, ea a menționat faptil că, de zece ani încoace, Costobar adăpostește la el pe fiii lui Babas.

Știrea era adevărată; regele a

297

rămas înmărmurit când i-a fost dat să audă ceea ce n-ar fi bănuț niciodată, fiind cu atât mai tulburat cu cât vestea era greu de crezut. În privința fiilor lui Babas, el plănuise de multă vreme să-i ucidă, deoarece își dăduseră pe față dușmănia lor. Trecuse însă atâta timp încât uitase cu totul de ei. Ura și dușmănia pe care le-o purta Herodes avea următorul motiv. Pe vremea domniei lui Antigonos, când Herodes împresurase cu trupele sale Hierosolyma, mulți concetățeni, apăsați de grijile și năpastele asediului, erau dornici să-l primească în oraș pe Herodes, punându-și toate speranțele în el. Dar fiii lui Babas, care exercitau o mare influență asupra mulțimii, au perseverat în credința lor față de Antigonos și îl învinuiau mereu pe Herodes, în timp ce-și îndemnau concetățenii să dea sprijin regilor, ținând seama de faptul că ei dețineau puterea de la strămoșii lor. Acest sfat a fost urmat de cei care credeau că-și slujeau astfel interesele lor. După cucerirea orașului și urcarea pe tron a lui Herodes, Costobar, care zăvorăse porțile și asigura paza orașului, ca nu cumva să evadeze cei vinovați și adversarii regelui, i-a sustras și i-a ascuns într-un loc sigur pe fiii lui Babas, deși cunoștea respectul și trecerea de care se bucurau ei în fața întregii mulțimi, gândindu-se că, dacă îi salva, putea să tragă mari foloase în cazul unei revolte. A pecetluit atunci printr-un jurământ de credință că nu știa nimic despre ei și a alungat bănuțelile lui Herodes (care întrezărise dinainte adevărul). Ulterior, când regele a instituit un premiu pentru denunțurile privitoare la fiii lui Babas și i-a căutat în toate părțile, nici atunci Costobar n-a vrut să mărturisească adevărul; întrucât tăgăduise prima oară, s-a temut să nu pățească ceva dacă bărbații erau prinși, văzându-se constrâns să-i ascundă în continuare nu din bunăvoință, ci din prudentă. Când a primit de la sora lui această știre, regele și-a trimis oamenii în localitățile în care, potrivit zvonurilor, se aciuaseră fiii lui Babas și i-a executat pe ei și pe toți cei învinuiți de tăinuțirea lor. N-a mai rămas așadar în viață nici una dintre rudele lui Hyrcanos și regele avea în mâinile sale puterea deplină, fără să mai supraviețuiască nimeni care să se împotrivească nelegiurilor lui.

CAPITOLUL VIII

1. Acesta a fost motivul pentru care Herodes s-a abătut din ce în ce mai mult de la datinile străbune și prin introducerea moravurilor străine a clintit din temelii vechea stare a lucrurilor, pe care s-ar fi convenit s-o păstreze neștirbită. Înlăturarea bunelor deprinderi care călăuzeau odinioară poporul spre pietate a atras asupra noastră o sumedenie de nenorociri în decursul vremii. El a introdus mai întâi atleticele întreceri statornicite de Caesar din cinci în cinci ani¹ și a construit la Hierosolyma un teatru, apoi în câmpie un mare amfiteatru, ambele fiind edificii frumoase și costisitoare, dar străine de tradițiile iudeilor. Aceștia nu moșteniseră de la străbunii lor obiceiul de a asista la spectacole teatrale sau sportive. Herodes a celebrat cu mare strălucire Jocurile care aveau loc din cinci în

cinci ani și și-a pofțit vecinii să ia parte la ele, chemând popoarele din orice țară. Atleți și feluriți actori au venit din toate meleagurile, atrași de speranța că vor dobândi premii și faima izbânzii, strângându-se laolaltă cei mai exersați în asemenea Jocuri. S-au înfățișat acolo nu numai participanții la întrecerile atletice, ci și cei ce se îndeletniceau cu muzica și se numeau thymelici², atrași deopotrivă de laurii victoriei și de premiile oferite biruitorilor, preocuparea tuturor fiind ca numai deștinicii să intre în concursurile acestea. Herodes a știut să stabilească bogate recompense pentru întrecerile carelor trase de doi sau de patru telegari, precum și pentru cursele de cai, având grijă să asigure orice stimula mărirea și valoarea competiției, în așa fel ca toate să contribuie din plin la frumusețea și renumele spectacolului. Teatrul avea podoabe

¹ Aluzie la Jocurile acțiace, instituite de Augustus, care sărbătoreau victoria obținută de el asupra lui Marcus Antonius și erau celebrate pe coasta din Epir. Acțiada, intervalul dintre două Jocuri acțiace consecutive, era de patru ani, la fel ca la Jocurile olimpice, și nu de cinci ani. Prima Acțiadă a durat doar trei ani (31-28 î.e.n.).

² Thymelicos: termen prin care vechii greci defineau reprezentările scenice și corurile alcătuite din actori secundari, care cântau și dansau, acompaniați de instrumente muzicale, în timp ce protagoniștii își rosteau tiradele lor tragice sau comice.

298

299

strălucitoare și de jur împrejurul lui erau întruchipate în lucrări făurite numai din aur și argint curat faptele de arme ale lui Caesar și trofeele popoarelor supuse de el. Cât privește fastul, nu lipsea nici un veșmânt scump și nici o piatră prețioasă, ca să încânte privirile, împreună cu actorii concurenți. Erau aduse și fiare, numeroși lei capturați din ordinul regelui, precum și alte sălbăticiuni care stârneau vâlvă prin puterea sau raritatea lor. Acestea erau puse fie să se bată între ele, fie să lupte cu oameni condamnați la moarte. Risipa asta îi uimea pe străini și luptele primejdioase erau un prilej de desfătare a ochilor, dar localnicii vedeau în ea o decădere a moravurilor, care se bucurau de suprema lor prețuire. Să arunci în ghearele fiarelor niște oameni pentru ca semenii lor să se distreze li se părea o nelegiuire, ca de altfel și înlocuirea datinilor țării cu obiceiurile străine. Dar, mai presus de toate, pe autohtoni îi indignau trofeele: acestea le apăreau drept niște oameni ascunși sub arme și de aceea nu le tolerau, având în vedere că legile străbune nu îngăduiau cinstirea unor chipuri.

2. Herodes nu putea să ignore faptul că iudeii erau revoltați de acest lucru, dar a crezut că nu era momentul potrivit să recurgă la forță și s-a străduit să-i domolească cu vorbe bune, spre a înlătura superstiția lor. Asta nu i-a folosit la nimic și lucrul care îi nemulțumea profund, fiindcă socoteau că era o adevărată infamie, ei îl dezvăluiau prin strigăte unanime, susținând că, dacă erau dispuși să se împace cu toate celelalte, nu vor tolera ca orașul lor să găzduiască niște chipuri omenești, adică buclucașele trofee. Când a văzut că protestatarii erau îndârjiți și că nu vor ceda cu ușurință, dacă nu-i va potoli într-un fel sau altul, i-a chemat la teatru pe cei mai de seamă reprezentanți ai poporului și lera arătat trofeele, întrebându-i ce anume socoteau că sunt ele. Întrucât aceștia au răspuns cu glas tare că erau chipuri de oameni, Herodes a despuiat trofeele de podoabele lor și a dat la iveală niște stâlpi³ goi. După rapida lor dezgolire au izbucnit cu toții în hohote de râs, prin care și-au înseninat sufletele, ca și cum aceste momâi împopoțonate li s-ar fi părut dinainte pline de haz.

³ Trunchiul de copac de crengile căruia se atârnav armele învingșilor a constituit la început semnul victoriei pe câmpul de luptă, trofeul devenind ulterior un monument comemorativ de marmură sau de bronz.

300

3. Pe această cale a reușit Herodes să îmbuneze deocamdată mânioasa pornire a poporului, așa că cei mai mulți s-au potolit, părând schimbați în bine și supuși. Dar unii dintre ei au continuat să invoce ofensa adusă de schimbarea moravurilor și, fiindcă credeau că pângărirea orânduirii străbune va fi pricina unor mari nenorociri, au socotit că datoria fiecăruia era să-și asume mai degrabă orice risc decât să-i îngăduie lui Herodes ca, prin schimbarea stării lucrurilor, să introducă cu forța moravuri străine și, purtându-se chipurile ca un rege, să se dovedească de fapt cel mai aprig dușman al întregului său popor. Așadar, zece concetățeni au conspirat împotriva lui, fără să țină seama de primejdii, și și-au ascuns pumnalele sub haine. Printre ei se număra și un orb, care, mâniat de ceea ce i-a fost dat să audă, a intrat în conjurația lor. El n-a făcut acest legământ ca să le fie de mare folos în fapta pe care au pus-o la cale, ci ca să înfrunte alături de ei riscurile, dacă li se întâmpla vreo nenorocire. Prin acest gest i-a încurajat pe ceilalți să-și înfăptuiască planul.

4. După ce au luat această hotărâre, ei s-au dus împreună la teatru, trăgând speranța că Herodes nu putea să scape cu viață dacă îl atacau prin surprindere, convinși că i-ar fi ucis pe mulți dintre însoșitorii lui în cazul când dădeau greș. Conjurații îi ofereau astfel regelui prilejul de a medita asupra nedreptății pe care o făcea poporului său chiar dacă ei și-ar fi pierdut viața. Se pregătiseră dinainte temeinic și au trecut la faptă cu mult avânt. Unul dintre spionii însărcinați de Herodes să se ocupe de asemenea treburi și să-I prevină asupra lor a descoperit întregul complot și l-a înștiințat pe rege, care se și pregătea să pătrundă în teatru. Iar Herodes (gândindu-se la ura pe care o inspira multora și la tulburările provocate de fiecare faptă întreprinsă de el, nu s-a îndoit că știrea era adevărată) s-a întors la palatul lui și a cerut să i se dezvăluie numele conjuraților. Când gărzile de corp ale regelui i-au prins în flagrant delict și și-au dat seama că nu vor scăpa de pedeapsă, ei și-au dat osteneala ca barem să-și înfrumusețeze moartea, pe care și așa n-o puteau evita, primindu-și sfârșitul cu mult curaj. Nu s-au căit de fapta lor și n-au tăgăduit-o, iar atunci când au fost înșfăcați, și-au arătat singuri pumnalele și au mărturisit că au făcut frumoasa și pioasa lor conjurație împotriva lui Herodes nu de dragul

301

vreunui câștig, nici pentru a-și satisface patimile proprii, ci pentru ceva mai mare, adicătelea prosperitatea

publică, pe care se cuvine s-o protejăm cu toții și să ne dăm și viața pentru dânsa. După ce și-au recunoscut cu deplină sinceritate complotul, ei au fost înconjurați de oștenii regelui, care i-au capturat și executat, supunându-i tuturor torturilor. Dar și denunțatorul lor, care își atrăsese ura unora, a fost prins după câțeva vreme de aceștia, fiind nu numai ucis, ci și tăiat în bucăți spre a servi drept hrană câinilor. Mulți concetățeni au văzut cum s-au petrecut lucrurile, dar nimeni nu i-a divulgat pe făptași, până când Herodes, dând poruncă să se facă cercetări severe, a supus torturilor niște femei, care au mărturisit ceea ce văzuseră cu ochii lor. Autorii nelegiuirii și-au primit pedeapsa și au fost uciși împreună cu propriile familii pentru cutezătoarea lor faptă. Perseverența poporului și cutezătoarea statornicie cu care și-a apărat legile l-au făcut pe Herodes să aibă temeri serioase dacă nu lua măsuri de siguranță. A căutat să îngrădească din toate părțile mulțimea, ca să-i zădărnicească tulburările sau revoltele fâțișe.

5. Cum în oraș avea deja ca întărituri palatul în care locuia și puternica fortăreață a templului, numită Antonia și construită chiar de el, Herodes s-a gândit să-și facă un al treilea bastion împotriva poporului în Samaria, căruia i-a zis Sebaste. Întrucât i s-a părut adecvat scopului de a ține în frâu provincia, el a fortificat bine locul, o singură zi de mers despărțindu-l de Hierosolyma, ca să aducă foloase în egală măsură atât ținutului împrejmuit, cât și orașului propriu-zis. Apoi, pentru a supune constrângerii întregul popor, a construit o fortificație, care se chema înaintea Turnul lui Straton și el a numit-o Caesarea⁴. Așjiderea în Câmpia mare a clădit o cetățuie în care a pus o garnizoană alcătuită din călăreți aleși prin tragere la sorți și a fortificat deopotrivă localitățile Gaba din Galilea și Esebonitis din Peraea. Pe măsură ce înfăptuia toate acestea, Herodes își întărea mereu siguranța proprie, înconjurând astfel întregul popor cu bastioane de supraveghere, hărăzite să preîntâmpine răscoalele care izbucneau adesea din senin, fără să le scape nici

⁴ Caesarea maritimă: vechi oraș de pe coasta palestiniană, reconstruit de Herodes cel Mare și închinat lui Caesar (Augustus), reședința guvernatorilor romani, din care n-a mai rămas decât un morman de ruine (azi Kaisarâje).

302

tulburările aflate abia la început, astfel încât să fie totdeauna unii gata să intrevină pentru a sugruma mișcările încă din fașă. Atunci când s-a dus în Samaria, să întărească orașul, a adus cu el o colonie alcătuită și din foștii lui luptători în războaie, și din trupe ai căror oșteni aparțineau neamurilor vecine, mânat pe de o parte de intenția de a înălța acolo un templu, pe de altă parte gândindu-se la slabul renume de până atunci al cetății, dar cel mai mult s-a preocupat de evidențierea siguranței și a dărniciiei sale. A schimbat numele orașului în Sebaste și ogoarele din imediata vecinătate, cele mai fertile din ținutul acela, le-a împărțit locuitorilor, pentru ca aceștia să se bucure de prosperitate chiar de la sosirea lor. De jur împrejurul orașului a construit un zid pentru fortificarea căruia s-a folosit de terenul abrupt, dar spațiul încercuit de el nu corespundea celui anterior, ci era atât de mare încât se lua la întrecere cu cel deținut de orașe renumite. Zidul măsura în lungime douăzeci de stadii. În mijlocul orașului, Herodes a lăsat o incintă sacră de un stadiu și jumătate, cea mai adecvată acestui scop, unde a clădit un templu de o măreție și o frumusețe neasemuită. A împodobit mereu și fiecare cartier al orașului și a întărit în așa măsură zidurile încât centrul lui semăna cu o cetățuie, făcându-și un titlu de glorie din grija de a lăsa posterității un monument al nobleței și al dărniciiei sale.

CAPITOLUL IX

1. În același an, cel de-al treisprezecelea al domniei lui Herodes, o mare nenorocire s-a abătut asupra țării, fie datorită mâniei lui Dumnezeu, fie datorită periodicei reîntoarceri a răului. A bătut mai întâi o secetă persistentă și, ca urmare a sterpăciunii sale, pământul n-a mai dăruit nici măcar roadele care cresc îndeobște de la sine. După aceea, felul de viață schimbându-se din pricina absenței alimentelor, trupurile s-au

303

șubrezit și au fost năpădite de morbul ciumei, așa că năpastele au tăbărit asupra lor. Deoarece bolnavii nu aveau parte de îngrijirile cuvenite și de hrană, ciurma s-a agravat și a făcut prăpăd în jurul ei, răpind până și supraviețuitorilor orice speranță, deoarece nu mai puteau să-și îndestuleze nici măcar nevoile urgente. După ce mâncaseră recolta anului întreg și consumaseră proviziile puse deoparte mai înainte, oamenii rămăseseră fără nici o nădejde iar răul creștea peste așteptări de la o zi la alta, întrucât nu mai dispuneau de nimic pentru partea care mai era din anul acela, isprăvindu-se chiar și semințele recoltei viitoare, așa că pământul nu mai avea de unde să le dea ceva în anul următor. Așadar, nevoia i-a silit să se gândească la noi căi de ieșire din impasul acesta și nici măcar regele nu era cruțat de lipsuri. El nu mai primea obișnuitele dări ce i se cuveneau pentru venitul ogoarelor iar tezaurul și-l golise demult prin dărnicia arătată față de cei ale căror orașe le restaurase. Nimeni nu i se părea demn de a primi ajutorul lui, datorită calamităților care stârneau ura supușilor împotriva lui: cum se întâmplă îndeobște când lucrurile merg prost, vina cade mereu asupra conducătorilor.

2. Deși așa stăteau lucrurile, s-a gândit cum să scape din cumplita situație. Era greu să găsească o cale, fiindcă pe de o parte nici vecinii nu aveau de unde să ofere provizii, căci și ei se zbăteau în aceleași nevoi, iar pe de altă parte nici el nu dispunea de banii cu care să cumpere minima hrană pentru atât de mulți oameni. Convins că nu se cuvenea să renunțe la nici o încercare de a înlătura lipsurile, Herodes a poruncit să se topească toate podoabele de argint și de aur aflate în palatul lui, fără să cruțe nici măcar vasele făurite cu cea mai aleasă artă. A trimis apoi banii în Egipt, a cărui guvernare fusese încredințată de Caesar lui Petronius. Deși nu era mic numărul celor siliți să vină degrabă la dânsul, totuși, ca bun prieten al lui Herodes, s-a arătat gata să-i salveze supușii. A fost cel

dintâi căruia i-a expediat cereale și în toate privințele, atât la cumpărarea cât și la transportarea lor, l-a ajutat mult, așa că Herodes își datorează mântuirea lui Petronius în mare parte, dacă nu chiar în întregime. Îndată ce au sosit la destinație grânele, Herodes a avut grijă ca poporul să-i atribuie lui meritul exclusiv, încât i-a făcut să-și schimbe părerea despre dânsul nu numai pe cei ce-

304

denigraseră mai înainte, ci i-a determinat pe toți să recunoască deschis că-și datorau salvarea binefacerilor lui. Mai întâi a distribuit cu cea mai mare conștiinciozitate grâul celor ce se pricepeau să prepare pâinea. Apoi, fiindcă mulți nu mai erau în stare să-și pregătească singuri mâncarea, datorită fie bătrâneții, fie altor slăbiciuni, l-a trimis brutari care să le ofere pâinea gata făcută. S-a preocupat să nu cadă pradă iernii aspre cei ce nu-și mai puteau procura haine din pricina lipsurilor, deoarece își pierduseră sau își mâncaseră între timp turmele, neavând la îndemână lână sau ceva cu care să-și acopere trupul. După ce a făcut față tuturor lipsurilor, s-a gândit să vină în ajutorul orașelor megieșe, împărțind grâu de sămânță locuitorilor Siriei. Măsura aceasta a fost extrem de folositoare, căci fertilitatea solului a fost asigurată, astfel încât mijloacele de trai au ajuns să-i îndeusteze pe toți. Când a sosit vremea recoltei, a trimis în întregul ținut cincizeci de mii de oameni, hrăniți de el, și prin marea lui grijă a contribuit la redresarea regatului său greu lovit de soartă, sprijinindu-i chiar și pe toți vecinii lui, care se zbateau în aceleași nevoi. A ajutat după puterile sale pe fiecare nevoiaș venit la el, așijderea popoare, orașe sau persoane private, oricât de mulți au fost cei constrânși de lipsuri, care s-au refugiat la el, să-și spună păsurile. Ceea ce a distribuit Herodes în afara regatului său se ridică la cifra de zece mii de core de grâu (un cor are zece banițe atice), iar ceea ce a dat în propriul său regat însumează optzeci de mii de core. Prin grija și binefacerea lui, venită la momentul potrivit, Herodes și-a atras în așa măsură simpatia iudeilor, care l-au laudat mult în fața altora, încât vechea ură pe care i-o purtaseră pentru încălcarea datinilor strămoșești din timpul domniei sale a fost ștearsă din inima întregului popor, supușii având convingerea că, prin ajutorul benevol, dat pentru înlăturarea relelor, el își răscumpăraseră cu prisosință" păcatele proprii. Faima lui s-a răspândit și în mijlocul străinilor: se părea că greutatea de nespus, care se năpustiseră asupra regatului său, fuseseră trimise mai degrabă ca să-i glorifice numele. Neasemuita dârnicie pe care o dovedise în vremuri de grea cumpănă a cucerit opinia publică și poporul își schimbaseră atitudinea față de el, fără să-l mai vadă așa cum fusese mai înainte, ci socotindu-l drept omul care sărise în ajutorul semenilor săi nevoiași.

305

3. în vremea aceea, Herodes a trimis în ajutorul lui Caesar cinci sute de războinici aleși din gărzile lui de corp, care au fost duși de Aelius Gallus la Marea Roșie, unde i-au fost de mare folos. Când treburile i-au mers iarăși bine și bunăstarea lui a crescut, el și-a construit în partea de sus a orașului un palat cu spațioase încăperi împodobite cu aur, marmură și tencuieți în felurite culori, fiecare dintre ele prevăzută cu paturi capabile să găzduiască mulți oameni, denumindu-le după mărimea lor: căci una se chema Caesar, alta Agrippa. Subjugat de dragoste, și-a luat apoi o nouă soție, ceea ce dovedea că el nu avea scrupule în satisfacerea poftelor sale. Nunta lui a avut loc în următoarea împrejurare. Un anume Simon din Hierosolyma, fiul alexandrinului Boethos, preot cu vază, era părintele unei fete, socotită drept cea mai frumoasă femeie din vremea ei. Întrucât ajunsese de pomină printre locuitorii din Hierosolyma, a auzit de dânsa Herodes și i-a stârnit interesul, inima lui fiind cucerită de această fată de îndată ce i-a văzut cu ochii lui frumusețea. N-a vrut să se folosească de puterea lui ca să-și satisfacă poftelile, căci s-a temut, cum era de așteptat, să nu se compromită, recurgând la forța tiranică, așa că i s-a părut mai indicat s-o ia în căsătorie. Deoarece Simon avea un rang prea mic ca să se înrudească cu un rege, dar și prea mare pentru a fi demn de dispreț, Herodes a ales cea mai bună cale de a-și împlini dorința, înobilându-i familia printr-o deosebită cinstire. A luat așadar pontificatul de la Iesus, fiul lui Phabes, și a oferit înalta funcție lui Simon, intrând astfel în legături de rudenie cu dânsul.

4. După celebrarea căsătoriei sale, Herodes a înălțat o fortăreață chiar în locul unde îi învinsese odinioară pe iudei, atunci când fusese alungat de Antigonos, care pusese mâna pe putere. Bastionul acesta era situat la șazeci de stadii distanță de Hierosolyma, având excelente condiții de apărare oferite chiar de natură. În imediata lui apropiere se află o mărunță colină care pare înălțată de mâna omenească și prin conturul ei seamănă cu un sân de femeie. Herodes a înzestrat colina cu turnuri rotunde, greu accesibile, până la care duceau două sute de trepte făcute din pietre cubice. În interiorul turnurilor se găseau regești încăperi care emanau deopotrivă siguranță și frumusețe. La poalele colinei se înălțau locuințe demne de a fi

306

I

admirate și pentru priveliștea pe care o ofereau, și pentru apeductele care (având în vedere ariditatea locului) aduceau apa de la mare distanță și cu multe cheltuieli. Chiar și câmpia din jur era acoperită cu edificii, încât

aveai perspectiva unui mare oraș, deasupra căruia se profila colina semănând leit cu o cetățuie.

5. Când și-a văzut îndeplinite astfel toate speranțele, Herodes nu s-a temut deloc că în regatul său va mai izbucni vreo răscoală, deoarece își ținea supușii sub ascultarea lui prin două mijloace: frica, inspirată de faptul că nimeni nu scăpa nepedepsit, și grija față de ai săi, pe care o dovedise în chip strălucit cu prilejul foametei. Dar el s-a străduit să-și afle siguranța și în exterior, de parcă ar fi avut nevoie de-o asemenea pavăză împotriva supușilor săi. Căci el se purta binevoitor și omenește cu cetățile străine, cinstindu-i la momentul potrivit pe prinții acestora, și îi atrăgea de partea lui prin darurile oferite fiecăruia, ca și prin multe alte dovezi de bunăvoință, întrucât natura îl înzestrase cu o fire generoasă, așa cum se cuvine să aibă un rege. Prin toate aceste succese obținute în acest scop, el a reușit să-și sporească pretutindeni autoritatea. Râvna și strădania cu care cultiva prietenia lui Caesar și a celor mai influenți dintre romani îl sileau pe Herodes să se abată de la obiceiurile străbune și să încalce legile patriei, de vreme ce cu făloasa lui ambiție întemeia cetăți și înălța temple în alte ținuturi și orașe, pe care le împodobeau astfel, excepție făcând Iudeea (căci iudeii n-au admis niciodată așa ceva, fiindcă la noi este strict interzisă cinstirea statuilor și a chipurilor, după obiceiul grecilor). El se dezvinovăța față de iudei, susținând că n-o făcea de bunăvoie, ci la îndemnul și poruncile venite de sus, ca să-și atragă simpatia lui Caesar și a romanilor prin faptul că nu se ocupă de dătinile patriei sale decât prin cinstirea lor. Dorea să-și slujească propriul interes cât mai bine, dându-și osteneala să lase urmașilor lui ca amintire monumente strălucite ale domniei sale. Țsta era așadar motivul care l-a determinat să ctitorească orașe și să cheltuiască în acest scop sume uriașe.

6. O localitate situată pe țărmul mării, care se numise odinioară Turnul lui Straton, i s-a părut foarte potrivită pentru clădirea unui oraș și a trecut de îndată la înfăptuirea mărețului său proiect. Casele, în întregimea lor, n-au fost reconstruite cu

307

nepăsare, ci din marmură albă, la fel ca minunatul palat regal, precum și edificiile hărăzite adăpostirii cetățenilor. Dar lucrarea cea mai mare și mai greu de înfăptuit a fost limanul cu care a fost înzestrat orașul, foarte sigur și la fel de mare ca portul Pireu¹, corăbiile putând să pătrundă și să tragă la țărm în tihnă. Construirea orașului s-a făcut cu mare greutate, fiindcă locul nu-ți pune deloc la îndemână lucrurile de care aveai neapărată nevoie, iar toate materialele trebuiau să fie aduse de altundeva și modelate fără cusur, cu multe cheltuieli. Orașul se află în Fenicia, pe țărmul prin dreptul căruia navighezi până în Egipt, de la loppe la Dora. Aceste orașele maritime duc lipsă de porturi din pricina vântului care suflă puternic dinspre Africa și învolbură nisipul de la malul mării, neoferind nici un liman sigur, așa că majoritatea negustorilor se văd siliți să arunce ancora în largul mării. Ca să înlătore neajunsurile aceluia ținut, Herodes a croit în jurul portului un spațiu atât de larg încât să cuprindă în interiorul lui o flotă mare, prăvălind în mare până la adâncimea de douăzeci de coți imense blocuri de piatră. Dimensiunile lor erau de cincizeci de picioare în lungime, nu mai puțin de optsprezece coți în lățime și nouă picioare în înălțime, unele dintre blocuri fiind mai mari, altele mai mici. Digul acesta, menit să strunească marea, avea o lungime de două sute de picioare. Prima lui jumătate slujea drept stavilă valurilor furioase, respingând asaltul talazurilor împrejmuitoare, de aici și denumirea sa de Prokymia (Preval); cealaltă jumătate susținea un zid de piatră, prevăzut cu turnuri semețe. Cel mai mare și mai frumos se chema Drusius², purtând numele lui Drusus, fiul vitreg al lui Caesar, care s-a stins din viață tânăr. A făcut de asemenea numeroase bolți, adăposturi pentru corăbieri; de la aceste bolți se întindea împrejurul portului o terasă, loc potrivit pentru o plimbare deosebit de plăcută. Intrarea portului avea gura situată în partea de unde bătea Boreas³, cel mai

¹ Principalul port al Atenei, situat la sud-vest de oraș, în golful Saronic, cu trei bazine, cel mai spațios dintre ele numindu-se Cantaros.

² Nero Claudius Drusus (38-9 î.e.n.), fiul Liviei Drusilla dintr-o căsătorie anterioară celei prin care devenise soția lui Augustus, era fratele lui Tiberius și tatăl împăratului Claudius și al generalului Iulius Caesar Germanicus. A murit în urma unui accident de călărie.

³ în tradiția elină, Vântul de nord-est era renumit pentru asprimea lui, fiind cel ce aducea iarna și frigul dinspre Tracia, antiteza blândului Zefir sudic.

308

I

friguros dintre vânturi. La marginea circumferinței întregi, în partea stângă a intrării portului, se afla un turn masiv și destul de rezistent să înfrunte talazurile, iar în partea dreaptă erau două blocuri de piatră, drepte și legate între ele, care depășeau înălțimea turnului din fața lor. De jur împrejurul portului, într-un colan neîntrerupt, se înșirau case construite din marmură bine șlefuită și în mijlocul lor se afla o colină, pe care se înălța un templu al lui Caesar, întrezărit de corăbieri de la mare distanță, având două statui: una a Romei și alta a lui Caesar. Acest oraș se numea Caesarea atât pentru materialul din care era făurit, cât și pentru desăvârșirea clădirilor sale. Cât privește construcțiile subpământene, galeriile cu guri înguste erau lucrate cu aceeași iscusință ca și casele de deasupra. O parte dintre acestea, situate la intervale egale, ajungeau până la țărmul mării, în timp ce una le traversa pe toate, astfel ca apa de ploaie și lăturile orașului să se scurgă lesne în valuri și fluxul mării să spele orașul pe dedesubt. Herodes a mai construit în oraș un teatru din piatră cubică și în partea de miazăzi a portului a înălțat un amfiteatru, care putea să cuprindă un mare număr de oameni, fiind așezat într-un loc foarte potrivit pentru a fi zărit din largul mării. Deoarece nu și-a cruțat osteneala și nici nu și-a precupețit cheltuielile, regele a

desăvârșit construcția orașului în doisprezece ani.

CAPITOLUL X

1. Terminând acest oraș, precum și Sebaste, construit mai înainte lui, Herodes a hotărât să-i trimită pe fiii săi Alexandru și Aristobul la Roma, ca să aibă întrevederea lor cu Caesar. După ce au ajuns acolo, s-au dus la casa lui Pollio, un prieten foarte bun al lui Herodes, deși ei ar fi putut să locuiască și în palatul lui Caesar. Augustus i-a primit cu deplină bunăvoință și i-a îngăduit lui Herodes să-și aleagă urmaș pe cine dorește el

309

dintre cei doi fii. I-a adus de asemenea plocon ținuturile Trachon, Batanea și Auranitis, pe care i le-a dăruit, din următoarea pricină. Un anume Zenodorus luase în arendă domeniul lui Lysanias. Dar el nu s-a mulțumit cu marile venituri care îi reveneau, ci căuta să le sporească prin tâlhăreștile sale incursiuni întreprinse din Trachon. Ținutul acela era locuit de oameni fără căpătâi, care jefuiau odoarele Damascului; Zenodorus nu le împiedica raidurile, ba chiar se făcea părtaș la prada lor. Vecinii care îndurau jecmăneala asta i-au adresat protestele lor lui Varro, guvernatorul lor de atunci, și i-au cerut stăruitor să-i scrie lui Caesar despre nedreptățile lui Zenodorus. De îndată ce a primit aceste plângeri, drept răspuns, a scris ca tâlharii să fie alungați și ținutul să fie dat lui Herodes: acesta va avea grija și preocuparea ca trachoniții să nu mai întâmpine necazuri din partea vecinilor lor. Alungarea tâlharilor era o misiune deloc ușoară, căci ei se îndeletniceau cu jafurile și numai din asta trăiau; nu aveau așadar orașe și nici ogoare proprii, ci numai vizuini subpământene și peșteri unde viețuiau alături de vitele lor. Își procurau din vreme bogate rezerve de apă și provizii de cereale, așa că puteau să reziste multă vreme în ascunzătorile acelea. Intrările în peșteri erau atât de înguste încât nu puteau să pătrundă decât unul câte unul, în schimb interioarele, incredibil de mari, fiind în stare să adăpostească o sumedenie de oameni. Casele nu răzbeau însă la suprafață, unde dădeai cu ochii doar de pământ neted. Întregul teritoriu era stâncos, aspru și greu de străbătut dacă nu aveai înaintea ta o călăuză care să-ți arate drumul, deoarece cărările nu aveau o linie dreaptă, fiind foarte întortocheate. Atunci când nu puteau să pună la cale nelegiuiri împotriva vecinilor lor, acești oameni se jefuiau între ei, fără să se dea înapoi de la nici o ticăloșie. De îndată ce l-a primit în dar de la Caesar, Herodes s-a dus în ținutul acela luând cu el conducători pricepuți, și i-a făcut pe localnici să se abțină de la tâlhării, garantând pacea și siguranța vecinilor lor.

2. Măhnit mai întâi de faptul că-și pierduse provincia, urându-l apoi în și mai mare măsură pe Herodes fiindcă pusese stăpânire pe ea, Zenodorus s-a dus la Roma să-l pârască. S-a întors acasă fără să obțină nici un rezultat; între timp, Agrippa a fost trimis să guverneze în numele lui Caesar provinciile

310

situate dincolo de Marea Ionică. Pe când ierna la Mytilene, a venit în vizită la el Herodes (care îi era prieten foarte apropiat și drag), apoi s-a întors în Iudeea. Unii locuitori din Gadara s-au dus la Agrippa să-l acuze pe Herodes, dar el nu le-a dat nici un răspuns, trimitându-i regelui încătușați. Chiar și arabii, de multă vreme ostili domniei lui Herodes, s-au pus în mișcare și au căutat să-i provoace felurite dificultăți, cauza purtării lor de acum părând să fie aceasta. Zenodorus, lipsit de speranța de a-și recăpăta puterea, a vândut arabilor pe cincizeci de talanți o parte din provincia sa, Auranitis. Dar fiindcă ea intra în componența ținutului dăruit de Caesar lui Herodes, arabii luptau să și-o însușească, de parcă le-ar fi fost răpită pe nedrept, și, prin numeroasele lor incursiuni, căutau să-și obțină dreptul lor recurgând la forță sau apelând uneori la justiție. I-au atras de partea lor pe oștenii săraci ai lui Herodes și erau foarte porniți împotriva lui, punându-și mereu mari speranțe în tulburări și schimbări, aidoma celor cărora lucrurile le merg prost. Deși cunoștea de mult această situație, Herodes n-a pornit totuși împotriva lor, ci i-a îmbunat cu înțelepciune, căci nu vroia să-i provoace fâșiș la răscoală.

3. În cel de-al șaptesprezecelea an al domniei lui Herodes, a sosit în Siria Caesar. De acest prilej s-au slujit majoritatea locuitorilor din Gadara, care au vociferat împotriva lui Herodes, spunând că era prea aspru în poruncile sale și cu apucături de tiran. Acest curaj deosebit le venea de la Zenodorus, care îi ațâța să se plângă de Herodes, jurându-se că va face tot ce-i stă în putință ca să-i scape de domnia lui Herodes și să ajungă sub autoritatea nemijlocită a lui Caesar. Înduplecați astfel, gadarenii își strigau pasul în gura mare, bazându-se pe faptul că aceia dintre concetățenii lor care fuseseră înlănțuiți și predați de Agrippa, în loc să fie pedepsiți, fuseseră eliberați de Herodes, fără să plătească nici un necaz. Căci regele, care trecea drept necruțător atunci când pedepsea greșelile alor săi, era înclinat să se arate mărinimos și să ierte lesne păcatele comise de străini, în timp ce aceia îl acuzau de silnicie, jafuri și distrugerea templelor, Herodes se pregătea nepăsător să-și apere cauza; dar Caesar i-a întins mâna și, cu toată agitația mulțimii, nu și-a schimbat deloc atitudinea prietenoasă față de dânsul. Despre aceste lucruri a fost vorba în prima zi, și în ziua următoare

311

cercetările n-au mai continuat. Când au văzut încotro înclina balanța lui Caesar și a juriului și ferm convinși că vor fi predați regelui, cum era de așteptat, gadarenii și-au curmat singuri viața în noaptea aceea de teama torturilor, unii aruncându-se în gol, alții înecându-se în fluviu. Fapta lor lăsa să se înțeleagă că ei își recunoscuseră propria nechibzuință și vină: ca atare, Caesar l-a achitat fără șovăială pe Herodes. În afară de asta, întâmplarea a făcut ca norocul să-i suradă lui Herodes: lui Zenodorus i-a plesnit un intestin și, pierzând mult sânge, puterile l-au părăsit și a murit la Antiohia, în Siria. De aceea, Caesar i-a dăruit lui Herodes domeniul acestuia (care nu era așa de mic, fiind situat între Trachon și Galileea), împreună cu Ulathas, Panias și regiunea

din jurul lor. L-a unit prin legături de prietenie cu conducătorii Siriei, cărora le-a poruncit să nu ia nici o hotărâre fără să ceară părerea lui Herodes. Ca să scurtăm vorba, norocul i-a surâs până într-atât încât cei doi stăpânitori ai Imperiului roman, în uriașa lui întindere, Caesar alături de Agrippa, îi arătau o mare prețuire, căci Caesar nu ținea la nimeni mai mult, după Agrippa, decât la Herodes, iar Agrippa îi atribuia lui Herodes primul loc în rândul prietenilor lui, după Caesar. Datorită favorii de care se bucura, a crescut încrederea de sine a lui Herodes, care i-a cerut lui Caesar o tetrarhie pentru fratele său Pheroras, acordând acestuia din veniturile regatului său o sută de talanți în eventualitatea că el însuși va muri, pentru ca Pheroras să aibă situația asigurată, fără să mai depindă astfel de fiii fratelui său. După ce l-a însoțit pe Caesar până la mare, Herodes s-a întors și a construit în cinstea lui un strălucitor templu de marmură albă în ținutul lui Zenodorus, aproape de locul numit Panium. Muntele adăpostește o frumoasă peșteră și mai jos de ea se află o crăpătură și o foarte adâncă prăpastie plină cu apă stătută. Deasupra se profilează muntele semeț și din interiorul peșterii țâșnesc izvoarele Iordanului. Herodes a împodobit acest loc renumit cu un templu închinat lui Caesar. 4. Atunci și-a scutit Herodes supușii de o treime din biruri, pretinzând că vroia să le dea răgazul să se refacă după lunga secetă pe care o înduraseră; în realitate, el urmărea să le câștige favoarea. Măsurile luate de rege, care păreau menite să năruiască religia și datinile străbune, puneau la grea încercare răbdarea acestora și întregul popor vorbea mereu despre ele cu

312

indignare și amărăciune. Dar pentru a preîntâmpina orice încercare de revoltă, Herodes a răpit supușilor săi prilejurile prielnice și i-a înjugat la o muncă neîntreruptă, spre a nu mai permite concetățenilor săi să se întrunească, să se plimbe împreună sau să conviețuiască, punându-i peste tot sub supravegherea unor spioni. Cei surprinși că încălcau aceste dispoziții primeau pedepse aspre; mulți dintre ei, în văzul lumii sau în taină, au fost duși în fortăreața Hyrcania și executați. Atât în oraș cât și pe drumurile țării mișunau pretutindeni anumiți oameni care-i urmăreau pe cei ce se întâlneau. Se zice că el însuși nu disprețuia această îndeletnicire, ci, îmbrăcat adesea în veșmintele omului de rând, se amesteca noaptea în mulțime, ca să afle ce părere aveau oamenii despre domnia lui. Cei ce refuzau într-un fel sau altul să accepte asemenea obiceiuri erau hărțuiți prin toate mijloacele. Pe ceilalți i-a îndemnat să-i jure credință, silindu-i printr-un sacru legământ să-și păstreze fidelitatea față de el și de regatul lui. Mulți dintre supușii lui, fie că îl respectau, fie că se temeau de dânsul, s-au supus ordinului său. Pe cei ce făceau nazuri sau nu se lăsau înduplecați nici prin constrângeri îi înlătura din calea lui. Dar când a vrut să impună cu de-a sila jurământul de credință fariseului Pollio și lui Sameas, precum și multora dintre susținătorii lor, aceștia au ezitat să primească. Totuși, Herodes n-a luat măsuri aspre împotriva lor, la fel ca în cazul celor care nu depuseseră jurământul, ținând seama de considerația lui față de Pollio. De obligația asta au fost scutiți chiar și așa-numiții esenieni. Aceștia fac parte din categoria celor care își duc viața după reguli adoptate de pythagoreici la greci. Dar despre ei am vorbit mai pe larg în altă parte. S-ar cuveni să arătăm de ce a făcut Herodes esenienilor această favoare, punându-i mai presus de natura muritorilor. O asemenea discuție nu mi se pare străină de rostul unei narațiuni istorice, mai ales că ea confirmă prețuirea de care se bucurau esenienii în vremea aceea.

5. Trăia pe atunci un esenian numit Manahem, a cărui faimă se întemeia pe viața lui evlavioasă și era înzestrat de Dumnezeu cu harul prezicerii. Văzându-l într-o zi pe Herodes, pe când era copil și mergeau împreună la școală, i-a spus că va fi cândva regele iudeilor. Încredințat că, ori nu-l cunoștea, ori glumea pe socoteala lui, Herodes l-a avertizat că se trăgea dintr-o

313

familie de rând. Dar Manahem i-a surâs și, lovindu-l cu mâna la fund, i-a zis: „Și totuși vei fi rege, având parte de o domnie fericită. Domnul te socotește demn de ea, dar amintește-ți atunci de palma pe care ți-a dat-o Manahem, ca de un semn care îți prevestește cât de schimbător e norocul. Această cugetare îți va fi de mare folos dacă față de Dumnezeu vei îndrăgi dreptatea și evlavia, iar față de supuși, clemența. Dar, ca bun cunoscător al lucrurilor, eu știu sigur că nu vei fi așa. Vei duce o viață norocoasă, ca nimeni altul, și vei avea parte de o glorie veșnică, în schimb vei da uitării evlavia și dreptatea. Dumnezeu nu va scăpa din vedere aceste fapte și la sfârșitul vieții te va pedepsi pentru ele!” Herodes n-a luat aminte la vorbele acestea, căci pe atunci nu nutrea o asemenea speranță. După ce și-a dobândit treptat domnia, și încă una norocoasă, odată ajuns în culmea puterii, l-a chemat la el pe Manahem, întrebându-l câți ani va mai cârmui. Manahem n-a scos nici un cuvânt. În vreme ce tăcea, Herodes l-a întrebat dacă va mai domni zece ani. Atunci Manahem i-a răspuns că probabil douăzeci sau treizeci de ani, fără să precizeze data când își va sfârși viața. Herodes s-a arătat satisfăcut și a dat mâna cu el, lăsându-l să plece, iar de atunci înainte și-a arătat prețuirea față de toți esenienii. Chiar dacă această povestire nu ne inspiră nici o încredere, am socotit că e bine s-o înfățișez cititorilor mei și să adeveresc faptul că, datorită vieții virtuoaese pe care o duceau, mulți dintre ei au ajuns să cunoască treburile divine.

CAPITOLUL XI

1. După înfăptuirea construcțiilor menționate mai sus, în cel de-al optsprezecelea an al domniei sale, Herodes a plănuit o lucrare mai grea: să treacă la reconstruirea templului lui Dumnezeu, căruia să-i confere un perimetru mai amplu și o înălțime mult mai impunătoare. Opera fusese astfel concepută

314

încât, dacă apuca s-o desăvârșească, cum se și cuvenea negreșit, urma să fie mai renumită decât tot ce făcuse

până atunci, asigurându-i o glorie veșnică. Dar fiindcă a priceput că poporul nu era prevenit și nu va fi lesne înduplecat să se înhame la o întreprindere atât de mare, Herodes s-a gândit că, mai înainte de a trece la treabă, să-l pregătească sufletește printr-un discurs. Și-a chemat așadar supușii și le-a vorbit în felul următor: „Mi se pare că n-are rost, dragi compatrioți, să vă vorbesc despre lucrările înfăptuite de mine la începutul domniei, mai ales că ele au fost făcute mai degrabă pentru a spori siguranța voastră decât pentru a fi podoabele renumelui meu. De vreme ce în vremuri grele n-am șovăit să sar în ajutorul vostru, ca să vă ușurez nevoile, și nici prin construcțiile mele n-am urmărit decât să vă pun la adăpost de primejdii, am convingerea că prin voința lui Dumnezeu am condus poporul iudeu până la prosperitatea pe care n-a mai cunoscut-o vreodată mai înainte. Găsesc că este de prisos să vă amintesc pe îndelete ceea ce am realizat în țară și faptul că, prin construirea de orașe atât în ținutul vostru cât și în provinciile megieșe, am sporit mult prestigiul neamului iudeu, deoarece acestea vă sunt bine cunoscute. Vreau să vă arăt acum pe scurt că și lucrarea pe care o plănuiesc este cea mai pioasă dintre toate și vă va da aureola gloriei. Acest templu închinat atotputernicului Dumnezeu a fost clădit de străbunii noștri la întoarcerea lor din Babilon: din înălțimea lui lipsesc însă șazeci de coți, căci cu atât mai înalt era primul templu construit de Solomon. Nu trebuie să ne învinuim înaintașii că au fost lipsiți de evlavie: n-a stat la îndemâna lor să egaleze mărimea acestuia. Cyrus și Darius, fiul lui Hystaspe, le-au dictat în scris felul cum să-și construiască templul: ca supuși ai lor și ai fiilor lor, apoi ai macedonenilor, ei n-au avut posibilitatea să dea aceeași înălțime edificiului lor, așa cum le cerea evlavia. Fiindcă am ajuns să cărmuiesc acum, prin voia Domnului, am parte de pace și am agonisit mari bogății, dar mai presus de toate, mă bucur de prietenia și favoarea romanilor, cei ce sunt, ca să zic așa, stăpânii lumii, mă voi strădui să duc la capăt opera pe care strămoșii n-au putut s-o desăvârșească din pricina lipsurilor și a stării de robie, aducând astfel piosul tribut de mulțumire lui Dumnezeu pentru binefacerile pe care mi le-a făcut în timpul domniei mele!”

315

2. Așa grăit-a Herodes poporului și mulți au rămas uluiți, deoarece nu se așteptau la o asemenea cuvântare. Nu-și puneau nici o speranță în planul de realizarea căruia se îndoiau, nefiind deloc bucuroși, ci mai degrabă temători și îngrijorați ca nu cumva, după dărâmarea construcției întregi, regele să nu mai fie în stare să facă ce și-a propus. Primejdia era cu atât mai mare cu cât lucrarea li se părea extrem de grea și uriașă. Când a văzut că erau abătuți, regele și-a îmbărbătat supușii, spunându-le că nu se va apuca de demolarea templului mai înainte de a pregăti tot ce avea nevoie pentru reclădirea lui. După ce a spus asta, el s-a ținut de cuvânt. Căci a făcut rost de o mie de care pentru aducerea materialelor de construcție și a ales zece mii de meșteri destoinici, cumpărând veșminte pentru o mie de preoți, unii fiind pricepuți în arta cioplitii pietrelor, alții la tâmplărie, și s-a apucat de treabă de îndată ce a procurat toate cele necesare.

3. După ce înlăturat vechile temelii și în locul lor le-a pus pe cele noi, Herodes a înălțat deasupra lor un templu cu o lungime de o sută de coți și o înălțime de o sută și douăzeci de coți, din care s-au redus douăzeci de coți, datorită faptului că s-a lăsat temelia; am hotărât să le punem la loc în vremea domniei lui Nero¹. Templul a fost construit din marmură albă și dură; fiecare piatră avea o lungime de douăzeci și cinci de coți, o lățime de opt coți și o înălțime de doisprezece coți. Aidoma porticurilor regale, întregul templu era mai scund pe ambele laturi, mijlocul fiind în schimb mai înalt, încât putea fi zărit de la câteva stadii de către oamenii ținutului, mai ales de cei ce locuiau vizavi sau se îndreptau spre sanctuar. Porțile de la intrare, împreună cu lintourile lor, erau împodobite, la fel ca interiorul templului, cu draperii multicolore, pe care erau țesute flori de purpură și colonne. Deasupra lor, sub coronamentul zidului, șerpuia vița de vie făcută din aur, cu ciorchini de struguri care atârnavă la mare înălțime, fiind întruchipați din materiale atât de scumpe, încât stârneau uimirea privitorilor prin mărimea și arta lor desăvârșită. Templul era înconjurat de uriașe porticuri, armonios proporționate de fiecare parte cu edificiul și mult mai frumoase decât predecesoarele lor, lăsând

.¹ Chiar dacă noul Templu a fost sfințit la un an și jumătate de la începerea construcției (20-19 î.e.n.), lucrările au continuat în deceniile următoare, ultimele rețușuri fiind efectuate abia în anul 64 e.n.

316

impresia că nici un alt sanctuar nu mai fusese gătit cu o asemenea măiestrie. Ambele porticuri se sprijineau pe un zid imens; zidul însuși era rodul unei lucrări de o mărime cum nu mai auziseră oamenii niciodată. Era vorba de o colină stâncoasă și abruptă care urca lent dinspre partea răsăriteană a orașului, până ce ajungea o culme înaltă. Solomon, primul nostru rege, inspirat de Dumnezeu, a înconjurat creștetul acestei culmi cu un zid construit cu trudă. Colina, mărginită în latura ei de miazănoapte de o râpă adâncă, a fortificat-o apoi de la poalele ei cu stane de piatră bine legate cu bucăți de plumb, lăsând mereu un oarecare spațiu interior, și astfel a avansat spre culme, încât a obținut o construcție a cărei mărime era egală cu adâncimea ei, de forma unui patruleter. În exterior se vedeau doar dimensiunile stanelor de piatră, dar în interior ele fuseseră prinse cu scoabe de fier, parcă pentru a nu se mai desprinde în vecii vecilor. Când lucrarea a ajuns în vârful colinei, culmea a fost netezită iar golurile din perimetrul zidurilor, acoperite, părțile țuguite fiind nivelate până s-a îndreptat toată suprafața, întreaga incintă măsurată patru stadii, fiecare latură avea lungimea unui stadiu. În interior s-a mai înălțat în jurul culmii un alt zid de piatră care în partea lui răsăriteană avea un portic dublu, la fel de lung ca și zidul și orientat spre intrarea templului construit la mijloc. Mulți dintre regii de mai înainte au împodobit porticurile. De jur împrejurul templului erau atârnavate armurile popoarelor străine, luate ca pradă de război; Herodes le-a pus acum înapoi și le-a adăugat pe cele obținute de el de la arabi.

4. în partea de nord a sanctuarului se înălța o fortăreață pătrată, bine întărită. Ea fusese construită de înaintașii lui Herodes din neamul Asamoneilor, regi și preoți deopotrivă, care o denumiseră Baris, ținându-și acolo veșmântul sacerdotal, purtat de Marele Preot numai cu prilejul jertfelor divine. Herodes a păstrat veșmintele în același loc, care, după moartea lui, a încăput în mâinile romanilor până în vremea lui Caesar Tiberius. Atunci când Vitellius, guvernatorul Siriei din timpul domniei acestuia, a sosit la Hierosolyma și a fost primit de popor cu cele mai înalte onoruri, fiindcă iudeii au cerut să li se restituie veșmântul sacerdotal, el a fost dornic să-i dea satisfacție. I-a scris despre asta lui Caesar Tiberius, care a

317

încuviințat cererea, așa că veșmântul sacerdotal a stat la îndemâna iudeilor până la moartea regelui Agrippa. După aceea Cassius Longinus, care cârmuia Siria, și Cuspius Fadus, guvernatorul de atunci al Iudeei, au dat iudeilor ordinul să depună veșmântul sacerdotal în fortăreața Antonia: el trebuia să reîntre în posesia romanilor, ca mai înainte. De aceea, iudeii au trimis soli la Claudius Caesar, ca să-și ceară veșmântul înapoi. Când aceștia au sosit la Roma, tânărul rege Agrippa, care tocmai era acolo, a intervenit pe lângă împărat în favoarea restituirii veșmântului sacerdotal, acesta trimițându-i ordinul corespunzător lui Vitellius, cârmuitorul Siriei. Până atunci veșmântul era primit sub pecete de Marele Preot și de vistiernicul templului și, cu o zi înaintea unei sărbători, vistiernicii se duceau la comandantul garnizoanei romane, ca să ia veșmântul după prezentarea pecetei. Cum trecea sărbătoarea, ei aduceau veșmântul în locul de unde îl luaseră, dându-l în păstrare comandantului, după recunoașterea pecetei. Așa se explică numeroasele peripecii prin care a trecut veșmântul sacerdotal. Herodes, regele iudeilor, a întărit și mai mult turnul, hărăzindu-l pazei și siguranței templului și, de dragul lui Antonius, prietenul său și comandantul romanilor, l-a numit Antonia.

5. în partea apuseană a zidului incintei erau patru porți: una ducea spre palatul regal, drumul trecând printr-o vale despărțitoare; două duceau spre periferie, iar ultima, spre restul orașului, coborând în vâlcea prin nenumărate trepte, care urcau iarăși în cealaltă parte. Situat față în față cu templul, orașul avea înfățișarea unui amfiteatru, o râpă adâncă înconjurându-l în partea de miazăzi. A patra latură a incintei templului, orientată spre miazăzi, avea ea însăși la mijloc o poartă, precum și un triplu portic regal, care se întindea de la valea apuseană la cea răsăriteană: nici nu putea să meargă mai departe. Era cea mai remarcabilă lucrare care a văzut lumina zilei. Căci în mijlocul văii, de o adâncime în stare să încetezeze privirile celui dornic să-i zărească fundul, fusese construit un uriaș portic, care se ridica deasupra ei, astfel încât cel ce încerca de pe acoperișul porticului să cuprindă cu ochii ambele înălțimi deodată, era cuprins de amețeală, mai înainte ca să dea de capătul genunii de sub dânsul. Patru rânduri de coloane se înșirau de la un capăt la

318

celălalt al porticului, așezate una în fața celeilalte (cel de-al patrulea rând fiind inclus într-un zid de piatră). Grosimea coloanelor era așa de mare încât trei oameni, ținându-se de mână, nu izbuteau să le cuprindă cu brațele lor întinse. Înălțimea lor atingea douăzeci și șapte de picioare și ele se sprijineau pe ciubuce duble. Erau în total o sută șaiszeci și două de coloane, care aveau capituluri în stil corintic, lucrute cu o artă desăvârșită. Șirul coloanelor fiind patru la număr, spațiul porticului era împărțit în trei galerii. Două dintre ele, așezate față în față, erau identice, astfel că fiecare măsura treizeci de pași în lățime, un stadiu în lungime și mai mult de cincizeci de pași în înălțime. Galeria din mijloc avea o lățime o dată și jumătate mai mare, înălțimea fiind dublă: ca atare, le întrecea pe celelalte două. Acoperișul era împodobit cu adânci cioplituri în lemn, împrumutând forme felurite; acoperișul din mijloc le întrecea pe celelalte două. Zidul care se înălța la mijloc, în fața triglifelor, era prevăzut cu colonete lustruite cu atâta măiestrie încât cine nu le zărea, nu putea să-și facă o părere despre frumusețea lor, dar cine le vedea, era cuprins de admirație. Astfel arăta prima incintă. La mijloc, se afla, nu prea departe, o altă incintă, la care ajungeai urcând câteva trepte. Ea era împrejmuită de un zid pe care stătea scris că străinilor le era interzisă intrarea sub amenințarea pedepsei cu moartea². Îngrăditura interioară avea, în partea de miazăzi și în cea de miazănoapte trei porți, iar în partea răsăriteană, o poartă mare, pe unde puteau să intre cei purificați, împreună cu soțiile lor. Dar în lăuntru sanctuarului femeile nu aveau voie să pătrundă deloc. În interior exista un al treilea lăcaș în care nu aveau acces decât preoții. Acesta era templul propriu-zis și în fața lui se afla jertfelnicul pe care se făceau arderile de tot. În nici unul dintre cele trei spații interioare n-a putut pătrunde regele Herodes (i s-a interzis acest lucru fiindcă nu era preot); el s-a ocupat totuși de construirea porticului și a incintelor exterioare, a căror înălțare a durat opt ani.

6. După ce templul însuși a fost clădit de preoți într-un an și șase luni, s-a bucurat întregul popor și a adus mulțumiri lui

¹ Inscripțiile erau redactate în limbile greacă și latină. Flavius Iosephus a realizat o detaliată descriere a celui de-al doilea templu, reclădit din temelii de Herodes cel Mare, în cap. V din Cartea a cincea a *Istoriei războiului iudeilor împotriva romanilor* (ed. cit., p. 392-398).

319

Dumnezeu, mai întâi pentru că a fost terminat atât de repede, apoi pentru râvna de care a dat dovadă regele lor, încununând sfințirea sanctuarului cu ceremonii și binecuvântări. Regele a jertfit Domnului trei sute de boi, celelalte prinosuri fiind făcute de fiecare, după puterile sale. Numărul sacrificiilor nu pot să-l precizez: îmi lipsesc datele, ca să spun adevărul. Întâmplarea a făcut ca ziua urcării lui pe tron, pe care regele o celebra îndeobște cu pompă, să coincidă cu cea în care a fost terminat templul. Sărbătorirea a avut așadar îndoite motive să fie mai strălucitoare.

7. în afară de asta, s-a mai săpat o tainică galerie care ducea de la fortăreața Antonia până la poarta răsăriteană a templului. Deasupra acesteia, regele a înălțat un turn, ca să poată urca din galerie în vârful lui, punându-se la adăpost de popor, dacă izbucnea cumva vreo răscoală împotriva cârmuitorului țării. Se zice că în timpul cât a durat construcția templului n-a căzut nici un strop în timpul zilei, ci a plouat numai noaptea, ca să nu se întrerupă lucrările. Această legendă, transmisă de strămoșii noștri, nu mi se pare greu de crezut, dacă ținem seama de prilejurile prin care Dumnezeu și-a dezvăluit prezența. Astfel s-a desfășurat așadar construirea noului templu.

CARTEA A XVI-A

320

L

CONȚINUTUL CĂRȚII A XVI-A

1. Cum Alexandru și Aristobul s-au întors de la Roma la tatăl lor și cum Salomeea și Pheroras, sora și fratele regelui, i-au calomniat.
2. Cum Herodes, după ce i-a însurat pe Alexandru și Aristobul, a navigat până la Mytilene, unde l-a convins pe Agrippa să vină în Iudeea.
3. Călătoria lui Agrippa în Ionia și cum Herodes a navigat iarăși până în Bosfor, la Agrippa.
4. Cum iudeii s-au plâns în Ionia lui Agrippa de învinuirile care le-au fost aduse de greci, Herodes fiind și el de față.
5. Cum Agrippa a garantat iudeilor respectarea legilor lor și cum Herodes s-a întors în Iudeea.
6. Cum i-a primit Herodes pe locuitorii din Hierosolyma și cum i-a iertat de un sfert din birul convenit pentru anul anterior.
7. Cum au izbucnit certuri în casa lui Herodes, fiindcă el l-a răsfățat pe fiul său cel mai vârstnic, Antipater, aducându-i o grea jignire lui Alexandru.
8. Cum în timpul prezenței la Roma a lui Antipater, Herodes i-a adus pe Alexandru și pe Aristobul în fața lui Caesar, ca să-i judece.
9. Alexandru s-a apărat înaintea lui Caesar, care aduce împăcarea tatălui cu fiii săi.
10. Cum Herodes a orânduit în Caesarea, orașul

323

întemeiat de el, întreceri care se țin din cinci în cinci ani.

11. Solia trimisă de iudeii din Cyrene și din Asia lui Caesar, cu jalbe împotriva grecilor; textul scrisorilor în favoarea lor, adresate de Caesar și Agrippa cetăților.
12. Cum Herodes, ducând lipsă de bani, a pătruns în mormântul lui David și, cuprins de teamă, a construit un monument pe mormântul său.
13. Cum Archelaus, regele Cappadociei, l-a împăcat pe Alexandru cu tatăl său, care îl întemnițase; cum s-a întors el în Cappadocia, iar Herodes a plecat la Roma.
14. Cum s-au răsculat trachoniții împotriva regatului lui Herodes și cum i-au supus iarăși comandanții provinciilor.
15. Cum i-a cerut Herodes pe răsculații care se refugiaseră în Arabia și, întrucât arabii au refuzat să-i extrădeze, el și-a îndreptat oastea împotriva lor, cu aprobarea lui Saturninus, comandantul caesarienilor.
16. Cum arabul Syllaeus l-a reclamat la Caesar pe Herodes, pentru incursiunea lui în Arabia; cum Herodes a potolit mânia lui Caesar cu ajutorul lui Nicolaos.
17. Cum Eurycles îi ponegrește pe fiii lui Herodes în fața tatălui lor și felul cum acesta i-a pus în lanțuri, scriindu-i lui Caesar despre ei.
18. Cum Herodes, cu încuviințarea lui Caesar, și-a târât fiii în fața judecății. Executarea tinerilor și înmormântarea lor în Alexandrion.

Cartea aceasta cuprinde un interval de doisprezece ani.

324

CAPITOLUL I

1. După ce se străduise ca prin instaurarea ordinii în stat să pună stavilă tuturor nelegiuirilor comise în oraș și la

țară, regele a dat o lege în dezacord cu rânduiala anterioară, lege care prevedea ca hoții să fie vânduți, cu condiția ca ei să devină sclavi în afara hotarelor regatului său. Această măsură nu numai că era prea aspră pentru răufăcători, dar' ducea chiar și la înlăturarea datinilor străbune. Căci a fi sclav în slujba unor străini care trăiau după alte obiceiuri și obligația de a te supune tuturor poruncilor date de stăpâni aducea preceptelor religioase prejudecii mai mari decât binele pe care l-ar fi adus sancționarea celor ce ispășeau o condamnare, mai ales că în vechea lege erau prevăzute pedepse pentru asemenea delictive. Căci hoțul avea datoria să plătească împătrit paguba adusă proprietarului, iar dacă nu era solvabil, urma să fie vândut ca sclav, dar nu unor străini, spre a fi rob la nesfârșit: după șase ani el trebuia să fie eliberat¹. Pedepsa stabilită acum a fost socotită prea aspră și nedreaptă, plină de trufie, dată de parcă Herodes n-ar fi fost rege, ci un tiran, fără să țină seama de orânduirea iudeilor. Deoarece fapta asta amintea de comportarea lui obișnuită, ea i-a oferit prilejul să-și atragă singur muștrări și dușmănia supușilor săi.

2. în vremea aceea, Herodes a întreprins o călătorie în Italia, mânat de dorința lui de a se întâlni cu Caesar și de a-și vedea feciorii care hălăduiau la Roma. Caesar l-a primit prietenește și, întrucât fiii săi tocmai își terminaseră învățătura, a plecat cu ei spre casă. La întoarcerea lor din Italia, poporul i-a întâmpinat pe cei doi tineri cu multă bucurie, fiind priviți cu încântare de toți, atât pentru darurile cu care îi înzestraseră din belșug norocul, cât și pentru că nu le lipsea deloc expresia

¹ Vezi Cartea a IV-a, cap. VIII, paragr. 27-28 (*ed. cit.*, voi. I, p. 222).

325

măreției regale. Numaidecât au început să-i urască și Salomeea, sora regelui, și cei ce prin calomniile lor pricinuiseră moartea Mariamnei. Aceștia erau convinși că, dacă cei doi ajungeau la domnie, ei înșiși vor fi pedepsiți pentru nedreptatea făcută mamei lor. Teama le dădea așadar imboldul să-i ponegrească și să pretindă că tinerilor nu le făcea nici o plăcere să stea în tovărășia propriului părinte, din pricina morții mamei lor, crezând că nu era decent să aibă de-a face cu ucigașul ei. Datorită faptelor reale pe care se bazau, aceste presupuneri păreau verosimile și era de așteptat ca ele să înlăture bunăvoința tatălui față de fiii săi. Ponegriții nu spuneau asta în prezența regelui, ci răspândeau zvonuri în rândul mulțimii. Ele ajungeau la urechile lui Herodes și i-au stârnit ura pe care firea lui n-a mai putut-o înăbuși mai târziu. Deocamdată dragostea părintească a regelui era totuși mai puternică decât suspiciunile și calomniile și el i-a cinstit cum se cuvine, căci atunci când au ajuns la vârsta însurătorii, i-a dat de soție lui Aristobol pe Berenice, fiica Salomeei, iar lui Alexandru, pe Glaphyra, fiica lui Archelaus², regele Cappadociei.

CAPITOLUL II

1. între timp, după ce a aflat că Marcus Agrippa a navigat a doua oară din Italia până în Asia, Herodes s-a dus degrabă la el și l-a rugat să-i viziteze regatul, dându-i prilejul de a-l găzdui ca oaspete și ca prieten. Agrippa s-a lăsat convins de rugămintele insistente ale lui Herodes și a venit într-adevăr în Iudeea. Herodes n-a omis nici un lucru care să-i facă plăcere musafirului său și l-a poftit să viziteze orașele pe care le înălțase recent și, în timp ce-i arăta edificiile, i-a oferit lui Agrippa și prietenilor săi tot felul de desfătări și primiri

² Archelaus Sisines Philopatris: ultimul rege al Cappadociei (36 î.e.n.-17 e.n.), regiune din partea centrală a Asiei Mici.

326

strălucite, atât în Sebaste cât și în portul Caesarea, construit de el, precum și în fortărețele Alexandrion, Herodion și Hyrcania, înjghebate așijderea cu multe cheltuieli. L-a dus și în orașul Hierosolyma, unde poporul l-a primit îmbrăcat în veșminte de sărbătoare și cu urări de bun venit. Agrippa a jertfit Domnului o sută de vite și a ospătat mulțimea, fără să se abțină de la nici o cheltuială. Ar mai fi rămas cu dragă inimă încă multe zile, dar anotimpul îl zorea: trebuia să se întoarcă în Ionia și găsea că era riscant să călătorească pe mare în timp de iarnă.

2. Oaspetele s-a imbarcat după ce el și vestiții săi însoțitori au primit daruri bogate de la Herodes, pornind la drum. Dar regele și-a petrecut iarna în țara lui și, la începutul primăverii, s-a grăbit să-l reîntâlnească, știind că Agrippa se pregătea să plece într-o expediție în Bosfor. A navigat pe lângă Rhodos și Cos până în insula Lesbos, crezând că acolo putea să dea de Agrippa. Potrivnicul vânt de miazănoapte l-a împiedicat însă să intre cu corăbiile în port. Din această pricină el a zăbovit câteva zile în Chios, unde a primit cu bunăvoință o mulțime de cereri, lăsându-și solicitanții să plece cu daruri regești. Când a văzut că porticul orașului era părăginit (căci fusese ruinat în timpul războiului mithridatic și, datorită mărimii și frumuseții sale, refacerea lui părea mai dificilă decât a celorlalte construcții), el a dat localnicilor bani destui în vederea reconstruirii acestuia, îndemnându-i să nu mai întârzie, ci să redea mai repede orașului vechea lui podoabă. Când în sfârșit vântul și-a domolit suflarea, Herodes s-a îndreptat mai întâi spre Mytilene, apoi spre Byzantion, unde a aflat că Agrippa trecuse între timp dincolo de Stâncile Cyanee¹, pornind pe urmele sale cât a putut de repede. A dat de el în Pontul Euxin, la Sinope, unde apariția flotei lui a provocat o surpriză, prilejuind însă o deosebită bucurie și o întâlnire foarte prietenească și de o parte, și de alta. Agrippa a interpretat gestul lui drept o dovadă de mare bunăvoință și de iubire față de el, deoarece regele făcuse o călătorie atât de lungă pe mare, ca să-i vină în ajutor la momentul potrivit, lăsându-și

¹ Cyaneele (De un albastru întunecat): două stânci sumbre din Bosforul tracic, în preajma Bizanțului, la intrarea în Pontul Euxin (azi Urek-Jaki), care-i înspăimântau pe navigatorii antici deoarece, potrivit legendei, se izbeau între ele. până ce corabia Argo a reușit să se strecoare

printre ele, spre a-și continua călătoria spre Colchida, în căutarea lânii de aur. De aceea li se mai spunea și Symplegadele (Care se izbesc între ele).

327

L

deoparte domnia și treburile țării sale pentru o vreme îndelungată, cum nu mai făcuse până atunci. Herodes a contribuit așadar din plin la întreaga expediție și a luat parte la lupte alături de Agrippa, ca tovarăș și aliat, la nevoie și ca sfătuitor, soț plăcut în momentele de destindere, împărțind toate pe din două, dificultățile din bunăvoință și desfătărilor din respect reciproc. După ce s-a încheiat războinica misiune din Pont, pentru îndeplinirea căreia fusese trimis Agrippa, întoarcerea pe calea mării n-a fost pe placul lor, așa că ei au străbătut Paflagonia și Cappadocia și au mășăluit prin Frigia Mare până la Efes, trecând cu corăbiile în insula Samos. În fiecare oraș, prin intermediul lui Herodes au fost înlesnite binefacerile de care aveau nevoie solicitanții. El nu s-a dat în lături să împartă bani în stânga și în dreapta, ca să-și facă noi prieteni, cheltuind din veniturile sale. Pentru unii, care i-au cerut acest lucru, a intervenit pe lângă Agrippa și a obținut satisfacerea doleanțelor lor. Căci și Agrippa era darnic și împărțea cu mărnimie lucrurile care puteau fi folosite de solicitanților săi, cu condiția ca ele să nu aducă daune celorlalți, și i se datora mai mult intervenției regelui faptul că Agrippa își vădea înclinația spre binefaceri. Herodes l-a împăcat cu troienii pe Agrippa, curmând supărarea lui, și tot el a plătit datoriile locuitorilor din Chios față de vistiernicii lui Caesar, scutindu-i de taxele de import, și a ajutat îndeobște pe fiecare nevoiaș în parte.

3. Când amândoi au sosit în Ionia, mulți dintre iudeii care locuiau în orașele de acolo au venit la Agrippa, ca să se slujească de acest prilej favorabil. Ei i s-au plâns de nedreptățile ce li se făceau: că erau împiedicați să trăiască după legile lor; că erau chemați să se prezinte în fața judecătorilor în zilele lor de sărbătoare; că li se răpeau banii pe care vroiau să-i trimită la Hierosolyma; că li se impuneau serviciul militar și corvezile publice, deturnându-li-se sumele încasate în scopuri religioase. Dar ei fuseseră pururi scutiți de toate aceste angarale, câtă vreme romanii le-au îngăduit să trăiască după legile lor strămoșești. Pe când ei spuneau asta cu glas tare, Herodes l-a rugat să le asculte plângerile și l-a ales pe un prieten al său, numit Nicolaos², să fie apărătorul cauzei lor.

Agrippa i-a

¹ Scriitorul grec Nicolaos din Damasc (vezi Cartea I, cap. III, paragr. 6, n. 9 (ed. *cil.*, voi. I, p. 18).

328

convocat în juriu pe cei mai de vază dintre romani, precum și pe regii și principii de față, și Nicolaos a început să cuvânteze în favoarea iudeilor astfel:

4. „Ajunși la ananghie, mărite Agrippa, nevoia ne-a silit pe toți să ne refugiem sub scutul celor ce pot să ne scape de necazuri, iar cei de față, veniți să se plângă, au deplină încredere în tine. Întrucât mai înainte am avut adesea prilejul să-ți constatăm solicitudinea față de rugămintele noastre, dorim de astă dată doar să nu ni se smulgă avantajele pe care le-am obținut odinioară, cerere înaintată celor care le-au oferit, mai ales că noi le-am primit de la un popor, singurul în măsură să ni le dea, iar ele ne-au fost răpitate nu de niște oameni suspuși, ci de către cei ce știu că au datoria să-ți fie supuși. Dacă binefacerile primite cândva sunt mari, cuvine-se să aducem laude celor care au avut meritul să le obțină. Dacă în schimb ele sunt mici, ar fi de-a dreptul rușinos ca binefăcătorii să nu le mențină. Nu încape nici o îndoială că cei ce îi asupresc pe iudei și îi desconsideră aduc jigniri ambelor părți: celor ce au beneficiat de binefaceri, fiindcă nu prețuiesc darurile unor oameni atât de vestiți care dovedesc recunoașterea meritelor lor; făcătorilor de bine, fiindcă socotesc că sunt de prisos favorurile date de ei. Întrebându-i pe iudei dacă preferă să aibă parte mai degrabă de viață decât de obiceiurile strămoșești, procesiunile, jertfele, și sărbătorile prin care îl cinstesc pe Domnul lor, îi cred în stare să îndure orice, numai să nu fie amenințate obiceiurile înaintașilor lor. Ei poartă și acum cele mai multe războaie doar ca să apere integritatea acestora. Marele noroc de care se bucură datorită vouă, romanilor, întregul neam omenesc constă în faptul că fiecare provincie în parte poate să-și respecte ceremoniile sacre și să trăiască după datina ei. Unii vor să le impună cu de-a sila altora ceea ce n-ar suporta să li se facă lor, ca și cum n-ar fi aceeași nelegiuire să neglijeze venerarea propriilor zei sau să interzică celorlalți, pe nedrept, să-și îndeplinească datoriile religioase. Să avem însă în vedere și alt aspect. Există oare un popor, o cetate sau un neam care să nu socotească drept bunul lor suprem protecția împărăției voastre și puterea poporului roman? Există vreun om care să renunțe de bunăvoie la binefacerile voastre? Nici unul, firește, doar dacă nu e zdravăn la minte. Nu vei găsi nicăieri o comunitate sau un simplu

329

—

particular care să nu râvnească la favoarea voastră. Oricine vrea să lipsească pe altul de desfătarea darurilor voastre trebuie să se priveze de binefacerile pe care vi le datorează, dar nici așa nu va aprecia cum se cuvine foloasele pe care le oferiți. Căci dacă ar fi să comparăm regatele de odinioară cu împărăția de acum, între multele

avantaje pe care le asigură aceasta se cuvine să semnalăm înainte de toate faptul că supușii nu mai sunt robi, ci oameni liberi. Oricât de bine ne merg treburile, situația noastră nu este chiar așa de strălucită încât să ne pizmuim unii pe alții. Vouă vă datorăm faptul că, alături de toți, ducem o viață fericită și singurul lucru pe care vrem să-l avem în comun cu ceilalți este să fim lăsați să ne respectăm nestingheriți religia străbună. Cererea noastră nu este lipsită de temeii, fiind în interesul celor ce ne-o aprobă. Dacă lui Dumnezeu îi face plăcere să fie cinstit, pe placul lui sunt și cei ce mijlocesc această cinstire. De altfel, practicile noastre religioase nu se îndepărtează de omenie, ci sunt în deplină concordanță cu evlavia, îmbinându-se cu justiția salutară. Noi nu ținem ascunse preceptele după care ne călăuzim în viață, ele fiind niște dovezi ale pietății față de semenii noștri. Dedicăm cea de-a șaptea zi cercetării obiceiurilor și legilor noastre pentru ca, meditând asupra lor cum se cuvine, să le urmăm și să ne ferim de păcate. Dacă mi se îngăduie să vorbesc despre, asta, vreau să arăt că sacrele noastre precepte sunt frumoase prin ele însele și au o vechime remarcabilă, chiar dacă unii au o altă părere. Vechimea lor este pusă în valoare de cei ce le cinstesc cu o inimă pioasă, urmându-le așa cum le-au primit. Cu silnicie și nedreptate, tocmai s-a pus la cale înlăturarea acestor legi: ni s-au luat tâlhărește banii pe care i-am strâns pentru cinstirea Domnului, trebuie să plătim biruri necuvenite, suntem chemați în zi de sărbătoare la procese sau la alte treburi, dar nu pentru încheierea unor înțelegeri, ci numai ca să fim loviți în convingerile noastre religioase, pe care ei le cunosc, purtându-ne o ură nelegiuită și mistuitoare. Împărăția romană este astfel făcută încât încurajează bunăvoința reciprocă și stăvilește vrajba, dacă cineva înclină mai mult spre cea de-a doua decât spre cea dintâi. Te implorăm, așadar, mărite Agrippa, să ai grijă ca noi să nu mai îndurăm necazuri, să nu mai fim jigniți, să nu ni se interzică respectarea obiceiurilor noastre, să nu ni se

330

răpească bunurile și nici să nu mai fim oprimați de cei față de care nu schițăm vreo împotrivire. Rugămintea noastră este nu numai îndreptățită, ci și încurajată prin bunăvoința pe care ne-ai arătat-o mai înainte. Putem să invocăm în sprijinul nostru numeroasele decrete ale Senatului, săpate pe tablele de aramă expuse pe Capitoliu, de unde rezultă că voi ne-ați onorat astfel spre a consfinți faptul că v-am fost credincioși și că vom beneficia de favoarea voastră și în viitor, chiar dacă nu vor mai precumpăni meritele noastre. Căci nu numai nouă, ci tuturor oamenilor le-ați conservat averile și le-ați oferit atât de multe și nesperate binefaceri încât oricine ar spune pe îndelete foloasele pe care le-ați adus altora, n-ar mai termina niciodată enumerarea lor. Pentru a arăta că n-am primit fără unele merite sumedenia de favoruri pe care ni le-ați acordat, ar fi suficient ca, trecându-le sub tăcere pe toate cele de dinainte, să spunem doar că regele nostru stă acum alături de tine. A mai rămas vreun serviciu nefăcut de el familiei domnitoare? Credința lui v-a dezamăgit vreodată? Mai există un semn de cinstire a voastră, care a fost omis de el? La care ceas de primejdie n-a fost cel dintâi gata să vă ajute? Cine poate tăgădui că binefacerile voastre nu sunt pe măsura meritelor sale? Poate că nu se cuvine să trecem sub tăcere nici vitejia tatălui său, Antipater, care, atunci când Caesar și-a întreprins expediția în Egipt, a venit în ajutorul lui cu două mii de luptători și n-a rămas mai prejos atât în luptele terestre cât și în bătăliile navale. Dar ce rost are să vorbim despre concursul dat de trupele sale auxiliare lui Caesar cu acest prilej sau despre darurile primite de Caesar de la el? Mai întâi ar fi trebuit să menționez scrisorile trimise atunci de Caesar Senatului, precum și cinstirile obținute de Antipater pentru poporul nostru, împreună cu cetățenia romană. Acestea dovedesc cu prisosință că favorurile date de voi au fost meritate și nu fără temeii îți cerem confirmarea drepturilor care, dacă nu le-am fi căpătat dinainte, tragem nădejdea că ni le dăruiai din proprie inițiativă, având în vedere strânsele legături dintre tine și regele nostru. Am aflat de la locuitorii Iudeei că ai venit la ei plin de bune intenții, că ai adus cuvenitele jertfe lui Dumnezeu, că l-ai proslăvit cu rugăciuni, ospătând poporul, fără să-i disprețuiești darurile de ospetie. Toate dovezile de cinstire cu care a fost primit un bărbat de

331

L

rangul tău de către popor și orașul Hierosolyma pledează în favoarea prieteniei înfiripate între tine și poporul iudeilor, prin intermediul casei lui Herodes. Amintindu-ți acestea și cu degetul arătător îndreptat spre regele nostru, care este de față și stă alături de tine, noi nu-ți cerem altceva decât să nu îngădui ca alții să ne răpească samavolnic și cutezător înlesnirile primite prin bunăvoința ta."

5. Privitor la discursul ținut de Nicolaos, grecii n-au adus nici o obiecție, mai ales că nu era vorba de judecarea unui litigiu, ci de o plângere împotriva unui abuz de putere. Ei nu tăgăduiau că au comis aceste fapte și susțineau că iudeii se aflau pe teritoriul lor, nedându-se în lături de la nici o nedreptate. La rândul lor, iudeii demonstrau că erau băștinași, că-și respectau tradițiile străbune și că nu i-au nedreptățit deloc pe greci, înțelegând că primii erau oprimați, Agrippa a răspuns că, datorită bunăvoinței și prieteniei lui față de Herodes, este gata să accepte cererile iudeilor și să le socotească îndreptățite: chiar dacă ei mai emiteau și alte pretenții, era dispus să le satisfacă și pe acelea, dacă nu aduceau prejudicii împărăției romane. Așadar, întrucât iudeii cer doar să-și păstreze drepturile pe care le-au primit mai înainte, el le confirmă și precizează că nimeni nu are voie să le interzică păstrarea datinilor străbune. După rostirea acestei decizii, Agrippa a dizolvat adunarea. Herodes s-a oprit în fața lui, s-a înclinat și i-

a mulțumit călduros pentru amabilitatea lui. Acesta i-a răspuns cu aceeași cordialitate și l-a îmbrățișat în semn de salut. După aceea, el a plecat din Lesbos. Regele a hotărât să se întoarcă acasă străbătând marea, și-a luat rămas bun de la Agrippa și a pornit la drum. După câteva zile, a acostat la Caesarea, adus de un vânt prielnic. De acolo a plecat la Hierosolyma și a chemat la o adunare întregul popor, căruia i s-a alăturat o mare mulțime de oameni veniți de la țară. A pășit în mijlocul adunării și i-a făcut expunerea întregii sale călătorii, arătând că intervenise pentru iudeii din Asia, ca de-acum înainte ei să se bucure în liniște de drepturile lor. A vorbit apoi pe larg despre norocoasa lui ocârmuire și a descris râvna cu care asigură prosperitatea tuturor, apoi, din cale-afară de bucuros, a renunțat la o pătrime din birul cuvenit pentru anul anterior. Încântată de favoarea care i s-a făcut și de minunatul discurs, mulțimea s-a împrăștiat nespuse de voioasă, urând regelui multe succese.

332

CAPITOLUL III

1. În sânul familiei lui Herodes vrajba își înfiripa cuibul de la o zi la alta și îndârjirea ei creștea în intensitate. Pe de o parte, ura Salomeei împotriva celor doi tineri avea rădăcini ereditare și succesul pe care îl avusese intriga urzită de ea împotriva mamei lor îi dădea atâta temeritate și aroganță încât a hotărât să nu mai lase în viață pe nici unul dintre fiii ei, în stare să-i răzbune moartea. Pe de altă parte, și adolescenții erau tot mai porniți și răuvoitori față de tatăl lor, fie fiindcă își aminteau de batjocura îndurată de mama lor, fie fiindcă îi ațâța setea de putere. Curând răul a semănat cu cel de altădată, când prinții îi ponegreau în gura mare pe Salomeea și pe Pheroras, iar aceștia unelteau împotriva tinerilor, recurgând la abile intrigi și viclesuguri. Ura era la fel de mare și de o parte, și de cealaltă, diferea doar felul în care ieșea la iveală. Unii împrăștiau bârfe și ocări fără să se ferească, deoarece nu știau să-și ascundă dușmănia, datorită obârșiei nobile și lipsei lor de experiență; ceilalți, în schimb, preferau alte căi, căci foloseau calomniile perfide și loviturile necinstite, provocându-i pe cei doi tineri cu fiecare prilej, în speranța că îndrăzneala lor va merge până la violența îndreptată împotriva propriului părinte. Întrucât contestau învinuirea adusă mamei lor și credeau că aceasta fusese condamnată pe nedrept, nu existau îndoieli asupra faptului că ei îi vor pedepsi totuși cu mâna lor pe autorii asasinatului. Până la urmă, întregul oraș s-a umplut de zvonuri și, așa cum se obișnuiește în asemenea întreceri, naivitatea adolescenților stârnea mila multora, în timp ce Salomeea avea grijă să găsească în comportarea lor pretexte de-a răspândi minciuni lesne de crezut. Profund îndurerată de jalnicul sfârșit al mamei lor, căci se simțeau înjosiți alături de ea, Alexandru și Aristobul nu conteneau să-i compătimească condamnarea la moarte, cum se și cuvenea de altfel, deplângându-și soarta proprie, deoarece erau siliți să conviețuiască cu ucigașul celei care îi adusese pe lume.

2. Aceste zavistii au crescut cu atât mai mult cu cât profitau din plin de absența temporară a regelui. De îndată ce Herodes s-a întors acasă și a ținut în fața poporului discursul menționat mai

333 .

Înainte, Pheroras și Salomeea i-au și spus că o mare primejdie îl pândește din partea tinerilor, care rostiseră fățiș amenințarea că nu vor lăsa nepedepsită moartea mamei lor. Au mai adăugat de la ei că amândoi trăgeau nădejdea ca, prin intermediul lui Archelaus Cappadocianul, să ajungă până la Caesar, spre a se plânde de părintele lor. Primirea acestor vești l-a tulburat adânc pe Herodes, mai ales că le aflase și de la alții. Năpasta asta i-a reamintit cele ce se întâmplaseră odinioară, când certurile izbucnite între membrii familiei sale nu-i îngăduiseră să se bucure de cei apropiați și de scumpa lui soție și, bănuind că în viitor se putea aștepta la lucruri și mai rele, era pus în grea încurcătură. De fapt, majoritatea treburilor domnești, grație proniei divine, îi mergeau strună, peste așteptările sale, dar în privința vieții casnice, marile nenorociri îl năpădeau, așijderea peste așteptările sale. Aflând la cumpăna dintre noroc și nefericire, Herodes zăbovea între talgerele balanței și se întreba ce să prefer: traiul domnesc plin de succese, îngemănat cu necazurile sale casnice, sau fuga de marile năpaste care îi bântuiau casa, prin renunțarea la domnia înconjurată de admirația oamenilor.

3. Cuprins de zbucium și frământări interioare și dornic să-i intimideze pe cei doi tineri, regele l-a chemat pe un alt fiu al său, zămislit pe când era simplu particular (el se numea Antipater), hotărând să-i dea privilegiile. Acestea nu erau încă pe măsura celor de mai târziu, încât să-și depășească frații, preluând toate prerogativele, ci erau menite numai să strunească cutezanța fiilor Mariamnei, mai degrabă să-i pună în gardă. Căci a crezut că ei vor deveni mai puțin aroganți dacă vor fi convinși că nu sunt singurii și nici indubitabilii urmași la tron. De aceea l-a adus Herodes în casa lui pe Antipater, ca un rival al lor, convins că va limpezi situația cu înțelepciune și, înăbușind trufia tinerilor, purtarea lor se va ameliora la momentul potrivit. Dar lucrurile au ieșit cu totul altfel decât își închipuise el. Copiii i-au interpretat gestul ca pe o jignire la adresa lor¹, iar Antipater, om abil, după ce s-a văzut într-o situație pe care nici n-o sperase mai înainte, nu s-a mulțumit să-și înfrunte frații și să le răpească întâietatea. S-a ținut scai de tatăl lui spre a-l înstrăina de Alexandru și de Aristobul cu ajutorul calomniilor și i-a fost ușor să obțină ceea ce

¹ „Mai întâi, spre a face hatărul copiilor dăruți de Mariamne, el l-a expulzat din oraș pe Antipater, fiul pe care îl avusese cu Doris, nepermițându-i să intre în cetate decât în zilele de sărbătoare” (*Isteria războiului iudeilor împotriva romanilor*; Cartea I, cap. XXII. paragr. I, ed. cit, p. 90).

334

urmărea, întărâtându-l tot mai mult împotriva lor de la o zi la alta prin bârfele cu care îi împuia urechile. Antipater se mărginea să lanseze zvonurile, căci se ferea să le transmită tatălui său și folosea în acest scop niște oameni asupra cărora nu plana nici o bănuială, lăsând impresia că făceau aceasta doar din fidelitatea lor față de rege. Mulți îl susțineau pe Antipater datorită frumoaselor lui perspective și Herodes puna temei pe aceste denunțuri deoarece socotea că ele porneau dintr-o dragoste sinceră față de el. În timp ce susținătorii se întreceau între ei să-și slujească în chip și fel idolul cu credință, tinerii înșiși le ofereau din plin pretextele dorite. Ei vărsau adesea lacrimi pentru batjocura pe care o îndurau și strigau numele mamei lor, ba chiar cutezau să-și învinuiască de crimă părintele în cercul prietenilor lor. Mănat de răutatea lui, Antipater surprindea aceste pozne la momentul potrivit și le prezenta lui Herodes, nu fără să adauge, firește, și de la el, așa că dihonnia din sânul familiei s-a întetit. Ofensat de aceste calomnii și hotărât să-i înjosească pe fiii Mariamnei, Herodes i-a sporit zilnic prerogativele lui Antipater, încât i-a făcut hatărul de-a o chema pe mama lui la palat. A trimis numeroase scrisori lui Caesar și a primit răspunsuri cordiale din partea lui. Când Agrippa s-a întors acasă după ce guvernase timp de zece ani Asia, Herodes a plecat din Iudeea și a navigat până la el, însoțit numai de Antipater, ducându-l la Roma împreună cu multe daruri, ca să câștige prietenia lui Caesar. Potrivit aparențelor, Antipater deținea deja întreaga putere și, ca atare, tinerii pierduseră orice speranță de-a mai domni.

CAPITOLUL IV

1. Această călătorie a fost fructuoasă atât pentru prestigiul lui Antipater, cât și pentru recunoașterea întâietății asupra fraților săi: de vreme ce Herodes scrisese tuturor prietenilor lui din Roma, el a fost primit pretutindeni cu multă curtenie. Nu-i

335

convenea totuși absența tatălui său, deoarece nu mai avea ocazia să-și calomnieze mereu frații vitregi și se temea cu atât mai mult că părintele își va schimba simțămintele, purtându-se mai blând cu fiii Mariamnei. Frământat de asemenea gânduri, n-a renunțat la planul său, ci a trimis din Roma scrisori, ori de câte ori spera să-și ațâțe tatăl împotriva fraților lui; simula o deosebită îngrijorare, pusă de fapt în slujba răutății și ambiției lui, în speranța câștigului pe care și—l asigura sporind indignarea și amărăciunea lui Herodes atât de mult încât tinerii îi vor deveni nesuferiți. Întrucât șovăia să dea frâu liber patimii sale de teamă că poate greși dovedind neglijență și nechibzuință, regele a socotit că era mai bine să călătorească pe mare până la Roma și acolo să-și acuze fiii în fața lui Caesar, pentru a nu-și permite să atragă asupra lui bănuiele din pricina gravei nelegiuii. Cum a sosit la Roma, s-a și îndreptat spre Aquileia, grăbit să-l întâlnească pe Caesar. Când acesta l-a primit în audiență, el l-a rugat să aibă bunăvoința de a da ascultare marelui și neplăcutului său necaz. Apoi și-a adus feciorii în fața împăratului și s-a plâns de temeritatea și de nelegiuita lor tentativă, spunând despre ei că sunt dușmănoși și că și-au arătat în fel și chip ura față de propriul lor tată. Ei chiar plănuiesc să-l omoare și printr-o crâncenă faptă să pună mâna pe tronul lui, cu toate că dânsul deține de la Caesar puterea de a-și alege nu după lege, ci după bunul plac ca urmaș pe acela dintre fiii săi al cărui devotament față de el i se pare mai mare. De fapt, amândoi nu țin atât de mult la putere și s-ar lipsi bucuroși de ea, pierzându-și chiar și viața, numai ca să-și poată ucide tatăl: atât de adânc și de mișelește s-a înrădăcinat ura în sufletele lor. A răbdat destul această ticăloșie, iar acum se vede constrâns s-o dezvăluie lui Caesar, pângărindu-i augustele urechi cu asemenea vorbe înjositoare. Luat-a el vreodată o măsură aspră împotriva lor? Pot ei să se plângă că a comis o faptă gravă și greu de îndurat? Li se pare drept ca tocmai cel care a cârmuit vreme îndelungată, înfruntând multe primejdii, să nu fie lăsat să domnească, să dispună de tron și să-l transmită urmașului care îl merită cu adevărat? Căci răsplata evlaviei o primește numai cel ce-și propune să fie asemenea înaintașului său, încât să spere că primește recompensa ce i se cuvine. Or, este limpede că în faptele tinerilor nu se întrezărește nici un dram de evlavie.

336

Oricine este mereu preocupat de domnie se gândește negreșit la uciderea părintelui său, căci numai după moartea lui poate să-i ocupe tronul. Atât supușii lui cât mai ales fiii regelui nu se pot plânga că i-a privat de ceva, fie de podoabe, fie de slujitori, fie de desfătări; el a avut grijă să-i însoare cu soții de vază: pe unul cu fata surorii lui, iar pe Alexandru cu fiica regelui Archelaus. Mai mare importanță are însă faptul că nu s-a folosit de puterea lui, ci i-a adus pe amândoi la obștescul binefăcător, Caesar, și, renunțând la tot ce ar fi putut să întreprindă un părinte ultragiât și un rege pândit de primejdii, a venit cu ei, să-i supună justiției împărătești. Îl roagă pe Caesar să nu lase total nesancționată nelegiuirea, spre a nu-l sili să-și ducă viața stăpânit de-o mare frică, pentru ca fiii lui, scăpați acum de pedeapsă, să poată trăi mai departe, pregătind în continuare cea mai neomenească faptă pusă la cale vreodată.

2. Acestea sunt învinuirile, pline de indignare, aduse de Herodes feciorilor săi în fața lui Caesar. Tinerii, care vărsau lacrimi chiar și în timp ce el vorbea, au izbucnit în hohote de plâns după ce Herodes și-a terminat discursul. Cu buna lor credință puteau să probeze cât de străină le era nelegiuirea pe care le-o atribuia propriul lor tată, dar ei își dădeau seama că le va veni greu, cum era de așteptat, să se apere convingător de cumplita acuzație, căci, deși era momentul potrivit, nu credeau că se cuvenea să ia cuvântul, spre a arăta cum, sub

impulsul patimii și al grabei, Herodes fusese indus în eroare. Singuri nu știau ce trebuie să spună, podidiți de lacrimi, dar scoteau suspine adânci, cuprinși de teama că, dacă tăceau, șovăiala lor părea tacita recunoaștere a vinovăției; pe de altă parte, nu aveau nici priceperea de a-și susține pledoaria, datorită tinereții și frământărilor sufletești. Observând tulburarea lor, Caesar a înțeles firește că tăcerea lor era impusă mai degrabă de lipsa de experiență și de sfială decât de conștiința lor încărcată. Nici unul dintre cei de față nu putea să nu-i căineze și Herodes însuși își stăpâna cu greu înduioșarea părintească.

3. Când tinerii au văzut că până și părintele lor se mai înmuiașe și că nu numai Caesar, ci și toți cei prezenți, fie că îi compătineau sincer, fie că nu-și mai ascundeau lacrimile, Alexandru, unul dintre ei, s-a adresat lui Herodes, ca să-i combată acuzația, cuvântând astfel: „Tată, dragostea pe care

337

ne-o porți o dovedește cu prisosință chiar judecata aceasta: dacă ne puneai gând rău, de bună seamă că nu ne-ai fi adus înaintea salvatorului tuturor. Atât prin autoritatea ta regală, cât și prin cea părintească, tu ai fi putut să-i execuți pe cei vinovați; faptul că ne-ai adus la Roma, luându-l ca judecător pe Caesar, dovedește că vrei să ne cruți. Nimeni nu duce pe cel pe care vrea să-l ucidă într-un templu sau în sanctuar. Situația noastră este cu mult mai îngrată decât dacă am fi niște condamnați la moarte. Am avea ferma convingere că nu mai merită să trăim dacă s-ar crede despre noi că am atentat la viața unui asemenea tată. Pentru noi ar fi un lucru mai puțin cumplit să murim nevinovați decât să trăim cu bănuiala crimei planând asupra noastră. Dacă fidelitatea noastră față de adevăr mai are vreo valoare, află că noi am fi foarte bucușori să-ți câștigăm încrederea și să scăpăm de această primejdie: biruind astfel calomnia, oare nu ni s-ar părea insuportabilă chiar și ziua de față, pentru a nu mai fi suspectați de nelegiuire? Pretinzi că noi îți râvnim coroana, căci unor tineri li se poate aduce lesne o asemenea acuzație pe care, dacă o adăugăm la jalnicul sfârșit al mamei noastre, nenorocirii vechi i se alătură cea de acum. Dar te implor să chibzuiești dacă ea nu este invocată în cazurile similare. Nimeni nu-l împiedică pe un rege ai cărui fii tineri au supraviețuit mamei lor să-i suspecteze că urzesc înlăturarea lui. O simplă bănuială nu este însă suficientă ca învinuirea de ticăloșie, adusă cuiva, să fie crezută. Trebuie să găsești pe cineva care să susțină că noi am cutezat să punem la cale o treabă necurată, pentru ca fapta noastră greu de închipuit să câștige încrederea oamenilor. Poate să dovedească cineva că am preparat noi vreo otravă, că am complotat împreună cu semenii noștri, că ți-am corupt slujitorii cu bani sau că am scris scrisori împotriva ta? Or, tocmai referitor la lucrurile acestea, calomnia nu născocoște nimic. Discordia este o grea pacoste pentru curțile regale și domnia, pe care tu o denumești răsplata fidelității, aprinde speranțele celor mai josnici, făcându-i să nu se dea în lături de la nici o mârșăvie. Nu ni se poate imputa că am comis vreo nelegiuire. Cum să ne apărăm de calomniile care ni se aduc dacă nimeni nu vrea să ne asculte? Am fost vreodată ceva mai slobozi la gură? Asta nu te vizează pe tine - căci nu se cade să-ți aducem mustărări - ci pe cei care nu sunt în stare să

338

treacă sub tăcere orice cuvânt rostit de noi. A deplâns vreunul dintre noi pe sărmana noastră mamă? N-a făcut-o desigur fiindcă a pierit, ci pentru simplul fapt că și după moartea ei a fost ponegriță de niște oameni nerușinați. Râvnim cumva la tronul despre care știm că aparține oricum tatălui nostru? Ce rost ar avea acest lucru? Câtă vreme onorurile regești ne sunt hărăzite, strădania noastră n-ar fi zadarnică? Zbătându-ne mai puțin, speranțele ni se diminuează? Dacă am pune mâna pe tron cu prețul uciderii tale, după o asemenea faptă odioasă oare n-ar trebui să ne luăm lumea-n cap, cutreierând pământul și rătăcind pe mări? Cucernicia supușilor noștri și credința întregului popor ar tolera ca niște paricizi să dețină puterea supremă și să pătrundă în preasfântul templu construit de tine? Presupunând că ar fi disprețuit de toți ceilalți, asasinul tău ar putea scăpa nepedepsit câtă vreme Caesar este în viață? N-ai zămislit niște copii atât de nelegiuți și de smintiți precum înclini să crezi, doar probabil mai puțin norocoși! Întrucât nu ne-ai găsit nici o vină și încă n-ai descoperit niște capcane întinse de noi, cum poți să dai crezare unei asemenea infamii? Mama noastră a plecat pentru totdeauna. Dar nenorocirea asta nu poate să ne îndârjească, ci doar să ne cumintească. Mai avem multe de spus în apărarea noastră, dar ce rost are să te dezvinovățești de ceea ce n-ai făcut? De aceea, în fața lui Caesar, puternicul stăpân și intermediarul nostru, să încheiem pacea cu tine. Poate poți să-ți recapeți, dragă tată, iubirea părintească față de noi, eliberată de orice suspiciune, și lasă-ne să trăim, chiar dacă nu vom fi prea fericiți, câtă vreme ni se impută, fie și pe nedrept, niște nelegiuiri mari. Dacă te mai temi cumva de noi, ia-ți măsurile de prevedere, satisfacția noastră fiind faptul că ne-am disculpat. Viața nu ni se pare atât de dragă încât s-o păstrăm în dauna celui care ne-a dăruit-o!”¹

4. După această cuvântare, Caesar, care nici înainte nu avusese încredere în grava învinuire, a fost și mai în dezacord

I

¹ în *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*; Cartea I, cap. XXIII, paragr. 3 (*ed. cit.*, p. 94), Flavius Josephus menționează și caracterizează astfel discursul ținut de Alexandru în prezența lui Caesar, la Roma. nu la Aquileia: „După ce a arătat deopotrivă nevinovăția

fratelui său. amenințat de aceleași primejdii, el s-a plâns de viclenia lui Antipater și de discreditarea nemeritată în care a fost împins. De mare folos i-au fost nu numai conștiința lui curată, ci și forța cuvântului, căci era un orator deosebit de iscusit."

339

cu ea și și-a ațintit privirea asupra lui Herodes, acesta părând la rândul lui oarecum nehotărât și tulburat. Atunci cei de față s-au arătat neliniștiți și impresionați de cei doi tineri și în sală s-au răspândit murmure dezaprobatore la adresa regelui. Întrucât acuzația nu convinsese pe nimeni, tinerii în floarea vârstei și cu trupuri frumoase au trezit compătimirea celor prezenți și mila i-a îndemnat pe toți să sară în ajutorul lor, mai ales după ce Alexandru răspunsese cu atâta iscusință și înțelepciune învinuirilor părintești. Dar tinerii nu se puteau stăpâni, ci stăteau înlăcrimați și cu privirile ațintite spre pământ. Le-a licărit însă o rază de speranță, căci regele, care văzuse că acuzațiile aduse tinerilor nu erau fondate, neconvincând pe nimeni, căuta o scuză, să iasă din încurcătură, fără să știe ce răspuns să dea discursului de apărare. După o scurtă pauză, Caesar și-a dat seama că, deși nu erau împovărați de grelele învinuiri care li se aduceau, tinerii păcătuiseră într-o oarecare măsură prin purtarea față de părintele lor, încât să-i ofere prilejul de-a avea unele îndoieli. Dar pe Herodes l-a îndemnat să-și lase deoparte toate bănuielile și să se împace cu copiii lui: nu era firesc să-i creadă capabili de crimă pe cei zămislighi de el. Doar o schimbare de opinie și de o parte, și de alta, ar putea duce nu numai la o îndreptare a faptelor care s-au petrecut, ci și la restabilirea bunăvoinței reciproce, cu condiția ca ambele tabere să renunțe la suspiciuni, socotind că trebuie să năzuiască cât mai mult spre afecțiunea mutuală. În timpul acestor admonestări, Caesar a făcut un semn cu mâna tinerilor și tocmai când ei se pregăteau să cadă la picioarele tatălui lor, spre a-i cere iertare, acesta a venit cu brațele deschise în întâmpinarea copiilor înlăcrimați, îmbrățișându-i pe amândoi călduros, încât nici unul dintre cei prezenți, om liber sau rob, nu și-a putut stăpâni înduioșarea.

5. Tustrei i-au mulțumit atunci lui Caesar și s-au îndepărtat împreună, însoțiți de Antipater, care se prefăcea că era foarte bucuros de această împăcare. În zilele următoare, Herodes i-a oferit trei sute de talanți lui Caesar, care celebra Jocurile publice și împărțea daruri poporului roman. La rândul lui, și Caesar i-a dat o jumătate din veniturile minelor de cupru din Cipru, lăsându-l să administreze cealaltă jumătate, și de asemenea l-a onorat cu cadouri și cu găzduirea lui. În privința

340

domniei, a lăsat la latitudinea lui să aleagă urmaș pe care dintre fiii lui dorește sau să-și împartă regatul între ei. Când Herodes a vrut să facă pe loc acest lucru, Caesar i-a interzis să renunțe la tron cât trăiește, transmitând domnia fiilor săi.

6. După aceea, Herodes s-a întors în Iudeea. Cât lipsise de acasă, împotriva lui se răsculară trachoniții, locuitorii uneia dintre provinciile sale deloc lipsită de însemnătate, dar căpeteniile lăsate în fruntea oștirii i-au supus, readucându-i la ascultare. Pe când călătorea pe mare împreună cu fiii săi, Herodes a debarcat în preajma țărmului cilician la Elaeusa², al cărei nume este acum Sebastș. Acolo l-a întâlnit pe regele Cappadociei, Archelaus, care l-a găzduit prietenește, bucuros că Herodes se împăcase cu fiul său, fiindcă nu-l crezuse vinovat de acuzația care i se aducea pe Alexandru, căsătorit cu fiica lui. Și-au făcut unul altuia daruri, așa cum obișnuiesc să facă regii, apoi Herodes s-a întors în Iudeea. A intrat în templu și acolo a vorbit despre ce s-a întâmplat în timpul absenței lui din țară, descriind generozitatea lui Caesar și fiecare faptă a lui, pe care a socotit-o demnă de fi comunicată celorlalți. În finalul discursului său, și-a admonestat feciorii, îndemnându-și curtenii și restul poporului să păstreze concordia. I-a numit și pe fiii săi, care îi vor urma la tron: mai întâi pe Antipater, apoi pe copiii Iyariamnei, Alexandru și Aristobul. Deocamdată i-a îndemnat pe toți să-l aibă în vedere pe el și să-l recunoască drept regele și stăpânul tuturor, în pofida bătrâneții, cea jnai potrivită vârstă pentru conducerea țării, fiindcă lui nu-i lipsesc nici celelalte daruri necesare, fiind în stare să-și cârmuiască regatul și să dea porunci odraslelor lui. A mai spus că generalii și oștenii, atâta vreme cât își au privirile ațintite asupra lui, pot să ducă o viață liniștită, asigurându-și unii altora prosperitatea. După rostirea acestor vorbe, a împrăștiat adunarea. Discursul lui a fost pe placul multora, pe al unora însă nu; stimulați de rivalitatea și speranțele lor de domnie, fiii lui vor provoca multe schimbări pe care le doresc din toată inima.

² Insuliță lângă coasta ciliciană care slujea drept reședință pentru principii cappadocieni în cea mai mare parte a anului.

341

CAPITOLUL V

1. În vremea aceea, Caesarea Sebaste (Augusta), orașul întemeiat de Herodes, a fost terminat, construcția fiind dusă la capăt după nouă ani de muncă, iar inaugurarea lui a avut loc în al douăzeci și optulea an al domniei sale, pe când era în plină desfășurare cea de-a o sută nouăzeci și doua Olimpiadă¹. Acest eveniment a fost celebrat de îndată printr-o sărbătoare mare și plină de fast. Regele a anunțat întreceri muzicale și Jocuri gimnastice și a pregătit un mare număr de gladiatori și de fiare sălbatice, cai de curse și alte asemenea desfătări care sunt îndrăgite la Roma și pretutindeni. I-a dedicat aceste întreceri lui Caesar și a stabilit ca ele să aibă loc din cinci în cinci ani. Dar sărbătoritul a vrut ca toate pregătirile Jocurilor să fie făcute pe cheltuiala lui, pentru ca dărnicia lui să-i atragă laude și mai mari. Chiar și soția lui, Iulia², a avut grijă să-i trimită lui Herodes lucrurile cele mai prețuite din Italia, pentru ca fastul să nu ducă lipsă de nimic: întregul lor cost s-a ridicat la cinci sute de talanți. Uriașa mulțime care s-a strâns în oraș de dragul spectacolelor, precum și trimișii fiecărui popor în parte, spre a aduce solia lor de recunoaștere a binefacerilor împărătești, au avut parte cu toții de găzduire, mese și distracții:

oamenii se delectau zilnic cu spectacole, iar în timpul nopții cu chefuri și petreceri costisitoare, așa că generozitatea lui Herodes s-a bucurat de laude unanime. În tot ce întreprindea, el se străduia să depășească cu mult ceea ce se realizase până atunci. Caesar însuși și Agrippa au afirmat adeseori că regatul lui Herodes era prea mic în comparație cu mărinimia lui și că ar fi meritat să stăpânească întreaga Sirie și Egiptul.

2. După terminarea acestei sărbători și a festivităților sale, Herodes a fondat un alt oraș în câmpia Capharsaba, pentru care a ales un loc scăldat de ape și un teren cu o vegetație abundentă, cetatea fiind înconjurată de un fluviu și de jur

¹ Olimpiada menționată de **Flavius** Josephus corespunde anilor 12-8 î.e.n.

² **Livia** Drusilla (58 î.e.n.-29 e.n.) a căpătat de fapt numele de Livia abia după moartea ilustrului ei soț, când a fost adoptată în familia lui (Tacitus, *Anale*, 8).

342

împrejur străjuiau crânguri cu copaci uimitori prin mărimea lor. I-a dat numele de Antipatris, după părintele său Antipater. Într-o regiune situată mai sus de Ierihon, la fel de sigură pe cât era de plăcută, a clădit un oraș care a primit numele mamei sale, Cypron. Din frățesca lui iubire față de Phasael, i-a închinat un frumos monument, înălțând la Hierosolyma un turn la fel de mare ca și cel din Pharos³, pe care l-a denumit Phasael. Acest turn nu contribuie mai puțin la apărarea orașului decât la păstrarea amintirii fratelui răposat prin numele pe care îl poartă. La fel s-a chemat și orașul construit de Herodes în partea de miazănoapte a văii Ierihonului. Mulțumită lui, ținutul învecinat, care mai înainte fusese pustiu, a devenit fertil prin strădania locuitorilor săi. Orașul se numește Phasaelis.

3. Ar fi de altfel dificil să enumerăm toate binefacerile făcute de Herodes atât în orașele din Siria, cât și în cele din Grecia sau pe unde a mai umblat. Se pare că a cheltuit într-adevăr sume uriașe pentru numeroase lucrări publice, precum și pentru clădirile începute mai înainte, pe care localnicii nu le-au putut termina din lipsa fondurilor necesare. Cele mai mari și mai renumite investiții ale lui au fost următoarele: pentru rhodieni a construit pe socoteala lui un templu închinat lui Apollo Pythianul și le-a oferit multe sute de talanți, ca să-și poată înjgheba o flotă proprie; i-a ajutat pe locuitorii din Nicopolis⁴, oraș fondat de Caesar după izbânda lui de la Actium, să-și clădească majoritatea lăcașurilor lor publice; în Antiohia, orașul cu cei mai mulți locuitori din Siria, a construit o stradă largă, care îl străbătea în întreaga lui lungime, și a înzestrat-o pe ambele laturi cu un portic, pavând-o cu marmură șlefuită, atât pentru împodobirea cetății cât și pentru folosul trecătorilor. În afară de asta, pentru că nu se mai înălțau la gloria lor de odinioară, din lipsa mijloacelor bănești, Herodes a alocat un venit anual Jocurilor olimpice, spre a le spori prestigiul, redându-le prin jertfe și cheltuieli strălucirea care le asigurase faima. Datorită dărniceiei sale, prin asentimentul celor mai

³ Insuliță situată lângă Alexandria Egiptului, unde Sostratos din Cnidos a construit în 279 î.e.n. Farul, una din cele șapte minuni ale lumii vechi, a cărui înălțime era de circa 110 m.

⁴ „Orașul victoriei”, fondat în Epir de Augustus. spre a celebra decisiva lui biruință de la Actium. Nike era zeița elină a Victoriei.

343

mulți, a figurat pe liste ca perpetuu președinte al Jocurilor publice⁵.

4. Surprinzătoare, printre altele, rămâne la Herodes diversitatea însușirilor reunite în unul și același caracter. Dacă avem în vedere mărinimia și generozitatea de care a dat dovadă față de toți, chiar și cel mai puțin dispus să-i atribuie asemenea merite nu poate contesta înclinarea spre binefacere a făpturii sale. Dacă ținem însă seama de chinurile și silniciile pe care au fost siliți să le îndure supușii și rudele cele mai apropiate, datorită firii sale aspre și neclintite, trebuie să recunoaștem că a fost un om sălbatic și lipsit de orice moderație. De aceea mulți socotesc că a trăit în contradicție și dezacord cu sine însuși. Fiind de aceeași părere cu aceștia, eu cred că ambele tendințe ale caracterului său au o singură cauză. Faptul că era foarte avid de glorie și înrobit de această patimă i-a dat înclinația spre magnificență, în speranța că va obține o recunoaștere imediată și dăinuirea în amintirea urmașilor; cu cât era mai mare larghețea în cheltuielile sale, cu atât mai mult trebuia să-și asuprească supușii. Ceea ce împărțea cu dărnicie unora era nevoit să obțină cu de-a sila de la alții. Deși era conștient că prin nedreptățile pe care le făcea își atrăgea ura supușilor lui și pricepea singur că nu era în stare să-și îndrepte metehnele (asta nu s-ar fi putut întâmpla fără să-i micșoreze veniturile), Herodes căuta să profite de aversiunea poporului pentru a-și spori resursele proprii. Când privește membrii familiei, era vai și amar de cel ce nu spunea ce-i plăcea lui, precum și de sclavul care nu i se supunea orbește sau era suspectat că uneltise cumva împotriva domniei sale: incapabil să-și strunească patima, își urmărea rudele și prietenii, răzbuindu-se pe ei ca pe niște dușmani, și nu tolera nici o greșeală, căci ținea neapărat să i se aducă cinstire numai lui. Cât de puternică era această pasiune a regelui reiese, după opinia mea, din grija cu care a apărut

⁵ în original „agonothet” - președinte sau organizator al Jocurilor. în *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*; Cartea 1, cap. XXII, paragr. 12 (ed. cit., p. 88), Flavius Josephus face precizarea că Herodes cel Mare a acceptat să fie agonothet pentru anul olimpic care a coincis cu călătoria lui pe mare la Roma. Regele iudeu este succesiv monoteist și politeist, căci a construit deopotrivă noul templu din Hierosolyma și pe cel din Rhodos, închinat lui Apollo, aducând jertfe la Jocurile olimpice, ceea ce face din el un personaj contradictoriu, preocupat exclusiv de gloria personală.

344

onorurile aduse lui Caesar, Agrippa și altor amici suspuși. Așa cum îi adula el pe cei mari, la fel vroia să fie adulat de cei mici și sunt vădite indicii că dorea acest lucru, fiindcă socotea că i se cuvenea un tratament egal.

Dar poporul iudeilor avea oroare de toate aceste apucături, căci era deprins să prețuiască mai mult dreptatea și legea decât gloria deșartă. Ca atare, nu s-a îndurat și nici n-a putut să lingusească ambiția regelui prin statui și temple sau alte lucruri asemănătoare. Aceasta mi se pare mie pricina pentru care Herodes s-a purtat atât de urât cu rudele și sfetnicii săi, în timp ce față de străini s-a arătat plin de bunăvoință.

CAPITOLUL VI

1. între timp, iudeii care locuiau în Asia și în Libya cyrenaică și dobândiseră drepturi acordate de regii de mai înainte au văzut cum ele fuseseră încălcate de unele cetăți, grecii fiind atunci asupritorii lor, deoarece le răpeau banii strănși pentru templu și le vătămau proprietățile. Copleșiți de această năpastă, căci grecii nu vroiau să pună capăt cruzimii lor, iudeii și-au trimis solii la Caesar. El i-a repus în drepturile lor și a adresat provinciilor scrisorile care să le adeverească. Reproducem aici conținutul acestora, spre a dovedi bunăvoința primilor suverani față de noi.

2. „CAESAR AUGUSJUS, MARELE PONTIFICE CU PUTERE TRIBUNICIANĂ vestește următoarele. Întrucât neamul iudeilor și-a arătat buna-credință față de poporul roman nu numai cu prilejul acesta, ci și mult mai înainte, îndeobște în timpul domniei tatălui meu (adoptiv), pe când era Mare Preot Hyrcanos, am hotărât, cu asentimentul sfetnicilor mei și solemnă încuviințare a norodului roman, ca iudeii să-și păstreze obiceiurile strămoșești și legile respectate sub arhieria lui Hyrcanos, Marele Preot al atotputernicului Dumnezeu. Nimeni

345 să nu se atingă de banii donați de ei sanctuarului, ci să permită trimiterea lor la Hierosolyma, spre a fi predați tăinuitorilor templului; nici unul dintre ei să nu fie chemat să se prezinte la judecată în timpul Sabatului sau de la a noua oră a zilei precedente. Oricine le fură cărțile sfinte sau banii, fie din locul de celebrare a Sabatului, fie din lăcașurile de adunare ale bărbaților, să fie declarat jefuitor de temple', iar bunurile lui să intre în patrimoniul public al poporului roman. Decretul acesta, scris în cinstea mea pentru a-mi dovedi blândețea față de toți oamenii, precum și meritele lui Gaius Marcius Censorinus, să fie aduse împreună cu edictul în celebrul sanctuar pe care Asia întreagă mi l-a închinat la Ancyra². Dacă cineva nesocotea cele decretate aici să fie pedepsit cu asprime." Această inscripție figurează pe o coloană a templului lui Caesar.

3. „CAESAR TRANSMITE SALUTĂRI LUI NORBANUS FLACCUS. Indiferent de orașul în care locuiesc, iudeii care, după vechiul lor obicei, vor să-și trimită banii donați pentru templu la Hierosolyma, să fie lăsați s-o facă, fără să fie împiedicați de nimeni." Și acest text îi aparține lui Caesar.

4. După aceea, Agrippa însuși a scris privitor la iudei următoarele rânduri: „AGRIPPA CĂTRE MAGISTRAȚII, SENATUL ȘI POPORUL EFESIENILOR. Hotărâsc să asigurați adunarea și ocrotirea banilor sacri, hărăziți templului din Hierosolyma de către iudeii din Asia, după datina lor străbună. Hoții care au furat banii iudeilor și s-au adăpostit într-un azil³ să fie scoși de acolo și să fie dați pe mâna iudeilor, spre a fi pedepsiți ca niște jefuitori de temple. Am scris de asemenea comandantului Silanus ca nici un iudeu să nu fie adus la judecată cu prilejul Sabatului."

5. „MARCUS AGRIPPA CĂTRE MAGISTRAȚII, SENATUL ȘI POPORUL DIN CYRENE. Deși Augustus a

¹ Sacrilegiu: care a comis un sacrilegiu, furând odoare sfinte, nelegiuire pedepsită de judecători.

² Oraș în centrul Asiei Mici, situat la o importantă răscruce de drumuri, capitala provinciei romane Galatia, unde se găsea Templul Romei și al lui Augustus, în care a fost descoperit, în 1555, testamentul împăratului: *Res Gestae Divi Augusti (Momimentum Ancyranum)*. Este vorba de Ankara.

³ *Asylum*: loc inviolabil, unde se refugiau cei aflați în primejdie de moarte, răufăcători sau nevinovați, care se adăposteau îndeobște în temple, lângă statuile zeilor.

346

scris deja lui Flavius, comandantul Libyei, precum și administratorilor provinciei să nu-i stânjenească pe iudeii cyrenieni să trimită banii sacri templului din Hierosolyma după obiceiul lor strămoșesc, aceștia mi s-au plâns că au fost urmăriți de niște denunțatori vicleni și împiedicați să-i expedieze, sub închipuitul pretext că ar avea de plătit biruri pe care nu le datorează deloc. Ordon ca ei să fie scutiți de orice neplăceri și fiecare oraș să restituie integral banii prădați de la oamenii însărcinați cu strângerea și păstrarea fondurilor sacre, având grijă ca situația iudeilor de acolo să se îmbunătățească în viitor."

6. „PROCONSULUL GAIUS NORBANUS FLACCUS CĂTRE SENATUL ȘI MAGISTRAȚII DIN SARDES. Caesar mi-a scris că porunca lui este ca iudeii să nu fie împiedicați să-și trimită la Hierosolyma banii pentru templu, pe care s-au deprins să-i strângă după obiceiul lor strămoșesc. V-am transmis aceasta ca să știți și voi care este vrerea lui Caesar și totodată a mea."

7. Proconsulul Iulius Antonius n-a scris nici el altceva. „CĂTRE MAGISTRAȚII, SENATUL ȘI POPORUL DIN EFES. Iudeii care locuiesc în Asia m-au înștiințat la judecata ținută la data de 13 februarie că Caesar Augustus și Agrippa le-au îngăduit să trăiască după legile și obiceiurile lor și, fără împotrivirea nimănui, să trimită de bunăvoie la Hierosolyma primele lor roade lui Dumnezeu, ca un prinos al cucerniciei proprii. Ei m-au rugat ca, în conformitate cu ceea ce le-au acordat Caesar și Agrippa, să-mi dau și eu aprobarea mea. Vreau să știți că vrerea mea, aidoma celei a lui Caesar și a lui Agrippa, este să li se îngăduie iudeilor, fără nici o împotrivire, să viețuiască după datinile lor strămoșești."

8. Am socotit necesar să reproduc aceste decrete pentru a dovedi grecilor, în mâinile cărora va ajunge cu

precădere scrierea mea despre faptele noastre, că și mai devreme am avut parte de întreaga cinstită și că înalții magistrați nu ne-au împiedicat niciodată să trăim după obiceiurile strămoșești, noi păstrând chiar sub autoritatea lor credința în Dumnezeu și slujirea lui. Voi menționa adesea aceste tradiții ca să deprind cu ele neamurile străine și să înlătur ura pe care sunt înclinați să ne-o poarte unii oameni neînțelegători. Nu există nici un popor

347

care să păstreze mereu aceleași moravuri, cu atât de multe diferențe de la oraș la oraș: drept este ca toți oamenii să se obișnuiască cu acestea, ele fiind deosebit de utile atât barbarilor cât și grecilor. Faptul că legile noastre se întemeiază în orice privință pe înțelepciune ne obligă să le respectăm cu strictețe și să fim binevoitori și prietenoși cu toți pământeni. Ca atare, este firesc să ne așteptăm la același tratament din partea lor: nu trebuie să ne considere niște străini pentru că moravurile noastre se deosebesc de ale lor, ci să constate mai degrabă compatibilitatea lor cu cinstea. Ea este cea către care trebuie să tindem cu toții deopotrivă, fiind și singura care ocrotește viața oamenilor. După această digresiune, mă întorc la povestirea mea.

CAPITOLUL VII

1. Herodes, care irosise sume uriașe atât în interiorul, cât și în exteriorul propriului regat, auzise deja că Hyrcanos, precursorul său la domnie, deschisese mormântul lui David, de unde scosese trei mii de talanți de argint, acolo mai rămânând încă destui bani, ca să-i acopere cheltuielile. El însuși plănuise de mult să facă același lucru; prin urmare, a deschis într-o noapte mormântul și a pătruns înăuntru împreună cu prietenii lui cei mai apropiați, având grijă să nu se afle nimic în oraș. N-a găsit acolo bani, la fel ca Hyrcanos, ci obiecte de aur și multe bijuterii, luându-le pe toate. Ca să nu lase nimic nescotocit, a vrut după aceea să pătrundă în cripta în care zăceau trupurile lui David și Solomon. Se zice că a pierdut astfel două dintre gărzile sale de corp, răpuse de o flacăra care le-a ieșit înainte la intrarea lor în tainică¹. Însăpăimântat, Herodes

¹ Se poate lesne presupune că gazele naturale, infiltrate în străvechiul cavou, s-au aprins datorită făcliilor purtate de însoțitorii regelui, făcându-i să cadă victimă legendarului blestem al violatorilor de morminte.

348

L

s-a grăbit să iasă din cavou și, ca să obțină iertarea divină, a înălțat la intrarea mormântului un foarte costisitor monument din marmură albă. Acesta este pomenit și de istoricul Nicolaos, care a trăit în vremea lui Herodes; totuși, el nu amintește de descinderea regelui în mormânt, socotind că nu se cuvenea ca fapta lui să fie cunoscută. Această manieră de-a scrie istoria este folosită de Nicolaos în mod constant. Întrucât a viețuit în regatul lui Herodes și a avut relații bune cu dânsul, el a scris doar ceea ce putea să-i placă și să-i fie de folos, stăruind numai asupra celor care îi sporeau faima. A prezentat multe dintre văditele sale nedreptăți într-o lumină favorabilă sau le-a trecut pur și simplu sub tăcere. Dornic să înzorzoneze adevăratul motiv al uciderii Mariamnei și a fiilor ei, răpuși cu cruzime de rege, pe ea a ponegriț-o că s-a purtat ca o destrăbălată, iar pe tineri, că au complotat împotriva lui. În întreaga lui operă, Nicolaos n-a făcut altceva decât să ridice în slava cerului faptele bune ale regelui, străduindu-se în schimb să-i justifice nelegiuirile. S-ar putea să-i iertăm lesne aceste cusururi, cum am mai spus: el nu și-a propus să scrie istoria pentru alții, ci doar ca să-l satisfacă pe regele său. Dar eu, ca rudă apropiată a regilor din spița Asamoneilor, care tocmai de aceea deține și funcția de preot, socotesc că sunt dator nu să spun lucruri false de dragul cuiva, ci să redau cu acuratețe și cinste faptele întâmplate. Cinstesc desigur pe mulți dintre urmașii regilor, care au ajuns între timp pe tron, dar, întrucât adevărul stă mai presus de toate acestea, accept riscul de-a atrage mânia celor puternici asupra mea.

2. După profanarea mormântului lui David, legăturile familiale ale lui Herodes s-au deteriorat de la o zi la alta, fie că un demon al răzbnării s-ar fi abătut asupra unui cămin unde bătuse cu furie și mai înainte, încât răul a căpătat proporțiile unei nenorociri insuportabile, fie că ursita îl urmărea nemiloasă, deoarece până acum el avusese parte doar de noroc și nu trebuia să creadă cătuși de puțin că nelegiuirea îi va rămâne nepedepsită. Disputa aprigă din palatul regal semăna cu un război civil, unde ura creștea în ambele tabere și se calomniat unii pe alții. Mereu puneam ceva la cale împotriva fraților săi Antipater, care era neîntrecut în blestemății și avea grijă să-i învinuiască prin intermediul altora, în timp ce el se prefăcea că-i

349

apără, sub aparenta bunăvoință urzindu-și perfidele planuri împotriva lor. Reușise să-și îmbrobodească cu atâta dibăcie părintele încât îl făcuse să creadă că el era singurul preocupat de salvarea tatălui său. Herodes i-a recomandat chiar și intendentului treburilor sale domnești, Ptolemeu², să asculte de Antipater, iar pentru problemele importante s-o consulte pe mama lui Antipater. Pe scurt, această tabără puneau totul la cale, așa că făcea orice poftea și îndrepta aversiunea regelui împotriva cui vroia ea. În schimb fiii Mariamnei erau din ce în ce mai abătuți, fiindcă noblețea originii lor era disprețuită și nu mai puteau îndura diminuarea prestigiului lor. Cât privește femeile, Glaphyra, fiica lui Archelaos, soția lui Alexandru, pe de o parte o dușmănea pe Salomeea, fiindcă își iubea soțul, pe de altă parte îi vorbea de rău copila: aceasta era măritată cu Aristobul, Glaphyrei neconvenindu-i să aibă același rang cu dânsa.

3. S-a ivit atunci un alt motiv de discordie, cel care a provocat tulburarea fiind chiar fratele regelui, Pheroras. El

era îndrăgostit de o sclavă de-a lui și o iubea cu atâta patimă, încât o neglija cu totul pe fiica regelui, cu care se însurase, prins în mrejele roabei sale. Herodes s-a simțit profund jignit de purtarea fratelui său, pe care îl răsplătise cu multe binefaceri, renunțând la o parte din putere spre a-l face părtaș la domnie. Când a văzut cum a răspuns iubirii lui, l-a socotit un om neisprăvit. Și-a luat înapoi copila de care Pheroras nu se arătase demn și a dat-o de soție fiului lui Phasael. Ceva mai târziu, convins că vechea lui iubire se răcise, Herodes i-a amintit lui Pheroras că-i rămăsese dator și i-a cerut să se însoare cu a doua lui fiică, numită Cypron. Chiar și Ptolemeu l-a sfătuit atunci să rupă legătura lui de iubire, ca să nu-și mai jignească fratele: este rușinos să-și piardă capul de dragul unei sclave și să se priveze de prietenia regelui, stârnind ura lui prin supărarea pe care i-o aducea. Conștient așadar de faptul că fusese deja iertat pentru greșeala lui anterioară, Pheroras s-a despărțit de femeia aceea, cu toate că avea de la ea un fiu, și i-a făgăduit regelui că se va însura cu a doua fiică a lui și a fixat data nunții peste treizeci de

¹ Acest ministru al lui Herodes cel Mare este unul și același cu prietenul din Rhodos, menționat alături de Sappinas (vezi Cartea a XIV-a, cap. XIV, paragr. 3).

350

zile, legându-se prin jurământ să nu mai aibă de-a face cu sclava de care divorțase. Dar după scurgerea celor treizeci de zile, el a fost biruit de vechea lui iubire și nu și-a mai respectat legământul solemn, reîntorcându-se la roaba lui. Herodes nu s-a mai putut abține și a dat frâu liber furiei sale: lăsa mereu să-i scape unele vorbe de mânie, supărarea regelui oferind multora prilejul de a-l ponegri pe Pheroras. Iată de ce n-a mai trecut o zi și nici măcar o oră fără să izbucnească mereu noi certuri între rude și între prietenii lui apropiați. Împinsă de cumplita ei ură față de fiii Mariamnei, Salomeea a mers până acolo încât a atras-o pe fiica ei, măritată cu Aristobul, unul dintre tineri, convingându-o să dea de gol convorbirile intime cu soțul ei și să i le transmită întocmai. Cum era de așteptat, certurile n-au lipsit, trezind nenumărate bănuieli soției. Așa se face că Salomeea nu numai că a aflat toate secretele fiilor Mariamnei, ci și-a înstrăinat chiar și fiica de propriul ei soț. Spre a face hatârul mamei sale, ea îi povestea adesea cum aceștia o pomeneau pe Mariamne când erau singuri, cum îl urau pe tatăl lor și declarau deopotrivă că, dacă vor ajunge vreodată să domnească, îi vor face pe fiii lui Herodes de la celelalte soții niște scribi ai satelor (luând în derădere educația pe care, chipurile, o primiseră); cât privește femeile care se gătiseră cu rochiile mamei lor, le amenințau că, drept pedeapsă, vor purta straiile pocăinței, țesute din păr de capră, fără să mai vadă deloc lumina soarelui. Prin intermediul Salomeei, toate acestea ajungeau numaidecât la urechile regelui, care le asculta cu mahnire, dându-și osteneala să le îndrepte pe toate. Suspiciunile permanente îl tulburau în așa măsură încât treptat ajunsese să ia drept bune toate cele care veneau de la toți. Când și-a chemat feciorii, să-i tragă la răspundere și a ascultat scuzele lor, a devenit pentru o clipă mai îndurător, spre a fi târât după aceea într-o năpastă și mai mare.

4. Pheroras a venit în vizită la Alexandru, care, așa cum am arătat, era însurat cu fiica lui Archelaus, și i-a mărturisit că aflase de la Salomeea faptul că Herodes se îndrăgostise de Glaphyra atât de tare încât nu-și mai putea struni patima. Auzind una ca asta, ardoarea tinerească și gelozia soțului s-au inflăcărat; deoarece Herodes își arăta prețuirea față de nora lui (căci îi aducea adesea felurite atenții), Alexandru a privit

351

lucrurile cu ochi răi și a devenit bănuitor în urma celor aflate. Când n-a mai putut să-și stăpânească durerea, s-a dus la tatăl lui și, cu lacrimi în ochi, i-a transmis vorbele lui Pheroras. Mânios din cale-afară, fiindcă nu suporta să fie învinuit pe nedrept de o patimă rușinoasă, Herodes s-a tulburat și a deplâns răutatea alor săi, reproșându-le ingratitudea față de marile binefaceri venite din partea lui. L-a chemat de îndată pe Pheroras și, împrôșcându-l cu multe ocări, i-a zis: „Tu, cel mai ticălos dintre toți, ți-ai împins nerecunoștința atât de departe încât să crezi și să spui asemenea lucruri despre mine? Nu reiese limpede că ceea ce urmărești nu este doar să mă batjocorești prin vorbe urâte transmise fiului meu, ci să-l ațâți pe acesta să urzească moartea mea și să-mi prepare otrava? Cine oare, în afara acestui fiu care-l are în fața ochilor pe Dumnezeu, nu s-ar răzbuna pe tatăl său suspectat de-o astfel de nelegiuire? Vroiai să-ți strecuri vorbele în sufletul lui sau să-i vâri în mână sabia cu care să-și străpungă părintele? Ce altceva ai vrut tu, care îl urăști pe el și pe fratele lui și ai adoptat masca bunăvoinței ca să mă calomniezi și să le spui vorbe infame, pe care numai un om josnic ca tine le-a putut găzdui în inima și gura ta? Piei din fața mea, de vreme ce te porți astfel cu binefăcătorul și fratele tău! Cât vei mai trăi, să te mustre conștiința încărcată de nelegiuiri! Eu nu voi conteni să-i copleșesc pe ai mei cu favoruri și, în locul pedepselor care li se cuvin, să le aduc binefaceri mai mari decât ar merita să primească!”

5. Așa a cuvântat regele. Pheroras, a cărui mârșăvie ieșise la iveală, a susținut că Salomeea născocise povestea și din vorbele sale aflase de ea. La auzul spuselor lui, Salomeea (care era întâmplător de față) a strigat cu o vădită indignare că n-a făcut niciodată o asemenea afirmație și că toți caută să atragă ura regelui asupra ei, ca s-o hărăzească pieirii pentru bunăvoința pe care i-a arătat-o lui Herodes, dezvăluindu-i mereu ce primejdii îl pândeau. Înverșunarea cu care este urmărită acum are următoarea explicație: a fost singura care și-a sfătuit fratele să-și părăsească nevasta și să se căsătorească cu fiica regelui. Așa că ura pe care i-o poartă fratele ei nu trebuie să surprindă pe nimeni. În timp ce vorbea, își smulgea părul din cap, se bătea cu pumnii în piept și atât prin viu grai, cât și prin expresia feței se străduia să tăgăduiască totul, pe când fățarnicia

caracterului ei era adeverită de fapte. Între timp, Pheroras stătea în mijlocul adunării și nu găsea nici o scuză, fără a nega că răspândise calomniile, dar faptul că le auzise de la alții nu era crezut de nimeni. Apriga dispută și schimbul de cuvinte dușmănoase au mai durat câțeva vreme; în sfârșit, Herodes și-a părăsit furios fratele și sora, laudându-și fiii că se stăpâniseră și-și aduseseră păsurile la tatăl lor, apoi s-a dus să-și satisfacă cerințele trupești. În urma acestui incident a căpătat o faimă proastă Salomeea, căci nimeni nu se mai îndoaia că ea răspândise calomnia. Soțiile regelui erau de mult pornite împotriva ei, întrucât cunoșteau bine firea ei afurisită, care se schimba cu ușurință, devenind când dușmănoasă, când prietenoasă, după scopul pe care îl urmărea. De la ele a auzit Herodes acuzații împotriva Salomeei, găsind alte pretexte în următoarea întâmplare.

6. Obodas, regele arabilor, avea o fire leneșă și neînțelegătoare: cele mai multe dintre îndatoririle sale erau îndeplinite de Syllaeus, un bărbat aprig, în floarea vârstei și arătos. Când acest Syllaeus a venit odată cu diverse treburi la Herodes și a văzut-o la un ospăț pe Salomeea, i-a devenit dragă și, știind că era văduvă, a intrat în vorbă cu dânsa. Salomeea, pe care fratele ei n-o mai iubea ca înainte, s-a înamorat de tânăr și a consimțit să-l ia de bărbat. După aceea, în timpul meselor, amândoi își făceau multe semne, dând la iveală reciprocitatea lor. Regele a atras atenția soțiilor sale, care au luat în derădere această purtare necuviincioasă. Herodes a recurs atunci la Pheroras și i-a poruncit să fie cu ochii pe ei, când se aflau la masă, ca să vadă purtarea unuia față de celălalt. Din privirile și gesturile amândurora, acesta a dedus lesne atracția lor reciprocă. Arabul a plecat însoțit de bănuiala gazdelor, dar a revenit peste două sau trei luni, ca să stea de vorbă cu Herodes despre ea și s-o ceară în căsătorie. Această înrudire n-o să-l dezavantajeze deloc, căci va avea relații strânse cu ocărnuirea arabilor, asupra cărora ci are o autoritate putând să devină în viitor și mai mare. De îndată ce Herodes și-a înștiințat sora și a întrebat-o dacă vrea să se mărite, ea a acceptat numaidecât. Dar când lui Syllaeus i s-a cerut să treacă la religia iudaică, spre a se căsători (căci altfel nu se putea), el nu și-a dat consimțământul, spunând că ar fi fost ucis cu pietre de arabi

353

dacă făcea așa ceva, apoi a plecat. Pheroras a blamat-o pe Salomeea că fusese necuviincioasă, iar femeile au mers mai departe, susținând că se încurcase cu arabul. Când Salomeea a vrut să-și însoare fiul pe care-l avea de la Costobar cu fiica regelui, logodită de acesta cu fratele său Pheroras, fără s-o cunune cu el fiindcă acesta nu s-a îndurat să-și părăsească fosta nevastă, cum am arătat mai înainte, Herodes a fost înclinat să primească. După aceea și-a schimbat părerea, convins de Pheroras, care îl avertizase că tânărul n-ar fi putut să-i îndrăgească fata câtă vreme el îi ucisese tatăl. Era mai potrivit s-o mărite cu fiul lui, cel ce trebuia să-i fie urmaș la tetrarchie. Copila a fost logodită a doua oară cu fiul lui Pheroras, cu care s-a și cununat, primind de la rege o zestre de o sută de talanți.

CAPITOLUL VIII

1. Casa lui Herodes n-a avut parte nici acum de liniște, dezbinarea crescând mereu de la o zi la alta. Totul a pornit de la o întâmplare necurată, dar care a pricinuit ulterior mari neazuri. Regele avea trei eunuci pe care îi îndrăgea pentru frumusețea lor. Unul era paharnic, al doilea îi servea masa iar al treilea îl slujea la culcare și se ocupa deopotrivă de principalele treburi ale domniei. Cineva l-a denunțat regelui pe ultimul că s-a lăsat corupt cu o sumă mare de fiul său Alexandru. La interogatoriu, ei au recunoscut că aveau strânse legături cu prințul, dar despre complotul pe care-l urzise acesta împotriva tatălui său au spus că nu știau nimic. Dar în timp ce îndurau torturi și chinuri amarnice, fiind supuși unor cazne tot mai grele de ajutoarele călăului, dornice să facă hatârul lui Antipater, eunucii au consimțit de nevoie că Alexandru era foarte pornit împotriva părintelui său și că avea o ură înăscută față de dânsul. El i-a sfătuit să nu-și pună mari speranțe într-o domnie mai lungă a lui Herodes, care a devenit de prisos și caută să-și

354

cocoloșească bătrânețea înaintată, cănindu-și părul, spre a-și ascunde vârsta adevărată. Dar dacă vor trece de partea lui, după ce se va urca pe tronul care îi va reveni chiar și în pofida voinței lui Herodes, vor face parte dintre fruntașii domniei. Îi va veni ușor să dețină puterea, nu numai datorită obârșiei lui, ci și susținătorilor săi, căci printre oamenii de văz, el are mulți prieteni capabili, gata să facă și să înfrunte orice pentru dânsul.

2. Aceste declarații l-au umplut de mânie și frică pe Herodes, care suporta cu greu ofensa adusă și era bântuit de bănuiala că-l pândea o primejdie și mai mare: zgândărit și de una, și de alta, se temea să nu se pună la cale împotriva lui ceva de care el să nu se poată feri la vreme. Așadar n-a admis să se facă cercetări pe față, ci și-a trimis oamenii să-i supravegheze pe cei suspectați de el. Întrucât și-a revărsat bănuiala și ură asupra tuturor, i s-a părut mai sigur să-și extindă suspiciunea asupra multora, ajungând să se îndoiască chiar și de credința celor nevinovați. Într-un cuvânt, întretea orice măsură: se temea de cei ce îl frecventau des fiindcă aveau mai multe prilejuri să-i facă rău; cât privește cei care îl vizitau arareori, era suficient ca să-i numească în treacăt cineva pentru ca el să creadă de cuviință că, pentru siguranța lui, era mai bine să-i ucidă. Până la urmă s-au schimbat și curtenii, deoarece nu trăgeau nici o nădejde să scape teferi, așa că recurgeau la uneltiri, socotind că era în interesul lor ca unul să-l învinuiască mai repede pe celălalt, ca să se poată salva. Cei ce-și înlăturau astfel semenul erau compromiși și se expuneau unei pedepse meritate, fiindcă făcuseră rău altora, având precauția doar să le-o ia înainte. Țelul lor nu era să răzbune dușmăniile personale: toți se hărțuiau și se sancționau reciproc,

folosind orice ocazie ca pe o capcană întinsă adversarului, până când fiecare cădea singur în lațul pe care îl pregătise celuilalt. Regele se caia repede că ucisese pe cineva fără dovadă; mai grav era faptul că nu se folosea de această căință pentru a evita o asemenea greșeală în viitor, ci doar pentru a-i pedepsi pe acuzatori.

3. Curtea era frământată de aceste convulsii. Căci regele și-a anunțat mulți dintre prieteni că nu trebuie să mai apară de-acum încolo înaintea lui, pentru a-și îndeplini îndatoririle lor, sau să intre în palat; a dat această poruncă întrucât, din respect față de ei, ar fi cutezat să greșească mai puțin. Herodes

355

i-a îndepărtat atunci pe Andromachos și Gemellus, vechii lui prieteni, care aduseseră mari servicii curții, fie prin administrarea treburilor regești, fie prin solii sau sfaturi, și se ocupaseră de instruirea fiilor săi, deținând un loc de frunte pe scara ierarhică. Primul era pedepsit pentru că fiul lui, Demetrios, avea legături cu Alexandru; iar Gemellus, fiindcă atașamentul lui față de Alexandru era arhicunoscut. Se ocupase de educația lui din fragedă copilărie și în timpul petrecut de el la Roma, îi fusese însoțitor. Herodes i-a alungat așadar, deși le-ar fi dat bucuroso o pedeapsă mai drastică, totuși, deoarece i s-a părut că nu se cuvenea să-și arate cruzimea față de asemenea bărbați distinși, s-a mulțumit să-i priveze de putere, spre a-i feri de neomenia lui.

4. Adevăratul autor al tuturor acestor măsuri era însă Antipater, care, remarcând smintita samavolnicie a tatălui său, îi și devenise sfetnic și îl ațâța neconținut, convins că-i va veni ușor să facă orice poftea dacă îi înlătura pe cei ce se opuneau planurilor lui. De îndată ce i-a izgonit așadar pe Andromachos și Gemellus, pentru ca aceștia să nu-l mai poată stingheri cu vorba și sfatul lor, regele a început să-i supună caznelor pe toți cei pe care îi credea credincioși lui Alexandru, sperând să stoarcă de la ei informații privitoare la uneltirile sale. Aceștia mureau cu zile, fără să poată destăinui nimic. Ei stârneau și mai mult furia regelui, fiindcă nu putea să le smulgă mărturiile pe care le aștepta. Antipater era atât de mârșav încât, deși torturații își dovedeau nevinovăția, el susținea că nu erau inocenți, ci încăpățânați și fideli, instigându-l pe Herodes să-i iscodească mai departe, ca să afle cât mai multe dintre ascunsele lor uneltiri. Unul dintre numeroșii oameni supuși caznelor a susținut că știe că Alexandru obișnuia să spună că frumusețea lui trupească și iscusința lui de-a nimeri ținta cu săgeata, precum și celelalte virtuți care i-au atras atâtea laude, sunt daruri ale naturii mai degrabă decorative decât folositoare, deoarece ele stârnesc invidia părintelui său. De câte ori se plimbă cu tatăl lui, este nevoit să meargă aplecat și să se cocoșeze, ca să nu pară mai înalt, iar când vânează împreună cu dânsul, trebuie să-și greșească intenționat ținta, fiindcă știe cât de avid de glorie îi este părintele, dorind să atragă laudele asupra lui. Luat la întrebări după slăbirea torturilor, cel scăpat

356

de cazne a adăugat că Alexandru și fratele său Aristobul au plănuit să-și ucidă mișelește tatăl la vânatoare și, după săvârșirea crimei, să fugă la Roma, ca să ceară tronul. S-a descoperit apoi o scrisoare a lui Alexandru, adresată fratelui său, unde tânărul se plângea de tatăl lor pentru faptul că îi dăduse pe nedrept lui Antipater un ținut care îi aducea un venit de două sute de talanți. Convins că deținea în sfârșit dovada care îi adeverea bănuielile inspirate de fiul său, Herodes l-a înșfăcat pe Alexandru, punându-l în lanțuri. Dar nici după aceea nu și-a alinat necazul, întrucât nu se baza prea mult pe ceea ce auzise (căci dacă cumpănea lucrurile, nu vedea de ce fiii săi trebuiau să recurgă la un complot, întrezărind în asta ambiția lor tinerească, și nici nu credea cu puțință ca niște paricizi să întreprindă o călătorie legală la Roma). El dorea să aibă o probă mai temeinică a vinovăției fiului său și se temea să nu fie acuzat că-și înlănțuise cu prea mare ușurință feciorul. I-a supus așadar torturilor pe prietenii de vază ai lui Alexandru și a omorât mulți dintre ei, fără să le smulgă mărturiile pe care le aștepta. Asta îi stimula și mai abitur răvna și palatul era cuprins de consternare și spaimă. A apărut în sfârșit un tânăr care, supus caznelor cumplite, a mărturisit că Alexandru a trimis prietenilor săi de la Roma o scrisoare prin care îi ruga să intervină pentru el, ca să fie primit repede de Caesar: avea vești noi și ținea să-i comunice că tatăl său vroia să încheie cu Mithridates, regele părților, o alianță împotriva romanilor. Tânărul a adăugat că Alexandru pregătise la Ascalon o otrăvă.

5. Herodes a dat crezare acestor denunțuri și găsea în ele o mângâiere pentru precipitarea lui, închipuindu-și că primejdiile care îl amenințau erau mai mari decât îi fuseseră înfățișate. Deși căutată cu mare râvnă, presupusa otrăvă n-a fost găsită nicăieri. Ca și cum ar fi vrut anume ca nenorocirile să întrecă orice măsură, Alexandru n-a tăgăduit totuși acuzațiile puse pe seama lui, ci a căutat să zgândărească nesăbuiința tatălui său printr-o nedreptate și mai strigătoare le cer, fie pentru a umili ușurința cu care credea Herodes în calomniile, fie, ca în cazul de față, pentru a târî în prăpastie, alături de el, întreaga curte. A scris patru scrisori în care pretindea că nu-și mai aveau rostul torturile și cercetările ulterioare, de vreme ce a uneltit el însuși, în cârdășie cu Pheroras și cu cei mai credincioși prieteni ai

357

regelui, iar Salomeea s-a strecurat noaptea în odaia lui de dormit, silindu-l să se culce cu ea; s-au străduit așadar cu toții să-i vină de hac regelui, eliberându-se pentru totdeauna de spaimă. Între alții erau implicați în complot chiar și Ptolemeu și Sappinius, care treceau drept cei mai fideli susținători ai regelui. Într-un cuvânt, de parcă ar fi fost cuprinși de turbare, cei mai buni prieteni de odinioară tăbărau unii asupra altora, fiindcă nimeni nu avea răgazul să se apere sau să acuze în vederea găsirii adevărului, ci toți erau hărăziți pieirii fără judecată. În timp ce unii zăceau în lanțuri și alții urmau să moară, ceilalți așteptau să aibă aceeași soartă și umpleau cu singurătatea și

jalea lor curtea, în pofida fericitelor vremuri din trecut. Herodes își învenina singur întreaga lui viață și, deoarece nu avea încredere în nimeni, era neliniștit în privința viitorului său. Adesea își închipuia că-și vedea propriul fiu cu sabia trasă din teacă, stând lângă dânsul și, în timp ce cugetul îi era bântuit zi și noapte de griji, mintea lui părea stăpânită de furie și delir. Aceasta era starea lui sufletească.

6. Cum a aflat în ce situație era Herodes, Archelaus, regele Cappadociei, îngrijorat de soarta fiicei lui și a tânărului și îndurerat totodată de multele necazuri ale prietenului drag, a hotărât să plece la Hierosolyma, ca să îndrepte lucrurile. Veștile primite s-au adevărat numaidecât la fața locului, dar a socotit că nu era momentul potrivit să-l dezaprobe pe rege, învinuindu-l de cruzime: ar fi însemnat să-i provoace o mare supărare, căci apriga lui dorință de a se apăra i-ar fi stârnit și mai mult mânia. A ales așadar o altă cale, ca să pună capăt răului. S-a arătat foarte pornit împotriva tânărului și l-a declarat pe Herodes un om drept, care nu săvârșise nici o faptă necugetată. A adăugat apoi că intenționa chiar să destrame căsnicia lui Alexandru, nefiind dispus să-și cruțe nici măcar fiica, dacă aceasta știa vreun lucru pe care nu-l dezvăluise lui Herodes. Când a văzut că Archelaus, pe care îl credea adversar, i se alăturase, contrar așteptărilor sale, și de dragul lui îi împărțase atât de convingător amărăciunea, regele și-a mai domolit înverșunarea și, de vreme ce prin faptele sale slujise dreptatea, treptat, inima lui de tată s-a înduioșat. Era într-adevăr demn de milă: pe de o parte, faptul că cineva dezmințea calomniile la adresa lui Alexandru îl umplea de mânie; pe de altă parte, faptul că

358

Archelaus îi lua apărarea lui Herodes îl făcea pe acesta să plângă, inspirându-i o mare durere. De aceea l-a rugat pe Archelaus să nu destrame căsătoria lui Alexandru și să nu-i poarte pică tânărului pentru nedreptățile sale. Când a văzut că Herodes devenise mai îndurător, Archelaus a abătut calomniile asupra prietenilor lui Alexandru, zicând că aceștia îl corupseseră pe tânăr, datorită nevinovăției lui, apoi a făcut ca bănuiala să-l vizeze pe fratele regelui. Căci Pheroras căzuse în dizgrația lui Herodes și, întrucât el nu avea pe nimeni care să-i recâștige bunăvoința regelui, văzând marea influență pe care o avea Archelaus, s-a dus la dânsul îmbrăcat în straie negre și cu toate semnele omului ajuns în pragul disperării. Archelaus i-a acceptat rugămintea de a-l salva, dar i-a spus că nu-i stătea în putere să potolească repede apriga mânie a regelui. L-a îndemnat să meargă singur să-i ceară iertare, dându-se drept autorul tuturor relelor: doar așa îi va curma nemăsurata mânie regească și abia atunci Archelaus va putea să-i vină în ajutor. Pheroras i-a urmat sfatul și au fost atinse două țeluri: tânărul a scăpat de bănuiala nelegiurii sale iar Archelaus l-a împăcat pe Pheroras cu Herodes. Apoi regele s-a întors în Cappadocia, câștigând ca nimeni altul din vremea sa favoarea lui Herodes, care l-a răsplătit cu daruri scumpe și dovezi de cinstire, căci l-a socotit cel mai bun prieten al său. I-a promis că va merge cu el la Roma, fiindcă îi scrisese lui Caesar despre necazurile sale. Regii au mers împreună până la Antiohia. Acolo Herodes a aplanat conflictul dintre Archelaus și Titius, conducătorul de atunci al Siriei, îndreptându-se apoi spre Iudeea.

CAPITOLUL IX

1. De îndată ce s-a întors de la Roma, între Herodes și arabi a izbucnit un război, din următoarea pricină.

Locuitorii din Trachonitis, ținut care fusese luat de Caesar de la Zenodorus

359

și atribuit lui Herodes, nu mai puteau să trăiască din tâlhărie, fiind nevoiți să cultive ogoarele și să ducă un trai tihnit. Dar asta nu era pe placul lor și nici pământul nu era propice pentru agricultură. La început, regele i-a constrâns să nu mai provoace daune vecinilor lor, grija arătată de Herodes aducându-i multe laude din partea acestora. După ce el a plecat la Roma, ca să-! acuze pe fiul său Alexandru și să-l recomande pe Antipater lui Caesar, locuitorii din Trachonitis au răspândit zvonul că Herodes a murit, s-au răscolit și au început să devasteze iarăși ogoarele învecinate, pe care mai înainte le cruțau. Comandanții regelui, în absența acestuia, au izbutit să-i domolească. Vreo patruzeci de căpetenii ale tâlharilor, temându-se să nu aibă soarta celor care fuseseră luați prizonieri, și-au părăsit ținutul și au trecut în Arabia, unde Syllaues, după ce căsătoria lui cu Salomeea eșuase, i-a primit bucuros și le-a pus la dispoziție o întăritură. Din adăpostul lor, ei și-au pornit jafurile, făcând incursiuni nu numai în Iudeea, ci și în Coelesiria întreagă, cu îndemnul și sprijinul acordat de Syllaues nelegiurii lor. Reîntors de la Roma, Herodes a aflat de marile pagube suferite de supușii lui, dar, fiindcă nu putea să se măsoare cu cei ce trăiau sub paza sigură a arabilor, s-a dus în Trachonitis, unde le-a provocat pierderi grele, omorând mulți dintre tâlharii înrudiți cu ei. Interpretată ca o gravă injurie, fapta asta i-a întăritat cu atât mai mult cu cât tâlharii aveau o lege potrivit căreia erau datori să se răzbune cu orice preț pe ucigașii rudelor lor. Așadar, fără să țină seama de primejdiile la care se expuneau, ei n-au încetat să bântuie prin întregul ținut.

Herodes a dus tratative în această privință cu Saturninus și Volumnius, comandanții lui Caesar, și a cerut să-i fie predați jefuitorii, în vederea pedepsirii lor. Această cerere a sporit și mai mult îndrăzneala tâlharilor și, în urma creșterii simfioare a numărului lor, ei pustiau totul, prădând localitățile și cătunele din regatul herodian, fără să-i cruțe pe cei luați prizonieri. Incursiunile acestea semănau cu niște campanii războinice, iar ceata lor cuprindea o mie de oameni. Neîmpăcându-se cu această situație, Herodes a cerut insistent predarea tâlharilor și restituirea celor șaizeci de talanți, pe care i-i împrumutase lui Obodas prin intermediul lui Syllaues, întrucât sosise termenul de plată. Dar Syllaues, care îl înlăturase de la putere pe Obodas

360

și domnea de unul singur, dezmințea faptul că tâlharii s-ar afla în Arabia și amâna plata datoriei, până când

judicarea acestui litigiu a ajuns în fața lui Saturninus și a lui Volumnius, care guvernau atunci Siria. Sentința dată în sfârșit de aceștia a prevăzut ca Herodes să-și primească banii în termen de treizeci de zile și fiecare să restituie supușii celui alt aflat în regatul lor. În ținutul lui Herodes n-a fost găsit nici un arab, venit fie să jefuiască, fie din alte motive; în schimb s-a dovedit că arabii purtau vina adăpostirii tâlharilor pe teritoriul lor.

2. Termenul stabilit de judecători pentru executarea sentinței trecuse deja când Syllaes a plecat la Roma, mai înainte ca el să se achite de datoriile ce-i reveneau. Herodes, care urmărea restituirea banilor și extrădarea tâlharilor ocrotiți de arabi, le-a cerut lui Saturninus și lui Volumnius permisiunea de a-i urmări pe rebeli cu arma în mână. A pătruns cu oastea lui în Arabia și a parcurs în trei zile o distanță care presupunea șapte zile de marș. Cum a ajuns la fortăreața unde se cuibăriseră tâlharii, a cucerit-o în întregime de la primul asalt, distrugând din temelie localitatea care se numea Raipis, fără să mai facă vreun rău nimănui. Când au venit în ajutorul tâlharilor arabii în frunte cu Naceb, a avut loc o ciocnire în care au pierit doar câțiva herodieni. Din rândurile arabilor au căzut în luptă douăzeci și cinci de oșteni, împreună cu comandantul lor, Naceb, ceilalți luând-o la fugă. După ce s-a răzbunat astfel asupra lor, Herodes a strămutat în Trachonitis trei mii de idumeeni ca să-i țină în frâu pe localnicii puși pe jaf. Apoi a trimis celor doi guvernatori aflați în Fenicia scrisori, prin care i-a înștiințat că n-a făcut altceva decât să-i pedepsească așa cum se cuvenea pe arabii nesupuși. În urma temeinicelor cercetări făcute de ei, amândoi au adevărit afirmațiile sale.

3. Între timp, au fost trimiși în mare grabă la Roma soli care i-au dus lui Syllaes vestea celor întâmplare, dar, așa cum se obișnuiește, aceștia au umflat fiecare faptă în parte. El avusese grijă să-i fie recomandat lui Caesar și, așteptând să fie primit în audiență, era chiar în preajma palatului. Cum a primit știrea, numaidecât și-a pus veșminte negre și astfel s-a prezentat la Caesar. Căruia i s-a plâns că Arabia era bântuită de război și că Herodes pustiise țara, decimând întreaga oaste a regelui. Cu lacrimi în ochi îi căina pe cei două mii cinci sute de nobili arabi,

361

căzuți în luptă, care pieriseră alături de comandantul Neceb, prietenul și ruda lui apropiată. Au fost prădate bogățiile păstrate la Raipis, disprețuit fiind Obodas, prea plătând pentru a îndura truda războiului, deoarece nu erau de față nici Syllaes, nici adevărata oaste arabă. Acestea erau vorbele rostite de Syllaes, care, spre a-l face și mai odios pe Herodes, a adăugat că n-ar fi întreprins călătoria dacă n-avea convingerea că Caesar era preocupat de păstrarea păcii tuturora, căci, dacă el ar fi fost prezent, de bună seamă că războinicul noroc al lui Herodes scădea simțitor. Înfuriat de cuvintele sale, Caesar i-a întrebat pe prietenii lui Herodes, aflați întâmplător acolo, precum și pe propriii săi oameni veniți din Siria, numai și numai dacă oastea herodiană fusese plecată în expediție. Întrucât cei întrebați au trebuit să dea un răspuns afirmativ și Caesar nu s-a mai interesat de motivul și împrejurările războiului, mânia împăratului s-a aprins și mai mult: s-a adresat lui Herodes pe un ton mai aspru și conținutul scrisorii preciza că, în pofida faptului că i-a fost cândva prieten, de-acum încolo îl va trata ca pe un subaltern. Syllaes a scris despre asta arabilor. Aceștia nu i-au mai predat pe tâlhari, nici n-au achitat datoria, ba chiar și pentru pășunile pe care le luaseră în arendă nu plăteau nici un ban, deoarece Caesar era supărat pe regele iudeilor. Până și trachoniții au folosit prilejul favorabil pentru a se răzvrăti împotriva garnizoanei idijmeene și se înhăitau cu tâlharii arabi, care devastau ogoarele idumeenilor numai de dragul câștigului, ci și din apriga lor dorință de răzbumare.

4. Herodes trebuia să îndure toate acestea resemnat, fiindcă nu mai beneficia de favoarea lui Caesar, pierzând astfel ceea ce îndrăgea din toată inima. Căci Caesar n-a vrut să primească solii trimiși de Herodes ca să-l dezvinovățească și, când au revenit, i-a trimis acasă cu misiunea neîmplinită. Din aceste pricini, el era stăpânit de descurajare și teamă, dar mai grav i se părea faptul că Syllaes, aflat atunci la Roma, se bucura de o mare încredere și năzuia arunci spre țeluri mai îndrăznețe. Între timp Obodas își dăduse obștescul sfârșit, iar peste arabi domnea acum Aeneas, care și-a schimbat apoi numele în Aretas. Syllaes se străduia prin intrigile sale să-l înlăture din drum spre a-i ocupa tronul și împărțea bogate daruri curtenilor, făcându-i mari promisiuni lui Caesar. Acesta era deja supărat pe Aretas, care ocupase tronul fără să-i ceară mai întâi încuviințarea. El i-a

362

trimis lui Caesar o scrisoare însoțită de daruri, între care figura și o coroană de aur care valora mai mulți talanți. În scrisoarea lui, Aretas îl acuza pe Syllaes că era un sclav ticălos, care îl otrăvise pe Obodas, după ce în timpul vieții și-a arogat puterea lui, că seduce nevestele arabilor și că împrumută bani, ca să cumpere tronul. Caesar n-a ținut seama de toate acestea, ci i-a trimis solii înapoi, fără să primească nici unul dintre cadourile sale. În regatul Iudeii și în cel al Arabiei, situația se înrăutățea mereu, atât datorită frământărilor de care erau bântuite, cât și faptului că nimeni nu era în stare să oprească năvala năpastelor. Dintre cei doi regi, unul nu era de fapt recunoscut, deci nici nu avea căderea să-i pedepsească pe nelegiuiți, în timp ce Herodes, care căzuse în dizgrația lui Caesar tocmai fiindcă se răzbunase prea repede, trebuia să îndure în tăcere toate batjocurile. Când a văzut că nu se mai terminau relele căzute pe capul lui, s-a hotărât să trimită o nouă solie la Roma, ca să încerce, cu ajutorul prietenilor și al rugămintelor, să recâștige favoarea lui Caesar. A încredințat această solie lui Nicolaos din Damasc.

CAPITOLUL X

1. Între timp, legăturile lui Herodes cu familia și cu fiii lui se înrăutățiseră din ce în ce mai mult, tulburările

întrecând orice măsură. Ceea ce nu trecuse neobservat nici mai înainte, anume că nenorocirile care sunt trimise de soartă asupra oamenilor amenință la fel de mult și de grav domniile, s-a adeverit cu prisosință. Năpastele s-au năpustit și au crescut atunci în următoarea împrejurare. Om de viță nobilă, dar nemernic, atras de plăceri și de linguşeli, totodată priceput să-și ascundă bine metehnele, lacedemonianul Eurycles¹ a cerut găzduire la curtea

¹ C. Iulius Eurycles a luptat împotriva lui Marcus Antonius, alături de Octavianus, care i-a dat cetățenia romană, încredințându-i cărmuirea Spartei sale natale.

363

lui Herodes și, prin darurile pe care i le-a oferit, primind altele mai mari în schimbul lor, a izbutit să câștige prietenia regelui prin manierele sale distinse. Deși oaspete al lui Antipater, el se ducea adesea la Alexandru, stând multă vreme în preajma lui, și pretindea că era un vechi tovarăș al lui Archelaus, regele Cappadociei. Se prefăcea că o cinstește pe Glaphyra și o lingusea în toate ocaziile, lua mereu aminte la orice spunea și făcea dânsa, ca s-o ponegrească, atrăgând astfel bunăvoința oamenilor față de calomni. A ajuns până acolo încât socotea drept prieten drag orice om cu care întreținea legături amicale, fără să mai frecventeze pe altul, spre a fi pe placul celui dintâi. Pe tânărul Alexandru l-a atras de partea lui și l-a convins că poate să-i destăinuie liniștit numai lui necazurile sale, fiindcă nu le va comunica nimănui. Așadar, Alexandru i-a destăinuit că-l durea faptul că propriul părinte se înstrăinase de el, a povestit despre ce pățise mama lui și despre Antipater, care își însușise întreaga putere, înlăturându-l de la onoruri și pe el, și pe fratele său. A spus că suportă greu toate acestea, mai ales că tatăl lor îi ura atât de mult încât refuza să mai ia masa împreună, cum s-ar fi convenit, și să le adreseze vreo vorbă. Asemenea mărturisiri erau de bună seamă răbufniri ale durerii tânărului. Eurycles i-a transmis lui Antipater cuvintele sale și i-a zis că n-a făcut-o ca să-i fie pe plac, căci situația i s-a părut atât de serioasă încât n-a putut păstra tăcerea, ca să-l apere pe Alexandru. Tot ce-a spus el nu i s-a părut lipsit de tâlc, vorbele sale ascunzând vădita dorință de-a face rău. În urma acestui gest, Antipater l-a socotit pe Eurycles prietenul său credincios și l-a răsplătit cu dărnicie, ca în atâtea rânduri, dar l-a sfătuit să dea la iveală totul lui Herodes. Auzind cuvintele rostite de Alexandru, care dovedeau răutatea acestuia, regele le-a crezut cu ușurință, și prin iscusita lui cuvântare Eurycles a izbutit să-l incite în așa măsură încât ura părintelui față de fiu a devenit implacabilă. Ea s-a arătat chiar cu prilejul acela: Herodes i-a dat numaidecât cincizeci de talanți lui Eurycles. De îndată ce i-a primit, el s-a dus la Archelaus, regele Cappadociei, și l-a laudat pe Alexandru, pretinzând că-i făcuse un mare bine lui Herodes prin faptul că-l împăcase cu fiul său. Prin șiretlicul lui, a stors bani și de la Archelaus, apoi a plecat mai înainte ca perversitatea lui să iasă la iveală. Deoarece nici măcar în

Lacedemona n-a încetat să fie șarlatan, după multe nelegiuiri a fost surghiunit și din patria lui.

2. Regele iudeilor nu s-a mai mulțumit ca până atunci să-și plece urechea la învinuirile aduse lui Alexandru și Aristobul, ci ura lui era atât de clocotitoare încât, dacă nu-i acuza nimeni, o făcea el însuși, cercetând pretutindeni și venind în întâmpinarea tuturor celor care aveau ceva să le reproșeze. I s-a spus astfel că și Evaratus din Cos a urzit împreună cu Alexandru o conspirație împotriva lui. Herodes a primit această veste cu o deosebită plăcere, la fel ca pe toate celelalte.

3. În vreme ce noi calomni roiau întruna în jurul lor și toate, ca să zic așa, se întreceau să ajungă mai repede la rege, ca să-l avertizeze asupra primejdiei ce-l păștea, una dintre ele le-a adus tinerilor cele mai mari daune. Herodes avea doi oșteni în garda regală, la care ținea mult, pentru trupeasca vigoare ca și pentru statura lor înaltă, anume Iucundus și Tyrannus. Căzuți în dizgrația regelui din pricina unei abateri, călăreau alături de Alexandru și, deoarece erau oameni iscușiți, fiind prețuiți ca atare, au primit aur și alte daruri. Au trezit astfel bănuiala regelui, care i-a tras la răspundere. După ce au rezistat multă vreme torturilor, în cele din urmă au recunoscut că Alexandru a vrut să-i convingă să-l ucidă pe rege atunci când acesta va merge să vâneze fiare sălbătice; le venea ușor să răspândească zvonul că el căzuse de pe cal, fiind străpuns de propria lui suliiță, așa cum era să i se întâmple chiar și mai înainte. Amândoi au mărturisit că aurul primit în dar fusese îngropat în grajdul cailor și l-au învinuit pe maestrul de vânatoare că le-a dat suliițe regești, primind armele de la slujitorii lui Alexandru, potrivit poruncii sale.

4. După aceea a fost prins și supus caznelor comandantul fortăreței Alexandrion, acuzat că făgăduise tinerilor să-i adăpostească în cetățuie și să le dăruiască vistieria regelui, aflată sub paza lui. Acesta n-a vrut să recunoască nimic. A venit însă fiul său, care a spus că așa stăteau într-adevăr lucrurile. Ca dovadă, a arătat un mesaj scris, pare-se, de mâna lui Alexandru, cu următorul conținut: „Dacă înfăptuim, cu ajutorul lui Dumnezeu, tot ce ne-am propus, venim la voi. Aveți însă grijă să ne primiți în fortăreață, așa cum ne-ați făgăduit”. După ce a văzut scrisoarea, Herodes nu s-a îndoit deloc că fiii săi puneau

364

^

365

la cale înlăturarea lui. Alexandru a spus atunci că secretarul regelui, Diophantus, îi imitase scrisul și că Antipater a plăsmuit scrisorica în scopuri dușmănoase. Știa acest Diophantes să imite cu abilitate scrierea oricui; a primit în cele din urmă pedeapsa cu moartea fiindcă a fost prins cu alte plastografii.

5. Pe cei ce, în timpul torturilor, își recunoscuseră vina, Herodes i-a adus în fața poporului la Ierihon, ca să-și înfieze feciorii. Mulțimea i-a ucis, aruncând cu pietre asupra lor. Aceasta era gata să tabere și asupra lui Alexandru și Aristobul, dacă nu s-ar fi împotrivit Herodes, care i-a trimis pe Ptolemeu și pe Pheroras să

stăvilească zelul poporului. A avut grijă să-și întemnițeze copiii și să-i țină sub pază strictă, pentru ca nimeni să nu ajungă la ei, și a pus sub observație fiecare faptă și vorbă a lor, făcându-i să nu se deosebească deloc de condamnații nelegiuiți și înspăimântați. Celălalt frate, Aristobul, era atât de îndurerat încât a căutat s-o înduplece pe Salomeea, mătușa și totodată soacra lui, să fie părtașă la nenorocirea lor, stârnindu-i ura împotriva celui care îi împilase prin următoarele vorbe: „Nu te simți în primejdie de moarte și tu, care poți să-i dezvălui tot ce se întâmplă aici lui Syllaes, trăgând nădejdea să te măriți cu el?” Salomeea a transmis numaidecât aceste vorbe fratelui ei. Acesta nu s-a mai putut stăpâni și a poruncit ca amândoi feciorii lui să fie înlănțuiți fără întârziere și, despărțiți unul de altul, fiecare să dezvăluie într-o scrisoare adresată lui Caesar toate nelegiuirile puse la cale împotriva părintelui lor. Ca atare, fiindcă așa li se cerea, tinerii au scris că nu au plănuit și nici n-au întins capcane tatălui lor, ci și-au pregătit doar fuga, neavând încotro, întrucât duceau o viață împovărată de suspiciuni și intrigi.

6. între timp a sosit din Cappadocia solul lui Archelaus, cu numele de Melas, unul dintre principii lui. Deoarece a vrut să dovedească dușmănia pe care i-o purta Archelaus, Herodes l-a adus din temniță pe înlănțuitul Alexandru și, privitor la plănuita lui fugă, l-a întrebat încotro și în ce fel vroia să plece. Alexandru i-a răspuns: la Archelaus, care îi promisese să-l ducă de la curtea lui la Roma. Împotriva tatălui său nu urzise însă nici o mârșăvie sau nelegiuire și toate ticăloșiile pe care adversarii lui i le-au pus în cărcă sunt niște minciuni sfruntate. Dacă Tyrannus și tovarășii lui ar mai fi trăit, și-ar fi dorit ca

366

aceștia să fie supuși unui interogatoriu mai temeinic, dar, din păcate, ei au pierit prea repede, din pricina lui Antipater, care și-a strecurat susținătorii în mulțime.

7. Ca urmare a spuselor sale, Herodes a poruncit ca Melas și Alexandru să fie duși la Glaphyra, fiica lui Archelaus, ca s-o întrebe dacă știa ceva de conspirația urzită împotriva lui Herodes. Au ajuns la dânsa și, de îndată ce l-a văzut pe Alexandru în lanțuri, Glaphyra s-a bătut cu pumnii în cap, consternată și cu inima năpădită de o tristețe atât de mare încât a izbucnit în plâns. Chiar și pe tânăr l-au podidit lacrimile, iar cei de față, martori la jalnica scenă, nu și-au mai dat multă vreme seama de ce veniseră acolo, nefiind în stare să spună sau să facă ceva. Când, în sfârșit, Ptolemeu (care fusese trimis cu această misiune) i-a poruncit femeii să spună dacă știa ceva în legătură cu faptele soțului ei, Alexandru a spus: „Cum să nu știe nimic făptura pe care o iubesc din tot sufletul, mama copiilor mei?” Atunci Glaphyra a zis cu glas tare: „Nu cunosc nici o nelegiuire de-a lui! Dar dacă ar trebui să mint cu bună-știință ca să-l salvez, sunt gata să recunosc orice!” Alexandru a adăugat: „Eu nu am urzit și nici tu nu cunoști vreo uneltire dintre toate cele care mi-au fost atribuite fără temei, în afară de faptul că noi am hotărât să fugim la Archelaus, iar de acolo să plecăm la Roma!” Recunoscând Glaphyra că așa stau lucrurile, lui Herodes i-a fost de-ajuns să se convingă de reaua-voință a lui Archelaus. Le-a încredințat lui Olympus și lui Volumnius niște scrisori și le-a poruncit ca, în călătoria lor pe mare, să facă un popas în insula Elaeusa, ca să înmâneze una dintre epistolele lui Archelaus și, declarându-l complice la conspirația fiului său, amândoi să-și continue navigația până la Roma. Dacă vor constata acolo că solia lui Nicolaos a fost încununată de succes și că Caesar nu mai era supărat pe el, să-i înmâneze acestuia cealaltă scrisoare, împreună cu dovezile trimise să confirme nelegiuirea tinerilor. Archelaus s-a disculpat însă de bănuiala pe care mărturia tinerilor o arunca asupra lui, recunoscând că a vrut să-i primească într-adevăr pe amândoi, dar o făcea în interesul lor și al părintelui lor, ca nu cumva mânia acestuia să-i lovească necruțător și să-i pedepsească pentru suspiciunile pe care le inspiraseră. Nu avea de gând să-i trimită la Caesar și nici nu promisese tinerilor ceva care să dovedească intențiile lui rele față de Herodes.

367

8. Când Olympus și Volumnius au ajuns la Roma, ei au avut prilejul să-i înmâneze scrisoarea lui Caesar, fiindcă acesta se împăcase între timp cu Herodes. Nicolaos și-a atins așadar țelul soliei sale în felul următor. De îndată ce a sosit la Roma și a fost primit la palat, și-a dat seama că nu trebuia să-și urmărească doar scopul pentru care venise, ci totodată să-l acuze pe Syllaes. Mai înainte de-a sta de vorbă cu ei, între arabi avuseseră loc certuri fâțișe, așa că unii dintre susținătorii lui Syllaes au trecut de partea lui Nicolaos și i-au dezvăluit toate nelegiuirile acestuia, aducându-i dovezi sigure privitoare la uciderea multora dintre oamenii de încredere ai lui Obodas; în timpul unei încăierări, ei reușiseră să-i răpească unele scrisori pe baza cărora puteau să-l înfunde. Socotind că această ocazie era binevenită, Nicolaos s-a hotărât s-o pună în slujba misiunii sale diplomatice, dornic să-l împace cu orice preț pe Caesar cu Herodes. Era sigur că, dacă ar fi pledat pentru faptele lui Herodes, n-ar fi trezit nici un interes; dar dacă îl acuza pe Syllaes, avea prilejul să apere mai bine cauza lui Herodes. L-a dat așadar în judecată, s-a fixat ziua procesului și, în prezența solilor lui Aretas, Nicolaos l-a învinuit printre altele pe Syllaes că a uneltit pieirea regelui său și a multor arabi și că a împrumutat sume mari, în scopuri necurate; l-a denunțat că a sedus femei nu numai în Arabia, ci și la Roma, adăugând că vina lui cea mai gravă era faptul că l-a înșelat pe Caesar, ascunzându-i adevărul despre faptele lui Herodes. Când a atins ultimul subiect, Caesar l-a întrerupt și i-a cerut ca despre Herodes să-i spună doar dacă regele a pătruns cu oastea lui în Arabia, unde a ucis două mii cinci sute de oameni, devastând țara și luând prizonieri. Nicolaos i-a răspuns că el poate să-i demonstreze prin suficiente dovezi că afirmațiile acestea sunt în parte neadevărate și în parte nu stau așa cum le-a aflat, așa că s-ar cuveni ca el să nu-și mai reverse supărarea pe Herodes. Surprins de spusele sale, Caesar a

devenit și mai atent când Nicolaos a menționat împrumutul de cinci sute de talanți, precum și zapisul care prevedea că, după trecerea sorocului, Herodes avea voie să ia zălog orice avere din întreaga țară arăbească. Vorbitorul a spus după aceea că așa-zisa incursiune n-a fost propriu-zis o expediție războinică, ci o îndrituită recuperare a unei datorii, deși Herodes n-a grăbit executarea ei

368

silită, chiar dacă garanția din zapis îi îngăduia acest lucru. A făcut-o după ce s-a dus de câteva ori la comandanții Siriei, Saturninus și Volumnius. În fața lor, la Berytus, împrecinatul a jurat pe norocul lui Caesar că în termen de treizeci de zile va plăti datoria și îi va preda pe supușii care fugiseră din regatul lui Herodes. Fiindcă Syllaeus nu a făcut nimic din ceea ce a promis, Herodes s-a dus din nou la cei doi comandanți și, primind de la ei dezlegarea de a-și recupera datoria prin zăloguri, abia atunci a pornit cu ai săi spre Arabia. Vorbitorul a adăugat: „Iată așadar expediția care a fost denumită război de actorii de tragedie! Cum poți să socotești război incursiunea legală făcută cu aprobarea dată de comandanții tăi pentru nerespectarea unui zapis, după ce au fost ofenșați nu numai ceilalți zei, ci chiar și numele tău, o, Caesar?! Mai rămâne să vorbesc și despre acuzațiile privitoare la prizonieri. Niște tâlhari trachoniți, la început patruzeci la număr, apoi și mai mulți, au fugit în Arabia, pentru a scăpa de pedeapsa lui Herodes. Ei au fost găzduiți de Syllaeus, care, aducând daune tuturor oamenilor, le-a atribuit un loc unde să stea și a primit o parte din prada adunată prin jafurile lor. Pe tâlharii aceștia s-a legat prin jurământ Syllaeus să-i predea chiar în ziua fixată pentru achitarea datoriei sale. El nu poate să aducă dovada că a mai fost luat din Arabia un singur om în afara tâlharilor și nici măcar toți aceștia, ci numai cei ce nu ajunseseră în ascunzătorile lor. Ca să te convingi singur că flecăreala despre prizonieri n-a fost decât pură calomnie, te rog, o, Caesar, să recunoști că mijlocul la care a recurs el ca să-ți stârnească mânia a fost o minciună gogonată. Pot să dovedesc că doar după ce oastea arăbească s-a năpustit asupra trupelor noastre și unul sau doi dintre cei care îl apărau pe Herodes și-au pierdut viața, abia atunci și nu mai înainte, regele a ripostat și în luptă a căzut astfel comandantul arabilor, Naceb, împreună cu cel mult douăzeci și cinci dintre oștenii săi, numărul lor însutit ajungând la două mii și cinci sute!”

9. Tulburat de acest discurs, Caesar s-a întors plin de mânie spre Syllaeus și l-a întrebat câți arabi au murit în realitate. În timp ce el dădea din colț în colț, dând vina pe cei care îl informaseră greșit, au fost supuse lecturii zapisul împrumutului, scrisorile comandanților și jalbele orașelor

369

–

J

păgubite de tâlhari. Caesar s-a edificat în așa măsură că până la urmă l-a condamnat la moarte pe Syllaeus și s-a reconciliat cu Herodes, regretând scrisorile mai aspre pe care i le adresase, atârnat de calomnii. Pe Syllaeus însuși l-a muștrat pentru că prin vorbele sale mincinoase îl făcuse să-și încalce îndatoririle prietenești față de un om drag. Pe scurt, el a fost trimis acasă, să-și respecte obligația de a-și plăti datoria și abia apoi să i se aplice pedeapsa cu moartea. Caesar nu-i era deloc favorabil lui Aretas, deoarece, fără să aștepte încuviințarea lui, își însușise puterea samavolnic. Era hotărât să-i dea Arabia lui Herodes, dar s-a răzgândit după ce a primit scrisoarea trimisă de rege. De îndată ce au aflat că Caesar se îmbunase iarăși, Olympius și Volumnius au socotit că se cuvenea ca, potrivit poruncii lui Herodes, să-i înmâneze acestuia scrisoarea și dovezile care adevereau ueltilirile fiilor săi. După citirea scrisorii, Caesar n-a mai fost de acord să dea al doilea regat unui părinte bătrân, aflat în conflict cu fiii săi. Ca atare, i-a primit în audiență pe solii lui Aretas, dar i-a dojenit pentru temeritatea stăpânului, care nu așteptase să primească domnia de la dânsul, apoi le-a acceptat darurile, recunoscându-l pe Aretas ca rege.

CAPITOLUL XI

1. După ce s-a împăcat cu Herodes, Caesar i-a scris că-l compătimește pentru că are asemenea copii pe care, dacă au urzit într-adevăr o crimă împotriva lui, se cuvine să-i trateze ca pe niște paricizi (căci el îi îngăduie să facă orice vrea); dar dacă n-au vrut decât să fugă, ei pot fi corijați pe altă cale, fără să se ajungă la pedeapsa extremă. Îl sfătuiește totodată ca judecata să aibă loc într-o întrunire ținută la Berytus, unde locuiesc mulți romani, convocându-i la ea pe comandanți și pe Archelaus, regele Cappadociei, precum și pe prietenii săi socotiți demni de această cinste, cu condiția ca sentința dată de aceștia să fie respectată. Despre toate acestea i-a scris așadar Caesar. Primirea scrisorii lui l-a bucurat mult pe Herodes, pe de o parte pentru că redobândise favoarea lui Caesar, pe de altă parte pentru că îi dădea libertatea să facă orice dorea cu fiii săi. Dar mă nedumerește faptul că, după ce mai întâi nenorocul l-a făcut să fie un părinte sever, totuși nu

atât de cutezător încât să-și condamne fiii la moarte, tocmai atunci când soarta lui s-a schimbat în bine, recăpătându-și încrederea de sine, în noua situație ura lui și-a pierdut cumpătul. I-a chemat la dezbateră procesului pe toți care i-au fost pe plac, dar nu și pe Archelaus: fie datorită dușmăniei pe care i-o purta, fie pentru că se temea că el se va împotrivi voinței sale.

2. După ce s-au adunat la Berytus comandanții și jurații convocați din celelalte orașe, Herodes i-a lăsat pe fiii săi (fiindcă n-a vrut să-i aducă la tribunal) într-un sat sidonian din preajma orașului, numit Platana, ca să-i poată chema oricând. A intrat singur în sala de judecată, cu o sută cincizeci de jurați, și, conform obiceiului, și-a înaintat acuzația, nu pentru a deplânge nenorocirea care se abătuse asupra lui, ci mai degrabă pentru a se înjosi ca părinte prin înfierarea fiilor săi. Tulburat din cale-afară, își susținea acuzațiile cu vehemență și gesturile sale arătau cu prisosință semnele unei mari mâinii și ale unei cruzimi cumplite. Nu permitea juraților să cunoască probele și să le cântărească, ci doar își apăra punctul de vedere, fapt compromițător pentru un tată aflat în litigiu cu fiii lui. A citit apoi documentele acuzatoare, care nu conțineau nici o dovadă palpabilă de complot sau uneltire, în afara fugii puse la cale de tineri și a unor grave ofense aduse părintelui lor, provocate însă de severitatea lui Herodes. Când a ajuns la acest subiect, el a strigat și mai tare, a dat amploare vorbelor și le-a pus în legătură cu presupusa conjurație, jurându-se că prefera să moară decât să le mai audă vreodată. În cele din urmă, a afirmat că, potrivit dreptului natural și încuviințării lui Caesar, el deține puterea, invocând legea străbună, care prevede ca, atunci când părinții își acuză fiul și pun mâna pe creștetul lui, cei din jur trebuie să pună mâna pe pietre și săucidă progenitura. Deși s-ar fi putut prevala de autoritatea lui paternă și regală, el preferă să aștepte verdictul juraților: aceștia nu sunt propriu-zis judecători (deoarece uneltirile sunt atât de evidente încât puțin a lipsit ca

370

371

el să cadă victimă fiilor săi), ci niște martori ai îndreptății lui indignări, sosiți la momentul potrivit, întrucât nimeni, nici măcar un străin, nu poate să asiste nepăsător la asemenea comploturi.

3. După ce regele a vorbit astfel, fără să-i aducă și pe tineri, ca să-și apere cauza lor, jurații și-au dat seama că el era prea furios, neputând fi vorba de moderație și împăcare, așa că i-au recunoscut deplina putere. Primul a cuvântat Saturninus, consulul de atunci, cu mare autoritate, care a avut o părere cumpătată, pe măsura rangului său. A spus așadar că îi socotește vinovați pe fiii lui Herodes, dar nu i se pare dreaptă condamnarea lor la moarte, deoarece el însuși are copii, pedeapsa capitală fiind prea aspră pentru toate greșelile pe care le comisese. De aceeași părere au fost și fiii lui (care erau delegații săi). În schimb, Volumnius s-a pronunțat pentru condamnarea la moarte a celor care au fost atât de nelegiuți cu tatăl lor. Ceilalți vorbitori, în marea lor majoritate, au avut o opinie asemănătoare, încât nimeni nu s-a mai îndoit că tinerii erau sortiți să moară. Curând după aceea, Herodes s-a îndreptat, împreună cu fiii lui, spre orașul Tyr, unde l-a întrebat pe Nicolaos, recent întors de la Roma, care era părerea prietenilor din cetatea romană despre copiii săi, povestindu-i mai întâi ce se întâmplase la Berytus. Nicolaos i-a răspuns că aceștia erau de părere ca, atâta vreme cât îi socotește niște nelegiuți pe fiii lui, el trebuie să-i pună în lanțuri, sub strictă supraveghere. Mai târziu, dacă vrea să-i sancționeze mai drastic, poate să le aplice pedeapsa cu moartea, lăsând impresia că a dat ascultare mai degrabă rațiunii, decât mâniei. Dacă însă vrea să fie mai îngăduitor față de tineri, n-are decât să-i elibereze, ca să nu-și atragă o nenorocire fără leac. Aceasta era opinia majorității prietenilor lui, care locuiau la Roma. Herodes a rămas multă vreme tăcut și îngândurat, apoi i-a poruncit să-l urmeze.

4. De îndată ce a sosit la Caesarea, mulțimea a și început să vorbească de copiii lui și pe cuprinsul regatului său supușii așteptau cu încordare să vadă ce-o să se întâmple cu aceștia. Toți se temeau că înrădăcinatele certuri de familie vor atinge punctul culminant și erau profund îndurerăți de jalnica soartă a tinerilor. Nimeni nu avea voie să scape un cuvânt necugetat sau să întreprindă ceva fără să se expună primejdiei și fiecare

372

trebuia să-și ascundă în suflet mila, întristat de fapta cumplită, dar păstrând tăcerea. Doar un bătrân oștean al regelui, cu numele de Teron, care avea un fiu de aceeași vârstă cu Alexandru, fiindu-i acestuia prieten de nădejde, spunea în gura mare tot ceea ce alții tănuiau în sine și nu se mai putea abține să cuvânteze adesea înaintea mulțimii, susținând că adevărul a pierit, dreptatea a dispărut din lumea largă, în schimb minciuna și răutatea prosperă și toate sunt atât de învăluite, încât păcătoșii nu-și mai recunosc nelegiuirile pe care le pricinuesc oamenilor. Slobodele cuvinte nu erau rostite fără ca el să-și primejduiască viața, dar dreptatea lor cucerea, oferind oricui prilejul să recunoască remarcabilul său curaj pentru jalnica lor vreme. De aceea, toate cuvintele sale erau ascultate cu multă plăcere de toți și, în pofida faptului că fiecare păstra tăcerea, încrederea lui era lăudată: așteptându-se la o nenorocire atât de mare, fiecare ar fi trebuit să vorbească liber, la fel ca dansul.

5. Cum era plin de curaj, Teron s-a dus la rege și a vrut să-i vorbească între patru ochi. Cererea fiindu-i îndeplinită, el a cuvântat astfel: „Nu mai pot îndura, o, rege, zbuciumul sufletului meu! Îți fac această mărturisire îndrăzneată, care-ți este folositoare în măsura în care îți seama de utilitatea ei, punându-mi viața în primejdie. Mai ești zdravăn la minte? Unde-i acum cugetul tău luminat, care te-a ajutat să împlinești atâtea fapte mărețe? Cum de-ai rămas oare fără rude și prieteni? Deși sunt de față, eu nu pot să-i socotesc rude și prieteni pe cei care

tolerează atâtea nelegiuiri într-un regat odinioară fericit. Chiar nu-ți dai seama ce faci? Ucizi doi tineri născuți de regeasca ta soție, înzestrați cu toate virtuțile, și-ți încredințezi bătrânețea unui singur fiu, care nu ți-a îndreptățit speranțele, sprijinindu-te pe rudele tale de sânge, condamnate de atâtea ori la moarte? Nu te gândești că, deși păstrează tăcerea, mulțimea îți vede păcatul și îți detestă infamia și că întreaga oștire, dar mai cu seamă comandanții, compătimesc soarta nefericiților tineri, urându-i pe autorii nenorocirii lor!" La început regele l-a ascultat fără să-și piardă deloc stăpânirea de sine; dar când Teron a vorbit deschis de nelegiuirea lui și de perfidia curtenilor săi, el s-a înfuriat. Teron n-a fost prevăzător și a întrecut măsura, abuzând de libertatea sa soldățească (căci n-a știut să se

373

oprească la momentul potrivit). Herodes s-a indignat atât de mult și a luat cuvintele sale drept jigniri în loc de sfaturi, încât atunci când a auzit de nemulțumirea oștenilor și de supărarea comandanților, a poruncit ca toți cei numiți de Teron și el însuși să fie puși în lanțuri și supravegheați.

6. De acest prilej s-a folosit un oarecare Tryphon, bărbierul regelui, care a venit la el să-i spună că Teron a vrut adeseori să-i convingă ca atunci când îl rădea pe Herodes, să-l ucidă cu briciul, pentru a-și atrage favoarea lui Alexandru, alegându-se cu o răsplată mare. Datorită vorbelor sale, regele a poruncit ca el să fie întemnițat împreună cu Teron și cu fiul său și să fie torturați. Întrucât Teron n-a recunoscut nimic, tânărul, văzându-și părintele supus caznelor grele, fără nici o speranță de salvare, dornic să-l scape de chinurile cumplite, i-a spus regelui că-i va dezvălui adevărul dacă îi va promite că îi va cruța de torturi pe el și pe tatăl lui. Când regele și-a dat cuvântul de onoare, el a zis că Teron urma să-l răpună pe rege cu mâna lui, lucru lesne de împlinit în cursul întâlnirii lor între patru ochi. După îndeplinirea planului, chiar dacă i se întâmpla vreun necaz, se acoperea de glorie, având asigurată răsplata lui Alexandru. În urma declarației sale, fiul și-a scăpat tatăl de cazne; nu se știe însă dacă el a spus adevărul sau a făcut-o împins de nevoie, ca să fie scutiți de chinuri și el și părintele său.

7. Chiar dacă înainte Herodes avusese totuși unele îndoieli în privința executării propriilor progeneruri, acum șovăielile nu mai ocupau nici un loc în sufletul lui și, refuzând toate sfaturile de îndreptare a situației, el s-a grăbit să-și ducă planul la îndeplinire. A adus într-o întrunire publică trei sute de comandanți învinuiți, așijderea pe Teron și pe fiul lui, împreună cu bărbierul care îi denunțase, punându-i sub acuzare pe toți. Poporul a aruncat asupra lor ceea ce a avut la îndemână, până ce i-a omorât. Alexandru și Aristobul au fost duși la Sebaste și strangulați pe loc din ordinul tatălui lor. Trupurile neînsuflețite au fost transportate la Alexandrion, unde au fost înmormântați alături de unchiul lor după mamă și de mulți alți străbuni.

8. Unora s-ar putea să nu li se pară băttor la ochi faptul că îndelung întreținuta ură a regelui a crescut în asemenea măsură încât să înăbușe în Herodes glasul naturii. Dar se cuvine pe

374

drept cuvânt să ne îndoim că tinerii au oferit temeinice motive pentru supărarea tatălui lor, stârnindu-l după aceea prin propria răutate din cale-afară, astfel ca mânia să-i devină implacabilă. Poate că Herodes era realmente atât de aspru și crud încât setea lui de glorie și de putere nu-i îngăduia să mai suporte pe nimeni în preajma lui, ca să poată face tot ceea ce dorea voința lui neclintită. Oare nu cumva și-a arătat aici influența destinul, care se dovedește mult mai puternic decât orice chibzuire prudentă? Credem îndeobște că faptele omenești sunt călăuzite de o necesitate stabilind dinainte ce-o să se întâmple, pe care o numim ursită, fiindcă fără de ea nu se împlinesc nimic. Socotesc că este suficient să deosebim această opinie de cea care admite o oarecare înrâurire asupra noastră, dar nu scutește pe nimeni de ispășirea proastelor sale moravuri, așa cum încă de mai înainte prevede cu înțelepciune legea noastră. Printre altele, există două vini imputabile fiilor lui Herodes: aroganța tinerească și fastul obârșiei regale, datorită cărora ei n-au dat ascultare părintelui lor, au fost nedrepți iscoditori ai faptelor și vieții sale, cu viclene suspiciuni, și nici n-au știut să-și strunească vorbele, oferind din ambele pricini adversarilor lor, gata oricând să-i spioneze, prilejul de a-i spune totul lui Herodes, ca să-i câștige bunăvoința. Nici tatăl n-a oferit temeinica scuză pentru nelegiuirea-i purtare față de propriii copii, căci n-a găsit convingătoarea dovadă a vinovăției lor, în stare să înlătore orice îndoială, justificându-și exterminarea odraslelor sale. Așadar, Herodes a ucis niște oameni cu înfățișare aleasă, instruiți în toate privințele, cărora nu le lipsea nici învățătura, nici exercițiul, fie în indeletnicirile vânătorești, fie în destoinicia războinică, fie în întreținerea conversației în felurite domenii. Ei erau versați în toate acestea, mai ales Alexandru, fiul cel mai mare. Chiar dacă îi condamna, ar fi fost de-ajuns să le cruțe viața, ținându-i înlănțuiți, sau să-i surghiunească undeva, în regatul lui, întrucât puterea romană îi oferea deplină siguranță și îl ocrotea de orice atac sau silnicie. Rapida lor executare, doar din dorința de a-și satisface o nestăpânită patimă, este dovada nelegiuirii sale cruzimi, cu atât mai mult cu cât a păcătuțit la o vârstă înaintată. Nici măcar nu are scuza că a șovăit să aplice sau a amânat execuția fiilor lui. Să faci o cumplită nelegiuire la prima răbufnire de mânie este o

375

faptă gravă, care se mai întâmplă uneori. Dar, după o matură chibzuință, după numeroase porniri și numeroase opriri, să accepți și să comiți în cele din urmă o asemenea crimă este dovada unui suflet sângeros și aservit răului. Același lucru l-a dovedit Herodes după aceea, când n-a mai cruțat nici ființele care îi erau dragi; chiar dacă nu meritau să inspire milă și au plătit pentru vina lor, cruzimea regelui n-a fost mai mică atunci când nu s-a abținut de la uciderea lor. Dar despre acestea vom vorbi în cele ce urmează.

CARTEA A XVII-A

376

CONȚINUTUL CĂRȚII A XVII-A

1. Cum Antipater a fost urât de întregul popor datorită uciderii fraților săi și cum, din același motiv, el a căutat să-i atragă de partea lui prin daruri mari pe protectorii lui din Roma, așijderea pe Saturninus, guvernatorul Siriei, și pe subordonații acestuia.
2. Cum Herodes, după ce a constatat că provincia Trachonitis nu se putea dezvolta în liniște din pricina deselor incursiuni ale arabilor, l-a chemat pe iudeul Zamaris, care părăsise Babilonul și se strămutase în Antiohia, dându-i un lăcaș în Trachonitis, ca să apere ținutul de atacurile arăbești.
3. Cum atunci când Herodes i-a adoptat pe fiii lui Alexandru și Aristobul și i-a logodit cu fiicele lui Pheroras, Antipater l-a convins să le mărite cu fiii lui și cum, după aceea, l-a atras pe Pheroras, slujindu-se de el ca să uneltească împotriva tatălui lui Antipater. Cum Salomeea, sora regelui, a descoperit complotul și l-a înștiințat pe fratele său. Ca atare, Herodes i-a interzis lui Antipater să se mai ducă la Pheroras, nu cumva să-i dezvăluie vreo taină. Cum acesta i-a încălcat ordinul nu fățiș, ci pe ascuns, regele nerămânând străin de fapta lui.
4. Cum Antipater s-a adresat prietenilor săi din Roma și i-a rugat să-i scrie tatălui său, îndemnându-l să-l trimită pe el la Roma cu

L

379

bani mulți. Aceștia l-au înduplecat pe Herodes, care și-a trimis fiul acolo.

5. Cum Antipater l-a convins pe Pheroras să-l otrăvească pe tatăl său Herodes, încredințându-i el însuși otrava lui Pheroras. Cum Herodes i-a poruncit lui Pheroras fie să-și repudieze soția, fie să părăsească regatul: acesta l-a ascultat bucuros și s-a retras în tetrarhia lui, unde a și murit după câtăva vreme.
  6. Soția lui Pheroras este învinuită de libertății acestuia că și-a otrăvit bărbatul. În cercetările sale, Herodes dă peste otrava pe care i-o pregătise Antipater și, prin intermediul torturilor, descoperă complotul lui Antipater.
  7. Îmbarcându-se la Roma, Antipater s-a întors la tatăl său. Acasă a fost acuzat de Nicolaos din Damasc, condamnat la moarte de tatăl său și întemnițat de Quintilius Varus, guvernatorul de atunci al Siriei, până când Caesar se va pronunța asupra celor întâmplate.
  8. Herodes trimite la Roma o solie privitoare la procesul lui Antipater; după aflarea acuzației, Caesar îl condamnă la moarte pe inculpat.
  9. Despre îmbolnăvirea lui Herodes și răscoala care a izbucnit datorită ei; felul cum au fost pedepsiți răsculații.
  10. Cum Antipater, crezând că a murit Herodes, și-a îndemnat paznicii să-l elibereze din temniță și cum, în urma acestui fapt, el a fost executat la ordinul tatălui său.
  11. Moartea lui Herodes și ce anume i-a lăsat moștenire lui Caesar prin testament; împărțirea regatului între cei trei fii ai săi și cum a fost numit Archelaus rege al Iudeei.
  12. Scrisoarea lui Herodes către oștire, dărnicia lui față de soldați și îndemnul adresat acestora
- 380
- de a rămâne credincioși fiului său Archelaus.
13. Înmormântarea lui Herodes în fortăreața Herodion și cum poporul s-a răzvrătit împotriva lui Archelaus în timpul unei sărbători. Cum Archelaus a ucis trei mii de răzvrățiți și împreună cu fratele său Herodes a navigat până la Roma, grija regatului fiind lăsată în seama mezinului Philippos.
  14. Cum Sabinus, împuternicitul lui Caesar în Siria, a pornit împotriva Hierosolyme și, recurgând la forță, a cerut administratorilor lui Archelaus să-i predea tezaurul lui Herodes și fortărețele. Cum administratorii lui Archelaus au incitat poporul să pună mâna pe arme și să-l asedieze pe Sabinus cu oastea lui în fortăreața Antonia. Cum Varus, de îndată ce a aflat despre asta, a venit la Hierosolyma cu trupe numeroase, l-a despresurat pe Sabinus și i-a pedepsit pe capii răscoalei, reinstaurând ordinea în Iudeea, după care i-a trimis lui Caesar o dare de seamă asupra celor întâmplate.
  15. Cum Caesar a autentificat testamentul lui Herodes și a recunoscut fiilor săi dreptul la succesiune.

Despre falsul Alexandru.

16. Cum Archelaus a fost reclamat de rudele sale lui Caesar, dar a ieșit biruitor, primind domnia. Cum după zece ani de jalnică cârmuire, în urma unei noi reclamații, a plecat în surghiun la Vienna și Caesar i-a transformat regatul într-o provincie. Cartea aceasta cuprinde un interval de paisprezece ani.

381

CAPITOLUL I

1. După ce și-a înlăturat din drum frații și și-a îndrumat tatăl spre culmea cruzimii, lăsându-l pradă mustrării de conștiință pentru executarea copiilor săi, Antipater n-a rămas cu mari speranțe pentru restul vieții sale. Chiar dacă scăpase de orice teamă în privința domniei, căci nu mai întâmpina concurența fraților săi, el a recunoscut totuși că, până la obținerea tronului, îl mai așteptau destule obstacole, fiindcă poporul îi purta o statornică ură. Ca și cum greutatea asta nu i-ar fi fost suficientă, o îngrijorare și mai mare îi inspirau oștenii, care erau foarte porniți împotriva lui, căci de fidelitatea acestora depindea siguranța tuturor conducătorilor, mai ales când poporul tindea să răstoarne starea lucrurilor din țară. Asemenea primejdii își atrăsese Antipater prin moartea propriilor frați. Totuși, el domnea împreună cu părintele său și nu ducea lipsă de nimic pentru a fi un rege adevărat. Avea mai mare trecere în fața lui, trădătoarea faptă pentru care merita mai degrabă să piară atrăgându-i favoarea regelui, ca și cum el și-ar fi acuzat frații de dragul siguranței lui Herodes și nu datorită urii pe care o purta acestora și propriului său tată. Acestea erau blestemățiile care îl preocupau, mai ales că Antipater făcea tot ce putea ca să-l înlătore din drumul său pe Herodes. Își închipuia că, procedând așa, nimeni nu va putea să-l tragă la răspundere pentru isprăvile sale și că Herodes nu va mai găsi un refugiu și nici nu va primi vreun ajutor atunci când Antipater se va declara dușmanul lui fățiș. Ura pe care o purta tatălui său îl îndemna să uneltească împotriva fraților lui și tocmai ea îl stimula să ducă la capăt ceea ce începuse. Moartea lui Herodes îi croia un drum sigur spre domnie: cu cât trăia mai mult, cu atât mai mare era primejdia să iasă la iveala intrigile urzite de el, având în părintele său un dușman înverșunat. De aceea nu-și

382

precupețea cheltuielile ca să-i câștige pe prietenii lui Herodes și prin mari binefaceri vroia să înlătore aversiunea oamenilor și căuta să-i atragă de partea lui îndeobște pe protectorii din Roma, trimițându-le daruri bogate, în primul rând lui Saturninus, guvernatorul Siriei. Antipater spera ca prin marile sale cadouri să și-i apropie pe fratele lui Saturninus și pe sora regelui, care se măritase cu cel mai bun prieten al lui Herodes. Printr-o dibace prefăcătorie, câștiga încrederea celor cu care avea de-a face, simulând o prietenie sinceră, și se pricepea de minune să-și ascundă ura pe care le-o purta. Nu și-a amăgit mătușa care îl cunoștea bine dinainte și n-a putut s-o păcălească, căci ea avea pregătite toate mijloacele cu care să-i preîntâmpine perfidia. O fiică a Salomeei fusese luată în căsătorie de unchiul după mamă al lui Antipater, chiar el fiind cel care pusese la cale această nuntă cu fosta soție a lui Aristobul; cealaltă fiică era măritată cu Callias, fiul actualului soț al Salomeei. Aceste încuscriri nu l-au făcut pe Antipater să-și dezvăluie mai puțin răutatea, nici n-au putut să-i stingă ura pe care o purta de mai înainte rudelor sale. Salomeea, dornică să se căsătorească din dragoste cu arabul Syllaeus, fusese constrânsă să se mărite cu Alexas de către Herodes, mai ales că în ajutorul lui venise Iulia, care o sfătuisse pe Salomeea să nu refuze această căsătorie, ca să nu stârnească dușmănia fățișă a lui Herodes. Acesta se jurase că n-o va mai iubi de-acum înainte dacă nu se mărita cu Alexas. Ea a urmat sfatul Iuliei și pentru că era vorba de soția lui Caesar, și pentru că era în interesul ei s-o facă. Tot în vremea aceea Herodes a trimis-o înapoi la tatăl ei pe fiica lui Archelaus, văduva lui Alexandru, și a restituit din veniturile lui zestrea ei, ca să evite orice neînțelegere între regi. 2. Copiii fiilor săi au fost crescuți cu mare grijă de Herodes (căci Alexandru a avut de la Glaphyra doi băieți, iar Aristobul de la Berenice, fata Salomeei, trei fii și două fiice). De câte ori prietenii veneau să-l viziteze, Herodes înfățișa musafirilor acești copii, deplângea soarta fiilor săi și se ruga ca barem nepoților să nu li se întâmple același lucru, ci să crească în virtute, în știință și în dreptate, recompensând astfel grija lui deosebită pentru educația lor. Când copiii au atins vârsta potrivită, el l-a logodit pe fiul mai mare al lui Alexandru cu o fiică lui Pheroras și pe un fiu al lui Aristobul cu o fiică a lui

383

Antipater, apoi a promis-o pe una din fiicele lui Aristobul unui fiu al lui Antipater și pe cealaltă fiică, propriului său fiu Herodes, pe care regele îl avea de la fata Marelui Preot. Căci la noi avem din moși-strămoși obiceiul ca un bărbat să aibă în același timp mai multe soții. Regele a logodit acești copii din mila lui față de orfani, pentru ca, prin înrudire, ei să atragă iubirea lui Antipater. Dar Antipater n-a încetat să le păstreze aceeași ură pe care a

avusese față de frații lui. Afecțiunea pe care le-o arăta tatăl său îl indigna pe Archelaus, fiindcă era convins că aceștia vor ajunge mai puternici decât frații lui, mai ales că, atunci când vor fi mari, Archelaus, grație rangului său regesc, va veni în sprijinul propriilor nepoți și una dintre orfane se va mărita cu fiul lui Pheroras, el însuși tetrarh. Cel mai mult îl supăra însă faptul că, datorită milei față de orfanii princieri și dușmăniei față de el, poporul nu pierdea nici un prilej ca să-i dezvăluie toată răutatea cu care își urmărise frații. Antipater a căutat așadar să-și determine părintele să anuleze ordinele date de el, argumentându-i că era primejdios ca orfanii să devină atât de puternici prin încheierea acestor legături de rudenie, înduplecat de rugămințile lui Antipater, Herodes și-a schimbat hotărârea, permițând ca Antipater să se căsătorească cu fiica lui Aristobul și fiul lui Antipater cu fiica lui Pheroras. În felul acesta au fost schimbate logodnele, contrar voinței regelui.

3. În vremea aceea, Herodes avea nouă soții: mai întâi pe mama lui Antipater și pe fata Marelui Preot, care i-a dăruit un fiu purtându-i numele; apoi pe fiica fratelui său și pe una dintre fiicele surorii lui, de la care nu a avut copii. Între soțiile sale era o samariteancă, zămislitoarea lui Antipas și Archelaus, precum și a unei fiice, Olympias, măritată după aceea cu fiul fratelui său Josephus. Antipas și Archelaus au fost crescuți la Roma de către un prieten bun. S-a căsătorit și cu Cleopatra din Hierosolyma, mama fiilor săi Herodes și Philippos, ultimul fiind și el crescut la Roma. Din șirul soțiilor sale a făcut parte și Pallas, care l-a născut pe fiul său Phasael. În afara acestora, i-au mai fost soții Phaedra și Elpis, de la care a avut două fiice: pe Roxana și pe Salomeea. Când privește fiicele sale mai vârstnice, surorile bune ale fiul său Alexandru, pe cea a cărei mână fusese refuzată de Pheroras a măritat-o cu nepotul de soră Antipater, iar pe cealaltă, cu nepotul de frate Phasael.

384

L

CAPITOLUL II

1. Din dorința lui de a-și asigura liniștea din partea trachoniților, Herodes a hotărât atunci să întemeieze în mijlocul ținutului lor un târg care să nu rămână mai prejos de un oraș, împământinind acolo niște iudei, ca să-i apere țara împotriva năvălitorilor și să-i atace din imediata apropiere pe dușmani cu prilejul surprinzătoarelor lor incursiuni de jaf. Între timp a prins de veste că un iudeu din Babilonia, însoțit de cinci sute de călăreți, cu toții fiind deopotrivă destoinici arcași, precum și de un alai de o sută de rude, a trecut Eufratul și a poposit în orașul sirian Daphne, în apropierea Antiohiei, iar Saturninus, comandantul de atunci al provinciei, i-a adăpostit în localitatea numită Valatha. L-a chemat la el, împreună cu ceata însoțitorilor lui, și a promis că-i dă o bucată de pământ în toparhia Batanea (învecinată cu Trachonitis), ca să locuiască acolo, apărându-l de dușmani. I-a zis că vrea să-i dea regiunea fără să-i ceară dări, să și-o facă vatră statornică, scutit de orice bir și de angaralele care se cer pentru cultivarea pământului.

2. Atras de aceste promisiuni, Babilonianul a venit și a ocupat bucata de pământ, unde a construit o fortăreață și un târg pe care l-a denumit Bathyra. Acest bărbat era un apărător atât al locuitorilor împotriva trachoniților, cât și al iudeilor care veneau din Babilonia la Hierosolyma, ca să aducă jertfe, ocrotindu-i de jafurile tâlharilor trachoniți. Ca atare, i s-au alăturat mulți oameni, mai ales cei care cinsteau toate datinile străbune ale iudeilor. De aceea regiunea a devenit foarte populată, datorită faptului că garanta siguranța și scutirea de orice biruri, barem câtă vreme a mai trăit Herodes. Fiul său Philippos, care a ajuns la domnie după dânsul, a impus locuitorilor pentru scurtă vreme dări neînsemnate. Agrippa cel Mare și fiul său, care purta același nume, i-au oprimat mult, fără să le răpească totuși libertatea. Când au ajuns să dețină puterea, romanii au respectat demnitatea și libertatea localnicilor, dar le-au impus biruri mari și i-au asuprit. Dar despre acestea voi vorbi pe îndelete la momentul potrivit.

3. Când Zamaris Babilonianul, chemat de Herodes să

385

stăpânească ținutul, și-a dat obștescul sfârșit, după ce a avut o viață glorioasă, el a lăsat în urma lui copii buni, în primul rând pe Jakim, renumit pentru vitejia lui, cel care și-a deprins babilonienii cu arta călăriei: un escadron recrutat din rândurile acestor luptători a fost folosit de către regi drept gardă de corp. Când și Jakim a murit la adânci bătrânețe, urmaș i-a devenit fiul său Philippos, bărbat energic care s-a ridicat prin vitejia lui deasupra celorlalți conducători. De aceea el a câștigat încrederea, prietenia și statornica prețuire a lui Agrippa: oastea pe care o întreținea regele era mereu instruită în meșteșugul războiului de el, atribuția lui fiind s-o conducă în fiecare expediție.

4. Ca să revenim la ceea ce am spus despre Herodes, toate treburile statului încăpuseră pe mâinile lui Antipater, care avea posibilitatea să facă orice poftea, cu asentimentul părintelui său, acesta punându-și depline speranțe în bunăvoința și devotamentul iui. Fiul a cutezat să-și atribuie puteri sporite, deoarece știa să-și ascundă caracterul

perfid față de tatăl său, pe care îl convingea lesne prin cuvintele lui. Ajunsese astfel să-i înspăimânte pe toți nu atât prin marea lui autoritate, cât mai ales prin răutatea mascată cu abilitate. Slujitorul lui cel mai credincios era Pheroras și el însuși se sluzea de Pheroras, pe care Antipater îl prinsese într-o capcană întinsă cu ajutorul femeilor. Pheroras era aservit propriei soții, soacrei și cumnatei sale, chiar dacă le ura pentru nedreptățile făcute fiicelor lui nemăritate. El se împăca totuși cu această situație și nu putea să facă nimic fără ajutorul acestor femei, omul fiind prins în mrejele lor, deoarece ele se înțelegeau perfect în toate privințele și se ajutau reciproc. Chiar și Antipater li se supunea, fie din vina lui, fie de dragul mamei sale: căci cele patru femei susțineau același lucru. Așadar, între Pheroras și Antipater a izbucnit o ceartă aparentă din următoarea pricină. Sora regelui li s-a împotrivit, a dibuit întreaga înțelegere și, pricepând că această concordie îi aducea daune lui Herodes, n-a șovăit să-I înștiințeze. Când cei doi și-au dat seama că prieteșugul lor îi displăcea profund regelui, au hotărât să nu mai întrețină relații bune în public, ci să simuleze ura și antipatia reciprocă, mai ales în prezența regelui sau a unui curtean, care să-i spună ce s-a întâmplat între ei, urmând ca întâlnirile lor să aibă loc de-acum înainte în mare taină. Ei au și făcut ceea ce și-au propus. Pentru

386

Salomeea n-a rămas un secret ceea ce puneau amândoi la cale, nici n-a fost străină de scopurile pe care le urmăreau în realitate: le-a spionat pe toate și, adăugând multe înflorituri, i-a înfățișat fratelui ei tainicele întâlniri, chiolhanurile și misterioasele consfătuiri care, potrivit spuselor sale, nu aveau de ce să rămână ascunse dacă nu urzeau pieirea lui. În fața lumii ei apăreau acum dezbinați și își aruncau unul altuia tot felul de ocări jignitoare; de îndată ce se sustrăgeau privirilor mulțimii, amândoi se înțelegeau de minune și, rămași singuri, își făureau planurile ca niște prieteni buni, fără a șovăi să pună la cale comploturi împotriva celor de care căutau să se ascundă prin înțelegerea lor prealabilă. Salomeea a descoperit totul și, la prima ocazie, își informa cu conștiinciozitate fratele, care știa și el câte ceva, dar nu cuteza să întreprindă nimic, fiindcă nu punea prea mare temei pe spusele surorii sale. În rândurile iudeilor se cuibărise o sectă ai cărei adepți susțineau că-și însușiseră o profundă cunoaștere a legilor străbune și că se bucurau de dragostea lui Dumnezeu, reușind să atragă femeile de partea lor. Ei erau fariseii care îndrăzneau să se opună cu îndârjire regilor, sfidători și gata oricând să-i înfrunte fățiș și să-i păgubească. Întregul popor juruise că se vor supune lui Caesar și regelui lor, aceștia n-au depus jurământul de credință, numărul lor ridicându-se la vreo șase mii. Ca atare, regele i-a amendat și soția lui Pheroras a plătit amenda în locul lor. În semn de recunoștință față de binefacerea ei, fariseii (care pretindeau că suflul divin îi ajută să ghicească viitorul) i-au prezis că prin vrerea lui Dumnezeu Herodes și urmașii lui vor pierde puterea, care îi va reveni ei, lui Pheroras și copiilor lor. Regele a aflat acest lucru (care nu putea să scape Salomeei), împreună cu faptul că ei îi corupseseră și pe unii dintre curtenii săi. De aceea, Herodes i-a executat pe cei mai mulți dintre fariseii învinuiți, pe eunucul Bagoas și pe pajul Carus, socotit drept cel mai frumos băiat din vremea aceea. I-a ucis pe toți slujitorii de la curtea lui care se încrezuseră în vorbele fariseilor. Bagoas fusese ademenit de ei fiindcă i se prezisese că va fi numit părinte și binefăcător de cel ce va deveni rege potrivit profeției lor. Acest rege va avea întreaga putere în mâinile sale și Bagoas va fi în stare să se unească iarăși cu o femeie și să zămislească copii.

387

CAPITOLUL III

1. După ce i-a pedepsit pe fariseii vinovați, Herodes și-a convocat prietenii la o adunare unde a acuzat-o pe soția lui Pheroras și s-a plâns de temeritatea acestei femei care își jignise fetele, lăsându-le nemăritate, întrucât consideră fapta ei o injurie la adresa lui. Dânsa a provocat dihonnia dintre el și fratele lui, a spus regele, căci atât prin fapte, cât și prin vorbe a stârnit cum a putut dușmănia dintre ei și a plătit amenda pe care o primiseră fariseii, nefiind străină de orice s-a petrecut la curte. Pheroras ar face bine ca, fără să mai aștepte rugămintea sau avertismentul lui, să repudieze singur această femeie, care n-a semănat între ei decât sămânța vrajbei. Regele a zis în încheiere: „Acum, dacă mai ai pretenția să păstrăm legăturile frățești, desparte-te de această nevestă. Doar așa poți să-mi fii frate bun și să te mai bucuri de afecțiunea mea!” Deși profund mișcat de vorbele lui Herodes, Pheroras i-a răspuns că nu poate renunța la dreptul lui de frate al regelui și nici să-și refuze iubirea soției sale: preferă să moară decât să trăiască fără scumpa lui soție. Oricât de jignit se simțea, Herodes și-a înăbușit furia împotriva lui Pheroras, dar le-a interzis lui Antipater și mamei sale să mai stea de vorbă cu Pheroras, sau să se întâlnească cumva cu soția acestuia. Amândoi au făgăduit solemn să-i respecte porunca, ceea ce nu înseamnă deloc că ei nu s-au mai întâlnit neori cu Pheroras și n-au mai petrecut împreună cu dânsul. S-a răspândit zvonul că Antipater avea întâlniri clandestine cu soția lui Pheroras, puse la cale de mama lui Antipater.

2. Nevoit să ia măsuri de prevedere, fiindcă se temea să mai stârnească mânia tatălui său, el însuși a scris prietenilor săi din Roma să-l îndemne pe Herodes să-l trimită cât mai repede la Caesar pe Antipater. Așa a și făcut Herodes: l-a expediat acolo nu numai cu cadouri bogate, ci și cu testamentul său, care prevedea ca după moartea lui să-i urmeze la tron Antipater și, în eventualitatea că acesta se va stinge din viață înaintea lui, fiul său Herodes, născut de fiica Marelui Preot. În același timp cu Antipater, a sosit la Roma și arabul Syllaues, care nu făcuse

388

nimic din ceea ce îi poruncise Caesar. Antipater i-a adus tot acuzațiile pe care le formulase deja Nicolaos. Chiar

și Aretas a înaintat împotriva lui Syllaesus plângerea că asasinase la Petra, fără porunca lui, mulți bărbați de vază, mai ales pe Soemus, demn de prețuirea tuturor pentru neasemuita lui destoinicie, la care se adaugă și Fabatus¹, slujitorul lui Caesar. Ultima acuzație se întemeia pe următoarea împrejurare. Herodes avea în garda lui de corp pe un anume Corinthus, care se bucura de încrederea lui. Pe acesta l-a înbiat cu sume mari să-i facă de petrecanie lui Herodes, iar el s-a învoit. Chiar de la Syllaesus a aflat despre complot Fabatus și l-a anunțat pe rege. Herodes l-a arestat pe Corinthus, care, după ce a fost supus caznelor, și-a recunoscut întreaga vină. În urma denunțului lui Corinthus, el a mai înșfăcat doi arabi, dintre care unul era șef de trib, iar altul, prietenul lui Syllaesus. Supuși torturilor, și aceștia au mărturisit că veniseră ca să-l încurajeze pe Corinthus, spre a nu da înapoi, făgăduindu-i să-l ajute la înfăptuirea crimei, dacă era nevoie. Herodes i-a înfățișat toate acestea lui Saturninus, care i-a expediat la Roma.

3. Deoarece Pheroras continua să rămână credincios soției sale, Herodes i-a poruncit să plece din regatul lui. El s-a retras bucuros în tetrarhia sa, făcând solemnul jurământ că nu se va întoarce la curte mai înainte de a primi vestea morții lui Herodes. Atunci când regele s-a îmbolnăvit și l-a rugat să vină la căpătâiul său, întrucât voia să-i încredințeze unele sarcini cu limbă de moarte, Pheroras nu l-a ascultat, nevrând să-și încalce jurământul. Herodes nu a imitat pilda dată de fratele său, ci și-a schimbat hotărârea luată anterior și, după ce Pheroras a căzut la pat, s-a dus să-l vadă, fără să fie chemat. De îndată ce el a murit, Herodes l-a pus pe năsălie și l-a dus la Hierosolyma, unde l-a înmormântat cu pompă, proclamând un mare doliu în rândul poporului. În pofida faptului că era plecat la Roma, această moarte a marcat începutul nenorocirilor lui Antipater, căci Dumnezeu l-a pedepsit în sfârșit pentru fratricidul său. Voi depăna pe îndelete întreaga poveste, pentru ca oamenii din generațiile viitoare să se convingă că, în viața tuturor, virtutea iese mereu biruitoare.

¹ Fabatus era administratorul local al vistieriei lui Caesar și fusese corupt de Herodes să-l părăsească pe Syllaesus, trecând de partea lui.

389

L

CAPITOLUL IV

1. După moartea și înmormântarea lui Pheroras, doi dintre libertii săi, care îl prețuiseră mult pe răposat, au venit la Herodes și l-au rugat să nu lase nerăzbinată pieirea propriului frate, ci să facă cercetări privitoare la jalnicul lui sfârșit. Aceste vorbe au atras atenția regelui (căci ele păreau demne de toată încrederea). Libertii spuneau că, cu o zi înainte de îmbolnăvirea lui, Pheroras cinase la soția lui și la masă i s-a servit o otrăvă amestecată în mâncare, din care i s-a tras moartea. Această otrăvă fusese procurată de o femeie din Arabia, chipurile ca o băutură fermecată de dragoste (de aceea i se zice filtru), în realitate, ca să-l înlătore din drum pe Pheroras. Arăboaicele sunt foarte pricepute în prepararea leacurilor vrăjitoarești. Despre femeia acuzată se știa sigur că întreținea legături cu o foarte bună prietenă a lui Syllaesus; așijderea, că mama și sora soției lui Pheroras se duseseră la ea, s-o convingă să le vândă otrava, întorcându-se la casa lor cu o zi înainte de cina fatală. Indignat de dezvăluirile acestea, Herodes a supus caznelor sclavele acelor femei și pe câteva libere; n-a aflat nimic de la ele, întrucât nimeni n-a recunoscut ceva, până când, în sfârșit, una dintre roabe, doborâtă de torturi, a strigat că-l roagă pe Dumnezeu să hărăzească asemenea chinuri mamei lui Antipater, care poartă vina tuturor nenorocirilor. Asta l-a determinat pe Herodes să supună femeile la cazne mai grele și astfel toate au ieșit la iveală: chiolhanurile și întâlnirile clandestine, secretele încredințate de el însuși doar lui Antipater, care le trădase femeilor lui Pheroras (de pildă, Antipater primise în taină de la tatăl său o sută de talanți în schimbul promisiunii de a nu se mai întâlni cu Pheroras), ura pe care o purta părintelui său Antipater, plângându-se mamei lui că Herodes trăiește prea mult în timp ce el îmbătrânește, astfel încât, chiar dacă va ajunge să domnească, n-o să mai aibă nici o plăcere. Zicea că, pe de o parte, avea mulți frați, pe de altă parte, frații aveau feciori pe care îi creșteau în speranța că ei vor fi urmașii lui Herodes, clătînând nădejtile sale; chiar și acum, dacă i se întâmpla vreo nenorocire, fratele și nu fiul său urma pe

390

tronul lui Herodes. De asemenea, tot Antipater deplângea cumplita cruzime a regelui și uciderea fraților lui, susținând că teama de a nu avea aceeași soartă i-au făcut pe el să plece la Roma și pe Pheroras să se retragă în tetrarhia lui.

2. Toate acestea se potriveau cu spusele surorii lui Herodes și numeroasele informații aduse de femei înlăturau orice îndoială în privința lor. Întărindu-și convingerea că în uneltirea lui Antipater era implicată și Doris, mama lui, regele i-a luat înapoi toate bijuteriile, valorând nespuse de mulți talanți, apoi a alungat-o din palat, și cu soția lui Pheroras s-a purtat prietenos. Mânia regelui față de fiul său a fost ațâțată mai ales de samariteanul Antipater, administratorul lui Antipater, fiul regelui, care, torturat în timpul anchetei, a mărturisit, printre altele, următorul fapt: Antipater a procurat o băutură mortală pe care i-a încredințat-o lui Pheroras și i-a dat sarcina s-o ofere regelui în timp ce el va fi plecat din țară, ca să nu cadă nici o bănuială asupra persoanei sale. Această otrăvă fusese adusă din Egipt de Antiphilus, unul dintre prietenii lui Antipater, și Theudion, unchiul dinspre mamă al lui

Antipater, a înmânat-o lui Pheroras; și așa a ajuns ea la soția lui Pheroras, soțul însuși dându-i sarcina s-o păstreze cu mare grijă. Când regele a luat-o la întrebări, soția lui Pheroras a recunoscut totul și, părăsind încăperea, să aducă, chipurile, otrava cerută, ea s-a aruncat de pe acoperiș, dar a căzut în picioare și n-a murit. De îndată ce femeia și-a revenit, regele i-a promis iertarea atât ei, cât și slujitorilor, dacă nu va ascunde nici o fărâmă de adevăr, amenințând-o cu cele mai cumplite torturi dacă va trece ceva sub tăcere. Ea s-a jurat că va înfățișa lucrurile așa cum s-au petrecut și s-a ținut de cuvânt, rostind întregul adevăr, după opinia celor mai mulți, atunci când a spus următoarele: „Antiphilus a adus din Egipt otrava obținută de la fratele lui, care e medic. Apoi Theudion a adus-o la noi și mie mi-a dat-o în păstrare Pheroras, veninul fiind pregătit de Antipater pentru tine. Când Pheroras zăcea bolnav și tu ai venit să-l îngrijești, văzând solitudinea ta, și-a pierdut curajul, m-a chemat la patul său și mi-s zis: «Nevastă, află că Antipater m-a ademenit prin vrăji atunci când m-a înduplecat să-lucid pe părintele său și fratele meu, dându-mi otrava pe care trebuia s-o folosesc în acest scop. Dar acum, deoarece fratele meu mi-a dovedit cu

391

L

prisosință că vechea lui dragoste față de mine n-a scăzut deloc, iar eu simt că nu mai am mult de trăit, nu vreau să întinez cu un fratricid duhul străbunilor mei, așa că du-te și adu-mi otrava, ca s-o arzi pe loc în fața ochilor mei!» M-am grăbit s-o aduc, ca să-i îndeplinesc porunca numaidecât, și am ars cea mai mare parte a otrăvii, păstrând numai oleacă din ea, pentru ca, după moartea lui Pheroras, s-o folosesc dacă regele va fi prea aspru cu mine și să-mi curm singură viața!" După ce a grăit așa, a adus fiola cu otravă. Și fratele lui Antiphilus, și mama lui, supuși caznelor, au spus același lucru și au recunoscut fiola. Chiar și fiica Marelui Preot, soția regelui, a fost acuzată că știa toate acestea, dar a tăinuit nelegiuirea. De aceea, Herodes a repudiat-o și a șters numele fiului ei din testamentul unde el era trecut ca urmaș la tron. Apoi l-a destituit din funcția de Mare Preot pe socrul său Simon, fiul lui Boethos, și a acordat această cinste lui Matthias, fiul lui Theophilos, originar din Hierosolyma. 3. între timp a sosit de la Roma Bathyllus, libertul lui Antipater, și, din caznele la care fusese supus, a reieșit că adusesse cu el otravă, pe care urma s-o transmită mamei lui Antipater și lui Pheroras, pentru ca, în cazul când prima n-a avut efect asupra regelui, cea de-a doua să-l dea gata. Au sosit de la Roma și niște scrisori de la prietenii lui Herodes, trimise la sugestia și rugămintea lui Antipater, în care Archelaus și Philippos erau acuzați că-și învinuiau tatăl de uciderea lui Aristobul și Alexandru, deplângând pieirea lor; amândoi își exprimau deschis temerea că părintele lor îi va chema acasă numai cu intenția ca și ei să aibă același sfârșit. Antipater a obținut de la prietenii lui susținerea acestor calomnii cu ajutorul unor sume mari de bani. Antipater însuși a trimis tatălui său o scrisoare în care le aducea grave învinuiri fraților săi, dar în același timp îi scuza, invocând că erau niște copii și atribuia vorbele lor vârstei crude. În această vreme, el a continuat să se judece cu Sillaeus și, pentru a-i atrage de partea lui pe bărbații de vază, le-a dăruit strălucite podoabe, valorând două sute de talanți. Surprinzător rămâne faptul că, în răstimpul celor șapte luni de absență, el n-a avut nici cea mai vagă bănuială privitoare la ceea ce se petrecea în Iudeea. Explicația constă în strășnicia cu care erau supravegheate drumurile și în ura oamenilor față

de Antipater: nimeni nu era dispus să se ocupe de siguranța lui și cu atât mai puțin să-și riște viața pentru el.

CAPITOLUL V

1. Când Antipater i-a scris din nou că și-a terminat toate treburile și că se va întoarce în curând acasă, Herodes, fără să-și trădeze mânia, i-a răspuns, poruncindu-i să plece neîntârziat la drum, ca să nu i se întâmple vreun necaz în timpul absenței lui. S-a referit în treacăt la nemulțumirea față de mama lui și i-a promis că, după ce se va întoarce el, își va retrage plângerea împotriva ei. Pe toate căile, Herodes căuta să-și manifeste părinteasca dragoste, ca să nu trezească suspiciunea lui Antipater, făcându-l să nu-și grăbească plecarea, ci să rămână la Roma, unde putea să stea la pândă și să uneltească împotriva regelui. Antipater a primit această scrisoare în Cilicia, după ce la Tarent a primit vestea morții lui Pheroras. Știrea l-a întristat mult, nu pentru că-l iubea pe Pheroras, ci datorită faptului că acesta nu-și îndeplinise promisiunea de a-l ucide pe Herodes înainte de a muri el însuși. Când a debarcat la Celenderis în Cilicia, a început să aibă îndoieli în privința întoarcerii în patrie, căci alungarea mamei lui îl îngrijora foarte mult. Unii dintre prieteni îl sfătuiau să aștepte undeva desfășurarea evenimentelor, alții îl îndemnau să se întoarcă grabnic acasă. Doar dacă era prezent putea să respingă acuzațiile care i se aduceau, în timp ce absența lui sporea curajul calomniatorilor. Convins de acest argument, și-a continuat călătoria și a acostat în portul ce se cheamă Sebaste, construit cu mari cheltuieli de Herodes și denumit de el Sebaste în cinstea lui Caesar'. Aici și-a putut da seama Antipater de nenorocirea care îl aștepta, întrucât nu l-a întâmpinat nimeni, n-a venit nimeni să-l salute, în timp

¹ Limanul lui Augustus, portul orașului Caesarea maritimă.

392

393

ce la plecare primise toate urările de drum bun. în schimb acum, deoarece nu era împiedicat de nimeni, poporul îl afurisea, convins fiind că va fi pedepsit pentru uciderea fraților lui.

2. în vremea aceea se afla la Hierosolyma Quintilius Varus², trimis ca succesori al lui Saturninus la cărmuirea Siriei; venise la rugămintea lui Herodes, ca să discute situația din țara sa. în timpul consfățuirii, a sosit Antipater, străin de evenimentele petrecute în lipsa lui. S-a înfățișat la palat în veșminte de purpură. Portarii l-au lăsat să intre, dar i-au oprit pe prietenii lui. Tulburat de această măsură, el și-a dat seama ce-l aștepta, mai ales că, atunci când s-a dus să-și îmbrățișeze tatăl. Herodes l-a oprit, învinuindu-l că-și ucisese frații și atentase la viața părintelui său, apoi l-a anunțat că Varus va veni a doua zi ca să asculte plângerea și să judece toate faptele sale. La aflarea nenorocirilor căzute din senin, cu sufletul zdrobit de mărimea acestora, Antipater a plecat și s-a întâlnit cu mama și cu soția lui (fiica lui Antigonos, cel ce domnise în Iudeea înainte de Herodes), care l-au pus la curent cu toate evenimentele, lăsându-l să-și pregătească apărarea.

3. în ziua următoare și-au ocupat locurile în sala de judecată Varus și regele, alaiul de prieteni ai amândurora, rudele lui Herodes și sora lui, Salomeea; erau de față toți descoperitorii complotului, cei ce fuseseră supuși torturilor, precum și slujitorii mamei lui Antipater, care fuseseră prinși de curând, având asupra lor o scrisoare cu următorul mesaj: „Nu te întoarce acasă, căci tatăl tău a aflat tot ce ai pus la cale împotriva lui și nu ți-a rămas altceva de făcut decât să fugi și să-ți cauți adăpostul la Caesar, ca să nu încapi pe mâinile regelui”. La început, Antipater s-a aruncat la picioarele părintelui său și l-a rugat să nu-l condamne după niște păreri preconcepționate, ci să-i asculte apărarea ca un tată, rămânând integru. Herodes i-a cerut să-și ocupe locui în mijlocul adunării și a deplâns soarta copiilor zămislți de el, care i-au pricinuit atâtea suferințe, chiar mai înainte ca nelegiuirea lui Antipater să-i întunece bătrânețea. Apoi a amintit câtă osteneală și-a dat să-și crească și să-și educe odraslele, câte comori nu le-a dăruit la momentul potrivit, oricând și le-au dorit, iacându-le

¹ Publius Quintilius Varus (46 î.e.n.-9 e.n.), favorit al lui Augustus. care l-a numit guvernator al Siriei (6-4 î.e.n.) după C. Sentius Saturninus (9-6 î.e.n.).

394

toate plăcerile. Drept recunoștință n-a avut parte decât de uneltirile prin care ei îi puneau în primejdie viața, doar ca să-i smulgă mișelește domnia, mai repede decât hotărâse soarta, decât îngăduiau legile naturii sau voința tatălui lor. Se minuna singur de avântul speranțelor lui Antipater și de curajul cu care n-a șovăit să meargă atât de departe pe calea infamiei. Era urmașul tronului menționat în testament și încă din timpul vieții tatălui său nu rămânea mai prejos decât dânsul prin strălucire și prin putere, de vreme ce avea un venit anual de cincizeci de talanți, primind trei sute de talanți bani de drum pentru călătoria lui la Roma. Regele i-a mai reproșat lui Antipater calomnierea fraților săi, pe care îi imită prin propria-i nelegiuire, dacă aceștia au fost într-adevăr vinovați, iar dacă n-au avut nici o vină, nu s-a sfiit să-i ponegrească, deși erau rude de sânge. Tot ceea ce știe despre condamnați, el a aflat doar din gura lui Antipater și n-a luat nici o hotărâre în privința lor fără să-i ceară părerea. îi absolvă așadar de orice vină pe amândoi, întrucât moștenitorul tronului său s-a dovedit a fi adevăratul paricid.

4. După rostirea acestor vorbe, pe Herodes l-au podidit lacrimile și n-a mai putut să-și ducă la capăt cuvântarea. Ca atare, l-a rugat să adauge ceea ce se referea la dovedirea sau combaterea acuzației pe Nicolaos din Damasc, care era prietenul regelui și oaspetele lui zilnic, cunoscând îndeaproape majoritatea treburilor sale și felul cum decurgeau ele. Gata să-și apere cauza, s-a adresat atunci tatălui său Antipater și, slujindu-se de dovezi bune și de bunavoința paterne, menționate de Herodes, a enumerat onorurile ce-i fuseseră oferite, pe care nu le-ar fi primit niciodată, dacă n-ar fi fost dobândite prin propria lui virtute. Toate lucrurile de care trebuia să se îngrijească au constituit statornicia lui preocupare și, oricând a fost nevoie să-și pună mâinile la treabă, și-a adus contribuția. E greu de crezut ca unul care și-a salvat părintele de uneltirile altora să uneltească el însuși împotriva lui și să-și întunece propria noblețe, confirmată de pedepsirea nelegiuitorilor, prin infamia unei ticăloșii asemănătoare. Mai ales că, neîntâmpinând opoziția nimănui, el fusese numit de mai înainte urmașul tronului și a primit din partea tatălui cinstiturile de care se bucură și acum. E de neconceput ca omul care deține fără primejdie și cu demnitate jumătate din zestrea domniei să aibă condamnabila și

395

riscanta ambiție de-a intra în stăpânirea întregului, obținerea lui nefiind deloc sigură după ce a asistat la pedepsirea fraților săi. Cu atât mai mult cu cât, atunci când aceștia au greșit, el a fost denunțatorul și acuzatorul, ba chiar și autorul suplicii lor, primul care și-a convins tatăl cât de nelegiuite erau odraslele sale. Gravele dispute din sânul familiei constituie cea mai bună dovadă a devotamentului său față de propriul părinte. Cât privește șederea lui la Roma, cel mai sigur martor este Caesar, care poate fi înșelat la fel de greu ca Dumnezeu. Certe dovezi sunt scrisorile trimise de el de acolo, care au oricum o pondere mai mare decât calomniile răuvoitorilor, ahtiați după tulburări, având la dispoziție pentru uneltiri dușmănoase lunga lui absență de acasă, căci în prezența lui n-ar mai fi fost în stare de așa ceva. Apoi Antipater s-a pronunțat împotriva torturilor în cursul cărora se fac declarații false, deoarece oamenii ajunși la ananghie sunt ispitiți să spună multe lucruri după bunul plac al stăpânilor. La sfârșit, a afirmat că era gata să se supună și el caznelor.

5. Aceste cuvinte au avut darul să schimbe sentimentele întregii adunări (căci cei prezenți îl compătimeau pe Antipater, a cărui față era răvășită și brăzdată de șiroaie de lacrimi, încât până și adversarii lui au fost cuprinși de milă, ba chiar și Herodes părea înduioșat, dar, nu vroia să se dea de gol). Nicolaos a continuat cu mai mare asprime cuvântarea începută de rege, a înfățișat toate probele și acuzațiile care erau confirmate de declarațiile torturaților și de dovezi neîndoielnice. A menționat mai întâi virtutea regelui și meritele sale în creșterea și educarea copiilor lui, pentru care n-a obținut nici o răsplată, ci a nimerit dintr-o nenorocire în alta. S-a minunat apoi de temeritatea primilor săi fii: erau prea tineri, ademeniți de sfetnici proști și încălcase legile firii, năzuind să se bucure de domnie mai repede decât se cuvenea. Pe Nicolaos îl uluiau în schimb la Antipater nelegiuirea și nepăsarea față de binefacerile tatălui său, dovedindu-se veninos ca o reptilă, în vreme ce chiar și fiarele sălbatice se îmblânezesc și se poartă prietenește cu binefăcătorii lor. Pe Antipater nu l-a speriat deloc soarta fraților lui, întrucât a urmat fără să clipească pilda acestora. Nicolaos a mai spus următoarele: „Tu ai fost, Antipater, denunțatorul nelegiurii fraților tăi, tu ai adunat

396

L

dovezile împotriva lor și, după pronunțarea sentinței, le-ai supravegheat execuția! Nu te blamăm pentru ura pe care ai revărsat-o asupra lor, dar ne uimește iuțea cu care ai căutat să le imiți infamia. Din ceea ce ai făcut mai înainte, putem să ne dăm seama că n-ai dorit de fapt salvarea propriului părinte, ci pieirea fraților tăi. Prin dârza urmărire a răutății fraților tăi ți-ai creat faima de fiu iubitor de tată numai pentru ca să treci cu mai multă vlagă și putere la înfăptuirea nelegiurii îndreptate împotriva lui: fapta ta vorbește de la sine. Ți-ai înlăturat din drum frații cu ajutorul învinuirilor aduse de tine și nu le-ai atribuit complici și tovarăși, astfel ca toți să aibă convingerea că, înainte de acuzare, între voi a existat o înțelegere pentru ca tu să culegi singur roadele paricidului, de pe urma ambelor nelegiuri alegându-te cu o îndoită satisfacție, demnă de spiritul tău. În public ai dat impresia că, prin condamnarea fraților tăi, ai făcut o faptă de vitejie, care să-ți atragă cuvenitele laude. Dacă nu le meriți cu adevărat, atunci ești mai rău decât ei, întrucât ai uneltit pe ascuns împotriva vieții tatălui, pentru a pune la cale uciderea părintelui nu fiindcă îl urăști (căci dacă lucrurile stau așa, nu săvârșești aceeași nelegiuire), ci fiindcă ai fost numit urmașul lui la tron. Ai vrut să-ți ucizi părintele de teama fraților tăi, spre a scăpa de primejdia reprezentată de grabnica descoperire a calomniilor tale împotriva lor, făcând ca ție să ți se cuvina moartea pe care o hărăzești nefericitului tată. Nu doreai să comiți un paricid obișnuit, ci unul de care omenirea n-a mai auzit până acum. N-ai fost pur și simplu fiul care căuta să ia viața părintelui său, ci l-ai urmărit pe cel ce te iubea, îți aducea binefaceri, împărțea cu tine puterea, te numise urmașul său la tron, nu te-a împiedicat deloc să guști mai devreme voluptatea domniei și prin voința lui, semnată în scris, îți asigura speranțele de viitor. Bunătatea lui Herodes ai drămuț-o cu răutatea minții tale, făcând în așa fel încât să pui mâna și pe partea de domnie care mai aparține celui mai indulgent tată, iar tu, vrând să devii salvatorul lui prin vorbe, dar străduindu-te să-l ucizi prin fapte. Ca și cum nu ți-ar fi ajuns propria răutate, ți-ai atras și mama în mrejele uneltirilor și ai sădit discordia între frați. Ai cutezat să-ți asemuiești părintele cu o fiară, tu, faptură mai ticăloasă decât șerpii, care nu te-ai mulțumit să-ți arunci veninul asupra consăngenilor și a marilor

397

tăi binefăcători, ci te-ai aliat cu tagma gârziilor de corp, cu bărbații vicleni și cu femeile împotriva unui bătrân plâpând, de parcă nu ți-ar fi fost suficiente ura nedreaptă și cugetul năpădit de ticăloșie. După ce au fost torturați din vina ta oameni liberi și sclavi, bărbați și femei, după atâtea dovezi aduse de cei care au conspirat împreună cu tine, mai ai curajul să vii și să sfidezi adevărul? Ca și cum ar fi un fleac faptul că ai vrut, prin suprimarea propriului părinte, să răvășești deprinderile omenești, încerci să infirmi legile îndreptate împotriva ta, spiritul de dreptate al lui Varus și puterea justiției însăși. Mergi cu nerușinarea atât de departe încât ai cutezanța să te supui caznelor. După ce mai înainte ai pus la îndoială anchetele făcute, ca și cum au spus minciuni torturații care au vrut să salveze viața tatălui tău, mai pot avea încredere anchetatorii în răspunsurile date de tine? Când oare, Varus, vei scăpa pe rege de infamia rudelor lui apropiate? Când îl vei stârpi pe acest monstru cu chip de om care și-a hărăzit pieirii frații printr-o ipocrită iubire față de părintele său, iar după aceea, ca să poată domni mai repede singur, plănuiește cu orice preț uciderea propriului tată? Știi desigur că paricidul e o injurie la adresa naturii și a neamului omenesc și că premeditarea nu stă mai prejos decât înfăptuirea nelegiurii propriu-zise. Cel ce nu-l pedepsește cu asprime, sfidează firea însăși!"

6. Nicolaos a mai pomenit apoi despre mama lui Antipater câteva lucruri care au reieșit din trâncănelile ei muieresti, arătând că ea a consultat prezicătorii și a adus jertfe ca să afle ce o să i se mai întâmple lui Herodes; așijderea, despre nerușinarea lui Antipater, care a chefuit și s-a destrăbălat cu nevestele lui Pheroras. El a menționat declarațiile date de torturați și de martori: erau multe și variate, unele făcute cu chibzuință, altele cu premeditare și confirmate în bună parte între timp. Oamenii care păstraseră tăcerea, de teamă că-și vor atrage răzbunarea lui Antipater, văzând că soarta nu-i mai surăde, au început să-l învinuiască de nelegiuirile pe care le toleraseră cândva. Mai ales adversarii care îi purtau o ură neînduplecată i-au dat la iveală toate faptele rele,

tănuite până atunci. Antipater s-a prăbușit însă nu atât datorită dușmăniei acuzatorilor săi, cât mai ales gravității nelegiurilor pe care cutezase să le comită și răutății pe care o dovedise față de tatăl și de frații lui. își umpluse casa cu

398

vrajbă și moarte, iar ura lui nu era dreaptă, nici prietenia lui fidelă, ci doar așa cum îi dicta interesul personal. Toate acestea fuseseră deja remarcate de mulți oameni prevăzători și înzestrați cu o minte capabilă să judece faptele, care nu erau influențați de o ură părtinitoare, dar fuseseră până atunci împiedicați să se plângă, începând să spună ce știau abia acum, când se simțeau în siguranță. S-au adus felurite dovezi ale crimelor care nu puteau fi infirmate sau suspectate de necinste, întrucât cei ce le aduceau nu vorbeau ca să facă hatărul regelui, nefiind siliți să tacă spre a nu se expune primejdiilor. Acuzatorii erau convinși de nelegiuirea faptelor și socoteau că Antipater merita orice pedeapsă, nu pentru a garanta siguranța lui Herodes, ci pentru infamia lui propriu-zisă. Mulți veneau și fără să fie chemați și formulau grave învinuiri, încât Antipater, foarte priceput să scornească orice fel de minciuni, fără să roșească la față de rușine, nu era în stare să le dea un răspuns și nici nu îndrăznea s-o facă. După ce Nicolaos și-a încheiat cuvântarea și rechizitoriul, Varus i-a cerut lui Antipater să respingă acuzațiile care i s-au adus, dacă era pregătit să dovedească faptul că nu era vinovat de crimele ce i se imputau; el ar fi tare bucuros, știind sigur că și tatăl său vrea același lucru, ca nelegiuirea fiului să nu fie dovedită. Dar Antipater, care stătea întins cu fața la pământ, îl lua ca martor al nevinovăției lui pe Dumnezeu, ca să arate prin semnele sale că n-a plănuit nici o răutate împotriva propriului părinte. Toți cei lipsiți de virtute obișnuiesc îndeobște ca, de câte ori pun la cale o nelegiuire, să acționeze după bunul lor plac, negând faptul că Dumnezeu cunoaște îndeaproape faptele oamenilor. Atunci când sunt prinși și amenințați să apară în fața judecătorilor, infractorii îl cheamă pe Dumnezeu ca martor care să dezmințe orice crimă a lor. La fel a procedat și Antipater. După ce a înfăptuit toate grozăviile, ca și cum n-ar mai fi pe lumea asta bunul Dumnezeu, când teama de pedeapsă l-a pândit pretutindeni și a fost tras la răspundere de apărătorii dreptății pentru nelegiuirile comise, s-a încumetat să recurgă iarăși la puterea divină și i-a cerut să-i vină în ajutor, implorând-o să-l cruțe, ca să poată continua ceea ce a făcut până acum pentru salvarea tatălui său.

7. După ce, în pofida repetatelor sale întrebări, Varus n-a obținut de la Antipater decât invocarea lui Dumnezeu și a văzut

399

că judecata nu se mai termina, a poruncit să fie adusă otrava, ca să se constate pe loc ce efect avea. Când aceasta a fost adusă, a dat ordinul ca ea să fie dată unui condamnat la moarte, care și-a pierdut viața numaidecât. Atunci Varus s-a ridicat, a părăsit adunarea și a doua zi a plecat la Antiohia; acolo obișnuia să-și petreacă vremea, deoarece palatul lui era în Siria. Herodes s-a grăbit să-și pună fiul în lanțuri. Poporul nu știa ce a discutat el cu Varus, înainte de plecarea acestuia. Mulți erau de părere că acesta convenise cu Herodes ce măsuri să se ia împotriva lui Antipater. După întemnițarea fiului, Herodes a trimis la Roma scrisori adresate lui Caesar, cerând solilor să înfățișeze și prin vorbe răutatea lui Antipater. În zilele acelea a fost interceptată o scrisoare trimisă lui Antipater de Antiphilus din Egipt (fiindcă locuia acolo). Regele a deschis-o și ea avea următorul conținut: „Îți trimit scrisoarea lui Acme, riscându-mi viața. Știi desigur că pun în primejdie două familii, dacă sunt prins. Îți urez mult succes în ceea ce pui la cale!” Acesta era cuprinsul scrisorii. Regele a căutat cealaltă scrisoare, dar n-a dat de urma ei; sclavul lui Antiphilus, care adusese epistola, nega faptul că a primit-o pe cea de-a doua. În timp ce regele era pus în încurcătură, unul dintre prietenii lui a observat o cusătură la tunică de dedesubt (căci sclavul avea două veșminte) și a presupus că scrisoarea era ascunsă în faldul ei. Așa stăteau lucrurile. Scrisoarea a fost scoasă din cusătura tunicii și ea avea conținutul următor: „ACME CĂTRE ANTIPATER. Am scris tatălui tău epistola dorită de tine și îi trimit acum o copie a scrisorii adresate chipurile de Salomeea stăpânei mele, după lectura căreia sunt sigură că Salomeea va fi condamnată la moarte pentru tentativă de asasinat.” Era vorba de o scrisoare trimisă pesemne de Salomeea stăpânei lui Acme, concepută de Antipater în numele Salomeei, sub raportul conținutului, dar redactată de Acme cu cuvintele ei. Această scrisoare suna astfel: „ACME CĂTRE REGELE HERODES. Străduindu-mă să nu-ți rămână ascunsă nici o uneltire pusă la cale împotriva ta, cu riscul vieții mele, dar în folosul tău, am copiat o scrisoare potrivnică ție, adresată de Salomeea stăpânei mele, și ți-o trimit acum. Ea a scris-o pe când vroia să se mărite cu Syllaeus. Te rog să rupi scrisoarea, ca să nu-mi pui viața în primejdie.” Antipater însuși îi scrisese lui Acme ca, potrivit indicațiilor date de el, să-i adreseze lui

400

Herodes o scrisoare îndreptată împotriva acestuia, prin care Salomeea se arăta, chipurile, în stare să facă orice, ca să-l distrugă. Trebuia să aibă grijă apoi ca să-i parvină lui Herodes epistola adresată de Salomeea stăpânei sale. Această Acme avea o obârșie iudaică, fim* în slujba Iuliei, soția lui Caesar; ea făcuse acest lucru de dragul lui Antipater, care o plătise cu bani mulți, ca să-l ajute să-șiucidă mai repede tatăl și mătușa.

8. Exasperat de neobișnuita răutate a lui Antipater, Herodes a fost tentat să-l execute numaidecât, fiindcă a provocat mari tulburări în sânul familiei și a complotat nu numai împotriva lui, ci și a surorii sale, căutându-și complici chiar și la curtea lui Caesar. îl instiga necontenit Salomeea, care se lovea cu pumnii în piept, cerându-i ea însăși s-o ucidă dacă putea să-i aducă o dovadă demnă de încredere împotriva ei. Herodes și-a chemat așadar

fiul și i-a poruncit ca, fără să-i ascundă nimic, să-i destăinuie ce avea de spus în apărarea lui. Deoarece acesta a rămas mut, el i-a cerut ca, după ce și-a dat de gol nelegiuirea cu fiecare prilej, barem să spună acum neîntârziat numele complicilor lui. Antipater l-a nominalizat ca autor al tuturor relelor pe Antiphilus, fără să mai menționeze pe altcineva. În adâncă lui mâhnire, Herodes a vrut să-și trimită degrabă fiul la Roma, ca să primească de la Caesar pedeapsa pentru ticăloșiile pe care le pusese la cale. Temându-se însă că acolo va scăpa de primejdii cu ajutorul prietenilor lui, l-a menținut în temniță, la fel ca mai înainte. Și-a trimis solii la Caesar, cu scrisori în care își acuza fiul și, ca o dovadă a complicității lui Acme la nelegiuirea lui Antipater, a expediat și copii ale scrisorilor ei.

CAPITOLUL VI

1. Așadar, solii, instruiți mai înainte ce răspunsuri să dea la întrebări, se grăbeau să ajungă la Roma, ca să ducă acolo scrisorile. Între timp, regele s-a îmbolnăvit și și-a făcut

401

testamentul, în care a lăsat domnia fiului său mezin, în dauna lui Archelaus și Philippos, pe care îi ura atunci din pricina calomniilor lui Antipater; lui Caesar i-a lăsat o mie de talanți și cinci sute de talanți lulei, soția lui Caesar, fiilor lui Caesar, prietenilor și libertilor săi. A împărțit apoi fiilor precum și nepoților lui bani, venituri anuale și teritorii. Cu o bogată moștenire s-a ales și sora lui Salomeea, care i-a arătat în toate ocaziile cea mai statornică fidelitate și n-a cutezat niciodată să urzească intrigi împotriva lui. Deoarece avea slabe speranțe de însănătoșire (căci împlinise aproape șaptezeci de ani), Herodes era stăpânit de furie și amărăciune față de toți, mai ales fiindcă socotea că poporul îl disprețuia, boala lui umplându-l de bucurie. De altfel, iată că unii dintre cei care aveau o mare influență asupra mulțimii s-au răzvrătit împotriva lui din următoarea pricină.

2. Iudas, fiul lui Sariphaeus, și Matthias, fiul lui Margaloth, erau cei mai dibaci vorbitori și mai buni tâlmăcitori ai legilor strămoșești din rândul iudeilor, bărbați foarte dragi poporului fiindcă făceau educația tineretului (zilnic veneau în casa lor cei ce erau dornici să-și desăvârșească virtutea). De îndată ce au aflat că boala regelui era fără leac, ei au cerut tinerilor să distrugă toate lucrările pe care le făcuse disprețuind datinile strămoșești și, în respectul legilor, să caute răsplata luptei pe care o duceau în numele evlaviei. Tocmai datorită faptului că a cutezat să întreprindă ceea ce nu îngăduie legile s-au abătut asupra lui Herodes această boală și celelalte nenorociri prin care sunt pedepsiți îndeobște oamenii. Prin câteva dintre înfăptuirile sale, Herodes încălcase într-adevăr legile, așa că învinuirile aduse de Iudas și Matthias erau întemeiate. Căci deasupra porții mari a templului, el așezase un uriaș și costisitor vultur de aur. Legile interzic celor ce-și duc viața după cerințele lor să se gândească la expunerea unei statui sau să închine templului întruchiparea unei ființe vii. Învățătorii au spus tinerilor că vulturul acela trebuie să fie îndepărtat; chiar dacă unii își vor pune în primejdie viața, se cuvine ca oamenii, în vederea apărării legilor, să înfrunte moartea, pe care trebuie s-o socotească mult mai frumoasă decât plăcerea oferită de traiul zilnic, fiindcă ea le asigură o faimă durabilă după ce vor părăsi viața, fiind proslăviți deopotrivă în era noastră cât și în toate

402

veacurile care vor veni de-acum înainte. Întrucât chiar și cei ce duc o viață lipsită de riscuri nu sunt feriți de pacostea morții, se cade ca oamenii care năzuiesc spre adevărata virtute să-și dea obștescul sfârșit doar atunci când soarta le îngăduie să piară încununați de laude și renume. Ca atare, marea lor mângâiere trebuie să fie gândul că mor datorită unor fapte mărețe, înfăptuite în condiții primejdioase, pentru ca gloria să li se răsfrângă asupra fiilor lor, făcând să fie părtași la ea toate rubedeniile, atât femeile cât și bărbații.

3. În timp ce înflăcărau tinerii cu asemenea cuvântări, s-a răspândit știrea morții regelui, ceea ce le-a convenit de minune ambilor învățători. Așadar, discipolii lor s-au urcat la amiază pe acoperișul templului și au prăvălit la pământ vulturul de aur, sfărâmându-l cu securile în văzul mulțimii adunate în jurul sanctuarului. Comandantul regelui (la primirea veștii celor întâmplare), temându-se că avea de-a face cu o răscoală mai mare decât era în realitate, a venit la fața locului cu trupe numeroase, destul de puternice să strunească mulțimea care se apucase să distrugă dania regelui. Întrucât revolta izbucnise din senin, căci gloata cutează îndeobște să se dezlănțuie la voia întâmplării, fără să-și ia chibzuite măsuri de prevedere, cei mai mulți au intrat în panică și n-au știut ce să facă, de aceea au luat-o la fugă. N-au fost prinși decât vreo patruzeci de tineri, rămași să opună o dârză rezistență, împreună cu capii răscoalei, Iudas și Matthias, socotind că nu era demn să se retragă din fața oștenilor. Așadar, aceștia au fost duși de comandant la rege. Când au ajuns în fața lui și Herodes i-a întrebat dacă au îndrăznit să doboare dania lui, ei au răspuns astfel: „Ceea ce s-a pus la cale, noi am pus, ceea ce s-a făcut, noi am făcut, așa cum se cuvenea să procedeze niște bărbați cucernici. Deoarece am venit să ocrotim lăcașul Domnului și să dăm ascultare legilor ce provin de la El, nu-i de mirare că am socotit firesc să ne supunem poruncilor încredințate lui Moise, care le-a învățat de la Dumnezeu și ni le-a lăsat în scris, mai degrabă decât ordinelor tale. Suntem bucuroși că ne așteaptă moartea, chiar dacă vom fi supuși torturilor, convinși că o întâmpinăm de dragul virtuții și nu ca niște răufăcători!” Aceste cuvinte întruneau consimțământul tuturor prizonierilor și curajul cu care își rosteau răspunsurile dovedea că ei nu șovăiseră deloc să treacă

403

1

la fapte. Regele i-a pus în lanțuri, trimițându-i la Ierihon, unde au fost chemați iudeii cei mai de seamă. După ce s-au strâns laolaltă, adunarea lor a avut loc într-un teatru. Întins pe o lectică, deoarece nu putea să stea în picioare, regele le-a zis ce multă osteneală și-a dat de dragul lor și ce mari cheltuieli a făcut ca să construiască templul, pe când cei din neamul Asamoneilor n-au putut ca, de-a lungul domniei lor de o sută douăzeci și cinci de ani, să înalțe în cinstea lui Dumnezeu un asemenea sanctuar. El l-a împodobit cu minunate danii, pentru care speră ca, după moarte, să se aleagă cu glorie și cuvinte de laudă. A început să strige apoi că, încă din timpul vieții lui, ei nu s-au abținut să-l batjocorească, ci au cutezat în plină zi să-i atingă dania cu mâinile lor și s-o doboare la pământ. Deși jignirea pare să-l aibă în vedere numai pe dânsul, dacă ar fi să spunem lucrurilor pe nume, atunci avem de-a face cu un sacrilegiu.

4. De teama cruzimii regelui, în stare să-și dezlănțuie crâncena răzbunare asupra lor, iudeii s-au dezis de fapta săvârșită fără acordul lor, cerând aspra pedepsire a nelegiurii. Herodes a dat dovadă de blândețe în toate privințele, dar l-a scos din funcția de Mare Preot pe Matthias, socotindu-l într-o oarecare măsură autorul moral al incidentului, și a atribuit pontificatul cumnatului său Joazar. Pe când păstorea acest Matthias, s-a întâmplat ca altul să-l suplinească în funcția de Mare Preot într-o zi când iudeii trebuiau să postească. Iată care a fost motivul invocat. Cu o noapte înaintea zilei de post, Matthias visase că se culcase cu nevasta lui. Datorită faptului că nu mai putea să celebreze jertfa, în locul lui a oficiat Josephus, fiul lui Ellem, care-i era rudă de sânge. Herodes l-a silit pe acest Matthias să-și părăsească funcția, iar pe celălalt Matthias, dezlănțuitorul răscoalei, l-a ars de viu, împreună cu câțiva dintre tovarășii lui. În aceeași noapte a avut loc o eclipsă de lună.

5. Boala lui Herodes s-a agravat însă din ce în ce mai mult și Dumnezeu l-a pedepsit pentru nelegiuirile sale. Un foc interior îl mistuia încet, dar febra nu era așa tare încât să răzbească în afară, stârnind dureri în adâncul vintrelor. La aceasta se adăuga o foame nesățioasă pe care nu putea s-o satisfacă deloc. Viscerele sale aveau ulceratii, dar cel mai mult îl chinuia suferința pe care o resimțea în intestinul gros. Picioarele îi erau năpădite de un lichid apos și strălucitor, iar în

jurul abdomenului avea o inflamație, părțile rușinoase fiind atât de putrede, încât colcăiau de viermi. Bolnavul gâfâia când se scula și i se tăia respirația, iar duhoarea pe care o revărsa răsuflarea lui precipitată îi supăra pe cei din jur. Convulsiile trupului său răzbeau în toate mădulele, dându-le o putere aproape de neînving. Ghicitorii și cei ce se ocupau cu știința prezicerii viitorului, care fuseseră consultați de el, i-au spus că Dumnezeu îl pedepsea pentru numeroasele sale nelegiurii. Deși copleșit de cele mai grele chinuri pe care le poate îndura un om, Herodes trăgea totuși nădejdea că se va însănătoși și chema medicii, urmându-le sfaturile. Astfel a fost dus dincolo de fluviul Iordan spre a urma tratamentul apelor termale de la Callirhoe¹, care, în afara tuturor celorlalte daruri, au și meritul că pot fi băute cu folos. Ele se varsă în lacul despre care se zice că produce asfalt. Când tămăduitorii, văzând că s-a mai întremat, l-au confundat într-o cadă plină cu ulei, mulți au crezut că Herodes și-a dat duhul. Gemetele scoase de slujitorii săi l-au readus la viață. Pierzându-și așadar orice speranță de vindecare, regele a poruncit să se distribuie fiecăruia dintre oșteni câte cincizeci de drahme. Comandanților și prietenilor săi le-a dat sume mult mai mari, apoi s-a întors la Ierihon. Dar fierea lui neagră i-a provocat atâta amărăciune, încât înainte de a muri a pus la cale următoarea mârșăvie neasemuită. A ordonat ca iudeii de vază din toată Iudeea, indiferent unde locuiau, să vină la el (acolo s-a adunat o uriașă mulțime, de față fiind întregul popor, căci toți se supuseseră ordinului, care prevedea pedeapsa cu moartea pentru oricine nu-i dădea ascultare). Supărat în egală măsură și pe vinovați, și pe nevinovați, regele i-a adunat de-a valma într-un hipodrom, apoi, chemând-o pe sora lui Salomeea și pe soțul ei Alexas, le-a spus că atâtea dureri îl asaltează de pretutindeni, încât simte că în preajma lui bântuie moartea; ea este o năpastă suportabilă și preferabilă tuturor celorlalte. Cel mai mult îl supără faptul că va muri fără să fie plâns și căinat de nimeni, așa cum se cuvine unui rege. Cunoscând bine ce gândesc iudeii despre dânsul, știe bine că nimic nu poate să-i satisfacă și să-i delecteze mai mult decât moartea lui, mai ales că din timpul vieții sale, ei s-au răsculat și

¹ Izvoare termale sulfuroase folosite și în prezent de arabi pentru băi și cură de apă medicinală (azi Zerka Ma' in), Lacul de asfalt fiind Marea Moartă.

i-au batjocorit daniile. Iar ei au sarcina să-i ușureze și să-i îmbuneze această durere. Dacă vor să adopte planul lui, pot să-i asigure atunci strălucita înmormântare de care nu a mai avut parte nici un alt rege, întregul popor urmând să poarte un do!u sincer, în loc să-l bocească în glumă și batjocură. De îndată ce vor fi aflat că el și-a dat duhul, Salomeea și Alexas au datoriat să înconjoare hipodromul cu oșteni și să-i ucidă pe oamenii care n-au aflat încă de moartea lui (să nu se spună asta decât după ce s-a încheiat atacul), poruncind ca toți iudeii să fie străpunși de săgeți. Printr-o asemenea faptă, după ce captivii vor fi pierit în felul acesta, ei îi vor hărăzi îndoita bucurie de a-și vedea îndeplinită ultima dorință de muribund și de a fi cinstit prin bocete demne de el. Herodes a

dat această sarcină surorii și cumnatului său și cu lacrimi în ochi i-a implorat ca, în numele iubirii față de o rudă apropiată și în numele credinței în Dumnezeu, să nu-i refuze această cinstire. Amândoi i-au promis să facă acest lucru.

6. Chiar dacă felul cum s-a purtat mai înainte Herodes cu rudele sale își găsește scuza în grija pe care trebuia s-o aibă față de propria lui viață, oricum, ultimul ordin pe care l-a dat trebuie să ne apară ca străin de orice simțământ omenesc. Căci dorința lui era să-și constrângă întregul popor să poarte doliu după faptele cele mai dragi, poruncind ca în fiecare familie să fie ucis câte un membru care nu-i adusesse nici o jignire și nici nu putea fi acuzat de o nelegiuire. Cei care mai păstrează un dram de omenie în ei, mai ales atunci când au ajuns în pragul morții, renunță îndeobște chiar și la îndreptățită lor ură față de orice dușman al lor.

CAPITOLUL VII

executată de Caesar, indignat de complicitatea ei la nelegiuirea lui Antipater, și că pe Antipater însuși îl lăsa deocamdată în viață, rămânând la îndemâna lui, ca părinte și rege, fie să-l surghiunească, fie să-l acidă. La aflarea noutăților, Herodes s-a simțit ceva mai bine, bucuros de vestea morții lui Acme și de puterea pe care o avea de a-și condamna feciorul. Chinuit apoi de dureri și mai mari, a lăncezit și, cuprins de foame, a cerut un măr și un cuțit: era obișnuit de mai înainte să-și curețe singur mărul și să-l mănânce, tăiat în felii. Când dorința i-a fost îndeplinită, s-a uitat în jur și a vrut să se străpungă cu cuțitul. Ar fi făcut acest lucru, dacă nu i-ar fi înșfăcat brațul vărul său Achiab, scoțând un strigăt. Numai decît palatul a răsunat de vaiete și s-a stărnit atâta zarvă, ca și cum regele ar fi murit de-a binelea. Antipater (convins că tatăl său se stinsese din viață) a prins curaj, de parcă ar fi fost slobod și urma să pună mâna pe domnie, fără să întâmpine piedici, și a început să vorbească cu temnicerul, spre a-și obține eliberarea, făcându-i multe promisiuni, atât pentru prezent, cât și pentru viitor. Dar lucrurile s-au întors împotriva lui. Temnicerul nu numai că a refuzat să facă ce vroia Antipater, ci i-a dezvăluit regelui intenția acestuia, după ce fusese supus diverselor ispite. Herodes, care și așa era foarte pornit împotriva fiului său, de îndată ce a primit vestea adusă de temnicer, a scos un strigăt și și-a dat cu pumnii în cap, deși era în agonie. S-a ridicat, proptindu-și coatele de pat, și a trimis gărzile de corp să-l execute numai decît pe Antipater, trupul lui fiind înmormântat fără pompă în fortăreața Hyrcania.

CAPITOLUL VIII

în timp ce Herodes dădea acest ordin rudelor sale, au sosit de la Roma scrisorile solilor pe care îi trimisese la Caesar. El a aflat din cuprinsul lor că Acme fusese condamnată la moarte și

1. Herodes și-a schimbat iarăși ultimele sale dorințe, întocmind un nou testament: pe Antipas, căruia îi hărăzise tronul, l-a numit tetrarh în Galileea și Peraea și i-a lăsat domnia

406

407

lui Archelaus¹. A atribuit Gaulanitis, Trachonitis, Batanea și Panias fiului său Philippos, fratele lui Archelaus, ca tetrarhie, iar surorii lui Salomeea i-a dat Iamnia, Azot și Phasaelis, precum și cinci sute de mii de monede de argint marcate. Și de celelalte rude ale sale a avut grijă Herodes, care a dat fiecăruia în parte bani și venituri anuale, din belșug. Lui Caesar i-a lăsat moștenire zece milioane de monede de argint marcate, împreună cu vase de aur și argint, precum și veșminte scumpe; Iuliei, soția lui Caesar, dar și altor persoane, le-a împărțit cinci milioane. A înfăptuit toate acestea și, la cinci zile de la execuția lui Antipater, Herodes s-a stins din viață, după ce trecuseră treizeci și patru de ani de la decapitarea lui Antigonos și după treizeci și șapte de ani de la numirea lui ca rege de către romani. A fost un om care și-a arătat cumplita lui cruzime față de toți, deopotrivă, și nu și-a stăpânit mânia, a disprețuit dreptatea și justiția, bucurându-se de un noroc cum nu a mai avut nimeni până la el (căci din simplu poporan, el a ajuns la rangul de rege, a trecut prin nenumărate primejdii, le-a înlăturat pe toate și a părăsit viața la o vârstă înaintată). Cât privește legăturile de familie, în special cu fiii lui, și aici s-a socotit norocos, deoarece credea că în persoana lor el a biruit niște dușmani, dar, după părerea mea, a fost în realitate un om nenorocos și demn de milă.

2. Mai înainte ca știrea morții regelui să fie divulgată, Salomeea și Alexas i-au eliberat pe iudeii închiși în hipodrom și au spus că Herodes le-a poruncit să se întoarcă în ținuturile lor, văzându-și de treburile casnice. Așa au făcut ei întregului popor o mare binefacere. Între timp, vestea că regele nu mai trăia s-a răspândit pretutindeni. Salomeea și Alexas au adunat întreaga oștire în amfiteatrul din Ierihon și au citit mai întâi scrisoarea adresată oștenilor, prin care regele le aducea mulțumiri pentru credința și dăruirea cu care l-au slujit și îi ruga totodată să se supună așijderea lui Archelaus, fiul și urmașul său la domnie. Apoi Ptolemeu, căruia i se încredințase sigiliul regal, a dat citire testamentului, urmând ca el să fie validat abia după parcurgerea lui de către Caesar. Aclamații puternice în favoarea domniei lui Archelaus au răsunat numai decît atât în

¹ Herodes Archelaus, etnarh al Iudeei, Samariei și al Idumeei (4 î.e.n.-6 e.n.).

408

mulțimea oștenilor, cât și în rândul comandanților, care au promis că-l vor servi cu credința și devotamentul arătate tatălui său, rugându-se ca el să aibă parte de binecuvântarea lui Dumnezeu.

3. S-a trecut după aceea la pregătirea înmormântării regelui și Archelaus a avut grijă ca părintele lui să aibă parte de funeralii magnifice, acordându-i toate podoabele, precum și pompa convenită defunctului. Herodes a fost dus până la mormânt pe o litieră de aur, împodobită cu numeroase și felurite pietre prețioase. Draperia avea strălucire purpurie și trupul îi era înveșmântat în purpură, creștetul cu diademă fiindu-i acoperit de o coroană de aur, în timp ce sceptrul stătea în mâna-i dreaptă. Litiera era înconjurată de mulțimea fiilor și rudelor regelui. Ei erau urmași de oștenii grupați după nația din care făceau parte și după denumirea lor, într-o anumită ordine. Mai întâi pășeau gărzile de corp; urmau la rând tracii, germanii și galii, toți înzestrați cu întregul lor armament. Venea apoi restul oștirii, înarmată ca pentru război, în frunte cu comandanții ei. Ultimii erau cei cinci sute de slujitori care duceau mirodeniile. Cortegiul a străbătut opt stadii² până la Herodion, unde a fost înmormântat regele, după porunca lui. Acesta a fost sfârșitul lui Herodes.

4. Archelaus a decretat un dolju de șapte zile în onoarea tatălui său (căci atâta cere datina țării). După aceea a ospătat poporul și, la încheierea doliului, s-a îndreptat spre templu. Oriunde trecea, toți îl urmau cu urări de noroc și elogii, de parcă s-ar fi luat la întrecere unii cu alții, să scoată strigăte de bucurie. Urcat pe o înălțime și așezat pe un jilț de aur, Archelaus a salutat iarăși poporul, arătându-și recunoștința față de dovezile lui de bunăvoință și bucurie. I-a mulțumit apoi pentru rezezițiunea cu care a dat uitării silniciile comise de tatăl său, făgăduind că se va strădui să-i răsplătească cum se cuvine devotamentul. Deocamdată se ferește să adopte titlul de rege; va primi onorificarea denumire dacă Caesar va pecetlui cu autoritatea lui testamentul scris de părintele său. Din acest

² Distanța corectă dintre Ierihon, unde a murit Herodes, și Herodion, unde a fost el înmormântat, este de 200 de stadii, cifră redată de autor în *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*, Cartea I, cap. XXXIII, paragr. 9 (ed. cit., p. 135, n. 10).

409

motiv, atunci când oștirea i-a cerut să-și așeze pe creștet diadema regală, el n-a vrut să accepte cinstirea care l-ar fi onorat, câtă vreme nu știe sigur ce va hotărî cel îndreptățit s-o încuviințeze. F>e îndată ce va obține domnia, nu va neglija să recompenseze prin blândețe bunăvoința supușilor săi: își va da osteneala să fie mai bun decât tatăl lui. Înclinată îndeobște să creadă că, din primele zile, cei care ajung să dețină puteri depline sunt gata să-și dezvăluie sincer gândurile, mulțimea îl lauda cu atât mai mult pe Archelaus cu cât acesta îi vorbea mai dulce și mai prietenos, formulându-și pe loc dorințele sale. Unii îi strigau să le micșoreze birurile anuale, alții, să-i elibereze pe deținuții lui Herodes (mulți fiind închiși de multă vreme). Câțiva au insistat să înlăture taxele pentru punerea în vânzare a mărfurilor, care fuseseră încasate în ultima vreme cu strășnicie. Archelaus n-a ridicat nici o obiecție, fiindcă nu urmărea decât să împace gloata și să atragă asupra lui simpatia poporului, pe care o socotea necesară pentru confirmarea domniei sale. După aceea, aducând jertfa convenită, el s-a ospătat cu prietenii lui.

CAPITOLUL IX

1. între timp, s-au adunat niște iudei dornici să tulbure ordinea din țară și deplângeau amarnic moartea lui Matthias și a tovarășilor lui, uciși de Herodes (erau cei executați pentru distrugerea vulturului de aur, pe care frica inspirată de rege îi privase în vremea aceea de cinstea înmormântării). Ei recurgeau la strigăte și bocete, ca și cum prin zarva lor aduceau alinare morților, batjocorindu-l pe rege. S-au strâns apoi laolaltă și i-au cerut lui Archelaus ca pentru această nelegiuire să-i pedepsească pe oamenii care s-au bucurat de prețuirea lui Herodes. Dar mai întâi de toate să-l schimbe iarăși pe Marele Preot numit de Herodes și să pună în locul lui un om mai îndreptățit și mai indicat să ocupe această funcție. Deși nu se

410

i

împăca deloc cu îndârjirea răzvrătiților, Archelaus nu vroia să le respingă fățiș cererile, fiindcă intenționa să întreprindă cât mai repede o călătorie la Roma, ca să-și asigure confirmarea lui Caesar. A trimis la ei pe unul dintre conandanții săi spre a-i convinge să renunțe la pretenția răzbunării, avându-se în vedere faptul că moartea prietenilor lor trebuie pedepsită conform legilor. Dar aceste revendicări conțineau deopotrivă mari sfidări și veneau într-un moment nepotrivit, întrucât țara avea nevoie de concordie, până când Archelaus se întorcea de la Roma, cu încuviințarea dată de Caesar. Abia atunci va găsi el răgazul să dezbată împreună cu nemulțumiții cererile lor. între timp, ei să se liniștească și să nu se împovăreze cu nelegiuirea răzvrătirii.

2. Archelaus a dat aceste sugestii și instrucțiuni comandantului pe care l-a trimis la răzvrătiți. Ei l-au primit cu vociferări și nu i-au dat voie să vorbească, amenințându-l cu moartea atât pe el, cât și pe cei ce vor cuteza să spună pe față și cu bună-știință ceva care se abate de la lucrurile convenite, încât să ducă tratative după vrerile lor, ci după ce l-a impus superiorul. Li se pare intolerabil ca faptele dragi, pe care le-au pierdut în timpul vieții lui Herodes, să nu le poată răzbuna după moartea regelui. Din pricina înverșunării, socoteau că era legal și îndreptățit numai ceea ce stabilea bunul lor plac, fără să fie în stare să prevadă primejdiile care îi amenințau. Chiar și cei care le întrezăreau cumva nu scăpau de vraja prezentului, ascunzându-se în spatele dorinței de răzbunare asupra dușmanului lor de moarte. Deși Archelaus a trimis mulți soli să ajungă la înțelegere cu răzvrătiții și încă mulți alți cetățeni s-au dus la ei, nu din porunca lui, ci din proprie inițiativă, nici unul n-a fost lăsat să vorbească. Dezlănțuita răzvrățire s-a involburat tot mai mult și era lesne de ghicit că agitația

se va înteți, un mare număr de oameni fiind atrași spre ea.

3. În vremea aceea se apropia sărbătoarea când iudeii, potrivit datinilor străbune, mănâncă pâine nedospită (Pastele se numește această sărbătoare care amintește de plecarea strămoșilor din Egipt și este celebrată cu mare bucurie, căci atunci se aduc mai multe jertfe decât la oricare altă festivitate, o mare mulțime de oameni strângându-se laolaltă din întreaga țară, ba chiar și din afara hotarelor ei). În templu se afla și ceata răzvrătiților care deplângeau moartea lui Iudas și Matthias,

411

tălmăcitorii legilor, fără să ducă lipsă de provizii, fiindcă acești zavergii nu se sfiau să cerșească de la alții. Teama că insolența răzvrătiților va deveni mai dăunătoare l-a făcut pe Archelaus să trimită un tribun militar însoțit de o cohortă de oșteni, care să-i stăvilească pe rebeli, mai înainte ca furia lor să molipsească și restul mulțimii, având misiunea să pună mâna pe căpeteniile răzvrătiților și să le aducă la dânsul. Cei ce făceau parte din tabăra tălmăcitorilor legii, împreună cu mulțimea, i-au înfruntat pe agresori, îmbărbătându-se prin strigăte și încurajări reciproce; s-au năpustit asupra oștenilor și i-au ucis cu pietre pe cei ce se aflau în apropierea lor. Puțini au fost cei ce au reușit să fugă, împreună cu tribunul militar, acoperiți de răni. După această ispravă, poporul s-a întors la ceremonia jertfelor. Archelaus și-a dat seama că-și pune în primejdie întreaga lui putere dacă nu reprimă cu acest prilej iureșul mulțimii. Și-a trimis așadar toți oștenii și călăreții, să-i împiedice pe cei din afară să vină în ajutorul celor din interiorul templului, iar răzvrătiții care scăpaseră de pedestrași, crezându-se în siguranță, să fie trecuți prin tăișul săbiei. Astfel au fost uciși de călăreți vreo trei mii de oameni, iar ceilalți s-au refugiat în munții din apropiere. Archelaus a dat ordinul ca toți să se întoarcă la casele lor: așa au făcut și, în pofida curajului pe care îl arătaseră din lipsa lor de experiență, au părăsit sărbătoarea, temându-se să n-o pătească și mai rău. Apoi Archelaus s-a îndreptat spre mare cu mama lui, împreună cu Ptolemeu și mulți prieteni, lăsând întreaga casă și grijile domniei în seama fratelui său Philippos. Era însoțit de Salomeea, sora lui Herodes, de copiii lui și de numeroase rude, chipurile, pentru a-l ajuta să obțină tronul, dar de fapt pentru ca să i se opună și mai ales pentru ca să-l învinovățească de nelegiuirea din templu. La Caesarea, Archelaus s-a întâlnit cu Sabinus, trezorierul lui Caesar din Siria, care se pregătea să plece în Iudeea, spre a lua în păstrare comorile lui Herodes. Sosit însă la vreme, l-a împiedicat pe Sabinus să-și continue drumul Varus, care fusese chemat de Archelaus prin intermediul lui Ptolemeu. Făcându-i hatărul lui Varus, Sabinus n-a mai ocupat citadelele din Iudeea și n-a mai sigilat comorile, lăsându-le lui Archelaus până când Caesar va hotărî soarta lor. A promis lui Varus să rămână la Caesarea. Dar după ce Archelaus a pornit cu o corabie spre

412

Roma și Varus a plecat la Antiohia, Sabinus s-a îndreptat spre Hierosolyma, luând în stăpânire palatul regal. I-a chemat la el pe comandanții fortărețelor și pe toți vistierii, le-a cerut evidența bunurilor pe care le dețineau și a hotărât apoi trecerea citadelilor sub controlul său. Comandanții n-au încălcat totuși ordinele lui Archelaus, ci au păzit cu strășnicie toate lucrurile care le fuseseră încredințate: spuneau că păstrează fiecare obiect pentru Caesar. 4. Cu același prilej a sosit la Roma și Antipas, fiul lui Herodes, spre a-și revendica tronul, căci speranțele lui de domnie erau susținute de Salomeea, care îl socotea mult mai îndreptățit decât Archelaus să dețină puterea, deoarece el fusese desemnat rege în primul testament, având mai mare valabilitate decât cel întocmit mai târziu de Herodes. Îi aducea cu el pe mama lui și pe Nicolaos, fratele lui Ptolemeu, prietenul cel mai drag al lui Herodes, care îi acorda sprijinul său. Dar cel mai mult îl îndemna să ceară tronul Irenaeus, orator care câștigase încrederea curții regale datorită elocvenței sale neîntrecute. Când sfetnicii i-au cerut să-i dea întâietate lui Archelaus, fiindcă era mai în vârstă și fusese numit rege în ultimul testament al tatălui său, el n-a vrut să-i asculte. După ce a sosit la Roma, toate rudele sale au trecut de partea lui, nu fiindcă îl iubeau, ci fiindcă îl detestau pe Archelaus, dorința tuturor fiind să rămână liberi, sub conducerea unui guvernator de provincie roman. Dacă nu reușeau să obțină acest lucru, ei nădăjduiau că rege le va fi mai degrabă Antipas decât Archelaus, dându-și toată silința ca Antipas să ajungă la domnie. De altfel și Sabinus, într-o scrisoare a sa, îl acuza pe Archelaus în fața lui Caesar.

5. Archelaus i-a înmănat lui Caesar o scrisoare în care își apăra drepturile, împreună cu testamentul tatălui său, cu docladul lui Ptolemeu despre averile lui Herodes și cu sigiliul lăsat de el, așteptând să primească răspunsul. După ce a cercetat aceste documente, scrisorile lui Varus și Sabinus, totalul veniturilor anuale, precum și scrisoarea prin care Antipas revendica domnia, Caesar și-a convocat prietenii, să l-o ceară părerea. Printre ei se număra și Gaius, fiul lui Agrippa și al Iuliei, fiica lui Caesar, adoptat de el, căruia i-a acordat locul de onoare, îndemnându-i apoi pe toți să spună ce vroiau să facă în

413

situația de față. Mai întâi Antipater, fiul Salomeei, iscusit vorbitor și cel mai mare dușman al lui Archelaus, a susținut că Archelaus vorbea acum în glumă despre domnie, întrucât el a și pus mâna pe putere, fără să mai aștepte confirmarea lui Caesar. Dovada acestui fapt este curajul cu care a ucis atâția oameni într-o zi de sărbătoare. Chiar dacă ei fuseseră vinovați, pedepsirea lor trebuia să revină autorității legitime din afară, nefiind lăsată în seama unui om care, dacă se socotește rege, îl jignește pe Caesar, câtă vreme nu cunoaște încă decizia acestuia. Dacă a făcut-o ca simplu particular, fapta lui devenea mult mai gravă, deoarece nu era drept să atribuie

tronul unui om ahtiat după domnia pe care nici nu a primit-o încă de la Caesar, smulgând puterea cu de-a sila. Antipater l-a mai muștrat pe Archelaus, învinuindu-l că a avansat în grad pe unii comandanți din armată, că s-a instalat pe tron și a împărțit dreptatea ai domnia unui rege și a promis fățiș poporului înfăptuirea revendicărilor sale, într-un cuvânt, a făcut tot ce putea să-i treacă prin cap doar dacă domnia lui ar fi fost confirmată de Caesar. l-a imputat apoi faptul că i-a eliberat pe cei închiși în hipodrom din ordinul lui Herodes, precum și multe alte lucruri, unele adevărate, altele verosimile, fiindcă sunt îndeplinite îndeobște de tinerii nerăbdători să domnească, întinzându-și prea repede mâna spre putere. L-a acuzat așijderea că n-a respectat doliul părintelui său și a chefuit în prima noapte după moartea acestuia; de aceea poporul s-a ridicat împotriva puterii lui. Dacă până și față de propriul tată, care i-a adus atâtea binefaceri și l-a prețuit foarte mult, a fost atât de nerecunoscător la moartea lui încât în timpul zilei bocea ca un adevărat actor de teatru iar noaptea și-o petrecea în desfătări regești, desigur că la fel se va purta și cu Caesar, dacă dânsul îi va dăruia tronul moștenit de la părintele său. Căci el s-a delectat cu cântece și dansuri, ca la pieirea unui dușman, nicidecum ca la moartea celui mai scump binefăcător al său. Și mai supărător era însă faptul că Archelaus venea acum la Caesar ca acesta să-i dăruiască rangul de rege. câtă vreme mai înainte a făcut toate lucrurile după bunul său plac, deși ar fi trebuit să procedeze așa abia după ce primea depline puteri de la suveranul lui. Antipater a dat în cuvântarea sa cea mai mare amploare nelegiurii săvârșite în interiorul templului: la o sărbătoare solemnă au fost căsăpiți ca victimele aduse la altar

414

atât localnicii cât și străinii și sanctuarul s-a umplut de leșuri. Era o mârșăvie îndeplinită nu din ordinul unui dușman, ci din cel al regelui legitim, pentru ca, sub pretextul suveranității, el să poată comite nedreptatea detestată de toți oamenii, satisfacându-și capriciul său de tiran. Întrucât cunoștea prea bine firea lui Archelaus, Herodes nu l-ar fi ales urmaș nici măcar în somn, numindu-l succesor pe adversarul său Antipas, în testamentul cel mai valoros. Pe acesta l-a încoronat tatăl său atunci când puterile sufletești și trupești nu-i slăbiseră încă, ci mai avea mintea întreagă și corpul destul de viguros, ca să poată face față unor asemenea sarcini. Dar chiar dacă și mai înainte Herodes ar fi avut aceeași părere despre Archelaus ca în ultimul său testament, acesta ar fi trebuit să știe de atunci cum trebuie să se poarte ca rege, având în vedere că numai Caesar era în măsură să-i acorde înalta funcție, fără să și-o atribuie ca simplu particular, măcelărindu-și în templu propriii concetățeni.

6. După ce a vorbit astfel, chemându-și rudele să certifice adevărul afirmațiilor sale, Antipater și-a încheiat discursul. S-a ridicat apoi Nicolaos, apărătorul cauzei lui Archelaus, și a spus că incidentele din templu au fost cauzate mai degrabă de îndărătnicia celor ce și-au căutat singuri moartea, decât de samavolnicia lui Archelaus. Cei ce se dedau la asemenea fapte nu numai că-i instigă pe cei nevinovați, ci îi determină și pe iubitorii de pace să se răzbune. Prin vorbele lor, acești oameni și-au dezvăluit dușmănia față de Archelaus, dar în realitate, ei au uneltit împotriva lui Caesar însuși. Avem dovada că răzvrătiții au tăbărit asupra oștenilor trimiși de Archelaus împotriva lor să înăbușe agitația lor și i-au căsăpit, fără să-l respecte pe Dumnezeu, nici sărbătoarea noastră strămoșească. Tocmai pe ei nu se sfiește să-i ia sub ocrotirea lui Antipater, fie că astfel își arată ura față de Archelaus, fie că detestă virtutea și dreptatea. Cei ce pornesc împotriva altora, aducându-le daune neașteptate, îi silesc pe cei atacați să pună mâna pe arme fără voia lor. Toate celelalte învinuiri aduse lui Archelaus îi privesc în egală măsură pe acuzatorii care au fost sfetnicii săi: nimic din ceea ce a fost prezentat aici ca o nedreptate nu s-a înfăptuit fără sfatul lor. Nu avem de-a face propriu-zis cu nedreptăți, ci cu niște fapte pe care ura împotriva lui Archelaus le-a făcut să fie nedrepte. Este vădită patima pe care o pun acuzatorii în

415

înfierarea rudei lor, care are mari merite față de propriul lor tată, aducându-le lor înșile toate dovezile de prietenie. Când regele și-a întocmit testamentul era întreg la minte și nu încapă îndoiala că ultima diată are prioritate asupra celei dintâi, întrucât a scris cu mâna lui că îl lasă pe Caesar să fie judecătorul tuturor faptelor. Nu trebuie să ne temem că Caesar va imita cumva nedreptatea acuzatorilor față de Herodes, neputând ca, după ce în timpul vieții lui a tras multe foloase de pe urma puterii sale, acum să se opună voinței defunctului. De altfel, Caesar știe bine că nici o rudă nu are mai mari merite față de Herodes decât Archelaus. Nu este el omul care să respingă testamentul prezentat spre validare de un bun prieten, tovarăș de arme, gata să se supună mereu, în toate privințele, voinței lui Caesar. Departe de răutatea dușmanilor lui Archelaus rămâne Caesar, a cărui virtute și credință sunt binecunoscute în lumea întreagă și el nu se va lăsa convins să proclame că nu era în toate mințile regele care mai întâi și-a lăsat moștenitor un fiu destoinic, implorându-l apoi să-i confirme testamentul. Câtă vreme, la întocmirea testamentului, a avut înțelepciunea să-l supună pe de-a-ntregul judecății lui Caesar, Herodes nu se putea înșela în privința alegerii urmașului său.

7. După rostirea acestor vorbe, Nicolaos a pus capăt cuvântării sale. Caesar, la picioarele căruia stătea întins Archelaus, l-a ridicat cu blândețe și i-a spus că era demn să domnească și l-a lăsat să înțeleagă că era dispus să nu facă altceva decât ceea ce hotărâse în testamentul său regele, pronunțându-se în favoarea lui Archelaus. Când a observat că, datorită dovezilor lui de bunăvoință, Archelaus își recăpătase în bună măsură încrederea, a socotit că era înțelept să nu ia deocamdată nici o hotărâre. După aceea, Caesar a dizolvat adunarea și s-a retras să chibzuiască dacă se cuvenea să dea tronul lui Archelaus sau să împartă în mod egal regatul între toți fiii lui Herodes, care aveau mare nevoie de ajutorul lui.

CAPITOLUL X

1. Dar până să se ia vreo hotărâre în această problemă, s-a îmbolnăvit și a murit Malthake, mama lui Archelaus, și de la Varus, guvernatorul Siriei, a venit o scrisoare care aducea vestea revoltei iudeilor. Căci după ce Archelaus plecase cu o corabie la Roma, întregul popor se răsculase: Varus, sosit la fața locului, i-a pedepsit pe cei vinovați și a înăbușit în bună parte răscoala, care nu fusese lipsită de gravitate, apoi a plecat la Antiohia, lăsând la Hierosolyma o legiune, să-i strunească pe iudei dacă se răsculau din nou. Totuși, el nu reușise să pună capăt revoltei. După plecarea lui Varus, Sabinus, vistierul lui Caesar, care îi ținea locul, i-a asuprit amarnic pe iudei, sperând să-i aducă la cheregul lui cu trupele sale, în număr destul de mare. Pretutindeni era însoțit de mulți oșteni bine înarmați prin care îi împila pe iudei, căci, ațâțându-i, îi constrângea să se răzvrătească. Se străduia din răspuț să cucerească citadelele și căuta să pună mâna cu orice preț pe comorile regelui, mânat de lăcomia și setea lui de câștig.

2. Când se apropiau Penticostalele (căci așa a fost numită de străbuni această sărbătoare), iudeii s-au strâns la Hierosolyma nu numai din pricina ceremoniei divine, ci și a faptului că erau indignați de samavolniciile lui Sabinus. S-au adunat așadar o mulțime de galileeni, idumeeni și ierihonieni, care se numărau cu miile, alături de locuitorii de dincolo de Iordan și de uriașa grămadă a iudeilor, dornici mai mult decât alții să se răfuiească cu Sabinus. Ei s-au împărțit în trei grupe, apoi s-au instalat în trei tabere: prima a ocupat hipodromul, a doua dintre ele, partea de răsărit a templului, de la mieznoapte la miezăzi, iar a treia, partea de apus a templului, unde se afla palatul regal. Scopul lor era să-i împresoare din toate părțile pe romani și să-i supună asediului. Atunci, Sabinus (însăpăimântat de mulțimea lor și de curajul oamenilor dispuși mai degrabă să moară decât să nu obțină victoria, biruința ocupând locul virtuții) i-a trimis numaidecât lui Varus scrisori prin care îl îndemna fără încetare să-i vină cât mai repede în ajutor, altfel legiunea aflată acolo era în mare primejdie, fiindcă puțin mai lipsea ca ea să fie capturată

417

și măcelărită. El însuși s-a urcat în cel mai înalt turn al citadelei, care a primit numele lui Phasael, în cinstea fratelui lui Herodes, după ce acesta fusese ucis de părți, și de sus a făcut un semn romanilor să pornească **atacul** împotriva dușmanilor. Sabinus nu avea curajul să coboare în mijlocul prietenilor și dădea ordin altora să înfrunte moartea de dragul lăcomiei lui. Când romanii au dezlănțuit atacul, s-a încins o luptă crâncenă în care ei s-au dovedit mai destoinici decât dușmanii, fără ca iudeii să-și piardă însă curajul în fața primejdiei, după ce mulți dintre ai lor căzuseră pe câmpul de onoare. Ei au făcut un ocol și au escaladat porticurile din jurul incintei exterioare a templului, dând o mare bătălie, și au aruncat de acolo pietre, fie cu mâna, fie cu praștiile, pe care știau să le folosească cu iscusință în luptă. Și toți arcașii ce li se alăturaseră provocau mari pierderi romanilor, căci se cățăraseră în locuri înalte și greu de cucerit, unde nu puteau să-i ajungă cei ce se străduiau să-i străpungă cu sulitele lor, în timp ce ei îi săgetau cu ușurință pe dușmani. Bătălia s-a desfășurat astfel multă vreme. Indignați de această hărțuială, romanii au dat după aceea foc porticurilor, fără ca iudeii urcați deasupra să prindă de veste. Au pus multe materiale care ațâță lesne flăcările și focul s-a aprins repede pe acoperișul de lemn al porticurilor. Cu ajutorul lemnului bine îmbibate cu smoală și ceară, precum și al aurărilor unse cu ceară, văpăile s-au răspândit numaidecât. Acele mari opere de artă, demne de toată admirația, au fost mistuite de incendiu și cei surprinși deasupra porticurilor au pierit pe neașteptate. Unii s-au prăbușit o dată cu acoperișul care se năruia, alții au fost căsăpiți de dușmanii din jur. Mulți care își pierduseră orice nădejde de salvare, îngroziți de dezastrul din jur, fie că s-au aruncat în foc, fie că și-au curmat viața cu propriile lor săbii, ca să scape de flăcări. Cei care au căutat să fugă, alegând la coborâre drumul folosit la urcare, dezarmați și cu mințile răvășite, au fost lesne uciși cu toții de romani, disperarea neajutându-i deloc pe cei rămași fără arme. N-a scăpat așadar cu viață nici unul dintre cei ce se urcaseră pe acoperișul porticurilor. Dar romanii au trecut cum au putut prin foc și s-au năpustit asupra tezaurului, punând stăpânire pe comorile templului. Multe dintre ele au fost prădate de oșteni, în timp ce Sabinus însuși, în văzul tuturor, a luat patru sute de talanți.

418

3. Nenorocirea care se abătuse asupra prietenilor căzuți în luptă, precum și jefuirea comorilor și ofrandelor i-au umplut pe iudei de o adâncă amărăciune. Cei mai viteji dintre ei s-au strâns laolaltă și au asediat palatul regal, amenințându-i pe toți că-i vor da pradă flăcărilor, și au poruncit asediaților să plece cât mai repede. Le-au făcut solemnă promisiune că nici ei, nici Sabinus nu vor păți nimic. Cei mai mulți dintre oștenii regelui trecuseră în tabăra iudeilor. Au trecut însă de partea romanilor Rufus și Gratus, care aveau sub comanda lor trei mii dintre cei mai destoinici oșteni ai lui Herodes, luptători zdraveni la trup. La fel au procedat și călăreții care ascultau de ordinele lui Rufus, ceea ce a dus la sporirea numărului romanilor. Iudeii n-au slăbit totuși asediul, ci au săpat galerii pe sub ziduri și au strigat asediaților să plece, fiindcă nu e departe vremea când ei își vor elibera patria. Sabinus s-ar fi retras bucuross împreună cu trupele sale, dar nu putea să aibă încredere în iudei din pricina abuzurilor comise împotriva lor. Ceea ce l-a făcut să respingă oferta lor n-a fost numai faptul că neobișnuita blândețe a dușmanilor i s-a părut suspectă: întrucât spera să primească ajutorul lui Varus, el a prelungit asediul.

4. În același timp, în Iudeea au izbucnit o sumedenie de tulburări în numeroase locuri, războaiele fiind provocate fie de setea de câștig, fie de ura împotriva iudeilor. Astfel, două mii de oșteni care slujiseră sub Herodes și fuseseră lăsați la vatră de câțeva vreme s-au strâns laolaltă și au început să lupte cu trupele regești. Lor li s-a opus Achiab, vărul regelui, care n-a cutezat să-i aștepte în câmp deschis pe acești oșteni pricepuți în treburi războinice, ci s-a retras în locuri înalte, greu accesibile, să salveze ce se mai putea salva.

5. Așijderea s-a ridicat un anume Iudas, fiu] lui Ezechias, căpetenia unei puternice bande de tâlhari, pe care Herodes izbutise cu greu s-o înăbușe. Acest Iudas a strâns în orașul Sephoris din Galileea o ceată de oameni depravați, a năvălit în palatele regale și a luat întregul lor armament, cu care și-a înzestrat ciracii, jefuind banii găsiți acolo. A sădit spaima în inima tuturor și a jefuit pe oricine îi ieșea în cale, ducându-l cu el. Pus pe fapte mari, a dorit și domnia, pe care spera s-o obțină nu cu prețul vitejiei, ci cu nesățioasa lui poftă de a face rău.

6. Până și Simon, un sclav al regelui Herodes, bărbat

419

chipeș, încrezător în mărimea și puterea trupului său, a vrut să ajungă rege. Dornic să tragă foloase de pe urma vremurilor nesigure, a cutezat să-și pună singur diadema, a strâns în jurul lui o mulțime de aventurieri și a fost proclamat rege de smintita lor ceată, socotind că era demn să domnească. El a prădat și a ars scrum palatul din Ierihon și a dat foc multor citadele regale situate în diferite părți ale ținutului, împărțind ciracilor săi toată prada găsită acolo. Ar fi comis, firește, nelegiuiri și mai mari dacă n-ar fi fost pedepsit la vreme. Căci strângându-i laolaltă pe oștenii regelui și pe romani, Gratus a ieșit înaintea lui Simon cu toate trupele sale; după o bătălie aprigă și îndelungată, a fost nimicită șlehta lui Simon, alcătuită îndeobște din peraeeni, care luptau fără să păstreze ordinea, bazându-se mai mult pe curaj decât pe priceperea lor ostășească. Gratus l-a prins din urmă pe Simon într-o strâmtoare, unde își căuta scăparea prin fugă, și i-a retezat capul. Chiar și în Amatha, oraș situat pe fluviul Iordan, un palat a fost preschimbat în cenușă de o bandă aidoma celei a lui Simon. De atâta nebunie era bântuit atunci întregul popor fiindcă nu avea propriul său rege care să cărmuiască cu dreptate și autoritate mulțimea, iar străinii, în loc să-i pedepsească pe răzvrățiții infiltrați în țară, nu făceau decât să sporească răul prin trufia și lăcomia lor.

7. După aceea a îndrăznit să aspire la coroană un oarecare Athronges, bărbat fără o obârșie ilustră, lipsit și de virtute și de averi, simplu cioban, neînsemnat în toate privințele, fălindu-se numai cu vigoarea trupului și cu tăria brațelor lui. El năzuia atât de sus doar din dorința de a face rău și, cu primejdia morții mereu în fața ochilor, nu punea nici un preț pe viața lui, hărăzită nelegiuirilor. Avea patru frați, ei înșiși înalți la statură și cu mâinile atât de atrase de samavolnicii încât păreau anume făcuți să-i netezească drumul spre domnie. Fiecare își comanda trupa de neisprăviți, căci mare era mulțimea celor strânși în jurul lor. Erau căpeteniile bandelor care îi urmau pretutindeni, să lupte pentru Athronges. Acești și-a pus singur diadema și în sfatul oștirii hotărâ ce misiune avea fiecare, toate desfășurându-se după bunul său plac. Multă vreme, a deținut puterea, ca un rege, făcând orice vroia. Cu ajutorul fraților lui, pricinuia mari pierderi de vieți omenești atât romanilor, cât și trupelor regelui, întrucât prigoneau cu aceeași înverșunare ambele tabere: pe cei

420

din urmă, pentru nerușinarea lor din timpul domniei lui Herodes, iar pe romani, pentru ofensele aduse atunci. În perioada ce a urmat, ei s-au dezlănțuit pretutindeni împotriva tuturor cu o furie egală, astfel că nimeni nu scăpa cu viață din mâinile lor, căzând victimă fie lăcomiei, fie setei de sânge, într-o zi, jefuitorii au atacat aproape de Emmaus o cohortă romană care aducea cereale și arme pentru soldați, împresurându-o în întregime, i-au doborât cu sulile pe centurionul Arius, totodată comandantul legiunii, și pe vreo patruzeci dintre cei mai viteji pedestrași. Ceilalți, înmărmuriți de pierderile suferite, au fost ajutați de Gratus și, cu ajutorul trupelor regelui, au scăpat teferi, lăsând în mâinile dușmanilor leșurile tovarășilor lor. Luptele au continuat astfel multă vreme și jefuitorii au adus mari pagube romanilor, supunând poporul unei crâncene asuprii. Până la urmă au fost capturați tusaltru: unul într-o încăierare cu Gratus, altul într-o ciocnire cu Ptolemeu; cel mai vârstnic a căzut în mâinile lui Archelaus. Ultimul care mai era liber, mâhnit de soarta fraților lui, văzându-se fără nici o speranță de salvare, deoarece rămăsese singur, epuizat de neîntreruptele eforturi și lipsit de trupele sale, s-a predat lui Archelaus, după ce acesta a jurat că-l va cruța. Dar acestea s-au întâmplat mai târziu.

.8. Iudeea era bântuită așadar de tâlhari: pe măsură ce se înjghebau, cetele de răzvrățiți își alegeau imediat un rege și toate acționau în defavoarea statului, aducând puține daune romanilor, dar răspândeau în lung și în lat moartea printre compatrioți.

9. De îndată ce a aflat dintr-o scrisoare a lui Sabinus cum stăteau lucrurile, Varus, îngrijorat de soarta legiunii care rămăsese la Hierosolyma, a luat cu el celelalte două legiuni (căci erau trei în întreaga Sirie), cele patru escadroane de călăreți, precum și toate trupele auxiliare ale regilor și tetraharilor, plecând degrabă să-i ajute pe cei asediați în Iudeea. Toate trupele trimise înainte primiseră porunca să se îndrepte repede spre Ptolemaida. Când a trecut prin Berytus, locuitorii orașului i-au pus la îndemână o mie cinci sute de luptători, să-l sprijine. Aretas, regele din Arabia Petraea, pe care dușmănia lui față de Herodes îl făcuse prietenul romanilor, i-a trimis lui Varus însemnate ajutoare, nu numai pedestrași și călăreți. Când

421

s-au adunat la Ptolemaida toate trupele, a încredințat o parte dintre ele fiului său și unui prieten apropiat,

trimițându-i pe amândoi să poarte război cu galileenii, care se învecinează cu ptolemaizii. Aceste trupe au pornit atacul asupra dușmanului, au cucerit și incendiat Sepphoris, locuitorii orașului fiind vânduți ca sclavi. Varus însuși, împreună cu ceea ce-i rămăsese din oștire, a mărșăluit spre Samaria, dar a cruțat orașul, fiindcă nu luase parte la răscoală, instalându-și tabăra în preajma satului cu numele de Arus, care era în proprietatea lui Ptolemeu. Arabii, care îl urau pe Herodes, revărsându-și dușmănia asupra prietenului său, au preschimbât în scrum satul. De aici au mers până la un alt sat, numit Sampho, pe care l-au cucerit și incendiat, în pofida faptului că era fortificat. Nici una dintre localitățile întâlnite de arabi în drumul lor n-a scăpat, toate fiind trecute prin foc și sabie. Chiar și Emmaus¹, oraș părăsit între timp de locuitorii săi, a fost ars din temelii la porunca lui Varus, ca o jertfă funerară, adusă oștenilor masacrați în acest loc. De aici, Varus a pornit împotriva Hierosolymeii. De îndată ce iudeii care impresurau din partea acea legiunea au dat cu ochii de oastea lui Varus, apropiindu-se de ei, au rupt-o la fugă și au lăsat de izbeliște asediul. Când Varus i-a dojenit aspru pe iudeii din Hierosolyma, aceștia s-au scuzat, spunând că, datorită sărbătorii, se adunase multă lume și războiul n-a pornit din îndemnul lor, cei din afară fiind cei ce au cutezat să-l pornească. Au fost asediați împreună cu romanii mai abitir decât dacă asediul ar fi fost pus la cale de ei. În întâmpinarea lui Varus au și venit Josephus, vărul lui Herodes, Gratus și Rufus, cu oștenii lui, precum și romanii asediați. Sabinus n-ă avut curajul să dea cu ochii de Varus, ci a ieșit pe ascuns din oraș, îndreptându-se spre malul mării.

10. Varus și-a trimis o parte din trupele sale de-a lungul și de-a latul țării, să pună mâna pe ațătorii la răscoală. Potrivit ordinului său, au primit pedepse doar căpeteniile care au fost mai vinovate, pe când ceilalți au fost eliberați, numărul celor țințuiți pe cruce din această pricină ridicându-se la vreo două mii. După aceea, s-a descotorosit de oștenii de care a văzut că

nu mai avea nevoie: mulți dintre ei au păcătuit, deoarece nu s-au supus ordinelor și voinței lui Varus, setea lor de jaf fiind cea care îi îndemnase să comită numeroase nelegiuiri. Cum a aflat că vreo zece mii de iudei se strânseseră iarăși laolaltă, el a și pornit împotriva lor, să-i biruiască. Aceștia nu au cutezat să se încaiere în luptă, ci s-au predat cu toții, urmând sfatul dat de Achiab. Varus s-a arătat îngăduitor cu mulțimea răzvrătiților, trimițându-i la Caesar pe toți conducătorii lor. Caesar i-a eliberat pe cei mai mulți dintre ei, dar i-a trimis la moarte numai pe consăngenii lui Herodes care se alăturaseră răzvrătiților, fiindcă ridicaseră armele împotriva rudelor lor, fără să asculte de glasul dreptății.

CAPITOLUL XI

¹ Nu pare să fie vorba de capitala unei toparhii din Iudeea, aflată la vreo 30 km. de Ierusalim (azi Amwas), ci de o localitate omonimă, situată la sud-est de Lod.

1. După înăbușirea revoltei, Varus s-a întors la Antiohia, lăsând ca garnizoană a Hierosolymeii legiunea care staționase și mai înainte acolo. La Roma, Archelaus a avut un nou proces, din următorul motiv. O solie a iudeilor, care primise dezlegarea lui Varus, a fost trimisă la Roma, să dobândească îngăduința de a trăi după legile neamului. Solia împuternicită de întregul popor număra cincizeci de delegați. Dar la Roma li s-au alăturat mai mult de opt mii de iudei. În templul lui Apollo, construit de el tu mari cheltuieli, Caesar a convocat atunci Sfatul, alcătuit atât din prietenii săi, cât și din romanii de vază, dar la adunare au luat parte și delegații, împreună cu iudeii stabiliți la Roma, precum și Archelaus, însoțit de amicii lui. Cât privește rudele regelui Herodes, ele nu vroiau să se pronunțe în favoarea lui Archelaus, pe care îl urau, fără să fie nici împotriva lui, fiindcă socoteau că nu era cuviincios ca, în prezența lui Caesar, să-și dezvăluie dușmănia lor față de o rudă foarte apropiată. A venit acolo din Siria chiar și Philippos, trimis de Varus, chipurile, să-și ajute fratele (căci Varus îl îndrăgea pe Philippos), dar, de fapt,

422

423

pentru a contribui la schimbarea conducerii regatului (întrucât Varus bănuia că domnia va fi împărțită, de vreme ce mulți iudei erau dornici să trăiască după propriile lor legi), nepierzând șansa de a primi și el o parte.

2. Când li s-a dat cuvântul, solii iudeilor nu s-au sfiit să vorbească de destrămarea regatului și au început să se plângă de nelegiuirile lui Herodes. După părerea lor, el fusese rege numai cu numele, dar în realitate s-a purtat mai rău decât orice tiran, străduindu-se să urzească pieirea iudeilor, și nu s-a dat înapoi să introducă o sumedenie de înnoiri. A pus așadar la cale uciderea multor oameni, ceea ce nu se mai întâmplase până atunci. Cei rămași în viață au fost și mai nefericiți, nu numai fiindcă erau înspăimântați de chipul și sufletul său plin de răutate, ci și pentru că se temeau să nu-și piardă avuția din pricina lui. Nu contenea să înfrumusețeze orașele învecinate, locuite de străini, iar pe cele aflate în regatul său le secătuia prin biruri grele, ducându-le de răpă. Și-a împins în prăpastia sărăciei poporul, care cunoscuse prosperitatea înainte de venirea lui, și pentru pricini neînsemnate i-a ucis pe oamenii de vază, iar celor rămași în viață le-a răpit avuțiile. În afara dărilor anuale, plătite de fiecare în parte, oamenii aveau datoria să-i aducă chiar și daruri bogate, nu numai lui, ci și rudelor și prietenilor săi, precum și slujitorilor însărcinați cu strângerea birurilor, căci nimeni nu putea să rămână la adăpost de împilări fără să ofere aur și argint. Să nu mai vorbim de marea nerușinare cu care atenta la castitatea fecioarelor și la cinstea femeilor măritate, singura consolare pe care o mai aveau batjocoritele fiind ca faptele să rămână ascunse, ca și cum nu s-ar fi întâmplat deloc. Iudeii au îndurat atâtea cazne din pricina lui Herodes, câte n-ar fi fost în stare să

le aducă nici măcar o sălbăticiune, dacă ar fi ajuns să pună stăpânire pe oameni. De bună seamă că poporul a avut parte și mai înainte de distrugeri și de strămutări silnice, dar nici una dintre năpastele date ca pildă de istorie nu se compară cu prezentul dezastru, cășunat de Herodes neamului nostru. De aceea aveau temeinice motive să salute cu bucurie urcarea pe tron a lui Archelaus, întrucât erau convinși că nu i-ar fi fost ușor urmașului lui Herodes, oricare ar fi fost acela, să-l întreacă în cruzime. Ei ar fi respectat publicul doliu după părintele său, ca să-i facă hatârul lui Archelaus, străduindu-se să-i atragă

424

bunăvoința, dacă el își adevărea întrucâtva blândețea. Dar, ca și cum s-ar fi temut că nu va fi socotit adevăratul fiu al lui Herodes dacă nu-l întrecea, Archelaus și-a vădit numaidecât ostilitatea față de popor, mai înainte de a fi sigur de tronul pe care Caesar putea la fel de bine să i-l acorde sau să i-l refuze. Chiar de la începutul domniei sale, el a dat supușilor lui pilda virtuții, moderației și spiritului său de dreptate, prin nelegiuirea pe care a comis-o față de cetățeni și de Dumnezeu, când a masacrat în templu trei mii dintre propriii lui compatrioți. Nu sunt ei pe deplin îndreptățiți să-l urască pe Archelaus, care, după ce a dovedit o cumplită cruzime, vine să-i acuze că se răzvrătesc și se împotrivesc domniei lui? în concluzie, ei nu cer altceva decât să scape de o asemenea cârmuire și să fie alipiți Siriei, subordonându-se nemijlocit guvernatorilor romani. Așa va reieși limpede dacă ei sunt într-adevăr răzvrățiți și ahtiați după schimbări sau ascultători și cumpătați când au parte de o conducere dreaptă.

3. De îndată ce iudeii și-au încheiat cuvântarea, Nicolaos a căutat să-l discolpe pe rege de acuzațiile care i-au fost aduse. De-a lungul existenței sale, Herodes n-a primit nici o învinuire și nu este drept ca el să fie acuzat după moarte de către cei ce trebuiau să-l cheme în fața unor judecători drepti atunci când mai era în viață și putea să fie tras la răspundere. De faptele atribuite lui Archelaus se fac vinovați cei ce au fost nelegiuți și s-au ridicat împotriva lui: cei care încâlcaseră legile și au început să-i massacreze pe oamenii de ordine, veniți să pună capăt nelegiuirilor lor, se plâng acum de nedreptatea pedepsirii lor. Vorbitorul le-a reproșat apoi acuzatorilor că sunt dornici de schimbări, fiind încântați de răzvrătiri, fără să știe să se supună dreptății și să asculte de legi, deoarece vor să iasă biruitori de fiecare dată. Așa a cuvântat Nicolaos.

4. După ce a ascultat cu luare-aminte aceste cuvântări, Caesar a dizolvat adunarea și după câteva zile l-a numit pe Archelaus nu rege, ci etnarh peste jumătate din ținuturile aflate sub stăpânirea lui Herodes, făgăduind să-i acorde rangul de rege dacă se va arăta demn să domnească. Cealaltă jumătate a împărțit-o în două părți, pe care le-a dat celorlalți doi fii ai lui Herodes, Philippos și Antipas, care își disputau împreună cu fratele lor Archelaus întregul regat. Lui Antipas i-au revenit

425

Peraea și Galileea, care îi aduceau împreună un venit anual de două sute de talanți. Batanea cu Trachonitis și Auranitis, precum și o parte din așa-zisul domeniu al lui Zenodorus, le-a obținut Philippos, având un venit anual de o sută de talanți. Lui Archelaus i-au fost atribuite Idumeea, Iudeea și Samaria; printr-un decret al lui Caesar, samaritenii au fost scutiți de plata unei părți din impozitele lor, fiindcă nu luaseră parte la răscoală alături de ceilalți. Au fost puse sub autoritatea lui Archelaus orașele Turnul lui Straton și Sebaste, Ioppe și Hierosolyma, căci cetățile grecești Gaza, Gadara și Hippos, pe care Caesar le separase de celelalte, au fost alipite la Siria. Venitul anual obținut de Archelaus din partea lui de regat era de șase sute de talanți.

5. Așa au fost împărțite posesiunile lui Herodes între fiii lui. Caesar i-a dat un palat la Ascalon Salomeei, în afara localităților pe care i le lăsase moștenire fratele ei, adică Iamnia, Azot și Phasaelis, precum și a celor cinci sute de mii de monede de argint marcate. Avea un venit anual de șazeci de talanți, iar casa ei se afla în ținutul stăpânit de Archelaus. Și celelalte rude ale regelui și-au primit avuțiile lăsate prin testament de Herodes. Celor două fiice ale sale, rămase nemăritate, Caesar le-a dat câte două sute cincizeci de mii de monede de argint marcate, pe lângă ceea ce primiseră de la tatăl lor, căsătorindu-le cu fiii lui Phasael. Caesar a împărțit fiilor regelui și ceea ce Herodes îi lăsase prin testament, adică cincisprezece mii de talanți, păstrând doar câteva dintre vasele primite în dar, nu însă pentru valoarea lor deosebită, ci pentru a cinsti amintirea regelui răposat.

CAPITOLUL XII

1. Când Caesar a pus aceste treburi în ordine, a venit un îr de obârșie iudaică, crescut în orașul Sidon de un libert roman, și a pretins că făcea parte din familia lui Herodes,

426

bazându-se pe faptul că semăna leit cu Alexandru, fiul lui Herodes, care fusese executat la ordinul acestuia. Toți cei care îi văzuseră pe amândoi atestau izbitoarea lor asemănare. Din acest motiv, el a fost stimulat să aspire la ocuparea tronului. Și-a luat drept complice al înșelăciunii pe un compatriot, bun cunoscător al intrigilor de curte, care pe lângă faptul că era ticălos, avea și darul de a provoca mari tulburări, devenind astfel dascălul său în domeniul artelor rele. Tânărul se dădea drept fiul lui Herodes, care fusese sustras pe furiș de cei ce fuseseră

trimiși să-i curme viața: aceștia i-au ucis pe alții în locul lor, ca să-i amăgească pe cei ce asistau la execuție, salvându-l pe el și pe fratele său Aristobul. În înfumurarea lui, a reușit să-i înșele cu scornelile sale pe oamenii cu care se întâlnea. Când a ajuns în Creta, toți iudeii care locuiau acolo i-au dat crezare, punându-i la îndemână bani mulți, ceea ce i-a permis să treacă în insula Melos. Aici a strâns sume și mai mari, fiindcă localnicii credeau că în vinele lui curgea sânge regesc și trăgeau nădejdea să-și recupereze banii din vistieria părintească, făcându-l să-și recompenseze cum se cuvine binefăcătorii. S-a grăbit așadar să ajungă la Roma, însoțit de gazdele lui, și a debarcat la Dicaearchia', unde lucrurile i-au mers la fel de bine, fiindcă și iudeii din partea locului au avut deplină încredere în frauda lui. L-au însoțit în alai ca pe un rege, mai ales cei ce fuseseră oaspeții și prietenii lui Herodes. De vină era firea omenească, înclinată să creadă orice se spune, lăsându-se înșelată de înfățișarea exterioară. Chiar și cei ce mai înainte întreținuseră strânse legături cu Alexandru aveau ferma convingere că era el însuși și nu un altul, fiind gata să jure și față de alții că așa stăteau lucrurile. De îndată ce vestea s-a răspândit la Roma, uriașa mulțime a iudeilor stabiliți acolo a venit să-l întâmpine și mulțimea proniei divine că, mai presus de așteptările ei, l-a păstrat teafăr, primindu-l cu bucurie, mai ales pentru ascendența lui maternă, oriunde se ivea purtat de carul său, în ținută de gală. I se aduceau, în semn de regească cinstire, costisitoare daruri de ospetie și mare a fost afluența poporului, care n-a lăsat deoparte nici una din dovezile

¹ Numele grecesc al portului Puteoli din Campania (azi Pozzuoli). În arhipelagurile grecești locuiau atunci mulți evrei, insula Melos fiind situată la nord de Creta.

427

respectului cuvenit celor ce scăpaseră teferi din ghearele morții când nu rămăsese nici o speranță.

2. De îndată ce a primit această știre, Caesar n-a vrut să-i dea crezare, fiindcă știa prea bine că Herodes nu putea fi atât de lesne înșelat într-o treabă importantă, unde era în joc interesul lui personal. Având anumite îndoieli, l-a trimis pe libertul său Celados, cel ce avusese strânse legături cu adolescenții, să-l aducă la el pe pretinsul Alexandru. Acesta a făcut ce i s-a cerut, dar în cunoașterea tânărului nu a dovedit mai mare agerime decât mulțimea. În schimb, Caesar nu s-a lăsat amăgit. Există o certă asemănare, dar ea nu era atât de mare încât deosebiri să treacă neobservate la o cercetare mai atentă a amănuntelor. Căci falsul Alexandru avea mâinile bătătorite de muncă, iar trupul lui, în ioc să aibă delicatetea caracteristică omului cu o educație fină și aleasă, era, dimpotrivă, mai grosolan. După ce a constatat că discipolul nu rămânea mai prejos decât maestrul său în privința minciunilor pe care le debita cu aceeași cutezanță, Caesar l-a întrebat pe așa-zisul Alexandru de ce Aristobul, salvat împreună cu el, nu-l însoțise, de vreme ce prin strălucita lui obârșie putea să ceară aceleași drepturi. Impostorul a răspuns că, de teama primejdiilor mării, acesta rămăsese în insula Cipru, pentru ca, în cazul când i se întâmpla o nenorocire lui Alexandru, neamul Mariamnei să nu rămână fără urmași, Aristobul supraviețuind ca să-și înfrunte potrivnicia. Când cel care născocise scuză a adevărit spusele tânărului, Caesar l-a luat deoparte pe ultimul și i-a zis următoarele: „Dacă îmi vei destăinui adevărul, sunt gata să-ți iert înșelăciunea și să-ți dăruiesc viața. Spune-mi numai cine ești și cine te-a convins să pui la cale cutezătoarea faptă. Căci ceea ce ai urzit și ai realizat dovedește o perfidie care întrece vârsta ta!”² Neavând de ales, tânărul i-a dezvăluit totul lui Caesar, și ce a plănuțit, și cine l-a încurajat. Caesar (care nu vroia să-și încalce cuvântul) l-a trimis să vâslească la galere, căci a văzut că avea trupul vânjos, capabil să facă față muncilor grele, dar pe autorul înșelăciunii l-a condamnat la moarte. Cât privește melienii, ei fuseseră pedepsiți îndeajuns

² În *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*. Cartea a I-a, cap. VII, paragr. 2, Flavius Iosephus a atribuit libertului Celados demascarea falsului Alexandru, căruia i-a propus să spună adevărul, ca să scape cu viață.

428

prin pierderea banilor cheltuiți cu falsul Alexandru. Acesta a fost jalnicul deznodământ al temerarei fapte întreprinse de falsul Alexandru.

CAPITOLUL XIII

1. După ce Archelaus, devenit etnarh, s-a întors în Iudeea, l-a scos din funcția de Mare Preot pe Ioazar, fiul lui Boethos, învinuit că trecuse de partea răzvrătiților, și i-a transmis pontificatul fratelui său Eleazar. A refăcut în chip magistral palatul din Ierihon și a luat jumătate din apa care aprovizionă satul Neara, abătând-o spre un câmp unde erau plantați palmieri. A întemeiat și o localitate pe care a numit-o Archelais și, încalcând legile strămoșești, s-a căsătorit cu fiica lui Archelaus, Glaphyra, care fusese soția fratelui său Alexandru, dăruindu-i câțiva copii. Nici Eleazar n-a deținut prea multă vreme rangul de Mare Preot, fiind înlocuit încă din timpul vieții cu Iosua, fiul lui Sie.

2. În al zecelea an al domniei lui Archelaus, oamenii cei mai de seamă din Iudeea și din Samaria n-au putut să suporte cruzimea și tirania lui și l-au reclamat lui Caesar, mai ales când au aflat că acesta îi poruncise să se poarte blând cu ei. Când această acuzație a ajuns la urechile sale, Caesar a fost atât de furios încât l-a chemat pe Archelaus, intendentul treburilor regelui la Roma (care se numea tot Archelaus), și, fără a catadicsi să-i scrie lui Archelaus, i-a spus slujitorului acestuia: „Îmbarcă-te de îndată pe o corabie și du-te până la el, să-l aduci degrabă în fața mea!” Intendentul Archelaus a călătorit pe mare cât a putut de repede și, când a ajuns în Iudeea, l-a găsit pe Archelaus petrecând cu prietenii lui. I-a înfățișat voința lui Caesar și l-a zorit să pornească la drum. Abia apucase să poposească la Roma și Caesar, după ce dat ascultare

învinuirilor pe care i le aduceau acuzatorii lui, i-a fixat locul de surghiun la Vienna', oraș din Galia, confiscându-i averile,

3. înainte de a fi chemat la Roma, Archelaus a avut un vis pe care l-a povestit astfel prietenilor săi. I s-a părut că vede zece spice de grâu, cu bobul plin și copt, care au fost păscute de niște boi. Când s-a trezit (dându-și seama de importanța viziunii sale), el a chemat prezicătorii care se pricepeau să tâlmăcească visele. Întrucât părerile lor se deosebeau mult între ele (căci orice tâlcuire nu semăna cu toate celelalte), un anume Simon din secta esenienilor a cerut voie să vorbească nestingherit și i-a spus lui Archelaus că visul prevestea o schimbare, din păcate în defavoarea lui. I-a explicat că boii întruhidează nenorocirea, fiindcă sunt animale care trudesc din greu și totodată aduc după ei schimbarea, fiindcă pământul arat de ei nu poate rămâne în starea de mai înainte. Spicele, care au fost zece, indică numărul anilor, căci spicul este rodul unei veri: așadar, domnia lui Archelaus va lua sfârșit. Aceasta a fost interpretarea dată visului său. La cinci zile după visul prevestitor, a sosit celălalt Archelaus, trimis de Caesar în Iudeea, să-l cheme la Roma, spre a fi judecat.

4. Ceva asemănător i s-a întâmplat și Glaphyrei, fiica regelui Archelaus, pe care, fecioară fiind, a luat-o de soție Alexandru, fiul lui Herodes și fratele lui Archelaus. Mai târziu, Alexandru fiind executat din ordinul părintelui său, ea s-a remăritat cu regele Libyei, Iuba², la moartea căruia s-a întors ca văduvă la casa tatălui ei, în Cappadocia. Acolo a luat-o în căsătorie Archelaus, după ce a repudiat-o pe soția lui, Mariamne: atât de mult o iubea el pe Glaphyra. Așadar, când era deja măritată cu Archelaus, ea a avut următorul vis. I s-a părut că Alexandru stătea în fața ei și, nespun de bucuroasă, l-a îmbrățișat. Dar el i s-a plâns și i-a zis: „Dragă Glaphyra, tu adeverești zicala potrivit căreia nu trebuie să te încrezi în femei, căci, fecioară fiind, te-ai măritat cu mine, mi-ai dăruit copii, apoi ai dat uitării dragostea mea și te-ai căsătorit cu altul. Ca și cum această sfidare n-ar fi fost de ajuns, ai cutezat să te arunci

¹ Localitate situată pe malul Ronului (azi Vienne). Herodes Archelaus a fost etnarhul Iudeii. Samariei și Idumeii între anii 4 î.e.n.-6 e.n.

² Iuba II, regele Mauritaniei (25 î.e.n.-23 e.n.), om de mare cultură, educat în Italia, n-a lăsat-o văduvă pe Glaphyra, ci s-a despărțit de ea.

430

în brațele unui al treilea bărbat și ai pătruns în familia mea cu ocară și nerușinare, luându-l ca soț pe fratele meu Archelaus. Dar eu nu voi uita totuși iubirea pe care ți-o port și, eliberându-te de nelegiuire, voi face să fii din nou a mea, ca mai înainte!" De-abia a apucat să depene acestea prietenelor sale și s-a stins din viață după câteva zile.

5. Am socotit că trebuie să cuprind asemenea lucruri în povestirea mea deoarece vorbeam despre regi - mai ales că acestea sunt o dovadă că suferințele sunt nemuritoare și că pronia divină se ocupă de treburile omenești -, având convingerea că merită din plin să fie amintite. Oricine crede că astfel de fapte par neverosimile n-are decât să-și mențină părerea, fără să fie un obstacol în calea celor care năzuiesc spre virtute. De altfel, ținuturile lui Archelaus au fost alipite la Siria și Caesar l-a trimis pe fostul consul Quirinius să facă recensământul bunurilor siriene și să pună în vânzare averea lui Archelaus.

431

CARTEA A XVIII-A

CONȚINUTUL CĂRȚII A XVIII-A

4.

5.

6.

7.

Cum Quirinius a fost trimis de Caesar să facă recensământul Siriei și Iudeii și să vândă averile lui Archelaus, Iudeea fiind transformată din regat în provincie; Coponius din clasa cavalerilor a venit să administreze Iudeea. Și cum Iudas Galileanul și alți câțiva au îndemnat poporul să se împotrivescă recensământului și mulți le-au urmat sfatul, până când Marele Preot Ioazar i-a convins să se supună romanilor și să accepte recensământul.

Câte secte și ce fel de școli filosofice au iudeii, precum și principiile lor călăuzitoare. Cum tetrarhii Herodes și Philippos au construit orașe în onoarea lui Caesar. Cum samaritenii au împraștiat oasele morților în templu, pângărind poporul timp de șapte zile.

Cum Salomeea, sora lui Herodes, stingându-se din viață, și-a lăsat averea moștenire luliei, soția lui Caesar.

Cum Pontius Pilatus a hotărât să aducă cu sine pe ascuns efigiile lui Caesar la Hierosolyma; prinzând de veste, poporul s-a răsculat și i s-a împotrivit, până când portretele lui Caesar au fost duse din Hierosolyma la Caesarea. Ce s-a întâmplat în vremea aceea cu iudeii care trăiau la Roma și cum s-a răzvrătit gloata

435

din Samaria, Pilatus omorând mulți dintre locuitorii ei.

8. Samaritenii l-au reclamat pe Pilatus lui Vitellius, iar Vitellius l-a silit să plece la Roma, ca să dea socoteală în fața lui Caesar.

9. Drumetia lui Vitellius la Hierosolyma și cum i-a scris Tiberius Caesar să-l determine pe partul Artabanos să trimită ostatici, apoi să-i declare război lui Aretas.

10. Sfârșitul lui Phillipos și felul cum tetrahia lui a devenit provincie.

11. Herodes tetrahul pornește împotriva lui Aretas, regele arabilor, și este învins de acesta.

12. Regele Agrippa pleacă pe mare spre Roma, până la Tiberius Caesar, și, acuzat de un libert al său, este întemnițat. Cum, după moartea lui Tiberius, Gaius l-a eliberat, numindu-l rege peste tetrahia lui Phillipos.

13. Cum Herodes tetrahul s-a dus la Roma, unde a fost învinuit de Agrippa și trimis în surghiun; cum Gaius a dat tetrahia acestuia lui Agrippa.

14. Cearta dintre iudeii și grecii din Alexandria și soliile trimise de ambele tabere la Gaius.

15. Iudeii sunt învinuiți de Apion și de însoțitorii lui că nu au nici o statuie a lui Caesar.

16. Cum Gaius, cuprins de mânie, îl trimite pe Petronius în Siria, ca guvernator, dându-i misiunea să-și ducă trupele împotriva iudeilor, dacă nu vor să primească statuile lui.

17. Ce au pățit iudeii din Babilon din pricina fraților Asinaeus și Anilaeus.

Cartea aceasta cuprinde un interval de treizeci și doi de ani.

436

CAPITOLUL I

1. între timp, Quirinius, unul dintre senatorii romani care parcursese întregul curs al magistraturilor și suise toate treptele onorurilor până la rangul de consul, așa că se bucura de o mare influență prin înalta lui poziție, a sosit în Siria împreună cu câțiva însoțitori, primind de la Caesar sarcina de a împărți dreptatea și de a face recensământul averilor. împreună cu el a fost trimis și Coponius, bărbat din ordinul cavalerilor, investit cu drepturi depline asupra Iudeii. Curând a ajuns Quirinius și în Iudeea, unită cu Siria, ca să facă recensământul bunurilor și să vândă avuțiile lui Archelaus. Deși la început nici n-au vrut să audă de catagrafie, iudeii au renunțat treptat la împotrivirea lor, urmând îndemnul Marelui lor Preot loazar, fiul lui Boethos. Ei au ascultat așadar sfaturile lui loazar și au îngăduit ca recensământul averilor să se desfășoare nestingherit. Dar gaulanitul Iudas, originar din orașul Gamala, împreună cu fariseul Sadduc, ațâțau poporul să se răzvrătească, amândoi susținând că recensământul nu aducea după sine decât sclavia fățișă, iar datoria întregului neam era să-și apere libertatea.

Acum li se oferea prilejul ca, în caz de reușită, să-și pună avuțiile la adăpost, iar dacă li se întâmpla vreo nenorocire, să-și asigure gloria și lauda pentru măreția lor sufletească. Dumnezeu se va arăta gata oricând să-i ajute doar în măsura în care vor trece cu multă râvnă la realizarea planurilor lor, mai ales dacă se vor gândi la lucruri mari și nu-și vor precupeți deloc eforturile. Așadar, oamenii (care ascultă cu mare aviditate asemenea vorbe) au început să înfăptuiască cu temeritate aceste proiecte. N-a rămas nici o năpastă care să nu se abată asupra poporului nostru, ca urmare a instigărilor celor doi bărbați, vorbele situându-se mai prejos de fapte.

Războaiele porneau unul după altul și nu era cu putință ca iudeii să nu îndure

437

suferințe din pricina neconținutelor ciocniri. Adevărații lor prieteni, care să le aline chinurile, pieriseră. în iureșul atacurilor date de tâlhari au fost răpuși numeroși bărbați de frunte, pretextul invocat fiind lupta pentru libertate, dar adevăratul motiv era setea de câștig. De aceea au izbucnit răscoale care au provocat măceluri publice, îndreptate fie împotriva concetățenilor (căci oamenii aveau ambiția de a nu-și lăsa în viață nici un adversar), fie împotriva dușmanilor. Au urmat foametea, care dădea frâu liber nelegiuirilor nerușinate,

devastarea orașelor și distrugerile, până când, datorită răscoalelor, flăcările au cuprins chiar și sfântul lăcaș al Domnului. Mania înnoirilor cu orice preț și a schimbării orânduiri strămoșești a dus la pieirea răufăcătorilor, Iudas și Sadduc, care au întemeiat la noi cea de-a patra școală filosofică și au avut nenumărați adepți, au tulburat cu răzvrătirea lor întregul stat, nu numai în clipa aceea, ci au pus rădăcinile viitoarelor nenorociri, sădind niște dogme necunoscute mai înainte de oameni. Vreau să spun câteva cuvinte despre secta asta, mai ales că aceste învățături ale ei, îmbrățișate de tineri, au dus la prăbușirea instituțiilor noastre.

2. încă din vremuri mai vechi, iudeii au avut trei secte filosofice: una a esenienilor, alta a saduceilor și a treia, denumită a fariseilor. Deși m-am pronunțat deja asupra lor în Cartea a doua din *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*, nu șovăi să spun câteva cuvinte despre ele.

3. Fariseii nu disprețuiesc cumpătarea și nu se lasă moleșiți de plăceri; urmează cu sfințenie ceea ce în matura lor chibzuință socotesc că e bine și caută să înfăptuiască tot ce Ie-a prescris judecata. Ei îi respectă pe oamenii în vârstă și nu au aroganța de-a contrazice afirmațiile lor. Întrucât susțin că toate se desfășoară după cum a hotărât Soarta, fariseii nu vor să priveze voința omenească de ardoarea de a împlini ceea ce depinde de ea, ci ne învață că Dumnezeu a dorit ca forța Destinului și judecata omului să acționeze împreună, astfel ca fiecare să incline după placul său, fie spre viciu, fie spre virtute. Au convingerea că sufletele sunt nemuritoare și că sub pământ ele au parte de răsplăți sau de pedepse, după felul cum oamenii au dus o viață virtuoasă sau desfrânată: ultimii vor rămâne închiși într-o temniță veșnică, numai cei dintâi având voie să

438

reînvie. Datorită învățaturii lor, fariseii au atâta influență asupra poporului încât tot ceea ce ține de cultul divin, de rugăciune sau de jertfe se săvârșește sub îndrumarea lor. O convingătoare dovadă a virtuților* acestora au dat-o cetățile, deoarece au socotit că ei urmăresc numai binele, atât prin vorbă, cât și prin faptă.

4. învățătura saduceilor lasă ca sufletul să piară împreună cu trupul și nu recunoaște altă doctrină în afara Legii sacre. Ei socotesc un mare merit să întrețină dispute despre înțelepciune cu dascălii proprii. Aderenții lor sunt puțin numeroși, dar aceștia au o condiție bună. Nu întreprind nimic în afara vorbelor; atunci când ajung magistrați, fără voia lor și constrânși de nevoie, adoptă opiniile fariseilor, fiindcă altfel nu sunt tolerați de popor.

5. în schimb, esenienii sunt de părere că toate trebuie să rămână în seama proniei divine. Ei cred în nemurirea sufletului și răsplata dreptății li se pare bunul suprem. Când trimit ofrande templului, nu aduc și jertfele cuvenite, deoarece au mijloace de purificare mult mai sfinte. De aceea, nu li se îngăduie să intre în templu și au ceremoniile lor religioase. Sunt oameni cu moravuri exemplare și se îndeletnicesc cu agricultura. Mai presus de toți cei ce-și atrag laudele prin propria virtute, esenienii merită să fie admirați pentru dreptatea lor, prea puțin cultivată de greci sau de barbari, câtă vreme ei o respectă nu de scurtă vreme, ci de mulți ani în urmă. Ca atare, au acționat în așa fel ca nimic să nu-i împiedice să-și folosească bunurile în comun, încât bogații nu se bucură mai mult de averea lor decât cei ce nu posedă nimic. Sunt vreo patru mii de oameni care fac acest lucru. Nu vor să audă de soții și nici să aibă slujitori, socotind că s-ar dovedi nedrepti față de ultimii și că cele dintâi sunt certărețe, așa că ei trăiesc separat și se ajută unii pe alții. Pentru administrarea veniturilor obținute din munca câmpului, își aleg oameni cinstiți din rândul preoților, care le procură provizii și le pregătesc hrana. Ei își duc viața în felul acesta și traiul lor seamănă cu cel al dăcilor care se numesc Poliști'.

6. Pe lângă cele trei școli filosofice, un anume Iudas Galileanul a întemeiat a patra sectă, ai cărei aderenți sunt în toate privințele de aceeași părere cu fariseii. Dar ei iubesc atât

¹ în original, „Polistai”": întemeietori de cetăți, adică daci urbanizați.

439

de mult libertatea încât o apără cu înverșunare, recunoscându-l pe Dumnezeu drept unicul lor stăpân și rege. Sunt gata să înfrunte orice fel de moarte și nu se dau înlături de la suprimarea rudelor și prietenilor lor, spre a nu recunoaște vreun om ca stăpân. Întrucât mulți oameni au fost martori oculari ai acestor fapte, mă feresc să vorbesc mai pe larg despre îndărătnicia lor. Nu mă tem deloc că vorbele mele nu vor fi crezute, ci mai degrabă că nu voi găsi destule cuvinte ca să le înfățișez cum trebuie curajul și disprețul lor față de durere. Această nebulie a făcut poporul să se revolte sub cârmuirea lui Gessius Florus², care a abuzat de puterea lui, încât disperarea 1-a împins să se răscoale împotriva romanilor. Atât am avut de spus despre școlile filosofice ale iudeilor.

CAPITOLUL II

1. După ce a vândut averile lui Archelaus și a încheiat recensământul, înfăptuit în cel de-al treizeci și șaptelea an de la victoria de la Actium a lui Caesar asupra lui Antonius, Quirinius 1-a scos din funcția de Mare Preot pe Ioazar, care fusese de partea poporului în timpul răscoalei, pontificatul fiind preluat de Ananus, fiul lui Seth. Herodes și Phillipos au rămas însă stăpâni peste acele tetrarhii care le reveniseră. Herodes¹ a întărit Sapphosis, podoaba Galileei întregi, și a închinat-o lui Caesar. De asemenea, a înconjurat cu ziduri Betharamphtha (care era deja un oraș) și i-a zis Iuliada, după numele soției lui Caesar. La rândul lui, Phillipos a întemeiat la izvoarele

Jordanului orașul Paneas, pe care l-a denumit Caesarea². A

¹ Despre ultimul procurator roman al Iudeii (64-66 e.n.) va fi vorba în finalul *Antichităților iudaice*.

² Herodes Antipas, tetrarh al Galileei și Peracei (4 î.e.n.-39e.n.).

³ Herodes Philippos, tetrarh la Gaulanitida, Batanea, Trachonitida și Aurenitida (4 î.e.n.-34 e.n.), a fondat Caesarea Philippi, capitala lui, numită astfel spre a se deosebi de Caesarea maritimă, ctitorită de Herodes.

440

ridicat apoi la rangul de oraș târgușorul Bethsaida, de lângă lacul Gennesar, i-a asigurat mai mulți locuitori și celelalte înlesniri, dându-i numele de Iuliada, după fiica lui Caesar.

2. în timp ce Iudeea era administrată de Coponius, cel care, așa cum am spus, fusese trimis împreună cu Quirinius, s-a petrecut următorul lucru. La Sărbătoarea Azimelor, numită de noi Pastele, preoții aveau obiceiul să deschidă porțile templului după miezul nopții. De îndată ce ele au fost deschise, niște samariteni care se strecuraseră pe ascuns în Hierosolyma au împărțiat oseminte omenești în portic și în interiorul întregului templu. De aceea, contrar datinilor legate de această sărbătoare, accesul tuturor în templu a fost interzis și s-a prevăzut ca în viitor să se ia măsuri de pază mai aspre. La scurtă vreme după aceea, Coponius s-a întors la Roma și urmașul lui la cărmuirea țării a fost Marcus Ambivius³, sub mandatul căruia s-a stins din viață Salomeea, sora lui Herodes, lăsând moștenire Iuliei întregul ținut al Iamniei, așijderea Phasaelis cel situat în câmpie și orașul Archelais, unde creșteau o mulțime de palmieri cu fructe foarte gustoase. Acestuia i-a urmat Annus Rufus, sub administrația căruia a murit cel de-al doilea autocrat al Romei, Caesar, care a domnit timp de cincizeci și șapte de ani, șase luni și trei zile⁴ (dintre care timp de paisprezece ani a domnit împreună cu Antonius), trăind șaptezeci și șapte de ani- Caesar l-a avut ca urmaș la tron pe Tiberius Nero⁵, fiul soției sale Iulia. El a fost al treilea autocrat al Romei și, după rechemarea lui Annus Rufus, l-a trimis să administreze Iudeea pe Valerius Gratus⁶. Acesta a pus capăt pontificatului lui Ananus și l-a numit Mare Preot pe Ismael, fiul lui Phabi. Puțin mai târziu, l-a demis și i-a încredințat funcția lui Eleazar, fiul Marelui Preot Ananus. După un an de zile, i-a luat și acestuia pontificatul și l-a

• Marcus Ambivius a fost al doilea prefect roman care a administrat Iudeea, Samaria și Idumeea după Coponius (circa 9-12 e.n.).

⁴ Autorul calculează durata domniei lui Augustus de la asasinarea lui Caesar (44 î.e.n.) și nu după bătălia de la Actium (31 î.e.n.), care a dus la eliminarea lui Marcus Antonius. Primul autocrat roman a fost Gaius Iulius Caesar, după opinia lui Flavius Josephus.

⁵ Tiberius Claudius Nero și-a schimbat numele în Tiberius Iulius Caesar când a fost adoptat de Augustus, fiind al doilea împărat roman (14-37 e.n.).

⁶ Succesorul lui Annus Rufus (12-16 e.n.) a fost Valerius Gratus, cel de-al patrulea prefect roman al Iudeei (16-26 e.n.).

441

pus în locul lui pe Simon, fiul lui Camith. N-a deținut funcția mai mult de un an și urmașul lui a fost Josephus, care se numea și Caiaphas. Când Gratus, care administrase Iudeea vreme de unsprezece ani, a fost chemat la Roma, succesorul lui a fost Pontius Pilatus.

3. Tetrarhul Herodes (care era bun prieten al lui Tiberius) a construit în cea mai fertilă parte a Galileei, lângă lacul Gennesar, un oraș, dându-i numele de Tiberias. Nu prea departe de acest oraș se află izvoarele termale din localitatea care se cheamă Emmaus. În oraș locuiau și străini și numeroși galileeni, adunați din ținutul lor și strămutați cu de-a sila acolo, chiar dacă făceau parte din rândul celor cu o situație bună. Chiar și săracii culeși de pe toate drumurile, printre ei fiind și unii despre care nu se știa sigur dacă sunt oameni liberi, au fost admiși să locuiască în oraș și îi s-au dat mari înlesniri și unele privilegii. Ca să-i țină strâns legați de oraș, Herodes le-a construit case și le-a dat pământuri, căci era cunoscut faptul că, potrivit datinilor strămoșești, ei nu aveau voie să locuiască pe meleagurile acelea. Asta fiindcă, pentru întemeierea orașului, au fost înlăturate multe morminte aflate acolo, iar legea noastră prevede că cei ce rămâneau în asemenea locuri vreme de șapte zile erau profanați.

4. în vremea aceea a murit și regele părților Phraates⁷, datorită uneltirilor urzite de fiul său Phraataces, din următorul motiv. Deși nu ducea lipsă de copii legitimi, Phraates a avut mai întâi ca țiitoare o sclavă de obârșie italică, numită Thermusa, care îi fusese trimisă de Iulius Caesar, împreună cu alte daruri. Robit de marea ei frumusețe, mai ales că, după câtăva vreme, îi dăruise un fiu, numit Phraataces, a luat-o în căsătorie, ridicând-o la rangul de soție. Când a observat că toate vorbele ei aveau o mare înrâurire asupra regelui, hotărâtă să facă orice era în stare ca să-și urce feciorul pe tronul părților, ea și-a dat seama că nu va înfăptui nimic dacă nu-i înlătura din drum pe copiii legitimi ai lui Phraates. Și-a convins așadar soțul să-și trimită fiii legitimi ca ostatici la Roma. Dânsul (fiindcă nu era chip ca regele să încalce voința Thermusei) și-a trimis așadar odraslele la Roma. Dar Phraataces, care fusese crescut ca să domnească,

⁷ Phraates IV, suveran part din dinastia Arsacizilor (37-30,29-28.26-2 î.e.n.), tatăl lui Phraataces sau Phraates V, rege al părților (2 î.e.n.-4 e.n.).

nu s-a împăcat cu faptul că trebuia să aștepte atâta vreme până la urcarea lui pe tronul părintesc. A pus la cale pieirea tatălui său, ajutat de mama lui, cu care întreținea, zice-se, legături nepermise. Ambele nelegiuiri l-au făcut așadar odios în fața supușilor, care înfierau incestul cu mama lui mai mult decât paricidul propriu-zis, și mai înainte ca puterile lui să crească, ei a fost alungat din regatul său printr-o răscoală, găsindu-și sfârșitul. Cei mai de vază dintre părți împărțeau unanimă părere că țara lor nu putea fi cărmuită decât de un rege care să coboare din sângele Arsacizilor (căci acesta nu avea voie să se tragă din alt neam, câtă vreme regatul trăsesse de curând ponoase de pe urma unei nunți cu o țiitoare italică, precum și a copilului ei). Prin solii lor, l-au chemat pe

Orodes", care era de neam regesc, dar și-a atras ura poporului din pricina cumplinei sale cruzimi (căci avea o fire insuportabilă, fiind iute la mânie). El a căzut deci victimă unui complot și a fost ucis, după spusele unora, când aducea libații sau benchetuii (căci toți părții umblau îndeobște înarmați) sau, cum susțin cei mai mulți, a fost lichidat la o vânatoare. A plecat apoi spre Roma o ambasadă, care să le aducă pe unul dintre prinții ostatici ca rege. A fost trimis Vonones", întrucât el a fost preferat fraților lui. Se părea că va avea parte de o domnie norocoasă, deoarece întrunea în persoana lui două dintre cele mai puternice împărății din lume: a lui și a romanilor. Dar barbarii și-au schimbat repede simțămintele, căci aveau o fire nestatornică și înclinată spre trufie (li se părea înjositor faptul că ascultau poruncile date de sclavii unei puteri străine, așa-zisii robi fiind prinții ostatici) și declarau că alegerea lui ca rege era o rușine. Vonones fusese impus părților nu printr-un război drept, ci, mult mai rău decât atât, printr-o pace umiltoare. De aceea, l-au chemat numaidecât pe Artabanos¹¹, care domnea în Media și era din neamul Arsacizilor, cerându-i să le fie rege. Artabanos a acceptat bucuros și a venit cu oastea lui. I-a ieșit în întâmpinare Vonones și, fiindcă cei mai mulți părți l-au susținut la început, Artabanos a pierdut bătălia, căutându-și scăparea în munții din Media. În scurtă vreme, Artabanos și-a strâns o oaste mare, cu

¹¹ Orodes III, rege al părților (4-7 e.n.).

¹² Vonones I. suveran al Regatului part (7-12 e.n.).

¹³ Artabanos III a domnit asupra părților între anii 12-38 e.n.

442

443

care l-a înfruntat din nou pe Vonones, reușind de astă dată să-l învingă. Așadar, Vonones a fost silit să fugă în Seleucia, însoțit de câțiva călăreți. Artabanos a făcut un mare măcel în rândurile părților, care se împrăștiară cuprinși de panică, apoi a pornit în marș cu trupele sale spre Ctesiphon. Astfel a devenit el regele părților. În schimb, Vonones s-a refugiat în Armenia și, ca să-și pună în valoare dreptul la tron, și-a trimis solii la Roma. Tiberius i-a respins cererea atât datorită fugii sale rușinoase, cât și datorită presiunilor venite din partea părților prin amenințările de război, aduse de solii regelui. Pierzând și cealaltă cale de-a ajunge la tron, deoarece puternicele neamuri ale armenilor care locuiau în preajma muntelui Niphates se aliașeră cu părții, Vonones s-a pus sub ocrotirea lui Silanus, guvernatorul Siriei. Acesta l-a primit în Siria, ținând seama de faptul că fusese educat la Roma, în timp ce Artabanos a atribuit Armenia fiului său Orodes".

5. În vremea aceea s-a stins din viață și regele Commagenei, Antioh¹². După moartea lui au izbucnit certuri între popor și nobilime, astfel că fiecare tabără și-a trimis solii la Roma. Frunțașii cereau ca regatul să fie transformat într-o provincie romană, în timp ce mulțimea vroia să fie cărmuită de regi, după obiceiul strămoșesc. De aceea, printr-o hotărâre a Senatului, privitoare la limpezirea acestei neînțelegeri, a fost trimis în Orient Germanicus¹³, destinul oferindu-i astfel prilejul să-și găsească acolo sfârșitul. După ce a aplanat toate conflictele din Orient, a fost otrăvit datorită uneltirilor lui Piso", așa cum s-a arătat în altă parte.

¹² Orodes a domnit în Armenia timp de doi ani (16-18 e.n.).

¹³ Antioh III, penultimul suveran al Regatului Commagene din sud-vestul Asiei Mici (12 î.e.n.-17 e.n.), care a devenit ulterior provincie romană.

¹⁴ D. Claudius Nero Germanicus (15 î.e.n.-19 e.n.), fiul lui Nero Claudius Drusus (fratele lui Tiberius) și al Antoniei Minor, adoptat de unchiul său, ajuns împărat al Romei. După ce a triumfat asupra germanilor la 26 mai 17, popularul general a murit în condiții suspecte la Antiohia.

¹⁵ Guvernatorul Siriei, presupusul asasin al lui Germanicus (vezi Tacit, *Anale*, II, 69-72), de a cărui dispariție n-a fost străin, pare-se, nici măcar Tiberius.

444

CAPITOLUL III

1. Când Pilatus, guvernatorul Iudeii, și-a dus oastea din Caesarea la Hierosolyma, ca să ierneze, el a încălcat fățiș datinile iudeilor, având grijă să aducă în oraș efigiile lui Caesar', care fuseseră prinse de prăjinile steagurilor, deși legile noastre interzic cu desăvârșire introducerea chipurilor. Din această pricină, predecesorii lui obișnuiau să-și despoaie de podoabe steagurile la intrarea trupelor în oraș. Pilatus a fost cel dintâi care, fără știrea poporului, sub obrocul nopții, a hotărât să aducă și să expună portrete în Hierosolyma. De îndată ce a prins de veste, mulțimea a pornit de-a valma spre Caesarea și timp de câteva zile l-a implorat pe Pilatus să mute portretele acelea în altă parte. El n-a vrut să accepte acest lucru, ca să nu-i aducă o jignire lui Caesar. Întrucât poporul nu conținea să stăruie pe lângă dânsul, în ziua a șaptea, Pilatus și-a înarmat în taină oștenii, apoi s-a urcat pe tribuna unei arene de circ, punându-și la pândă oastea în spatele acesteia. Când iudeii au început să insiste din nou, el a făcut un semn oștenilor, care i-au înconjurat, amenințându-i cu moartea pe cei prezenți, dacă nu plecau liniștiți la casele lor. Dar iudeii s-au aruncat cu fața la pământ, și-au dezvelit cefele și au spus că preferau să moară pe loc, neîndrăznind să se abată de la înțelepciunea legilor lor. Uluit de fermitatea cu care își apărau legile, Pilatus a dat ordin ca portretele să fie duse numaidecât de la Hierosolyma la Caesarea.

2. Pilatus s-a pregătit să aducă apa la Hierosolyma prin captarea unor izvoare situate la o distanță de două sute de stadii, folosind în acest scop banii din tezaurul sacru². Proiectul său n-a fost pe placul iudeilor, care utilizau apa din jurul orașului. S-au strâns grămadă multe mii de oameni care au cerut prin strigăte

¹ La vulturul fixat pe o săgeată, care constituia emblema steagurilor (în latinește *signa*), s-au adăugat în vremea aceea mici busturi ale împăraților, ceea ce a făcut ca *signifer* (purtătorul de figurine) să fie numit *imaginifer*. Medalioanele cu efigiile caesarilor erau ptinse de prăjinile steagurilor. Incidentul relatat de acest paragraf a avut loc în toamna anului 26 e.n.

¹ Pentru construirea unui apeduct, Pilatus a apelat la tezaurul templului, numit Corban.

445

ca el să renunțe la planul său. Cum se întâmplă îndeobște într-o adunătură, unii au rostit vorbe de ocară la adresa distinsului bărbat. Pilatus a îmbrăcat așadar în straie iudaice o mare ceată de oșteni care-și ascundeau sub veșmânt niște ciomege și i-a trimis în locul unde puteau să-i încercuiască mai lesne pe iudei, dându-le porunca să-i împrăștie după aceea. De îndată ce iudeii au început să-i arunce insultele lor, el a dat semnalul convenit oștenilor săi: aceștia au năvălit deopotrivă peste cetățenii pașnici ca și peste răzvrătiți, pedepsindu-i mai aspru decât le poruncise Pilatus. Iudeii n-au vrut să renunțe deloc la încăpățânarea lor, dar cum întâmpinau cu mâinile goale niște oameni înarmați, mulți dintre ei au murit acolo, iar alții au fost răniți. În felul acesta a fost înăbușită răzvrătirea.

3. În vremea aceea a trăit Isus, un om înțelept, dacă poate fi numit aievea om. El a fost autorul unor uluitoare minuni și învățătorul oamenilor care erau bucuroși să afle adevărul. A atras de partea lui o mulțime de iudei, dar și o mulțime de păgâni. Acesta a fost Hristos¹. Chiar dacă Pilatus, datorită acuzațiilor aduse de frunțașii poporului nostru, l-a ținut pe cruce, n-au încetat să-l iubească cei ce l-au îndrăgit de la început. Căci li s-a arătat a treia zi iarăși viu, așa cum au prezis profeții trimiși de Dumnezeu, înfăptuind și o mie de alte miracole. De atunci și până azi dăinuie poporul creștinilor, care își trage numele de la dânsul.

4. În aceeași vreme s-a abătut asupra iudeilor o altă nenorocire și în templul lui Isis din Roma s-a petrecut o faptă plină de nerușinare. Voi povesti mai întâi nelegiuirea comisă în sanctuarul isiac și abia după aceea voi aduce vorba despre necazurile îndurate de iudei. Trăia la Roma o anume Paulina, celebră pentru obârșia ei nobilă și pentru râvna cu care urmărea ca prin virtute să egaleze marele ei nume. Avea averi multe, o frumusețe fără pereche și atinsese vârsta când femeile sunt pline de farmec și caută să ducă o viață cuviincioasă. Era măritată cu Saturninus, înzestrat ca și dânsa cu toate calitățile alese. De Paulina se îndrăgostise Decius Mundus, un bărbat 'Echivalentul grecesc al termenului ebraic „mașiah” („unsul”): Mântuitorul (la figurat). Adepții lui Isus din Nazaret s-au numit la început nazareeni. chemându-se mai târziu creștini. Paragraful în care Plavius Iosephus l-a menționat pe Isus Hristos a fost comentat de Răzvan Theodorescu în *Prefața* primei traduceri românești a *Antichităților iudaice* (ed. cit., volumul I, p. VI).

446

care ocupa un rang înalt în ordinul cavalerilor. Fiindcă se străduise zadarnic s-o ademenească prin daruri bogate pe care ea le respinsese în pofida mărimii lor, patima lui deveni atât de arzătoare încât era gata să dea două sute de mii de drahme atice pentru o singură noapte de dragoste. Cum nici măcar așa nu și-a înduplecat idolul, el n-a mai putut să îndure chinul iubirii și a socotit că cel mai bine era să moară de foame, scăpând astfel de răul pe care i-l pricinuia Paulina. A hotărât să-și pună astfel capăt zilelor, fără a zăbovi să treacă la îndeplinirea planului său. Dar în casa lui se afla un libert al tatălui său, numit Ide, priceput în toate viclesugurile. Acestuia i-a displicut încăpățânarea cu care tânărul își pregătea singur moartea (căci era vădit că se vestejea de la o zi la alta). S-a dus așadar la el, i-a alinat suferința prin vorbele sale și i-a insuflat speranța că-i va oferi prilejul să se bucure de îmbrățișările Paulinei. Întrucât Mundus a ascultat bucuros rugămintele lui, Ide i-a spus că avea nevoie doar de cincizeci de mii de drahme, ca să învingă pudoarea femeii. După ce a ridicat moralul tânărului și a primit suma pe care o ceruse, el a mers pe o cale diferită de cea aleasă de îndrăgostit, dându-și seama că femeia nu putea fi cumpărată cu bani. Știa însă cât de devotată era Paulina cultului zeiței Isis și a urzit următorul plan. Ide s-a dus la unul dintre preoții lui Isis și l-a atras cu ajutorul vorbelor, fără să-i vină greu să-i câștige bunăvoința, mai ales că i-a arătat banii, dându-i avans douăzeci și cinci de mii de drahme și promițându-i cealaltă parte a sumei în cazul când planul lui reușea. I-a vorbit apoi de iubirea tânărului și l-a rugat pe preot să facă tot ce era în stare ca să-i satisfacă dorințele. Subjugat de marea putere a aurului, sacerdotul a făgăduit să-i îndeplinească vrerea. Cel mai vârstnic dintre preoți s-a dus la Paulina și, după ce a fost primit de ea, a cerut să-i vorbească fără martori. Când dorința i-a fost îndeplinită de Paulina, a pretins că vine în numele lui Anubis, căci zeul s-a îndrăgostit de ea, poruncindu-i să vină la dânsul. Paulina s-a arătat încântată de vorbele lui și s-a lăudat față de prietenele sale cu onoarea pe care i-o făcea Anubis. L-a anunțat și pe soțul ei că fusese poftită să cineze și să se culce cu Anubis. Acesta i-a dat încuviințarea, cunoscând prea bine cinstea soției sale. Ea s-a dus așadar la templu și, după ce a luat cina, preotul a închis poarta și, sosind ora de culcare, lampa din interiorul

sanctuarului a fost stinsă. Mundus (care se ascunsese din vreme acolo) n-a întârziat să se întâlnească cu dânsa și o noapte întreagă s-a bucurat de îmbrățișările ei, dându-se drept zeul Anubis. Înainte să se urnească preoții care nu știau nimic despre uneltirea pusă la cale, Mundus a plecat acasă, iar Paulina s-a întors în zorii zilei la soțul ei, căruia i-a vorbit despre apariția zeului, fălindu-se apoi și față de prietenele sale cu onoarea de care avusese parte. Unele au refuzat s-o creadă, întrezărind cum stăteau lucrurile, altele și-au reprimat uimirea, fiindcă, așa cum se cuvenea, nu puteau să-i pună la îndoială cinstea, având în vedere pudoarea și noblețea ei. La trei zile de la această pățanie, Mundus a întâlnit-o din întâmplare și i-a zis: „Dragă Paulina, tu mi-ai făcut o economie de două sute de mii de drahme, pe care puteai să le încasezi tu însăși, căci uite că, totuși, te-ai supus voinței mele. Puțin îmi pasă acum că l-ai împroșcat pe Mundus cu insultele tale, deoarece mi-a făcut o mare plăcere faptul că am ținut locul zeului Anubis!” După ce i-a vorbit astfel, și-a văzut de drum. Dar de îndată ce a aflat de batjocura pe care o îndurase, Paulina și-a rupt veșmintele de pe ea, a dezvăluit soțului ei josnica uneltire și l-a implorat să nu

lase fapta nerăzbutată. Saturninus a reclamat împăratului pricina sa. Tiberius a cercetat îndeaproape întreaga mârșăvie, i-a luat la întrebări pe preoți și, înțelegând ce se petrecuse, i-a ținut pe cruce împreună cu Ide, uneltitorul nelegiurii, fiindcă puseseră la cale întreaga înjosire a unei femei. Apoi a poruncit ca templul să fie dărâmat și statuia Isidei să fie zvârlită în apele Tiburului. Pe Mundus l-a trimis însă în surghiun, socotind că nu merita o pedeapsă mai mare, întrucât dragostea pătimașă îl împinsese să comită nelegiuria. Așa a fost dezonorat templul zeiței Isis de către preoții ei. Mă întorc acum să povestesc ce nenorocire s-a abătut asupra iudeilor stabiliți la Roma, despre care am vorbit mai înainte.

5. Un bărbat de obârșie iudaică își părăsise patria, de teamă că va fi pedepsit pentru încălcarea legilor strămoșești, fiindcă era un nelegiuit în toate privințele. S-a pripășit la Roma, unde s-a dat drept tălmăcitor al legilor lui Moise, înhăitându-se cu trei oameni de teapa lui. Tusalpatru au intrat în vorbă cu o nobilă femeie, numită Fulvia, care îmbrățișase religia lui Moise, lăsându-se îndrumată de ei, și au convins-o să trimită

448

purpură și aur templului din Hierosolyma. Le-au preluat pe amândouă, dar le-au păstrat pentru propria lor folosință, risipindu-le, căci acesta era scopul pe care l-au urmărit din capul locului. Așa se face că Tiberius (prieten bun cu Saturninus, soțul Fulviei, care la îndemnul soției sale reclamase cazul împăratului) a dat ordin ca toți iudeii să fie alungați din Roma. Consulii au ales vreo patru mii, i-au înrolat și i-au trimis ca oșteni în insula Sardinia. Cei mai mulți au refuzat să-și îndeplinească serviciul militar, ca să nu încalce legile patriei lor, și au fost supuși unor amenzi usturătoare. Iată așadar că, datorită celor patru nelegiuiți, iudeii au fost alungați din cetate.

CAPITOLUL IV

1. între timp s-a răscolat și neamul samaritenilor. Pe ei îi ațâța un bărbat pentru care minciuna era un fleac și orice mijloc i se părea bun ca să-și atragă favoarea mulțimii. Acesta a îndemnat poporul să urce pe piscul Garizim, care se bucura în rândurile samaritenilor de faima unui munte sfânt: el le va arăta vasele sacre, îngropate de Moise în locul acela. Localnicii au avut încredere în vorbele lui, au pus mâna pe arme și s-au adunat într-un târg (numit Tirathaba), unde s-au strâns din ce în ce mai mulți oameni, pentru ca oastea care făcea ascensiunea muntelui să se înmulțească. Dar Pilatus le-a ieșit în întâmpinare, ocupând cu călăreții și pedestrașii lui bine înarmați drumul pe care și-l aleseseră. Trupele sale s-au întâlnit cu cei ce se adunaseră în jurul târgului și, la prima ciocnire, unii dintre răsculați au fost uciși, alții au luat-o la fugă, dar cei mai mulți au fost capturați. Pilatus i-a executat pe cei mai de seamă și mai influenți dintre fugari.

2. După înăbușirea răscoalei, Sfatul samaritenilor și-a trimis solii la Vitellius, fost consul și guvernatorul Siriei, ca să se plângă de măcelul comis împotriva lor de Pilatus. Ei nu s-au

449

adunat la Tirathaba ca să-i înfrunte pe romani, ci pentru a se apăra de samavolnicile lui Pilatus. Vitellius l-a trimis pe prietenul său Marcellus să se ocupe de guvernarea Iudeii și i-a poruncit lui Pilatus să se ducă la Roma, ca să fie tras la răspundere de împărat pentru acuzațiile care i-au fost aduse de samariteni. Așadar, după zece ani de administrare a Iudeii, Pilatus a pornit spre Roma la porunca lui Vitellius, fiindcă nu putea să se opună ordinului său. Dar Tiberius s-a stins din viață mai înainte ca el să ajungă la Roma.

3. Vitellius a plecat în Iudeea și a sosit la Hierosolyma în vremea când acolo se celebra așa-numita sărbătoare a Paștilor. Fiindcă a avut parte de o primire strălucitoare, Vitellius i-a scutit pe hierosolymitani de întregul bir pentru roadele puse în vânzare și a decis ca talarul Marilor Preoți, împreună cu toate odăjdiiile lor, să fie ținute în templu, ca odinioară, sub paza sacerdoților. Ele erau păstrate atunci în Antonia (cum i se zicea acelei fortărețe) din următorul motiv. Un anume Hyrcanos, primul dintre numeroșii pontifi cu acest nume, care construise turnul din vecinătatea templului, își petrecuse cea mai mare parte a vieții și ținea acolo (sub propria lui supraveghere) talarul purtat numai de dânsul, dezbrăcându-l ori de câte ori își punea veșmintele cu care obișnuia să meargă în oraș. Pilda lui a fost urmată de fiii și nepoții săi. Când a ajuns rege, Herodes a consolidat cu mari cheltuieli acest turn, care avea o poziție strategică, și i-a dat numele de Antonia, în cinstea bunului său prieten Antonius. Dar talarul pontifical a rămas la dispoziția lui, așa cum l-a găsit, având convingerea că, din acest motiv, poporul nu va întreprinde nimic împotriva lui. La fel a făcut și Archelaus, fiul lui, care i-a urmat la tron. Când au pus stăpânire pe regatul acestuia, romanii au găsit și talarul pontifical, păstrat într-un lăcaș de piatră, care purta sigiliul preotului și al trezorerului, căpetenia turnului având datoria să aprindă zilnic o lampă în fața lui. Cu șapte zile înaintea sărbătorilor, căpetenia turnului încredința preoților straiul, care era curățat și purtat de Marele Preot, apoi, în prima zi de după ceremonie, el era pus din nou în lăcașul unde se aflase mai înainte. Așa se proceda în fiecare an, la cele trei sărbători și cu prilejul zilelor de post. Vitellius a hotărât ca talarul pontifical să fie păstrat după datina strămoșească și a dat ordin căpeteniei turnului să nu se mai

450

preocupe de locul unde era ținut, nici de ziua când era el folosit. Atrăgându-și prin această poruncă favoarea neamului, l-a scos din arhierie pe Josephus, care se mai numea și Caiaphas, și l-a numit în locul lui pe Ionathas, fiul Marelui Preot Ananus, apoi s-a întors la Antiohia.

4. între timp, Tiberius i-a trimis lui Vitellius o scrisoare prin care îi dădea sarcina să întrețină legături de prietenie cu Artabanos, regele părților. El se temea de dânsul, fiindcă îi purta dușmănie și cucerise deja Armenia, fiind în

stare să-i provoace daune și mai mari. Singura cale prin care părții puteau să-și adeverească prietenia față de romani era să trimită ostatici, mai ales pe fiul lui Artabanos. Tiberius i-a scris lui Vitellius ca, prin uriașe sume de bani, să-i convingă pe regii iberilor și albanilor¹ să pornească fără întârziere războiul împotriva lui Artabanos. Regii acestora au dat înapoi, dar i-au ațâțat pe scii să tabere asupra lui Artabanos și i-au lăsat să mășăluiască pe meleagurile lor, deschizându-le Porțile Caspiene². De aceea, părții au pierdut iarăși Armenia și țara le era bântuită de război, cei mai nobili dintre ei pieriseră, toate ținuturile lor fuseseră devastate, chiar și fiul regelui căzând în luptă, împreună cu multe mii de oșteni. Puțin a lipsit ca Vitellius să scape și de tatăl lui, Artabanos, grație banilor pe care i-a trimis rudelor și prietenilor acestuia, spre a-l asasina cu ajutorul celor care primiseră darurile sale. Dar cum și-a dat seama că nu putea scăpa de capcanele întinse pretutindeni și s-a convins că cei mai mulți dintre preținșii lui susținători fuseseră corupți, iar bunăvoința pe i-o arătau era o prefăcătorie curată, ei așteptând doar prilejul potrivit ca să treacă de partea celor ce trădaseră mai înainte, Artabanos s-a salvat și a fugit în satrapiile sale superioare. Acolo și-a recrutat o mare oștire, alcătuită din dani și din saci³ și, prin victoria lui asupra dușmanilor, și-a consolidat din nou domnia.

¹ Albanii războinici locuiau pe litoralul apusean al Mării Caspice (în nord-estul Azerbaidjanului), iar Iberia era situată între Munții Caucaz și nord-estul Armeniei antice (în Georgia de azi) și nu trebuie confundată cu Hiberia (Spania).

² Celebră strămoare din Munții Caucaz, care înlesnește trecerea din Media spre Hyrcania și Parția (azi Pass Chawar și Firuz-K.oh).

³ Sacii erau nomazi iranieni din nordul Imperiului persan, iar dani (daaii), o populație scitică așezată la est de Marea Caspică (Turkmenistanul de azi).

451

5. Aflând toate acestea, Tiberius a hotărât să-și atragă prietenia lui Artabanos. După ce a fost invitat la tratative și a acceptat bucuros, regele și Vitellius s-au întâlnit în preajma Eufratului. Malurile fluviului au fost unite printr-un pod, la jumătatea căruia s-au întâlnit amândoi, fiecare cu alaiul gărzilor lui. Când s-a încheiat tratatul de prietenie, tetrarhul Herodes a dat în cinstea lor un ospăț care a avut loc la mijlocul podului, într-un cort ridicat de el cu mari cheltuieli. La scurtă vreme, Artabanos l-a trimis pe fiul său Darius ca ostatic al lui Tiberius, însoțit de numeroase daruri. Printre ele figura și un bărbat înalt de șapte coți, de obârșie iudaică, numit Eleazar, dar poreclit Uriașul, pentru deosebita lui înălțime. Vitellius s-a întors apoi la Antiohia, iar Artabanos, la Babilon. Dornic să fie primul care îi dădea lui Caesar vestea obținerii ostaticilor, Herodes și-a trimis mesagerii cu o scrisoare în care i-a înfățișat pe îndelete cum au decurs lucrurile; prin urmare, consulul n-a mai avut ce vești noi să-i mai aducă împăratului. Când și-a trimis la rândul lui propria scrisoare și Caesar i-a răspuns că aflase deja toate veștile din scrisoarea trimisă mai înainte de Herodes, Vitellius a fost profund nemulțumit și a văzut în fapta aceasta o jignire mai mare decât era cazul. Și-a înăbușit însă supărarea, așteptând prilejul de se răzbuna pe Herodes până la venirea pe tron a lui Gaius.

6. în vremea aceea, Philippos (fratele lui Herodes) și-a dat obștescul sfârșit în cel de-al douăzecilea an al domniei lui Tiberius, după ce a cărmuit vreme de treizeci și șapte de ani Trachonitis, Gaulanitis și Batanea. A fost un principe care s-a purtat blând cu supușii lui și a îndrăgit liniștea, căci și-a dus întreaga viață în țara lui. Ori de câte ori pleca de-acasă, lua cu el doar câțiva aleși și un jilț pe care se așeza ca să împartă dreptatea în timp ce-și vedea de drum. Dacă întâlnea pe cineva ajuns la ananghie, care-i cerea ajutorul, nu zăbovea deloc, ci își aducea jilțul și, instalându-se în el, cerceta pricina: vinovații primeau pedeapsa pe loc iar nevinovații erau puși în libertate. S-a săvârșit la luliada și a fost îngropat cu mare pompă în mormântul pe care și-l pregătise din vreme. Tiberius i-a luat domeniul (fiindcă murise fără să aibă copii) și l-a alipit la provincia Siria, dar a poruncit ca tetrarhia să-și păstreze veniturile.

452

CAPITOLUL V

1. în aceeași vreme a izbucnit războiul dintre Aretas, regele din Petraea, și Herodes, din următoarea cauză. Tetrarhul Herodes se căsătorise cu fiica lui Aretas și trăia cu ea de mulți ani. Dar când s-a dus la Roma, a poposit la fratele său vitreg, Herodes. Acest Herodes fusese zămislit de fiica Marelui Preot Simon. El s-a îndrăgostit de soția acestuia, Herodiada, fiica lui Aristobul, fratele amândurora, și sora lui Agrippa cel Mare, îndrăznind s-o ceară în căsătorie. Herodiada i-a primit propunerea și au convenit împreună ca să vină în casa lui îndată după ce el se va întoarce de la Roma; i-a pus însă condiția s-o alunge din căminul său pe fiica lui Aretas. Învoindu-se cu ea, Herodes și-a continuat călătoria la Roma. După ce și-a dus la îndeplinire treburile pentru care venise la Roma și s-a întors acasă, soția lui, care știa de înțelegerea lui cu Herodiada, n-a mai așteptat să afle de la el toate acestea, ci i-a cerut voie să plece la Machaerus (fortăreața situată la granița dintre regatul lui Herodes și cel al lui Aretas), netrădându-și propriile intenții. (Ea fusese trimisă și mai înainte la Machaerus, care era atunci în stăpânirea tatălui ei.) De îndată ce a ajuns acolo, comandantul fortăreței i-a și pus la îndemână tot ce avea nevoie ca să-și continue călătoria. S-a grăbit așadar să plece spre Arabia și, condusă de la o fortăreață la alta de comandanții lor, a ajuns în scurtă vreme la părintele ei, căruia i-a dezvăluit intenția lui Herodes. Au început numaidecât ostilitățile dintre ei, ațâțate de certurile privitoare la trasarea hotarelor orașului Gamala; după aceea, amândoi regii și-au strâns trupele, ajungându-se la războiul pe care nu l-au purtat prin comandanții lor. De la începutul bătăliei, oastea lui Herodes a fost învinsă și nimicită în întregime, fiindcă a fost trădată de niște transfugi din tetrarhia lui Philippos, care erau lefegiii regelui. Herodes l-a înștiințat imediat pe Tiberius printr-o

scrisoare. Indignat de atacul lui Aretas, împăratul i-a scris lui Vitellius să-i declare război arabului, cerându-i fie să-l captureze și să-l aducă înlănțuit, fie să-i trimită capul regelui. Aceasta a fost misiunea pe care Tiberius a dat-o comandantului Siriei.

453

2. Unii dintre iudei au fost de părere că Dumnezeu hărăzise pieirii oastea lui Herodes, ca să-i dea îndreptățită pedeapsă pentru executarea lui Ioan poreclit Botezătorul. Herodes a poruncit ca el să fie ucis, deși era un om ales, care îi îndemna pe iudei să cultive virtutea și să fie drepti unul față de altul, arătându-și evlavia față de Dumnezeu prin intermediul botezului¹. Atunci botezul va fi pe placul Domnului, fiindcă el va fi folosit nu numai pentru iertarea păcatelor, ci și pentru curățirea trupului de murdărie, ca și cum sufletele ar fi fost purificate mai înainte prin dreptate. Deoarece mulțimea se aduna de pretutindeni în jurul lui (așa de uimitoare era puterea de înrăurire a cuvintelor sale), Herodes s-a temut că prin marea lui autoritate asupra oamenilor poate să-i ademenească pe supușii lui spre revoltă (căci ei erau în stare să facă orice le zicea dânsul). I s-a părut mai cuminte ca, mai înainte de-a vedea încotro se îndreptau lucrurile, să-l înlătore din drum, fără să mai aștepte ca schimbările să ia o întorsătură primejdioasă și abia după aceea să albă remușcări, dându-și seama că era prea târziu să intervină. Datorită acestei suspiciuni, Herodes l-a pus pe Ioan în lanțuri și l-a trimis la fortăreața Machaerus, despre care am vorbit adineauri, spre a-l ucide. Iudeii erau convinși că pedepsirea omorului a dus la pieirea oștirii, pentru ca Dumnezeu să-și reverse mânia asupra lui Herodes.

3. Pregătit să dezlănțuie războiul împotriva lui Aretas, Vitellius a luat două legiuni de oșteni bine înarmați, precum și acele trupe cu armament ușor și călăreții care-i însoțeau pe regii aliați, apoi a pornit în marș spre Petra, ajungând la Ptolemaida. Dar când a vrut să străbată cu oștirea lui Iudeea, i-au ieșit în întâmpinare frunțașii țării și l-au implorat să nu-și croiască drum pe acolo, fiindcă legile nu îngăduiau ca meleagurile lor să fie străbătute de portretele aflate în număr mare pe steagurile romane. Înduplecat de rugămințile lor, Vitellius și-a schimbat planul și a poruncit trupelor sale să treacă prin câmpia mare, în vreme ce el, însoțit de tetrahul Herodes și de prietenii lui, s-a

¹ Ritul de imersiune, simbolul unei purificări spirituale, joacă un rol esențial în predicile lui Ioan Botezătorul, ai cărui partizani se numeau bapțiști, mulți dintre ei alăturându-se nazareenilor. Conducătorul lor trăia după obiceiul nazireilor de odinioară, fără să se tundă și purtând un veșmânt din păr de capră. Herodiada nu este implicată în uciderea lui.

454

îndreptat spre Hierosolyma, ca să aducă jertfă Domnului, la strămoșeasca sărbătoare a iudeilor, în ajunul căreia se aflau. Cu prilejul sosirii lui, poporul iudeu l-a primit cu onoruri deosebite. A stat acolo trei zile, răstimp în care l-a înlăturat din funcția de Mare Preot pe Ionathas și l-a înlocuit cu fratele lui, Theophilus. În a patra zi, când a primit de la Roma o scrisoare care anunța moartea lui Tiberius, el i-a cerut imediat poporului să-i jure credință lui Gaius¹. Vitellius și-a întors din drum oștenii și i-a trimis la iarnat, fiindcă nu socotea că mai avea acum împuternicirea de-a duce război, după urcarea pe tron a lui Gaius. Zice-se că, atunci când a primit vestea marșului întreprins de Vitellius împotriva lui, și Aretas a fost prevenit de un cititor în zborul păsărilor că armata acestuia nu va putea să ajungă la Petra: în curând va muri un comandant, fie cel ce a dat porunca dezlănțuirii războiului, fie cel ce se grăbește să-l pornească, fie cel ce așteaptă să primească atacul oștirii dușmane. Vitellius s-a întors atunci la Antiohia. Dar Agrippa, fiul lui Aristobul, sosise cu un an înainte de moartea lui Tiberius la Roma, ca să ducă tratative cu Caesar de îndată ce s-ar fi ivit un prilej favorabil. Ca atare, vreau acum să vorbesc pe îndelete despre Herodes și despre membrii familiei sale, fie pentru că unii joacă un rol important în faptele care vor fi povestite aici, fie pentru că ei aduc dovada că nici numărul mare de urmași, nici puterea deținută de oameni nu sunt folositoare atunci când evlavia față de Dumnezeu lipsește cu desăvârșire. În mai puțin de un secol, urmașii atât de numeroși ai lui Herodes au pierit aproape cu toții. Precizez că întregul neam omenesc poate să tragă învățăminte din atenta cercetare a sorții lor vitrege. Mai ales când voi adăuga povestirea mea despre Agrippa, un bărbat demn de toată admirația noastră, care, în pofida unei vieți retrase și întrecând așteptările tuturor cunoscuților săi, a ajuns în culmea puterii. Am tratat și mai înainte aceste subiecte, dar revin acum asupra lor cu multă osârdie.

4. Herodes cel Mare a avut de la Mariamne, fata lui Hyrcanos, două fiice: pe Salampsio, una dintre ele, a dat-o de nevastă vărului ei Phasael, fiul fratelui lui Herodes, Phasael; pe

¹ Gaius Iulius Caesar Germanicus, al treilea împărat al Romei (37-41 e.n.). supranumit Caligula („Cizmuliță”) de soldații de pe Rin, al căror general era tatăl său. Germanicus.

455

cealaltă, Cypros, a măritat-o așijderea cu vămi ei Antipater, nepotul lui Herodes din partea surorii lui Salomeea. Salampsio și Phasael au zămislit cinci copii: Antipater, Herodes, Alexandru, precum și fiicele Alexandra și Cypros, ultima fiind căsătorită cu fiul lui Aristobul, Agrippa. La rândul ei, Alexandra s-a măritat cu Timius, distins bărbat din insula Cipru, și a murit fără să aibă copii. Cypros, în schimb, i-a dăruit lui Agrippa doi fii și trei fiice: Berenice, Mariamne și Drusilla. Băieții se numeau Agrippa și Drusus, cel care a murit înainte să-i dea tullele fiind Drusus. Tatăl lor, Agrippa, mai avea doi frați: Herodes și Aristobul. Tustrei erau fiii pe care Aristobul, fiul lui Herodes cel Mare, i-a avut împreună cu Berenice; care Berenice era fiica lui Costobar și a Salomeei, sora lui Herodes însuși. Acest Aristobul, care și-a lăsat copiii orfani la o vârstă fragedă, a fost ucis împreună cu fratele său Alexandru de părintele lor, cum am spus mai devreme. După ce orfanii au ajuns în

floarea tinereții, Herodes, fratele lui Agrippa, s-a însurat cu Mariamne, fata Olympiadei, fiica regelui Herodes și a lui Josephus, fiul lui Josephus, care era fratele regelui Herodes. Rodul căsniciei lor a fost un fiu, numit Aristobul. Al treilea frate al lui Agrippa, care se chema tot Aristobul, s-a căsătorit cu Iotape, fiica regelui Sampsigeram din Emesa, lor născându-li-se o fiică surdă, numită și ea Iotape. Aceștia au fost urmașii copiilor de parte bărbătească. Herodiada, sora celor trei frați, s-a măritat cu Herodes, fiul lui Herodes cel Mare și al Mariamnei, fata Marelui Preot Simon, și a avut o fiică, numită Salomeea. După nașterea acesteia, n-a șovăit să încalce datinile străbune și s-a căsătorit cu Herodes, terarhul din Galileea, fratele vitreg al soțului ei, de care s-a despărțit cât mai era în viață. Fata ei Salomeea a fost măritată cu fiul lui Herodes, Philippos, tetarhul din Trachonitis. Când acesta a murit fără să aibă copii, ea l-a luat de bărbat pe Aristobul, fiul lui Herodes, fratele lui Agrippa, dăruindu-i trei fii: Herodes, Agrippa și Aristobul. Aceștia au fost așadar urmașii lui Phasael și Salampsio. Cypros, cealaltă fată a Mariamnei, i-a zămislit lui Antipater o fiică, numită Cypris, care s-a măritat la rândul ei cu Alexas Helcias, fiul lui Alexas: și fiica lor s-a chemat Cypros. Herodes și Alexandru, frații lui Antipater, au murit fără să aibă odrasle. În ce-l privește pe Alexandru, executat din ordinul

456

tatălui său, el a avut de la fiica lui Archelaus, regele din Cappadocia, doi fii: Alexandru și Tigranes. Ca rege al Armeniei, venit la Roma să se apere de o învinuire, Tigranes a murit fără să aibă copii. În schimb, lui Alexandru, fratele lui Tigranes, i s-a născut un fiu, căruia el i-a dat numele unchiului său, iar Nero l-a trimis să domnească în Armenia. Acest Tigranes a avut de asemenea un fiu, numit Alexandru. A luat-o de soție pe Iotape, fiica lui Antioh, regele din Commagene; Vespasianus l-a numit regele insulelor ciliciene. Urmașii lui Alexandru au renunțat încă din copilărie la strămoșeasca religie iudaică, trecând la datinile grecilor. Celelalte fiice ale lui Herodes au murit fără să aibă copii. Deoarece urmașii lui Herodes, al căror recensământ l-am întocmit, mai trăiau atunci când Agrippa cel Mare a ajuns la putere și am făcut deja genealogia lor, îmi rămâne să înfățișez soarta lui și să arăt cum a izbutit să ajungă la o putere atât de mare.

CAPITOLUL VI

1. Cu câțeva vreme înainte de moartea lui Herodes, Agrippa hălăduia la Roma, fiind oaspete zilnic și tovarăș nedespărțit al lui Drusus, fiul împăratului Tiberius, și cultiva așijderea prietenia Antoniei, soția lui Drusus cel vârstnic, pe care o respecta mult mama lui, Berenice, în speranța că va spori astfel prestigiul fiului ei. Deoarece avea o fire mărinimoasă și darnică, Agrippa a căutat să-și ascundă bunul plac atâta timp cât a trăit mama lui, ca nu cumva să-i stârnească mânia maternă. Dar de îndată ce Berenice s-a pristăvit și a devenit propriul lui stăpân, el și-a cheltuit averea prin costisitorul trai zilnic pe care îl ducea, fie prin nechibzuirea lui generozitate, mai ales prin darurile pe care le făcea libertinilor lui Caesar, nădăjduind să-și asigure pe această cale sprijinul lor. Repede a ajuns atât de strămtorat, încât n-a mai putut să rămână la Roma. S-a adăugat

457

și faptul că Tiberius le-a interzis prietenilor fiului său, care decedase de curând, să mai apară în fața lui, întrucât prin chipurile lor îi reînnoiau durerea pricinuită de pierderea odraslei scumpe.

2. Din aceste motive, Agrippa n-a avut încotro și s-a îmbarcat pe o corabie, plecând spre Iudeea. Era într-o stare jalnică, profund dezamăgit de faptul că-și cheltuisese toți banii și nu-i mai rămăsese cu ce să-și plătească datoriile față de creditorii care erau mulți, pândindu-i fiecare mișcare, să nu fugă. Ajuns în situația să nu mai știe ce avea de făcut și să se rușineze de faptele sale, s-a îndreptat spre fortăreața Malatha din Idumeea, cu intenția de a-și pune capăt vieții. Planul i-a fost însă dibuit de soția lui, Cypros, care și-a dat toată osteneala să-l facă să-și schimbe hotărârea. S-a adresat printr-o scrisoare surorii sale Herodiada, măritată cu tetarhul Herodes, și i-a dezvăluit ce-și pusese în gând Agrippa și ce anume îl dusesse la ananghie. Apoi a rugat-o ca, în numele legăturilor lor de rudenie, s-o ajute, convingându-și și soțul să facă la fel, mai ales că ea însăși căutase pe toate căile să-l sprijine, deși nu dispunea de atâtea averi ca dânsii. Drept urmare, sora și soțul ei l-au chemat pe Agrippa și l-au trimis să locuiască în Tiberias, asigurându-i suma de bani din care să trăiască, împreună cu cinstea de-a fi agoranomul orașului. Dar Herodes n-a perseverat mult în binefacerea lui, mai ales că nici măcar așa nu satisfăcea cerințele lui Agrippa. Căci la un ospăț care a avut loc la Tyr, în toiul chefului a izbucnit între ei o ceartă, în care Herodes i-a reproșat lui Agrippa că era sărăntoc și că-i oferea cele necesare traiului zilnic. Agrippa n-a putut să rabde această ocară și s-a dus la Flaccus, consulul care guverna atunci Siria, având în vedere faptul că marea lor prietenie se înfiripase mai înainte, la Roma.

3. Flaccus l-a primit cu brațele deschise și l-a găzduit, deși la el se afla și Aristobul, fratele cu care Agrippa era certat. Acest lucru nu-l împiedica pe consul să-și dovedească prietenia față de amândoi, arătându-le aceleași semne de respect. Dar Aristobul n-a vrut să-și înăbușe în acest răstimp dușmănia lui față de Agrippa și nu s-a potolit până ce nu l-a întăritat pe

¹ Vezi Cartea a XIV-a, cap. X, paragr. 24.

458

Flaccus împotriva lui, prilejul favorabil fiind oferit de următoarea împrejurare. Deoarece se judecau cu sidonienii pentru trasarea unor hotare într-un proces al cărui verdict urma să-l dea Flaccus, locuitorii Damascului, care știau câtă influență asupra guvernatorului avea Agrippa, l-au rugat pe acesta să intervină în favoarea lor, făgăduindu-i în schimb o mare sumă de bani. De aceea Agrippa s-a străduit din răspuțeri să-i

sprijine pe damaschini. Aristobul (care aflase despre banii făgăduiți drept recompensă) l-a reclamat pe fratele său lui Flaccus. Deoarece în urma cercetărilor făcute a reieșit că așa stăteau lucrurile, Flaccus a stricat prietenia cu Agrippa. Ajuns iarăși în neagră sărăcie, acesta s-a dus la Ptolemaida și, fiindcă nu avea din ce să trăiască, a hotărât să plece cu o corabie în Italia. Punga goală împiedicându-l să facă acest lucru, a poruncit libertului său Marsyas să recurgă la întreaga lui iscusință, ca să-i împrumute de undeva niște bani. Marsyas s-a dus atunci la Petrus, libertul mamei lui Agrippa, Berenice, care trecuse prin testament sub autoritatea Antoniei, cerându-i să-i împrumute niște bani lui Agrippa, printr-un zapis. Dar Petrus (care l-a învinuit pe Agrippa că-i împrumutase niște bani fără să-i mai vadă înapoi) i-a cerut lui Marsyas un zapis de douăzeci de mii de drahme atice, în pofida faptului că-i dă cu două mii cinci sute mai puțin. Așa a și făcut acela, fiindcă nu avea încotro. După primirea banilor, Agrippa s-a dus la Anthedon, unde a găsit o corabie, hotărând să se imbarce pe ea. A aflat despre asta Herennius Capito, comandantul lamniei, și a trimis imediat niște oșteni, să încaseze cei trei sute de mii de sesterți, pe care Agrippa îi datora lui Caesar din timpul șederii lui la Roma. Acesta a fost silit să rămână pe loc. S-a prefăcut că era dispus să se conformeze somației de plată, iar în timpul nopții a tăiat odgonul care lega corabia de țărm, navigând spre Alexandria. Acolo l-a căutat pe alabarhul² Alexander, ca să-i împrumute două sute de mii de sesterți. Acesta i-a spus că nu-l va credita pe el, dar nu se împotriva să-i dea împrumutul lui Cypris, pe care o admira pentru dragostea ei conjugală și pentru toate celelalte virtuți ale sale. Cypris s-a făcut garantul lui și Alexander i-a dat la Alexandria cinci talanți, urmând ca

²Magistratul iudeilor din Alexandria.

459

Agrippa să primească restul banilor de îndată ce va sosi la Dicaiachia, fiindcă se temea de darul lui de a-și risipi banii. Cypris s-a despărțit așadar de soțul ei, care a plecat iarăși pe mare, spre Italia, dânsa întorcându-se apoi cu copiii în Iudeea. 4. Cum a sosit la Puteoli, Agrippa i-a trimis lui Tiberius Caesar, retras în anii aceia la Capreae³, o scrisoare prin care îl anunța că a sosit și aștepta să-și facă datoria de a-l omagia, rugându-l să-i acorde favoarea de-a veni la Capreae. Tiberius nu a întârziat să-i răspundă cu multă prietenie și să-și exprime bucuria că se vor reîntâlni la Capreae. Când a ajuns acolo, Agrippa a fost îmbrățișat și găzduit cu o strălucire nerămânând mai prejos de căldura epistolei pe care o primise ca răspuns. Dar, a doua zi, Caesar a fost anunțat în scris de Herennius Capito că Agrippa împrumutase trei sute de mii de sesterți pe care nu i-a înapoiat la data scadentă și, somat să-și achite datoria, a fugit din țara lui, astfel încât au rămas slabe speranțe ca suma să fie recuperată de la dânsul. De îndată ce a citit scrisoarea, Caesar a devenit furios și i-a interzis lui Agrippa să mai calce la curtea lui până ce nu-și va plăti datoria. Fără să se sperie de mânia lui Caesar, a cerut împrumut trei sute de mii de sesterți de la Antonia, mama lui Germanicus și a lui Claudius, cel care a fost proclamat după aceea Caesar, deoarece nu vroia să piardă prietenia lui Tiberius. Amintindu-și de mama lui, Berenice (căci această femeie îi fusese prietenă intimă), și de faptul că Agrippa însuși crescuse împreună cu Claudius, Antonia i-a împrumutat banii ceruți. După ce și-a plătit datoria, calea spre prietenia lui Tiberius i s-a deschis din nou. După aceea Tiberius Caesar și-a încredințat nepotul lui Agrippa, care a primit sarcina să-l însoțească oriunde se ducea tânărul. Dar în semn de recunoștință față de bunăvoința Antoniei, Agrippa a început să-l cultive pe Gaius, care era nepotul ei, bucurându-se de aleasa prețuire a tuturor, datorită iubirii pe care o purta tatălui său. La curte se afla și un anume Thallus, samaritean de obârșie, libertul lui Caesar. De la acesta a împrumutat un milion de sesterți din care a achitat ceea ce datora Antoniei și a păstrat restul, ca să-l cucerească pe Gaius, și a ajuns să aibă un mare prestigiu în fața lui.

³Azi insula Capri, de unde și-a condus imperiul în ultimii ani ai domniei Tiberius Claudius Nero, care și-a schimbat numele în Tiberius Iulius Caesar când a fost adoptat de Augustus și desemnat moștenitor la tron.

460

5. Intrând tot mai mult în grația lui Gaius, într-o zi, când se plimbau împreună într-o căruță și a venit vorba despre Tiberius, Agrippa (fiindcă erau singuri) l-a rugat pe Dumnezeu să ia mai repede împărăția de la Tiberius și să i-o dea lui Gaius, care o merită în mai mare măsură. Eutyclus, libertul lui Agrippa, vizitiul căruței, a auzit aceste vorbe și a tăcut mâlc. Mai târziu Agrippa l-a acuzat că i-a furat o haină (cum s-au petrecut lucrurile în realitate) și Eutyclus a fugit, dar a fost prins. Când Piso, prefectul orașului, a vrut să afle motivul fugii sale, el a răspuns că avea să-i comunice lui Caesar o taină legată de siguranța persoanei sale. Prefectul l-a încetușat așadar, trimițându-l la Capreae. După obiceiul său, Tiberius l-a ținut înlănțuit, căci îi plăcea să zăbovească așa cum n-ar fi făcut nici un rege sau tiran. Soliile erau lăsate să aștepte multă vreme și nu avea grijă ca guvernatorii și administratorii trimiși de el în provincii să primească înlocuitori dacă nu mureau. De aceea nu se grăbea să-i audieze nici pe cei ce zăceau în lanțuri. Ca atare, întrebând de niște prieteni de ce recurgea mereu la amânări, el le-a răspuns că lăsa soliile să zăbovească deoarece dacă le accepta prea repede, altele ar fi fost trimise numaidecât în locul acestora, făcându-l să se ostenească mereu cu pompa primirii și expedierii lor. Pe cei cărora le-a dat puterea îi lasă să conducă multă vreme pentru ca ei să dea dovadă de sfială față de supușii lor. Prin firea lor sunt puși pe căpătuială toți oamenii care ocupă o funcție înaltă: dacă aceasta nu este trainică, ci de scurtă durată, ei neștiind sigur când li se va lua puterea, pofta lor de jaf crește. Dacă dețin slujba mai multă vreme, ei devin jecmănitari mai leneși de îndată ce și-au potolit setea de înavuțire, întrucât se mulțumesc cu ceea ce au agonisit. Atunci când înlocuirea are loc mai des, magistrații nu mai pot jefui după bunul plac avuțiile supușilor lor, fiindcă rapida schimbare nu le-a dat răgazul să se îndestuleze, satisfăcându-și rapacitatea la fel ca predecesorii lor, căci

au fost înlăturați numaidecât din funcție, în sprijinul spuselor sale, împăratul a dat un exemplu convingător. Un om grav rănit zăcea întins pe pământ în timp ce un roi de muște îi năpădise vătămătura. Un călător care a trecut întâmplător prin preajma lui s-a milostivit de el și, spotindu-l prea lipsit de vlagă ca să le alunge, s-a pregătit să-i vină în ajutor. Rănitul l-a rugat să-l lase de izbeliște și drumetul l-a

461

întrebat de ce nu vrea să-și elibereze plaga de necazul pe care era silit să-l îndure. Acesta i-a cuvântat astfel: „îmi pricinuiеști o suferință și mai mare dacă îmi alungi muștele. Căci acestea s-au ghiftuit deja cu sângele meu și de aceea nu mă supără ca mai înainte, ci au devenit ceva mai suportabile. Dacă le izgonești și alte muște flămânde vor veni în locul celor care m-au sleit de puteri, de bună seamă că mă vor suge până mor de-a binelea!” Tocmai de aceea, a continuat Tiberius, avea grijă de supușii săi, sleiți de numeroasele jafuri îndurate, și nu-și trimitea repede magistrații, unul după altul, ca să nu-i sugă la fel ca muștele, mai ales că fireasca sete de câștig inspira asupra lor teama că în curând nu vor mai avea deosebita plăcere de-a se îmbogăți. Spusele mele despre firea lui Tiberius sunt adevărate de faptul că, în timpul domniei sale de douăzeci și doi de ani, el n-a trimis să guverneze treburile tuturor iudeilor decât doi magistrați: pe Gratus și pe Pilatus, prefectul care i-a fost urmaș. Împăratul nu s-a purtat așa numai cu iudeii, ci și cu toți ceilalți supuși ai lui. De aceea își pleca atât de târziu urechile și la vorbele întemnițaților, ca nu cumva să-i scape de închisoare printr-o condamnare rapidă pe niște nelegiuți care nu meritau așa ceva, lăsându-i pradă nesiguranței, pentru ca chinul lor să sporească printr-o captivitate îndelungată.

6. Din același motiv, nici Eutychus n-a fost adus să fie audiat, ci a rămas mai departe înlănțuit. Ceva mai târziu, Tiberius a venit din Capreae la Tusculanum, orașel situat la o sută de stadii distanță de Roma. Acum a rugat-o Agrippa pe Antonia să intervină ca Eutychus să fie în sfârșit anchetat în legătură cu plângerea depusă împotriva lui. Antonia se bucura de întreaga prețuire a lui Tiberius și datorită faptului că se înrudeau (fusese soția fratelui său Drusus), și datorită castității¹ de care dădea dovadă. Rămășă văduvă în floarea vârstei, ea a refuzat să se mărite a doua oară, în pofida faptului că Augustus o îndemnase să se recăsătorească, ducând o viață curată și ireproșabilă. În afară de asta, ea avea un merit personal prin care l-a îndatorat mult pe Tiberius. Căci Seianus⁴, prietenul

¹ Lucius Aelius Seianus (20 î.e.n.-31 e.n.), prefectul cohortelor pretoriene (garda personală a împăratului) care l-a convins pe Tiberius să se retragă în insula Capri, ca să-și pregătească accesul la tron. A fost judecat și executat de Tiberius, care l-a înlocuit cu Quintus Naevius Sutorius Macro.

462

defunctului soț al Antoniei, care deținea atunci puterea supremă, ca prefect al gărzilor pretoriene, a pus la cale un complot, ademenind mulți senatori și libești, după ce atrăsese de partea lui și armata. Conjurația cuprinsese cercuri influente și uneltirea lui Seianus ar fi reușit dacă Antonia nu s-ar fi încumetat, printr-o matură chibzuință, să zădărnicească nelegiuirea lui Seianus. De îndată ce a aflat despre complotul urzit împotriva lui Tiberius, i-a relatat pe îndelete toate detaliile și a încredințat scrisoarea celui mai credincios sclav al ei, Pallas, s-o ducă împăratului, la Capreae. Când a primit vestea, Tiberius i-a condamnat la moarte pe Seianus și pe complotiști, iar pe Antonia a prețuit-o și mai mult ca înainte, acordându-i deplina lui încredere. Ea l-a rugat așadar pe Tiberius să asculte mărturia lui Eutychus, iar împăratul i-a zis: „Dacă vorbele atribuite de Eutychus sunt mincinoase, el va fi pedepsit aspru, așa cum se cuvine. Dar dacă prin supunerea la cazne, mărturia lui se va dovedi adevărată, atunci Agrippa să ia aminte ca nu cumva pedeapsa hărăzită libeștilor să cadă pe capul lui!” Antonia i-a repetat aceste cuvinte lui Agrippa, care a stăruit și mai mult ca procesul să se judece odată. La rândul ei, Antonia (deoarece Agrippa nu înceta s-a roage, insistând și mai mult) a găsit momentul potrivit (căci Tiberius stătea întins într-o lectică, precedat de nepotul său Gaius și de Agrippa, după ce prânzise) și, mergând alături de lectica lui, i-a cerut împăratului să-l cheme pe Eutychus, și să-l cerceteze. Tiberius i-a răspuns astfel: „Iau ca martor zeii că nu din proprie inițiativă, ci la rugămintele tale sunt nevoit să fac ceea ce Urmează acum!” După ce a rostit aceste cuvinte, i-a poruncit lui Macro, succesorul lui Seianus, să-l aducă la el pe Eutychus. Acesta i-a înfățișat prizonierul numaidecât. Tiberius l-a întrebat ce anume are să-i spună împotriva omului care i-a dăruit libertatea. Acesta i-a zis următoarele: „Stăpâne, Gaius împreună cu Agrippa se plimbau odată într-o căruță și eu stăteam la picioarele lor. După ce au schimbat multe vorbe între ei, Agrippa a exclamat: «De-ar veni mai repede ziua care va aduce moartea acestui moșneag, numindu-te pe tine conducătorul întregului pământ! Nepotul lui Tiberius nu va mai fi un obstacol în calea noastră dacă-l dai deoparte. Atunci va fi fericită toată lumea, iar eu i-o voi lua înainte!» Tiberius a avut deplină

463

încredere în mărturia lui și numaidecât a răbufnit vechea lui pornire împotriva lui Agrippa, întrucât acesta, deși primise sarcina să se ocupe de nepotul lui Tiberius, fiul lui Drusus, n-a vrut să țină seama de porunca pe care o primise, ci a trecut cu totul de partea lui Gaius. S-a întors așadar la Macro și i-a spus: „Pune-l în lanțuri!” Deoarece pe de o parte nu pricepuse pe cine vroia să înlănțuie Tiberius și pe de altă parte nu-și închipuia că luase această măsură împotriva lui Agrippa, Macro a așteptat să înțeleagă mai bine ordinul împăratului. După ce a făcut înconjurul hipodromului și l-a văzut pe Agrippa stând nestingherit, Caesar a strigat: „Dar ți-am ordonat, Macro, să-l pui în lanțuri!” Macro a întrebat: „Pe cine anume?” Caesar i-a răspuns: „Pe Agrippa!”

Agrippa a recurs la rugăminți, i-a amintit că fusese crescut împreună cu fiul lui și că se ocupase de educația lui Tiberius. Nu i-a folosit la nimic, ci, așa cum era îmbrăcat în veșminte de purpură, a fost pus în lanțuri. Atunci (fiindcă era foarte cald și la prânz băuse oleacă de vin) el a fost cuprins de o sete puternică și chinurile ei l-au răzbit, încât nu s-a simțit prea bine. Dar l-a văzut pe unul dintre sclavii lui Gaius, numit Thaumastus, care ducea un vas cu apă și i-a cerut să-i dea de băut. După ce acesta i-a întins vasul și el băuse pe săturate, a spus: „N-o să fie spre paguba ta, sclavule, faptul că mi-ai făcut această plăcere. De îndată ce voi fi eliberat din lanțuri, prima mea grijă va fi să cer lui Gaius să te dezrobească, deoarece, cu toate că eram înlănțuit, tu m-ai slujit cu bunăvoință, ca în vremea când mai aveam parte de cinstire!” Nu l-a amăgit cu vorbele acestea, ci și-a adeverit recunoștința lui. Cum a devenit rege, l-a cerut pe Thaumastus de la Gaius, care ajunsese între timp Caesar, apoi l-a eliberat, făcându-l administratorul averilor sale. Chiar și după moartea sa, libertul a fost menținut în funcție de Agrippa și de Berenice, fiul și fiica lui, păstrând această demnitate până ce a murit la o vârstă înaintată. Firește că toate lucrurile s-au petrecut mai târziu.

7. Într-o zi, Agrippa stătea alături de alți încătușați în fața palatului, rezemându-se cu amărăciune de un pom.

Când pe acest pom de care se proptea Agrippa s-a oprit o zburătoare (această pasăre se numește la romani *bubo*, adică buhă), unul dintre întemnițați, de obârșie germanică, observând orătania, l-a întrebat pe un oștean cine era prizonierul cu veșminte de purpură. Aflând că se numea Agrippa, era originar din Iudeea și făcea parte din cea mai nobilă familie a țării, l-a rugat pe oșteanul care îl ținea înlănțuit să-l ducă mai aproape de el, ca să-i poată vorbi și să-l întrebe de soarta patriei lui. La împlinirea dorinței sale, stând lângă dânsul, i-a spus cu ajutorul unui tâlmaci următoarele: „Tinare, te întristează adânc neașteptata schimbare a sorții, care ți-a adus această mare nenorocire. Nu cred că vei da lesne crezare cuvintelor mele, care îți aduc vestea că providența divină veghează asupra ta și că în curând vei scăpa de năpastă. Chem așadar ca martori pe zeii strămoșilor mei și pe zeii acestei țări, prin voința cărora purtăm aceste cătușe de fier, că vorbele mele nu au menirea să-ți lingusească urechile cu trăncăneli fără noimă și nici să te hrănească cu speranțe deșarte. Căci acele preziceri care nu sunt adeverite de fapte aduc mai multă amărăciune decât dacă nu le-ai fi auzit niciodată. Am crezut că, punându-mi viața în primejdie, se cuvine să-ți dezvălui ce ți-au hărăzit zeii în viitor. Nu încapă îndoială că în scurtă vreme vei fi eliberat din lanțuri. După aceea vei dobândi multă cinstire și o mare putere și te vor socoti fericit toți cei ce deplâng acum soarta ta. Vei avea parte de o moarte bună și copiii zămislighi de tine îți vor moșteni puterea. Ține minte că, atunci când vei vedea pasărea din nou, vei mai avea doar cinci zile de trăit. Pronia divină a binevoit să-ți, trimiță această zburătoare ca să-ți dea de veste că așa se vor petrece lucrurile. Câtă vreme am știut dinainte ce soartă te așteaptă, mi s-a părut nedrept să-ți tăinuiesc viitorul, pentru ca, punându-te la curent cu norocul ce-ți este hărăzit, să înduri mai lesne necazurile prin care treci acum. Iar când vei fi în culmea fericirii, amintește-ți de noi, ca să scăpăm din mizeria în care ne zbatem!” Lui Agrippa i s-a părut atunci ridicolă prezicerea germanului, ca până la urmă să constate cu uimire că ea s-a adeverit întocmai. Profund afectată de nenorocirea lui Agrippa, Antonia și-a dat seama cât de greu era să intervină în favoarea lui pe lângă Tiberius, mai ales că rugămințile sale s-ar fi dovedit zadarnice. L-a înduplecat însă pe Macro ca să fie omenoși și înțelegători soldații însărcinați să-l păzească, precum și centurionul de ordinele căruia ascultau, și să-i dea voie lui Agrippa să se îmbăieze zilnic, lăsându-i pe liberti și pe prietenii lui să vină la dânsul, ca să-i îlesnească satisfacerea nevoilor

464

465

L

trupești. Aveau permisiunea să-l viziteze prietenul său Silas și libertii Marsyas și Stoecheus, care îi aduceau bucatele favorite, dovedindu-se cât se poate de folositori. Veneau chiar și cu covoare, chipurile, ca să i le vândă, în realitate, ca să le aștearnă sub dânsul, cu ajutorul soldaților, care primiseră ordinul lui Macro, să facă acest lucru. Așa au trecut șase luni, fără ca situația lui Agrippa să se schimbe.

8. Reîntors în insula Capreae, Tiberius a căzut la pat și boala i s-a agravat în așa măsură încât n-a mai tras speranța că se va însănătoși. L-a trimis așadar pe Evodus, libertul în care avea cea mai mare încredere, să-i cheme pe fiii lui, fiindcă vroia să le vorbească, înainte de a-și da suflul. De fapt, copiii lui nu mai erau în viață, căci unicul său fiu, Drusus, murise. Mai trăiau însă fiul acestuia, Tiberius, poreclit Gemellus (Geamănul), precum și fiul fratelui său Germanicus, un tânăr cu educație aleasă, care era iubit de popor, de dragul tatălui său. Acesta fusese foarte prețuit de mulțime pentru moravuri curate și pentru firea lui comunicativă și prietenoasă, socotindu-se la fel cu toți în pofida faptului că avea rang princiar. Ca atare, el era adorat pentru purtarea lui afectuoasă atât de Senat, cât și de majoritatea poporului, ba chiar și neamurile străine, care trăiau în provinciile supuse, unele fiind cucerite de farmecul persoanei și al vorbelor sale, altele pentru că aflaseră de ele din spusele altora. Prin moartea lui, i-a mâhnit pe toți, nu fiindcă se prefăceau că deplâng calamitatea care se abătuse asupra împărăției, ci fiindcă îl boceau cu o sinceră durere, ca și cum pieirea lui l-ar fi afectat pe fiecare în parte. Datorită acestui fapt, fiul a captat adeziunea tuturor, mai ales a oștenilor, care s-ar fi dus bucuros să

moară, dacă prin jertfa lor i-ar fi la netezit calea spre putere.

9. Apoi Tiberius i-a dat lui Evodus sarcina aducerii copiilor săi în zorii zilei următoare și i-a rugat pe zeii străbunilor să-i arate printr-un semn pe care dintre ei îl aleg ca urmașul lui la domnie. Ținea mai presus de orice să-și aducă pe tron nepotul, dar vroia să se încreadă mai mult în semnul proniei divine decât în propria lui dorință. Făcuse solemnul legământ să încredințeze puterea celui care va veni la el a doua zi primul. Adoptând așadar acest plan, a dat ordin ca învățătorul nepotului său să se înfățișeze cu tânărul discipol dis-de-466

dimineată la dânsul, sperând că pronia divină îi va dărui lui tronul. Dar divinitatea a făcut ca porunca să-i fie zadarnică. De vreme ce așa hotărâse dinainte, când s-a luminat de ziuă, i-a poruncit lui Evodus să-l cheme la el pe copilul care va veni cel dintâi. Când a ieșit, acesta a dat de Gaius, care aștepta la poarta camerei de do'rmir a împăratului (căci Tiberius nu sosise încă, deoarece luase târziu micul dejun și Evodus nu știa că pe el vroia să-l cheme, de fapt, stăpânul său), l-a spus: „Te cheamă tatăl tău!” și l-a lăsat să intre. Cum l-a văzut pe Gaius, Tiberius și-a dat seama de puterea divină, în fața căreia autoritatea lui era neputincioasă, și a priceput că nu mai putea să facă ce și-a propus. A regretat mult că nu mai avea posibilitatea să ducă la îndeplinire ceea ce hotărâse mai înainte, precum și faptul că nepotul său Tiberius nu numai că pierduse orice speranță de-a mai dobândi tronul prin tragere la sorți, ci își pusese în primejdie și viața, siguranța lui depinzând acum de cel ce era mai puternic și nu putea să-i tolereze existența alături de-a lui. Gradul de rudenie nu-l puneă la adăpost de teama și de ura stăpânitorului, pe de o parte fiindcă era cel mai apropiat de tron, pe de altă parte fiindcă Gaius, pentru propria siguranță și setea lui de putere, nu putea să nu-i întindă curse, ca să scape de dânsul. Tiberius era foarte ispitit de prezicerile horoscopului și își călăuzea viața numai după indicațiile lui, încrezându-se în ele mai mult decât cei ce se ocupă de toate aceste lucruri. Într-o zi, când l-a văzut venind spre el pe Galba⁵, le-a spus prietenilor săi de nădejde: „Iată bărbatul care va avea cândva cinstea să domnească asupra romanilor!” Era ferm convins de temeinicia tuturor prezicerilor, mai mult decât ceilalți împărați, și, fiindcă nu s-a înșelat îndeobște în privința lor, își îndruma cârmuirea după ele. Și acum era îngrijorat, de ceea ce trebuia să se întâmple și suferea amarnic, ca și cum nepotul său ar fi murit deja, învinuindu-se singur că a vrut să iscodească soarta ca să afle ce va urma. Putea să părăsească viața scutit de suferințe dacă rămânea străin de viitorul pe care a vrut să-l descopere, fără să fie nevoit să moară cu presimțirea nenorocirilor hărăzite fapturilor celor mai scumpe. Fiindcă îl mârșea gândul că nu va

⁵ Servus Sulpicius Galba (3-69 e.n.), efemerul urmaș la tron al lui Nero (68-69 e.n.), înălțurat de rivalii săi Otho și Vitellius (vezi *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*. Cartea a IV-a, cap. IX, paragr. 2).

467

avea urmașul pe care și l-a dorit, i-a vorbit lui Gaius fără bunăvoință și cu silă în glas: „Fiul meu, în pofida faptului că Tiberius îmi este o rudă mai apropiată, îți las ție hățurile împărăției romanilor, prin propria mea vrere și cu încuviințarea zeilor. Te conjur să nu dai uitării bunătatea cu care te-am numit într-o funcție atât de înaltă și nici înrudirea ta cu Tiberius. Ia aminte că ți s-a dat această mare binefacere cu știrea și prin voința zeilor și răsplătește-mi favoarea pe care ți-am făcut-o cu drag, întreținând relații bune cu Tiberius, ruda ta. În afară de asta, află că atâta timp cât va trăi, Tiberius va fi temeinicul meterez al domniei și siguranței tale și că pieirea lui va fi începutul nenorocirilor. Singurătatea este primejdioasă la o înălțime atât de mare și nici zeii nu te vor lăsa nepedepsit dacă printr-o faptă nedreaptă vei încălca legea, făcând ceea ce ea îți interzice!” Așa a vorbit Tiberius, fără să-l impresioneze pe Gaius, care a promis că-i va împlini dorința. Dar de îndată ce a deținut puterea, l-a ucis pe Tiberius, așa cum presimțise bunicul lui, pentru ca puțin mai târziu să cadă el însuși victimă unui complot.

10. Numindu-l pe Gaius urmașul său la tron, în răstimp de câteva zile Tiberius s-a stins din viață, după ce a domnit douăzeci și doi de ani, cinci luni și trei zile. Gaius a fost așadar al patrulea împărat⁶. Știrea morții lui Tiberius a fost întâmpinată cu bucurie de romani, ca o veste bună, pe care n-au vrut s-o creadă, nu pentru că n-ar fi dorit-o (căci erau în stare să plătească cu bani grei această veste, numai să fie adevărată), ci pentru că se temeau ca ea să nu se dovedească un zvon care le stârnea prea devreme bucuria, aducând învinuirea și executarea lor. Nenumărate suferințe pricinuiseră patricienilor romani Tiberius, un om din cale-afară de mândru, care nu putea să-și strunească furia chiar și când ura lui nu avea motive întemeiate, firea lui fiind înclinată spre sentințe aspre, întrucât pronunța condamnări la moarte pentru vinile cele mai ușoare. Deși își plecau cu mare plăcere urechile la zvonul morții lui, romanii nu se încumetau să-și dea în vileag bucuria cum ar fi vrut, de teamă

⁶ Caligula (Gaius Iulius Caesar Germanicus) a fost al treilea reprezentant al dinastiei iulio-claudice (37-41 e.n.), întrucât Gaius Iulius Caesar, fiind numit *dictator perpetuus*, a concentrat o putere cvasimonarhică înainte de a fi asasinat în Senat (45-44 î.e.n.).

468

că îi pândeă nenorocirea în cazul când întrezăriseră o speranță înșelătoare. Aflând că Tiberius nu mai era în viață, Marsyas, libertul lui Agrippa, s-a grăbit să-i aducă acestuia vestea cea bună. L-a întâlnit pe Agrippa în timp ce se îndrepta spre baie, i-a făcut un semn cu capul și i-a zis în limba ebraică: „Leul a murit!” Agrippa a înțeles cum se cuvine tâlcul vorbelor lui și, cuprins de bucurie, i-a spus: „Pentru știrea bună pe care mi-o dai, ca și pentru celelalte binefaceri ale tale, îți voi aduce toate mulțumirile cuvenite, cu condiția ca tu să vestești adevărul!” Atunci centurionul care-l avea sub paza lui pe Agrippa, observând graba cu care-l venise Marsyas și bucuria cu care a întâmpinat Agrippa cuvintele sale, a bănuț că ei au conversat despre un eveniment important și i-a întregbat despre ce discutaseră împreună. Amândoi au căutat mai întâi să ocolească răspunsul dar, la insistențele

centurionului, Agrippa (care se împrieteniise cu el) n-a șovăit să-i dezvăluie totul. Centurionul a împărtășit încântarea lor, fără să se bucure mai puțin decât Agrippa, ceea ce l-a făcut să dea un ospaț. Așadar, în timp ce ei petreceau și cheful era în toi, a sosit un sol care a anunțat că Tiberius mai trăia și că în câteva zile se va întoarce în oraș. Centurionul s-a înspăimântat de vorbele acestuia, temându-se că va plăti cu viața faptul că, primind vestea morții împăratului, cheful se împreduse cu întemnițării. În tulburarea lui, l-a smuls pe Agrippa din patul pe care stătea întins și i-a zis: „Îți închipui că poți să mă păcălești cu vestea morții împăratului și să nu plătești cu capul nerușinarea limbii tale?” După rostirea acestor vorbe, a poruncit să fie încetușat prizonierul, căruia îi scosese lanțurile, punându-l sub o pază mai mare ca înainte. Astfel a petrecut Agrippa o noapte jalnică. Dar a doua zi vestea morții lui Tiberius s-a răspândit în oraș și oamenii nu se mai temeau s-o divulge, unii dintre ei aducând chiar jertfe de mulțumire. Curând au sosit și scrisorile din partea lui Gaius: una adresată Senatului, care anunța că Tiberius murise și el era urmașul lui la tron, alta adresată lui Piso, prefectul orașului, care conținea același anunț și îi transmitea ordinul să-l mute pe Agrippa din închisoarea păzită de soldați în casa unde locuia înainte de-a fi întemnițat. Acolo putea să-și întâmpine viitorul scutit de teamă. Deși rămânea deocamdată captiv, el putea să trăiască totuși așa cum dorea. După ce a sosit la Roma, aducând trupul neînsuflit

469

al lui Tiberius, pe care l-a înmormântat cu deosebită pompă cerută de datina țării, Gaius a vrut să-l elibereze din lanțuri în aceeași zi pe Agrippa. S-a împotrivit însă Antonia, nu din pricina faptului că îl ura pe întemnițat, ci fiindcă avea în vedere reputația lui Gaius. Nu dorea ca Gaius să dea impresia că, eliberând imediat pe cel încetușat de predecesorul său, ar fi fost bucuros de vestea morții lui Tiberius. După câteva zile, el l-a adus în palatul lui pe Agrippa și i-a tuns pletele, poruncind să i se facă haine noi. Gaius i-a pus apoi pe frunte diadema, l-a numit rege peste fosta tetrahie a lui Philippos, la care a adăugat tetrahia lui Lysanias, dăruindu-i un lanț de aur la fel de greu ca lanțul său de fier. Comandant peste trupele de călăreți staționate în Iudeea a fost ales Marullus.

11. În al doilea an al domniei lui Gaius Caesar, Agrippa i-a cerut voie să călătorească pe mare până în regatul său, ca să facă ordine, promițând ca, de îndată ce-și va fi pus la punct toate treburile, să se întoarcă la dânsul. Cu permisiunea împăratului, el s-a întors în patrie, unde a fost primit ca un rege nesperat de cei care, comparând sărăcia de odinioară cu norocul lui de acum, au avut prilejul să se convingă ce mare putere avea destinul asupra oamenilor. Unii îl preamăreau pentru norocul lui, fiindcă nu ie înșelase speranțele, în vreme ce altora le venea greu să creadă că lucrurile s-au petrecut aievea.

CAPITOLUL VII

1. Herodiada, sora lui Agrippa și soția lui Herodes (tetrahul Galileei și al Peracei), invidia puterea propriului frate, fiindcă îl vedea instalat pe un tron mai acătării decât cel al soțului ei, căci, în pofida faptului că fugise din țară deoarece nu putea să-și plătească datoriile, se întorsese acasă cu un rang mai înalt, dovedindu-se mult mai norocos. Ea nu se împăca deloc cu această răsturnare a situației, mai ales că-l vedea pe Agrippa

470

cum trecea prin mijlocul mulțumii, gătit cu podoabe regești. Si-a îndemnat așadar soțul să navigheze până la Roma, ca să obțină o demnitate asemănătoare, spunându-i următoarele vorbe: „Nu pot să îndur această viață, fiindcă Agrippa, fiul lui Aristobul cel condamnat la moarte de tatăl său, care se zbătea într-o sărăcie neagră, încât trebuia să ceară de la alții cele necesare traiului zilnic și după aceea a fugit în largul mării, de teama creditorilor săi, s-a întors înapoi cu coroana regală, în vreme ce tu, vlăstar de rege, hărăzit de rudele sale să se urce pe tron, te mulțumești să duci o viață modestă. Dacă mai înainte, o, Herodes, nu ți-a păsat că ai rămas mai prejos de tatăl care te-a născut, străduiește-te barem acum să dobândești demnitatea cuvenită și nu te lăsa întrecut în disputa pentru onoare de un om care nu s-a sfiit să se folosească de averea ta. Nu tolera ca sărăcia lui să pară mai puternică decât toată bogăția și prosperitatea noastră și înroșește-te la față că ai fost întrecut de un biet sărăntoc, care ieri-alaltăieri a trăit din mila ta. Să mergem așadar la Roma, fără să ne precupețim nici osteneala, nici mai cu seamă banii de aur sau argint, care pot fi cheltuiți cel mai bine spre a sluji la cucerirea coroanei regale!”

2. La început, Herodes a fost împotriva acestui plan, deoarece îndrăgea tihna și liniștea, temându-se de frământările de la Roma, și se străduia să-i dea soției sale sfaturi mai înțelepte. Dar pe cât bătea el în retragere, pe atât de mult insista ea, fără să lase neîncercată nici o cale care ducea spre domnie. Herodiada nu s-a lăsat până nu l-a înduplecat pe Herodes, cu de-a sila, să accepte planul ei, fiindcă nu și-ar fi putut permite să-i încalce hotărârea. El a făcut preparative strălucite, fără să se abțină de la cheltuieli, și a navigat până la Roma, însoțit de Herodiada. Aflând de intenția și de pregătirile acestora, Agrippa și-a luat propriile sale măsuri de prevedere. După ce a primit vestea plecării lor, l-a trimis și el la Roma pe Fortunatus, unul dintre libertii lui, să-i ducă împăratului daruri și o scrisoare îndreptată împotriva lui Herodes, misiunea lui fiind să-l înștiințeze și prin viu grai pe Gaius, la momentul potrivit. Solul s-a îmbarcat imediat după Herodes și a avut parte de vânturi prielnice. L-a ajuns din urmă pe Herodes, astfel că atunci când acesta a fost primit în audiență la Gaius, a venit el însuși, să înmâneze scrisoarea. Amândoi au debarcat la Dicaiarchia și l-au

471

găsit pe Gaius la Baiae. Acesta este un orașel din Campania, situat la cinci stadii distanță de Dicaiarchia. Aici se află minunate și împodobite palate de vară, fiecare împărat căutând să-l întrecă pe celălalt prin splendoarea

construcției lui. Localitatea are izvoare termale, care fâșnesc din pământ și te ajută să-ți recapeți sănătatea, făcându-ți totodată viața mai plăcută. Pe când stătea de vorbă cu Herodes (primit mai înainte în audiență), Gaius citea în același timp scrisoarea lui Agrippa, cu acuzații la adresa lui Herodes (pe care îl învinuia că, întocmai cum a uneltit odinioară împreună cu Seianus împotriva lui Tiberius, așa completează și acum împreună cu Artabanos, regele părților, împotriva domniei lui Gaius, aducând ca probă doveditoare faptul că tetrahul adunase în arsenalele sale arme suficiente pentru echiparea a șaptezeci de mii de oșteni). Surprins de această dezvăluire, Gaius l-a întrebat pe Herodes dacă informația privitoare la depozitarea armelor era reală. Deoarece acesta a recunoscut că deținea aceste arme (căci nu putea să spună altceva, fără să ocolească adevărul), Gaius a crezut că primise deja confirmarea conjurației și, luându-i tetrahia, a alipit-o la regatul lui Agrippa¹, iar pe Herodes l-a exilat pentru totdeauna, fixându-i ca reședință orașul Lugdunum² din Galia. Când a aflat apoi că Herodiada era sora lui Agrippa, a lăsat în posesia ei proprietățile care îi aparțineau și, fără să creadă că-și va urma soțul în surghiun, a pus-o sub ocrotirea propriului frate. Dar Herodiada i-a dat următorul răspuns:

„Cuvintele rostite de tine, o, Caesar, sunt demne de rangul tău înalt! Dar ceea ce mă împiedică să beneficiez de generozitatea ta este dragostea față de soțul meu, pe care socotesc că nu se cuvine să-l părăsesc când a ajuns la ananghie, de vreme ce am fost părtașă la fericirea lui.” Mărinimosul gest a dezlănțuit însă furia cumplită a împăratului, care a exilat-o împreună cu soțul ei, dăruind averile sale lui Agrippa. Așa a pedepsit-o Dumnezeu pe Herodiada pentru că-și invidiase fratele, și pe Herodes pentru că-și plecase urechile la

¹ Herodes Agrippa I a primit de la Caligula tetrahia lui Herodes Philippos (37 e.n.), apoi tetrahia lui Herodes Antipas (40 e.n.), iar Claudius i-a dat Samaria, Iudeea și Idumeea (41 e.n.), domnia acestui rege clientelar al Romei încheindu-se în 44 e.n.

² Centru urban situat la confluența râului Arar cu Ronul (azi Lyon).

472

- f muratele vorbe ale soției lui. în primul și al doilea an de f Zie Ga us a guvernat cu mărinimie treburile obșteșt, ș> prin Za area și bunăvoința lui și-a atras dragostea «manilor și a ^ceto£ supuși. Mai târziu, măreția împărăției sale l-a făcut s s, p arfă clpul și, încetând să se mai creadă om, s-a ^lamTze» și a cutezat să aducă divinității toate batjocurile cu puțință.

CAPITOLUL VIII

1. în vremea aceea, a izbucnit în Alexandria o aprigă dispută între iudeii care locuiau în oraș și greci și fiecare tabără și-a trimis solii ei la curtea lui Gaius. Unul dintre solii alexandrinilor era un anume Apion¹, care a adus în scris grele insulte iudeilor, reproșându-le printre altele faptul că neglijau cultul lui Caesar. în vreme ce toți supușii imperiului roman clădeau altare și temple închinat lui Gaius, pe care îl cinsteau ca pe un zeu, numai iudeii socoteau că era înjositor pentru ei să-i facă statui sau să jure în numele său. Prin asemenea acuzații extrem de grave, Apion spera să-l ațâțe pe Gaius împotriva iudeilor și era evident că va izbuti. Ca atare, s-a pregătit să răspundă la învinuirile ce li se aduceau conducătorul soliei iudeilor, Filon², bărbat vestit, fratele alabarhului Alexander, foarte priceput în domeniul filosofiei. Dar Gaius l-a împiedicat să vorbească și i-a poruncit să plece, fiind atât de

¹ Apion supranumit Mohtos („Trudnicul”), grămatic și prozator, autorul *Istoriei popoarelor*; astăzi pierdută, în care denigra comunitatea iudaică din Alexandria. Flavius Josephus a combătut calomniile antisemitului erudit grec în lucrarea sa intitulată *Contra lui Apion* (vezi *Prefața* lui Răzvan Theodorescu la *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*, ed. cit., p. VI).

² Filon (20 î.e.n.-54 e.n.), corifeul școlii filosofice evreiești din Alexandria, platonician mistic care a ilustrat iudaismul elenistic și și-a descris misiunea sa pe lângă Caligula în *Legatio ad Caium* (38 e.n.).

473

la

furios încât nu mai încăpea în doială că îi va pedepsi aspru pe iudei. Filon s-a retras, simțindu-se jignit, și i-a îndemnat pe iudeii din jurul lui să nu-și piardă cumpătul, deoarece Gaius și-a dezvăluit mânia prin cuvinte, dar și-a atras dușmănia lui Dumnezeu.

2. Indignat de faptul că iudeii care îl desconsiderau, Gaius l-a trimis ca sol în Siria pe Petronius, să guverneze în locul lui Vitellius. l-a cerut să năvălească cu trupe numeroase și fie să așeze în templul Domnului propria lui statuie, dacă iudeii o primesc de bunăvoie, fie să-i biruie dacă se împotrivesc, ducându-i la îndeplinire porunca. De îndată ce a preluat guvernarea Siriei, Petronius s-a grăbit să execute ordinul dat de Caesar. A adunat trupele auxiliare de care dispunea. l-a alăturat celor două legiuni romane și le-a dus la Ptolemaida, ca să ierneze acolo, urmând ca în primăvară să dezlănțuie războiul. l-a înștiințat pe Caesar printr-o scrisoare despre stadiul pregătirilor sale. împăratul a lăudat zelul de care a dat dovadă și i-a poruncit să treacă la fapte cu hotărâre, purtând război cu cei ce nu se supuneau ordinelor. Multe mii de iudei au venit în orașul Ptolemaida la Petronius și l-au rugat să nu le impună obligația de a-și încălca legile strămoșești, zicându-i: „Dacă ții cu orice preț să aduci statuia și s-o instalezi în templu, omoară-ne pe noi mai întâi și după aceea fă ce poțtești! Căci atâta vreme cât mai suntem în viață, nu putem accepta să înfăptuim ceea ce ne este interzis, căci noi ne sprijinim pe autoritatea legiuitorului și a precursorilor noștri, care au socotit că virtutea înseamnă stricta respectare a datinilor.” Petronius le-a răspuns atunci cu mânie în glas: „Dacă ar sta în puterea mea să fac ce gândesc și să-mi înfăptuiesc propriile hotărâri, aș socoti că cererea voastră este justă și lăudabilă. Der acum trebuie să duc la îndeplinire ceea ce mi-a poruncit Caesar și am datoria să ascult toate deciziile sale, ca să nu-mi atrag aspra lui pedeapsă prin nesupunerea

mea!" Iudeii i-au zis la rândul lor: „Deoarece tu, Petronius, ai luat hotărârea fermă să nu treci cu vederea nici unul din ordinele date de Caesar, atunci se cuvine ca și noi să nu facem ceea ce contravine legilor noastre, căroa le-am rămas până acum fideli, bizuindu-ne pe bunătatea Domnului și pe statornicia străbunilor. Nu putem să dovedim josnicie încât, temându-ne de moarte, să încălcăm legile, câtă vreme

474

Dumnezeu pune capăt norocului nostru de îndată ce nu ținem seama de ele. Noi îndurăm cu dragă inimă orice năpastă pentru ca datinile noastre strămoșești să rămână neatinse. Știm sigur că, în pofida primejdiilor, speranța în victorie ne rămâne, fiindcă Domnul este cu noi atunci când ne încredem în norocul nesigur al armelor ca să apărăm onoarea lui. Dacă dorim să-ți dăm ascultare, ne împovărăm cu cea mai mare rușine, întrucât prin violarea legilor noastre ne atragem mânia lui Dumnezeu, care, așa cum te vei convinge singur, este mai puternic decât Gaius al tău!"

3. Când a întrezărit din vorbele acestea firea îndărătnică a iudeilor și a priceput că nu va izbuti să execute ordinul de-a aduce statuia lui Caius în templu fără război, ci doar cu prețul multor victime omenești, Petronius și-a luat cu el prietenii și slujitorii și s-a dus la Tiberiada, să cunoască la fața locului situația iudeilor. Temându-se de iminenta primejdie a războiului cu romanii, fără să se gândească însă deloc la încălcarea legilor strămoșești, multe mii de iudei l-au întâmpinat iarăși pe Petronius, aflat în drum spre orașul Tiberiada, și l-au rugat să-i ferească de nenorocire și să nu profaneze orașul prin aducerea statuii în templu. Petronius i-a întrebat: „Vreți oare să duceți lupta cu Caesar, fără să țineți seama de armamentul lui și de slăbiciunea voastră?" Ei i-au răspuns: „Nu ne gândim câtuși de puțin la război, dar vrem mai degrabă să murim decât să facem ceva potrivnic legilor noastre!" S-au aruncat apoi cu fața la pământ și și-au dezgolit cefele și au afirmat că erau pregătiți să moară pe loc. Timp de patruzeci de zile au procedat la fel și au încetat să mai cultive pământul, cu toate că era vremea însămânțării. Iudeii au stăruit în hotărârea lor de-a muri mai degrabă decât să vadă statuia lui Caesar tronând în templul lor.

4. Deoarece așa stăteau lucrurile, Aristobul, fratele lui Agrippa, Helcias cel Mare, împreună cu alți nobili din familia lui și cu fruntașii iudeilor, s-au dus la Petronius și l-au implorat ca, ținând seama de neclintita voință a poporului, să nu întreprindă nimic împotriva lui, care să-l exaspereze, ci mai degrabă să-i scrie lui Gaius că iudeii se opun categoric aducerii statuii sale; că au lăsat ogoarele să stea necultivate și nesemănate: că nu vor să ducă nici un fel de război, fiindcă sunt

475

prea slabi și că doresc mai degrabă să moară decât să-și încalce legile strămoșești; de asemenea, că oprirea însămânțării va duce la răspândirea jafurilor, oamenii nefiind în stare să-și mai plătească birurile. Poate că astfel Gaius se va lăsa înduplecat să nu ia măsuri aspre și nu se va mai gândi să nimicească poporul. Dacă el va ține cu orice preț să dezlănțuie războiul, lui Petronius îi rămâne timp destul să treacă la faptă. Aristobul și însoțitorii lui încercau să-l îmbuneze astfel pe Petronius. Pe de o parte, Aristobul și ceilalți fruntași stăruiau necontenit și, dându-și seama de gravitatea situației, își adăugau rugămintele lor și căutau să-l implore în fel și chip; pe de altă parte, Petronius însuși a văzut îndârjita opoziție a iudeilor și i s-a părut nedemn ca, de dragul nebuliei lui Gaius, să hărăzească pieirii atâtea mii și mii de oameni și prin batjocorirea divinității să încalce evlavia și credința, pregătindu-și o viață nefericită. Ca atare, guvernatorul s-a hotărât să-i scrie lui Gaius, deși știa dinainte că el se va înfuria că a amânat executarea poruncii sale (având totuși speranța că poate îl va convinge cumva). După aceea, dacă împăratul nu va renunța la planul său nebulos, va avea timp destul să înceapă războiul împotriva iudeilor. Chiar dacă mânia imperială se va abate asupra lui, nu se cădea ca el să fugă din calea morții, nepunându-se în slujba virtuții și a ocrotirii unei mulțimi uriașe. De aceea, Petronius s-a decis să țină seama de rugămintea localnicilor.

5. El i-a chemat așadar la Tiberiada pe iudei, adunați acolo în număr foarte mare, a pășit în mijlocul lor și ie-a arătat că n-a întreprins această expediție de bunăvoie, ci pentru că împăratul i-a poruncit să-i atace cu furie fiindcă au cutezat să refuze îndeplinirea ordinului său. Datoria îi cerea să se supună, fiindcă Caesar i-a făcut favoarea de a-l numi în înalta funcție. A adăugat apoi: „Totuși, nu mi se pare drept ca, pentru a-mi salva onoarea, să jertfesc mântuirea voastră, fiindcă sunteți mulți la număr și slujiți cu râvnă învățătura legii pe care ați moștenit-o de la strămoși, fiind hotărâți s-o respectați cu sfințenie. În ce mă privește, am deplină încredere în suprema autoritate și putere divină și mi se pare o fărâdelege să profanez un templu pentru capriciul unui suveran. Îi voi comunica lui Gaius hotărârea pe care ați luat-o, sprijinindu-vă în măsura în care pot, ca să dovedesc câtă prețuire pun pe comportarea voastră demnă. Să

!

vă ajute Dumnezeu (căci forța lui stă mai presus de întreaga destoinicie și putere omenească) și să facă în așa fel ca voi să puteți respecta datinile străbune și Caesar să nu-și piardă tronul, drept pedeapsă pentru omeneasca lui îndărătnicie. În cazul când Gaius se va înfuria și-și va revărsa mânia asupra mea, voi înfrunta resemnat primejdia și toată urgia ce se va abate peste trupul și sufletul meu, ca să nu vă văd pierind într-un număr mare pentru fapta voastră cucernică. Întoarce-se fiecare la treburile lui și însămânțați ogoarele! În scrisorile pe care le voi trimite la Roma voi apăra interesele voastre, intervenind fie personal, fie prin intermediul prietenilor mei!"

6. După ce a cuvântat așa, Petronius a împrăștiat adunarea iudeilor și a cerut bătrânilor să trimită poporul la

munca câmpului și prin vorbele lor să-i trezească speranța într-un viitor mai bun. Cel de Sus s-a grăbit să îmbărbăteze mulțimea: Dumnezeu i-a dovedit lui Petronius că era de față, arătându-se gata să își aducă întregul ajutor. Abia se terminase discursul lui adresat iudeilor și iată că Domnul a trimis o ploaie torențială, nesperată de oameni, fiindcă ziua întreagă fusese senină, fără ca dimineața să dea un semn prevestitor. Tot anul bântuise o secetă mare și oamenii își pierduseră nădejdea să mai cadă de sus un strop de apă, chiar dacă vedeau cerul acoperit de nori. Deoarece ploaia abundentă venise spre surprinderea tuturor, iudeii au tras speranța că intervenția lui Petronius în favoarea lor nu va fi zadarnică. Petronius însuși a rămas înmărmurit când a văzut cu ochii lui că Dumnezeu se îngrijea de treburile iudeilor și că-și vădea fățiș prezența, fără să fie recunoscut de nimeni, chiar dacă ar fi vrut. I-a scris despre asta și lui Gaius. iar scrisoarea lui a fost astfel întocmită, încât căuta pe toate căile să-i schimbe părerea. Îndemnându-l să renunțe la a mai înspăimânta mii de oameni, prin uciderea cărora (căci numai războiul i-ar fi putut constrânge să-și schimbe religia) și-ar fi micșorat singur veniturile primite de la acest popor și ar fi atras asupra lui blestemul veacurilor viitoare. De altfel, Dumnezeu, care îi ajuta pe iudei fățiș, și-a dovedit puterea, fără să existe nici o îndoială că el o va folosi la momentul potrivit. Toate acestea au fost înfățișate de Petronius.

7. între timp, regele Agrippa (care se mai afla la Roma) a acaparat tot mai mult prietenia lui Gaius. L-a pofdit odată la un

476

477

banchet pe care l-a pregătit cu mare osârdie, ca să fie mai presus de costurile și desfătările oricărui ospăț, încât nimeni, nici măcar Gaius, n-ar fi putut să-l egaleze, cu atât mai puțin să-l depășească, deoarece el făcuse toate preparativele festinului ca să fie pe placul lui Caesar. Încântat de larghețea și mărinimia gazdei, care cheltuisse mai presus de puterile sale spre a-i da satisfacție deplină, Gaius a vrut să se ia la întrecere cu generozitatea și politetea lui Agrippa. Sub înrâurirea vinului și a veseliei care îl cuprinsese, când Agrippa l-a îmbiat să bea în timpul ospățului, împăratul a zis: „Îți sunt îndatorat de multă vreme pentru cinstea pe care mi-ai arătat-o, precum și pentru bunăvoința dovedită, în pofida primejdiilor venind din partea lui Tiberius. Chiar și acum nu contenești să-mi aduci desfătări care stau mai presus de posibilitățile tale. Nu pot îngădui ca tu să mă întreci prin prieteșugul și mărinimia de care ai dat dovadă și vreau să-mi înlătur toate vechile lipsuri față de tine. Trebuie să recunosc cu ușurință că până acum ți-am făcut puține daruri. Cu atât mai mult țin să-ți arăt, din toate puterile mele, cât pot să-ți ofer pentru deplina împlinire a norocului tău!” Când a rostit aceste vorbe, Gaius s-a așteptat ca Agrippa să-i ceară domenii întinse sau birurile mai multor orașe. Deși și-a dat seama că putea să dobândească tot ce-i dorea inima, el s-a abținut mai întâi și i-a spus lui Gaius că, întocmai cum mai înainte, în pofida ordinului dat de Tiberius. nu trecuse de partea lui din dorința de-a obține anumite avantaje, așa și acum nu se simțea atras de cel mai neînsemnat câștig. Marile binefaceri care au venit cândva din partea lui Gaius i-au întrecut așteptările și, chiar dacă ele erau mai prejos de ceea ce putea el să-i ofere, rămăneau mai presus de speranțele și demnitatea primitorului lor. Atunci Gaius, plăcut surprins de cumpătarea lui Agrippa, a stăruit și mai mult să-i spună totuși ce anume dorea de la dânsul. Cel întreat i-a dat următorul răspuns: „Fiindcă din marea ta bunăvoință, mă socotești, stăpâne, demn să primesc și alte daruri, nu-ți cer ceva care să-mi sporească avuțiile, mai ales că se cuvine să-ți fiu mai recunoscător decât ceilalți pentru ceea ce am primit deja. Te rog să-mi faci o favoare care îți va aduce reputația cucerniciei, convingându-l pe Dumnezeu să-ți devină ocrotitor și sprijinitor, iar pe cei ce vor afla de dânsa să strige că am obținut tot ce mi-am dorit

478

numai datorită puterii tale. Așadar, te implor să renunți la instalarea statuii tale în templul iudeilor, anulând misiunea încredințată lui Petronius!”

8. Agrippa era perfect conștient de primejdia la care se expunea prin cererea sa (căci cel ce nu-l convingea pe Gaius să-i accepte doleanța era pândit de o moarte sigură), dar situația era atât de gravă încât el a dorit să-și încerce norocul. Întrucât se simțea îndatorat față de dărnicia gazdei sale. lui Gaius i-a fost rușine să respingă ca nefondată o favoare pe care o provocase el însuși, obligându-l pe Agrippa s-o formuleze față de atâția martori, chiar dacă imediat după aceea și-ar fi regretat promisiunea. Pe de altă parte, el admira noblețea lui Agrippa. care, fără să se gândească deloc la propriul tron și la sporirea veniturilor și a puterii sale, s-a preocupat mai degrabă de liniștea publică, pronunțându-se în favoarea legilor și a lui Dumnezeu. Gaius i-a încuviințat prin urmare cererea și i-a scris lui Petronius, laudându-l pentru faptul că și-a înghebat oastea și prin scrisorile sale i-a cerut sfaturi privitoare la acțiunile lui îndreptate împotriva iudeilor: „Acum, dacă statuia mea a fost pusă în templu, las-o la locul ei; dacă n-ai introdus-o între timp, nu-ți mai da osteneala s-o faci. Vreau să dai drumul oștirii să plece și să renunți la misiunea pe care ți-am dat-o mai înainte. Am luat decizia să nu mai aduc statuia, ca să dau satisfacție lui Agrippa. bărbatul pe care îl prețuiesc mult, îndeplinindu-i astfel dorința și rugămintea.” Gaius a scris toate acestea lui Petronius, neapucând să citească mai înainte scrisoarea prin care era anunțat că iudeii se răsculară din pricina statuii lui: hotărârea lor vădită era să-i amenințe pe romani cu războiul. Durerea lui era așadar nemărginită, de parcă puterea i-ar fi fost pusă la îndoială. Omul acesta nu se rușina de nimic, cinstea îi lipsea cu desăvârșire și se înfuria lesne, luând mereu drept arbitru mânia, care nu cunoștea nici o măsură, și pentru el fericirea însemna satisfacerea acceselor de furie. I-a adresat lui Petronius următoarea scrisoare: „Întrucât ai pus

darurile primite de la iudei mai presus de ordinele mele și ai cutezat să le faci hatârul, purtându-te cu ei altfel decât ți-am poruncit, te numesc propriul tău judecător, hotărându-ți așadar soarta pe care trebuie să ți-o alegi, ca să împaci dezlănțuirea mâniei mele, spre a oferi prezentului și viitorului o pildă pentru ceea ce înseamnă să încâlci voința unui împărat!"

479

9. Acesta era conținutul scrisorii pe care Gaius i-a trimis-o lui Petronius. Totuși, Petronius n-a primit-o când Gaius mai era în viață, deoarece călătoria pe mare a mesagerului său a întârziat atât de mult încât cealaltă scrisoare, care anunța moartea împăratului, a ajuns mai înainte. Dumnezeu n-a dat uitării primejdia la care s-a expus Petronius ca să-i ocrotească pe iudei și să-l cinstească pe El, ci i-a înlesnit misiunea, înlăturându-l din drumul său pe Gaius, căci supărarea lui era datorată faptului că acesta cutezase să-și revendice cultul divin. Cei ce s-au înveselit, alături de Petronius, au fost toți romanii, precum și locuitorii întregului imperiu, mai cu seamă cei ce aveau rangul de senatori, fiindcă asupra lor se dezlănțuise furia lui Gaius. El a murit la scurtă vreme după ce a scris epistola prin care îi cerea lui Petronius să-și curme singur viața. Cauza morții lui Caius și complotul pus la cale împotriva lui vor fi înfățișate într-un capitol viitor. Prin urmare, Petronius a primit mai întâi scrisoarea cu vestea pieirii lui Gaius și după aceea a sosit cea care îi poruncește să-și ia viața cu mâna lui. Bucuria pe care i-a adus-o moartea lui Gaius a fost la fel de mare ca și uimirea pricinuită de providența divină, fiindcă ea îl răsplătise fără întârziere pentru cinstirea adusă templului și pentru sprijinul acordat iudeilor. Astfel a scăpat Petronius cu ușurință de moartea care îl amenința.

CAPITOLUL IX

1. În vremea aceea, iudeii care locuiau în Mesopotamia și mai ales în Babilon au fost loviți de o mare nenorocire, care nu avea asemănare, mulți dintre ei căzând victimă unui măcel cum nu mai cunoscuse până atunci istoria. Dar pentru a înfățișa ce a stat la originea acestui măcel, trebuie să descriu amănunțit toate împrejurările în care a avut loc. În Babilonia se află orașul Naarda, extrem de populat și înzestrat cu un ținut fertil și întins,

480

oferind și multe alte avantaje locuitorilor lui. El nu poate fi lesne cucerit de dușmani, căci are de jur împrejur apele Eufratului, fiind apărat de ziduri puternice. Înconjurat de același fluviu este și orașul Nisibis. Încrezători în fortificația naturală a acestor locuri, iudeii își păstrează acolo drahmele duble închinare de fiecare lui Dumnezeu, precum și alți bani de jertfă: folosesc aceste orașe ca pe tezaurele lor. De aici pleacă la momentul potrivit spre Hierosolyma banii sub paza strictă a multor mii de oameni, de teama jafurilor din Parția, căreia îi plătea bir Babilonia. Din Naarda se trăgeau Asinaeus și Anilaeus, care erau frați buni. Mama lor (fiindcă își pierduseră tatăl) i-a trimis în ucenicie, să învețe arta țesutului, deoarece localnicilor nu li se părea rușinos ca și bărbații să toarcă lână. Meșterul lucrătorilor (de la care învățau meseria) i-a dojenit într-o zi că întârziaseră la muncă și, drept pedeapsă, le-a dat o bătaie. Ei au socotit lovirea lor drept o insultă și, strângând toate armele găsite în casa lor, s-au dus într-un loc unde fluviul se bifurca și se aflau pășuni bune și multe fructe care puteau fi păstrate în timpul iernii. În jurul fugarilor s-au strâns tinerii cei mai săraci: frații le-au pus la îndemână arme, s-au proclamat căpeteniile lor și nu le-a fost greu să se evidențieze ca înfăptuitori de nelegiuiri. Deși locul era greu de cucerit, și-au construit o cetățuie. Apoi și-au trimis oamenii la păstorii din jur, să le ceară ca bir atâtea vite câte aveau nevoie pentru hrană, punând condiția ca, dacă vroiau să le fie prieteni, ei erau gata să-i apere de dușmani, iar dacă nu le dădeau ascultare, turmele lor urmau să fie măcelărite. Păstorii (care nu mai aveau altă ieșire din impas) au acceptat cererile zvânturaților și au avut grijă să le trimită atâtea oi câte li se cereau. De aceea ceata lor și-a sporit puterea și putea să facă orice poftea, fără temerea că va fi luată prin surprindere. Ei nu întâmpinau nicăieri vreă împotrivire, fiindcă știau să răspândească groază pretutindeni și astfel faima lor a ajuns până la regele părților.

2. După ce a aflat despre aceste isprăvi, satrapul Babiloniei a vrut să-i nimicească de la început pe zvânturați, fără să mai aștepte ca plaga lor să se răspândească. A înjghebat o oaste din câți părți și babilonieni a putut să adune și a pornit în marș forțat împotriva lor, să-i găsească nepregătiți, mai înainte ca vestea pregătirilor de război să ajungă la ei. După ce a

481

împresurat mlaștina, a păstrat tăcerea și nu a întreprins nimic. El a socotit că a doua zi (căci era Sabatul, când iudeii se abțin de la orice treabă) dușmanii nu vor îndrăzni să opună nici o rezistență, ci se vor preda fără luptă, așteptând puțin, până să atace prin surprindere. Dar Asinaeus (care din întâmplare se odihnea împreună cu tovarășii săi, având armele lângă dânsul) a zis deodată: „Oameni buni, au ajuns la urechile mele niște nechezaturi, scoase nu de cai care au ieșit la păscut, ci de armăsari încălecați de călăreți, fiindcă mi se pare că am auzit sunetul scos de hamurile lor. Teamă mi-e că au venit vrăjmașii să ne înconjure. Să plece imediat în recunoaștere unul dintre voi, să ne anunțe în mod sigur dacă se apropie cineva de noi. Aș fi tare bucuros să mă înșel!" Așa a cuvântat acesta. Au plecat numaidecât niște iscoade, să vadă ce se întâmplă și, întorcându-se repede, i-au spus: „Bănuiala ta privitoare la intențiile vrăjmașilor noștri nu te-a înșelat deloc. Se pare că ei nu vor să mai lase nepedepsite nelegiuirile noastre. Ne-au încercuit mișelește și vom fi căsăpiți ca turmele: călăreții sunt atât de mulți, iar noi nu putem să punem mâna pe arme, căci legile strămoșești ne obligă să stăm liniștiți!" Dar Asinaeus n-a fost de acord cu iscoadele să stea cu mâinile-n sân, ci i s-a părut mai înțelept ca ei să nu-și piardă

cumpătul în fața primejdiei și să încalce legea, răzbunându-și mai degrabă pieirea, chiar dacă merg la o moarte sigură, decât să dea vrăjmașilor satisfacția că mor fără să se apere. A înșfăcat el însuși armele, și-a îndemnat însoțitorii să prindă curaj, strigându-le să lovească cu aceeași bărbăție. Au început lupta cu vrăjmașii și au ucis mulți dintre cei ce veniseră cu îngâmfare, de parcă ar fi obținut victoria, silindu-i pe ceilalți să fugă.

3. Când știrea despre această bătălie a ajuns la regele părților, el a admirat curajul celor doi frați, arătându-se dornic să-i vadă la față și să-i cunoască. L-a trimis la ei pe cel mai credincios oștean din garda lui, care le-a spus: „Regele Artabanos, cu toată jignirea pe care i-ați adus-o prin încălcarea regatului său, își ostioiește supărarea de dragul curajului vostru și m-a trimis pe mine ca prin strângere de mână să vă asigur că este de bună-credință și vă pofteste la el, garantându-vă o călătorie lipsită de primejdii, fiindcă dorește să facă legământ de prietenie cu voi, fără să aveți a vă teme de viclenia și

482

înșelăciunea lui. Vă făgăduiește de asemenea daruri bogate și cinstirea, care vă va face și mai puternici, având în vedere autoritatea lui.” Asinaeus însuși n-a vrut să întreprindă această călătorie, ci l-a trimis pe fratele său Anilaeus, cu darurile care se potriveau cu rangul lor. El a pornit la drum și regele l-a primit numaidecât. Văzând însă că Anilaeus sosise singur, Artabanos l-a întrebat de ce n-a venit și Asinaeus. Când răspunsul pe care l-a primit a fost că teama îl făcuse pe acesta să rămână în mijlocul mlaștinilor, regele s-a jurat pe zeii țării sale că nu pătesc nici un necaz cei ce au încredere în el. Apoi i-a întins lui Anilaeus mâna dreaptă, ceea ce pentru toți barbarii din ținutul acela însemna solemnă dovadă de credință la încheierea unui legământ. Nimeni nu se mai aștepta acolo la o înșelăciune din partea regelui, atunci când a dat mâna cu el; nici măcar cel ce era bântuit de o neagră bănuială nu se mai îndoia de siguranța lui, primind o asemenea garanție. După ce a făcut asta, Artabanos l-a trimis pe Anilaeus înapoi, să-și convingă fratele să vină împreună cu el la dânsul. Regele a procedat așa fiindcă vroia să întrebuițeze vitejia fraților iudei ca pe un frâu cu care să-i strunească pe satrapii săi, împiedicându-i să-și încalce credința, căci ei erau înclinați să-l trădeze atunci când era plecat într-o expediție. El se temea de fapt că, în cazul când era nevoit să lupte împotriva răzvrătiților, să nu crească puterea lui Asinaeus și a babilonienilor: primind vestea răscoalei, aceștia fie că se pronunțau la rândul lor în favoarea războiului, fie, dacă nu puteau să facă acest lucru, se apucau să devasteze în lung și-n lat ținutul învecinat.

4. Regele l-a lăsat pe Anilaeus să plece în acest scop. Acesta și-a convins fratele să pornească la drum, după ce i-a vorbit pe larg despre bunăvoința și prietenia regelui, pecetluite printr-un legământ de credință. Apoi s-au grăbit să ajungă împreună la Artabanos. La sosirea lor, regele i-a primit cu multă plăcere, dar nu și-a putut ascunde uimirea că Asinaeus, care săvârșise mari fapte de vitejie, avea o statură atât de mică și că, la prima vedere, stârnea disprețul celor care îl întâlneau, făcându-i să nu pună nici un preț pe dânsul. Gazda a spus prietenilor lui că Asinaeus avea un suflet mult mai mare decât trupul său. În timpul chefului, l-a adus în fața oaspetelui pe Abdagases, unul dintre comandanții gărzii sale de corp, și i-a

483

povestit ce bărbat viteaz era și cu cât curaj se avânta în toiul luptei. Dar când Abdagases a cerut voie să-l ucidă pe Asinaeus, ca să răzbune jignirile aduse de el împărăției părților, regele i-a răspuns astfel: „Nu pot îngădui să faci de petrecanie unui om care se încrede în fidelitatea mea, mai ales că i-am strâns mâna dreaptă și m-am legat prin jurământ să-mi respect cuvântul. Dacă vrei să te porți ca un războinic priceput și puternic, nu trebuie să mă faci să-mi încalc jurământul pentru ca tu să pedepsești insultele aduse împărăției părților. N-ai decât să-l ataci când se va întoarce acasă și să-l dobori la pământ prin puterea ta, cu condiția ca eu să nu aflu nimic!” A doua zi l-a chemat pe Asinaeus și i-a zis: „A sosit vremea să te întorci la treburile tale, pentru că să nu dai onora dintre căpeteniile aflate la curte prilejul să te ucidă în pofida voinei mele. Îți încredințez țara babiloniană, pentru ca, prin grija ta, să rămână nebântuită de jafuri. Se cuvine să-ți arăți bunăvoința față de mine, așa cum fidelitatea mea te-a păstrat nevătămat atunci când n-a fost vorba de fleacuri, ci de propria ta viață!” După ce a cuvântat așa, Artabanos i-a dat lui Asinaeus daruri și, fără să zăbovească, l-a lăsat să se întoarcă teafăr. Când a ajuns acasă, Asinaeus fie că și-a construit fortărețe noi, fie că le-a întărit pe cele vechi. În scurtă vreme, puterea lui a urcat până la o culme pe care n-a mai atins-o nici unul dintre cei care au cutezat să pornească de la începuturi așa de modeste. Chiar și comandanții părților, trimiși în provinciile vecine, îl respectau. Semnele de cinstire pe care i le-au arătat babilonienii au fost mici, rămânând mai prejos de meritele sale. Puterea lui era atât de cuprinzătoare încât toate treburile din Mesopotamia primeau încuviințarea lui și, vreme de cincisprezece ani, norocul lui a crescut de la o zi la alta.

5. Dar tocmai când frații atinseseră deplina prosperitate, asupra domniei lor s-au abătut nenorocirile, din următorul motiv: după ce s-au îndepărtat de virtutea mulțumită căreia dobândiseră atâta putere, au început s-o sfideze și, disprețuind datinile străbune, au căzut în brațele plăcerilor. Unul dintre părți (numit să guverneze o provincie) și-a adus cu el soția, care, pe lângă celelalte merite atrăgând laudele tuturor, era așa de chipeșă că nu și mai găsea pereche nicăieri. Fie că auzise de frumusețea ei, fie că o văzuse cu ochii lui, Anilaeus, fratele lui Asinaeus, i-a devenit înflăcărat admirator și propriul său

484

inamic, pe de o parte, pentru că nu spera s-o cucerească decât dacă o aducea cu forța în stăpânirea lui, pe de altă parte, pentru că nu era în stare să-și înăbușe dragostea pătimașă. L-a proclamat dușman pe bărbatul femeii

aceleia și, de îndată ce el a căzut pe câmpul de luptă, soția lui s-a și căsătorit cu propriul adorator. Nu fără să-și atragă singuri o mare năpastă au introdus această femeie în casa lor Asinaeus și Anilaeus, nenorocirea având următoarea pricină. După moartea primului bărbat, prizoniera a ascuns statuile zeilor pe care îi cinstea împreună cu soțul ei și, după tradiția țării sale, i-a luat cu dânsa (căci în ținutul acela, toți obișnuiesc să-și ia idoli casei, atunci când pleacă la drum). La început, femeia s-a închinat zeilor pe ascuns. Cum a devenit însă soția lui Anilaeus, și-a venerat pe față idoli după datina ei, folosind riturile pe care le practica împreună cu soțul defunct. Atunci tovarășii celor doi frați, care aveau o deosebită influență asupra lor, i-au reproșat lui Anilaeus mai întâi în treacăt, faptul că nu respectă deloc obiceiurile și legile iudeilor, luând de soție o străină, care încălca regulile stricte ale jertfei și ale slujbelor divine. Să ia așadar aminte ca, de dragul plăcerii simțurilor, să nu-și piardă cumva puterea de altădată, pe care a dobândit-o cu sprijinul Domnului. Pe această cale n-au obținut nimic, ci dimpotrivă, Anilaeus l-a ucis pe unul dintre ei, care fusese prea slobod la gură. (Cel ce agoniza de dragul legilor l-a rugat pe Dumnezeu să reverse pedeapsa uciderii sale asupra lui Asinaeus și Anilaeus, dar și toți ceilalți însoțitori să cadă răpuși de dușmani, primii fiindcă au fost vinovați de crimă, ceilalți fiindcă n-au sărit în ajutorul lui atunci când a venit să apere legile.) S-au întristat cu toții, dar s-au resemnat, întrucât și-au dat seama că prosperitatea lor de acum și-o datorau vitejiei celor doi frați. Când au auzit însă de venerarea idolilor parți, și-au zis că nu mai puteau să rabde sfidarea legilor de către Anilaeus. Au mers de-a valma la Asinaeus, ridicându-și glasul împotriva lui Anilaeus, și i-au spus că, chiar dacă a întrezărit și mai înainte ce era de făcut, acum trebuia să intervină neapărat și să îndrepte situația, mai înainte ca el însuși și ei cu toții să fie pedepsiți pentru păcatele acestuia. Nemulțumiții s-au plâns apoi de căsătoria lui Anilaeus cu o străină, faptă ce nu se împăca cu datinile lor, nici cu legile străbune, precum și de închinarea la

485

idoli, prin care femeia îl batjocorea pe Domnul, venerat de neamul lor. Asinaeus știa prea bine că păcatul comis de fratele lui le-a adus deja mari neazuri și că ele se vor înmulți în viitor; tăcuse totuși din gură, toleranța lui ținând seama de faptul că avea de-a face cu o rudă apropiată, și l-a iertat pe Anilaeus, care era înrobitor de dragostea lui pătimașă. Dar pentru că, zi de zi, mulțimea se aduna în jurul lui și strigătele ei deveneau mai puternice, i-a adus în sfârșit lui Anilaeus cuvenitele reproșuri, l-a muștrat cu asprime pentru faptele anterioare și i-a poruncit să nu se mai poarte ca până acum, trimitându-și soția acasă, la rudele ei. Aceste avertismente n-au avut nici o urmare. Când și-a dat seama că mulțimea o osândește vehement, temându-se că Anilaeus va fi în mare primejdie din pricina dragostea pe care i-o purta, femeia a pus otrăvă în mâncarea lui Asinaeus și l-a înlăturat din drumul ei. Nu-și făcea griji că va trage ponoase pentru nelegiuirea ei, pentru că avea ca judecător un soț care o iubea pătimaș.

6. Anilaeus, care ajunsese să domnească singur, și-a dus oastea împotriva satelor stăpânite de Mithridates, unul dintre fruntașii părților, căsătorit cu fiica regelui Artabanos, alegându-se cu o mare pradă din jefuirea moșiilor sale. Acolo a găsit o mulțime de bani și de sclavi, dar și numeroase turme și alte bunuri care puteau să-i facă viața mai plăcută. De îndată ce Mithridates, aflat din întâmplare în ținutul acela, a auzit de jefuirea târgurilor sale, a fost indignat de faptul că Anilaeus, pe care nu-l provocase până atunci, a început să-și arate dușmănia față de el. Punându-și demnitatea mai presus de orice, a strâns atâția călăreți câți a putut să adune și și-a înjghebat o oaste alcătuită în întregime din tineri în floarea vârstei, apoi a pornit împotriva lui Anilaeus, ca să-i întămpine trupele. Cum a dat de unul din satele sale, Mithridates s-a oprit, așteptând în liniște, să atace în dimineața următoare, când era Sabat, zi de sărbătoare hărăzită odihnei de către iudei. Anilaeus a fost însă înștiințat la timp de un sirian care locuia într-un sat învecinat, descriind amănunțit locul unde Mithridates se pregătea să se ospăteze cu trupele sale. A servit cina devreme și a mărșăluit toată noaptea, ca să-i înfrunte pe părții care nu se așteptau la așa ceva. La a patra strajă a nopții, el a dezlănțuit atacul și pe unii i-a răpus în somn, iar pe ceilalți i-a pus pe fugă. Pe Mithridates, care a fost

486

prins viu, l-a luat cu el și l-a pus gol-goluț pe spinarea unui măgar, ceea ce constituia cea mai mare înjosire pentru oricare dintre părți. În această jalnică stare, l-a dus într-o pădure, unde nrietenii l-au îndemnat stăruitor pe Anilaeus să-i curme viața lui Mithridates. Adoptând o părere contrară, Anilaeus le-a explicat că nu era în interesul lui să-lucidă pe Mithridates, care se bucura de înalta prețuire a părților și în afară de asta avea strânse legături de rudenie cu regele. Lui Mithridates nu-i va veni greu să îndure ce a pățit acum și, chiar dacă a fost amarnic batjocorit, trebuia să admită faptul că voi i-ați cruțat viața, neuitând să fie recunoscător față de cei care l-au tratat cu bunăvoință. Dacă prizonierul lui va avea o soartă nefericită, firește că nu se va liniști până ce nu-i va scălda într-o baie de sânge pe iudeii din Babilonia suveranul de care ei trebuie să se ferească de vreme ce le sunt rude, deoarece nu vor avea nici o scăpare în cazul unei mari nenorociri, cei mai mulți dintre tinerii lor ajungând în mâinile regelui părților. Adresând mulțimii gândurile și vorbele acestea, Anilaeus i-a înduplecat pe ai săi și astfel Mithridates a fost lăsat să plece nestingherit. Odată ajuns acasă, soția lui l-a dojenit aspru și l-a întrebat dacă el, ginerele regelui, expus disprețului și înjosirii, se împacă cu batjocura pe care a îndurat-o și este mulțumit că a scăpat teafăr, după ce a fost prizonierul unui bărbat iudeu. Apoi i-a zis: „Acum ori îți redobândești vitejia, ori mă jur pe zeii care respectă demnitatea regilor, că voi destrăma legământul căsătoriei noastre!” Fie că nu mai putea să mai îndure ocările zilnice, fie că se temea de faptul că trufia femeii lui putea s-o împingă la divorț, Mithridates

n-a avut încotro și a strâns fără să vrea atâtea trupe câte a putut să adune. În fruntea lor, s-a îndreptat împotriva dușmanilor, hotărât să aducă victoria părților asupra iudeilor, chiar dacă risca să-și piardă viața.

7. Când a aflat că Mithridate se pregătea să-l înfrunte cu o oaste numeroasă, lui Anilaeus i s-a părut nedemn de faima lui să rămână ascuns în ținuturile sale mlăștinoase și să nu-i ațină calea. Sperând că norocul lui de odinioară îl va ajuta și de astă dată să-și pedepsească dușmanii, a pornit în întâmpinarea acestora cu trupele sale, care nu erau lipsite de obișnuitul lor curaj. Propriei sale oștiri i s-au alăturat multe trupe străine, ademenite de obținerea prăzii, având darul să înspăimânte

487

vrăjmașul doar prin simpla lor apariție. Întrucât mărșăluiseră nouăzeci de stadii, străbătând terenuri aride în toial amiezii, războinicii erau din cale-afară de însetați. Tocmai atunci s-a ivit pe neașteptate Mithridates și s-a năpustit asupra lor când erau chinuiți de sete, nefiind în stare să mai țină armele în mâini din pricina arșiței. Deoarece nu mai erau în plenitudinea forțelor lor, Anilaeus și ai săi au rupt-o la fugă fără pic de rușine, așa că în marea lor majoritate au pierit pe loc, multe mii de oameni găsindu-și moartea. În debandada generală, Anilaeus și însoțitorii lui și-au găsit refugiul într-o pădure, în timp ce Mithridates saluta prin strigăte victoria obținută asupra dușmanului. Curând s-a adunat însă o mare mulțime de oameni fără căpătâi, care nu se sinchiseau de viitorul lor, mulțumiți că scăpaseră de grijile prezentului, și adaosul acesta a acoperit numărul celor uciși de dușmani. Totuși, noii veniți nu se puteau compara cu cei ce căzuseră în luptă, datorită lipsei lor de experiență. Cu ajutorul acestora, Anilaeus a întreprins însă o expediție împotriva satelor babiloniene, pe care le-a devastat fără milă, prădând toate avuțiile lor. Atunci babilonienii și trupele staționate în câmp și-au trimis solii la iudeii care locuiau în Naarda și le-au cerut să-l predea pe Anilaeus. Dorința lor nefiind îndeplinită (căci localnicii, chiar dacă ar fi vrut, tot nu puteau să pună mâna pe răufăcători), ei au stăruit ca barem să încheie pacea cu zvânturații. Întrucât ziceau că vor să ajungă la armistițiu, au trimis împreună cu babilonienii oameni din mijlocul lor, care să ducă tratative cu Anilaeus. După ce au cercetat îndeaproape toate lucrurile privitoare la locul unde era așezată tabăra lui, babilonienii s-au năpustit asupra însoțitorilor lui, care dormeau adânc, amețiți de băutură, și au izbutit să-șiucidă fără împotrivire dușmanii, printre ei aflându-se și Anilaeus însuși.'

8. Babilonienii au scăpat astfel de teama lui Anilaeus (singura stavilă în calea urii lor asupra iudeilor, cu care se aflau în permanent conflict, datorită profundelor deosebiri dintre religiile lor, cele două tabere căutând din toată inima să se batjocorească una pe alta). După uciderea lui Anilaeus și a ciracilor săi, ei au tăbărât asupra iudeilor. Aceștia îndurau cu

Moartea lui Anilaeus a survenit în anul 35 sau 36 e.n.

488

reu dușmănia babilonienilor, căci nu puteau să-i înfrunte cu armele și nici să mai trăiască alături de ei, așa că s-au strămutat în Seleucia, principalul oraș al ținutului, întemeiat de Seleucos, fiul lui Nicator. El era locuit de mulți macedoneni și de greci și mai numeroși, cărora li se alătura un număr nu prea mic de sirieni. Aici și-au găsit adăpost iudeii și vreme de cinci ani au dus o existență pașnică. În al șaselea an de la primul măcel, a izbucnit o ciumă în rândurile iudeilor rămași la Babilon, ceea ce a făcut ca mulți dintre ei să se statornicească în Seleucia. Asupra lor s-a abătut o mare năpastă din următoarea pricină.

9. Între grecii și sirienii din Seleucia aveau loc necontenite certuri și neînțelegeri, supremația fiind deținută de greci. Dar când au venit iudeii, să locuiască împreună cu ei, a izbucnit o răscoală din care au ieșit biruitori sirienii, fiindcă s-au aliat cu iudeii, care știau să înfrunte primejdiile și erau obișnuiți cu războiul. Când grecii, puși în dificultate de răscoală, și-au dat seama că nu-și puteau redobândi autoritatea de altădată decât dacă îi despărteau pe iudeii de sirieni, au trimis pe unii dintre ai lor la sirieni, cu care întreținuseră legături amicale, căutând să se împace cu ei. Aceștia au acceptat bucuroși. După discuțiile care au avut loc de-o parte și de alta, fruntașii ambelor tabere au dus tratative, ajungându-se la reconcilierea deplină. Când și-au dat așadar consimțământul, și unii și alții au socotit că nu puteau să-și dovedească mai bine prietenia reciprocă decât urându-i pe iudei. S-au năpustit pe neașteptate asupra lor și au căsăpăit cincizeci de mii dintre ei. Au pierit toți iudeii, în afara celor pe care prietenii și vecinii lor miloși i-au lăsat să fugă. Cei ce scăpaseră astfel s-au refugiat în Ctesiphon, oraș grec învecinat cu Seleucia, unde regii își petreceau an de an iernile, adunându-și grămadă proviziile. Nici aici nu și-au înjghebat locuințe stabile, deoarece seleucienii nu-și arată respectul față de regii lor. În cele din urmă, toți iudeii s-au înspăimântat de babilonieni și de seleucieni, groaza lor fiind sporită de faptul că sirienii care locuiau în ținutul acela puneau la cale un război de exterminare a iudeilor. Cei mai mulți dintre ei s-au reîntors de aceea la Naarda și Nisibis, care le inspirau încredere prin poziția lor fortificată, fiind în același timp locuite în întregime numai de oameni războinici. Atât am avut de spus despre iudeii din Babilonia.

489

CARTEA A XIX-A

CONȚINUTUL CĂRȚII A XIX-A:

1. Cum Gaius Caesar a căzut victimă complotului urzit de Cassius Chaerea.
  2. Cum unchiul său Claudius a fost silit de oșteni să preia domnia.
  3. Disputa dintre Senat și popor, de o parte, și Claudius, împreună cu oștenii care îl susțineau, de cealaltă.
  4. Regele Agrippa duce o solie senatorilor. Cum oștenii care susțineau Senatul s-au alăturat imediat lui Claudius, încredințându-i puterea supremă; rămas singur, Senatul l-a rugat așadar pe Claudius să-l ierte.
  5. Cum Claudius Caesar i-a restituit lui Agrippa întregul regat al părintelui său, adăugându-i tetrarhia lui Lysanias.
  6. Decretele lui Caesar Claudius către alexandrini privitor la iudeii care locuiau în orașul lor și în întreaga lui împărăție.
  7. Reîntoarcerea pe mare a regelui Agrippa în Iudeea.
  8. Scrisoarea adresată doriților de Publius Petronius, guvernatorul Siriei, privitoare la iudeu
  9. Cum regele Agrippa a refăcut cu multe cheltuieli zidul de apărare al Hierosolymeii, dar a trebuit să-l lase neterminat din pricina morții sale neașteptate.
- 493
10. Ce a înfăptuit el în cei trei ani până ce a închis ochii și cum și-a sfârșit viața.
- Cartea aceasta cuprinde un interval de trei ani și șase luni.

494

CAPITOLUL I

1. Gaius și-a revărsat smintita lui cruzime nu numai asupra iudeilor care locuiau în Hierosolyma și în ținuturile megieșe, ci și asupra tuturor celor ce cutreierau pământul și mările, de-a lungul și de-a latul Imperiului roman, umplându-l cu nenumărate nenorociri de care nu mai auzise nimeni până atunci. Cele mai multe dintre cruzimile sale s-au desfășurat însă la Roma, pe care trebuia s-o cinstească mai mult decât pe celelalte cetăți, și ele au fost îndurate de cetățenii acesteia, mai ales de către senatori, îndeobște cei ce se trăgeau din patricieni, fălindu-se cu strămoșii lor vestiți. A născocit mii de blestemății și împotriva așa-numiților cavaleri care se distingeau prin faima și bogăția lor și se bucurau de același renume cu senatorii, căci din ordinul lor erau aleși chiar și membrii Senatului. Aducea cavalerilor înjosiri și îi îndepărta din funcțiile lor, îi priva de viață și de bani, țelul urmărit prinuciderea lor fiind de regulă jefuirea averilor pe care le dețineau. Gaius și-a atribuit și prestigiul divin și a pretins supușilor lui să-i aducă onoruri ce nu se cuveneau oamenilor. Vizita adesea mai ales Templul lui Iupiter, denumit Capitolinul, cel mai vestit dintre toate sanctuarele, cutezând să se proclame fratele lui Iupiter. Și alte fapte ale sale dovedeau că era aproape nebun. Când s-a plictisit să călătorească cu triremele de la portul Dicaiarchia din Campania până la Misenum, celălalt oraș maritim, situat tot pe țărmul Campaniei, socotiridu-se stăpânul mării așa cum cerea pământului să i se supună, Gaius a pus să se construiască un pod lung de treizeci de stadii, care unea un promontoriu de altul, și astfel a trecut cu carul său peste întregul golf. I-a convenit acest soi de călătorie, demnă de un zeu. El nu s-a îndurat să lase nici unul dintre templele grecilor nedespuiat de operele lor de pictură și sculptură, poruncind să i se aducă statuile și ofrandele care le mai rămăseseră. Nu se cădea ca asemenea capodopere să stea altundeva decât în locul cel mai frumos din lume, adică orașul Roma. Cu lucrările răpite de acolo, și-a împodobit casele și grădinile sale, precum și vilele proprii, răspândite în întreaga Italie. A cutezat să dea ordin să fie adusă la Roma statuia lui Zeus din Olympia, cea mai venerată de greci și supranumită Olympică, opera atenianului Phidias. Ordinul n-a putut fi totuși îndeplinit, deoarece arhitectul lui, Memmius Regulus, însărcinat cu executarea lucrării, a declarat că statuia se va frânge dacă va fi urnită din locul ei. Se zice că din acest motiv, ca și din pricina unor minuni greu de crezut, care au avut loc atunci, Memmius a renunțat să mai transporte statuia. I-a scris despre acestea lui Gaius și și-a cerut iertare că nu poate să-i ducă ordinul la îndeplinire. Era cât pe ce să plătească cu viața pentru asta, doar moartea lui Gaius, care a survenit între timp,

scăpându-l de primejdie.

2. Nebunia lui Gaius a mers atât de departe încât atunci când i s-a născut o fată, s-a dus cu ea pe Capitoliu și a pus-o pe genunchii statuii, spunând că odrasla este a lui și a lui Jupiter, căci amândoi au dreptul paternității și rămâne de văzut care dintre ei deține superioritatea. Oamenii tolerau însă lucrurile acestea. El le-a îngăduit sclavilor să-și acuze stăpânii și să-i învinuiască de orice crimă. Se aduceau cele mai grave acuzații, spre a face hatărul împăratului, cel care încuraja această nelegiuire. Pe Claudius a cutezat să-l învinuiască sclavul său, Pollux, în sprijinul căruia a venit să ia parte la proces Gaius, având în vedere că era judecat unchiul lui, căci nădăjduia să-l înlătore din drum cu acest prilej. Dar speranțele sale au fost înșelate. Când a umplut cu calomnii și răutăți împărăția aflată sub cârmuirea lui și a pus în mâinile sclavilor o armă cu care să-și amenințe stăpânii, s-au urzit numeroase comploturi împotriva lui, unii împinși de furia de a răzbuna nedreptățile îndurate de ei, alții căutând să-l suprime mai înainte ca să se abată asupra lor mari nenorociri. Ca atare, moartea lui a venit ca o binecuvântare pentru păstrarea legilor și siguranța tuturor, în mod deosebit pentru neamul nostru, care ar fi fost stârpit în întregime dacă el n-ar fi fost ucis atât de repede. Vreau să înfățișez cu grijă toate amănunțele legate de pieirea lui, mai ales că ea are darul să aducă celor asupriți încredere în atotputernicia lui Dumnezeu și mângâiere, precum și un serios avertisment adresat celor ce cred că norocul lor dăinuie veșnic, nebănuind că sunt pândiți de nenorocire dacă nu se călăuzesc după virtute.

3. Moartea lui Gaius era pusă la cale de trei comploturi urzite fiecare de oameni curajoși și întreprinzători. Aemilius Regulus, originar din Corduba¹ Iberiei, căzuse la învoială cu câțiva tovarăși și vroia să-l înlătore pe Gaius cu ajutorul lor sau cu propriile lui mâini. O altă conjurație îl avea în frunte pe tribunul Cassius Chaerea; un anume Annius Minucianus pregătise și el o ceată pentru suprimarea tiranului. Ura era motivul care îi făcea să conspire împotriva lui Gaius, mobilul lor fiind diferit: Regulus, deoarece avea o fire irascibilă și detesta orice fel de nedreptate (căci era puternic și mărinimos, slobod la gură, așa că nu-și ascundea intențiile, ci vorbea deschis cu alții și cu prietenii lui, pe care îi vedea gata să treacă la fapte); Minucianus, deoarece pe de o parte urmărea să răzbune moartea bunului său prieten Lepidus, unul dintre nobilii cetățeni care fusese ucis de Gaius, iar pe de altă parte, deoarece se temea că Gaius, ce-și dezlănțuia mânia de-a valma asupra tuturor, să nu-l condamne la moarte, mai ales că pusese ochii pe el; în sfârșit, Chaerea, deoarece fusese batjocorit de Gaius, care îl numise laș și molatic și, în pofida prieteniei și amabilității lui față de Gaius, era oricând expus primejdiilor, așa că socotea uciderea lui Caesar o faptă demnă de un om liber. Tustrei socoteau că era indicat să se înțeleagă cu cei care vedeau nedreptățile zilnice, având și arzătoarea dorință de a le înlătura prin suprimarea lui Gaius. După părerea lor, nu încăpea îndoială că tentativa lor va reuși și în acest caz nu putea decât să-i bucure faptul că aveau de partea lor atâția oameni care erau gata să-și jertfească viața pentru salvarea orașului și a împărăției. Cel mai zelos dintre toți era Chaerea, pentru că, pe de o parte, putea să-și sporească faima, iar pe de altă parte, pentru că lui îi venea mai la îndemână să-l ucidă pe Gaius, de vreme ce, în calitatea lui de tribun, se putea apropia nestingherit de el.

4. între timp se sărbătoreau Jocurile de circ², un spectacol

¹ Oraș din Hispania Baetica (azi Cordova).

² *Ludi circenses*, care se celebră în *Circus Maximus*, înzestrat cu o arenă alungită, rezervată nu numai curselor de care, ci și vânătorilor, defilărilor și ceremoniilor somptuoase, foarte gustate de romani (de aici și proverbiala expresie *Panem ei circenses*). Circul de la Vatican, un câmp de curse particular, fusese construit de Caligula în grădina sale.

497

urmărit cu patimă de romani. Ei se îndreptau cu multă râvnă spre Circ, unde mulțimea se strângea grămadă atunci când vroia să obțină ceva de la împărat, exprimându-și pe loc dorințele; respingerea acestor cereri nu era echitabilă și ele își căpătau îndeobște aprobarea. De astă dată, poporul îl ruga stăruitor pe Gaius să mai scadă întrucâtva impozitele, care erau apăsătoare, și să ușureze dările. Nevrând să audă de așa ceva, de îndată ce strigătele au întrecut măsura, el le-a poruncit oștenilor din garda de corp să pună mâna pe gălăgioși și să-i ucidă fără să zăbovească o clipă. Cei care primiseră acest ordin s-au grăbit să-l aducă la îndeplinire, așa că mulți și-au pierdut viața. Martor **celor** întâmplare, poporul s-a potolît, curmându-și strigătele când a văzut cu ochii lui cum fuseseră osândiți la moarte cei ce ceruseră scăderea impozitelor. Cu atât mai arzătoare a fost dorința lui Chaerea de a urzi pieirea lui Gaius, spre a scăpa omenirea de cruzimea lui fără margini. A fost adesea ispitit să-l ucidă pe împărat în timpul prânzurilor sale și doar chibzuința matură l-a oprit, nu pentru că șovăia cumva să-l asasineze, ci pentru că aștepta momentul potrivit când putea să facă cu mâna lui ce și-a propus, fără să dea greș.

5. Chaerea ducea de multă vreme viața ostășească, dar legăturile sale cu Gaius nu-i făceau nici o plăcere. După ce a fost pus de Gaius să strângă impozitele și să perceapă dările de la cei ce rămăseseră datori față de vistieria lui Caesar, taxele au fost dublate și el nu s-a ostenit să încaseze birurile, ci a ascultat mai mult de firea lui bună decât de ordinele împăratului. Dar fiindcă cei loviți de soartă îl făceau să fie moderat și lui îi era milă de oamenii de la care trebuia să ceară plata angaralelor, Chaerea a stârnit mânia lui Gaius, care l-a dojenit că era molatic și leneș în strângerea banilor. I-a fost dat să audă și alte vorbe de ocară și, ori de câte ori îi dădea o parolă pentru ziua când deținea funcția de tribun, împăratul alegea un cuvânt jignitor, care se potrivea unei femei. Făcea acest lucru deși nu era străin de misterioasele ceremonii intime pregătite din porunca lui: acolo apărea îmbrăcat în straie femeiești, având pe creștet cărlionți în coafura inventată de el, încât semăna la chip cu o muieră. Cu toate acestea nu se sfia să-l batjocorească pe Chaerea. La primirea parolei, Chaerea devenea furios, mai ales când

trebuia s-o transmită mai departe, stârnind îndeobște râsul
498

celor care o auzeau: ajunsese așadar batjocura celorlalți tribuni. Ori de câte ori Chaerea urma să le încredințeze parola, ei se bucurau dinainte, fiindcă aveau iarăși prilejul să-l ia în răspăr. Chaerea a prins atunci curaj și a mărturisit unor prieteni că nu va lăsa nerăzbinată această hărțuială. Printre aceștia se număra și un anume Pompedius, de rang senatorial, care urcase toate treptele magistraturilor și, aidoma celorlalți epicureici, îndrăgea liniștea și tihna. Pe el l-a acuzat dușmanul său Timidius că îl insultase pe Gaius, luând-o ca martoră pe Quintilia, care apărea pe scenă. Fiind o femeie frumoasă, avea numeroși amanți, printre care se număra și Pompedius. Deoarece ea nu vroia să-și înfiereze amantul printr-o depozitie mincinoasă (cum și era de fapt), căci această mărturie aducea după sine condamnarea lui la moarte, Timidius a insistat ca Quintilia să fie pusă la cazne. Atunci exasperatul Gaius a poruncit ca Chaerea s-o tortureze fără întârziere pe Quintilia, căci era convins că acesta se va dovedi neînduplecat, ca să înlăture învinuirea de moliciune. În timp ce Quintilia era dusă la camera de tortură, un conspirator a mers în urma ei și i-a spus să nu-și piardă cumpătul, temându-se de cazne, fiindcă va fi în stare să le îndure dacă era curajoasă. Chaerea a torturat-o cu asprime, nu de bunăvoie, ci fiindcă era silit s-o facă pentru a-și salva pielea. Cum ea nu s-a lăsat biruită de cazne, Chaerea a adus-o în fața lui Gaius cu trupul schilodit, încât nimeni n-ar fi putut s-o privească fără să-i plângă de milă. Când a văzut-o sfârtecată de torturi pe Quintilia, chiar și neînduplecatul Gaius a fost impresionat, eliberându-l pe Pompedius. I-a dat și Quintiliei bani pentru a-i răscumpăra suferința trupeză, răsplătind tăria ei sufletească.

6. Chaerea a fost foarte afectat de faptul că el însuși ajunsese să pricinuiască mari suferințe unei persoane pe care Gaius a catadicsit s-o consoleze. Le-a adresat așadar următoarele cuvinte lui Clemens și lui Papinius, ultimul fiind tot tribun, iar primul, prefectul pretoriului¹: „De bună seamă că n-am omis nimic, o, Clemens, din tot ce trebuia să facem, ca să asigurăm salvarea împăratului nostru. Cât privește cei ce au complotat împotriva împărăției, unii au fost uciși prin grija și osârdia noastră, iar alții au fost supuși torturilor, stârnind mila

¹ Comandantul gărzii pretoriene, care asigura paza împăraților romani.

499

lui Gaius însuși. Ne-am slujit oare cu cinste virtutea militară?" Clemens a păstrat tăcerea, dar prin roșeața obrazilor săi dovedea cât de mult se rușina de ordinele primite de sus, fără să creadă că era înțelept să condamne prin cuvinte nebunia împăratului, dacă avea în vedere propria lui siguranță. Devenit mai încrezător, Chaerea a vorbit deschis și, nesinchisindu-se de primejdiiile care îl amenințau, a spus despre chinurile îndurate de oraș și de imperiu: „Mulțimea susține îndeobște că vina o poartă Gaius. Dar dacă cercetăm temeinic adevărul, vina îmi revine mie, dragul meu Clemens, și lui Papinius ăsta; dar mai mult decât noi, tu ești cel ce hărăzește aceste cazne romanilor și întregului neam omenesc! Ele se datorează nu atât poruncilor date de Gaius, cât însăși voinței noastre de a le îndeplini. Deși suntem în măsură să curmăm nenumăratele chinuri ale concetățenilor și supușilor noștri, de dragul disciplinei acceptăm ca din oșteni ai gărzilor de corp să fim transformați în călăi și să ne punem armele nu în slujba libertății și a împărăției romanilor, ci în folosul unui om care le-a înrobii trupurile și sufletele și zilnic ne pătează mâinile cu sângele celor uciși și torturați, până când, la ordinul lui, alții ne vor face să avem aceeași soartă vitregă! Se arată binevoitor nu pentru că are de-a face cu noi, ci mai degrabă pentru că ne suspectează, de vreme ce numărul celor uciși este mare (căci mânia lui nu se va potoli niciodată, întrucât ea se dezlănțuie nu în numele dreptății, ci al bunului său plac). Și noi vom fi victimele cruzimii sale, așa că se cuvine să avem grijă de siguranța și libertatea tuturor, punându-ne și pe noi înșine la adăpost de primejdii!"

7. Și Clemens a aprobat fățiș părerea lui Chaerea, dar a recomandat discreția, pentru ca discuția să nu ajungă la urechile mulțimii, divulgând ceea ce trebuie să stea sub pecetea tăcerii, căci prin dezvăluirea prematură a hotărârii și a conjurației, ei riscă să-și piardă viața. Totul trebuie să rămână în seama scurgerii timpului și a speranței în viitor, căci norocul poate să vină în ajutorul lor pe neașteptate. El nu se mai încumeta să facă așa ceva din cauza vârstei înaintate, precizând că: „La planurile și spusele tale, Chaerea, pot să adaug cel mult lucruri mai puțin primejdioase, nu însă și mai oneste!" Apoi Clemens s-a dus acasă și, în dispută cu sine însuși, a meditat asupra vorbelor pe care le auzise sau le rostise. Chaerea s-a zburciuit mai departe

500

și s-a grăbit să ajungă la Cornelius Sabinus, el însuși tribun, pe care îl știa drept un om destoinic și iubitor de libertate, având convingerea că nu era deloc mulțumit de felul cum stăteau lucrurile. Vroia să-i dezvăluie acestuia planul său, fiindcă socotea că era bine să și treacă de îndată la înlăturarea lui, de teamă că va fi trădat de Clemens, dându-și seama că pierduse timp prețios.

8. Sabinus a primit bucuros toate propunerile sale, căci și el fusese frământat de aceleași gânduri, dar până acum păstrase tăcerea, neavând cui să le împărtășească. Acum, când dăduse peste omul care nu-i cerea să-și tăinuiească gândurile îndrăznețe, ci își spunea deschis părerea, el a devenit mai curajos și l-a rugat pe Chaerea să nu mai zăbovească deloc. S-au dus așadar amândoi la Minucianus, atras în egală măsură de virtute și însuflețit de aceeași generozitate, aidoma lor, fiind așijderea foarte pornit împotriva lui Gaius, din pricina executării lui Lepidus. Minucianus și Lepidus erau strâns uniți prin prietenie, ca și prin teama de primejdia care îi amenința. Căci cei ce urcaseră treptele magistraturilor erau îngroziți de Gaius, care își revărsa ura asupra tuturor după

bunul său plac. Firește că cei nemulțumiți de starea lucrurilor se fereau unul de altul și, de teama trădării, evitau să spună pe șleau ce simțeau sau să-și dea de gol ura lor față de Gaius. Asta nu-i împiedica să rămână în relații prietenești, fiindcă era cunoscută ura pe care i-o purtau lui Caesar.

9. Când s-au întrunit laolaltă, tustrei s-au salutat și, așa cum se obișnuia la asemenea întâlniri, primul a luat cuvântul Minucianus, care se bucura de mult respect (căci făcea parte din rândul celor mai nobili cetățeni) și atrăsese laudele tuturor, având îndeobște întâietate în cursul discuțiilor. El l-a rugat pe Chaerea să-i spună ce parolă primise în ziua aceea. Întregul oraș știa că, la primirea parolei, toți se distrau pe socoteala lui. Chaerea a gustat gluma și i-a mulțumit lui Minucianus pentru faptul că îi permitea să înceapă discuția cu dânsul, spunându-i următoarele vorbe: „Dă-mi ca parolă Libertatea și îți sunt recunoscător că mi-ai stârnit un elan care întrece așteptările mele și nu mai am nevoie de alte cuvinte ca să prind curaj dacă tu ești de aceeași părere cu mine, căzând de acord chiar și mai înainte de această întâlnire. Am la cingătoare o singură sabie,

501

dar ea este suficientă pentru amândoi. Să trecem, așadar, la acțiune: ori conduci tu, dacă asta ți-e vrerea, și eu îți ascult ordinele, ori merg eu înainte, cu ajutorul tău, încrezător în sprijinul pe care mi-l dai! Nu duc lipsa armei de fier oamenii cu vitejia în suflet, căci și fierul își datorează tăria tăișului său! Am deplină încredere în fapta mea și nenorocirile care mă pândesc nu-mi inspiră nici o teamă. Nu am vreme să mă gândesc la primejdiile care mă amenință atâta timp cât sufăr pentru patria mea, prăvălită din culmea libertății în prăpastia sclaviei, cu autoritatea legilor călcată în picioare, toți oamenii fiind amenințați cu pieirea din pricina lui Gaius! O, de-aș fi demn să-ți câștig încrederea și să mă bucur de întregul tău sprijin!”

10. Minucianus, care înțelesese tâlcul vorbelor sale, l-a strâns cu drag la piept, i-a laudat curajul și îmbrățișările i-au fost însoțite de încurajări, lăsându-l să plece cu urări de succes și rugăminți adresate zeilor. Unii afirmă că și-a susținut speranțele sale de viitor prin ceea ce i-a povestit lui Minucianus. Când se îndrepta odată spre sediul Senatului, un glas din mulțime l-a chemat și l-a îndemnat să ducă la capăt ceea ce a început, cu sprijinul zeilor. În primul moment, Chaerea a bănuț că a fost trădat de unul dintre conjurați și că va fi capturat. Apoi și-a dat seama că era o încurajare venită fie din partea unui conspirator, ca un avertisment, fie din partea divinității, care avea privirile ațintite asupra faptelor omenești, îndemnându-l să fie încrezător. Mulți deveniseră complici la uneltirea lui, senatori și cavaleri, bine înarmați cu toții, despre conspirație aflând și unii oșteni. Nu era nici unul care să nu socotească asasinarea lui Gaius un mare noroc și fiecare, după puterile sale, se străduia ca în această întrecere să nu dea dovadă de mai puțină râvnă decât celălalt, vorbele și faptele lor fiind puse în slujba grabnicei înlăturări a tiranului. Printre ei se număra și Callistus (libertul lui Gaius), bărbat care ajunsese în culmea puterii mai sus decât oricare altul și deținea o autoritate aproape egală cu cea a lui Gaius, fiindcă inspira teamă tuturor, strângând o avere uriașă. El primea daruri de pretutindeni și nu se abținea de la nici o nelegiuire, subordonând totul puterii sale, care nu se sinchisea de dreptate. Deoarece cunoștea firea implacabilă a lui Gaius, care era încăpățânat și nu-și schimba niciodată propria hotărâre, libertul se simțea amenințat de multe

502

primejdii, marea lui avere nefiind cea mai neînsemnată. De aceea, Callistus s-a pus bine cu Claudius și a trecut de partea lui în speranța că, dacă acesta se suia pe tron după înlăturarea lui Gaius, se va bucura de prețuirea lui, având în vedere faptul că și mai înainte își oferise benevol serviciile sale. A cutezat să afirme că Gaius i-a poruncit să-l otrăvească pe Claudius, iar el a amânat executarea ordinului sub diverse pretexte. Mie mi se pare că această tentativă a fost născocită de Callistus, ca să-și atragă favoarea lui Claudius. Căci dacă ar fi vrut într-adevăr să-l suprimă pe Claudius, Gaius n-ar fi luat în considerare scuzele lui Callistus, nici acesta n-ar fi cutezat să tergiverseze ordinul lui Gaius, decât făcându-și singur rău. Prin încălcarea ordinului dat de stăpânul lui, își atrăgea pedeapsa pe care o merita cu prisosință. Părerea mea este că pronia divină l-a apărut pe Claudius de nebunia lui Gaius, iar Callistus și-a atribuit un merit care nu i se cuvenea deloc.

11. Dar înfăptuirea planului lui Chaerea era amânată de fiecare dată, din pricina nehotărârii celor mai mulți dintre conjurați. El însuși nu se împăca deloc cu această nehotărâre, deoarece fiecare clipă i se părea potrivită pentru a porni atacul. De câte ori Gaius venea pe Capitoliu, să aducă jertfe pentru sănătatea fiicei sale, se iveau numeroase prilejuri să-l arunce din vârful bazilicii (căci acoperișul ei dădea în For) atunci când împăratul arunca mulțimii bani de aur și de argint. Putea să-lucidă și când celebra Misterele instituite de dânsul, de vreme ce nu-și făcea nici un fel de griji, unica lui preocupare fiind buna desfășurare a riturilor. Chiar dacă zeii nu i-ar fi dat nici un indiciu că încuviințau acest omor, el însuși avea suficientă tărie să-l suprimă pe Gaius și fără ajutorul armelor. De aceea era Chaerea foarte supărat pe conjurați, fiindcă se temea că ei vor pierde prilejul potrivit. Aceștia își dădeau seama că mânia lui era îndreptățită și avea temeinice motive să grăbească trecerea la faptă. Erau totuși de acord să mai zăbovească deoarece, în eventualitatea eșuării complotului, se așteptau ca întregul oraș să fie răvășit de căutarea vinovaților, iar Gaius să nu mai fie la dispoziția conjuraților, în pofida vitejiei lor, toate drumurile care duceau la el fiind păzite cu strășnicie. După părerea lor, era mai bine ca ei să treacă la înfăptuirea planului cu prilejul

• Jocurilor care se desfășurau pe colina Palatinului (acestea erau

503

închinat lui Caesar, primul care a luat în mâinile sale puterea poporului, și patricienii romani veneau să asiste la spectacol cu copiii și soțiile lor, în corturi ridicate în preajma palatului, Caesar însuși fiind de față). Conjurații

socoteau că le va veni ușor ca, în mijlocul atâtor mii de oameni, să se năpustească asupra împăratului chiar de la intrare, încât gărzile personale, oricât s-ar strădui, nu i-ar fi de nici un folos.

12. Cherea aștepta de la o zi la alta începutul spectacolelor, decis să treacă la îndeplinirea planului din prima zi. Dar soarta, care mai îngăduise o amânare, a fost mai puternică decât hotărârea conspiratorilor, împotriva realizării ei imediate. A trebuit să treacă trei zile de sărbătoare până când, în sfârșit, tentativa să reușească în cea de-a patra zi. Cherea i-a strâns așadar laolaltă pe conjurați și le-a zis atunci: „A trecut destulă vreme și trebuie să ne muștrăm singuri pentru încetineala cu care îndeplinim demna noastră faptă. Ce cumplit ar fi ca acum planul nostru să fie zădărnicit printr-o trădare și furia lui Gaius să-și atingă apogeul! Oare nu vedeți că punem în primejdie zi de zi libertatea și lăsăm ca tirania lui Gaius să crească la nesfârșit, câtă vreme nu suntem preocupați decât de asigurarea viitorului nostru, când suntem în situația de a garanta prosperitatea tuturor, dobândind o glorie veșnică?” întrucât ceilalți n-au fost în stare. să-i dea un răspuns onest și nici n-au încuviințat îndeplinirea planului, ci păstrau tăcerea înmărmuriți, Cherea le-a spus următoarele: „Bărbați viteji, de ce mai zăbovim oare? Nu vedeți că e ultima zi a Jocurilor și Gaius este gata să-și înceapă călătoria pe mare (fiindcă el se pregătea să plece la Alexandria, spre a vizita Egiptul)? Frumos este din partea voastră să îngăduiți să vă scape din mâini ticălosul acesta, lăsându-l să cutreiere pământul și marea cu mărinoasa încuviințare a romanilor? Nu ne vom acuza singuri, pe bună dreptate, și nu vom roși de rușine dacă el va fi ucis în Egipt de cineva care socotește că este nedemn de un om liber să tolereze nebuneasca lui cruzime? Eu nu mă mai împac cu tergiversarea voastră, ci iau astăzi asupra mea primejdia, înfruntând bucuros tot ce mă așteaptă! Nu mai las nimic pentru ziua de mâine, orice mi s-ar întâmpla! Ce-ar putea mâhni mai mult un om viteaz și mărinos ca mine decât să văd cu ochii mei cum altul îl ucide pe Gaius, răpindu-mi gloria unei asemenea fapte?”

504

13. Cu aceste cuvinte a insuflat Cherea tovarășilor lui propriul său avânt și le-a redat încrederea, încât toți s-au arătat dornici să treacă neîntârziat la îndeplinirea planului lor. Dis-de-dimineață, el s-a înfățișat la palat, cu sabia de cavaler la cingătoare. Era obiceiul ca tribunul să se prezinte înarmat la împărat, ca să ceară parola, și în ziua aceea îi venise rândul să primească cuvântul de ordine. Mulțimea începuse deja să se adune grămadă pe colina Palatinului, cu mare zarvă, și fiecare îl împingea pe celălalt, în căutarea unui loc mai bun. Gaius asista cu mare plăcere la îmbulzeala poporului și de aceea nu îngăduia să se păstreze locuri speciale pentru senatori sau cavaleri, ci toți stăteau de-a valma: bărbații și femeile, sclavii și oamenii liberi. O cale liberă, păstrată anume pentru el, avea Gaius, care i-a adus o jertfă lui Caesar Augustus, Jocurile fiind orânduite în cinstea lui. Când victima s-a prăvălit înjunghiată, a stropit cu sângele ei toga unui senator, numit Asprenas. Pentru Gaius, a fost un prilej de râs, dar pentru Asprenas, un semn rău: el a fost ucis împreună cu Gaius. Se zice că, în ziua aceea, Gaius a fost mai accesibil decât era îndeobște și a vorbit atât de prietenește, încât i-a uimit pe toți cei din jurul său. După aducerea jertfei, a venit la spectacol, ocupându-și locul în teatru, înconjurat de prietenii lui credincioși. Acest teatru (reînălțat în fiecare an) arăta în felul următor. Avea două intrări, dintre care una era liberă, iar alta oferea accesul din și spre un portic, ca să nu-i tulbure pe cei aflați înăuntru, astfel încât actorii și muzicanții, adăpostiți într-un cort în care mai exista o îngrăditură, să poată ieși și reveni nestingheriți. Când poporul s-a potolit și Cherea împreună cu tribunii stăteau în preajma lui Gaius (căci Caesar se afla în partea dreaptă a teatrului), Vatinius, bărbat de rang senatorial și fost pretor, l-a întrebat pe vecinul său Cluvius, care era consul, ce noutăți avea, vorbind cu prudentă, ca să nu-i audă nimeni. Cluvius i-a răspuns că n-a aflat nimic și atunci Vatinius i-a șoptit: „Azi, dragă Cluvius, vom vedea o piesă care aduce în scenă uciderea unui tiran!” Acesta i-a replicat: „Taci, o, viteazule, să nu ne audă aheii din preajmă!”⁴ Apoi s-au împărțit spectatorilor daruri aruncate din ordinul împăratului, constând din fructe

⁴ Adaptarea hazlie a următorului vers homeric (*Iliada*, XIV. 90): „Taci, nu cumva să te-auză pe-ai ceia vrut altul de-ai noștri.” (trad. G. Murnu).

505

numeroase și păsări foarte prețuite pentru raritatea lor. Gaius privea încântat învâlmășeala pricinuită de aceste daruri, pe care spectatorii și le disputau cu ardoare. S-au petrecut și două fapte socotite drept prevestiri. Au fost aduse pe scenă o piesă urde era ținută pe cruce o căpetenie de tâlhari, precum și o pantomimă cu subiect cinyrian, în care își pierdeau viața nu numai Cinyras, ci și fiica lui, Myrrha⁵. Atât la ținutarea pe cruce a tâlharului, cât și la uciderea lui Cinyras, a curs pe scenă mult sânge întruchipat cu măiestrie. S-a constatat că era tocmai ziua în care Filip⁶, fiul lui Amyntas, a fost ucis de prietenul său Pausanias atunci când vroia să se ducă la teatru. În timp ce Gaius se întreba dacă va rămâne până la sfârșitul spectacolului, fiind vorba de ultima zi a Jocurilor, sau se va duce să facă baie și să prânzească, pentru a se întoarce după aceea, cum făcuse mai înainte, Minucianus, stând în preajma lui Caesar, l-a văzut pe Cherea care ieșea și a vrut să-l zorească și să-l îmbărbăteze. Dar Gaius l-a apucat prietenește de capătul doșii și l-a întrebat: „Unde te duci, dragul meu?” El s-a așezat pe locul lui, chipurile, din respect față de Caesar (dar adevărul e că se temea). După câțeva vreme, s-a sculat totuși, fără ca Gaius să-l mai oprească de data asta, fiindcă a crezut că era chemat să-și îndeplinească datoria. Asprenas (căci era și el în preajma lui) l-a sfătuit pe Gaius să iasă pe furiș, ca să se îmbăieze și să ia prânzul, cum făcuse mai înainte, întorcându-se după aceea. El spera să grăbească în felul acesta încununarea complotului.

14. între timp, Cherea și-a așezat tovarășii în ordinea cea mai avantajoasă, fiecare având datoria să păstreze

postul care îi revenea. Nu mai putea să suporte târâgânarea și mâinile lui nu-și mai găseau locul, deoarece era deja a noua oră a zilei. Datorită faptului că Gaius întârzia, Chaerea s-a hotărât să se întoarcă și să-l ucidă chiar la locul pe care îl ocupa în teatru. El își dădea seama că planul lui nu putea fi îndeplinit fără prealabila suprimare a multor cavaleri și senatori aflați în preajma împăratului. Deși știa acest lucru, dorea cu ardoare să treacă la

'Mama lui Adonis, rodul iubirii incestuoase pe care a nutrit-o pentru tatăl ei, Cinyras. rege legendar al insulei Cipru. Când a descoperit incestul, acesta și-a alungat copila, metamorfozată în arborele care produce mirul.

' Filip II, fiul lui Amyntas III și tatăl lui Alexandru cel Mare, rege al Macedoniei (359-336 î.e.n), a fost asasinat la Aigai în timpul sărbătorilor prilejuite de căsătoria fiicei sale Cleopatra cu Alexandru, regele Epirului.

506

faptă, socotind că nu merita să aibă în vedere câteva omoruri, atâta timp cât în cumpănă erau siguranța și libertatea tuturor. Tocmai se pregătea împreună cu tovarășii lui să reentre în teatru când niște zgomote neașteptate l-au anunțat că Gaius se ridicase. Ca atare, conjurații s-au grăbit să dea deoparte mulțimea, ca și cum asta l-ar fi deranjat pe Gaius, dar de fapt ei se gândeau la siguranța lor, căci vroiau să-i îndepărteze gărzile, pentru a trece la uciderea lui. Înaintea împăratului păseau unchiul său Claudius și Marcus Vinicius, soțul surorii lui, așijderea Valerius Asiaticus, care n-ar fi putut să se despartă de el, chiar dacă ar fi vrut, fiindcă nu-i permitea rangul său. Abia după aceea urmau Gaius însuși și Paulus Arruntius. Când a ajuns la palat, el s-a abătut de la drumul drept, unde îl așteptau sclavii care îl slujeau, acesta fiind deja parcurs de Claudius și de precursorii lui și a pătruns pe o galerie laterală, ca să ajungă la încăperile de baie. Ținea totodată să-i vadă pe copiii sosiți din Asia, care îi fuseseră trimiși pe de o parte pentru a intona imnurile Misterelor orânduite de el, pe de altă parte, pentru a executa pe scena teatrului dansuri războinice. Aici l-a întâmpinat Chaerea și i-a cerut parola. Când acesta i-a spus iarăși un cuvânt batjocoritor, el n-a mai suportat ocara și și-a tras sabia, provocându-i lui Gaius o rană adâncă, fără să fie mortală. Unii pretind că Chaerea a făcut intenționat așa pentru ca să nu-l răpună pe Gaius dintr-o singură lovitură, ci să-l chinuiescă prin răni repetate. Nu am nici o încredere în această afirmație întrucât nu poți să judeci la rece când acționezi sub imperiul fricii. Dacă a gândit într-adevăr așa, atunci Chaerea a fost un mare negliob, care a preferat să-și satisfacă ura, în loc să înlăture mai repede primejdia planând asupra lui și a tovarășilor săi. Erau destule căi prin care oamenii puteau să vină în ajutorul lui Gaius, dacă acesta nu-și dădea duhul. Puțin a lipsit ca Chaerea să-i provoace daune nu numai împăratului, ci atât lui cât și tovarășilor săi, căci, în eventualitatea reușitei, îi scăpa lesne pe aceștia de primejdia răzbunării, deoarece nimeni nu putea să știe dinainte dacă lucrurile vor merge strună. Prin nechibzuința lui putea așadar să-și irosească viața și ocazia care i se oferea. În această privință, fiecare poate să aibă părerea lui. Chinuit de durerea răni (căci sabia îl lovea între gât și umăr, clavicula împiedicând-o să pătrundă mai adânc), consternatul

507

Gaius n-a strigat, nici nu și-a chemat în ajutor prietenii, fie că nu avea încredere în nimeni, fie că nu s-a gândit la așa ceva. A scos doar un geamăt provocat de cumplita lui durere și a încercat să fugă. Numai de câțiva i-a întâmpinat Cornelius Sabinus, care stătea la pândă și l-a silit să cadă în genunchi. Atunci numeroșii conjurați, aflați în apropiere, s-au năpustit în urma unui ordin asupra lui și l-au străpuns cu săbiile, îndemnându-se unul pe altul cu strigătele: „Repetate!”⁷ Potrivit mărturiei tuturor, Gaius a primit lovitura de grație de la Aquilas, după care și-a dat ultima suflare. Dar Chaerea trece pe bună dreptate drept autorul atentatului. În pofida faptului că i s-au alăturat mai mulți, el l-a pus la cale cel dintâi. Tribunalul l-a urzit înaintea tuturor, fiind primul care a avut curajul să dezvăluie celorlalți planul său. Când propunerea lui privitoare la asasinat a fost încuviințată, i-a adunat pe cei răzleți la un loc, a pregătit întregul complot cu pricepere, întrecându-i pe toți prin sfaturile pe care le-a dat, apoi i-a sprijinit pe conjurați prin vorba și îndemnul său, astfel încât a îmbărbătat inimile tuturor să treacă la faptă. Cum a venit momentul recurgerii la forță și la brațul curajos, atunci tot Chaerea și-a înflăcărat tovarășii cel dintâi, a pus arma în slujba faptei și a deschis celorlalți calea spre uciderea lui Gaius, după ce i-a făcut o rană care putea să-i curme viața. Așadar, ceea ce au realizat conjurații poate fi atribuit pe merit prevederii, curajului și brațului destoinic al lui Chaerea.

15. Trupul neînsuflăit al lui Gaius zăcea astfel întins pe pământ, acoperit de răni numeroase. După îndeplinirea atentatului, Chaerea și tovarășii lui au priceput că nu se mai puteau întoarce teferi, alegând calea pe care veniseră, căci își dădeau seama de gravitatea crimei lor (nu era o nimica toată să ucizi un împărat pe care poporul îl iubea nebunește și oștenii vroiau să-l răzbune nu fără vărsare de sânge). Galeria unde fusese săvârșit omorul era îngustă și păzită de o mare mulțime de slujitori, precum și de oștenii care-l străjuiau în ziua aceea pe împărat. Așadar, și-au croit alt drum și au plecat prin casa lui

⁷ Vezi Suetonius, *Viețile celor doisprezece cezari, Caligula*, LVIII. Gaius Caesar Caligula îl numea afemeiat și strică pe tribunalul gărzii pretoriene Cassius Chaerea. iar când acesta îi cerea parola de trecere. îi dădea drept cuvânt de parolă Venus și Priap, zeu al virilității, cu reprezentări obscene.

508

L

Germanicus, tatăl lui Gaius, ucis de ei (locuința era unită cu palatul, care constituia un singur tot, întregit de fiecare împărat cu edificii adăugate sau împodobite, purtând felurite denumiri, fie după cel ce terminase partea respectivă, fie după cel ce începuse doar o parte a clădirii). Astfel au scăpat conspiratorii de vălmășagul mulțimii, punându-se la adăpost atâta vreme cât moartea împăratului nu era cunoscută. Primii care au primit vestea pieirii lui Gaius au fost germanii, oștenii din corpul de gardă, numiți așa după neamul din rândurile căruia era alcătuită legiunea celtică. Aceștia erau, la fel ca strămoșii lor, oameni iuți la mânie, defect întâlnit și la alte popoare barbare, care nu dau dovadă de chibzuință în faptele lor, ci se bizuie pe trupurile lor robuste și îi atacă îndeobște cei dintâi pe dușmani, obținând o mare victorie de fiecare dată. Când au aflat vestea morții lui Gaius, germanii s-au mâniat nu atât pentru deosebita virtute a lui Caesar, cât mai ales pentru apărarea propriilor interese (deoarece Gaius știuse să le câștige bunăvoința prin daruri generoase). Cu săbiile trase din teacă, ei cotrobăiau casa în căutarea asasinilor lui Caesar (sub comanda tribunului Sabinus, care obținuse această funcție nu pentru meritele lui și ale strămoșilor săi, căci fusese gladiator, ci pentru vigoarea lui trupestă). L-au căsăpît pe Asprenas fiindcă au dat mai întâi de cel ce avea toga stropită de sângele victimei, așa cum am spus mai înainte, prevestindu-i nenorocirea care îl pândea. După aceea l-au întâlnit pe Norbanus, un foarte nobil cetățean care număra printre strămoșii lui mulți generali și, întrucât germanii nu i-au arătat cuvenitul respect, încrezător în puterea lui deosebită, el a smuls o sabie din mâinile primului oștean care i-a aținut drumul. Lăsa să se întrevadă că nu-și va lăsa moartea nepedepsită, până când, înconjurat de mulți germani care îl atacau, s-a prăbușit în urma numeroaselor răni primite. Cel de-al treilea, Anteius, bărbat din rândul senatorilor, a căzut în mâinile germanilor, împreună cu câțiva însoțitori, nu din întâmplare, precum primii doi, ci din curiozitatea și din plăcerea de a-l vedea cu ochii lui pe Gaius, întins la pământ, satisfăcându-și astfel ura ce i-o purta. Tatăl lui Anteius, care se chema la fel ca fiul său, fusese surghiunit de Gaius, dar acesta nu s-a mulțumit cu atât și a trimis niște oșteni, să-lucidă. Senatorul se afla acolo tocmai pentru a se delecta, privind leșul împăratului răpus.

509

Atunci când casa a fost răvășită, Anteius s-a gândit să se ascundă, dar germanii au scotocit peste tot cu grijă, omorându-i cu aceeași furie pe cei vinovați și pe cei nevinovați. Așa au pierit cei trei bărbați.

16. Când știrea morții lui Gaius s-a răspândit în teatru, toți spectatorii au încremenit, nevrând să-i dea crezare. Unii i-au întâmpinat cu bucurie sfârșitul și ar fi fost în stare să dea oricât, ca să aibă acest noroc, de teamă că se va întâmpla altfel decât sperau ei. Alții nu aveau deloc încredere în această veste, deoarece nu doreau să i se întâmple lui Gaius o asemenea nenorocire, îndoindu-se că această faptă stătea la îndemâna puterilor omenești. Așa gândeau numai femeile, tinerii sau sclavii și unii dintre oșteni. Ultimii, care își primiseră solda de la Caesar, slujindu-i tirania ca niște unelte ale trufiei sale, ajunseseră prin executarea celor mai nobili dintre cetățeni să dobândească cinstiri și averi. Femeile și tinerii îndrăgeau nespul de mult spectacolele, luptele cu gladiatori și sfârtecarea victimelor, așa cum obișnuiește mulțimea. Deși făcute, zice-se, pentru desfătarea poporului, acestea erau menite mai degrabă să satisfacă smintita cruzime a lui Gaius. În sfârșit, sclavii primiseră de la Caesar libertatea de a-și înfunda stăpânii și învinuirile aduse acestora se bucurau de largul său sprijin. Falsele acuzații la adresa stăpânilor erau crezute cu ușurință și dezvăluirea lor aducea sclavilor nu numai libertatea, ci și o recompensă bănească ca răsplată pentru denunț, primind a opta parte din averea care fusese confiscată. În schimb, patricienii aveau încredere în vestea primită, pe de o parte fiindcă știau de complot, pe de altă parte, fiindcă o doreau cu ardoare. Totuși, ei nu numai că-și ascundeau bucuria, ci se și prefăceau că nu aflaseră nimic. Unii se temeau ca speranțele lor înșelate să nu le atragă pedeapsa pentru faptul că și-au mărturisit prea devreme adevăratele sentimente; alții, prin însuși faptul că erau complici la atentat, aveau și mai temeinice motive să-și ascundă părerile; iar ceilalți, necunoscându-i pe conspiratori, trebuiau să se păzească să nu cumva să se dea de gol față de cei ce erau interesați în continuarea tiraniei și să-și atragă condamnarea în cazul când Gaius mai trăia. Se mai răspândise un zvon potrivit căruia Gaius era rănit, dar nu murise încă și se afla sub îngrijirea doctorilor. Nu te puteai bizui pe nimeni, de vreme ce

510

fiecare cuteza să spună ce-i convenea lui. Cel ce trecea drept prietenul lui Gaius era suspectat de părtinire, întrucât era de partea tiranului; cel care îl detesta șubrezea încrederea celorlalți în spusele sale datorită faptului că îl ura. Un al treilea zvon, care răpea patricienilor ultima rază de speranță, anunța că, disprețuind primejdia și fără să se preocupe de îngrijirea rănilor sale, Gaius venise în For, plin de sânge, și vorbea în fața poporului. Acestea erau născocirile nechibzuite ale celor dornici să stârnească panica, spunând fiecăruia ce dorea să audă. Dar nici un spectator nu a vrut să-și părăsească locul, de teamă că va fi acuzat pe nedrept la ieșire. Era de presupus că oricine pleca de la teatru era cântărit nu după adevărata lui opinie, ci după bunul plac al denunțatorului și al

judecătorului său.

17. Atunci când gloata germanilor cu săbiile scoase din teacă a înconjurat teatrul, toți spectatorii și-au pierdut speranța că vor scăpa teferi și s-au înspăimântat la apariția oștenilor, ca și cum ar fi fost căsăpiți. Erau incapabili să ia o hotărâre, necutezând nici să părăsească teatrul în liniște, nici să mai rămână în interiorul lui fără să fie maltratați. De îndată ce germanii au năvălit înăuntru, teatrul a răsunat de strigătele spectatorilor căzuți în genunchi, care i-au asigurat pe oșteni că erau cu toții străini atât de izbucnirea răscoalei, dacă ea a fost pusă într-adevăr la cale, cât și de ceea ce s-a întâmplat. Ei trebuie să fie cruțați și nu să tragă ponoase fără un motiv temeinic pentru cutezanța altora, ci să fie căutați făptașii care comiseseră nelegiuirea. Așa sau într-un fel asemănător se lamentau spectatorii și prin tânguiri implorau zeii să-i pună la adăpost de primejdii, de parcă s-ar fi aflat în pragul morții. Pe această cale, au reușit să înfrângă dârzenia oștenilor. Ei înșiși au regretat faptul că se dezlănțuiseră împotriva spectatorilor. Se purtaseră cu 'cruzime și de asta și-au dat seama mâniașii oșteni când au văzut ținuite pe altar capetele celor care fuseseră executați împreună cu Asprenas. Jalnica priveliște i-a întristat în mare măsură și pe spectatorii care se gândeau cu amărăciune la înaltul rang al victimelor și la cumplita lor soartă. Mai rămăsese puțin ca să înfrunte și ei aceleași primejdii, deoarece nu era mică temerea lor că nu vor scăpa în cele din urmă de năpasta care îi pândea. Așa se face că toți cei

511

care aveau temeinice motive să-l urască pe Gaius și-au văzut compromisă bucuria pricinuită de moartea lui, întrucât și ei erau în pericol să-și piardă viața, neavând nici o certitudine că vor scăpa teferi.

18. Nesiguranței i-a pus capăt Evaristus Arruntius, un crainic al mărfurilor puse în vânzare, care avea un glas puternic și se număra printre cei mai bogați oameni ai Romei, făcând tot ce dorea în cetate atât în vremea aceea cât și mai târziu. Acesta a căutat să pară din cale-afară de trist (căci, deși era foarte pornit împotriva lui Gaius, a căutat să-și ascundă bucuria, așa cum îl învățase teama, recurgând la vicleșug, ca să scape teafăr). Și-a pus veșminte de doliu, de parcă și-ar fi pierdut făptura cea mai dragă, și a intrat în teatru, unde a anunțat moartea lui Gaius, pentru ca mulțimea să nu mai fie străină de ceea ce se întâmplase. Curând s-a ivit și Paulus Arruntius, spre a-i chema pe soldați și, împreună cu el, au venit tribunii, care le-au dat ordin să-și vâre săbiile în teacă, vestind sfârșitul lui Gaius. În felul acesta au fost salvați oamenii adunați în teatru, precum și toți cei care ar mai fi încăput pe mâinile germanilor. Ei nu s-ar fi abținut de la nici o nelegiuire câtă vreme aveau speranța că Gaius mai trăia. Devotamentul lor mergea atât de departe încât și-ar fi dat bucuroși viața pentru dânsul dacă ar fi fost în stare să-l păstreze, nevătămat, la adăpost de nenorocire. Cum au fost siguri de moartea lui Gaius, setea de răzbunare a oștenilor s-a potolit ca prin farmec, fiindcă pe de o parte nu erau deloc interesați să-și arate dependența față de cineva care tot nu mai putea să le fie recunoscător, de vreme ce murise, pe de altă parte, se temeau că, în cazul continuării silniciilor, vor fi pedepsiți de Senat sau de noul Caesar. Așadar, germanii și-au strunit fără voia lor furia pricinuită de moartea lui Gaius.

19. între timp, Chaerea (foarte îngrijorat că Minucianus va pieri, căzând victimă mâniei germanilor) l-a rugat pe fiecare oștean în parte să-l cruțe, având grijă de salvarea lui, și s-a interesat dacă nu pierise deja. Clemens l-a eliberat pe Minucianus (care îi fusese predat) și, asemenea altor numeroși senatori, au recunoscut dreptatea și meritul faptelor petrecute, prețuind mult curajul celor ce se încumetaseră să ia o asemenea hotărâre pe care ei înșiși n-au șovăit deloc s-o

512

înfăptuiescă. Tiranii se pot desfăta câtăva vreme cu plăcerea oferită de samavolnicia lor, fără ca viața lor să aibă un sfârșit norocos, cum s-a întâmplat cu Gaius, care și-a atras nenorocirea pe capul său prin odiosul dispreț față de toate lucrurile drepte, câtă vreme chiar înainte de urzirea conjurației a pus-o la cale el însuși, întrucât nepermisa sfidare a legilor a făcut ca prietenii de nădejde să-i devină dușmani aprigi. Așadar, Gaius și-a pregătit singur asasinii de acum, fiind propriul său călău.

20. Atunci s-au ridicat de pe locurile lor cei ce se aflau în teatru și în rândul spectatorilor domnea o adâncă tulburare, fiecare străduindu-se să plece cât mai repede cu putință. Pilda le-a dat-o doctorul Halcyon, care a ieșit sub pretextul că trebuia să îngrijească niște răniți, trimițându-și înainte însoțitorii, chipurile, ca să-i aducă cele necesare pansamentelor, în realitate, pentru a se pune în afara primejdiei. între timp, Senatul s-a strâns în sala de întruniri⁸, iar poporul, în Forul unde obișnuia să țină adunările. Numai de câțiva ani începuse să se căutea asasinii lui Caesar, pe care mulțimea o dorea cu seriozitate, iar Senatul numai de formă. De față era și consulul Valerius Asiaticus. Acesta a pășit în mijlocul poporului agitat și, indignat de faptul că ucigașii împăratului nu fuseseră descoperiți și la întrebările numeroșilor curioși care vroiau să afle cine era vinovatul, consulul a răspuns: „Aș da orice să fiu eu acela!” Consulii au dat un edict în care-l aduceau grave învinuiri lui Gaius și au poruncit poporului și oștenilor să se întoarcă la vetrele lor. Apoi au promis poporului o importantă scădere a dărilor, iar oștenilor, o recompensă, dacă păstrează ordinea cuvenită și se abțin de la orice nelegiuire. Era întemeiată temerea că, în cazul unei revolte, aceștia vor distruge orașul, apucându-se să jefuiască și să golească templele. În scurtă vreme, întreaga mulțime a senatorilor și mai ales cei ce puseseră la cale atentatul au căpătat multă îndrăzneală și încredere, ca și cum puterea ar fi încăput deja pe mâinile lor.

⁸ Suetonius precizează că, domnici să restabilească libertatea, senatorii au convocat consuli în Capitoliu, fiindcă sala Senatului se chema lulia (vezi *op. cit.*, LX).

513

CAPITOLUL II

1. În timp ce se petreceau aceste evenimente, Claudius a fost luat pe neașteptate din casa lui. Căci oștenii s-au strâns laolaltă și, dezbătând în fel și chip măsurile pe care urmau să le ia împreună, au ajuns la concluzia că domnia poporului nu va face față atâtor sarcini ale cârmuirii și că nu era în interesul lor ca el să dețină puterea. Dacă unul dintre cei aflați în fruntea Senatului va ajunge împărat, asta ar fi în detrimentul lor, fiindcă nu i-au acordat deloc sprijinul. Întrucât nu s-a luat nici o hotărâre anume în această privință, cel mai avantajos pentru ei ar fi să-I aleagă stăpânitor pe Claudius, unchiul defunctului Caesar, și nici unul dintre senatori nu-l întrece în privința obârșiei nobile, nici în privința pregătirii sale. Dacă va fi proclamat împărat, el îi va răsplăti, dându-le daruri. De îndată ce și-au făcut acest plan, au trecut la îndeplinirea lui. Astfel a fost luat de acasă Claudius. Atunci Cnaeus Sentius Saturninus, care primise vestea că, chipurile, el nu era dornic să ajungă la domnie, dar în realitate o dorea din toată inima, s-a ridicat în adunarea senatorilor și, fără să se lase înfricoșat, i-a încurajat pe bărbații destoinici și nobili prin următoarele cuvinte:

2. „Cetățeni romani, oricât de uimitor și de contrar așteptărilor noastre pare acest lucru, după atâta amar de vreme avem parte iarăși de libertate, dar nu știm deocamdată cât va dura ea, căci asta stă în puterea zeilor, care ne-au dăruit-o! Să ne bucurăm așadar de dânsa și, chiar dacă o vom pierde din nou, este chezașia fericirii noastre. Chiar și o singură oră are mare preț pentru un bărbat nobil, de vreme ce e! o trăiește cu tot sufletul într-o țară liberă, după legile care i-au adus gloria de altădată. Fără să amintesc deloc libertatea anterioară, care a fost pierdută înainte de venirea mea pe lume, mă înfrupt cu nesățioasă plăcere din cea de acum, fericindu-i pe cei ce au norocul să se nască și să crească în acest răstimp. De aceea, trebuie să aducem cuvenita cinstire zeilor, care au făcut în așa fel încât, chiar și la o vârstă târzie, să gustăm din ea. Fie ca libertatea să rămână veșnică și neștirbită! Noi însă, atât tinerii cât și bătrânii, să ne mulțumim cu această singură zi. Bătrânii

514

vor socoti un veșnic noroc faptul că au avut parte de libertate înainte de a muri. Pentru tineri, ea va rămâne dovada virtuții cultivate spre lauda lor de bărbații din care ne tragem obârșia, în prezent ca și în viitor trebuie să avem drept țel suprem al vieții noastre virtutea, căci ea este singura în stare să aducă și să asigure oamenilor libertatea. Din faptele petrecute odinioară, aflate de la alții, ca și din propria mea experiență, știu câte năpaste au cășunat cetățitor tiranii, care detestă toate virtuțile, răpesc libertatea celor mărinimoși, constrâng oamenii să-i lingusească și să tremure de spaimă, cârmuirea înlocuind girul legilor înțelepte cu bunul lor plac. De când Caesar și-a propus să smulgă puterea din mâinile poporului și să încalce ordinea întemeiată pe legi, ca să clintască din temelii republica, crezându-se mai presus de dreptate și supunând lumea poftelor sale, n-a rămas nici o pacoste care să nu se abată asupra cetății, iar cei care i-au urmat la conducere s-au luat la întrecere cu toții să înlăture datina străbună și să golească atât cât au putut orașul de cetățenii ei puternici și destoinici. Au socotit că-și întăresc siguranța dacă adună în jurul lor oamenii corupți, în schimb pe cei ce se distingeau prin virtute nu numai că îi asupreau, ci îi și stârpeau fără să cruțe pe nimeni. Oricât de mulți la număr au fost cei ce și-au dovedit din plin cumplita vrăjmășie în timpul cârmuirii lor, Gaius acesta, .mort în cursul zilei. de azi, i-a întrecut pe toți prin cruzimile pe care le-a exercitat nu numai împotriva concetățenilor, ci chiar și a rudelor și propriilor prieteni, făcându-i să cadă victimă furiei sale nestrunite. A lăsat să se abată nenorocirile asupra tuturor fără deosebire prin pedepsele nedrepte pe care le-a ordonat, dezlănțuindu-și mânia, în egală măsură, asupra zeilor și asupra oamenilor. Tiranii nu se mulțumesc să-și satisfacă patima, îmbinată cu sfidarea de a aduce daune avuției și soției altora, ci au suprema plăcere de a extermina întreaga familie a adversarilor lor. Orice om liber este vrăjmașul tiranilor; bunăvoința lor nu pot s-o dobândească nici măcar cei care le îndură cu seninătate capriciile. Deși cunoaște faptul că i-a copleșit cu nedreptăți pe unii oameni, siliți să îndure cu seninătate nefericirea batjocurilor primite, tiranul crede că mai sigur este să înlăture din drumul lui pe cei năpăstuiți de el. De aceste rele am scăpat acum și nu mai suntem dependenți de puterea altuia. Dar pentru ca această

515

guvernare a statului să contribuie cât mai mult nu numai la pacea prezentă, ci și la siguranța viitoare, precum și la temeinica glorie a cetății, avem datoria să ne preocupăm de bunăstarea obștească sau, când cineva se arată nemulțumit de anterioara stare de lucruri, să ne pronunțăm fără sfială împotriva lui, la adăpost de orice primejdie. Azi nu mai există nici un despot care să aducă nepedepsit prejudicii cetății, înlăturând din drumul lui pe oricine are o părere diferită. Ceea ce a permis odinioară tiraniei să se dezvolte a fost slăbiciunea oamenilor, care n-au îndrăznit să se împotrivescă deloc voinței stăpânitorilor. Deprinși cu dulceața tihnei și obișnuiți să trăim la fel ca robii, am îndurat chiar și cele mai grave ocări și am privit nepăsători la chinurile rudelor noastre, temându-ne de o moarte demnă, care ar fi fost oricum mai onorabilă. Mai presus de orice, se cuvine să-i cinstim pe cei ce au înlăturat tiranii, mai ales pe Chaerea. Căci ajutat de zei, el a alăturat chibzuinței brațul cutezător și ne-a dăruit libertatea. Nu trebuie să uităm faptul că, în vremea tiranilor, el s-a hotărât înaintea tuturor să ne elibereze și a înfruntat cel dintâi primejdia, așa că merită să i se acorde onorurile libertății recâștigate, oferindu-ne să facem acest lucru de bunăvoie. Oamenii liberi au frumoasa datorie de a aduce mulțumiri binefăcătorilor lor. În fața noastră, a tuturor, se află eroul, ce se deosebește mult de Cassius și de Brutus, asasinii lui Gaius Iulius, fiindcă ei au sădit în oraș sămânța războaielor civile, în timp ce el ne-a eliberat cetatea de nenorociri prin uciderea unui tiran!"

3. Așa a cuvântat Sentius și cuvintele sale au fost ascultate cu mare plăcere de senatorii și cavalerii care erau de față. Atunci a sărit de la locul lui un anume Trebellius Maximus și i-a smuls din deget un inel (pe care era încastrată o piatră prețioasă, unde era gravat chipul lui Gaius). Se pare că, în zelul său de vorbitor, dornic să dea glas gândurilor sale, uitase să-l scoată din deget. În aceeași clipă, piatra s-a sfărâmat. Când tratativele s-au încheiat, în toiul nopții, Chaerea a venit să ceară consulilor parola de trecere și ei i-au dat cuvântul „Libertate”. Aceasta a stârnit uimirea celor prezenți, cărora nu le-a venit să creadă. Acum, la o sută de ani după ce puterea fusese luată din mâna poporului, consulii au primit iarăși atribuția de a da parola: mai înainte ca orașul să ajungă sub

516

dominația suveranilor, ostirea se afla sub comanda lor. De îndată ce a primit parola, Chaerea a transmis-o oștenilor postați în preajma sălii Senatului. Erau în total patru cohorte¹ care preferau să se dezică de Caesar, spre a nu fi în slujba tiranilor. Acestea au plecat împreună cu tribunii lor și au împrăștiat repede poporul înveselit și plin de speranțe, fiindcă își recăpătase puterea supremă, fără să se mai supună unui împărat. Chaerea se bucura acum de întreaga lui prețuire.

4. Dar Chaerea a socotit că nu era drept ca soția și fiica lui Gaius să-i supraviețuiască, ci întreaga familie trebuia să piară în același timp cu Caesar, căci fiecare membru al ei, rămas în viață, constituia o primejdie pentru cetate și legile sale. Întrucât era grăbit să ducă la îndeplinire planul său, satisfăcându-și ura pe care i-o purta lui Gaius, l-a trimis pe Iulius Lupus, unul dintre tribuni, să leucidă pe soția lui Gaius și pe fiica acestuia. Rudă apropiată a lui Clemens, Lupus primise această misiune ca să devină complice la uciderea tiranului și să-și atragă prețuirea și laudele concetățenilor lui, ca și cum ar fi fost părtaș la întreaga conjurație. Unora dintre conjurați li s-a părut cumplită cruzimea uciderii unei femei, mai ales că nu instigat de ea, ci din propria lui inițiativă comisesse Gaius greșelile care au adus țării pagube și nenorociri, provocând moartea celor mai vajnici cetățeni ai săi. Alții, dimpotrivă, puneau pe seama soției hotărârile luate de Caesar și îi atribuiau în întregime inițiativa rezelor săvârșite de Gaius, suspectând-o că a dat soțului ei un filtru, ca să-i sucească mintea și să-l subjuge prin dragostea pe care i-o purta. Provocându-i așadar nebunia, dânsa uneltise pe toate căile împotriva norocului romanilor, sub stăpânirea cărora se află întreaga lume. Datorită faptului că s-a impus părerea celor care ceruseră moartea ei (căci strădaniile moderațiilor nu i-au folosit la nimic), Lupus a fost trimis să ducă la îndeplinire ordinul. El n-a întârziat deloc să treacă la faptă, căutând să întârzie cât mai puțin executarea ordinului, ca să nu-și atragă vina că se abținea să facă ceea ce era spre binele poporului. Când a intrat în palat, a găsit-o pe Caesonia (soția lui Gaius) întinsă lângă leșul bărbatului ei, pe care îl privase de toate îngrijirile acordate îndeobște unui mort, mânjită de sângele

¹ La Roma erau staționate 10 cohorte pretoriene, numărând fiecare câte o mie de soldați ai gărzii imperiale.

517

scurs din rănile sale și scoțând nenumărate suspine la vederea fiicei, culcată în apropiere. Printre bocetele sale se auzeau reproșuri aduse lui Gaius, privitoare la faptul că nu avusese încredere în puzderia avertismentelor ei. Aceste cuvinte au fost înțelese atunci și într-un fel, și într-altul, opiniile ascultătorilor fiind și azi împărțite, căci fiecare tabără le poate interpreta cum îi convine. După afirmațiile unora, Caesonia a vrut prin vorbele sale să-l îndemne pe Gaius să pună capăt nebuniilor și să ia măsuri mai blânde și înțelepte față de supuși, ca să nu piară el însuși din pricina acestora. După afirmațiile altora, la aflarea zvonurilor privitoare la conjurați, ea l-a instigat pe Gaius să-iucidă fără întârziere pe toți cei suspecți, chiar dacă n-au comis încă o nelegiuire, punându-se astfel la adăpost de orice primejdie. Tâlcul reproșurilor sale era că el acționase prea încet după ce fusese avertizat de dânsa. Acestea au fost așadar cuvintele rostite de Caesonia și felul cum le-au tâlcuit oamenii. De îndată ce l-a văzut pe Lupus intrând în palat, sârmana femeie i-a arătat leșul lui Gaius și cu gemete și lacrimi în ochi l-a implorat să se apropie. Dar când a văzut că Lupus nu a făcut ce-l rugase, de parcă i-ar fi fost silă să se apropie, ea a priceput că venise s-o înjunghie. Și-a dezgolit repede gâtul în fața lui, a invocat zeii și oamenii, după obiceiul celor care s-au resemnat să-și încheie socotelile cu viața, i-a poruncit să nu mai întârzie, ducându-și la capăt planul său. Cu mult curaj, și-a primit moartea din mâinile lui Lupus, după care a venit rândul plâpândeii sale fiice. Lupus s-a grăbit să se întoarcă la Chaerea, ca să-l anunțe că și-a îndeplinit misiunea ce-i fusese încredințată.

5. Astfel a murit Gaius, după ce a domnit asupra romanilor timp de patru ani, fără vreo patru luni. Încă mai înainte de a se urca pe tron a fost brutal și nebun, din cale-afară de rău, robul plăcerilor și amic al delatorilor. Se speria de lucrurile teribile și era totdeauna pregătit să verse sângele celor de care nu se temea. Zestrea puterii sale o folosea cu prostească trufie împotriva celor care meritau cel mai puțin să-i simtă urgia și prin omoruri nelegiuite căuta să strângă bogății. Dorea să fie socotit mai presus de zei și de legi, dar se înclina în fața linguşelilor poporului. Toate lucrurile pe care legea le socotea rușinoase și le înfieră i se păreau mai de preț decât virtutea. Nu

518

era deloc recunoscător față de prieteni, oricât de devotați și de încercați ar fi fost aceștia, arătându-le cumplita lui mânie prin aspre pedepse pentru greșeli dintre cele mai ușoare. Considera drept dușmanii lui personali toți

oamenii virtuoși și își irrupunea voința cu o patimă nestăvilită. Nu s-a sfiit să întrețină legături imorale cu propria lui soră², ceea ce a stârnit profunda dezaprobare și ura romanilor, care nu mai văzuseră demult așa ceva, ei fiind înclinați să-și arate vrăjmășia față de autorul desfrâului. Nimeni nu poate să amintească o mare lucrare a lui, demnă de un împărat, care să aducă foloase oamenilor din prezent sau din viitor, poate cu excepția docurilor construite în preajma orașului Rhegium și a țărmului Siciliei, având în vedere corăbiile de transportat grâne care veneau din Egipt. Trebuie să recunoaștem că ele sunt extrem de folositoare pentru corăbieri, dar au rămas neterminate, datorită ritmului lent al lucrărilor. Vîna o purta Gaius, care se străduia să facă treburi nefolositoare și, întrucât își cheltuia banii numai pentru satisfacerea plăcerilor personale, nu mai putea să-și arate dărnicia pentru țeluri mai nobile. Era un orator neîntrecut și stăpînea la fel de bine limba greacă și limba strămoșilor lui romani. Pricepea lesne tot ce se discuta și răspundea pe loc la discursurile trudnic întocmite de ceilalți pe îndelete, având darul de a-și convinge ascultătorii mai mult ca oricare altul, datorită talentului său înnăscut, pe care și l-a consolidat prin multe exerciții îndelungate. Trebuia să se aplece cu mare râvnă asupra studiului, ca nepot de frate al lui Tiberius, al cărui urmaș la tron a devenit, deoarece și acesta, în aspirația lui spre glorie, era foarte instruit, Gaius străduindu-se să-i întrecă elocvența, pentru a îngemăna legătura de rudenie cu voința împăratului. Intre romanii din vremea lui, ocupa locul cel dintâi. Dar educația strălucită n-a fost în stare să-l scape de pieirea pe care și-a adus-o singur, prin bunul său plac. Greu îi vine să se stăpînească celui ce nu știe să păstreze măsura atunci când are voie să facă orice vrea, fără să dea socoteală nimănui. La început, când și-a ales prietenii din rândul oamenilor celor mai nobili și a luat drept exemplu erudiția și gloria lor, Gaius s-a

¹ Batjocorind-o când era încă minor pe Drusilla. Caligula a luat-o de la soțul ei și o considera în public ca pe soția sa legitimă (vezi Suetonius. *op. cit.*, XXIV).

519

bucurat de favoarea supușilor săi. După ce a renunțat la bunăvoința pe care le-a arătat-o, dovedindu-se din ce în ce mai sfidător față de ei, le-a stârnit ura, căzând victimă îndârjirii crescânde a poporului.

CAPITOLUL III

1. După cum am spus mai înainte, Claudius s-a abătut de la drumul parcurs de Gaius, despărțindu-se de el și, întrucât casa a fost răvășită de moartea Caesarului și avea motive să fie preocupat de propria lui salvare, s-a ascuns într-un coridor îngust. Bănuia că nimic nu putea să-l pună în mai mare primejdie decât nobila lui obârșie. În ultima vreme, Claudius duse o viață retrasă, de simplu particular, împăcat cu starea de atunci a lucrurilor, și se îndeletnicea cu studierea scriitorilor, mai ales a grecilor, și căuta să evite orice fel de necazuri. În timp ce mulțimea rămăsese consternată, soldații cutreierau furioși întregul palat, iar oștenii corpului de gardă se purtau de parcă erau părtași la spaima și deruta civililor. Cei ce se numeau pretorienii și alcătuiau partea cea mai cinstită a oștirii s-au întrunit ca să hotărască ce aveau de făcut. Cei prezenți se gîndeau prea puțin la răzbunarea lui Gaius, despre care credeau că-și merita cu prisosință soarta, căci ei vroiau să dezbată cum să-și pună mai bine la cale treburile, având în vedere că germanii cereau pedepsirea asasinilor, preocupați doar de satisfacerea cruzimii lor și nu de interesul obștesc. Toate acestea sporeau neliniștea lui Claudius. Mai ales când a văzut cum erau purtate pretutindeni capul lui Asprenas și cele ale tovarășilor săi executați pe loc. Stătea mereu ascuns într-un loc mai înalt, unde ajungeai urcând câteva trepte, învăluit de obscuritatea din jur. L-a observat însă Gratus, un oștean din garda palatului, care nu i-a recunoscut chipul din pricina întunericii și, convins că avea de-a face cu un om cu intenții

520

rele, s-a dus spre dânsul. Claudius l-a rugat să nu se apropie, dar oșteanul a insistat și, când a întins mîna, l-a identificat numaidecât, zicînd însoțitorilor lui: „Iată-l pe Germanicus! Haide să-! proclamăm împărat!” Când a văzut că oștenii se pregăteau să-l ia cu forța, Claudius s-a temut că vroiau să-l omoare la fel ca pe Gaius și i-a rugat să-l cruțe, amintindu-le că în viața lui nu nedreptățise pe alții și că nu știa nimic de faptele întâmplăte. Dar Gratus i-a apucat surâzător mîna dreaptă și i-a zis: „Termină cu palavrele astea despre salvare, căci se cuvine să te gîndești serios la domnie, fiindcă zeii au luat-o de la Gaius să ți-o acorde drept răsplătă pentru virtutea ta, spre binele lumii întregi. Vino cu noi, sate urcăm pe tronul străbunilor tăi!” Apoi i-a sprijinit pe Claudius, care era cuprins deopotrivă de frică și de bucurie, la auzul spuselor sale, încât nu se mai ținea pe picioare.

2. În jurul lui Gratus s-au adunat atunci mulți oșteni din corpul de gardă, care, văzînd că Claudius era luat cu forța, s-au întristat, închipuindu-și că era dus să primească pedeapsa cu moartea, datorită ultimelor evenimente. De-a lungul întregii sale vieți, Claudius se ținuse departe de nedreptăți și în timpul domniei lui Gaius trecuse prin cele mai mari primejdii. De aceea, unii erau de părere că datoria de a-i asigura paza revenea consulilor. Între timp li s-au alăturat din ce în ce mai mulți oșteni și mulțimea s-a împrăștiat repede. Claudius nu mai era în stare să meargă, deoarece îi slăbiseră puterile: purtătorii lecticii sale, când au văzut că fusese luat pe sus, au rupt-o la fugă, îndoindu-se de salvarea stăpînului lor. Când au ajuns lângă colina Palatinului (prima porțiune a orașului care fusese locuită, după afirmațiile istoricilor care au scris despre începuturile sale), unde avea să se decidă viitorul statului, s-a adunat o și mai mare mulțime de oșteni, care, în clipa când l-au văzut pe Claudius, au vrut să-l proclame împărat, din marea lor admirație față de Germanicus. Era de fapt fratele viteazului, a cărui mare faimă se revărsa și asupra tuturor celor din imediata lui apropiere. Oștenii s-au gîndit la lăcomia frunțașilor

¹ Cognomen (supranume) atribuit de Senat fratelui lui Tiberius, Nero Claudius Drusus (38-9 î.e.n.) și fiilor săi: Caius Iulius Germanicus.

celebru general adorat de soldați, și Tiberius Claudius C'aesar Augustus Germanicus (10 î.e.n.-54 e.n). al patrului împărat roman (41-54).

521

Senatului și la ce nelegiuiri au comis aceștia atâta timp cât au deținut puterea. În afară de asta, și-au dat seama că ei s-ar fi aflat într-o situație ingrătă în cazul când puterea supremă era deținută de un altul în afară de Claudius, care, văzându-se urcat pe tron cu ajutorul lor, trebuia să le recunoască meritele și să-i răsplătească pentru serviciile aduse.

3. La acestea chibzuiau oștenii adunați și își împărtășeau părerile noilor veniți. De îndată ce le cunoșteau, aceștia își mărturiseau deplina adevărată adeziune la planurile lor și, strângându-se înarmați în jurul lui Claudius, l-au condus până în tabără, pentru ca să nu pună nimeni piedici intențiilor ostășești. Între timp au intrat în conflict poporul și Senatul, care aspira la vechea autoritate, dornic să scuture jugul tiranilor trufași, folosindu-se de momentul prielnic. Dar poporul, pornit împotriva prosperității senatorilor, convins că puterea imperială ținea în frâu poftele acestora, s-a bucurat de capturarea lui Claudius, sperând că prin urcarea sa pe tron, el va izbuti să evite războiul civil, gata să izbucnească la fel ca pe vremea lui Pompeius. Când a primit vestea că oștenii l-au dus în tabăra lor pe Claudius, senatorii i-au trimis ca soli pe cei mai vestiți din rândurile lor, care le-au cerut soldaților să nu întreprindă nimic pentru silnica ocupare a tronului, ci să se supună Senatului, întrucât Claudius va fi singur împotriva atâtor bărbați, urmând ca mai târziu să facă parte dintre ei. Legile au datorat să aibă grijă de buna desfășurare a treburilor obștești, iar oștenii trebuie să ia aminte la nenorocirile pe care le-au provocat cetății tiranii de mai înainte și la ce primejdii au avut de înfruntat ei înșiși în timpul domniei lui Gaius. Deși detestă cruzimea tiraniei, de care celălalt s-a slujit fără măsură, el însuși poate cuteza s-o reverse asupra patriei sale. Dacă se lasă înduplecat și ia hotărârea fermă să ducă viața tihnită de mai înainte, îngemănată cu virtutea, concetățenii săi liberi îl vor răsplăti din plin cu cele mai înalte onoruri, căci va dobândi într-adevăr faima de bărbat nobil, în stare deopotrivă să cârmuiască neîncălcând legile, și în același timp să li se subordoneze. Dacă Claudius nu vrea să renunțe, fără să tragă învățăminte din sfârșitul lui Gaius, senatorii i se vor împotrivi: ei se bucură de sprijinul unei însemnate părți a oștirii, au arme din belșug și dispun de o mulțime de sclavi, care pot să se slujească repede de ele. Dar

522

speranța lor se întemeiază pe soartă și pe zeii care-i sprijină îndeobște pe cei ce apără dreptatea și cinstea; aceștia sunt vajnicii luptători pentru apărarea patriei.

4. După ce au rostit aceste vorbe, Veranius și Brocchus (amândoi erau tribunii plebei), solii Senatului, au îngenunchat în fața lui Claudius și l-au implorat să nu abată asupra cetății războiul și nenorocirile sale. Când au văzut însă mulțimea oștenilor, cu care trupele consulare nu se puteau compara, ei l-au rugat ca, dacă râvnește la tronul imperial, să-l obțină barem cu aprobarea Senatului. Căci cârmuirea lui va fi mai norocoasă câtă vreme va fi dată cu încuviințarea Senatului.

CAPITOLUL IV

1. Claudius (conștient de îngâmfarea cu care veniseră solii la el) a fost înclinat la început să adopte o atitudine mai moderată, ca urmare a sfaturilor ce i se dăduseră. Nu mai păstra nici o urmă din frica de mai înainte, pe de o parte pentru că îl îmbărbăta curajul oștenilor săi, pe de altă parte pentru că regele Agrippa îl îndemna să nu lase din mână hăturile unei puteri atât de mari. Regele, care-i era atât de îndatorat lui Gaius, îi arătase toată cinstea cuvenită unui om drag (căci îi ridicase trupul neînsuflețit și îl așezase pe un pat mortuar, acoperindu-l cum a putu, și a rămas de straajă lângă el, după ce a răspândit vestea că Gaius mai trăia, dar era chinat de rănilor și avea nevoie de îngrijiri medicale). Aflând că oștenii îl răpiseră pe Claudius, a căutat să ajungă grabnic la dânsul; când a văzut că era nehotărât și gata să se supună Senatului, l-a încurajat și l-a îndemnat să nu renunțe la domnie. După ce i-a spus acestea lui Claudius, el s-a întors în locul de unde pornise la drum. La chemarea Senatului, s-a înfățișat cu părul năclăit cu pomezi, de parcă ar fi venit de la o petrecere, și i-a întrebat pe senatori ce făcea Claudius. Aceștia l-au pus la curent cu mersul

523

evenimentelor, apoi l-au rugat să-și spună părerea despre impasul în care se găsea acum statul. Agrippa le-a zis că era gata să-și jertfească viața pentru onoarea Senatului și i-a sfătuit să aibă în vedere tot ce era spre binele lor, lăsându-și deoparte propria plăcere. Dacă revendică puterea supremă, ei au nevoie de arme și de oștenii care să le mânuiască, îngrijindu-se din timp să nu ducă lipsă de nimic. Senatul a răspuns că avea arme din belșug, că va strânge lesne banii necesari și că nu se va mulțumi cu oastea de care dispune deja, sporind-o cu trupe noi, alcătuite din sclavi eliberați. Atunci Agrippa a ținut următorul discurs: „Vă urez, senatori, ca lucrurile să vă meargă din plin! Totuși, nu șovăi să vă vorbesc deschis, fiindcă discursul meu are în vedere siguranța voastră. Dar gândiți-vă că din trupele care luptă pentru Claudius fac parte oșteni încercați, care mânuiesc de multă vreme armele. În schimb, trupele noastre, alcătuite dintr-o adunătură de străini și din turma sclavilor care și-au dobândit libertatea pe neașteptate, vor fi greu de stăpânit, împotriva unor oșteni destoinici care sunt deprinși cu războiul noi aducem pe câmpul de luptă niște recruți neinstruiți care nu știu să tragă sabia din teacă! Cel mai înțelept lucru ar fi să-i trimitem la Claudius pe cei în stare să-l convingă să renunțe la domnie, iar eu sunt gata să mă pun în fruntea soliei!”

2. Acestea au fost cuvintele rostite de Agrippa și ele au fost pe placul Senatului, care l-a trimis la Claudius,

împreună cu câțiva însoțitori din rândurile sale. Cum a sosit la el, i-a dezvăluit în taină frământarea Senatului și l-a îndemnat să-și formuleze răspunsul cât mai împărătește, pentru ca să-și dovedească măreția puterii sale. Claudius a spus așadar că nu-l surprinde deloc faptul că Senatul nu vrea să recunoască nici un cănnuitor. Câtă vreme a tras atâtea ponoase de pe urma cruzimii celor care au fost ridicați mai înainte pe tron. Dar acum senatorii vor avea parte de vremuri mult mai blânde, căci el va fi împărat numai cu numele, dar în realitate va împărți puterea cu toți. Ei pot să aibă deplină încredere în vorbele sale, întrucât au avut în fața ochilor lor multele și feluritele lui fapte de până acum. După ce au auzit cu urechile lor răspunsul, solii au fost lăsați să plece. Apoi, Claudius s-a adresat oștirii, pe care a strâns-o laolaltă, obligându-și trupele să-l slujească prin depunerea unui jurământ de credință. A dăruit fiecărui străjer

524

din garda personală câte cinci mii de drahme, iar comandanților le-a împărțit cadouri proporțional mai mari, făgăduind și celeilalte părți a oștirii aceeași răsplată, oriunde s-ar afla acum.

3. Consulii au convocat în timpul nopții Senatul în templul lui Iupiter Biruitorul. Unii dintre senatori s-au ascuns în oraș, cu sufletul înfricoșat la auzul răspunsului dat de Claudius. Alții s-au dus la proprietățile lor de la țară, dornici să scape de ceea ce urma să se întâmple, deoarece își pierduseră nădejdea în libertate, socotind că era mult mai sigur să ducă un trai tihnit, într-o robie scutită de primejdii, decât să-și riște viața pentru prestigiul patriei. S-au întrunit așadar nu mai mult de o sută de senatori. În timp ce participanții la adunare dezbăteau ce măsuri trebuiau să adopte, din mijlocul oștenilor care îi susțineau s-au ridicat neașteptate strigăte, solicitând Senatului să aleagă drept împărat un comandant cu bogată experiență războinică. Conducerea încredințată multor bărbați contribuie la pieirea sigură a statului și ei sunt de părere că puterea nu poate fi atribuită cu folos tuturor, ci unui autocrat. Lor le revine sarcina de a alege pe cel ce merită să ocupe înalta funcție. Devenea astfel tot mai ingrată situația Senatului, fiindcă el își vedea periclitată râvnita libertate și se temea foarte mult de Claudius. Nu lipseau din rândurile sale cei ce aspirau la tron atât pentru gloria strămoșilor lor, cât și pentru înrudirea lor matrimonială. De pildă, Marcus Minucianus, care avea o obârșie nobilă și era căsătorit cu sora lui Gaius, lulia, dorea nespuse de mult să se urce pe tron, dar consulii aduceau tot felul de pretexte împotriva înscăunării sale. Pe Valerius Asiaticus căuta să-l abată de la un asemenea gând celălalt Minucianus, unul dintre cei ce atentaseră la viața lui Gaius. Nu încăpea nici o îndoială că ar fi avut loc un mare măcel dacă cei ce râvneau să se încoroneze s-ar fi luptat cu Claudius pentru obținerea puterii. Căci gladiatorii (mulțimea lor era mare), oștenii care asigurau straja de noapte a orașului și vâslașii se revărsau spre tabere. Așa că dintre претенdenții la tron, unii au renunțat pentru a cruța orașul, alții, temându-se pentru siguranța lor personală.

4. Dis-de-dimineață a venit la Senat Chaerea, însoțit de tovarășii lui, să țină o cuvântare în fața oștenilor. Dar când l-a văzut că a făcut un semn cu mâna, cerând să se facă tăcere, ca să-și înceapă discursul, mulțimea a început să vocifereze și n-a

525

lăsat pe nimeni să vorbească, fiindcă toți doreau să se supună unui singur conducător. Ei strigau sus și tare să li se dea un comandant, căci s-au săturat să aștepte zadarnic. Senatul nu știa cum trebuia să cârmuie; că și dacă va cârmui, deoarece oștenii nu vroiau să-i recunoască autoritatea, iar atentatorii lui Gaius nu catadicseau să accepte pretențiile militarilor. Așa stând lucrurile, Chaerea, cuprins de mânie, a promis că le va da împăratul pe care și-l dorește dacă va primi un semnal din partea lui Eutychus. Acest Eutychus era conducătorul de care al așa-zisei partide a Verzilor¹, cel mai credincios slujitor al lui Gaius, care îi dezonorase pe oșteni la construirea grajdurilor sale de cai, punându-i la muncă umiltoare. Această batjocură și multe altele, asemenea ei, le-a adresat-o oștenilor Chaerea, care i-a amenințat că le va aduce în dar capul lui Claudius. Le-a spus că era o faptă josnică să-și aleagă acum drept conducător un nătâng, după ce au avut unul smintit. Oștenii n-au ținut însă seama de vorbele sale, ci cu săbiile trase din teacă și ridicându-și stindardele, s-au avântat spre tabăra lui Claudius, să i se alăture și să-i jure credință. Astfel Senatul a rămas fără sprijinitorii lui, consulii trecând în rândul particularilor. Pretutindeni se instauraseră consternarea și amărăciunea, căci oamenii nu știau cum să se pună la adăpost de mânia lui Claudius, batjocorindu-se unii pe alții sau muștrându-se singuri pentru faptele lor. Atunci Sabinus, unul dintre asasinii lui Gaius, a pășit în mijlocul mulțimii și a zis că prefera să-și curme singur zilele decât să accepte urcarea pe tron a lui Claudius, văzând cum statul ajungea iarăși în sclavie. Apoi i-a reproșat lui Chaerea că ținea prea mult la viața lui, întrucât el, care a urzit cel dintâi conspirația împotriva lui Gaius, socotea că mai merita să rămână în viață câtă vreme nu a putut să deschidă țării sale calea spre libertate. Chaerea i-a răspuns că teama de moarte i-a rămas străină, dar vrea să cunoască mai înainte intenția lui Claudius.

5. În felul acesta decurgeau evenimentele. Venind de pretutindeni, toată lumea se îndrepta spre tabără, să se pună în slujba lui Claudius. Oștenii îi învinuiau mai ales pe unul dintre

¹ În Roma existau patru partide de susținători ai conducătorilor de care la cursele de circ, potrivit hainelor purtate de aceștia: *prasina* (Verzii), *russala* (Roșii), *alba* (Albii) și *veneta* (Albaștrii sau Azurii).

526

consuli, Quintus Pomponius, că îndemnase Senatul să respecte libertatea și s-au năpustit asupra lui cu săbiile scoase din teacă și l-ar fi ucis fără îndoială dacă nu i-ar fi împiedicat Claudius. Scăpându-l astfel de primejdie, Claudius l-a așezat pe consul lângă el. Dar senatorii care-l însoțiseră pe Quinlus nu s-au bucurat de aceeași considerație. Unii dintre ei s-au ales cu vânătași și au fost împiedicați să-l salute pe Claudius, Aponius fiind dus

de acolo grav rănit, iar toți ceilalți au fost în primejdie de moarte. Atunci regele Agrippa s-a dus la Claudius și l-a îndemnat să se poarte mai blând cu senatorii: dacă se abătea o nenorocire asupra Senatului, nu i-ar mai fi rămas cu cine să guverneze. Claudius s-a înduplecat și a convocat Senatul la palat, către care s-a îndreptat el însuși, dus prin oraș într-o lectică, escortat fiind de oșteni, fără ca aceștia să se abțină de la multe jigniri aduse poporului. În văzul lumii s-au plimbat asasinii lui Gaius. Chaerea și Sabinus, încălcând ordinul dat de Pollio, recent numit de Claudius comandantul gărzilor sale de corp, care le interzisese să mai apară în public. După ce a ajuns la palat, Claudius și-a chemat prietenii, cărora le-a cerut să-l judece pe Chaerea. Aceștia au avut cuvinte de laudă pentru fapta lui, dar l-au acuzat de trădare pe autorul ei și au fost de părere că merita pedeapsa cu moartea, spre a fi o temută pildă pentru nelegiuții de mai târziu. A fost dus așadar să fie executat, împreună cu Lupus, alături de mulți alți romani. Despre Chaerea se zice că și-a întâmpinat moartea cu mult curaj, încât nu numai că nu și-a schimbat culoarea feței, ci chiar l-a muștrat aspru pe Lupus pentru lacrimile pe care le-a vărsat. Când Lupus și-a lepădat veșmântul și s-a plâns de frig, Chaerea i-a zis că lupul nu este îndeobște friguros. Mulți oameni l-au urmat să asiste la execuția lui și, când a ajuns la eșafod, l-a întrebat pe oștean dacă a mai tăiat capul cuiva sau mânuia sabia pentru prima oară. Apoi a cerut să se aducă sabia cu care îl răpusesese el însuși pe Gaius. O singură lovitură norocoasă a pus capăt zilelor sale. Dar Lupus nu s-a despărțit așa lesne de viață și lovitura s-a repetat, deoarece nu și-a întins gâtul cum se cuvenea.

6. După câteva zile, la sărbătoarea în care poporul roman aducea ofrande părinților răposați, a fost cinstit și Chaerea prin turte sfințite, date pradă flăcărilor, oamenii rugându-l să nu fie

527

mânios și să le ierte ingratitudea. Claudius nu numai că l-a eliberat pe Sabinus, ci i-a și permis să-și reia vechea funcție. Dar fiindcă a socotit că era nedrept să-și încalce cuvântul dat conjuraților, acesta și-a curmat viața, împânțându-și în trup sabia până în plasele.

CAPITOLUL V

1. Claudius i-a înlăturat repede din trupele sale pe toți oștenii nedemni de încrederea lui și a dat apoi un edict prin care a recunoscut domnia atribuită de Gaius lui Agrippa, aducând regelui cuvinte de laudă. I-a întregit regatul cu tot ce avusese în stăpânirea lui bunicul său Herodes: Iudeea și Samaria. Claudius i-a restituit lui Agrippa aceste ținuturi pe temeiul gradului de rudenie. A mai adăugat de la el Abila, care-i aparținuse cândva lui Lysanias, precum și teritoriul din muntele Libanon. Amândoi au încheiat apoi un tratat de alianță în forul din mijlocul orașului Roma. Lui Antioh, căruia îi luase regatul de odinioară, i-a dat o parte din Cilicia și Commagene în întregime. Așijderea, Claudius l-a eliberat pe alabarhul Alexander Lysimachos, vechiul său prieten, care fusese administratorul mamei sale Antonia, având în vedere faptul că el fusese întemnițat de mâniosul Gaius. Fiul lui Alexander s-a căsătorit cu Berenice, fiica lui Agrippa. Mai târziu, Agrippa (după ce Marcus, fiul lui Alexander, murise, lăsându-o văduvă) a măritat-o pe Berenice cu propriul lui frate, Herodes, obținând pentru el de la Claudius regatul Chaicis.

2. În vremea aceea, a izbucnit o aprigă dispută între iudeii și grecii din orașul Alexandria. După moartea lui Gaius, neamul iudeilor, care fuseseră greu asupriți în timpul domniei sale și înduraseră multe nedreptăți din partea alexandrinilor, a prins curaj, punând mâna pe arme. Atunci Claudius l-a însărcinat printr-o scrisoare pe guvernatorul Egiptului să potolească această răscoală. La rugămintea regilor Agrippa și Herodes, a trimis în Alexandria și Siria un edict cu următorul conținut:

528

„TIBERIUS CLAUDIUS CAESAR GERMANICUS, MARELE PONTIFICE CU PUTERE TRIBUNICIANĂ, decide: Noi am constatat că iudeii aflați în Alexandria și denumiți alexandrini au fost trimiși acolo imediat după întemeierea orașului, în același timp cu alexandrinii indigeni, primind împreună cu ei dreptul de cetățenie din partea regilor, după cum reiese din rescriptele ca și din edictele acestora. După ce Alexandria a fost alipită la împărăția noastră, prin contribuția lui Augustus, iudeii și-au păstrat neștirbite privilegiile, iar ele au rămas neatinse de conducătorii care au fost trimiși în diferite epoci să cărmuiască aceste locuri, fără să se aducă modificări vreunui drept nici măcar când Aquila a fost guvernatorul Alexandriei. Atunci când a murit etnarhul iudeilor, Augustus nu s-a opus alegerii unui nou etnarh, vrând ca fiecare să rămână sub scutul lui, astfel încât iudeii să-și păstreze datinile și nimeni să nu le profaneze credința. Alexandrinii s-au ridicat împotriva iudeilor care locuiau împreună cu ei încă din timpul domniei lui Gaius Caesar, care, în nebulia mare și în sminteala lui, a asuprit poporul iudaic, fiindcă n-a vrut să se abată de la religia lui, recunoscându-l pe el ca zeu. Ca atare, nu vreau ca de dragul rățâcirii lui Gaius să suprim nici una dintre concesiunile făcute poporului iudeilor, ci mențin intacte drepturile de care a beneficiat el cândva, lăsându-l să trăiască după datinile lui strămoșești. Poruncesc ambelor tabere să se abțină de la orice silnicii, ca să nu mai izbucnească o răscoală după apariția edictului de față.”

3. Așa a fost întocmit edictul în favoarea iudeilor din Alexandria, trimis de împărat. Totodată el a adresat celorlalte țări ale lumii această scrisoare:

„TIBERIUS CLAUDIUS CAESAR AUGUSTUS GERMANICUS, MARELE PONTIFICE CU PUTERE TRIBUNICIANĂ, ALES CONSUL A DOUA OARĂ, decide următoarele: După ce bunii mei prieteni, regii

Agrippa și Herodes, m-au rugat stăruitor să atribui iudeilor care trăiesc în întreaga împărăție romană drepturile acordate alexandrinilor, le-am împlinit cererea bucuros, nu doar de dragul celor ce mi-au cerut această favoare, ci pentru că am crezut că meritau acest lucru cei pentru care au intervenit ei, datorită credinței și prieteniei lor față de romani, socotindu-i pe deplin îndreptății.

529

Mai ales că n-am lipsit nici un oraș și nici o cetate a grecilor de drepturile care i-au fost acordate de Divinul Augustus. Mi se pare drept ca iudeii din întreaga noastră împărăție să se slujească fără nici o piedică de obiceiurile lor strămoșești și îi îndemn să se mulțumească cu această favoare și să dea dovadă de cumpătate, nedispunând credințele altor popoare, și să-și păzească propriile legi. Vreau ca fruntașii orașelor, coloniilor și municipiilor, atât din Italia cât și în afara ei, precum și regii și căpeteniile să răspândească edictul prin solii lor și în termen de treizeci de zile să-l graveze pe tăblițe de aramă în asemenea locuri încât să poată fi citit cu ușurință."

CAPITOLUL VI

1. Prin aceste edicte trimise la Alexandria și în lumea întreagă, Claudius Caesar și-a arătat simpatia față de iudei. Curând după aceea, l-a lăsat să plece pe Agrippa, ca să aibă grijă de regatul său, revărsând asupra lui cele mai strălucitoare semne de cinstire, și a poruncit prin scrisori guvernatorilor și administratorilor din provincii să-l primească prietenește. Așa cum se cuvenea să facă un om pe care soarta îl răstătașe mai mult ca oricând, Agrippa s-a străduit să ajungă cât mai repede acasă. Cum a ajuns la Hierosolyma, el a adus o jertfă de mulțumire, tară să lase deoparte nici una din prescripțiile legilor. De aceea a pus să fie tunși mulți nazirei¹ și a atârnat în incinta templului, deasupra cămării tezaurului, lanțul de aur, la fel de greu ca și cel de fler, purtat de rege la mâna lui, pe care îl primise în dar de la Gaius. Mărturie a felului cum s-a schimbat în bine trista lui soartă, el îi amintea de faptul că mărirea omenească se poate surpa lesne, Dumnezeu obișnuind să-i înalțe pe cucernicii care s-au prăbușit. Sfințirea lanțului

¹ Vezi Cartea a IV-a. cap. IV, paragr. 4, n. 6 (ed. cit., voi. I, p. 193).

530

dovedește cu prisosință că, dintr-o pricină neînsemnată, Agrippa a fost scutit de tronul cu temnița și că, la scurtă vreme după aceea, eliberat din lanțuri, a ajuns la o putere mai mare ca înainte. De aici putem să tragem învățătura că oamenii sunt astfel făcuți încât se prăvălesc cu ușurință din culmea puterii, înălțându-se iarăși din prăpastia lor la cea mai înaltă demnitate.

2. După ce a împlinit toate riturile legate de cinstirea lui Dumnezeu, Agrippa l-a scos din funcția de Mare Preot pe Theophilus, fiul lui Ananus, și l-a numit în locul lui pe Simon, fiul lui Boethos, poreclit Cantheras. Acest Simon avea doi frați și pe părintele său Boethos, a cărui fiică a fost măritată cu regele Herodes, cum am spus mai înainte. Aidoma lui Simon și tatălui său, și cei doi frați au obținut pontificatul, la fel ca tustrei fiii lui Simon, feciorul lui Onias, în timpul cărmuirii macedonenilor, fapt pe care l-am pomenit în cărțile noastre anterioare.

3. După ce a orânduit astfel treburile legate de pontificat, regele și-a arătat recunoștința față de credința și devotamentul locuitorilor Hierosolymeii. Deoarece a socotit că nu se cuvenea să rămână mai prejos de dragostea și bunăvoința lor, el le-a scăzut dările cuvenite pentru fiecare casă în parte. Pe Silas, care fusese părtaș la multe dintre ponoasele îndurate de el, l-a pus comandantul tuturor trupelor sale. Ceva mai târziu, niște tineri din orașul Doris, care cutezau să înfrunte lucrurile sfinte, temeritatea fiind o trăsătură a firii lor, au introdus o statuie a lui Caesar în sinagoga iudeilor. Aceasta a stârnit mânia lui Agrippa, deoarece ei încălcaseră flagrant legile strămoșești. S-a dus fără întârziere la Publius Petronius (guvernatorul de atunci al Siriei) și a împintat o plângere împotriva locuitorilor din Doris. Și el a fost profund nemulțumit de fapta doriților (căci i s-a părut o ocară adusă legilor sfinte) și, plin de mânie, i-a muștrat cu asprime în următoarea scrisoare:

„PUBLIUS PETRONIUS, TRIMISUL LUI TIBERIUS CAESAR AUGUSTUS GERMANICUS, transmite magistraților din Doris : am aflat de nelegiuirea comisă de voi împotriva edictului dat de Claudius Caesar Augustus Germanicus privitor la libertatea iudeilor de a trăi după legile lor strămoșești, pe care nu numai că nu l-ați respectat, ci l-ați contrazis fățiș,

531

împiedicându-i pe iudei să se întrunească în sinagoga lor, unde ați adus o statuie a lui Caesar. Prin fapta voastră ați adus o jignire nu numai iudeilor, ci și împăratului, a cărui statuie își are locul în propriul lui templu, nu într-unui străin, mai ales în lăcașul unde se întrunesc credincioșii și, potrivit poruncii lui Caesar, fiecare este stăpân în casa lui (căci ar fi de prisos să menționez aici ordinele mele, după edictul lui Caesar, care permite iudeilor să-și folosească datinile proprii, el acordându-le după aceea dreptul de cetățenie, la fel ca și grecilor). Dau ordin, așadar, ca prin intermediul centurionului Vitellius Paterculus să fie aduși la mine, spre a fi trași la răspundere, cei ce au îndrăznit să încalce edictul lui Augustus, provocând dezaprobarea propriilor fruntași, care susțin că acestea nu au fost făcute din inițiativa lor, ci pentru a fi pe placul poporului. Pentru a nu fi suspectați de complicitate la nelegiuire, îi îndemn pe magistrații de seamă să-i predea pe vinovați centurionului și să nu provoace vreo tulburare sau larma care a fost de fapt scopul acestei diversiuni, astfel ca pe mine și pe dragul meu rege Agrippa

să ne scutiți de griji, pentru a nu oferi poporului iudeilor prilejul ca, invocând pretextul că se apără, să se adune și să se răzvrătească. Ca să înțelegeți mai bine care sunt intențiile lui Augustus în această privință, vă trimit alăturat o copie a edictului privitor la S' Uiația din Alexandria, pe care bunul meu prieten, regele Agrippa, mi l-a citit, chiar dacă este cunoscut de toți. atunci când dezbăteam împreună faptul că iudeii nu trebuiau să fie privați de drepturi, prin bunăvoința lui Caesar. Pentru viitor vă previn să evitați orice prilej de neliniști și tulburări și să-l lăsați pe fiecare să cinstească divinitatea după datinile proprii."

4. Așa s-a îngrijit Petronius să înlătore greșelile care fuseseră comise și să-i ferească de acum încolo pe iudei de asemenea necazuri. Regele Agrippa a luat însă pontificatul de la Simon Cantheras și l-a dăruit lui Ionathas, fiu! lui Ananus, socotindu-l mai potrivit pentru înalta funcție. Acesta a refuzat-o prin următoarea cuvântare: „Mă bucur, o, rege, că ai binevoit să mă onorezi, acordându-mi din proprie inițiativă o măgulitoare demnitate care nu mi se cuvine prin voința lui Dumnezeu. Sunt mulțumit că am îmbrăcat odinioară veșmintele sacre. Le-am primit atunci cu o sfințenie mai mare decât cea cu care aș fi în

532

tare să le primesc acum. Dacă vrei să acorzi această cinste unuia mai demn decât mine, lasă-mă să-ți dau un sfat. Am un frate care atât față de Dumnezeu cât și față de tine, o, rege, s-a nurtat fără cusur. Pe el ți-l recomand, fiindcă este demn de această funcție." Aceste vorbe au fost pe placul regelui, care a urmat sfatul lui Ionathas, dăruindu-i fratelui său Matthias rangul de Mare Preot. După câțeva vreme, Marsus l-a înlocuit pe Petronius în funcția de guvernator al Siriei.

CAPITOLUL VII

1. Deoarece îi rămăsese fidel regelui în toate penele sale și nu șovăise să fie părtaș la fiecare primejdie prin care trecuse, ci luase asupra lui multe dintre muncile cele mai grele, Silas, comandantul trupelor regale, socotea că i se va da cinstirea pe care o merita statornica lui prietenie. Ca atare, vroia să fie în toate privințele egal cu regele și de fiecare dată dădea frâu liber vorbelor sale. Devenise nesuferit în convorbirile intime, căci se fălea peste măsură și rememora adeseori trista soartă a regelui, spre a dovedi cât de devotat îi fusese în vremurile grele, neobosind niciodată să pomenească ostenele pe care le îndurase de dragul lui. Întrucât nu știa să păstreze măsura, Agrippa i-a interpretat purtarea ca pe un reproș, iar nestrunita libertate a omului n-a mai fost pe placul regelui: devine plictisitoare reamintirea unor neplăcute fapte din vremuri lipsite de glorie și numai un nebulos își poate închipui că trebuie să vorbească la nesfârșit despre binefacerile pe care le-a adus cuiva odinioară. În cele din urmă, Silas l-a întărit pe rege atât de mult încât, dând ascultare mai degrabă mâinii decât înțelepciunii, nu numai că i-a luat funcția de comandant lui Silas, ci l-a pus și în lanțuri, trimițându-l în patria lui. O dată cu trecerea timpului, mânia lui Agrippa s-a domolit și, când a putut să cântărească fără prejudecăți faptele omului, a trebuit să recunoască marile servicii pe care i le adusese. Atunci când și-a sărbătorit ziua de naștere, prilej pentru supușii din regatul său

533

să petreacă în ospete, Agrippa a dat poruncă să fie rechemat Silas, spre a lua loc la masa lui. Acesta (animat de spiritul său liber) a socotit că venise momentul să-și dezvăluie îndreptățită lui supărare, pe care? n-a ascuns-o față de cei ce fuseseră trimiși la el, spunându-le următoarele: „Oare regele mi-a făcut onoarea de a mă chema ca să mi-o ia imediat? Chiar și semnele de bunăvoință pe care mi le-a arătat mai înainte n-au durat multă vreme, ci mi-au fost retrase cu brutalitate. Crede cumva că-mi va răpi astfel libertatea de a vorbi? Conștient că nu am nici o vină, cu atât mai mult voi vesti acum sus și tare nenorocirile din care i-am scăpat, precum și eforturile pe care le-am făcut pentru salvarea și apărarea demnității sale. Mai ales că pentru asemenea servicii am fost răsplătit cu cătușele și beznă temniței. Eu nu voi uita niciodată toate acestea. Chiar și după ce sufletul îmi va părăsi trupul, glorioasele fapte vor rămâne gravate în amintirea mea!" Dându-și seama că sminteala lui era fără leac, Agrippa l-a lăsat pe Silas să zacă în temniță.

2. Apoi regele a pus să se reclădească pe cheltuiala statului zidurile Hierosolymeii aparținând Orașului Nou¹, pe care le-a făcut pe de o parte mai late și pe de altă parte mai înalte ca înainte. Construcția lor ar fi devenit atât de puternică încât ar fi putut să reziste oricărui atac dușman dacă Marsus, guvernatorul Siriei, nu i-ar fi scris lui Claudius despre efortul întreprins de rege. Deoarece n-a avut deloc încredere în înnoirea aceasta, Claudius i-a poruncit lui Agrippa să sisteze imediat construcția zidului și acesta a socotit că era mai înțelept să-i dea ascultare.

3. Regele avea o fire generoasă și bunăvoință de a aduce daruri bogate poporului său, dorind ca prin cheltuieli mari să-și sporească faima. îi plăcea mult să ofere cadouri și era bucuros să trăiască în așa fel încât să atragă laudele tuturor, deosebindu-se prin obiceiurile sale de Herodes, care domnise înainte lui. Acesta avea o fire neiertătoare și înclinată spre răzbunare și ura lui era lipsită de măsură, recunoscând singur că simțea o mai mare atracție față de greci decât față de iudei. A cheltuit o sumedenie de bani ca să gătească cetățile străine, pe unele cu băi și teatre, pe altele cu temple și porticuri, fără să onoreze însă vreun oraș al iudeilor măcar cu o podoabă sau cu

¹ Cartierul periferic Bezetha din zona nordică, mai expusă atacurilor, care urma să fie aparat de cel de-al treilea zid al Ierusalimului.

534

un dar mai acătării. În schimb, Agrippa avea o fire blândă și căuta să aducă binefaceri fiecăruia în parte, fără deosebire. Se purta omenește cu toți străinii, care nu puteau să se plângă de dărnicia lui, dar își arăta

generozitatea față de sprușii săi, având mai mare grijă de ei. De aceea, locuia cu plăcere și asiduitate în Hierosolyma, respectând cu strictețe riturile strămoșești. De o desăvârșită puritate a moravurilor, nu lăsa să treacă o zi fără să aducă jertfa îndătinată.

4. Un locuitor oarecare din Hierosolyma (cu numele de Simon), care trecea drept un bun cunoscător al legilor, a profitat de o călătorie a lui Agrippa la Caesarea și a cutezat să adune mulțimea, spre a-l învinui pe rege că era lipsit de evlavie, nemeritând să pătrundă în templul accesibil doar celor de obârșie iudaică. Comandantul orașului i-a trimis regelui o scrisoare, transmițându-i vorbele pe care le-a adresat mulțimii Simon. Regele l-a chemat pe acesta, l-a poftit să ia loc lângă el (căci se afla atunci într-un teatru) și l-a întrebat cu glas blând: „Te rog să-mi spui dacă aici se petrece ceva potrivit legilor?” Simon nu a știut ce răspuns să-i dea și i-a cerut să-l ierte. Mai repede decât s-ar fi așteptat oricine, Agrippa s-a împăcat cu el, fiindcă era de părere că regilor li se potrivește mai degrabă clemența decât vehemența, datorită bărbaților de vază fiind să prefere mâniei indulgența. Așadar Agrippa l-a lăsat pe Simon să plece acasă, încărcat cu daruri bogate.

5. După ce înălțase deja numeroase clădiri, Agrippa a fost deosebit de darnic cu locuitorii din Beryut. Le-a construit un teatru care le întrecea pe celelalte prin strălucire și frumusețe, așijderea un amfiteatru magnific, precum și băi și porticuri, fără să-și cruțe banii pentru splendida lor împodobire. Inaugurarea acestor edificii s-a desfășurat cu mare poezie. Astfel, în teatru au avut loc spectacole, tot soiul de concursuri muzicale și felurite distracții care sunt mult gustate de public. În amfiteatru, Agrippa și-a dovedit darnicia prin marele număr de gladiatori și, dornic să-și delecteze spectatorii cu lupte de masă, a pus să se încaiere două cohorte alcătuite fiecare din câte șapte sute de oameni. La această bătălie au luat parte nelegiuiții care erau condamnați la moarte, ispășindu-și pedeapsa printr-o luptă menită să fie o desfătare a păcii. Toți și-au găsit în felul acesta moartea.

535

CAPITOLUL VIII

1. După ce festivitățile din Beryut au luat sfârșit, Agrippa s-a dus în orașul Tiberias din Galileea. El se bucura de marea admirație a regilor învecinați. Au venit să-l viziteze Antioh¹, regele din Commagene. Sampsigeram din Emessa, Cotys, care domnea în Armenia Mică², și Polemon, prințul din regatul Pontului, precum și propriul său frate Herodes, regele din Chalcis. El i-a primit pe toți aceștia cu ospitalitate și curtenie, dovedindu-și deosebita lui înțelepciune, prin care confirma prețuirea arătată de regii veniți să-l viziteze. În timp ce oaspeții se aflau la dânsul, s-a ivit și Marsus, guvernatorul Siriei. Pentru a-și vădi cuvenitul respect față de romani, regele a venit să-l întâmpine la șapte stadii distanță de oraș. Atunci a început vrajba dintre Marsus și Agrippa. Căci el i-a luat în carul său și pe ceilalți regi. Dar Marsus n-a privit cu ochi buni înțelegerea și prietenia dintre ei, socotind că reuniunea atâtor principii puternici nu slujea interesele romanilor. A trimis degrabă pe câțiva dintre prietenii lui la fiecare rege în parte și a poruncit ca ei să se întoarcă numaidecât în țările lor. Acest lucru l-a mâhnit adânc pe Agrippa și de atunci încolo relațiile lor s-au înrăutățit, în vremea aceea a luat pontificatul de la Matthias și i-a încredințat funcția de Mare Preot lui Elionaeus, fiul lui Cantheras.

2. După ce a trecut și al treilea an de când domnea peste ludeea întreagă, Agrippa s-a dus la Caesarea, care mai înainte s-a numit Turnul lui Straton. Acolo a dat spectacole în cinstea lui Caesar, știind că sărbătorile erau închinată sănătății împăratului. La aceste festivități lua parte în număr mare iudeii, care se bucurau de prețuirea semenilor lor, întreaga provincie dându-și întâlnire acolo. În a doua zi de sărbătoare, Agrippa a venit îmbrăcat într-un veșmânt meșteșugit în întregime din argint, intrând în teatru dis-de-dimineată. La

¹ Antioh IV Epiphanes, reinstalat pe tron de Caligula (38-72 e.n.).

² Armenia Mică, denumirea dată de romani teritoriilor armene situate la vest de Eufrat și alipite de către Pompeius Commagenei (63 î.e.n.). Armenia Mică a fost atașată ulterior Oalatiei și Pontului.

atingerea razelor de soare, argintul a căpătat o strălucire orbitoare, înfricoșându-i pe spectatori, care trebuiau să-și ferească privirile din calea lui. Lingușitorii regelui, care nu-i aveau cu-adevăratele binele, l-au strigat din toate părțile și l-au numit zeu, spunându-i: „îndură-te de noi! Te-am privit până acum ca pe un om, dar de-acum încolo te vom socoti o făptură situată mai presus de muritori!” Regele nu le-a adus nici o mustrare și nu le-a respins lingușirea care jignea divinitatea. Dar de îndată ce și-a înălțat privirile, a văzut deasupra capului o buhă așezată pe o frânghie și a înțeles că ea era vestitoarea nenorocirilor, cea care îi prezisese odinioară marele său noroc³, o grea suferință pătrunzându-i în adâncul inimii. Pântecul i-a fost cuprins de niște dureri care au devenit cumplite de la declanșarea bolii. Și-a întors capul spre prietenii lui și le-a zis: „Iată că zeul vostru se vede silit să părăsească viața și soarta dă la iveală plăsmuirile voastre de adineauri, iar cel numit de voi nemuritor cade acum pradă morții. Dar trebuie să îndur soarta ce mi-a fost hărăzită, așa cum a vrut Dumnezeu. N-am dus un trai jalnic, ci am atins strălucirea pe care o cunosc doar oamenii foarte norocoși!” În timp ce rostea aceste vorbe, chinurile sale au crescut peste măsură. A fost așadar adus repede la palat și în întregul oraș s-a răspândit zvonul că regele era în pragul morții. Oamenii din popor, împreună cu nevestele și copiii lor, s-au întins de îndată pe pățuri aspre din păr de capră ciliciană, după obiceiul străbunilor, rugându-se lui Dumnezeu pentru însănătoșirea regelui, și întregul oraș era plin de gemete și de bocete. Din încăperea de sus a palatului, unde zăcea bolnav, regele își vedea supușii care stăteau întinși pe pământ și nu se putea stăpâni să verse el însuși lacrimi. Cinci zile a îndurat el groaznicul chin din măruntaiele sale, până s-a stins din viață la vârsta de cincizeci și patru de ani,

domnind timp de șapte ani. Patru ani a cărmuit sub Caesar Gaius; trei ani, numai tetrarhia lui Philippus, iar în al patrulea an, și pe cea a lui Herodes. Ultimii trei ani a domnit sub oblăduirea lui Claudius Caesar și a stăpânit, în afara ținuturilor menționate mai înainte, Iudeea, Samaria și Caesarea. Încasa venituri mari de pe urma regatului său, adică vreo douăsprezece milioane de drahme. Trebuia să

Vezi Cartea a XVIII-a, cap VI, paragr. 7.

536

537

facă totuși multe împrumuturi. Deoarece avea o fire foarte generoasă, veniturile nu-i acopereau cheltuielile, căci nu era în stare să facă economii.

3. Mai înainte ca poporul să primească vestea morții sale, Herodes, domnitorul din Chalcis, și comandantul Helcias, prietenul regelui, au căzut de acord și l-au trimis pe credinciosul lor slujitor Ariston, care l-a ucis pe Silas (acesta le era vrăjmaș), ca și cum regele le-ar fi dat o asemenea poruncă.

CAPITOLUL IX

1. Așa s-a stins din viață regele Agrippa. A lăsat în urma lui pe fiul său Agrippa, în vârstă de șaptesprezece ani, precum și trei fiice, dintre care Berenice s-a măritat la șaisprezece ani cu unchiul ei, Herodes. Celelalte două, Mariamne și Drusilla, erau fetișcane: Mariamne avea zece ani și Drusilla șase ani. Cu toate acestea, ele fuseseră logodite de către părintele lor: Mariamne cu Iulius Archelaus, fiul lui Helcias, și Drusilla cu Epiphanes, fiul lui Antioh, regele din Commagene. După ce au primit vestea morții lui Agrippa, locuitorii din Caesarea și Sebastos au dat uitării binefacerile aduse de rege, purtându-se mai rău decât niște dușmani. L-au împrășcat pe răposat cu vorbe de ocară și oștenii aflați întâmplător acolo (care erau în număr mare) s-au dus la palatul lui Agrippa și au răpit statuile fiicelor sale, ducându-le la niște lupanare, unde le-au urcat pe acoperiș și le-au batjocorit cu o nerușinare greu de descris. În locurile publice ei au luat parte la mari festine cu oaspeți numeroși, având cununi pe creștet și pletele unse cu pomezi, și între timp îi aduceau libații lui Charon¹, bucuroși că regele își dăduse duhul. Localnicii s-au arătat nerecunoscători nu numai față de Agrippa, care fusese atât de darnic cu ei, ci și față de

¹ Luntrașul care ducea sufletele morților dincolo de Acheron. în Intern.

bunicul lui, Herodes, cel ce construise orașele lor, le-a înzestrat cu porturi și le-a înălțat temple strălucitoare pe cheltuiala lui.

2. Fiul defunctului Agrippa se afla atunci la Roma, unde Claudius Caesar se ocupa de educația lui. Când a aflat că a murit Agrippa și că locuitorii din Sebaste și Caesarea și-au bătut joc de el, Caesar a fost profund afectat de vestea tristă și supărat din cale-afară de ingratitudea oamenilor din partea locului. A avut de gând să-l trimită numaidecât pe tânărul Agrippa, să fie urmașul la tron al părintelui său, vrând să împlinească promisiunea pecetluită prin jurământ, făcută acestuia. Dar libertii și prietenii care aveau o mare influență asupra lui l-au făcut să-și schimbe hotărârea, spunându-i că era primejdios să dai pe mâinile unui băiat aflat încă la vârsta adolescenței un regat atât de întins, căci n-ar fi fost în stare să se descurce, întrucât grijile cărmuirii ar fi fost o grea povară chiar și pentru un om matur. Caesar a socotit că ei vorbiseră cu înțelepciune. L-a trimis așadar pe Cuspius Fadius² să guverneze Iudeea și întregul regat, acordând cuvenita cinstită defunctului, pentru ca Marsus, vrăjmașul lui Agrippa, să nu domnească în locul lui. Fadius a primit mai întâi sarcina să pedepsească ocările aduse răposatului rege de către locuitorii din Caesarea și Sebastos, precum și batjocurile îndurate de fiicele sale. Apoi a primit ordinul să expedieze în Pont trupele alcătuite din caesarieni și sebesteni, împreună cu cinci cohorte, pentru serviciul militar, urmând ca în locul lor să aducă tot atâția oșteni aleși din efectivele legiunilor romane staționate în Siria. Aceștia n-au îndeplinit însă ordinul împăratului. Ei au trimis o solie și l-au înduplecat pe Claudius să-i lase să rămână în Iudeea. Aici au urzit ei în vremurile care au urmat marile nenorociri care s-au abătut asupra Iudeii, aruncând semințele războiului izbucnit sub guvernarea lui Florus³. De aceea, Vespasianus, după ce a învins Iudeea, așa cum voi arăta ceva mai încolo, i-a îndepărtat pe aceștia din provincia lor.

² Primul procurator roman al provinciei (44-46 e.n.). ³ Gessius Florus. ultimul procurator roman al Iudeii (64-66 e.n.). despre care va fi vorba în ultimul capitol al Cărții a XX-a.

538

539

n

X

6.

7.

CONȚINUTUL CĂRȚII A XX-A:

Cum Claudius Caesar l-a trimis pe Fadius în Iudeea, să guverneze țara după moartea lui Agrippa.

Cearta dintre locuitorii din Philadelphia și Iudeii din Peraea, izbucnită din pricina hotarelor târgului Mia, și cum Fadius, indignat de faptul că ultimii au ucis mulți philadelphieni, a pus mâna pe trei dintre fruntașii Iudeilor din Peraea și i-a condamnat. Cum a fost capturat Tholomaeus, căpetenia unei bande

de hoți care îi prăda pe arabi, și predat lui Fadus, fiind executat de acesta. Cum Fadus și Cassius Longinus, guvernatorul Siriei, s-au dus la Hierosolyma și au poruncit iudeilor de vază să aducă în fortăreața Antonia talarul și stola pontificală, pentru ca ele să rămână în stăpânirea romanilor, cum au fost mai înainte.

Iudeii adresează lui Fadus și Longinus rugămintea să li se dea voie să trimită la Caesar Claudius o solie privitoare la hotărârea de mai sus.

Cum Fadus l-a aprobat cererea în schimbul unor ostatici.

Cum Claudius Caesar, la intervenția tânărului Agrippa, a satisfăcut rugămintea iudeilor și i-a scris despre asta lui Fadus.

543

8. Cum Helena, regina din Adiabene, fiii ei Monobazus și Izates, împreună cu întreaga lor familie, au îmbrățișat religia iudaică.

9. Cum Tiberius Alexander, venit ca procurator în Iudeea, i-a pedepsit pe fiii lui Iudas Galileanul, care au ațâțat poporul.

10. Cum țara a fost lovită de foamete.

11. Cumanus, procurator trimis de Caesar, sosește în Iudeea.

12. Cum tânărul Agrippa, după moartea lui Herodes, regele din Chalcis, primește regatul acestuia, cu încuviințarea lui Caesar Claudius.

13. Cum în timpul guvernării lui Cumanus, mulți iudei au fost căsăpiți în preajma templului.

14. Discordia dintre samariteni și iudei și felul cum au fost răpuși mulți samariteni.

15. Cum Ummidius Quadratus, guvernatorul Siriei, la primirea acestei știri, a venit în Iudeea și i-a trimis la Roma pe fruntașii iudeilor și ai samariteni lor, împreună cu procuratorul Cumanus și cu tribunul Celer, să fie trași la răspundere de Caesar Claudius. Cum i-a pedepsit atunci el însuși pe unii iudei.

16. Cum Claudius, dând ascultare împetricinaților, i-a absolvit de vină pe iudei, la stăruința regelui lor Agrippa, pe Cumanus l-a trimis în surghiun, iar pe tribunul Celer și pe fruntașii samariteni i-a condamnat la moarte.

17. Cum după moartea lui Claudius i-a urmat la tron Nero.

18. Cum Felix, numit procurator al Iudeii, găsind țara bântuită de tâlhari, i-a stârpit pe aceștia și a reinstaurat pacea în regiune iar pe Eleazar, căpetenia bandiților, l-a trimis încătușat la Roma.

19. Cum Felix, la ivirea impostorului egiptean care îi ațâța pe iudei, amăgindu-i pe mulți dintre ei, a pornit împotriva lor și a făcut numeroase victime.

20. Cum a potolit procuratorul Felix cearta izbucnită între fruntașii iudei și sirieni din Caesarea.

21. Cum în vremea când Porcius Festus a fost procurator al ținutului, Iudeea a fost tulburată de sicari. Cum au înălțat iudeii porticul exterior al templului.

22. Cum Festus, nemulțumit de această situație, i-a trimis pe fruntașii iudeilor la Roma, pentru ca Nero să le judece faptele.

23. Cum după moartea lui Festus în Iudeea, Albinus i-a devenit succesor.

24. Cum în timpul procuraturii lui Albinus, sicarii au încetat să tulbure țara.

25. Cum Florus, urmașul lui Albinus, a pricinuit iudeilor atâtea rele, încât i-a silit să pună mâna pe arme.

Cartea aceasta cuprinde douăzeci și doi de ani.

un interval de

544

545

r

CAPITOLUL I

i. După ce regele Agrippa s-a stins, așa cum am arătat în cartea precedentă, Claudius Caesar l-a trimis în locul lui Marsus pe Cassius Longinus, spre a cinsti memoria defunctului suveran: pe când mai era în viață, acesta îi

rugase deseori prin scrisorile saie să nu-l mai lase pe Marsus să fie guvernatorul Siriei. La sosirea lui în Iudeea, i-a găsit pe iudeii care locuiau în Peraea luptându-se pe față cu philadelphienii, pentru hotarele târgului denumit Mia, plin de bărbați viteji. Peraeenii, fără știrea căpeteniilor lor, puseseră mâna pe arme și uciseseră mulți dintre locuitorii orașului Philadelphia. Când a aflat de isprava lor, Fadus s-a mâniat cumplit, datorită faptului că nu au lăsat judecarea pricinii în seama lui, câtă vreme se socoteau nedreptățiți de philadelphieni, ci au recurs la forța armelor. Capturând trei dintre fruntașii peraeenilor, care stârniseră răzmerița, a dat ordin ca ei să fie puși în lanțuri. Apoi a poruncit ca unul dintre ei (care se numea Annibas) să fie ucis, iar pe Amaram și pe Eleazar i-a surghiunit deopotrivă. După scurtă vreme, când Tholomaeus, căpetenia bandei care adusese pagube mari idumeenilor și arabilor, a fost adus încătușat în fața lui. I-a executat și pe el. Prin grija și râvna lui Fadus, întreaga Iudee a fost repede curățată de tâlhari. În vederea îndeplinirii ordinului dat de împărat, Fadus i-a chemat apoi pe preoții și pe sus-pușii Hierosolymeii și le-a cerut ca talarul și stola pontificală, care erau purtate numai de Marele Preot, să fie readuse în fortăreața Antonia, ca să fie sub stăpânirea romanilor, cum fusese odinioară. Cei convocați n-au îndrăznit să i se împotrivescă, dar i-au rugat pe Fadus și pe Longinus (care venise la Hierosolyma însoțit de trupe numeroase, fiindcă se temea că mulțimea iudeilor se va răscula împotriva lui Fadus la aflarea cererii sale) ca mai întâi să le dea voie să-și trimită

546

solii la Caesar, cerând acestuia să le lase sacrele veșminte sub propria oblăduire; ei urmau să aibă așadar puțină răbdare, până când Claudius va da răspuns cererii lor. Amândofau spus că erau de acord ca iudeii să trimită solia la împărat dacă ei le vor da în schimb, drept ostatici, copiii lor. Iudeii s-au supus bucuroși și le-au dat copiii, apoi solii lor au pornit numaidecât la drum. Când aceștia au ajuns la Roma, tânărul Agrippa, fiul regelui defunct (aflat atunci la curtea lui Claudius Caesar, cum am zis mai înainte), de îndată ce a cunoscut motivul sosirii lor, l-a rugat pe Caesar să nu se împotrivescă dorinței iudeilor privitoare la veșmintele sacre, transmitând lui Fadus deplina încuviințare a doleanței lor.

2. Atunci Claudius i-a chemat la el pe soli și le-a spus că era gata să le aprobe cererea, recomandându-le să-i aducă mulțumiri lui Agrippa (căci acesta intervenise în favoarea lor) și, în afara răspunsului pe care l-au primit, le-a dat și următoarea scrisoare:

„CLAUDIUS CAESAR GERMANICUS, A CINCEA OARĂ TRIBUN, A PATRA OARĂ CONSUL, A ZECEA OARĂ IMPERATOR, PĂRINTELE PATRIEI, către magistrații, Sfatul și locuitorii din Hierosolyma, precum și întregul poporal iudeilor: Fiindcă scumpul meu Agrippa, copilul crescut de mine, educat în spiritul deplinei cucernicii, a venit cu solii trimiși de voi și aceștia mi-au adus mulțumiri din partea nației voastre pentru grija pe care i-o port, rugându-mă stăruitor să las în posesia voastră sacrul veșmânt și turbanul pontifical, eu procedez acum la fel ca nobilul bărbat, mult îndrăgitul Vitellius. Mă supun voinței voastre, mai întâi pentru că mă sfătuiește propria mea evlavie să vreau ca toți supușii să cinstească divinitatea după datina lor strămoșească; mai apoi, pentru că doresc să fiu pe placul regelui Herodes și al tânărului Aristobul, întrucât am în vedere devotamentul pe care îl au față de mine, precum și dăruirea față de voi, făcând asta de dragul unor oameni nobili ce m-au îndatorat prin prietenia lor. Am scris despre asta și procuratorului Cuspius Fadus. Aducătorii acestei scrisori se numesc: Cornelius, fiul lui Ceron, Tryphon, fiul lui Theudion, Dorotheus, fiul lui Nathanael, și Ioannes, fiul lui Ioannes. Dată la douăzeci și opt iunie, în timpul consulatului lui Rufus și al lui Pompeius Silvanus.”

547

3. După aceea, Herodes, fratele defunctului Agrippa, care domnea atunci la Chalcis, l-a rugat pe Claudius să-i dea dreptul de a supraveghea sfânta vistirie a templului și puterea de a-i numi pe Marii Preoți. Caesar i-a acordat aceste privilegii; ele au fost păstrate în întregime de toți urmașii lui, până la sfârșitul războiului iudeilor împotriva romanilor. Ca atare, Herodes l-a înălțat pe Marele Preot numit Cantheras și locul lui în înalta funcție a fost luat de Josephus, fiul lui Camus.

CAPITOLUL II

1. În vremea aceea, Helena, regina din Adiabene', și fiul ei Izates și-au dus viața după legile iudeilor, din următorul motiv. Monobazus, regele adiabenilor, poreclit Bazaeus, s-a îndrăgostit de propria lui soră, Helena, și s-a căsătorit cu ea, lăsând-o după aceea gravidă. Odată, pe când dormea alături de dânsa, cu brațul pe burta femeii, i s-a părut că aude în vis un glas care i-a cerut să-și retragă mâna, să nu dăuneze fătului din pântecul mamei, fiindcă pronia divină îl va aduce pe lume, hărăzindu-i o soartă norocoasă. Însăpământat de glasul acesta, s-a trezit brusc din somn, povestind soției pățania lui și, când pruncul s-a născut, i-a dat numele de Izates. Mai avea de la Helena un fiu mai mare, Monobazus, precum și alți copii cu celelalte soții. Totuși, el își revărsa pe față asupra lui întreaga iubire, de parcă i-ar fi fost unica odraslă. Firește, frații vitregi

nu puteau să-I sufere pe băiat și, într-un răgaz scurt, pizma lor s-a preschimbat în ură deschisă, fiindcă toți deplângeau faptul că era favoritul tatălui. Deși cunoștea ura acestora, regele a trecut-o cu vederea, deoarece a socotit că răutatea nu izvora din inima lor, ci din dorința de a se bucura în mod egal de dragostea

¹ Regiune din nordul Mesopotamiei care denumea întregul teritoriu al fostei Asirii și și-a format un regat propriu în primele secole ale e.n. 548

părintească. L-a înzestrat pe tânăr cu daruri bogate (căci se temea că ura fraților lui putea să-i pricinuiască un rău) și l-a trimis la Abennerig, regele din Charax Spasini, căruia i-a încredințat mântuirea copilului i;ău. Abennerig l-a primit bucuros pe tânărul musafir și l-a înconjurat cu atâta ospitalitate încât i-a dat-o de soție pe fiica lui (care se numea Symacho), oferind ca zestre o provincie cu venituri mari.

2. Când Monobazus a îmbătrânit, simțind că nu mai avea mult de trăit, a dorit ca, înainte de a-și da obștescul sfârșit, să-și mai vadă încă o dată feciorul. L-a chemat așadar la dânsul și, primindu-l cu toată dragostea, i-a dăruit ținutul numit Carra. În această regiune crește din belșug amom¹; acolo se găsesc rămășițele arcei cu ajutorul căreia a scăpat de potop Noe și ele pot fi văzute până în zilele noastre de oricine este dornic să le vadă cu ochii lui. Iată, așadar, ținutul în care a hălăduit Izates până la moartea părintelui său. În ziua când Monobazus s-a stins din viață, Helena i-a convocat pe **mai-marii** și satrapii regatului, precum și pe comandanții trupelor. De îndată ce au sosit cu toții, le-a grăit așa: „Nu vă ascund faptul că soțul meu l-a ales pe Izates drept moștenitor la tron, socotindu-l demn să cărmuiască. Totuși, aștept să aflu părerea voastră. Fericit este cel ce primește domnia nu de la unul singur, ci prin voința majorității.” Ea a cuvântat astfel ca să afle care era părerea celor pe care îi convocase. La auzul vorbelor sale, aceștia s-au prosternat mai întâi în fața reginei, precum cerea datina ținutului; apoi au zis că datoria lor era să aducă la îndeplinire ultima dorință a regelui, ei fiind bucuroși să dea ascultare lui Izates, pus mai presus de toți frații lui pe bună dreptate de propriul părinte și de supușii săi. După aceea au susținut că vroiau în primul rând să-iucidă pe frații și pe rudele regelui, pentru ca Izates să domnească în deplină siguranță. Prin înlăturarea rivalilor, el scăpa de orice teamă pe care putea să i-o inspire ura și invidia acestora. Helena le-a mulțumit pentru bunăvoința lor față de ea și de Izates, dar i-a rugat totodată să amâne planul lor de ucidere a fraților până ce va veni Izates să-și dea încuviințarea. Întrucât cei ce plănuiseră omorul colectiv nu și-au impus opinia, ei au sfătuit-o ca, pentru a-și asigura propria

¹ Amom: plantă mirositoare orientală din care se extrage un balsam.

549

persoană, să-i pună între timp în lanțuri pe frații lui Izates, până la sosirea acestuia. Au îndemnat-o apoi ca, în lipsa ei, să lase domnia în seama cuiva în care avea totală încredere. Helena s-a lăsat convinsă de ei și l-a făcut rege pe fiul ei cel mai mare, Monobazus, i-a pus diadema pe frunte, i-a dat inelul cu sigiliu al tatălui său, precum și așa-numita Sampsera³. I-a poruncit să cărmuiască regatul până la sosirea fratelui său. Izates a venit repede, aflând că-i murise tatăl, și Monobazus a renunțat de bunăvoie la tron în favoarea lui.

3. În răspasul petrecut de Izates la Charax Spasini, un negustor iudeu, numit Ananias, care putea să intre în palat, le-a învățat pe femeile de acolo să-l cinstească pe Dumnezeu după obiceiul strămoșesc al iudeilor. Prin intermediul femeilor de la curte, Izates a intrat în legătură cu negustorul iudeu, fiind el însuși atras spre religia lui. Când a fost chemat de părintele său la Adiabene, Ananias l-a însoțit, dând curs numeroaselor lui rugăminți. Între timp, chiar și Helena fusese inițiată de alt iudeu, trșcând la credința acestuia. De îndată ce Izates a venit la Adiabene, să preia domnia, văzându-și frații și rudele puse în lanțuri, nu s-a arătat deloc mulțumit. I s-a părut pe de o parte nedrept să-iucidă sau să-i țină întemnițați; pe de altă parte, a socotit că era primejdios să-i lase liberi, ca să-și amintească de ocara pe care o înduraseră, așa că pe unii i-a trimis împreună cu copiii lor la Roma, să fie ostatici la Claudius Caesar, iar pe alții i-a surghiunit din același motiv la Artabanos, regele părților.

4. Cum a aflat că mama lui îndrăgea mult obiceiurile iudeilor, Izates s-a grăbit să se deprindă cu ele cât mai bine și, socotind că n-ar fi fost un iudeu adevărat dacă nu s-ar fi tăiat împrejur, era pregătit să înfăptuiască acest rit. După ce vestea a ajuns la urechile sale, mama lui s-a străduit să-l împiedice, gândindu-se că fiul ei își atrăgea astfel o mare primejdie. De vreme ce era rege, i-ar fi nemulțumit profund pe supușii lui dacă aceștia ar fi auzit că el a îmbrățișat niște datini străine și detestate de ai săi, care n-ar fi acceptat să fie conduși de un adevărat iudeu. Acestea i le-a spus regina și a căutat în fel și chip să-i schimbe gândul. Izates i-a comunicat obiecțiile lui Ananias. El a sprijinit părerile Helenei și l-a amenințat că, dacă

³ Sampsa se numește la arabi soarele. Sampsera era probabil scutul de formă solară pe care îl purtau suveranii orientali ca semn al puterii lor. ^{nu} i se supune, va pleca numaidecât de la curtea lui. Ananias i-a spus că se temea să nu-și pună în mare primejdie viața în cazul când convertirea lui va fi cunoscută, deoarece va fi socotit autorul ei, fiind cel care l-a învățat pe rege să întrepreindă rușinoasa faptă. I-a spus apoi că poate să cinstească dumnezeirea și fără să se taie împrejur, dacă s-a hotărât să urmeze datinile iudeilor; acest lucru era mai important decât circumcizia propriu-zisă. A adăugat că Dumnezeu îi va ierta faptul că s-a abținut s-o facă, nevoia fiind cea care l-a împiedicat, și teama inspirată de supușii lui. Regele s-a lăsat așadar convins de vorbele sale. Ceva mai târziu (întrucât n-a renunțat definitiv la planul lui), un alt iudeu plecat din Galileea, cu numele de Eleazar, care trecea drept un desăvârșit cunoscător al obiceiurilor străbune, l-a îmboldit iarăși să treacă la îndeplinirea intenției sale. După ce

a fost primit de Izates și 1-a salutat, Eleazar 1-a surprins citind legea lui Moise și i-a zis: „Nici nu știi, o, rege, cât de mult greșești și față de lege, și față de Dumnezeu însuși! Nu este suficient să citești legea, ci trebuie să pui în practică învățăturile ei. Câtă vreme o să mai stai netăiat împrejur? Dacă n-ai citit încă legea privitoare la circumcizie, fă-o barem acum, ca să vezi cât de departe ești de evlavie adevărată! Când regele a auzit vorbele sale, s-a hotărât să nu mai zăbovească deloc: s-a dus așadar într-o altă încăpere și a poruncit medicului său să-i aplice prescripția legii iudaice. Apoi și-a chemat mama și pe învățătorul său Ananias și le-a spus că a făcut așa cum a vrut el. Amândoi s-au înspăimântat, căci aveau serioase temeri că, de îndată ce poporul va afla fapta aceasta, tronul regelui va fi în primejdie, fiindcă supușii nu vor îngădui să fie conduși de un bărbat care a îmbrățișat obiceiuri străine, ei înșiși urmând să fie trași la răspundere pentru vina lor. Dumnezeu a avut însă grijă ca temerile lor să se dovedească neîntemeiate. Căci în pofida nenumăratelor primejdii care îl pândeau pe Izates, Domnul 1-a salvat, împreună cu copiii lui, atunci când ei erau în cumpănă, și le-a arătat calea spre mântuire, astfel încât cei ce și-au înălțat privirile spre Dumnezeu să-și poată primi cu siguranță răsplata cucerniciei lor. Dar despre asta vom vorbi mai târziu.

5. Când a văzut că în regat domnea pacea, că fiul ei era fericit și, datorită proniei divine, se bucura și în afară de

550

prețuirea tuturor, regina-mamă Heiena a dorit să plece în pelerinaj la Hierosolyma, spre a se închina în templul lui Dumnezeu, vestit în întreaga lume, aducându-i jertfe de mulțumire pentru binefacerile lui. J-a cerut voie fiului ei să pornească la drum. Acesta a încuviințat bucuros cererea mamei sale, a făcut mari pregătiri pentru călătorie, înzestrând-o cu bani mulți și, când a plecat spre Hierosolyma, fiul ei a însoțit-o multă vreme. Sosirea ei a fost cât se poate de oportună pentru locuitorii din Hierosolyma. În vremea aceea, orașul lor era bântuit de foamete, lipsa hranei aducând pieirea multor concetățeni. Regina Helena i-a trimis pe unii din suita ei la Alexandria, să cumpere o mare cantitate de grâu, iar pe alții în Cipru, să aducă corăbii încărcate cu smochine uscate. Când aceștia s-au întors, procurând repede proviziile, ea le-a împărțit celor hămesiți. Pentru această binefacere, întregul nostru popor i-a păstrat o frumoasă amintire. De îndată ce a primit vestea foametei, și fiul ei Izates a trimis foarte mulți bani căpeteniilor din Hierosolyma, care i-au împărțit celor nevoiași, ajutându-i pe mulți să nu moară de foame. Dar despre binefacerile pe care le-a adus familia regală orașului nostru, precum și despre foloasele pe care le-a tras aceasta de pe urma lor, voi mai vorbi și mai târziu⁴.

CAPITOLUL III

i. între timp, Artabanos, regele părților, a ajuns la convingerea că satrapii săi au pus la cale un complot împotriva lui, și fiindcă a socotit că nu mai era în siguranță dacă mai rămânea pe loc, a hotărât să se ducă la Izates; acolo spera să-și pună viața la adăpost și cu ajutorul lui să-și recapete tronul,

⁴ Nu știm unde și-a respectat Flavius Iosephus această promisiune sau dacă ca n-a rămas decât un deziderat. La marea foamete care a fost în zilele lui Claudius se referă și *Faptele apostolilor*, XI, 28.

dacă va fi cu puțință. A pornit, așadar, la drum, însoțit de rudele și servitorii lui, o mie la număr, și s-a întâlnit întâmplător cu Izates, pe care îl cunoștea bine, rămânându-i însă cu desăvârșire străin lui Izates. Când a ajuns aproape de dânsul, Artabanos a îngenuncheat mai întâi în fața lui, după obiceiul țării, apoi i-a zis: „Nu disprețui pe slujitorul tău, o, rege, nici nu respinge rugămintea mea! Căci soarta mi s-a schimbat în rău și din rege am ajuns un om de rând, având mare nevoie de ajutorul tău. Vezi cât de nestatornic este norocul, căci năpasta pânđește pe oricine, și prin faptul că ai grijă de mine, te salvezi pe tine: dacă nu mă răzbuni pe mine, mulți vor deveni și mai cutezători față de alți regi!” Oaspetele a rostit aceste cuvinte cu lacrimi în ochi și cu capul plecat. De îndată ce i-a aflat manele și 1-a văzut pe Artabanos prosternat, Izates a sărit de pe calul său și a zis: „Nu-ți pierde cumpătul, rege, și nu te lăsa doborât de necazul prin care treci, ca și cum ar fi fără leac! Supărarea ta se va schimba repede în bucurie și vei găsi în mine un prieten și un aliat mai bun decât te-ai fi așteptat. Căci ori îți dau înapoi tronul părților, ori ți—I cedez pe al meu!”

2. Rostind aceste vorbe, 1-a ajutat pe Artabanos să se urce pe cal, iar el 1-a urmat pe jos, ca să-și arate astfel respectul convenit unui rege mai mare. Când a văzut fapta asta, Artabanos nu s-a împăcat cu ea și s-a jurat pe norocul lui de acum și pe cinstea pe care i-o arăta Izates că, dacă el nu încăleca și nu călărea în fața lui, va descăleca numaidecât. Gazda s-a supus și 1-a condus pe Artabanos până la palatul regal, unde 1-a primit cu toată onoarea convenită și i-a oferit locul de frunte în întruniri și ospete, fără să țină seama de situația lui prezentă, ci potrivit cu demnitatea lui de altădată, chibzuind în sinea lui că toți oamenii sunt supuși în egală măsură schimbărilor sorții. El a trimis și o scrisoare prin care a căutat să-i convingă pe părți să-l reprimească pe Artabanos, jurându-se pe mâna dreaptă că toate evenimentele anterioare vor fi date uitării, și s-a oferit să fie intermediar. Părții nu s-au codit să accepte reînțoarcearea regelui lor, dar au susținut că nu mai dispuneau de soarta tronului, deoarece puterea era deținută de altcineva (cel care preluase puterea se numea Cinnamus), iar ei se temeau să nu izbucnească o răsccoală. Când a aflat hotărârea părților.

552

553

II I

Cinnamus¹ i-a scris lui Artabanos însuși (căci era fiul lui adoptiv și avea o fire nobilă și dreaptă) și 1-a rugat să

aibă deplină încredere în cuvântul lui și să se întoarcă, spre a-și recăpăta tronul. Artabanos s-a bizuit pe promisiunea lui și s-a întors în țară. Cinnamus i-a ieșit în întâmpinare, l-a salutat și l-a numit rege și, scoțându-și diadema de pe frunte, i-a pus-o pe creștet.

3. Astfel a izbutit Artabanos, cu ajutorul lui Izates, să-și recapete tronul de pe care fusese alungat mai înainte de căpeteniile sale. El n-a dat uitării meritele gazdei sale, ci l-a răsplătit pe Izates cu cele mai înalte cinstiri: a avut voie să poarte tiara dreaptă și să doarmă în pat de aur, onoare și distincție de care se bucurau numai regii părților. l-a dăruit și un ținut întins și fertil, răpit de la regele Armeniei. Regiunea se numea Nisibis; acolo au întemeiat odinioară macedonenii orașul Antiohia, care se mai chema Mygdonia². Prin asemenea distincții l-a onorat regele părților pe Izates.

4. Curând a survenit moartea lui Artabanos, care și-a lăsat regatul fiului său Vardanes. Acesta a venit la Izates, spre a-l convinge să pornească împreună războiul împotriva, rom an ii or și să încheie alianță cu el, trimițându-i trupe auxiliare. Dar nu a reușit să-l înduplece pe Izates, care cunoștea bine puterea romanilor, norocoși în războaie, nevrând să întreprindă ceva ce era peste puterile lui. În schimb, el și-a trimis cei cinci fii aflați la vârsta copilăriei să ne învețe limba și să-și însușească temeinic datinile țării noastre, lăsând-o pe mama lui să se roage în templu, cum am spus mai înainte. Izates tergiversa pregătirile de luptă și între timp îi povestea mereu lui Vardanes despre puterea și faptele de vitejie ale romanilor, ca să-i inspire teamă, strunind belicosul lui avânt. A stârnit indignarea pariului, cîire i-a declarat numaidecât război lui Izates. Expediția plănuită de el n-a avut însă loc, căci Dumnezeu i-a spulberat toate

¹ Pretendent la tronul naționar (37 e.n.), după înlăturarea lui Iridate III, încoronat rege la Ctesiphon (36 e.n.) cu sprijinul romanilor. Dinast din Media Atropatene, legat de dinastia Arsacizilor doar prin mamă. Artabanos III a devenit suveranul părților (12-38 e.n.). Despre înscăunarea lui a vorbit Flavius Iosephus în Cartea a XVIII-a, cap. II, paragr.4 Cinnamus a fost îndepărtat cu contribuția principelui din Adiabene. Izates II. convertit la mozaism,

² Antiohia Epimygdonia își trăgea numele de la Mygdonius. fluviu care străbătea provincia Mygdonia din Mesopotamia. fiind capitala ei.

speranțele. Când au aflat că Vardanes avea intenția să pornească războiul împotriva romanilor, părții i-au făcut de petrecanie³ și au încredințat tronul fratelui său Cotardes⁴. A căzut curând și el victimă unui complot și l-a avut drept succesori pe fratele lui, Vologeses⁵. El și-a împărțit întregul regat celor doi frați zămisliți de același tată: lui Pacorus, care era mai mare, i-a dat Media, și lui Tiridates, care era mai mic ca el, Armenia.

CAPITOLUL IV

1. Când fratele regelui, Monobazus, și rudele sale au văzut că Izates, prin credința lui în Dumnezeu și prin puritatea moravurilor sale, devenise cel mai fericit om din lumea întreagă, s-au hotărât să renunțe la obiceiurile strămoșești și să adopte datinile iudeilor. Așa au și făcut în cele din urmă. Dar au fost descoperiți de magnații care au fost profund nemulțumiți de purtarea lor, dar și-au ascuns mânia, așteptând prilejul potrivit, când vor putea să le dea pedeapsa cuvenită. Au scris, așadar, o scrisoare regelui arabilor Abias și i-au promis o mare sumă de bani dacă va întreprinde o expediție împotriva regelui lor. Au promis că la primul atac își vor părăsi suveranul, deoarece vroiau să-l pedepsească pentru faptul că și-a urât propria credință, și se arătau gata să-și pecetluiescă învoiala prin jurământ, rugându-l să nu zăbovească mult. Arabul s-a conformat și a venit cu trupe numeroase împotriva lui Izates.

³ Vardanes, succesorul lui Artabanos III (38-47 e.n.), a fost izgonit după preluarea tronului de fratele său Gotarzes II, pe care a reușit să-l alunge, recunoscându-l apoi ca vasal. Conflictul dintre frații rivali reizbucnește în anul 44. A murit asasinat în timpul unei vânători.

⁴ Regele part Gotarzes II a domnit între anii 38-39 și 44-51 e.n. Urmașul lui direct a fost Vonones II (51 e.n.), omis de Flavius Iosephus.

⁵ Vologeses I, fiul lui Vonones II, rege al părților (51-78 e.n.), i-a întronat în Media Atropatene pe fratele său Pacorus și în Armenia Mare pe un alt frate, Tiridates I (52-60; 62-88).

554

555

fără să întârzie deloc. Atunci când bătălia urma să înceapă, înainte să se ajungă la lupta corp la corp, la semnalul convenit, Izates a fost părăsit de toți oștenii lui, ca și cum aceștia ar fi fost cuprinși de panică; întorcând spatele dușmanului, ei s-au împrăștiat. Izates nu s-a lăsat descumpănit de isprava lor, ci, dându-și seama că fusese trădat de magnați, s-a retras în tabăra lui. Când a cercetat motivul dezertării și a ieșit la iveală învoiala cu Arabul, el i-a executat pe principalii autori ai nelegiuirii și a doua zi, în lupta dusă împotriva dușmanilor, a făcut prăpăd în rândurile lor, silindu-i pe toți să fugă. A pornit pe urmele regelui lor și l-a împresurat în fortăreața numită Arsamus, pe care a cucerit-o după un aprig asediu. Încărcat cu întreaga pradă găsită acolo (care era bogată), s-a întors cu ea în Adiabene, fără să-l prindă viu pe Abias; când a fost încolțit din toate părțile, acesta și-a luat singur viața, înainte să cadă în mâinile lui Izates. 2. După ce prima lor uneltire eșuase, Dumnezeu dându-i pe vinovați în mâinile regelui lor, magnații din Adiabene tot nu s-au potolit, ci i-au scris de astă dată lui Vologeses (regele părților), pe care l-au rugat să-lucidă pe Izates și să le aducă drept domnitor un principe din neamul părților. Susțineau că regele lor de acum l-a devenit odios fiindcă vroia să înlăture obiceiurile strămoșești, dorind să aducă în locul lor credințe străine. Când a aflat despre ce era vorba, pariul a fost ispitit să-i declare război lui Izates și, întrucât nu putea să invoce nici un motiv temeinic, i-a cerut să renunțe la cinstirile acordate de părintele lui, în caz contrar îl provoacă la luptă. Auzind una ca asta, Izates s-a speriat foarte tare: socotea că era rușinos să renunțe la darurile primite, deoarece asta ar fi fost o dovadă de lașitate. Fiind sigur că partul nu s-ar fi potolit după renunțarea lui la aceste cinstiri, s-a hotărât ca în primejdia care îi amenința viața să ceară ocrotirea Domnului. Încrăzător în atotputernicul sprijin divin, el și-a adăpostit copiii și soțiile sale într-o fortăreață greu de cucerit, strângând în fortărețe rezervele de cereale, și a dat pradă focului fânul și nutrețurile. După ce și-a luat

aceste măsuri de prevedere, a ieșit în întâmpinarea dușmanului său. Regele părților a venit cu numeroasele lui trupe de pedestrași și călăreți mai repede decât era de așteptat (căci străbătuse în marș un drum lung), instalându-și tabăra lângă fluviul care slujea drept hotar între Adiabene și Media.

556

Nu departe de el a tăbărât și Izates cu oastea lui, numărând vreo șase mii de călăreți. La Izates a venit un sol al lui Vologeses, care i-a înfățișat trupele părților, cu întreaga lor mulțime, greu de numărat, de la fluviul Eufurat până la munții bactrienilor, înșirând și regii supuși părților. Apoi l-a amenințat că va fi aspru pedepsit, deoarece nu dăduse ascultare stăpânului său, și că .nici măcar Dumnezeu la care se închină nu-l va scăpa din mâinile regelui. Ca replică la palavrele solului, Izates a zis că avea știre despre faptul că forțele părților erau mult mai mari decât ale lui, adăugând că știa și mai bine că Dumnezeu era mult mai puternic decât toți oamenii laolaltă. Lăsând să plece solul cu acest răspuns, și-a înălțat rugile sale spre Domnul, s-a trântit la pământ, și-a presărat cenușă pe creștet, a postit împreună cu soțiile și copiii lui și l-a implorat pe Dumnezeu astfel: „Doamne, atotputernic suveran, dacă nu m-am bizuit zadarnic pe bunătatea ta și te cinstesc pe bună dreptate ca pe singurul stăpân al tuturor și deopotrivă ocrotitorul meu, adu-mi sprijinul tău și nimicește-mi dușmanii, nu ca să-mi faci o favoare, ci pentru că au cutezat să se ridice împotriva puterii tale, nesfîindu-se să-și ascute limba lor făloasă!" Așa s-a rugat lui Dumnezeu Izates, cu lacrimi în ochi și cu gemete triste. Domnul l-a ascultat și în aceeași noapte Vologeses a primit o scrisoare care îl anunța că, încurajați de absența lui, dahii și. sacii au năvălit cu trupe nenumărate în Parția, devastând și prădând totul. Așadar, regele a făcut cale-ntoarsă, fără să-și ducă treaba la capăt. Providența divină l-a scăpat astfel pe Izates de o cumplită amenințare.

3. Nu a trecut multă vreme și a murit Izates, la vârsta de cincizeci și cinci de ani, în al douăzeci și cincilea an al domniei sale. A avut douăzeci și patru de fii și douăzeci și patru de fiice, dar l-a lăsat ca urmaș la tron pe fratele său Monobazus, drept recunoștință pentru că i-a păstrat domnia, cât timp a lipsit din țară, după moartea tatălui său. Când a primit vestea morții fiului ei, Helena a rămas adânc îndurerată, cum era firesc la o mamă care pierduse un fiu atât de evlavios. S-a simțit consolată de îndată ce a aflat că domnia a revenit fiului ei mai mare, la care s-a grăbit să ajungă. Reîntoarsă la Adiabene, n-a mai trăit mult după dispariția lui Izates, ci și-a dat duhul, răpusă de bătrânețe și durere. Osemintele ei și ale fratelui lui au fost trimise la

557

Hierosolyma de Monobazus, care a poruncit ca ele să fie depuse în cele trei piramide pe care mama lui le construisese la trei stadii distanță de orașul hierosolymitanilor. Vom povesti mai târziu ce a făcut Monobazus în restul vieții lui.

CAPITOLUL V

1. Pe când Fodus mai era procuratorul Iudeii, un șarlatan cu numele de Theudas' a convins o uriașă mulțime de oameni să-l însoțească împreună cu avuțiile lor până la fluviul Iordan. El s-a dat drept profet și pretindea că prin magicul său cuvânt era în stare să despartă apele Iordanului, înlesnind trecerea însoțitorilor lui pe celălalt mal. Prin asemenea cuvântări a reușit să amăgească mulți oameni. Dar Fodus nu s-a împăcat cu cei ce au fost atrași de nebunia lui, ci a trimis împotriva acestora un escadron de cavalerie, care i-a atacat pe¹ neașteptate și mulți dintre ei au fost uciși, la fel de mulți ai! fost capturați. Theudas însuși a căzut prizonier, fiind scurtat de cap, care i-a fost dus la Hierosolyma. Iată așadar întâmplările prin care au trecut iudeii în timpul cât le-a fost procurator Fodus.

2. După Fodus a urmat Tiberius Alexander², fiul lui Alexander, fostul alabarh al Alexandriei, care-i întrecuse pe toți locuitorii orașului prin noblețea și averea lui, depășindu-l cu mult în cucernicie pe fiul său; acesta n-a rămas fidel credinței propriilor străbuni. Sub guvernarea lui, Iudeea a fost bântuită de marea foamete în timpul căreia regina Helena a cheltuit bani mulți, cumpărând din Egipt grâu, spre a-l împărți nevoiașilor,

¹ Influența fariseu Gămăliei, ridicându-se în sinedriu, menționează rolul nefast jucat de Theudas. care a avut vreo patru sute de susținători, și de Iudas Galileianul. care a atras după el mult popor, târându-l spre pieire (vezi *Faptele apostolilor*; V. 36-37).

² Tiberius Iulius Alexander: al doilea procurator al Iudeii (46?-48 e.n.).

558

așa cum am spus mai sus. Apoi au fost executați fiii lui Iudas Galileianul, cel care, așa cum am arătat într-una din cărțile anterioare³, în timpul recensământului făcut de Quirinius, ațâțase poporul împotriva lui, Alexander dând poruncă să fie ținuiți pe cruce Iacob și Simon. Iar Herodes, regele din Chalcis, l-a scos atunci din funcția de Mare Preot pe Iosephus, fiul lui Cemedes, și drept urmaș l-a numit pe Ananias, fiul lui Nebedaeus. Tiberius Alexander a fost înlocuit în scurtă vreme de Cumanus⁴. în aceeași vreme a survenit și moartea lui Herodes, fratele lui Agrippa cel Mare. El a murit în al optulea an al domniei lui Claudius și a lăsat în urma lui trei fii: pe Aristobul, născut de prima lui soție, Mariamne, precum și pe Berenicianos și Hyrcanos, pe care i-a avut de la Berenice, fiica fratelui său. Regatul său a fost dăruit de Caesar Claudius tânărului Agrippa⁵.

3. În timp ce Cumanus era guvernatorul Iudeii, a avut loc răscoala locuitorilor din orașul Hierosolyma, în cursul căreia au pierit mulți iudei. Vreau să arăt mai întâi pricina care a dus la izbucnirea ei. Cu prilejul așa-numitei sărbători a Paștilor, atunci când la noi se mănâncă îndeobște numai pâine nedospită, s-au strâns de pretutindeni o mulțime de oameni la această ceremonie; ca atare, Cumanus s-a temut să nu aibă loc tulburări, poruncind unei cohorte bine înarmate să ocupe porticul templului, spre a potoli orice fel de răzmeriță izbucnită din senin. Așa

obișnuiau să facă la celebrarea sărbătorilor și procuratorii de mai înainte ai Iudeii. În a patra zi a festivităților, un oștean roman a cutezat să-și descopere în fața mulțimii părțile rușinoase. Cei care au văzut una ca asta au fost cuprinși de indignare și mânie, strigând că ocara nu-i avea în vedere numai pe ei, ci era o gravă jignire adusă lui Dumnezeu. Cei mai înverșunați adresau injurii lui Cumanus și susțineau că el ordonase oșteanului să comită această nelegiuire. Aflând despre acest incident, s-a simțit insultat de batjocurile care i s-au adus, dar i-a rugat pe iudei să-și reprime pofta lor de revanșă, ca să nu stârnească o răscoală în timpul unei sărbători. Întrucât n-a reușit să-i convingă (căci ei își

¹ Cartea a XVIII-a, cap. I. paragr. 1 și 6.

⁴ Ventidius Cumanus: al treilea procurator al Iudeii (48-52?).

⁵ Agrippa II a domnit între anii 49-101 e.n.

559

întețeau ocările), Cumanus a dat ordin ca oștirea înzestrată cu tot armamentul de luptă să se adune în Antonia (fortăreața care, așa cum am spus mai înainte, era în imediata vecinătate a templului). Cum a dat cu ochii de mulțimea oștenilor, poporul a intrat în panică și a luat-o la fugă. Deoarece ieșirile erau înguste și fugarii se credeau urmăriți de dușmani, îmbulzeala a fost atât de mare încât mulți au murit striviți sub presiunea celorlalți. Numărul celor care și-au pierdut viața în vâlmășagul acela s-a ridicat la douăzeci de mii". Astfel sărbătoarea s-a transformat într-un prilej de dolii și, dând uitării rugăciunile și jertfele, toți le-au înlocuit cu bocete, iată ce mare nenorocire a adus asupra iudeilor nerușinarea unui singur oștean.

4. Nici nu s-a ostit bine această suferință, că a și apărut o altă năpastă. Unii ațâțatori la revoltă, aflați pe drumul public, la o sută de stadii distanță de oraș, au tăbărât ca niște tâlhari asupra lui Stephanus, sclavul lui Caesar, furându-i tot ce au găsit la el. Când a primit această veste, Cumanus și-a trimis de îndată oștenii și i-a dat ordinul să jefuiască satele învecinate, aducându-i pe frunțașii lor înlănțuiți, spre a fi trași la răspundere. În timpul jafului, un oștean oarecare a dat de Legile lui Moise, păstrate într-un sat. și, în văzul tuturor, a rupt sulul, aducându-i multe ocări și injurii. Auzind de această întâmplare, iudeii s-au strâns grămadă și s-au dus la Caesarea (căci acolo hălăduia Cumanus) și l-au implorat ca nu de dragul lor, ci în numele lui Dumnezeu, să dea satisfacție legilor sale, care au fost înjosite. Ei preferau să-și piardă viața decât să tolereze ca legile strămoșești să fie expuse atâtor batjocuri. Temându-se că mulțimea se va răzvrăti din nou, la sfatul prietenilor săi, Cumanus l-a adus pe oșteanul car** insultase legea și i-a tăiat capul cu securea, înăbușind în fașă răscoala gata să izbucnească.

¹ Flavius Josephus a micșorat cifra de 30.000 de victime din *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*. Cartea a II-a. cap. II. paragr. I, care în unele manuscrise este de 10.000. fiind mai aproape de realitate.

560

CAPITOLUL VI

1. După aceea a izbucnit un conflict între iudei și samariteni, din următoarea pricină. În zilele de sărbătoare, galileenii obișnuiau să se îndrepte spre Hierosolyma, trecând prin ținutul Samariei. Așadar, în timp ce aceștia străbăteau drumul ales, au fost atacați de niște locuitori ai satului Ginaea (situat la hotarul dintre Samaria și Câmpia Mare¹), mulți dintre ei fiind uciși. Când au aflat de nelegiuirea aceasta, căpeteniile galileenilor s-au dus la Cumanus și l-au rugat să-i răzbune, pedepsindu-i pe autorii omorului. Dar Cumanus s-a lăsat ademenit de banii samaritenilor și nu le-a dat nici o atenție iudeilor. Indignați de acest lucru, galileenii au chemat mulțimea iudeilor să se înarmeze, spre a-și apăra libertatea. Ei ziceau că robia, și așa greu de îndurat, devenea cu totul insuportabilă atunci când era agravată de nedreptăți. Magistratii s-au străduit să-i potolească, stăvilind răscoala, și le-au promis că îl vor convinge pe Cumanus să-i pedepsească pe vinovați. Răzvrățiții nu i-au ascultat, ci au pus mâna pe arme și, cu ajutorul lui Dinaeus, fiul lui Eleazar (un tâlhar care sălășluia de mulți ani în munți), au prădat și au dat foc satelor samaritene. Cum a primit vestea despre aceste isprăvi, Cumanus a pornit cu corpul de cavalerie din Sebaste, cu patru cohorte de pedestrași, ba chiar și cu samariteni înarmați, împotriva iudeilor. A pornit în urmărirea lor și a ucis mulți dintre ei, luând și mai mulți prizonieri. Când au văzut ce mare necaz se abătuse asupra poporului lor, locuitorii din Hierosolyma care se distingeau prin obârșie și onoare, îmbrăcați în straie aspre din păr de capră și cu cenușă pe cap, i-au implorat în fel și chip pe toți răzvrățiții să se astâmpere. Aducându-le în fața ochilor patria distrusă, templul mistuit de flăcări și târârea în sclavie nu numai a lor, ci și a soțiilor și copiilor fiecăruia, ei i-au îndemnat să-și schimbe hotărârea, să arunce armele din mână și să-și găsească în sfârșit liniștea prin întoarcerea la casele lor. Prin astfel de cuvinte, căpeteniile au reușit să-și înduplece concetățenii. Aceștia s-au

¹ Jezreel sau Esdraelon. Ginaea era situată la granița nordică a Samariei.

561

împrăștiat, pe când tâlharii s-au retras iarăși în ascunzătorii lor întărite. În vremea aceea, întreaga Iudee era devastată de bande de hoți.

2. Frunțașii samaritenilor s-au dus la Ummidiu; Quadratus, guvernatorul Siriei, aflat întâmplător la Tyr, să-i învinuiască pe iudei că le jefuiau și incendiau satele. Ei ziceau că nu se plângeau atât de nedreptatea care li se făcea, cât mai ales de disprețul față de romani, la judecata cărora ar fi trebuit să recurgă iudeii, chiar dacă verdictul le era defavorabil, în loc să facă incursiuni războinice, ca și cum n-ar fi fost supuși acum puterii romane. De aceea au venit la dânsul, să le facă dreptate. Astfel și-au formulat acuzațiile lor samaritenii. Iudeii susțineau însă că vinovați de răscoală și de ostilități erau samaritenii și în primul rând Cumanus, care se lăsase

corupt de darurile lor, ca să treacă sub tăcere uciderea galileenilor. Ascultând plângerile ambelor tabere, el a amânat dezbaterile procesului și a zis că va pronunța verdictul după ce va veni în Iudeea, ca să cunoască mai bine adevărul la fața locului. Părțile rivale s-au despărțit **fără** să primească deocamdată răspunsul. Curând a sosit Quadratus în Samaria; dând ascultare tuturor, a fost de părere că samaritenii purtau vina tulburărilor. De îndată ce a prins de veste că iudeii puneau la cale noi răzvrățiri, i-a ținut pe cruce pe cei capturați de Cumanus. De acolo a plecat în târgul numit Lydda, care rivaliza prin mărime cu un oraș, și aici, instalat pe o tribună, a cercetat iar pricina samaritenilor. De la un samaritean a aflat că un fruntaș al iudeilor, numit Dortus, împreună cu câțiva răzvrățitori, patru la număr, au căutat să ridice poporul împotriva romanilor. Quadratus i-a condamnat la moarte pe toți acești instigatori. Dar pe Marele Preot Ananias și pe pretorul Ananus i-a pus în lanțuri, trimițându-i la Roma, să dea socoteală în fața lui Claudius Caesar pentru faptele lor. A poruncit apoi ca fruntașii samaritenilor și ai iudeilor, împreună cu procuratorul Cumanus și cu Celer (care era tribun), să plece în Italia, la împărat, spre a supune judecății acestuia disputele lor. Stăpânit de teama că iudeii pun la cale o nouă răscoală, s-a dus el însuși la Hierosolyma, unde a găsit poporul cinstindu-l pe Dumnezeu la strămoșeasca lui sărbătoare. Convins că nu vor mai avea loc noi tulburări, Quadratus a părăsit solemnă ceremonie, întorcându-se la Antiohia.

3. Lui Cumanus și fruntașilor samariteni, trimiși la Roma, li s-a stabilit ziua în care disputele lor vor fi judecate de împărat. Libertii și prietenii lui Caesar s-au străduit mult să intervină în favoarea lui Cumanus și a samaritenilor și desigur că iudeii ar fi pierdut procesul. Dar tânărul Agrippa, aflat atunci la Roma, dându-și seama că fruntașii iudeilor erau într-o mare încurcătură, a rugat-o stăruitor pe Agrippina, soția împăratului, să-și convingă soțul ca, la rostirea sentinței, să dea cuvenita pedeapsă adevăraților provocatori ai tulburărilor. Prevenit astfel și înduplecat de rugămințile sale, după ce a dat ascultare ambelor părți și s-a convins că principalii provocatori ai relelor erau samaritenii, Claudius i-a condamnat la moarte pe aceștia, i-a surghiunit pe Cumanus și a poruncit ca tribunul Celer să fie trimis înapoi la Hierosolyma, urmând să fie târât prin întregul oraș și scurtat de cap.

CAPITOLUL VII

1. Claudius i-a trimis apoi pe Felix¹, fratele lui Pallas, să guverneze Iudeea. În al doisprezecelea an al domniei sale, i-a dat lui Agrippa tetrarhia lui Phillipos și Batanaea, la care a adăugat Trachonitis și Abila (fosta tetrarhie a lui Lysanias), luându-i însă Chalcis, unde domnise timp de patru ani. Primind bogatele daruri ale lui Caesar, Agrippa a măritat-o pe sora lui Drusilla cu Azizus, regele din Emesa, care a acceptat tăierea împrejur. Căci Epiphanes, fiul regelui Antioh, renunțase să se însoare cu ea, fiindcă nu a vrut să îmbrățișeze credința iudaică, în pofida promisiunii pe care o făcuse cândva tatălui fetei. Apoi Agrippa a dat-o de soție pe Mariamne lui Archelaus, fiul lui Helcias, cu care fusese logodită de tatăl ei, Agrippa. Din această căsătorie a rezultat o fiică numită Berenice.

¹ Antonius Felix. al patrulea procurator al Iudeii (52-60 e.n). libertul Antoniei, mama lui Claudius. la fel ca influentul Marcus Antonius Pallas.

563

2. La scurtă vreme după aceea s-a destrămat căsnicia Drusillei cu Azizus, din următorul motiv. De îndată ce a văzut-o pe Drusilla (care întrecea toate femeile prin frumusețea ei), Felix, procuratorul de atunci al Iudeii, s-a îndrăgostit de ea. Trimițându-l ca mijlocitor pe bunul său prieten iudeu, numit Simon, care era originar din Cipru și se dădea drept mag, i-a cerut să-și părăsească bărbatul și să se căsătorească cu el; i-a făgăduit că o va face fericită dacă nu-l va disprețui. Dornică să scape de invidia surorii sale Berenice (căci frumusețea ei îi adusese¹ multe ponoase din partea acesteia), Drusilla a comis o nelegiuire și a încălcat datinile strămoșești, lăsându-se convinsă să se căsătorească cu Felix. I-a dăruit acestuia un fiu, numit Agrippa, care a pierit împreună cu mama lui în urma erupției vulcanului Vezuviu din timpul domniei lui Titus, cum voi povesti mai târziu.

3. După moartea lui Herodes, care îi fusese în același timp soț și unchi, Berenice a fost multă vreme văduvă. Fiindcă se răspândise zvonul că întreținea legături nepermise cu fratele ei, i-a îndemnat pe Polemon (regele Ciliciei) să se taie împrejur, spre a se căsători cu ea; i s-a părut cea mai sigură cale de a combate minciunile și calomniile care umblau pe socoteala ei. Polemon a consimțit, mai ales datorită faptului că era foarte bogată. Dar căsnicia lor n-a durat multă vreme; Berenice i-a părăsit pe Polemon, zice-se, din pricina necumpătării sale. După desfacerea căsătoriei,

Polemon s-a dezbărat repede de credințele iudaice. În aceeași vreme și Mariamne, care se despărțise între timp de Archelaus, s-a căsătorit cu Demetrios, care se distingea printre iudeii din Alexandria atât prin origine, cât și prin averile sale; îndeplinea pe atunci funcția de alabarh. Fiului pe care l-a avut de la el i-a dat numele de Agrippinus. Dar despre aceste personaje vom avea prilejul să vorbim mai târziu.

564

CAPITOLUL VIII

1. între timp a murit Claudius Caesar, după ce a domnit treisprezece ani, opt luni și douăzeci de zile. Unii susțin că a murit otrăvit chiar de Agrippina¹, soția lui. Germanicus, fratele lui Caesar, a fost tatăl acestei femei, măritată mai întâi cu Domitius Ahenobarbus, unul dintre bărbații cei mai de seamă ai orașului Roma. După moartea soțului ei, a rămas multă vreme văduvă, până s-a măritat cu Claudius, aducându-i un fiu vitreg, numit Domitius după tatăl lui bun. Claudius a ucis-o din gelozie pe soția lui Messalina², care i-a dăruit doi copii: pe Britannicus și pe Octavia. De la prima lui soție, Petina, avea o fiică mai mare, care se chema Antonia. Pe această Antonia a măritat-o numaidecât cu Nero: așa l-a numit el pe Domitius, după ce l-a adoptat.

2. întrucât se temea mult că, de îndată ce va crește mare, Britannicus va fi ajutat de tatăl său să-i moștenească tronul, Agrippina a pus la cale, zice-se, uciderea lui Claudius, vrând să-i deschidă calea spre domnie propriului ei fiu. L-a trimis numaidecât pe Burrus, prefectul pretoriului, împreună cu tribunii și libertii cei mai influenți, să-l ducă pe Nero în tabăra pretoriană, ca să fie proclamat împărat. După ce a pus mâna pe putere în felul acesta, Nero l-a otrăvit în taină pe Britannicus, având mai mulți complici. În scurtă vreme a ucis-o fațîș pe mama lui, drept mulțumire nu numai pentru că l-a adus pe lume, ci pentru că prin intrigile ei l-a ajutat să dobândească tronul împărăției romanilor. A ucis-o de asemenea pe Octavia, soția lui, precum și mulți oameni nobili, sub pretextul că ar fi complotat împotriva lui.

3. Mă abțin totuși să spun mai multe lucruri despre acestea. Mulți au fost cei care au scris istoria lui Nero: unii dintre ei, în semn de recunoștință pentru binefacerile sale, au

¹ Iulia Agrippina Minor (15-59 e.n.). sora lui Caligula și mama lui Nero. cea de-a patra soție a lui Claudius (vezi Tacitus, *Anale*. XII. 66).

² Valeria Messalina (cea 25-48 e.n.). cea de-a treia soție a lui Claudius. a fost executată în urma unui complot, dezvăluit de libertul Narcissus. tânăra împărăteasă fiind nu numai desfrânată, ci și intrigantă.

565

îmbrobodit adevărul, iar alții, mânați de ură și dușmănia lor față de dânsul, au dat crezare fără rușine atâtor minciuni despre el încât sunt demni de deplinul nostru dispreț. Nu trebuie să ne mire faptul că ei au răspândit născociri privitoare la Nero, câtă vreme nici măcar istoricii care au descris faptele înaintașilor lor nu s-au ostenit să respecte adevărul deși nu aveau nici un motiv să-i urască, deoarece au trăit cu mult înaintea lor. Cei ce nu pun preț pe adevăr, n-au decît să scrie istoria așa cum poftesc, deoarece ei par încântați de această libertate. Dar eu, care mi-am propus să redau numai adevărul, m-am hotărât să menționez în treacăt lucrurile care n-au legătură cu lucrarea de față și să tratez pe îndelete doar faptele privitoare la iudei, compatrioții mei, fiindcă nu mă sfîesc să arăt deschis nici nenorocirile, nici vinile noastre. Mă întorc așadar la depanarea celor ce ni s-au întîmplat odinioară.

4. în primul an al domniei lui Nero a murit Azizus, regele din Emesa, și urmaș la tron i-a fost fratele său, Soemus. Aristobul, fiul lui Herodes, regele din Chalcis, a primit de la Nero guvernarea Armeniei Mici. Caesar i-a dăruit lui Agrippa o parte din Galileea, Tiberias și Tarichea, care urmau să asculte de poruncile sale, împreună cu Iuliada, orașul din Peraea, și douăzeci și patru de sate din vecinătatea lui.

5. între timp, situația din Iudeea se înrăutățea de la o zi la alta. Țara era bătuită iarăși de tâlhari și de șarlatani, care amăgeau mulțimea. Mulți din rândul acestora, ca și din al jefuitoarelor, au fost capturați zilnic de Felix și executati. Pe Eleazar, fiul lui Dinaeus, care strânsese în jurul lui o bandă de hoți, l-a prins printr-un vicleșug: l-a ademenit să vină la curtea lui, după ce s-a legat prin jurământ că n-o să pătească nimic, trimițându-l numaidecât înlănțuit la Roma. Felix era foarte pornit împotriva Marelui Preot Jonathas, care îl sfătuisese adesea să guverneze mai bine treburile iudeilor, pentru ca el, care intervenise pe lângă Caesar pentru numirea lui ca procurator al Iudeii, să fie mai la adăpost de plîngerile poporului său. S-a decis să-l înlătore din calea lui pe cel ce îl dojenea neconținut: nimic nu-i supără mai mult pe cei nedrepti decît statornicia lor muștrului. De aceea l-a momit pe cel mai bun prieten al lui Jonathas, originar din Hierosolyma, numit Doran, făgăduindu-i o mare sumă de bani

CAPITOLUL IX

1. Cum a primit vestea morții lui Festus, Caesar l-a trimis pe Albinus¹ să guverneze Iudeea. Regele i-a luat funcția de Mare Preot lui Josephus și i-a dat pontificatul fiului lui Ananus, care se numea tot Ananus. Despre bătrânul Ananus se zice că a fost un om foarte norocos: a avut cinci copii și toți l-au slujit pe Domnul ca arhierei, după ce a deținut el însuși multă vreme înalta demnitate sacerdotală, ceea ce nu s-a mai întâmplat nici unuia dintre pontificii noștri. Tânărul Ananus, despre a cărui numire în funcția de Mare Preot am vorbit adineauri, avea o fire nemiloasă și cutezătoare. El făcea parte din secta saduceilor, care sunt mai acerbi și mai nemiloși în judecăți decât ceilalți iudei, după cum am arătat mai înainte. Fiindcă era, așadar, crud, Ananus a socotit că sosise momentul potrivit să treacă la faptă acum, când Festus murise și Albinus era în drum spre Iudeea. A convocat sinedriul la judecată și l-a adus în fața lui pe fratele lui Isus, denumit Hristos (el se chema Iacob), împreună cu alți câțiva, acuzându-i că încălcase legile, și i-a condamnat să fie uciși cu pietre. Acest lucru a stârnit indignarea cetățenilor moderați, care respectau cu strictete legile; ei și-au trimis în taină solii la regele lor, rugându-l să-l avertizeze în scris pe Ananus să nu mai întreprindă asemenea fapte, căci fusese nedrept și în ceea ce făcuse acum. Unii dintre ei s-au dus în întâmpinarea lui Albinus, care tocmai plecase din orașul Alexandria, și i-au atras atenția că Ananus convocase singur sinedriul la judecată, fără să-i ceară consimțământul. Albinus a fost convins de vorbele sfătuitoare și i-a adresat scrisori furibunde lui Ananus, amenințându-l că-i va da cuvenita pedeapsă. Dar, în urma acestui incident, regele Agrippa i-a luat funcția de Mare Preot, pe care o deținuse timp de trei luni, și i-a încredințat-o lui Iesus, fiul lui Damnaeus.

2. Cum a ajuns în orașul Hierosolyma, Albinus și-a dat întreaga osteneală și preocupare ca să instaureze liniștea în țară. (Fostul) Mare Preot Ananus își sporea de la o zi la alta

¹ Albinus a fost al șaselea procurator roman al iudeilor (62-64 e.n.)

571

prestigiul, cucerind și mai mult simpatia și prețuirea concetățenilor săi. Se pricepea să agonisească banii și împărțea daruri lui Albinus și Marelui Preot. Avea în schimb slujitori netrebnci care, însoțiți de niște oameni foarte îndrăzneți, se duceau la arie și își însușeau cu forța zeciuiala preoților, luându-i la bătaie pe cei care li se împotriveau. Atât Marii Preoți cât și slujitorii lor săvârșeau asemenea fapte deoarece nu era nimeni care să-i împiedice. Așa se face că sacerdoții care trăiau din aceste zeciuieli ajungeau să moară de foame.

3. La una din sărbătorile celebrate în vremea aceea, sicarii au pătruns noaptea în oraș, l-au capturat pe grămăticul lui Eleazar, comandantul templului (care era fiul lui Ananias, Marele Preot), și, legându-l fedeleș, l-au dus cu ei. Apoi au trimis un mesager la Ananias și i-au promis că-l vor da înapoi pe grămătic dacă îl va convinge pe Albinus să elibereze zece dintre ciracii lor ținuți în lanțuri. Ajuns în ananghie, Ananias a apelat la Albinus și l-a convins să-i îndeplinească cererea. Aceasta a fost începutul altor nenorociri. Căci sicarii căutau pe toate căile să pună mâna pe rudele și prietenii lui Ananias; de câte ori îi capturau, ei nu înapoiau ostaticii până nu obțineau eliberarea unui sicar. Astfel, numărul lor a crescut din nou, racându-i să devasteze țara cu și mai mare îndrăzneală.

4. În același timp, regele Agrippa, mărinind orașul Caesarea, care se mai chema și Philippi, l-a denumit Neronia, în cinstea lui Nero. Cu mari cheltuieli, el a construit așijderea în Berytus un teatru unde dădea anual spectacole, scoțând din buzunar sume uriașe; totodată, a distribuit poporului grâu și ulei. Apoi a gătit întregul oraș cu statui și copii ale originalelor unor vechi sculptori celebri; toate podoabele regatului său le-a mutat în orașul acela. Aceasta a stârnit ura supușilor lui, fiindcă lua de la ei, să înfrumusețeze orașele străine. Atunci a luat pontificatul de la Iesus, fiul lui Damnaeus, și urmașul lui a fost Iesus, fiul lui Gămăliei. De aceea, între cei doi a izbucnit o ceartă. Fiecare a strâns în jurul lui o ceată de oameni foarte curajoși și aveau loc numeroase încăierări, ambele tabere aruncând pietre una asupra alteia, i-a întrecut însă pe toți Ananias, care, prin bogățiile sale, a atras majoritatea susținătorilor de partea lui. Și-au pus în slujba lor ceata de nelegiuți Saul și Costobar, care aveau obârșie regală, bucurându-se de o mare prețuire datorită

572

înrudirii lor cu Agrippa. Ei erau însă înfocați și violenți, fiind gata oricând să-i jefuiască pe cei slabi. Încă de atunci orașul nostru era năpădit de calamități și lucrurile mergeau din ce în ce mai rău.

5. Întrucât primise vestea că Gessius Florus² a fost numit în locul său și că se afla deja în drum spre Hierosolyma, Albinus a vrut să dea impresia că a făcut ceva pentru iudei. Cei încătușați, care meritau pedeapsa cu moartea, au fost executați din ordinul lui. Pe cei ce zăceau în temniță pentru pricini mărunte i-a eliberat în schimbul unei sume de bani. Astfel s-au golit închisorile de nelegiuți și țara a fost invadată de tâlhari.

6. Într-un timp, cântăreții de inmuri din rândul leviților (aceștia alcătuiesc un trib aparte) l-au rugat pe rege să convoace sinedriul, ca să li se acorde și lor dreptul de a purta stola de în, aidoma preoților. Ei susțineau că în anii domniei sale era indicat să se instituie o nouă ordine care să-i peipetueze amintirea. Cererea lor n-a fost zadarnică. Fiindcă regele, cu consimțământul celor ce făceau parte din sinedriu, le-a permis cântăreților de inmuri să-și schimbe vechiul veșmânt cu haina lungă de în pe care și-o doreau. Chiar și celelalte părți a tribului,

care se ocupa de treburile mărunte ale templului, i-a îngăduit, potrivit cererii sale, să învețe imnurile. Toate aceste măsuri se abăteau de la orânduilele strămoșești, încât încălcarea legilor nu putea să nu-și primească cuvenita pedeapsă.

7. În vremea aceea, construcția templului era terminată. Dar poporul a văzut că meșteșugarii, peste optsprezece mii la număr, stăteau degeaba și doreau să-și exercite meseria de pe urma căreia își agonisiseră traiul zilnic, prin munca lor la templu. Temându-se însă de romani, el n-a mai vrut să strângă bani pentru templu și de aceea a dorit să cheltuiască, dând de lucru meseriașilor (căci chiar dacă lucraseră o singură oră pe zi la templu, aceștia fuseseră plătiți pe loc). De aceea, regele a fost rugat să restaureze galeria din partea de apus. Porticul, situat în afara templului, străbătea o vale adâncă și se sprijinea pe un zid de patru sute de coți; era construit din pietre pătrate, de un alb strălucitor (lungimea fiecărei pietre era de douăzeci de coți și înălțimea, de șase coți), lucrarea datând din vremea lui

¹ Ultimul procurator roman al Iudeii (62-64).

573

Solomon, constructorul primului templu. Dar regele (întrucât Claudius Caesar îi ceruse să aibă grijă de templu) și-a zis în sinea lui că lesne se demola o asemenea construcție, dar restaurarea ei constituia o treabă grea, mai ales un asemenea portic (lucrarea avea nevoie de multă vreme și de cheltuieli mari), așa că n-a aprobat cererea poporului. N-a împiedicat însă pavarea orașului cu marmură albă. Apoi i-a luat funcția de Mare Preot lui Iesus, fiul lui Gămăliei, și i-a încredințat-o lui Matthias, fiul lui Theophilos, sub pontificatul căruia a izbucnit războiul dintre romani și iudei.

CAPITOLUL X

Mi se pare necesar ca această istorie să povestească neapărat despre Marii Preoți: de unde proveneau, cine anume avea voie să primească această demnitate și cât de mulți au fost ei până la sfârșitul războiului. Primul dintre toți Marii Preoți a fost, după cum se spune, Aaron, fratele lui Moise. După moartea lui, au venit la rând fiii lui și de atunci încolo toți urmașii săi au moștenit înalta funcție. La noi există legea străbună potrivit căreia nimeni nu are voie să fie Mare Preot al lui Dumnezeu dacă nu se trage din sângele lui Aaron. Nici unul dintr-o altă familie, chiar dacă era rege, nu avea voie să emită pretenții la o asemenea onoare. De la Aaron, primul Mare Preot, și până la Phinees, numit de răsculați în timpul războiului, au fost în total optzeci și trei de pontifi. Treisprezece dintre ei au îmbrăcat sacrele veșminte din vremea când Moise a înjghebat în pustiu un tabernacol pentru cinstirea lui Dumnezeu și până la sosirea în Iudeea, unde regele Solomon a înălțat templul Domnului. La început, pontificatul era deținut până la moarte, în timp ce mai târziu Marii Preoți au fost înlocuiți din timpul vieții de urmașii lor. Cei treisprezece, care se trăgeau din cei doi fii ai lui Aaron, și-au primit funcția printr-o succesiune

574

pe Jonathas. Acesta s-a învoit și a pus la cale uciderea Marelui Preot cu ajutorul tâlharilor. Unii dintre ei au venit în oraș, să se roage, chipurile, lui Dumnezeu, ascunzându-și sub haine pumnalele³. Aceștia s-au amestecat printre slujitorii lui Jonathas și l-au ucis. Deoarece crima a rămas nepedepsită, infractorii au venit mai târziu fără teamă în zilele de sărbătoare, cu jungherul dosit așijderea sub haine, se amestecau în mulțime și unii își înjunghiau dușmanii, alții pe aceia pentru care primiseră bani să-i ucidă. Acționau astfel nu numai în oraș, ci și în templu; nu se temeau să comită asasinat nici acolo, ca și cum fapta lor n-ar fi n-ar fi fost contrară evlaviei. Am convingerea că tocmai de aceea, indignat de nelegiuirea lor, Dumnezeu s-a înverșunat împotriva orașului și, fiindcă a socotit că templul nu mai era lăcașul său nepângărit, i-a adus pe capul nostru pe romani, ca să-și purifice orașul cu ajutorul flăcărilor, și ne-a târât în sclavie, împreună cu soțiile și copiii, făcându-ne să ne recunoaștem singuri vinovăția.

6. Ca urmare a faptelor săvârșite de tâlhari, orașul s-a umplut de asemenea nelegiuiri. Între timp au apărut șarlatani și oameni plini de viclesuguri, care sfătuiau mulțimea să-i însoțească în pustiu, unde urmau ei să facă semne și minuni cu ajutorul proniei divine. Numeroșii naivi care le-au dat crezare au fost pedepsiți pentru nebunia lor: Felix i-a adus înapoi, condamnându-i la moarte. În vremea aceea a venit la Hierosolyma un egiptean care se dădea drept profet, îndemnând gloata de plebei să urce împreună cu el pe Muntele măslinilor, situat la cinci stadii distanță de oraș. Acolo zicea el că vroia să arate cum, la porunca lui, zidurile Hierosolymeii se vor prăbuși, făgăduind oamenilor că vor pătrunde în oraș prin spărturile lor. La auzul acestor vorbe, Felix a poruncit oștenilor să ia armele în mâini; a strâns un mare număr de călăreți și de pedestrași, cu care a năvălit în afara Hierosolymeii, pornind împotriva egipteanului și a însoțitorilor lui. Au pierit vreo patru mii dintre aceștia și două sute au fost luați prizonieri. Egipteanul n-a căzut pe câmpul de luptă, ci s-a făcut nevăzut. Acum tâlharii ațâțau

³ Pumnal (cu lama încovoiată): în lat. *sica*. De aici și numele de *sicarius*: pumnalagiu, purtat de exponentul cuțitarilor antici. Sicarii din Palestina reprezentau aripa dreaptă a zeloților, alcătuind o organizație secretă care recurgea la tacita înjunghiere a adversarilor, fără să-și jefuiască victimele.

567

iarăși poporul să pornească războiul împotriva romanilor, cărora nu mai trebuiau să li se supună, și, acolo unde nu erau ascultați, dădeau foc și prădau satele.

7. Chiar și între iudeii care locuiau în Caesarea și irienii stabiliți acolo au izbucnit certuri provocate de

egalitatea dreptului lor de cetățenie. Iudeii vroiau să li se recunoască întâietatea, datorită faptului că regele lor Herodes, care întemeiase Caesarea, avea origine iudaică. Sirienii nu contestau acest lucru, dar susțineau că orașul lor s-a numit mai înainte Turnul lui Straton și atunci nici un iudeu nu locuia în cetate. Când magistrații provinciilor au auzit de disputa lor, i-au prins pe instigatorii ambelor tabere și i-au bătut cu vergile, astfel că încăierările s-au potolit pentru scurt timp. Dar iudeii, care se bazau pe averile lor și îi disprețuiau ca atare pe sirieni, au început să-i batjocorească iarăși, provocându-i astfel să treacă la fapte. La rândul lor, sirienii, care nu erau așa de bogați, dar se bizuiau pe faptul că detașamentul roman, situat în apropierea orașului, era alcătuit în mare parte din cetățeni provenind din Caesarea și Sebaste, au răspuns câtăva vreme la batjocurile iudeilor cu aceleași vorbe jignitoare. Apoi au aruncat cu pietre unii împotriva altora, până când în ambele tabere s-au înregistrat mulți răniți și morți. Victoria a fost însă de partea iudeilor. Când a văzut că disputa nu se deosebea prea mult de un război fățș, Felix a intervenit și le-a cerut iudeilor să se potolească. Fiindcă aceștia nu l-au ascultat, și-a trimis oștenii bine înarmați împotriva lor și a ucis mulți dintre ei, dar pe cei mai mulți i-a capturat, iar casele pline de bogății ale celor care locuiau în oraș au fost prădate de oșteni. Atunci iudeii cei mai moderați și mai influenți, preocupați de propria siguranță și de cea a semenilor lor, l-au rugat pe Felix să-și recheme luptătorii prin semnalul de trâmbiță, ca să-i cruțe pe ceilalți, dându-le prilejul să-și ispășească greșelile. Felix s-a lăsat înduplecat pe loc de rugămintele lor.

8. În vremea aceea, regele Agrippa i-a transmis funcția de Mare Preot lui Ismael, fiul lui Phabi. Acum s-au răsculat Marii Preoți împotriva sacerdoților și a fruntașilor mulțimii din Hierosolyma; fiecare și-a înghebat propria lui ceată de susținători fanatici și dornici de schimbări, proclamându-se conducătorul ei. De câte ori se întâlneau, aruncau unii asupra

568

altora vorbe de ocară și pietre; nu se găsea nimeni care să-i dojenească, încât bunul plac se răspândea, ca și cum în cetate n-ar mai fi existat nici o autoritate. Nerușinarea și cutezanța Marilor Preoți a mers atât de departe încât ei și-au trimis slujitorii la arie, să ridice zeciuiala cuvenită sacerdoților. Această măsură a avut drept urmare faptul că unii sacerdoți, care se zbăteau în sărăcie, au murit de foame din lipsa celor necesare traiului zilnic. Așadar, samavolnicia răzvrătiților oprima orice dreptate.

9. Între timp, Porcius Festus⁴, trimis de Nero, l-a înlocuit pe Felix în funcția de procurator. Fruntașii iudeilor care locuiau la Caesarea s-au dus numaidecât la Roma, să-și formuleze acuzațiile împotriva lui Felix. Acesta ar fi fost aspru pedepsit pentru nedreptățile pe care le făcuse iudeilor dacă fratele său Pallas, bucurându-se atunci de marea prețuire a împăratului, nu l-ar fi îmbunat pe Nero prin rugămintele lui nenumărate. Două dintre căpeteniile siriene l-au atras de partea lor, cu o mare sumă de bani, pe Burrus⁵ (dascălul lui Nero, așijderea îngrijitorul corespondenței sale în limba greacă) și l-au convins să obțină de la Nero o scrisoare care să-i priveze pe iudei de egalitatea dreptului lor de cetățenie. Și Burrus l-a rugat pe împărat, determinându-l să scrie o asemenea scrisoare; ea este sursa nenorocirilor care au căzut după aceea pe capul neamului nostru. Când au aflat conținutul scrisorii care fusese adresată sirienilor, iudeii din Caesarea și-au întezit revolta, până când a izbucnit războiul.

10. La sosirea lui în Iudeea, Festus i-a găsit pe locuitorii ei îngrozii de tâlharii care le păgubeau țara, jefuind și dând foc tuturor satelor. Atunci cei ce erau denumiți sicari (un soi de asasini) se înmulțiseră foarte mult și se slujeau de un junghier, care nu era mai mare decât iataganul persan, dar cu lama încovoiată, așa cum sunt pumnalele cărora romanii le zic *sicae*. De aici provine și numele acestor tâlhari, care comiteau multe omoruri. Așa cum am spus mai înainte, în zilele de sârbătoare, ei se amestecau în mulțimea venită de pretutindeni în scopuri pioase, înjunghind ațâți închinători câți voiau ei. Adesea

* Porcius Festus: al cincilea procurator al Iudeii (607-62 e. n.). ⁵ Sextus Afranius Burrus (?-62 e. n.): prefect unic al pretoriului și principalul sfetnic al lui Nero din primii ani ai domniei lui.

569

năvăleau înarmați în satele dușmane, să le jefuiască și să le incendieze. Festus și-a trimis trupele de călăreți și de pedestrași împotriva celor amăgiți de un șarlatan care le promisese izbăvirea și încetarea tuturor relelor, dacă se hotărâu să-l urmeze în pustiu. Oștenii trimiși de el i-au ucis deopotrivă pe înșelător ca și pe însoțitorii lui.

11. În aceeași vreme, regele Agrippa a construit un edificiu impunător aproape de colonade, în cetățuia regală a Hierosolymeii, care fusese odinioară palatul fiilor lui Asamoneu. El se afla pe un loc înalt, de unde avea o încântătoare priveliște a întregului oraș. Curiosul rege, întins pe patul său, putea să urmărească de sus tot ce se petrecea în preajma templului. Când au observat acest lucru, fruntașii Hierosolymeii au fost foarte supărați: nici obiceiurile străbune, nici legile lor nu permiteau nimănui să vadă ce se petrecea în templu, mai ales în timpul ceremoniilor sacre. Ca atare, ei au clădit un zid înalt în fața exedrei din interiorul templului, aflată în partea de apus. Construcția răpea perspectiva nu numai dinspre dormitorul regelui, ci și dinspre porticul apusean, situat în afara templului, unde își postau romanii străjerii care supravegheau sanctuarul în zilele de sârbătoare. Ceea ce l-a nemulțumit profund pe regele Agrippa, dar în și mai mare măsură pe procuratorul Festus, ultimul fiind cel ce a poruncit ca zidul să fie dărâmat. Dar iudeii l-au rugat ca mai întâi să li se îngăduie să-și trimită solii la Roma; susțineau că preferă să moară, decât să-și vadă știrbită o parte a templului lor. Când Festus le-a încuviințat cererea, ei au delegat să plece la Nero zece cetățeni de vază, împreună cu Marele Preot Ismael și cu Helcias, păzitorul tezaurlui sfânt. Nero le-a dat ascultare și nu numai că i-a iertat pentru ceea ce au făcut, ci a permis ca zidul lor să rămână în picioare. Împăratul a făcut asta de dragul soției sale Poppaea (o femeie evlavioasă), care a

intervenit în favoarea iudeilor; a permis celor zece delegați să se întoarcă acasă, reținându-i ca ostatici pe Helcias și pe Ismael. De îndată ce a aflat asta, regele i-a transmis pontificatul lui Josephus, poreclit Cabi, fiul Marelui Preot Simon.

570

firească. În decursul păstoriei lor, orânduirea a fost mai întâi aristocratică, apoi una monarhică. Numărul anilor în care celor treisprezece le-a revenit înalta demnitate, începând de la ieșirea străbunilor noștri din Egipt și până când Solomon, regele din Hierosolyma, a construit templul, se ridică la șase sute și doisprezece. După cei treisprezece pontifi, alți optsprezece au ocupat rând pe rând funcția de Mare Preot la Hierosolyma, din timpul regelui Solomon până când regele babilonian Nabucodonosor a făcut o expediție împotriva orașului, a incendiat templul și a dus poporul nostru în captivitate la Babilon, luându-l prizonier pe Marele Preot Iosadec. Pontificatul lor a durat patru sute șazeci și șase de ani, șase luni și zece zile, răstimp în care iudeii s-au supus regilor. După șaptezeci de ani de la distrugerea Hierosolyme de către babilonieni, Cyrus, regele perșilor, a îngăduit iudeilor din Babilon să se întoarcă în patria lor, dându-le voie să-și reconstruiască templul. Acum a primit înalta demnitate sacerdotală Iesus, fiul lui Iosadec, unul dintre captivii care s-au întors acasă. Acesta și urmașii lui, în număr de cincisprezece, au cârmuit poporul redevenit liber până în timpul domniei lui Antioh Eupator, vreme de patru sute doisprezece ani. Acest Antioh, pomenit mai înainte, și Lysias, comandantul lui, au fost cei dintâi care au răpit funcția unui Mare Preot, anume Onias, poreclit Menelaus, și l-au omorât la Beroe. Îndepărtându-l de la succesiune pe fiul lui, l-au numit Mare Preot pe Iacimos, care se trăgea din Aaron, dar nu făcea parte din casa lui Onias. Tocmai de aceea Onias, vărul defunctului Onias, care purta același nume ca tatăl său, s-a dus în Egipt, unde a intrat în grațiile lui Ptolemeu Philometor și ale soției sale Cleopatra, de la care a obținut încuviințarea să construiască în noma Heliopolis un templu al Domnului, aidoma cu cel din Hierosolyma, obținând să fie numit el însuși Mare Preot. Dar despre sanctuarul acesta, înălțat în Egipt, am vorbit de câteva ori. La rândul lui, Iacimos s-a stins din viață după ce a deținut pontificatul doar trei ani. El n-a avut parte numai de urmași și vreme de șapte ani orașul a rămas fără un Mare Preot. Mai târziu însă, conducerea poporului fiind încredințată fiilor lui Asamoneu, de îndată ce au terminat războiul cu macedonenii, aceștia l-au numit Mare Preot pe Ionathas, care a

575

păstorit vreme de șapte ani. Când el a fost înlăturat din drum prin cursa pe care i-a întins-o Tryphon, așa cum am arătat mai înainte, demnitatea de Mare Preot i-a fost atribuită fratelui său Simon. După ce a deținut pontificatul cu un an mai mult decât fratele lui și a pierit și el ucis mișelește în timpul unui ospăț, urmaș i-a fost fiul său Hyrcanos. Timp de treizeci de ani, Hyrcanos a fost Mare Preot și a murit la o vârstă înaintată, lăsându-l în locul lui pe Iudas, care se mai numea și Aristobul. Cumulând funcția de Mare Preot cu demnitatea de rege, deoarece a fost primul care și-a pus diadema regală, dar a domnit numai un an și a fost răpus de boală, el și-a lăsat ca urmaș pe fratele lui, Alexandru. Vreme de douăzeci și șapte de ani, Alexandru a deținut în același timp rangul de rege și funcția de Mare Preot și, la moartea lui, i-a transmis puterea soției sale Alexandra, dându-i sarcina de a-l numi pe Marele Preot. Alexandra i-a transmis funcția fiului ei Hyrcanos și a murit după nouă ani de domnie; tot atâția ani a deținut pontificatul și fiul ei Hyrcanos. Căci după ce mama li s-a stins din viață, fratele lui Aristobul i-a declarat război și l-a învins pe Hyrcanos, proclamându-se Mare Preot în locul lui, așa că a domnit și a deținut în același timp pontificatul. La trei ani și trei luni de la urcarea lui pe tron, a sosit în Iudeea Pompeius, a luat cu asalt Hierosolyma și l-a trimis prizonier la Roma pe Aristobul, împreună cu copiii lui. Așadar, Hyrcanos și-a redobândit pontificatul și i s-a permis să cârmuiască, fără să aibă dreptul de a purta diadema. În afara primilor nouă ani, Hyrcanos a mai domnit astfel încă douăzeci și patru de ani. Apoi Barzapharnes și Pacorus, căpeteniile părților, au trecut Eufratul și au purtat război cu Hyrcanos, pe care l-au luat prizonier, aducându-l ca rege pe Antigonos, fiul lui Aristobul. După ce acesta a domnit vreme de trei ani și trei luni, Sosius și Herodes au cucerit orașul asediat de ei și l-au trimis pe Antigonos la Antiohia, unde a fost executat din ordinul lui Antonius. Devenit rege cu ajutorul romanilor, Herodes n-a mai numit pontifi din stirpea Asamoneilor, ci, cu excepția lui Aristobul, numai oameni neînsemnați, care proveneau din familii de preoți. Pe Aristobul, nepotul lui Hyrcanos, fostul prizonier al părților și fratele Mariamnei, care i-a devenit soție, l-a făcut Mare Preot din dorința de a

576

fiindcă el era prețuit de dragul amintirii lui Hyrcanos. Cuprins de teama că mai târziu Aristobul va ajunge preferatul tuturor, Herodes l-a înlăturat, urzindu-i moartea la Ierihon, unde l-a înecat în timp ce făcea baie, cum am arătat mai înainte. După aceea nici un vlăstar al Asamoneilor n-a mai deținut funcția de Mare Preot. Pilda lui Herodes în numirea pontifilor a fost urmată de fiul lui, Archelaus, apoi de romanii care au cucerit regatul iudeilor. Din timpul domniei lui Herodes până în ziua când Titus a dat pradă flăcărilor orașul și templul, au fost în total optsprezece Mari Preoți, durata pontificatului lor fiind de o sută și șapte ani. Unii dintre ei au deținut funcția pontificală chiar în vremea regelui Herodes și a fiului său Archelaus; după stingerea lor din viață, țara a avut o cârmuire aristocratică, conducerea poporului fiind încredințată pontifilor. Cu acestea am spus destule lucruri despre Marii Preoți.

CAPITOLUL XI

1. Gessius Florus, trimis de Nero ca succesor al lui Albinus, a cășunat iudeilor nenumărate nenorociri. Era originar din Clazomenae și a venit împreună cu nevasta lui Cleopatra, care, ca bună prietenă a Poppaei, egalând pe deplin nelegiuirea acesteia, a obținut pentru el funcția de procurator. A abuzat în asemenea măsură de puterea lui încât iudeii, făcând comparație cu infamia lui, îl socoteau pe Albinus un binefăcător al lor. Cel puțin acesta a căutat să-și ascundă răutatea și avea grijă ca ea să fie cât mai puțin cunoscută. De parcă ar fi fost trimis să-și dezvăluie ticăloșia, Gessius Florus se fălea cu ea și, în râvna lui de a aduce pagube poporului nostru, nu se dădea în lături de la nici un fel de jaf sau de la toate nedreptățile pe care era în stare să le facă. Căci el era crud și străin de orice milă, fiind stăpânit de o nesățioasă aviditate de câștig, încât nu făcea nici o deosebire între mult și puțin, ci intra în cărdășie chiar și cu

577

tâlharii. Aceștia comiteau multe jafuri, plini de speranța că vor scăpa teferi, unica lor temere fiind că drept răsplată trebuiau să dea o bună parte din prada lor. Suferințele îndurate întreceau orice măsură, astfel încât sârmanii iudei, care nu mai puteau să îndure jafurile întreprinse de tâlhari, erau siliți cu toții să-și abandoneze casele și să-și ia lumea în cap, căci puteau să aibă parte oriunde la străini de un trai mai bun. Mai are oare rost să lungim vorba? Florus a fost cel ce ne-a silit să pornim războiul împotriva romanilor, fiindcă, în locul unei morți lente, noi am preferat să pierim toți odată. Acest război a început în cel de-al doilea an al guvernării și în cel de-al doisprezecelea al domniei lui Nero¹. Ce anume am fost constrânși să facem sau ce a trebuit să îndurăm poate să cunoască temeinic oricine vrea să citească cartea pe care am scris-o despre războiul iudeilor împotriva romanilor.

2. Pun aici capăt lucrării mele despre *Antichitățile iudaice*, după ce am scris cărțile despre războiul împotriva romanilor. *Antichitățile* conțin tradițiile istorice de la crearea primului om până în al doisprezecelea an al domniei lui Nero, depanând ceea ce ni s-a întâmplat nouă, iudeilor, în Egipt, Siria și Palestina, apoi ponoasele pricinuite de asirieni și babilonieni, precum și asupririle la care ne-au supus perșii și macedonenii, după ei venind la rând romanii. Toate acestea, potrivit părerii mele, au fost descrise cu exactitate. Mi-am dat așijderea osteneala să înfățișez întregul șir al Marilor Preoți care s-au perindat pe parcursul celor două mii de ani. Apoi am redat fără greșală succesiunea regilor, povestind faptele lor, felul cum au condus țara și puterea monarhilor, după îndrumările cărților noastre sfinte; am făcut așadar întocmai cum am promis la începutul acestei istorii. Cutez să afirm acum, la încheierea lucrării de față, că, oricât ar fi vrut, nimeni altul, fie iudeu, fie străin, n-ar fi fost în stare să-i redea cu fidelitate conținutul pe înțelesul grecilor. Căci compatrioții mei pot să confirme faptul că sunt desăvârșitul cunoscător al tradițiilor țării mele; totodată, după ce mi-am însușit temeinic regulile gramaticale, am învățat limba greacă, pe care n-o vorbesc fără cusur, lucru de altfel neîngăduit de datinile patriei noastre. La noi nu sunt bine văzuți

¹ Anul 66e.n.

578

cei ce cunosc mai multe limbi și pun preț pe frumusețea stilului, deoarece arta asta nu este bunul comun al oamenilor liberi, stând și la îndemâna sclavilor. Faima de înțelepți o dobândesc la noi mai degrabă cei ce au deplina cunoaștere a științei legilor și pot să explice, după cuvânt și conținut, tâlcul cărților sfinte. Chiar dacă mulți sunt zeloșii ce pot să aibă o asemenea îndeletnicire aleasă, abia doi sau trei au atins desăvârșirea, începând să tragă foloase de pe urma trudei lor. Îmi place să cred că multora n-o să li se pară o stângăcie dacă am povestit câte ceva despre obârșia mea și despre ceea ce am făcut în viață, de vreme ce mai există oameni care pot să depună mărturie că afirmațiile pe care le fac sunt adevărate sau, dimpotrivă, să le combată. Îmi închei așadar *Antichitățile* mele, alcătuite din douăzeci de cărți numărând șase sute de mii de rânduri. Dacă îmi va îngădui bunul Dumnezeu, voi depăna iarăși, expunând totul pe scurt, și mersul războiului, și ceea ce ni s-a mai întâmplat până astăzi, în al treisprezecelea an al domniei lui Caesar Domitianus² și al cincizeci și șaselea al vieții mele. Mi-am propus să mai scriu încă patru cărți despre Dumnezeu și natura lui, după opiniile pe care iudeii le-au moștenit de la strămoșii lor, precum și o lucrare despre legi și despre motivele pentru care unele lucruri ne sunt îngăduite, iar altele, interzise.

SFÂRȘIT

¹ Titus Flavius Domitianus, împărat roman (81-96 e.n.); deci, anul 93 e.n.

579

3

În versiunea românească integrală a *Antichităților iudaice* am urmat pilda ediției greco-latine de bază care numerotează cu cifre romane cele douăzeci de cărți și capitolele lor și cu cifră arabă paragrafele. Pentru trimiterile indicelui de față am păstrat cifra romană doar pentru cărți, prima cifră arabă redând numărul capitolelor iar cea de a doua, numărul paragrafului unde figurează denumirea respectivă, pentru a înlesni găsierea

ei de către cititori. Așadar X, 10, 5 = Cartea a X-a, capitolul 10, paragraful 5. Unele capitole scurte nu au paragrafe.

A.

AARON: fratele mai mare al lui Moise și primul Mare Preot, II, 13, 1; 111,8, 1 până la IV, 4, 7; XX, 10, 1. ABANETH (EMIAN): cingătoare sacerdotală, 111, 7, 4. ABAR: fiul lui Aser, II, 7, 4.

ABAR (ABARIM): ținut muntos din Palestina, IV, 8, 48. ABASSAR: guvernatorul Persiei, Siriei și al Feniciei, XI, 1, 3; 4,4.

ABBA (AB): lună din calendarul ebraic (august). IV, 4, 7. ABDAGASES: comandant al regelui părților, XVIII, 9, 4. ABDEELUS: fiul lui Ismael, I, 12, 4. ABDEMON: bărbat tyrian, VIU, 5, 3.

ABDENAGO (AZARIAS): însoțitorul lui Daniel, X, 10, 1 ș.u. ABDON: judecător, urmașul lui Eleon, V, 7, 15.

ABEL: fiul mai mic al lui Adam și al Evei, 1, 2, 1. ABELA: oraș palestinian din valea Iordanului, VIII, 13, 7.

ABELLANE: oraș din N Palestinei, VIII, 12, 4. ABELMACHEA: unul și același cu Abellane, VII, 11,7.

ABENER: general al lui Saul, VI, 6, 6 până la VII, 1. 5. ABENNERIG: rege din Charax Spasini, XX, 2, 1.

ABESALOM: al treilea fiu al lui David, VII, 1,4 până la 10, 2.

583

ABESSA: nepotul lui David și fratele lui Ioab, VII, 1, 3 ș.u.

ABIA: fiul lui Samuel, VI, 3, 2.

ABIA: soția lui Achaz, IX, 13, 1.

ABIAS: fiul și urmașul lui Roboam, VII, 8, 5 până la VIII, 11,3.

ABIAS: dinast arab, XX, 4, 1.

ABIATHAR: fiul lui Achimelec, VI, 12, 6; 12, 8; VII, 5,4; 9, 2;

9,7; 14, 4; VIII, 1,3. ABIBALOS: regele Tyrului, VIII, 5, 3. ABIDA: soția regelui Asanus, VIII, 12, 6.

ABIEZER: fiul lui Eleazar, Mare Preot, V, 11, 5. ABIGAEA: soția lui Nabal, apoi a lui David, VI, 13, 7; VII,

1,4. ABIGAEA: mama lui Amessas, VII, 10, 1. ABILA: oraș din Peraea, IV, 8, 1; V, 1, 1; XII, 3, 3. ABILA

LYSANIAE: capitala ținutului Abilene din Coelesiria,

XIX, 5, 1.

ABILAMARODACH: fiul lui Nabucodonosor, X, 11, 2. ABIMAEL: fiul lui Iuctas, I, 6, 4. ABIMELEC: regele

din Gherara, I, 12, 1 ș.u. ABINADAB: ginerele lui Solomon, VIII, 2, 3. ABIRAM: rivalul lui Moise, IV, 2, 2 ș.u.

ABISA: fiul Sarviei, sora lui David, VI, 13, 9; VII, 1, 3; 5, 4. ABISACE (ABISAG): femeie care a dormit cu David când era

bătrân, VII, 14, 3; VIII, 1,2. ABITAAL: una din soțiile lui David, VII, 1,4. ABIUS: fiul lui Aaron, III, 8, 1; 8, 7.

ABRAHAM: fiul lui Tharrus, strămoșul neamului Israel, venit

din Urul Caldeei în Canaan, I, VI, 5 ș. u. ABRAHAM, *LĂCAȘUL lui*: sat lângă Damasc, I, 7, 2. ABSALOM:

tatăl lui Mattathias, XIII, 5, 7. ABSALOM: unchiul lui Aristobul, XIV, 4, 4. ABUMA: oraș din Palestina,

aproape de Sichim, X, 5, 2. ACCARON: oraș al filistenilor, la E de Iamnia, V, 1, 22 ș. u.;

VI, 1,2; IX, 2, 1;XIII, 4,4.

ACHAB: fiul lui Amarinus, rege al lui Israel, VIII, 12, 5 ș.u. ACHAMON: căpetenia orașului în timpul lui

Achab, VIII, 15,4. ACHAR: fiul lui Zebedias, V, 1, 10 ș.u. ACHAZ: rege din Iuda, IX, 12, 1; 12, 3.

ACHEMAEUS: fiul unuia dintre eroii lui David, VII, 12, 4. ACHIAB: vărul lui Herodes cel Mare, XV, 7, 8;

XVII, 7; 10, 4.

584

ACHIALA: soția regelui Amasias, IX, 10, 3.

ACHIAS: Mare Preot, urmașul lui Eli, VI, 6, 2.

ACHIAS: prooroc din Silo, VIII, 7, 7; 11, 1; X, 4, 4.

ACHIBA: soția regelui Ezechias, mama lui Manasses, X, 3, 1.

ACHILLAUS: cronicarul lui David, VII, 11,8.

ACHILUS: tatăl lui Iosaphat, VII, 5, 4.

ACHIMA: soția lui David, mama lui Amnon, VI, 13, 10; VII,

1,4.

ACHIMAN: fiul lui Berzelaus, VII, 11,4. ACHIMAS: fiul Marelui Preot Sadoc, VII, 9, 2 ; 10, 4; X, 8, 6.

ACHIMELEC: Mare Preot ucis de Saul, VI, 12, 1; 12, 4 și 6. ACHINADAB: guvernatorul Galileei în timpul domniei lui

Solomon, VIII, 2, 3.

ACHITOB: Mare Preot, tatăl lui Sadoc, VI, 6, 5; VIII, 1, 3. ACHITOFEL: sfetnicul lui David, aliat cu

Abesalom, VII, 9,2. ACHONIUS: fruntașul Hierosolymeii, XI, 5, 4. ACHRATEUS: eunuc, fidel Esterei, XI, 6, 7.

ACME: camerista Iuliei, soția lui Augustus, XVII, 5, 7; 7. ACRABATHENE (ACRABATTA): ținut în N Iudeei,

XII, 8, 1. ACTIUM: promontoriu în NV Acarnaniei, unde s-a dat lupta decisivă dintre Octavianus și Marcus

Antonius, XV, 5, 1 ș.u.; 6, 1; XVI, 5,3; XVIII, 2,1. ACUSILAOS: mitograf din Argos, I, 3, 9. ADA: soția lui

Lameh, I, 2, 2. ADA: soția lui Esau, I, 18, 4. ADAD: rege al Damascului și al Siriei, VII, 5, 2. Toți urmașii

lui i-au păstrat numele, VIII, 14, 1 până la IX, 8, 7. ADAEUS: guvernatorul Siriei, Feniciei și Samariei în timpul domniei lui Xerxe, XI, 5, 6. ADAM: primul om, strămoșul omenirii, I, 1, 2 ș.u. ADAR: ultima lună a calendarului evreiesc (martie), IV, 8, 49;

XI, 4, 7; 6, 2; 6, 12; XII, 10,5. ADASA: sat din Iudeea, XII, 10, 5. ADDIDA: oraș în Iudeea, la E de Lydda, XIII, 6, 5; 15, 2. ADER: idumean, dușmanul lui Solomon, VIII, 7, 6. ADIABENE: ținut ocupând teritoriul fostei Asirii, XX, 2.1 ș.u. ADONIAS: al patrulea fiu al lui David, ucis de Solomon, VII, 1,4 până la VIII, 1,3. ADONIBEZEK: regele bezecilor, V, 2,2.

585

ADORA: oraș din S Iudeei, în districtul Hebron, XIII, 6, 5; 9, 1. ADORAIM: oraș din Iudeea, totuna cu Adora, VIII, 10, 1. ADORAM: fiul lui Thaenus, VII, 5, 4; 11, 8; VIII, 2, 9. ADRAMALECH: fiul regelui asirian Sennacherib, X, 1, 5. ADRAZAR: regele din Sophene, VII, 5, I; VIII, 7, 6. ADULLAMA (ADULLAM): vechi oraș canaanean, VI, 12, 3. AEGAE: oraș în Macedonia, la V de Pella, XI, 8, I. AEGHITA: soția lui David, mama lui Adonias, VII, 14, 4. AEGLA: soția lui David, VII, 1, 4.

AELANA: port idumean din Arabia Petraea (Acaba), VIII, 6,4. AELIUS GALLUS: guvernatorul Egiptului, XV, 9 3. AEMAN: înțelept din vremea lui Solomon, VIN, 2, 5. AEMILIA: trib legat de ginta Aemilia, XIV, 10, 19. AEMILIUS REGULUS: inițiatorul unui complot împotriva lui Caligula, XIX, 1,3.

AENEAS: fiul lui Antipater, XIV, 10, 22. AENEAS: rege arab, XVI, 9, 4. AERIS: fiul lui Gad, II, 7, 4.

AESOPUS: slujitorul Alexandrei, XV, 3, 2. AESQUILINA: trib roman amintind de înalta colină Escvilina, XIV, 10, 19.

AETA: stâncă fortificată din teritoriul seminției lui Iuda, unde

a locuit Samson, V, 8, 8. AEZEL: fiul lui Iuctas, I, 6, 4. AGABA: oraș în Palestina, XIII, 16, 5. AGAG: regele amaleciților, XIII, 18, 5. AGALLA: oraș în Arabia, la granița cu Moabul, XIV, 1, 4. AGAR: roaba egipteană a Sarei, mama lui Ismael, I, 10, 9. AGATHARCHIDES din CNIDOS: istoric grec care a trăit la curtea Ptolemeilor, XII, 1. AGATHOCLES: arhonte atenian, XIV, 8, 5. AGGAEUS: profet care a venit în Israel din exilul babilonian, XI, 4, 5; 4, 7.

AGGITHA: soția lui David, VII, 1, 4. AGRIPPA, MARCUS: consul roman, XIV, 16, 4 ș.u. AGRIPPA CEL MARE: Herodes Agrippa I, care a domnit asupra întregii Iudei, ca rege clientelar al Romei, XVII, 2, 2; XVIII, 5, 4 ș.u.; XIX, 4, 1 ș.u. AGRIPPA: Herodes Agrippa II, fiul lui Agrippa cel Mare, XVII, 2, 2; XVIII, 5,4; XIX, 9, 2; XX, 1, 1; 6, 3. AGRIPPA: prietenul lui Herodes cel Mare, XV, 9, 3; 10, 3. AGRIPPA: fiul lui Aristobul și al Salomeei, XVIII, 5, 4. AGRIPPA: fiul procuratorului Felix și al Drusillei, XX, 7, 2. AGRIPPAS: vechiul Anthedon, port în S Palestinei, reconstruit de Herodes cel Mare și numit astfel în semn de devotament față de Marcus Vipsanius Agrippa, XIII, 3, 3; XIV, 5, 3; XV, 7, 3; XVIII, 6, 3.

AGRIPPINA, MINOR IULIA: mama lui Nero, cea de-a patra soție a împăratului Claudius I, XX, 8, 1 ș.u. AGRIPPINUS: fiul lui Demetrius și al Mariamnei, XX, 7, 3.

AHION: oraș din Palestina, în ținutul seminției lui Nephtali, VIII, 12,4.

AICAMI: tatăl lui Godolias, X, 9, 1. AILATH: oraș situat lângă Marea Roșie, IX, 12, 1. ALBANII: triburi războinice de pe litoralul apusean al Mării

Caspice, de origine scitică sau sarmatică, XVIII, 4, 4. ALBFNUS: procuratorul Iudeii sub domnia lui Nero, XX, 9,1 ș.u. ALCANES: levit din seminția lui Efraim, V, 10, 2. ALCHIMUS: Mare Preot, XII, 9, 7 ș.u.

ALEXANDER: tatăl lui Tiberius Alexander, XVIII, 6, 3; XIX, 5, 1;XX, 5, 2.

ALEXANDRA (nume grecesc pentru Salome): soția lui Aristobul I, XIII, 12, 1. După moartea lui, s-a căsătorit cu fratele și urmașul la tron al acestuia, Alexandru Iannaios, XIII, 16, 1 ș.u. Rămăasă a doua oară văduvă, Alexandra Salome a condus Iudeea împreună cu fiul ei Hyrcanos II până ce s-a stins din viață. ALEXANDRA: fiica lui Aristobul II, căsătorită mai întâi cu

Phillipion, apoi cu Ptolemeu Mannaiei, XIV, 7, 4. ALEXANDRA: fiica lui Phasael, XVIII, 5, 4. ALEXANDRIA: oraș fondat de Alexandru cel Mare pe litoralul Mediteranei, capitala Egiptului Lagizilor, XIII, 3, 4; XIV, 5, 2; XIX, 1, 12; 5, 2.

ALEXANDRION: fortăreață din Iudeea, situată pe drumul ce ducea de la Scythopolis spre Ierusalim, XIII, 16, 3; XIV, 5, 4; 15, 4;XVI, 2, 1; 11,7.

ALEXANDROS LUCIUS CORNELIUS, denumit POLYHISTOR: prozator și compilator grec, I, 15.

586

587

ALEXANDRU cel MARE: regele Macedoniei, cuceritorul

Imperiului Persan, al Egiptului și al Iudeei, XI, 8, I ș.u. ALEXANDRU IANNAIOS: fiul lui Hyrcanos I, rege și Mare

Preot al Iudeei elenistice, XIII, 12, 1 ș.u. ALEXANDRU: fiul lui Theodorus, XI, 10, 10; 10, 12. ALEXANDRU:

fiul lui Aristobul II, XIV, 4, 5 ș.u. ALEXANDRU: fiul lui Herodes cel Mare, XV, 10, 1 ș.u. ALEXANDRU: fiul celui dintâi și al Glaphyreii, XVIII, 5, 4. ALEXANDRU, falsul: iudeu care s-a dat drept fiul lui Herodes, executat de tatăl său în urma intrigilor de curte, XVII, 12, 1 ș.u.

ALEXANDRU: fiul lui Phasael, XVIII, 5, 4. ALEXANDRU: prietenul lui Marcus Antonius, XV, 6, 7.

ALEXANDRU: fiul regelui armean Tigranes, XVIII, 5, 4. ALEXANDRU: Mare Preot, XX, 10.

ALEXANDRU I BALAȘ: rege din dinastia Seleucizilor, XIII, 2, 1.

ALEXANDRU ZEBINAS: general al lui Ptolemeu VIII, XIII, 9, 3

ALEXAS: prietenul lui Herodes cel Mare, XVII, 1, 1 ș.u.

ALEXAS HELCIAS: ginerele lui Antipater, XVIII, 5, 4.

ALIBAMA: soția lui Esau, I, 18, 4.

AMADATHAS: tatăl lui Aman, XI, 6, 5.

AMALEC: fiul lui Eliphaz, II, 1, 2.

AMALECITIS: țara amaleciților, II, 1, 2.

AMALECITII: străvechi popor din Arabia Petraea, la SV de Palestina, UI, 2, 1; IV, 8, 44; V, 6, I ș.u.; IX, 9, I.

AMAN: Marele vizir al regelui persan Artaxerxe I, XI, 6, 5.

AMAN: pajul lui Adad, VIII, 15, 5.

AMANUS: munte în Cilicia, I, 6, 1 ș.u. AMARAM: tatăl lui Moise, II, 9, 3. AMARAPSIDES (AMRAPHEL): generaie asirian, I, 9. AMARINUS (OMRI): suveran al Regatului Israel, VIII, 12, 5. AMASIAS: rege din Iuda, IX, 9, 1 ș.u. AMASIAS: judecător, IX, 1, 1. AMASIAS: fiul regelui Achaz, IX, 12, 1. AMASIAS: căpetenia cetății Ierusalim, X, 4, 1. AMATHE: oraș din Fenicia, pe malul fluviului Hermon, I, 6, 2; III, 14, 2; VII, 5, 4; VIII, 6, 3.

588

AMATHIUS: fiul lui Chanaanus, fondatorul orașului Amathiu, I, 6, 2. AMATHUS: oraș în Peraea, la E de Iordan, IX, 10, 1; XIV, 5, 4; XVII, 10, 6;

AMBIVIVUS, MARCUS: guvernatorul Iudeei, XVIII, 2, 2. AMESSAS: comandantul oștirii lui Abesalom, VII, 10, 1 ș.u. AMINADAB: fratele lui David, VI, 8, 1. AMINADAB: levit, VI, 1, 4; VII, 4, 2. AMITALA: mama lui Ioachaz, X, 5, 2. AMMAN: fiul lui Lot, strămoșul ammaniților, I, 11, 5. AMMANIȚII: popor din SE Palestinei, cu capitala la Rabbath-Ammon, vecin cu israeliții, I, 11, 5; V, 7, 7; VI, 5, 1 ș. u.; IX, 10, 3.

AMNON: cel mai mare dintre fiii regelui David, VII, 1, 4 ș.u. AMORITIS (AMORAEA): țara amoriților sau amoreilor, IV, 5, 1 ș.u.; 7, 3; granițele ei: IV, 5, 2.

AMORRHEUS: fiul lui Chanaanus, I, 6, 2.

AMOS (AMON): suveran al Iudeei elenistice, X, 3, 2; 4, 1.

AMYR: nepotul lui Phares, II, 7, 4.

ANACHARIS: general asirian, X, 1, 1.

ANANIAS: tovarășul de exil babilonian al lui Daniel, X, 10, 1.

ANANIAS: sol al iudeilor, XI, 4, 9.

ANANIAS: generalul reginei Cleopatra, XIII, 10, 4; 13, 1. .

ANANIAS: negustor iudeu, XX, 2, 3.

ANANOS: Mare Preot, XVIII, 2, 1; XIX, 6, 2; XX, 9, 1.

ANATHOTH: oraș sacerdotal la NV de Ierusalim, X, 7, 3.

ANCIRA: oraș frigian, ajuns capitala Galatiei (Ankara), XVI, 6, 2.

ANDREAS: comandantul gărzii de corp a lui Ptolemeu • Philadelphus: XII, 2, 2.

ANDROMACHOS: prieten al lui Herodes cel Mare, XVI, 8, 3.

ANDRONICOS: fiul lui Messalamus, XIII, 3, 4.

ANILAEUS: iudeu babilonian, XVIII, 9, 1 s.u.

ANNA: cetate canaaneană, XVI, 6, 2.

ANNA: mama lui Samuel, V, 10, 2.

ANNIBAS: locuitor din Peraea, XX, 1, 1.

ANOH: fiul lui Cain, I, 2, 2.

ANOH (ENOH): fiul lui Jared, tatăl lui Mathusala, I, 3, 4.

ANOH: fiul lui Madianes, I, 15.

589

•

ANOH: fiul lui Rubel, II, 7, 4.

ANOH(A): cetate întemeiată de Cain, I, 2, 2.

ANTEU: invincibilul uriaș libyan ucis de eroul Heracles, I, 15.

ANTEIUS: tatăl și fiul său omonim, romani de rang senatorial, prizonieri de Caligula, XIX, I, 15.

ANTIGONA: protagonistă tragediei lui Sofocle, XIV, 16, 2. ANTIGONOS I MONOPHTALMOS: general

macedonean,
unul dintre diadohii care și-au disputat moștenirea tronului
lui Alexandru cel Mare, XII, 2, 1. ANTIGONOS: fiul lui Ioannes Hyrcanos și fratele lui Aristobul,
XIII, 10, 2ș.u.
ANTIGONOS: fiul lui Aristobul, rege al Iudeei, XIV, 4, 5 ș. u.;
12, 1; XVII, 5,2. ANTIOH II THEOS: nepotul și urmașul diadohului Seleucos I
Nicator, întemeietorul Regatului Seleucid, XII, 3, 2. ANTIOH III cel MARE: cel mai strălucit reprezentant al
dinastiei Seleucizilor, XII, 3, 2. ANTIOH IV EPIPHANES: suveran al Regatului Seleucid, care
a asuprit Iudeea, provocând răscoala Macabeilor, X, 11,7;
XII, 4, 11 ș. u.;XV, 3, 1.
ANTIOH V EUPATOR: urmașul celui dintâi, XII, 7, 2; XX, 10. ANTIOH VI EPIPHANES: fiul lui Alexandru I
Balaș, XIII, 5,
1 ș.u.
ANTIOH VII EUERGETES, SIDETES: XIII, 7, 1 .u. ANTIOH VIII PHILOMETOR GRYPHOS: rege în Siria
de N, XIII, 9, 3 ș.u.
ANTIOH IX PHILOPATOR CYZICENUS: rege în Siria de S, XIII, 10, 1 ș.u
ANTIOH X EUSEBES: urmașul celui precedent, XIII, 8, 2 ș.u. ANTIOH XI PHILADELPHOS: fiul lui Antioh
Gryphos, rege
în Siria de N, XIII, 13,4.
ANTIOH XII DIONYSOS: penultimul rege Seleucid, XIII, 13,4. ANTIOH I THEOS DIKAIOS
EPIPHANES: principalul
suveran al Regatului din Commagene, fostă provincie a
Seleucizilor, XIV, 15,9. ANTIOH IV EPIPHANES: ultimul rege al dinastiei, reinstalat
pe tronul Commagenei de împăratul Claudius, XVIII, 2, 5
ș.u.
ANTIOH EPIPHANES: fiul celui precedent, XIX, 9, 1; XX, 7, 1.
590
ANTIOH, Valea lui: trecătoare în munți, la E de lacul
Tiberiada, în Gaulanitis, XIII, 15, 3. ANTIOHIA pe ORONTE: metropolă a Regatului Seleucid,
întemeiată de Seleucos Nicator, ulterior capitala provinciei
romane Siria (Antaki, Turcia), XII, 9, 7 până la XIV, 2, 6;
XVII, 2, 1;5, 7; 11, 1;XX, 6. ANTIOHIA EPIMYGDONIA: capitala provinciei Mygdonia
din Mesopotamia, pe fluviul Mygdonius, XX, 3, 3. ANTIPAS HERODES: fiul lui Herodes cel Mare, tetrarh al
Galileei și al Peraeei, mort în exil, XVII, 1, 3 ș.u. ANTIPATER (fost ANTIPAS): idumean (edomit), tatăl lui
Herodes cel Mare, numit de Caesar procurator al Iudeei,
XIV, 1,3 ș.u. ANTIPATER: fiul lui Herodes cel Mare și al lui Doris, numit
moștenitor de tatăl său și executat după un proces, XVI, 2,
3 ș.u. ANTIPATER: samaritean, administratorul prințului omonim,
XVII, 4, 2. ANTIPATER: fiul Salomeei, nepotul lui Herodes cel Mare,
XVII, 1, 3; XVIII, 5, 4. ANTIPATER: fiul lui Phasaël, XVIII, 5, 4. ANTIPATER: fiul lui Iason, XIII, 5, 8.
ANTIPATER: fiul lui Aeneas, XIV, 10, 22. ANTIPATRIS: oraș al Iudeei, în câmpia Saron, întemeiat de
Herodes în amintirea tatălui său Antipater, XIII, 15, 1;
XVI, 5, 2. ANTIPHILUS: prietenul lui Antipater, fiul lui Herodes cel
Mare, XVII, 4, 2; 5, 2. ANTONIA MINOR: fiica triumvirului Marcus Antonius și a
Octaviei, căsătorită cu Drusus, mama împăratului
Claudius și a generalului Germanicus, influentă în timpul
lui Tiberius, XVIII, 6, I. ANTONIA: fiica lui Claudius, XX, 8, 1. ANTONIA: fortăreața Baris din Ierusalim,
denumită astfel de
Herodes cel Mare, după prietenul său Marcus Antonius,
XIII, 11, 2; XV, 8, 5; 11, 4; XVIII, 4, 3. ANTONIUS GAIUS: consul, XIV, 4, 3. ANTONIUS LUCIUS:
proprietar, XIV, 10,17. ANTONIUS LUCIUS: procestor, XIV, 10, 13.
591
ANTONIUS MARCUS: general roman și triumvir, care și-a început cariera în Palestina, prietenul lui Herodes
cel Mare, XIV, 5, 2.
ANUBIS: zeu funerar egiptean, XVIII, 3, 4. APAME: fiica lui Rabezac, XI, 3, 5. APAMEA: capitala regiunii
Apamene de pe fluviul Oronte,
situată la S de Antiohia, XIII, 7, 2; XIV, 3, 2;XV, 4, 2. APPELLAIOS: luna decembrie în calendarul macedonean,
XI,
5,4.
APELLES: general seleucid, XII, 6, 2. APHECA: oraș în Iudeea, la NV de Ierusalim, V, 11, I; VIII, 14,4.

APHER: fiul lui Abraham și al Cheturei, care a dat numele Africii.

APHERIMA: orașel în Iudeea, în apropiere de Bethel, XIII, 4, 9. APHRA: oraș fondat de Apher, fiul lui Abraham, care a dat numele Africii, I, I, 15.

APION MOCHTOS (TRUDITORUL): grămătic și prozator grec, compilatorul unei *Istории a popoarelor*, atacat de Flavius Josephus într-o lucrare a sa pentru calomniile răspândite pe seama comunității iudaice din Alexandria, XVIII, 8, 1.

APOBATERION: ținutul unde și-a părăsit arca Noe: I, 3, 5. APOLLODOT: generalul locuitorilor din orașul Gaza, XIII, 13,3. APOLLONIA: port palestinian situat între Caesarea și Ioppe, XIII, 15,4. APOLLONIUS: guvernatorul Samariei în timpul domniei regelui Antioh Epiphanes, XII, 5, 5. APOLLONIUS: guvernatorul Coelesiriei în timpul domniei lui Alexandru I Balaș, XIII, 4, 3.

APOLLONIUS: fiul lui Alexandru, XIII, 9, 2; XIV, 10, 22. APOLO, Templul lui: XIII, 13, 3; XVII, 11, 1.

APONIUS: senator rănit de soldații lui Claudius, XIX, 4, 5. APPHUS: porecla lui Ionathas, fiul lui Mattathias, XII, 6, 1. APSAN: judecător din seminția lui Iuda, V, 7, 13. AQUILAS: conjuratul care i-a dat lovitura de grație lui

Caligula, XIX, I, 14.

AQUILEIA: oraș în N Italiei, pe coasta Adriaticii, XVI, 4, 1. ARABIA FERICITĂ (FELIX): denumire dată de romani regatului Saba, bogat în mirodenii. în textele ebraice, 592

arabii sunt menționați încă din secolul IX î.e.n.: I, 15; V, 6, 1; XIV, 1,4; XVII, 4, 1. ARADIUS: fiul lui

Chanaanus, I, 6, 2. ARAD: fiul lui Beniamin, II, 7, 4. ARADUS: oraș situat pe o insulă lângă coasta feniciană, la N

de Tripoli, I, 6, 2; XIII, 3, 4; XIV, 12, 6. ARAM: fiul lui Sem, strămoșul arameilor, triburi semite care au întemeiat în Siria state ocupate apoi de asirieni, I, 6, 4. ARAMATHA: oraș al leviților din seminția lui Gad, VIII, 15, 3. ARAN: fiul lui Tharrus, tatăl lui Lot și al Sarei, I, 6, 5. ARASES: regele Siriei și al Damascului, IX, 12, 1 ș.u. ARBELA: sat în Galileea, bântuit de tâlharii adăpostiți în

peșterile din jur, XII, 11,1; XIV, 15, 4. ARCE: oraș fenician din Liban, I, 6, 2. ARCE: oraș în Arabia, numit ulterior Petra, IV, 4, 7. ARCHELAIS: localitate din Iudeea, aproape de Phasaelis și Ierihon, XVII, 13, 1; XIV, 15,4.

ARCHELAUS SISINES PHILOPATRIS: ultimul rege al Cappadociei, tatăl Glaphyrei și socrul lui Alexandru, XVI,

1,2 ș.u.

ARCHELAUS: fiul lui Herodes, XVII, 1, 3 ș.u. ARCHELAUS: soțul Berenicei, XIV, 6, 2. ARCHELAUS: intendentul treburilor regelui Archelaus la Roma, XVIII, 13,2.

ARCHELAUS IULIUS: fiul lui Chelcias, XIX, 9, 1; XX, 7, 1. AREIOS: rege spartan, XII, 4, 10.

AREMMANTHUS: căpetenie babiloniană, X, 8, 2. ARETAS: regele arabilor, XIII, 13, 3; XVI, 9,4 ș. u.; XVIII, 5, 1. ARETAS: rege din Coelesiria, XII, 15, 2. ARETHUSA: oraș fortificat al Siriei, situat între Epiphania și Emesa, în țara arabilor nomazi, XIV, 4,4. ARIA: parte a Arianei, străbătută de fluviul Arius, satrapie a Persiei, I, 6, 4.

ARIELAS: fiul lui Gad, II, 7, 4. ARIMAN: cetate de scăpare din ținutul Galaad, IV, 7, 4. ARION:

administratorul lui Josephus din Alexandria, XX, 4, 7. ARIOCH: căpetenia gărzilor regelui Nabucodonosor, X, 10, 3. ARISTEU: funcționar grec la curtea lui Ptolemeu II, care îl convinge pe monarhul egiptean să traducă în limba elină

593

Legile lui Moise (Pentateuhul), adică Septuaginta, XII, 2,

ARISTOBUL: fiul lui Ioannes Hyrcanos, XIII, 10, 2.

ARISTOBUL: fiul lui Alexandru Iannaios, XIII, 16, 1.

ARISTOBUL: fiul lui Alexandru și al Alexandrei, XV, 2, 5 ș.u.

ARISTOBUL: fiul lui Herodes cel Mare, XV, 10, 1 ș.u.

ARISTOBUL: fiul Salomeei, nepotul de soră al lui Herodes cel Mare, XVIII, 5, 4.

ARISTOBUL: nepotul de frate al lui Agrippa cel Mare, XX, 5,2.

ARISTOBUL: fiul lui Amyntas, XIV, 10, 22.

ARISTON: prietenul lui Herodes din Chalcis, XIX, 8, 3.

ARIUCH: general asirian, I, 9.

ARIUS: centurion, comandant de legiune, XVII, 10, 7. ARMATHON: oraș situat aproape de Ierusalim, VIII, 12,

2. ARMENIA: ținut muntos din NE Asiei Mici, despărțit de Eufrat în două părți inegale: Armenia Mare (Turcomania și Iran) și Armenia Mică, la V de Eufrat, I, 3, 5; 6, 4; XVIII, 2, 4; 4, 4.

ARNON: fluviu care slujea drept hotar între moabiți și amoriți, locul ultimilor fiind luat de israeliți, IV, 5 1. AROPHAEUS: fiul lui Maraioth, VIII, 1, 3. ARPHAXADES: fiul lui Sem, I, 6, 4. ARRUNTIUS, EVARISTUS: bogătaș din Roma, XIX, 1,18. ARRUNTIUS, PAULUS: însoțitorul lui Caligula, XIX, 1, 14. ARSACES: regele părților, XIII, 5, 11; 8, 4. ARSACIZII: dinastia suveranilor Regatului part, XVIII, 2, 4. ARSAMUS: fortăreață arabă necunoscută, XX, 4, 1. ARSINOE: a doua soție a lui Ptolemeu Philadelphus, XII, 2, 6. ARTABANOS: rege al Mediei, XVIII, 2, 4; 9, 3; XX, 3, 1. ARTABAZES: rege al Armeniei, XV, 4, 3. ARTABAZES (ARTAVAZDE II): rege al Armeniei, XV, 4, 3. ARTAXERXE I: suveran al Imperiului Persan, XI, 6, 1 ș.u. ARTAXIAS II: fiul lui Artabazes, rege al Armeniei, XV, 4, 3. ARTEMISIOS: luna mai în calendarul macedonean, VIII, 3, 1; XIV, 10,25. ARUCAEUS: fiul lui Chanaanus, stăpânul orașului Arce, 1,6,2. ARURA: localitate în Iudeea, VI, 12, 4. ARUS: sat situat probabil în Samaria, XVII, 10, 9. ASABEL: fiul lui Benjamin, II, 7, 4.

594

ASAEL: nepotul regelui David, VII, 1,3.

ASANUS: fiul și urmașul lui Abias, al treilea rege în Iuda, VIII, 11, 3 ș.u. ASAPH: celebrează prin cântece inaugurarea noului templu, alături de fiii lui, XI, 4, 2.

ASCHANAZUS: fiul lui Gomar, strămoșul aschanazilor, 1,6,1. ASCHANES: eunucul lui Nabucodonosor, X, 10, 2. ASEN ATH A: fiica preotului din Heliopolis, soția lui Iosif, II, 6,1. ASER: fiul lui Iacob, I, 19, 7.

ASIN AEUS: iudeu babilonian, fratele lui Anilaeus, XVIII, 9,1 ș.u. ASINIUS: scriitor citat de Strabon, XIV, 8, 3.

ASINIUS POLLIO, GAIUS: consul, XIV, 14, 5. ASCALON: oraș în Iudeea, unul dintre cele cinci centre ale filistenilor, V, 1, 22; VI, 1, 2; XII, 4, 5; XVI, 8, 4; XVII, 11,5.

ASFALTITIS, LACUL: Marea Moartă, 1,9; XV, 6,2; XVII, 6,5. ASMONEII (ASAMONEII): familie, apoi dinastie evreiască (142-37 î.e.n.), întemeiată de Simon, fratele lui Iudas zis Macabeul (de aici și denumirea de Macabei), care și-a eliberat poporul de jugul sirian, redând templul cultului iudaic; ultimul Hașmoneu, Aristobul II, a fost decapitat de Marcus Antonius; a urmat dinastia herodiană (37 î.e.n.-66 e.n.), o dată cu care Iudeea elenistică și-a încheiat existența, XIV, 16, 4; XVII, 6, 3; XX, 10. ASOCHIS: oraș în Galileea de V, lângă Sepphoris, XIII, 12, 4. ASOPHON: oraș necunoscut din Galileea, XIII, 12, 5. ASOR: oraș din preajma lacului Merom (Hule), V, 5,1; 5,4; 6, 1; XIII, 5,7.

ASPHAR: lac, XIII, 1,2. ASPREN AS: senator, XIX, 1, 13 ș.u. ASSACHARODDAS (AȘARHADDON): rege asirian,

urmașul lui Sennacherib, X, 1, 5. ASSARON: fiul lui Rubel, II, 7, 4.

ASSARON: măsură de capacitate pentru cereale (3,881), 111,6.6. ASSURAS: fiul lui Sem, strămoșul asirienilor, I, 5, 4. ASURIS: fiul lui Dadanes, I, 15. ASTABORAS: fluviu în Etiopia (Atbara), II, 10, 2. ASTAPUS: fluviu în Etiopia (Nilul Albastru), II, 10, 2. ASTARTE: zeiță feniciană, adorată și de filistenii, VIII, 5, 3.

595

ASTIAGE: tatăl lui Darius, X, 11, 4.

ATHENION: prietenul lui Ptolemeu III Euergetes, XII, 4, 3.

ATHONE: oraș arab necunoscut, XIV, 1, 4.

ATHRONGES: cioban care a râvnit la diadema regală, XVII, 10,7.

ATRATINUS: retor latin reputat, XIV, 4, 4.

AUGIS: fiul lui Gad, II, 7, 4.

AUGUSTUS: împărat roman, întemeietorul dinastiei iulio-claudice, XVI, 6, 2; XVIII, 2, 2.

AURAN: porecla lui Eleazar, fiul lui Mattathias, XII, 6, 1. AURANITIS: regiune a Palestinei, situată dincolo de Iordan, în Perea, la E de Trachonitis, la N de Ituraea și vecină la V cu Gaulanitis, XV, 10, 1; XVIII, 11,4.

AUZA: oraș în Libya, VIII, 13, 2. AXIORAM: Mare Preot, X, 8, 6. AZA: munte necunoscut din Palestina, XII, 11,2. AZAEL: rege din Siria, VIII, 13, 7. AZARIAS: prooroc, VIII, 12, 2.

AZARIAS: general în timpul lui Iudas Macabeul, XII, 8, 6. AZAV: fiul lui Nahor, I, 6, 5.

AZECA: oraș din ținutul semintiei lui Iudas, VI, 9, 1; VIII, 10, 1. AZIZUS: rege din Emessa, XX, 7, 1; 8, 4.

AZOT: oraș al filistenilor (Așdod), V, 1, 22; VI, 1, 1; XIII, 4, 4; XVII, 8, 1; 11,5.

B.

BAAL: zeu tyrian, IX, 6, 6.

BAALIS, rege al ammaniților, X, 9, 2 ș.u.

BAASA (BASANUS): IX, 6, 2.

BABAS, fiii lui : vrăjmașii lui Herodes cel Mare, XV, 7, 10.

BABEL: tâlcul cuvântului evreiesc, I, 4, 3.

BABEMESAS: comandantul garnizoanei cetății Gaza, XI, 8, 2.

BABILON (din semiticul Babilim: Poarta Divinității): vestit oraș din Mesopotamia centrală, pe cursul inferior al

Eufratului, care a atins apogeul o dată cu Regatul caldeo-babilonian, când unul din suveranii lui a dus în captivitate temporară poporul evreu, 1,4, 3; X, 2, 2; 11, I ș. u.; XVIII, 9, 1.

BABILON (NOUL): fortăreață construită de Cambise II în
596

Egipt, transformat într-o satrapie persană, II, 15, 1. BACCHAR: fiul lui Benjamin, 11, 7, 3. BACCHIDES: general sirian, XII, 10,2; 10, 11; XIII, 1, 1; 1, 6. BACCHURES: sat la NE de Ierusalim, VII, 9, 7. BACTRIENII: locuitorii Bactriei, ținut al Persiei, I, 6,4. BADACRU: comandantul oștirii regelui israelit Iehu, IX, 6, 3.

BAGATHOUS: eunuc persan, XI, 6, 4. BAGOSSES: comandantul oștirii lui Artaxerxe, XI, 7, 1. BAIAE: luxoasă localitate balneară în Campania, XVIII, 7, 2. BALAC: regele moabiților, IV, 6, 2.

BALADAS (MERODÂC BALADAN): rege babilonian, X, 2,2. BALAM: prezicător venit de dincolo de Eufrat, IV, 6, 2 ș.u. BALENII: populație condusă de un rege sodomit, I, 9. BALETH: oraș întemeiat de Solomon lângă Gazară, VIII, 6, 1. BALLA: concubina lui Iacob, mama lui Dan și Neftalim, I, 19, 7.

BALLAS: unul dintre regii sodomitelor, 1, 9.

BALTASAR (BELȘAZAR): rege babilonian, X, 11, 2.

BALTAZAR: nume dat de Nabucodonosor lui Daniel, X, 10, 1.

BANACHATES: unul dintre guvernatorii lui Solomon, VIII, 2, 3.

BANAIAS: fiul lui Ioad, comandantul gărzii de corp a lui David, V, 5, 4; 11, 8; 12,4.

BANAIAS: fiul lui Achilus, VIII, 2, 3.

BANAOTHAS: fiul lui Hieremmon, VII, 2, 1.

BARACHIAS: om influent din rândul israeliților, IX, 12, 2.

BARAC: judecător, V, 5, 2.

BARIS: fiul lui Aser, II, 7, 4.

BARIS: munte înalt din Armenia (Arătat), I, 3, 6.

BARIS: vezi Antonia, XV, 11, 4.

BARSAS: rege al sodomitelor, 1, 9.

BARSUBE (BERSABA): oraș situat la granița dintre Palestina și Idumeea, la S de Hebron, VI, 3, 2

BARUCH: scrib și prietenul proorocului Ieremia. X, 6, 2.

BARZAPHARNES: satrap part, cotropitorul Siriei, XIV, 3, 3; XX, 10, 1.

BASANES (BAAȘA): uzurpatorul tronului lui Nadab, al treilea suveran al Regatului Israel, VIII, 11,4 ș.u.

BASCA: oraș în Gilead, XIII, 6, 6.

BASEMATA: fiica lui Ismael, soția lui Esau, I, 18, 9.

BASIMA: fiica lui Solomon, soția lui Achinadab, VIII, 2, 3.

597

BASSUS CAECILIUS: partizanul lui Pompeius, asasinul lui Sextus Caesar, XIV, 11, 1 ș. u.

BATANEA: ținut din Iordania vestică, dăruit de Augustus lui Herodes cel Mare, IX, 8, 1; XII, 3, 3; XV, 10, 1; XVII, 2, 1;8, 1.

BATUEL: fiul lui Nahor și al Melcâi, I, 6, 5. BATUEL: tatăl Rebecăi, I, 16, 2. BATHYLLUS: libertul lui Antipater, fiul lui Herodes cel Mare, XVII, 4, 3.

BATHYRA: localitate în Batanea, XVII, 2, 2. BAUXUS: fiul lui Nahor și al Melcâi, I, 6, 5. BEERSABE (BATȘEBA):văduva lui Uriăș, mama regelui Solomon, VII, 7, 1 ș.u.; VIII, 1,2.

BEL: zeu solar al fenicienilor, cinstit de tyrieni, VIII, 13, 1. BELSEMUS: persan din anturajul lui Cambise II, XI, 2, 2. BELSEPHON: oraș egiptean lângă Marea Roșie, II, 15, 1. BELSEPHON: oraș din seminția lui Efraim, VII, 8, 2. BENIAMIN: fiul cel mai mic al lui Iacob, I, 21, 3 ș. u. BERENICE: fiica Salomeei și soția lui Aristobul, XVI, 1,2 ș.u. BERENICE: fiica lui Agrippa cel Mare, XVIII, 5, 4. BERENICE: fiica lui Iulius Archelaus și a Mariamnei, XX, 7, 1. BERENICE: numele ulterior al orașului Aelana, VIII, 6, 4.

BERENICIANOS: fiul lui Herodes și al Berenicei II, XX, 5, 2. BEROEA: oraș în Siria Cyrrestica, între Hierapolis și Antiohia, XII, 9, 7; XIII, 14,3.

BEROSOS: prozator caldean de limbă greacă, autorul unei *Istorie a Babilonului* I, 3, 6; 3, 9; 7, 2; X, 1, 4; 2, 2; 11, 1. BERTHA: oraș în Galileea de Sus, V, 1, 18. BERSUBA: fântână în Gherara, 1, 12, 1. BERSUBEE: la fel ca Barsube, VIII, 13, 7 BERYTUS: oraș fenician unde romanii au întemeiat o colonie, devenită centru al administrației imperiale (BEIRUT). XVI, 11,2; XVII, 10, 9;XIX, 7, 5; BERZELAEUS: galaditean care l-a ajutat pe alungatul David, VII, 9, 8.

BESELEEL: iscusit meșter care a construit Tabernacolul, III, 8,4. BESIRA: oraș în Palestina de S, VII, 1,5.

BETHALAGA: localitate situată la hotarul dintre semințiile Iuda și Benjamin, aproape de Ierihon, XIII, 1, 5.

598

BETHARAMPHTA: străvechi oraș amorit din valea Iordanului, XVIII, 2, 1. BETHORON: Bethchora, VIII, 6, 1; Bethora, VIII, 1, 17; oraș în Iudeea, XII, 7, 1; XIII, 1,3. BETHEL: vechi oraș din muntele Efraim, I, 19, 2; 21, 2; V, 1, 22; VIII, 8,4; 11,3.

BETHELA: una și aceeași cu Bethel, XIII, 1, 3. BETHLEEM: oraș aparținând seminției lui Iuda, la S de Ierusalim, V, 7, 13; 9, 2; VI, 8, 1; VII, 1, 3; VIII, 10, 1. BETHOMA: unul și același cu orașul Bemesis din *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*, 1,4,6, XIII, 14,2. BETHSAIDA: localitate din Galileea, diferită de cea situată lângă lacul Tiberiada, XVIII, 2, 1. BETHSAMA: târg al leviților, situat la hotarul dintre semințiile lui Iuda și Dan, VI, 1,3. BETHSANA: vezi Scythopolis. BETHSEMERA: IX, 9, 1, vezi Bethoron. BETHSURA: oraș la S de Ierusalim, pe drumul spre Hebron, VIII, 10, 1; XII, 7, 5 ș.u.; XIII, 5, 6. BETHZACHARIA: oraș situat între Ierusalim și Bethsura, XII, 9,4.

BETHZETHO: localitate neidentificată din Iudeea, XII, 10, 2. BEZEC: oraș canaanean în Palestina de N, V, 2, 2. BOAZ: stâlp de aramă din pridvorul Templului lui Solomon, VIII, 3, 4.

BOAZ: soțul moabitencei Ruth, V, 9, 2. BOBELON: general al regelui persan Darius I, XI, 4, 9. BOCCIAS: fiul Marelui Preot Josephus, VIII, 1, 3. BOCHORIAS: fiul lui Sabaeus, VII, 11,6. BOEOTOS: arhonte, XIV, 10, 4. BOETHOS: tatăl lui Simon din Alexandria, XV, 9, 3; XVII, 4, 2; XIX, 6, 2.

BOETHOS: tatăl lui Ioazar, XVII, 13, 1. BOLOSOR: fiul lui Beniamin, II, 7, 3. BOSCHETI: localitate din câmpia seminției lui Iuda, X, 4, 1. BOSORA: fortăreață în Galaaditis, IV, 7, 4; XII, 8, 3. BOSPORUS: Bosforul Trac (Strâmtoarea Constantinopolului), XVI, 2, 2. BOTRYS: oraș fenician, pe țărmul mării, VIII, 13, 2. 599

BRITANNICUS: fiul împăratului Claudius și al Valeriei Messalina, otrăvit de fratele său vitreg Nero, XX, 8, 1,7 ș.u.

BROCCHUS: senator, XIX, 3, 4.

BRUNDISIUM: port în Calabria, la Marea Adriatică, XIV, 14, 3.

BRUTUS MARCUS IUNIUS: inițiatorul conjurației care a dus la asasinarea lui Caesar, XIV, 11, 1; XIX, 2, 2.

BUBASTIS: zeiță egipteană, XIII, 3, 2.

BURRUS SEXTUS AFRANIUS: sfetnicul și secretarul lui Nero, XX, 8, 2 ș.u.

BUZI: fiul lui Abiezer, Mare Preot, V, 11, 5.

BYZANTIUM: cetate pe malul Bosforului Tracic, XVI, 2, 2.

C.

CAATH: fiul lui Levi, II, 7, 4.

CABROTHABA: loc situat în preajma Muntelui Sinai, III, 13.

CAESAR, CAIUS IULIUS: general și dictator roman, XIV, 7, 4 ș.u. CAESAREA maritimă: vechi oraș de pe coasta palestiniană care a fost reconstruit de Herodes cel Mare, XIII, II, 12; XV, 8, 5; 9, 6; XVII, 9, 5; XIX, 9, 1; XX, 8, 9. CAESAREA PHILIPPI: oraș întemeiat la izvoarele Iordanului de către Philippos, fiul lui Herodes cel Mare, XVIII, 2, 1; XX, 9, 4.

CAESONIA: soția împăratului Caligula, XIX, 2, 4. CAIAPHAS: Mare Preot, XVIII, 2, 2. CALEB: iscoada trimisă de Moise în Canaan, V, 2, 3. CAIN: fiul lui Adam și al Evei, lucrător al pământului, 1,2, 1 ș.u. CĂINA: localitate din ținutul Zif, VI, 13, 2. CAINAS: fiul lui Enos[^] I, 3, 2; 3, 4. CALLIAS: fiul soțului Salomeei, sora regelui Herodes cel Mare, XVII, 1,1.

CALLIMANDRU: general sirian, XIII, 10, 2. CALLIRHOE: izvoare sulfuroase termale din Peraea, XVII, 6, 5. CALLISTUS : libertul lui Caligula, XIX, 1,10. CAMBISE II: rege persan, cuceritorul Egiptului, II, 10,2; XI, 2, 1. CAMITH: tatăl Marelui Preot Simon, XVIII, 2, 2. CAMON: oraș din Galaaditis, V, 7, 6. 600

CAMPANIA: ținut pe coasta vestică a Italiei, între Latium și Lucarna, XVII, 7, 2; XIX, 1, 1. CAMUEL: fiul lui Nahor, I, 6, 5. CAMUS; tatăl Marelui Preot Josephus, XX, 1,3. CANA: sat din ținutul Galileei, XIII, 15, 1; XV, 5, 1. CANINIUS GALLUS: consul, XIV, 6, 4.

CANTHERAS: porecla Marelui Preot Simon, XIX, 6, 2. CAPHARSABA (CHABARZABA): totuna cu orașul Antipatris, XIII, 15, 1; XVI, 5,2.

CAPHARSALMA: mică localitate lângă Ierusalim, XII, 10, 4. CAPPADOCIA : regiune din partea central-estică a Asiei Mici, care se întindea de la Taurus la Pontul Euxin și de la Halys până la Eufrat, XVI, 2, 2. Locuitorii ei: I, 6, 1. CAPREAE: insulă în Marea Tyrrheniană (Capri), XVIII, 6, 4. CAREAS: tatăl lui Ioannes, X, 9, 2. CARIA: ținut muntos din SV Asiei Mici, XI, 8, 1. CARLATHIARIM: oraș din Iudeea, situat la granița vestică a seminției lui Beniamin, V, 1, 16; VI, 1, 4; VII, 4, 2. CARMEL: lanț de munți în Iudeea, V, U 22; VIII, 13, 5. CARNAIM: templu în Siria, XII, 8, 4. CARRAE: oraș din Mesopotamia, la SE de Edessa, XX, 2, 2. CARUS: pajul lui Herodes cel Mare, XVII, 2, 4. CASPIENE, PORȚILE: vestită trecătoare caucaziană prin care se ajungea din Media în Hyrcania și Pârția, XVIII, 4, 4. CASSANDROS: regentul Macedoniei în absența lui Alexandru cel Mare, desemnat apoi strategul Europei, XII, 1,1. CASSIUS: participant la campania lui Crassus împotriva părților și la complotul împotriva lui Caesar, alături de Brutus, XIV, 7, 3. CASSIUS LONGINUS: guvernatorul Siriei, XV, 1.1,4; XX, 1,1. CATO din LJTICA: orator roman, dușmanul lui Caesar, XIV, 10, 1. CEDARUS: fiul lui Ismael, I, 12, 4. CEDESA: oraș în Galileea, situat aproape de Caesarea Philippi, V, 1, 18; XIII, CEDMAS: fiul lui Israel, I, 12, 4. CELADUS: libertul lui Augustus, XVII, 12, 2. CELENDERIS: fortăreață în Cilicia, XVIII, 5, 1. CELER: tribun, XX, 6, 2.

601

CEMEDE: tatăl Marelui Preot Josephus, X, 5, 2. CENDEBAEUS: generalul lui Antioh Soter, XIII, 7, 3. CENEZ: fiul lui Eliphaz, nepotul lui Esau, II, 1, 2. CEPHERITII: populație canaaneană, V, 1, 16. CHABALON: ținut din Galileea, cuprinzând 20 de cetăți, oferite de Solomon lui Hiram și neacceptate de acesta, VIII, 5, 3. CHABARZABA: denumirea veche a orașului Antipatris, menținut mai sus, XIII, 15, 1. CHAEREA CASSIUS: tribunul unei cohorte pretoriene, inițiatorul conjurației care a pus la cale asasinarea împăratului Caligula, XIX, 1, 1 și u. CHALCIS: oraș și ținut sirian, situat la poalele munților Liban, XIV, 7, 4; XIX, 5, 1. CHALKEUS: înțelept din vremea lui Solomon, VIII, 2, 5. CHAM: fiul lui Noe, I, 4, 1 și u. CHANAANUS: al patrulea fiu al lui Cham, I, 6, 2 și u. CHANAANAEA: Palestina de dinaintea stabilirii triburilor israelite, „Țara Făgăduinței”, cucerită de Iosua, I, 6, 2 și u. CHAPSAEUS: tatăl lui Iudas, XIII, 5, 7. CHARCHAMESA: oraș situat pe Eufratul superior (Karkemiș), X, 6, 1. CHARMIS: fiul lui Rubel, II, 7, 4. CHARON: luntrașul care trecea sufletele peste fluviul Acheron, XIX, 9, 1. CHARRA: oraș în Mesopotamia (Harran), I, 6, 5; 9, 3; 16, 1. CHASPHOMA: oraș din Galaaditis, XII, 8, 3. CHEIRAMOS: vestit meșter tyrian de obârșie israelită, VIII, 3,4. CHELCIAS: general iudeu al Cleopatrei, XIII, 10, 4, 1; 13, 1. CHELCIAS: tatăl lui Iulius Archelaus, XIX, 9, 1. CHELLION: fiul lui Elimelec, V, 9, 1. CHEPHTORIM: fiul lui Mestraim, I, 6, 2. CHESLOEM: alt fiu al lui Mestraim, I, 6, 2. CHETIMA: vechea denumire a insulei Cipru, I, 6, 1. CHETIMUS: fiul lui Iovanus, cuceritorul Ciprului, I, 6, 1. CHETTAEUS: fiul lui Chanaanus, I, 6, 2. CHETURA: soția lui Abraham, I, 15. CHIDON, ARIA LUI: ioc unde a poposit Chivotul adus de David la Hierosolyma, VII, 4, 2.

602

CHIOS: insulă în Marea Egee, XVII, 2, 2. CHODADUS: fiul lui Ismael, I, 12, 4. CHODOLLAMOR: general asirian, I, 9. CHOSBIA: madianita soție a lui Zambrias, IV, 6, 10. CHUSARTES: rege asirian, V, 3, 2 și u. CHUSI: prietenul lui David, VII, 9, 2 și u. CHUTHA: ținut și fluviu din Persia, IX 14, 1 și 3. CHUTHAEII: numele dat de greci locuitorilor Samariei, IX, 14, 3; X, 9, 7. CICERO MARCUS TULLIUS: consul și vestit orator, XIV, 4,3. CILICIA: regiune, apoi provincie romană din SE Asiei Mici, numită mai înainte Tharsus, I, 6, 1; XIII, 3, 4; XVII, 5, 1; XVIII, 5, 4. CILLA: oraș din câmpia seminției lui Iuda, VI, 13, 1. CINNAMUS: uzurpator al tronului părților, XX, 3, 2. CINYRAS: rege al orașului Pafos, tatăl lui Adonis, XIX, 1,13. CIPRU: insulă în Marea Egee, XVII, 12, 2. CIRUS II cel MARE: suveran persan, cuceritorul Babilonului, care permite revenirea în Palestina a evreilor strămutați de Nabucodonosor II în Babilonia, autorizând reconstruirea templului din Ierusalim, XI, 1, 1 și u.: XV, 11,1. CITIUM: oraș în S insulei Cipru, I, 6, 1. CLAUDIUS I: al patrulea împărat roman, tatăl adoptiv al lui Nero, III, 15, 3; XV, 11, 4; XIX, 1, 2 și u. CLAZOMENAE: oraș în Ionia, la V de Smyrna, XX, 11, 1. CLEMENS: tribun, XIX, 1, 6; 1, 19. CLEODEMUS: prezicător numit și Malchus, I, 15. CLEOPATRA: soția lui Ptolemeu V Epiphanes, XII, 4, 1. CLEOPATRA: fiica lui Ptolemeu VI Philometor, XIII, 4, 1 și u. CLEOPATRA VII: faimoasă regină a Egiptului Lagid, care l-a subjugat pe Marcus Antonius, adversara lui Herodes cel Mare.

XIV, 13, 1 până la XV, 5, 1.

CLEOPATRA: una din soțiile lui Herodes cel Mare, XVII, 1, 3. CLEOPATRA: regina siriană Selene, XIII, 16, 4.

CLEOPATRA: soția lui Gessius Florus, XX, 11, 1. CLUSIUS GALLUS PUBLIUS: fiul lui Publius, XIV, 10, 19.

CLUVIUS: consul, XIX, 1, 13. CNIDOS: oraș maritim în Caria, XIII, 13, 4. COELESIRIA: regiune din Siria, situată între Liban și

603

Antiliban, denumire extinsă asupra Siriei sudice, X, 9, 7; XII, 3, 3.

COLLINA: trib roman trăgându-și numele de la colinele

Quirinal sau Viminal, XIV, 8, 5; 10, 9. COMMAGENE: regiune din SE Asiei Mici, XVIII, 5, 4; XIX, 5, 1.

COPHES: râu în Afghanistan și Pakistan (Kabul), I, 6, 4. COPONIUS: procurator al Iudeei, numit de Augustus, XVIII, 1, 1.

CORAEA: oraș situat între Sichim și Silo, XIV, 3, 4.

CORDUBA: oraș în Hispania Baetica (Cordova), XIX, I, 3.

CORDYERILOR, MUNTELE: granița naturală dintre Armenia și Mesopotamia, I, 3, 6.

CORE: fiul lui Esau, II, 1, 2.

CORES: rivalul lui Moise, IV, 2, 2 ș.u.

CORINTHUS: oștean din garda lui Herodes cel Mare, XVII, 3, 2.

CORNELIUS FAUSTUS: fiul dictatorului Sulla, XIV, 4, 4.

CORNELIUS GAIUS: cvestor, XIV, 10, 10.

CORNELIUS LENTULUS: consul, XIV, 10, 14.

CORNELIUS LONGINUS: delegat, XIV, 10, 19.

CORNELIUS SABINUS: tribun, XIX, 1, 7 ș.u.

CORNELIUS: fiul lui Ceron, XX, 1, 2.

CORREA: oraș în S Palestinei, VI, 2, 2.

COS (COOS): insuliță la NV de Rhodos, XIV, 7, 2; XVI, 2, 2.

COSTOBAR: soțul Salomeei, XV, 7, 9 ș.u.; XVI, 7, 6.

COSTOBAR: ruda lui Agrippa cel tânăr, XX, 9, 4.

COTARDES: regele părților, XX, 3, 4.

COTYLAS: porecla lui Zenon, tiranul din Philadelphia, XIII, 8, 1.

COTYS: rege al Armeniei Mici, XIX, 8, 1.

COZE: zeu idumean, XV, 7, 9.

CRASSUS MARCUS LICINIUS: triumvir și general roman,

ucis de părți în bătălia de la Carrhae, XIV, 6, 4 ș.u. CRETA: întinsă insulă grecească, unde locuiau iudei, XVII, 12, 1. CRUSTUMINA: trib amintind de vechiul oraș sabin de pe

malul stâng al Tibrului, Crustumeria, XIV, 10, 3; 10, 19. CUMANUS VENTIDIUS: procurator roman al Iudeei, XX, 5, 2. CUSPIUS FADUS: procurator roman al Iudeei, XIX, 9, 2 ș.u. CTESIPHON: oraș situat pe malul de E

al Tigrului, capitala părților, față în față cu Seleucia, XVIII, 2, 4; 9, 9.

604

CYANEE, STÂNCILE: două insulițe care străjuiesc Bosforul

Tracic, înspăimântând pe corăbierii antici, XVI, 2, 2. CYDISA: identică cu Cedesa, IX, 11, 1. CYPRON: soția

idumeanului Antipater, XIV, 7, 3. CYPROS: fiica lui Herodes cel Mare și a Mariamnei, XVIII, 5, 4. CYPROS:

fiica lui Alexas Helcias, XVIII, 5, 4. CYPROS: fiica lui Phasaël, XVIII, 5, 4. CYPROS: oraș fortificat, aproape

de Ierihon, XV, 5, 2. CYRENE: veche colonie grecească pe țărmul Africii de N, locuită și de evrei, capitala

Cyrenaicei, XIV, 7, 2; XVI, 6, 5. CYZIC: oraș în Mysia, pe malul sudic al Propontidei, XIII, 10, 1.

D.

DACII: locuitorii Daciei, XVIII, 1, 5.

DADANES: fiul lui Suus, I, 15.

DAGON: zeu siriac adorat de filistenii, VII, 1, 1; XIII, 8, 1.

DAGON: fortăreață în Iudeea, lângă Ierihon, XIII, 8, 1.

DAHII (DAII): populație scitică de pe coasta estică a Mării

Caspice (Turkmenistan), XVIII, 4, 4; XX, 4, 2. DAISIOS: luna iunie în calendarul siro-macedonean, XIV, 10, 22.

DALILA: infidelă iubită a lui Samson, V, 8, 11. DAMASC: vechi oraș sirian, locuit și de iudei, I, 6, 4; IX, 12,

3; XVIII, 6, 3. DAN: fiul lui Iacob și al slujitoarei sale Balla, I, 19, 7; II, 7, 4;

V, 1, 22.

DAN: oraș situat lângă izvoarele Iordanului mic, Vili, 8, 4. DANA: oraș în ținutul seminției lui Neftali, la granița de N a

Palentinei, V, 1, 3; VIII, 12, 4. DANIEL: al doilea fiu al lui David, VII, 1, 4. DANIEL: tânăr iudeu numit Baltazar, instruit la curtea lui

Nabucodonosor, ale cărui vise le tălmăcește, X, 10, 1 ș.u. DAPHNE: crâng de dafini din preajma Antiohiei, XIV,

13, 11;

15, 11; XVII, 2, 1.

DARDAN: fiul lui Emaon, înțelept renumit, VIU, 2, 5. DARIUS MEDUL: rege legendar, confundat cu Darius I, X, 11,2. DARIUS 1 cel MARE: suveran persan care l-a trimis ca guvernator al Iudeei pe Zorobabel, căruia i-a permis să

605

restaureze cultul și să reconstruiască templul din Ierusalim, reconfirmând edictul lui Cirus I, XI, 3, 1 ș. u. ; XV, 11, 1.

DARIUS III: ultimul suveran ahemenid, învins de Alexandru

cel Mare, cuceritorul Imperiului Persan, XI, 8, 1; 8, 3. DARIUS: fiul lui Artabanos, regele părților, XVIII, 4, 5.

DATHAM: adversarul lui Moise, IV, 2, 2. DATHEMA: fortăreață în Palestina, XII, 8, 1. DAVID: urmașul lui

Saul, cuceritorul Ierusalimului, regele care a centralizat statul iudeo-israelian, VI, 8, 1 până la VII, 5, 13.

DEBORA: proorocită din Israel, V, 5, 2. DECLAS: fiul lui Iuctas, I, 6, 4. DELLIOUS: solul lui Marcus Antonius, însărcinat să-l întronizeze

în Iudeea pe Herodes cei Mare, XIV, 15, 1; XV, 2, 6. DELOS: insulă din Marea Egee, XIV, 10, 8.

DEMAINETOS: demagog din orașul Ptolemaida, XIII, 12, 3. DEMETRIOSI SOTER: rege din dinastia

Seleucizilor, XII, 10, 1. DEMETRIOS II NICATOR: fiul celui dintâi, XIII, 4, 3 ș.u. DEMETRIOS III

EUCAIROS: rege al Damascului, XIII, 13,4 ș.u. DEMETRIOS DIN FALERON: filosof grec, sfetnic la curtea

primilor doi Ptolemei, cărora le-a dat ideea întemeierii Bibliotecii din Alexandria, punând bazele ei, XII, 2, 1 ș.u.

DEMETRIOS: fiul lui Andromachos, XVI, 8, 3. DEMETRIOS: gadarean, libertul lui Pompeius, XIV, 4, 4.

DEMETRIOS: alexandrinul soț al Mariamnei, XX, 7, 3. DEMOTELES: curierul regelui lacedemonian Areios,

XII, 4, 10; XIII, 5, 8.

DICAIARCHIA: numele grecesc al portului Puteoli de pe

coasta Campaniei, XVIII, 7, 2. DIDOR (DIODOR): fiul lui Heracles, I, 15. DINA: fiica lui Iacob, I, 19, 7; 21, 1.

DIOCLEROS: dregător al regelui Solomon, VIII, 2, 3. DIOCLES: istoric grec care a scris despre Persia, X, 11,

1. DIODOR: fiul lui Iasou, XIII, 9, 2. DIODOTOS: poreclit Tryphon, tutorele lui Antioh VI

Epiphanes, uzurpatorul tronului Seleucizilor, XIII, 5, 1; 6,

1 ș.u.

DIOGENES: prietenul lui Alexandru Iannaios, victima răzbunării fariseilor, XIII, 16, 2.

606

DION: oraș în Siria, aproape de Pella, XIII, 15, 3; XIV, 4, 2. DION: oraș macedonen situat în golful Termaic, XI,

8, 5. DIONYSIACE: serbări în cinstea lui Dionysos, cu spectacole și alaiuri, corespunzând la romani cu

„Bacchanalia”, XIV, 8, 5. DIONYSIOS: fiul lui Asclepios, pritan al Atenei, XIV, 8, 5. DIONYSIOS: fiul lui

Dionysios, cetățean atenian, XIV, 8, 4. DIONYSIOS DIN TRIPOLIS: înrudit cu Ptolemeu Mennaei,

XIII, 3, 2.

DIOPHANTUS: secretarul lui Herodes cel Mare, XVI, 4, 6. DIOS: istoric grec, VIII, 5, 3.

DIOS: luna octombrie în calendarul siro-macedonean, I, 3, 3. DODIAS: tatăl lui Eleazar, VII, 12, 4. DOEC:

slujitorul sirian al regelui Saul, VI, 12, 1; 12, 4. DOLABELLA PUBLIUS: consul, XIV, 10, 9 ș.u.

DOMITIANUS TITUS FLAVIUS: împărat roman, în timpul domniei căruia Flavius Josephus a terminat *Antichitățile iudaice*, XX, 11,2.

DOMITIUS AHENOBARBUS: senator, tatăl lui Nero, XX, 8,1. DORA: port în Palestina la N de Caesarea, V, 1, 22; XIII, 7, 2;

XIX, 6, 3.

DORAN: prietenul infidel al Marelui Preot Ionathas, XX, 8, 5. DORIS: soția lui Herodes cel Mare, XIV, 12, 1;

XVII, 4, 2. DOROTHEUS: dregător al lui Ptolemeu Philadelphos, XII, 2,12. DOROTHEUS: proedru atenian,

IV, 8, 5. DOROTHEUS: fiul lui Nathanael, XX, 1, 2. DORTUS: iudeu de vază, ostil romanilor, XX, 6, 2.

DOSITHEUS: tatăl lui Simon, XIII, 9, 2. DOSITHEUS: fiul lui Cleopatridas din Alexandria, XIV, 10, 18.

DOSITHEUS: slujitorul lui Hyrcanos II, XV, 6, 2.

DOTHAIM: oraș în Palestina, aproape de Sichim, IX, 4, 3. DRUSILLA: fiica lui Agrippa cel Mare, XVIII, 5, 4

ș.u. DRUSUS NERO CLAUDIUS: fiul vitreg al lui Augustus, XV,

9,6. DRUSUS, TURNUL lui: turn din portul Caesareei, care purta

numele membrului familiei împăratului, XV, 9, 6. DRUSUS: fiul împăratului Tiberius, XVIII, 6, 1 ș.u.

DRUSUS: fiul lui Agrippa cel Mare, XVIII, 5, 4. DYSTROS: luna martie în calendarul siro-macedonean și Adar în cel ebraic, IV, 8, 49; XII, 10, 5.

607

E.

EBAL: fiul lui Iuctas, I, 6, 4. EBAN: fiul lui David, VII, 3, 3.

EBIDAS: fiul lui Madian, I, 15.

ECBATANA: capitala Mediei, situată lângă muntele Oronte X, 11,7; XI, 4, 6.
 ECDIPUS (ARCE): oraș portuar fenician în câmpia Acco, V, 1,22
 ECHARAMSARIS: generalul lui Nabucodonosor, X, 8, 2.
 EDNAEUS: căpetenia oștilor seminției lui Iuda, VIII, 15, 2.
 EDORAM: fiul lui Iuctas, I, 6, 4.
 EFES: vestit oraș ionian din Asia Mică, XVI, 2, 2.
 EFRAIM: fiul lui Iacob, II, 6, 1 ș. u.
 EFRAIM: hetean din Hebron, proprietarul unei țărini, I, 14.
 EFRAN: oraș în ținutul seminției lui Manasses, V, 6, 7.
 EFRATANA: localitate situată lângă Bethleem, I, 21, 3.
 EFUD (EPOMIS): tunică purtată de Marii Preoți, III, 7, 5.
 EGLON: regele moabiților, V, 4, 1.
 EHUD (AOD): judecător, V, 4, 2 ș.u.
 EIRAES: fiul lui Iuctas, I, 6, 4.
 ELAEUSA: insuliță lângă coasta ciliciană, XVI, 4, 6.
 ELAM: fiul lui Sem, strămoșul elamiților, I, 6, 4.
 ELANUS (ELAH): fiul lui Asanus, rege în Israel, VIII, 12, 4.
 ELCAN: comandantul seminției lui Iuda, IX, 12, 1.
 ELCHIAS: Mare Preot, X, 8,6.
 ELDAS: fiul lui Madian, I, 15.
 ELEAZAR: fiul lui Moise, II, 13, I.
 ELEAZAR: fiul lui Aaron, III, 8, 1; IV, 3, 4.
 ELEAZAR: fiul lui Dodias, erou davidian, VII, 12, 4.
 ELEAZAR: Mare Preot, Introducere, 3; XII, 2, 5 ș.u..
 ELEAZAR: fiul lui Mattathias, poreclit Auran, XII, 6, 1.
 ELEAZAR: fariseu, XIII, 10, 5 ș.u.
 ELEAZAR: trezorierul templului din Ierusalim, XIV, 7, 1; XX, 9,3.
 ELEAZAR: fratele lui Ioazar, XVII, 13, 1. ELEAZAR: fiul Marelui Preot Ananus, XVIII, 2, 2. ELEAZAR: uriaș de obârșie iudaică, XVIII, 4, 5. ELEAZAR: iudeu din Peraea, XX, 1,1. ELEAZAR: iudeu din Galileea, XX, 2, 4. 608
 ELEAZAR: fiul lui Dinaeus, tâlhar, XX, 6, 1. ELEAZAR: vrăjitor care alunga demonii din oameni, VIII, 2, 5.
 ELEON: judecător, V, 7, 14.
 ELEUSINIILE: sărbătoare închinată zeiței Demeter (Ceres), celebrată de atenieni prin pelerinaje la sanctuarul din Eleusis, târg din apropierea orașului, unde aveau loc Misterele, XIV, 8, 5.
 ELEUTHERUS: fluviu care slujea drept graniță între Siria și Fenicia, XIII, 4, 4; 5, 10; XV, 4, 1. ELI: Mare Preot și cărmuitor al israeliților, V, 9, 1 ș.u. ELIAB: meșter care a constiuit Tabernacolul, III, 8, 4. ELIACHIAS: Mare Preot, X, 4, 1 ș.u. ELIACHIM: comandantul curții regelui Ezechias, X, 1, 2; 5, 2. ELIAS (ILIE): profet al lui Iahve, VIII, 13, 4 ș. u. ELIASIB: Mare Preot, XI, 5, 4.
 ELIEN: fiul regelui David, VII, 3, 3. ELIMELEC: iudeu strămutat în țara moabiților, tatăl lui Mallon și socrul lui Rut, V, 9, 1.
 ELIONAEUS: fiul lui Simon Cantheras, Mare Preot, XIX, 8, 1. ELIPHALE: fiul regelui David, VII, 3, 3.
 ELIPHAZ: fiul lui Esau, II, 1, 2. ELISAS: fiul lui Iovanus, strămoșul eolienilor, I, 6, 1. ELISSAEUS (ELISEI): prooroc, discipolul lui Elias, VIII, 13, 7; IX, 3, 1 ș.u.
 ELISSAEUS: preot, XII, 2, 1. ELMODAD: fiul lui Iuctas, I, 6, 4.
 ELOM: oraș al leviților în ținutul seminției lui Dan, VIII, 10, 1. ELON: fiul lui Zabulon, II, 7, 4.
 ELPIS: soția lui Herodes cel Mare, mama Salomeei, XVII, 1, 3. ELULAEUS: rege tyrian, IX, 14, 2. ELYMAIS: oraș situat între Persia și Susiana, XII, 9, 1. EMALSEMA: mama regelui Amos (Amon), X, 3, 2. EMAON: tatăl unor înțelepți din vremea lui Solomon, VIII, 2, 5. EMESA: oraș în Siria Apamene (Homs), XVIII, 5, 4; XIX, 8, 1; XX, 7, 1,8,4.
 EMMA: oraș în Palestina, la SE de Hebron, VI, 13, 6. EMMAUS: oraș situat la V de Ierusalim, XIII, 1, 3; XIV, 11, 2; XVII, 10,7; 10,9. EMMOR: regele orașului Sichim(Sichem). 609
 EMNUS: fiul regelui David, VII, 3, 3.
 ENDOR: orașel din câmpia IezreeI, lângă Scythopolis, VI, 14,2.
 ENGADDI (ENGHEDAIN): oraș în S Palestinei, pe malul Mării Moarte, VI, 13, 4; IX, 1,2. ENNAPHEN: fiul regelui David, VII, 3, 3. ENNERUS: prietenul și aliatul lui

Abraham, I, 10, 2. ENOS: fiul lui Seth, I, 3, 2. ENYALIOS (RĂZBOINICUL): epitet prin care Iupiter este identificat cu omologul său babilonian Marduk, I, 4, 2. EOLIENII: triburi grecești din Beoția și Tesalia, alungate de invazia doriană spre litoralul apusean al Asiei Mici, I, 6, 1. EPAPHRODITUS: libertul și secretarul lui Nero, Introducere, 2. EPHAS: fiul lui Madian, I, 15.

EPHOROS din Cyme: autorul primei istorii universale, I, 3, 9. EPICRATES: general sirian, XIII, 10, 2. EPICUREICII: adepții filosofului grec Epicur, care, conform tradiției evreiești, nega nemurirea sufletului și recomanda plăcerea drept țelul principal al vieții omenești. Termenul elin de *apicoros* sau *epicoros*, folosit în literatura talmudică, era atribuit persoanelor lipsite de respect față de Tora, XIX, 1, 5. EPIPHANIA: vezi mai sus Amathe, I, 6, 2. ERICAS: căpetenia curții regelui Achaz, IX, 12, 1. EROGE: oraș în Iudeea, aproape de Ierusalim, IX, 10, 4. EROEDES: fiul lui Gad, II, 7, 4. FRON: Arca Legii sau Chivotul Legământului, III, 6, 5. ERUCIUS: fiul lui Lucius, XIV, 10, 10. ESAIAS (ISAIA): primul dintre Marii Profeți, X, 1, 3 ș.u. ESAU: fiul lui Isaac, I, 18, 1 ș.u. ESCHOLES: prieten și aliat al lui Abraham, I, 10, 2. ESCON: „Fântâna luptei” săpată de Isaac, I, 18, 2. ESEBEON: socrul canaanit al lui Esau, I, 18, 4. ESENIENII: sectă iudaică semimonastică, răspândită pe malul apusean al Mării Moarte, XIII, 5, 9; XV, 10, 4 ș.u.; XVIII, 1, 2 ș.u. ESEBEON: socrul canaanit al lui Esau, I, 18, 4. ESRON: nepotul lui Phares, II, 7, 4. ESSA: oraș sirian, XIII, 15, 3.

ESSEBON, ESSEBONITIS, CHESBON: oraș situat dincolo de fluviul Iordan, față în față cu Ierihonul, XIII, 15, 4.

610

ESSENES: pieptarul cu pietre prețioase purtat de Marii Preoți, III, 7, 5.

ESTERA: soția regelui Artaxerxe care, ajutată de tutorele ei Mardocheus, a salvat de exterminarea pusă la cale de Marele vizir Aman pe toți iudeii din Persia, XI, 6, 2 ș. u. ETAME: oraș în Iudeea, VIII, 10, 1. ETHAM (ETAME): localitate de lângă Ierusalim, VIII, 7, 3. ETHAN: înțelept iudeu din vremea lui Solomon, VIII, 2, 5. ETHI: prietenul fidel al regelui David, VII, 10, 1. ETIOPIA: Orientală și Occidentală corespundea Etiopiei actuale, Sudanului (Țara Cuș) și Africii Centrale până la Niger, I, 6, 2.

ETIOPIENII: invadatorii Egiptului învecinat, II, 10,1; VIII, 10,3. EUCLES: fiul lui Menandu din Alimusia, XIV, 8, 5. EUFRAT: principalul fluviu al Orientului Mijlociu (alături de Tigru), frontiera orientală a Imperiului Roman, unde acesta a întâmpinat rezistența părților, Babilonul aflându-se pe malurile sale, I, 1, 3; X, 6, 1.

EUPOLEMOS: fiul lui Ioannes, XII, 10, 6. EURYCLES: lacedemonian intrigant, XVI, 10, 6. EUTYCHUS: libertul lui Agrippa cel Mare, XVIII, 6, 5 ș.u. EUTYCHUS: slujitorul împăratului Caligula, XIX, 4, 4. EVA: soția lui Adam, I, 1, 2 ș.u. EVARATUS: grec din insula Cos, XVI, 10, 2. EVILAS: fiul lui Cuș, strămoșul evileenilor, I, 6, 2. EVILATES: fiul lui Iuctas, I, 6, 4. EVILEENII: vechea denumire a geturilor, I, 6, 2.

EVODUS: libertul împăratului Tiberius, XVIII, 6, 8 ș.u. EZDRA: preot, cărturar și reformator care a contribuit la reconstruirea templului din Ierusalim, aducând cu el un grup de evrei eliberați din captivitatea babiloniană de Artaxerxe I, XI, 5, 1 ș.u.

EZECHIAS (IEZECHIA): rege în Iuda, IX, 12, 3 ș.u. EZECHIAS: șeful unei bande de hoți, XIV, 9, 2; XVII, 10, 5.

F.

FABATUS: procuratorul lui Augustus în Arabia, XVII, 3, 2. FABIUS: comandant al Damascului, XIV, 11,7.

611

FABIUS: centurion din oastea lui Pompeius, XIV, 4, 4; 12, 1. FANNIUS: fiul lui Marcus, pretor, XIII, 9, 2.

FANNIUS GAIUS: fiul lui Gaius, consul, XIV, 10, 15. FARAON: regele egiptenilor, I, 8, 1; II, 4, 1 ș.u.; VIII, 6, 1 ș.u. FARISEII: lideri religioși laici care constituiau un partid și o sectă filosofică, propovăduind respectarea Legii Orale și democratizarea ritualului, XIII, 5,4; XVII, 2,4; XVIII, 1,2 ș.u. FAUSTUS CORNELIUS: fiul dictatorului Sulla, XIV, 4, 4. FELIX: procuratorul Iudeei, XX, 7, 1 ș.u. FENICIA: denumirea dată de greci Canaanului, corespunzând

oarecum Libanului actual, IX, 14, 2; X, 11, 1; XII, 4, 1. FILIPI PHILADELPHOS: rege seleucid în Siria de N, XIII, 3,4. FILIP II: regele Macedoniei, tatăl lui Alexandru cel Mare, XI, 8, 1; XIX, 1, 13.

FILIP V: penultimul rege al Macedoniei elenistice, XII, 10, 6. FILIP: ruda lui Antioh IV Epiphanes, XII, 9, 2.

FILIP: fiul lui Jakim, general în oastea lui Agrippa, II, XVII, 2,3. FILISTIN: fiul lui Mestram, cel care a dat numele țării

filistenilor, I, 6, 4; V, 11, 1.

FILON DIN ALEXANDRIA: filozof iudeu care și-a propus să concilieze gândirea speculativă cu revelația biblică, XVIII, 8,1. FILOSTRAT: istoric grec al Indiei și Feniciei, X, 11, 1. FLACCUS: guvernatorul Siriei, XVIII, 6, 2. FLAVIUS: fiul lui Lucius, pretor al Libyei, XIV, 10, 10, XVI, 6, 5. FLORUS GESSIUS: ultimul procurator al Iudeei, XIX, 9, 2;

XX, 9, 5. ș. u.

FORTUNATUS: libertul lui Agrippa cel Mare, XVIII, 7, 2. FRIGIA: regat din centrul Asiei Mici, I, 6, 1; XII, 3,4; XVII, 2,2. FULVIA: nobilă romană, XVIII, 3, 5. FURIUS: viteaz centurion din oastea lui Pompeius, XIV, 4, 4.

G.

GAAL: căpetenia sichimiților, V, 7, 2.

GAAMUS: fiul lui Nahor, I, 6, 5.

GABA (GHIBEA): oraș al leviților beniaminiți, Ia N de

Ierusalim, V, 2, 8; VI, 8, 1; VIII, 12, 4. GABA: oraș în Galileea, în preajma muntelui Cârmei, XV, 8, 5.

612

GABALA: oraș situat pe coasta Siriei Seleucis, XIII, 15, 4. GABAON: orașel al leviților din seminția lui Beniamin, la NV

de Ierusalim, V, 1, 16; VI, 6, 2; VII, 11, 7; 12,1. GABARES: guvernator în timpul domniei lui Solomon, VIII, 2,

3. GABATHA: orașul natal al regelui Saul, V, 1, 2; VI, 4, 2;4, 6. GABINIUS AULUS: guvernatorul Siriei, succesorul lui

Scaurus, XIV, 3, 2. GAD: fiul lui Iacob, I, 19,11,7,4. GAD: prooroc din vremea regelui David, VII, 13, 2.

GADARA: principalul oraș din Peraea, în apropierea Iordanului, V, 1, 22; XII, 3, 3; XIII, 13, 5; XV, 10, 2 ș.u.; XVII, 11,4.

GADDIAS: prietenul lui Herodes cel Mare, XV, 7, 8. GAIUS IULIUS CAESAR GERMANICUS:

poreclit CALIGULA, împărat roman, înlăturat printr-o conjurație, XVII, 9, 7; XVIII, 4,5 ș.u.; XIX, 1, 1 ș.u.

GALAADITIS (GALAADENA): ținutul de la E de Iordan, între Hermon și fluviul Arnon, I, 19, 10; II, 3, 3; IX,

11, 1. GALAAD: colina care a dat numele ținutului, I, 19, 10. GALATENII: locuitorii Galatiei, regiune din centrul Asiei

Mici, 1,6, 1.

GALBA SERVIUS SULPICIUS: împărat roman, XVIII, 6, 9. GALBAATH: lăcaș al proorocilor evrei, VI, 11,

15. GALGALA (GHILGAL): oraș în Iudeea, din preajma

Ierihonului, V, 1, 11; VII, 11,4.

GALILEEA: fertilă regiune din N Palestinei, inclusă de Ioannes Hyrcanos în Iudeea elenistică, IX, 11, 1; XIII, 2, 3; XVII, 8, 1. GAMALA: oraș fortificat din Gaulanitis: XIII, 15, 3; XVIII, 1,

1.

GAMALIEL: tatăl Marelui Preot Iesus, XX, 9, 4. GANGE: fluviu al Indiei, numit de iudei Phison, I, 1,3.

GARIZIM: munte în Samaria, pe care a fost înălțat un templu rivalizând cu cel din Ierusalim, precum și o

fortăreață, IV, 8, 44; V, 1, 19; XI, 8, 2; XII, 1, 1; XIII, 3, 4; 9, 1. GASIONGABEL (EZEONGEBER): port edomit la Marea

Roșie, numit și Berenice, VIII, 6, 4. GATHERUS: stăpânitorul bactrienilor, I, 6, 4. GAULANA: cetate de

scăpare a seminției lui Manasses, în

613

Batanea, aproape de Gamala, IV, 7, 4; XIII, 15, 3. GAULANITIS: regiune din Palestina, aparținând regatului lui

Agrippa și desprinsă apoi din el, IV, 5, 3; XVII, 8, 1. GAZA: oraș în Iudeea, una dintre cele cinci cetăți străvechi ale filistenilor, V, 1, 22; V, 8, 10; VI, 1,2; IX, 13, 3; XIV, 5, 2; XVII, 11,4.

GAZARĂ: oraș în Samaria, VII, 4, 1; 12,2; VIII, 6, 1; XIII, 1,3. GELBOE: munte în ținutul seminției lui

Isachar, VI, 14, 2. GELMON: oraș în Palestina, VII, 9, 8. GEMELLUS: prieten vechi al lui Herodes cel Mare,

XVI, 8, 3. GENNESAR (GENNESARETH): lac în Galileea, numit și

Tiberiada, V, 1, 22; XVIII, 2, 1 ș.u. GEON (GIHON): numele evreiesc al Nilului, I, 1,3. GERAS: tatăl lui Semei, VII, 9, 4.

GERASENICI, MUNȚII: aflați dincolo de Iordan, XIII, 15, 5. GERGESAEUS: fiul lui Chanaanus, I, 6, 2.

GERMANII: oștenii din corpul de gardă al lui Herodes cel Mare, XVII, 8, 4 sau din cel al împăratului Caligula, XIX, 1, 15.

GERMANICUS: nume triumfal primit de fiul lui Drusus, nepotul lui Tiberius și fratele lui Claudius, datorită victoriilor sale în campaniile împotriva germanilor, XVIII, 2, 5; 6,8; XIX, 1,5; XX, 8, 1. GERSOM: fiul lui Levi,

II, 7, 4. GERSUS: fiul lui Moise și al Sefhorei, II, 13, 1. GESSIUS: vezi Florus. GETHRAAMAS: fiul lui

David, VII, 1, 4. GETHSURA: rege sirian, bunicul lui Abesalom, VII, 8, 3. GETULII: populație nomadă din

Africa de N, I, 6, 2. GHEDEON: fiul lui Ioas, judecător. V, 6, 2 ș.u.; VII, 7, 2. GHERARA: străvechi oraș

filistean, situat la granița de S dintre

Gazași Berseba, I, 12, 1; 18, 2; VIII, 12, 2. GHERAS: tatăl lui lehud, V, 4, 2.

GIBAL (EBAL): munte în Samaria, vecin cu Garizimul, IV, 8,44. GINAEA: sat la hotarul Samariei cu câmpia

lezreel, XX, 6, 1. GITTA: unul dintre cele cinci orașe filistene, VI, 1,2; 12, 2;

IX, 8, 4; 10,3.

GITTHA: orașel fortificat în Idumeea, XIX, 15, 10. GLAPHYRA: fiica lui Archelaus, regele Cappadociei, văduva

614

lui Alexandru, recăsătorită cu Iuba, XVI, 1, 2; XVII, 1, 2; 13, 1 ș.u.

GOBILITIS: altă denumire a Idumeei, II, 1, 2; III, 2, I. GODOLIAS: căpetenia lui Nabucodonosor, X, 9, 1 ș.u.

GOLIATH: uriaș filistean învins de David, VI, 9, 1 ș.u. GOMAR: fiul lui Iafet, strămoș al gomarienilor, I, 6, 1.

GOPHNA: oraș în Iudeea, XIV, 11,2. GORGIAS: prieten și general al regelui Ptolemeu, XII, 7, 3. GOTHOLIA (ATALIA): fiica regelui Achab, mama lui

Ochozias și regină în Iuda, VIII, 15, 3. GRANICOS: râu în Mysia, care se varsă în Propontida, XI, 8, 1.

GRATUS: comandantul evreu al sebastenilor, XVII, 10, 3 ș.u. GRATUS: comandantul gărzii pretoriene, XIX, 3, 1. GUNIS: fiul lui Neftali, II, 7, 4.

H.

HALICARNAS: oraș în Caria, orașul de baștină al lui Herodot

și Dionysios, XIV, 10,23. HALCION: medic din Roma, XIX, 1, 20. HEBER: fiul lui Salas, de la care își trag numele evreii, I, 6, 4. HEBRON: vechi oraș canaanit, situat în ținutul seminției lui

Iuda, devenit prima reședință regală a lui David și centru administrativ al Iudeei, I, 8, 3; 22; V, 1,24; VII, 1,2; VIII,

10, 1; XII, 8,6. HECATEU DIN MILET: autor ionian de scrieri istorice și

geografice, care l-a influențat pe Herodot, I, 3, 9; 7, 2. HECATEU DIN ABDERA: filosof care a scris lucrări

fanteziste despre hiperboreeni și egipteni, XII, 2, 4. HECATOMBAION: luna iulie în calendarul atenian, IV, 4, 7.

HELENA: mama lui Izates, convertită la iudaism, XX, 2, 1 ș.u. HELIOPOLIS: oraș în Siria, numit mai târziu Baalbek, XIV, 3,2. HELIOPOLIS: oraș în Egiptul de Jos, la granița cu Arabia, unde

surghiunitul Onias a înălțat un templu amintind de cel din

Ierusalim, II, 7, 6; XII, 9, 7; XIII, 3, 1;3, 2; XX, 10. HELIX: patriot iudeu, care l-a atacat pe Phasael, XIV, 11,7.

HELCIAS CEL MARE: fratele regelui Agrippa, XVIII, 8, 4. HELCIAS: prietenul lui Agrippa cel Mare, XIX, 8, 3.

615

HELCIAS: trezorerul templului din Ierusalim, XX, 8, 11.

HELLANICOS DIN MYTILENE: mitograf și istoric grec, 1,3,9.

HELLESPONT: strâmtoarea dintre Europa și Asia (Dardanele), XI, 8, 1; XII, 1,1.

HELON: socrul lui Esau din Canaan, I, 18, 4.

HERACLEON: asasinul lui Antioh VIII Philometor, XIII, 13,4.

HERACLES: erou legendar grec, care a cutreierat Africa, I, 15; VIII, 5, 3.

HERENNIUS CAPITO: comandantul din Iamnia, XVIII, 6, 3.

HERMAS: tatăl lui Prytanis din Milet, XIV, 10, 21.

HERODES cel MARE: fiul lui Antipater, întemeietorul dinastiei herodiene, XVII, 1, 1 ș.u.

HERODES: fiul celui dintâi și al Mariamnei, XVII, 1, 1 ș.u.

HERODES: fiul lui Herodes cel Mare și al Cleopatrei, XVII, 1,3.

HERODES: fiul lui Aristobul și al Berenicei, XVIII, 5, 4.

HERODES: fiul lui Aristobul și al Salomeei, XVIII, 5, 4.

HERODES: fiul lui Phasael, XVIII, 5, 4.

HERODES: regele din Chalcis, XIX, 8, 1.

HERODIADA: fiica lui Aristobul și a Berenicei, XVIII, 5, 1.

HERODION (HERODIAS): fortăreață construită de Herodes cel Mare în Iudeea, XV, 4, 9; XVI, 2, 1; XVII, 8, 4.

HERODOT din HALICARNAS: celebru istoric grec, VIII, 6, 2; 10,2; X, 1,4.

HEROONPOLIS (ORAȘUL EROILOR): oraș în Egipt, II, 7, 5.

HESIOD DIN ASCRA: poet epic grec al epocii arhaice, 1, 3, 9.

HESTIAEUS: autor de scrieri istorice, I, 3, 9; 4, 3.

HIERASA: mama lui Ozias, IX, II, 2.

HIERONYMUS: istoric egiptean, I, 3, 6; 3, 9.

HIEROSOLYMA (IERUSALIM): transformat de David în capitala Regatului Israel, unde Solomon a construit Templul Sfânt; oraș distrus de Nabucodonosor II și reconstruit, ocupat de Alexandru cel Mare, subjugat de

Lagizi și Seleucizi, eliberat de Hașmonei, apoi cucerit de Pompeius și Herodes, I, 10, 2; V, 2, 2; VII, 3, 1; VIII, 6, 1; XII, 1; XIV, 4, 2 ș.u.; XIV, 6, 1 ș.u.; XV, 8, 1; XX, 7, 2; 9, 7.

HIPPOS: oraș pe malul lacului Gennesareth, XIV, 4, 4, XVII. 11,4.

HIRAM: regele Tyrului, VII, 3, 2 ș.u.

HOLOPHANTES: iudeu din seminția lui Manasses, IV, 7, 5.

616

HOMER: poetul care citează în *Iliada* pe solyfi, **Yil**, 3, 2. HORATIA: tribul celor trei frați romani care s-^u

luptat cu frații curiați, familie albană transplantată la Roma., xiv, 19. HORTENSIVS QVINTVS: consul, XIV, 1, 2. HRISTOS: vezi Isus, XVIII, 3, 3. HYPERBERETAIOS: luna octombrie în calendarul macedonean, III, 10, 2; VIII, 4, 1. HYPSCATES: scriitor citat de Strabon, XIV, 8, 3. HYRCANIA: fortăreață în Palestina, XIII, 16, 3; xiv, 5, 4; XV, 10, 4; XVI, 2, 1; XVII, 7. HYRCANOS: fiul lui Iosephus, XII, 4, 6 ș.u. HYRCANOS: Mare Preot, VII, 15, 3; XIII, 8, 1; XX, 10. HYRCANOS II: fiul lui Alexandru Iannaios și al Alexandrei Salome, rege al iudeilor și Mare Preot, si) j; să a b d c e și reconfirmat ulterior, XIII, 16, 1 ș.u. HYRCANOS: fiul lui Herodes și al Berenicei, i^ge în Chalcis, XX, 5, 2.

I. J.

IABACH (IABOC): fluviu în Palestina, slujin^j drept graniță dintre evrei și ammaniți, afluent al Iord^ni)^ [y^ 5^ 2. IABATA: orașul de baștină al Emalsemei, X, 3, 2. IABES: fiul lui Sellum, IX, 11, 1. IABIN: regele canaaneenilor, biruitorul israeliților, V, 5, 1. IABISON: oraș din Galaaditis, V, 2, 11; VI, 14 s' IACHIN: fiul lui Simeon, II, 7, 4. IACOB: fiul lui Isaac, fratele lui Esau, I, 18, 1 ș.u. IACOB: fiul lui Iudas Galileanul, XX, 5, 2. IACOB: fratele lui Isus Hristos, XX, 9, 1. IADDUS: fiul lui Ioannes, Mare Preot, XI, 7, 8, 7. IADELPHAS: fiul lui Nahor și al Melcâi, I, 6, 5. ' IADON: prooroc trimis la Ierusalim, VIII, 8, 5 ș u IAFET: fiul lui Noe, I, 4, 1. IAKIM: fiul evreului babilonian Zamares, XVtj 2, 3. IAKIM: Mare Preot, XX, 10. IALE (IAELA): soția lui Chenez, V, 5, 4. IALEL: fiul lui Zabulon, II, 7, 4.

617

IAMBlichOS: principe din Liban, XIV, 8, I. IAMNIA: oraș din Iudeea, între Ioppe și Așdod, V, I, 22; IX, 10, 13; XII, 8, 6; XIV, 4, 4; XVII, 8, 1; 11, 15; XVIII, 2, 2; 6, 3. IAPHRA: fiul lui Abraham și al Cheturei, I, 15. IARED; fiul lui Anoh, I, 2, 2. IARED: fiul lui Maluel, I, 3, 2. IASON: fiul lui Eleazar, XII, 10, 6. IASON: vezi Iesus. IAUS: fiul lui Esau, II, 1, 2. IAZARES: fiui lui Abraham și al Cheturei, I, 15. IAZIEL: prooroc din timpul regelui Achab, IX, 1, 2. IAZOR: oraș al ammaniților, apoi al seminției lui Gad, XII, 8, 1. IBERII: locuitorii Iberiei, ținut muntos din NE Asiei Mici, corespunzând parțial Georgiei actuale, I, 6, 1; XVIII, 4, 4. IDE: libertul tatălui lui Decius Mundus, XVIII, 3, 4. IDUMEEA: regiune din S Iudeei, locuită de edomiți și anexată Iudeei elenistice de Ioannes Hyrcanos I, populația fiind convertită ia iudaism, II, 1, 1; IV, 4, 5; VII, 5, 4; IX, 3, 1; 9, I; XV, 7, 9; XVI, 9, 3. IDUMAS: fiul lui Ismael, I, 12, 4. IEBAR: fiul regelui David, VII, 3, 3. IEBOST: fi'l lui Saul, VII, 1, 3 ș.u. IEBUSEII: vechii locuitori ai Hierosolymeii, alungați de David, cuceritorul cetății lor, VII, 3, 1. IEBUSEUS: fiul lui Chanaanus, I, 6, 2. IEDIS: mama regelui Iosias, X, 4, 1. IEGLOM: fiul lui Esau, fratele lui Iaus, II, 1, 2. IEHU: prooroc trimis regelui Asanus (Asa), VIII, 12, 3. IEHU: suveran al Regatului Israel, VIII, 13, 7 ș.u. IENAE: fiul regelui David, VII, 3, 3. IEPHTES: judecător al iudeilor, V, 7, 8 ș.u. IEREMIA: unul dintre marii profeti ai Israelului, X, V, 1 ș.u. IERIHON: vechea cetate canaanită, construită într-o oază din valea Iordanului, la N de Marea Roșie, a devenit strălucitoarea reședință regală a lui Herodes cel Mare, IV, 6, 1; V, 1, 1 ș. u.; XIII, 1, 3; XIV, 5, 4; XVII, 6, 3; 8, 2; 10, 6; 13, 1. IEROBOAM I: fiul lui Nabataeus, rege în Israel, VIII, 7, 7 ș.u.

618

IEROBOAM II: fiul lui Ioas, rege în Israel, IX, 8, 7 ș.u. IES: fiul lui Benjamin, II, 7, 4. IESEL: fiul lui Neftali, II, 7, 4. IESRAELA: oraș din Samaria, în câmpia Iesreel, VIII, 13, 6. IESSAEMUS: fiul lui Achemaues, VII, 12, 4. IESSAEU: fiul lui Obed, tatăl regelui David, V, 9, 4; VI, 8, 1. IESUS (IOSUA): fiul lui Nave din seminția lui Efraim, cuceritorul Canaanului, III, 2, 3 ș.u. IESUS: fiul lui Iosadoc, Mare Preot, XI, 3, 10, ; 4, 1. IESUS: fiul lui Iudas, XI, 7, 1. IESUS (IASON): fiul lui Simon, Mare Preot, XII, 5, 1. IESUS: fiul lui Phabes, Mare Preot, XV, 9, 3. IESUS: fiul lui Damnaeus, Mare Preot, XX, 10. IESUS: fiul lui Iosadoc, Mare Preot, XX, 10. IESUS: fiul lui Gămăliei, Mare Preot, XX, 9, 4; 9, 7. IETHARSAS: tatăl lui Amessas, VII, 10, 1; 15, 1. IETURUS: fiui lui Ismael, I, 12, 4. IEZABELA: soția lui Achab, rege în Israel, VIII, 13, 1 ș.u. IEZANIAS: căpetenia iudeilor rămași acasă după retragerea babilonienilor, X, 9, 2. IEZECHIEL: prooroc printre iudeii care s-au aflat în exilul babilonian, X, 5, 1; 6, 3; 7, 2. ILUS: tatăl lui Cesabaeus, erou din timpul lui David, VII, 12, 4. INDATE: general al părților, XIII, 6, 4. INDIA

(INDIAN): I, 6, 4; X, 11, 1.

IOAB: fiul Sarviei și al lui Suri, nepotul lui David, VII, 1, 3 ș.u. IOACH: cronicarul regelui Ezechias, X, 1, 2.

IOACHAZ (IEHOHAZ): suveran al Regatului Iuda, X, 5, 2. IOACHEBED: mama lui Moise, II, 9, 4.

IOACHIM: fiul lui Iesus, Mare Preot, XI, 5, 1. IOAD: fiul lui Simeon, II, 7, 4. IOAD: tatăl lui Banaias, VII, 5, 4.

IOAKIM (IOIACHIM): fiul lui Iosias, rege din Iuda, X, 5,2 ș.u. IOAN zis BOTEZĂTORUL: predicator al pocăinței, XVIII, 5,2. IOANNES: comandant de pedestrași din seminția lui

Beniamin, VIII, 15,2. IOANNES: fiul lui Careas, X, 9, 2 ș.u. IOANNES: fiul lui Eliasib, XI, 5, 4. IOANNES: fiul lui Iudas, Mare Preot, XI, 7, 1.

619

IOANNES: fiul lui Mattathias, zis Gaddes, XII, 6, 1; XIII, 1, 2. IOANNES HYRCANOS I: fiul lui Simon Hașmoneanul,

proclamat Mare Preot și etnarh la Ierusalim, XIII, 7, 4. IOAS (JEHOAȘ): fiul lui Ochozias, rege în Iuda, urmașul idolatrei Atalia, IX, 7, 1 ș. u.

IOAS (IEHOAȘ): fiul lui Ioaz (Ioahaz), rege în Israel, IX, 8,6 ș.u. IOATES: cronicarul regelui Iosias, X, 4, 1.

IOATHAM: fratele mai mic al lui Ghedeon, V, 7, 1. IOAZ (IOAHAZ): fiul lui Iehu, rege în Israel, IX, 8, 1.

IOAZAR: fiul lui Boethos, Mare Preot, XVII, 13, 1. IOBAB: fiul lui Iuctas, I, 6, 4. IOBEL: fiul lui Lameh și al

Adei, I, 2, 2. IOCHAB: fiul postum al Marelui Preot Phinees, V, 11, 4. IODAM: comandantul oștenilor din seminția lui Levi, VII, 2,2. IODAU: Mare Preot, soțul Iosabetei, IX, 7, 1. IOEL: fiul cel mare al lui Samuel, V,

3, 2. IOMNES: fiul lui Aser, II, 7, 4. IONADAB: prietenul regelui Iehu, IX, 6, 6. IONAS: prooroc din timpul domniei lui Ieroboam II, XI, 10, 1 ș.u. IONATHAS: fiul lui Saul, prietenul lui David, VI, 6, 1 ș.u. IONATHAS:

fiul Marelui Preot Abiathar, VII, 9, 2. IONATHAS: fiul lui Samas, VII, 8, 3; 12, 2. IONATHAS: fiul lui Mattathias, poreclit Apphus, XII, 6, 1. IONATHAS: fiul lui Onias, XIV, 10, 10. IONATHAS: membru al sectei saduceilor, XIII, 10, 6. IONATHAS: fiul lui Samas, erou din oastea lui David, VII, 12,2. IONATHAS: fiul lui

Ananus, Mare Preot, XVIII, 5, 3; XIX, 6,

4; XX, 8, 5. IONIA: zona de mijloc a litoralului Asiei Mici, populată de

ionienii alungați din Grecia natală, invadată de dorienei, I,

6, 1; XI, 8, 1. IOPPE: centru comercial de pe coasta Iudeei, IX, 10, 2; XI, 4,

1; XIII, 4, 4; 15, 1; XVII, 11,4. IORAM: fiul regelui Iosaphat, VIII, 15, 3. IORAM (IEHORAM): fratele lui Ochozias, suveran în Regatul

Israel, XII, 2, 2 ș.u. IORAM : fiul lui Azarias, X, 8, 6. IORDAN: principalul fluviu al Iudeei, V, 3, 1; VIII, 8, 4; XIII,

1, 3.

620

IOSABETHA: sora regelui Ochozias, IX, 7, 1.

IOSADEC: Mare Preot, XI, 10, 3.

IOSADOC: fiul lui Sareas, Mare Preot, X, 8, 5.

IOSAPHAT: fiul lui Achilus, cronicarul regelui David, VII, 5,4.

IOSAPHAT (JEHOSAPHAT): al patrulea rege în Iuda, VIII, 15,1.

JOSEPHUS: fiul lui Tobias, XII, 4, 2. JOSEPHUS: fiul lui Zacharias, XII, 8, 2; 8, 6. JOSEPHUS: fiul lui Mennaues, XIV, 12, 3. JOSEPHUS: fiul lui Antipater și fratele lui Herodes cel Mare,

XIV, 7, 3; 12, 9.

JOSEPHUS: trezorierul lui Herodes cel Mare, XV, 6, 5. JOSEPHUS: nepotul lui Herodes cel Mare, XVII, 1, 3; 10, 9;

XVIII, 5, 4.

JOSEPHUS: fiul lui Ellem, XVII, 6, 4. JOSEPHUS: numit și Caiaphas, Mare Preot, XVII, 6, 4. JOSEPHUS zis CABI: fiul lui Simon, Mare Preot, XX, 8 1. JOSEPHUS: fiul lui Camus, Mare Preot, XX, 1, 3; 5, 2. IOSIAS

(JOSIAH): rege în Iuda, adversarul idolatriei, X, 4, 1. IOSIF: fiul lui Iacob, urât de frații săi vitregi, II, 12, 1 ș.u.

IOSUA: fiul lui Sie, Mare Preot, XVII, 13, 1. IOSUBACUS: fiul lui Abraham și al Cheturei, I, 15. IOTAPE:

soția lui Aristobul, XVIII, 5, 4. IOTHAM: regent al Regatului Iudeei, IX, 10, 4 ș.u. IOTHAM: Mare Preot, X, 8, 6. IOTHOR: socrul lui Moise, V, 2, 3. IOVANUS: fiul lui Iafet, I, 6, 1.

IOVEL: jubileu celebrat o dată la cincizeci de ani prin eliberarea robilor evrei și restaurarea proprietății familiale, III, 12,3.

IOZAR: Mare Preot, XVII, 6, 4.

IPAN: oraș în Palestina, construit de Roboam, VIII, 10, 1. IRENAEUS: orator roman, XVII, 9, 4. ISAAC: fiul lui Abraham și al Sarei, I, 10, 5 ș.u. ISACHAR: fiul lui Iacob, I, 19, 7. ISAMAH: tatăl lui Eliab, III, 6, 1.

ISANA: oraș în Palestina, VIII, 11, 3. ISANAE: sat în Palestina, XIV, 15, 12. ISIS: zeiță egipteană cu un vestit templu la Roma, XVIII, 3, 4.

621

ISMAEL: fiul lui Abraham, I, 10, 4.

ISMAEL: iudeu viclean, de neam regesc, X, 9, 2.
ISMAEL: Mare Preot, XVIII, 2, 2; XX, 8, 8.
ISUIS: fiul lui Aser, II, 7, 4.
ISUS: fiul lui Aser, II, 7 4.
ISUS: Mare Preot, X, 8, 6.
ISUS HRISTOS: XVIII, 3, 3; XX, 9, 1.
ISSARES: fiul lui Neftalim, II, 7, .
ITABYRION: Muntele Tabor, V, 1, 22.
ITHAMAR: fiul lui Aaron, III, 8, 1.
ITTOBAL (ETHBAAL): regele Tyrului și Sidonului, tatăl
lezabelei, VIII, 13, 1; IX, 6, 6; X, 11, 1. ITURAEA: ținut din NE Palestinei, XIII, 11,3. IUBAL: fiul lui Lameh,
inventatorul harfei, I, 2, 2. IUBA: rege al Libyei, al doilea soț al Glaphyrei, XVII, 13, 4. IUCTAS: fiul lui Heber,
I, 6, 4.
IUCUNDUS: oștean din garda lui Herodes cel Mare, XVI, 10, 3. IUDA: fiul lui Iacob, I, 19,7. IUDADAS: fiul
lui Regmus, I, 6, 2. IUDAS: fiul lui Aminadab, XI, 4, 2. IUDAS: Mare Preot, XI, 7, 1; XII, 10, 6; XX, 10.
IUDAS MACABEUL: fiul lui Mattathias, XII, 6, 1 ș.u. IUDAS: esenian și profet, XII, 11,2. IUDAS: fiul lui
Chapsaeus, XIII, 5, 7. IUDAS: fiul lui Ezechias, căpetenie de tâlhari, XVII, 10, 5. IUDAS: fiul lui Sariphaeus,
XVII, 6, 2 ș.u. IUDAS GALILEANUL: instigator la revoltă, XVIII, 1, 1;XX,5,2. IUDEEA; IUDEII: I, 6, 2 ș.u.;
I, 7, 1; II, 6, 1 ș. u.; II, 9, 1 ș.u.;
III, 1 ș.u.; XII, 10, 6; XVI, 7, 2; XVII, 9, 5. IUDEL: Mare Preot, X, 8, 6. IULIA: sora împăratului Caligula, XIX,
4, 3. IULIA (LIVIA): soția lui Augustus, XVI. 5, 1 ș.u. IULIAS: oraș în Peraea, aproape de Iordan, numit mai
întâi
Betharamphta, XVIII, 2, 1; XX, 8, 4. IULIAS: oraș în Galileea, pe malul lacului Gennesareth, numit
anterior Bethsaida, XVIII, 2, 1. IULIUS: comandantul unei legiuni romane, XV, 3, 7. IUPITER VICTOR:
templul lui Iupiter Biruitorul de pe colina Capitolului, XIX, 4, 3.

622

JYKEII: popor sirian subjugat de Hiram, VIII, 5, 3. IZARA: orașul Iesraela, VIII, 13, 6; 15, 4. IZATES: fiul lui
Monobazus și al Helenei, regele din Adiabene, XX, 2, 1 ș.u.

L.

LABAN: fiul lui Batuel, I, 6, 5; 16, 2.
LABATHA: oraș în Galaad, aproape de Rabbath Ammon
(Philadelphia), VII, 5, 5. LABIIM, fiul lui Mestram, I, 6, 2. LABINA: ținut în Palestina, între Bethel și Sichim,
IX, 5, 1. LABOSARDACH (LABAȘI-MARDUK): rege al Noului
Babilon, X, 11,2.
LACHIS: oraș din Iudeea, în S Palestinei, VIII, 10, 1; IX, 9, 3. LÂCEDEMONIENII: spartanii, XII, 4, 10; XIII,
5, 8. LAMEH: fiul lui Mathusala, I, 2, 2. LAODICE: regină din Galaadana, XIII, 13, 4. LAODICEA: oraș pe
coasta de V a Siriei, XIV, 10, 20. LASTHENES: cretan, XIII, 4, 3; 4, 9. LATOPOLIS: oraș în Egiptul de Jos, II,
15, 1. LUOMES: fiul lui Dadanes, I, 15. LEMBA: oraș al moabiților, XIII, 15, 4. LEMONIA: trib rural roman,
XIV, 10, 10. LENTULUS LUCIUS: consul, XIV, 10, 13; 10, 16. LEONTOPOLIS: oraș în Delta Nilului, XIII, 3,
2. LEPIDUS: nobil roman executat de Caligula, XIX, 1, 3; 1, 8. LESBOS: insulă în Marea Egee, lângă coasta
Mysiei, XVI, 2, 2. LEVI:fiul lui Iacob, I, 19, 7; 21, 1. LI A: fiica lui Laban, I, 19,7. LIBAN: lanț de munți în
Siria, III, 14, 2; V, 3, 1; VIII, 2. 3; 6,
3; XIX, 5, 1.
LIBYA: ținut de pe coasta de N a Africii, I, 6, 2; 15; XVI. 6, 1. LIBYS: fiul lui Mestram, I, 6, 2. LIVIAS: oraș
arab, XIV, 1,4. LIVIUS TITUS: mare istoric latin, XIV, 4, 3. LOBANA: oraș în Iudeea (vezi Labina), X, 5, 2.
LOLLIUS: general roman, cuceritorul Damascului, XIV, 2, 3.

623

LOOS: numele lunii august în calendarul macedonean, IV, 4, 7.
LOT: fiul lui Aran, I, 6, 5.
LUCULLUS CAIUS LICINIUS: general roman, precursorul
lui Pompeius în Orient, XIII, 16, 4. LUD: fiul lui Sem, strămoșul Iydyenilor, I, 5, 4. LUGDUNUM: oraș în
Gallia (Lyon), XVIII, 7, 2. LUOM: fiul lui Dadanes, I, 15. LUPUS IULIUS: tribun, XIX, 2, 4; 4, 5. LYDDA
(DIOSPOLIS): oraș în Iudeea, capitală de toparchie, pe
drumul de la Ierusalim la Caesarea, XIII, 4, 9; XIV, 11,2;
15, 3; XX, 6, 2.
LYDIA: regiune și stat în V Asiei Mici, XI, 8, 1. LYSANIAS: fiul lui Ptolemeu Mennaiei, XIV, 13, 3; XV, 4, 1.
LYSIAS: guvernatorul lui Antioh IV Epiphanes, XII, 7, 2 ș.u. LYSIAS: fortăreață condusă de un iudeu, XIV, 3,
2. LYSIMACHOS: strateg și rege al Traciei, XII, 1,1. LYSIMACHOS: fratele lui Apollodot, XIII, 13, 3.
LYSIMACHOS: fiul lui Pausanias, XIV, 10, 10; 12, 3. LYSIMACHOS: prietenul lui Herodes cel Mare, XV, 7, 8.

M.

MAATHAS: preot al zeului Baal, IX, 7, 4. MACEDONENII: urmașii oștenilor lui Alexandru cel Mare, care au cucerit împărăția persană și Egiptul, amenințând, prin Seleucizi, și Iudeea eliberată de Hașmonei, XI, 8, 1; XII, 1, 1. MACHAERAS: comandantul trupelor romane subordonate lui Marcus Antonius, XIV, 15, 7. MACHAERUS: fortăreață din S Peracei, la granița dintre Palestina și Arabia, XIII, 16, 3; XIV, 5, 4; XVIII, 5, 1. MACHAMA: soția regelui David, mama lui Abesalom, VII, 1,4. MACHANE: fiica Thamarei, nepoata lui Abesalom, soția lui Roboam și mama lui Abias, VIII, 10, 1. MACHAS: fiul lui Nahor și al Rumei, I, 6, 5. MACHIR: locuitorul orașului Labatha, care l-a crescut pe orfanul Memfibost, VII, 5, 5; 9, 8. MACHMA: oraș al seminției lui Beniamin, VI, 6, 1; XIII, 1, 6.

624

MACHON: oraș în Siria, aparținând regelui Adrazar, VII, 5, 3. MACRO: prefect al pretoriului, numit de Claudius, XVIII, 6,6. MADANES: fiul lui Abraham și al Cheturei, I, 15. MADES: fiul lui Iafet, strămoșul madeilor (mezii), I, 6, 1. MADIAN: oraș în Arabia, lângă Marea Roșie, II, 11, 1. MADIANES: fiul lui Abraham și al Cheturei, I, 15. MADIANTII: nomazi din S Arabiei Petraea, care s-au întins până la Marea Arabică și hotarele moabiților, IV, 6,1; V, 6, 1. MAECIA: trib care își trăgea numele de la o localitate de lângă Lanuvium, XIV, 10, 10. MAGEDO: oraș întemeiat de Solomon în ținutul filistenilor, VIII, 6, 1; IX, 6, 3. MAGOG: fiul lui Iafet, I, 6, 1. MALAEL: fiul lui Cainas, I, 3, 4. MALATHA: fortăreață din Idumeea, locuită de iudei, XVIII, 6,2. MALCHOS: vezi Cleodemus, 1, 15. MALCHOS: arab care l-a crescut pe Antioh, XIII, 5, 1. MALCHOS: rege al arabilor din Nabateea, XIV, 14, 1; XV, 6,2. MALIATH: oraș din ținutul ammaniților, V, 7, 10. MALICHOS: iudeu influent, dușmanul lui Antipater, pe care îl otrăvește, XIV, 5, 2; 11,2. MALLE: oraș din Palestina, XII, 8, 3. MALLON: fiul lui Elimelec, primul soț al lui Rut, V, 9, 1. MALTHACE: soția lui Herodes cel Mare, XVII, 10, 1. MAMBRE: stejarul crescut lângă casa lui Abraham, I, 11,2. MAMBRES: prietenul și aliatul lui Abraham, I, 10, 2. MANASSES: fiul lui Iosif, II, 6, 1; 7, 4; 12, 4. MANASSES: suveran în Regatul Iuda, X, 3, 1 ș.u. MANASSES: fratele Marelui Preot Iaddus, XI, 7, 2. MANASSES: Mare Preot, XII, 4, 1. MANDRA: localitate necunoscută din Palestina, X, 9, 5. MANETHON: istoric egiptean care a scris în grecește, 1, 3, 9. MANLIUS LUCIUS: fiul lui Lucius Mentinas, XIII, 9, 2. MANNA: hrana iudeilor în timpul rătăcirii lor în deșert, III, 1, 6. MANOCH: tatăl lui Samson, V, 8, 2. MAON: localitate situată aproape de muntele Cârmei, VI, 13,2. MARAIOTH: fiul lui Ioatham, VIII, 1, 3. MARARI: fiul lui Levi, II, 7, 4. MARCELLUS GAIVS, consul, XIV, 10, 13; 10, 19.

625

MARCELLUS: cârmuitorul Iudeei, trimis de Vitellius, XVIII, 4,2. MARCUS: fiul lui Alexander, XIX, 5, 1. MARDOCHAEUS: conducătorul iudeilor din Babilon, XI, 3, 10. MARDOCHAEUS: unchiul și tutorele Esterei, XI, 6, 2 ș. u. MARISSA (MARESA): oraș în ținutul seminției lui Iuda, VIII, 10, 1, 12, 1; XII, 8, 6, XIII, 9, 1; XIV, 1, 4. MARGALOTH: tatăl lui Matthias, XVII, 6, 2. MARIAMME: sora lui Moise, II, 9, 4; III, 6, 1; IV, 4, 6. MARIAMNE: fiica lui Alexandru și nepoata lui Hyrcanos II, soția lui Herodes cel Mare, care a asasinat-o din gelozie, XV, 6, 5 ș. u.; XVII, 1,3. MARIAMNE: fiica Marelui Preot Simon, altă soție a lui Herodes cel Mare, XV, 9, 3; XVII, 1, 3; 4, 2. MARIAMNE: fiica lui Agrippa cel Mare, XVIII, 5,4; XIX, 9, 1. MARIAMNE: fiica lui Iosephus, nepoata fratelui omonim al lui Herodes cel Mare, XVIII, 5, 4. MARIAMNE: soția etnarhului Archelaus, XVII, 13, 4. MARION: tiranul orașului Tyr, XIV, 12, 1. MARSUS: guvernatorul Siriei, XIX, 7, 2; 8, 1. MARSYAS: libertul lui Agrippa cel Mare, XVIII, 6, 3; 6, 10. MARUEL: fiul lui Iared, I, 2, 2. MARULLUS: comandantul trupelor din Iudeea, XVIII, 6, 10. MASADA: fortăreață din deșertul Iudeei, pe malul de V al Mării Moarte, lărgită de Herodes cel Mare, VII, 3, 3; XIV, 11,7. MASMAS: fiul lui Ismael, I, 12, 4. MASPFA: oraș în Palestina, lângă Gibeon și Rama, VIII, 12,4. MASPETH: fortăreață construită pe muntele Gilead, V, 7, 9; VI, 2, 1;4, 4;X, 9, 1 ș.u. MASSAGEȚI: sciți războinici care cutreierau teritoriile dintre Marea Caspică și lacul Arai, XI, 2, 1. MASSAMAS: fiul lui Ismael, I, 12, 4. MASSES: fiul lui Ismael, I, 12, 4. MASTHERON: munți în ținutul Ehghedain, VI, 13, 4. MATHUSALA (MATUSALEM): longevivul fiu al lui Maluel, strănepotul lui Anoh, tatăl lui Lameh, I, 2, 2; I, 3, 2. MATTATHIAS: fiul lui Ioannes și strănepotul lui Asamoneu, preot din Modiim și tatăl Macabeilor, XII, 6, 1. MATTATHIAS: fiul lui Absalom, XIII, 5, 7.

626

MATTHIAS: fiul lui Theophilos, Mare Preot, XVII, 4, 2. MATTHIAS: fiul lui Margaloth, cărturar din Ierusalim, XVII, 6,2.

MATTHIAS: fiul lui Ananos, Mare Preot, XIX, 6, 4; 8, 1. MATTHIAS: fiul lui Theophilos, Mare Preot, XX, 9, 7. MAZACA: capitala Cappadociei, I, 6, 1. MEDABA: oraș situat la marginea ținutului seminției lui Rubel. XIII, 1,2; 9, 1; 15, 4; XIX, 1,4. MEGASTHENES: geograf și istoric grec, X, 11, 1. MELAS: solul regelui Cappadociei, Archelaus, XVI, 10, 9. MELCA: fiica lui Lot, soția lui Nahor. MELCHIEL: fiul lui Aser, II, 7, 4. MELCHIS: fiul lui Saul, VI, 6, 6. MELCHISEDEC: rege-preot al orașului Solyma, I, 10, 2. MELOS: insulă din SV Mării Egee (Milo), XVII, 12, 2.. MEMFIBOST(MEFIBOȘET): fiul lui Ionathas,, VII, 5, 5 ș.u. MEMMIUS REGULUS: arhitect roman, XIX, 1,1. MEMNON: fiul lui Orestidas, preot grec, XIV, 10, 23. MEMPHIS: oraș pe malul stâng al Nilului, la hotarul dintre Egiptul de Sus și Egiptul de Jos, II, 11, 1; VIII, 6, 2; XII, 4, 3;5, 2. MENANDRU: istoric grec care a tradus din limba feniciană cronicile tyrienilor, VIU, 5, 3.

MENAHEM: suveran uzurpator al Regatului Israel. IX, 11,1. MENAHEM: esenian și prezicător, XV, 10, 5. MENDES: oraș nelocalizat din Palestina, X, 5, 1. MENEDEM: filosof cinic grec, XII, 2, 13. MENELAUS: porecla Marelui Preot Onias, fiul lui Onias, II, 5, 1. MENENIA: trib în care recunoaștem numele familiei Menenius, XIV, 10, 10.

MENOPHILOS: magistrat din Efes, XIV, 10, 25. MENTINAS LUCIUS: vezi Lucius Manlius. MEROB: fiica regelui Saul, VI, 6, 6. MEROE: capitala regatului nubian omonim, situată în aval de a 5-a cataractă a Nilului, II, 10,2. MESAS: fiul lui Aram, I, 6, 4.

MESOPOTAMIA: regiune despărțită la V prin Eufrat de Arabia și Siria, iar la E prin Tigru de Asiria, numită de localnici Aram Naharaim, adică Siria dintre două fluvii,

627

fiind țara de baștină a lui Abraham și Lot, I, 7, 1; XVIII, 9,

Iș.u. MESSALA CORVINUS, VALERIUS: vestit orator, apărătorul

cauzei lui Herodes cel Mare în fața Senatului, XIV, 13, 1. MESSALINA VALERIA: soția împăratului Claudius,

XX, 8, 1. MESTRAIM: fiul lui Cham, care a dat egiptenilor vechiul lor

nume de mestreni, I, 6, 2. METELLUS CRETICUS, QUINTUS: consul, cuceritorul

Damascului împreună cu Lollius, XIV, 1, 2; 2, 3. MEZII: nomazi iranieni al căror regat puternic a fost înglobat în

structura Imperiului Persan învecinat, dispărând ca

seminție în cadrul statului part, I, 6, 1; IX, 12, 3; X, 11,4. MIA: localitate necunoscută din Peraea, XX, I, 1.

MICHAL: fiica regelui Saul, VI, 5, 5; 10, 3; VII, 1, 4. MICHAS: fiul lui Memfibost, VII, 5, 5. MICHEIA:

prooroc biblic, VIII, 14, 5; X, 6, 2. MILESIUS: comandantul orașului Damasc, XIII, 15, 1. MILYADA: vechea denumire a Lyciei, regiune din SE Asiei

Mici, I, 3, 6. MINAIOS (MENES): legendarul întemeietor al statului

egiptean, primul faraon, VIII, 6, 2. MINUCIANUS ANNIUS: unul dintre complotiștii împotriva

lui Caligula, XIX, 1,3ș.u. MINUCIANUS MARCUS: cumnatul lui Caligula, care a

pretins tronul acestuia, XIX, 4, 3. MISACHES: numele babilonian al lui Misael, X, 10, 1. MISAEL: iudeu babilonian crescut la curtea lui

Nabucodonosor, alături de Daniel, Ananias și Azarias, X,

10, 1.

MISAN: regele moabiților, IX, 3, 1.

MISENUM: port în Campania, pe coasta de Va Italiei, XIX, 1, 1. MITHRIDATES SINACES: căpetenie a

părților, XIII, 14, 3. MITHRIDATES II: suveran al Regatului Part, XIII, 14, 3. MITHRIDATES VI EUPATOR: războinicul rege al Pontului,

XIII, 16, 4; XIV, 3, 4. MITHRIDATES: refugiat part, XIV, 6, 4. MITHRIDATES: rege al Pergamului, regat elenistic în V Asiei

Mici, XIV, 8, 1. MITHRIDATES: suveran al Regatului Part, XVI, 8, 4.

628

MITHRIDATES: nobil part, cumnatul regelui, XVIII, 9, 6 ș.u. MNASEAS: istoric grec, I, 3, 6. MOAB: fiul lui

Lot, strămoșul moabiților, I, 11,5. MOABIȚII: triburi semitice care ocupau ținutul muntos situat la

E de Marea Moartă și de Iordan, de la Zoar la fluviul Arnon,

vecine cu amoniții și edomiții, I,11, 5; V, 1,4 ș. u.; IX, 1,2. MOCHUS: istoric, I, 3, 9.

MODIIM: sat în Iudeea, aproape de Diospolis, XII, 6, 1; 11,2. MOISE: profet și legiuitor, care a scos din Egipt poporul lui

Israel, călăuzindu-l până la Pământul făgăduit de

Dumnezeu, Introducere 4; II, 9, 4 ș.u. MOMPHEIS: fiul lui Beniamin, II, 7, 4. MONOBAZUS BAZAEUS: regele din Adiabene, XX, 2, 1 ș.u. MONOBAZUS: fiul lui Monobazus Bazaeus, fratele lui Izates,

XX, 2, 1 ș.u. MOPSUESTIA: oraș din Cilicia, pe malul lui Pyramus, XIII,

13,4.

MORIA: munte în Iudeea, pe care s-a înălțat Templul, I, 13, 1. MOSOCH: fiul lui Iafet, care a dat numele mosochenilor

(cappadocieni), I, 6, 1.

MUCHAEUS: înțelept persan de la curtea lui Artaxerxe, XI, 6, 1. MUNDUS DECIUS: cetățean de vază din ordinul cavalerilor,

XVIII, 3,4.

MUCIANUS LICINIUS: guvernatorul Siriei, XIV, 11,1 ș.u. MURCUS: pretor al provinciei siriene, succesorul lui Sextus

Caesar, XIV, 11, 1.

MUSCA: zeiță feniciană invocată de Ochozias, IX, 2, 1. MYRRHA: incestuoasa fiică a regelui Cinyras, XIX, 1,

13. MYTILENE: principalul oraș din Lesbos, XV, 10, 2; XVI, 2, 2.

N.

NAAMIS: soția lui Elimelec, soacra lui Rut, V, 9, 1. NAARDA: oraș în Babilonia, situat pe un canal al Eufratului și

locuit mai ales de iudei, XVIII, 9, 1 ș.u. NAASES: regele ammaniților, VI, 5, 1; VII, 6, 1. NABA: oraș în apropierea Ierusalimului, VI, 12, 1. NABAD: fiul lui Aaron, III, 8, 1.

629

NABAIOTHES: fiul lui Ismael, I, 12,4.

NABAL: bogătaș din ținutul Zif, VI, 13, 6 .

NABALLO: fortăreață arabă la granița cu Palestina, XIV, 1, 4.

NABATENA: țara nabateilor, regat din NV Peninsulei Arabia,

cu capitala la Petra, 1, 12, 4; XII, 8, 3; XIII, 1, 2. NABLA: instrument muzical, VII, 12, 3; VIII, 3, 8.

NABOANDEL (NABONID): ultimul rege al Noului Babilon,

numit de greci Balthazar, X, 11,2. NABOSARIS: general babilonian, X, 8, 2. NABUCODONOSOR II: suveran al Regatului Noului Babilon,

care a cucerit și distrus Ierusalimul, oeportând în

Mesopotamia o parte din locuitorii orașului, X, 6, 1 ș. u. NABUTH: locuitor din orașul Izara, VIII, 13, 8.

NABUZARDANES: general babilonian care a jefuit și

incendiat templul din Ierusalim, construit de Solomon, X,

8,5.

NAHOR: fiul lui Serug, tatăl lui Tharrus, I, 6, 5. NAHOR: fiul lui Tharrus, fratele lui Abraham, 1, 6, 5; 16, 1.

NADAB: fiul și urmașul lui Ieroboam I, rege în Israel, VIII, 11,4. NAEMAN: fiul lui Benjamin, II, 7, 4. NAIDA

(NOD): ținut unde a poposit Cain cu soția lui, I, 2, 2. NAPHOESUS: fiul lui Ismael, I, 12, 4. NATHAN: fiul lui David, VII, 3, 3.

NATHAN: prooroc consultat de David. VII. 4, 4; 7, 3; 14, 5. NATHANAEL: fratele lui David, VI, 8, 1. NAUM:

prooroc care a prevestit prăbușirea Asiriei, IX, 11,2. NAVE: tatăl lui Hesus (Iosua) din tribul Efraim, III, 2, 3.

NAZIREU: persoană care se închină temporar lui Dumnezeu,

păstrându-și puritatea pe durata legământului, IV, 4, 4;

XIX, 6, I.

NEARA: oraș situat între Ataroth și Ierihon, XVII, 13, 1. NEBROD (NIMROD): fiul lui Cuș, 1, 4, 2; 6, 2.

NECHAO II: faraon din dinastia saită, X, 5, 1; 5, 2; 6, 2. NEDEM: fiul lui Mestram, I, 6, 2. NEEMIA:

paharnicul lui Artaxerxe I, guvernator al Iudeei și

reorganizator al comunității iudaice de după exil, XI, 5, 6. NEFTALIM: fiul lui Iacob, I, 19, 7; II, 7, 4; V, 1, 22.

NEMESSUS: tatăl lui Iehu, IX, 6, 1. NEPHANUS: rudă vitează a lui David, VII, 12, 2.

NERGELEAR: general babilonian al lui Nabucodonosor, X, 8,2.

NERIAS: Mare Preot, X, 8, 6.

NERO CLAUDIUS CAESAR: fiul adoptiv și urmașul împăratului

Claudius, XV, 4, 3; XVIII, 5, 4; XX, 9, 4. NERONIAS: numele primit de Caesarea Philippi. XX, 9, 4. NERUS:

unchiul regelui Saul, VI, 6, 6. NERUS: tatăl lui Baruh, X, 9, 1. NIGLISAR (NERIGLISSAR): ginerele și urmașul regelui

babilonian Nabucodonosor II, X, 11,2. NICANOR: guvernatorul lui Antioh IV Epiphanes, XII, 5,5; 7,3.

NICANOR: dregătorul lui Ptolemeu II Philadelphos, XII, 2, 12. NICANOR: prietenul regelui Demetrios, XII,

10, 4 ș.u. NICANOR: fiul lui Euphemos, XIV, 10, 25. NICASO: fiica satrapului Sanaballetes, soția lui Manasses,

XI, 7,2. NICATOR (VICTORIOSUL): porecla lui Seleucos I, general

macedonean care a întemeiat vastul Regat Seleucid,

XVIII, 9, 8.

NICAULE (NITOCRIS): regină legendară a Egiptului, VIII, 6,2. NICODEMUS: solul trimis de Aristobul lui

Pompeius, XIV, 3,2. NICOLAOS din DAMASC: istoric grec, avocatul și sfetnicul

lui Herodes cel Mare, la curtea căruia a trăit, 1, 3, 6; VII, 5,

2; XII, 3, 2; XIII, 12, 6; XIV, 1, 3; 4, 3; 6, 4; XVI, 7, 1; 9, 4; 11, 3; XVII, 3, 2; 5, 4.. NICOPOLIS (Orașul Victoriei): oraș în Epir, fondat în amintirea biruinței de la Actium asupra lui Marcus Antonius, XVI, 5, 3. NIL: fluviu african căruia Egiptul și-a datorat prosperitatea lui, navigabil până la Elephantine, I, 1, 2; II, 10, 2. NINIVE: ultima capitală a Imperiului Asirian, situată pe malul de E al Tigrului, distrusă de o coaliție medo-babiloniană, X, 12,2. NINUS: rege legendar asirian, întemeietorul Ninivei și soțul Semiramidei, X, 12, 2. NIPHATES: munte din Armenia în lanțul muntos Taurus, între Eufrat și Tigru, XVIII, 2, 4. NISAN: luna aprilie în calendarul ebraic, I, 3, 3; II, 14, 6; XI, 4, 8. NISIBIS: oraș babilonian (vezi Antiohia Epimygdonia), XVIII, 9, 1;9, 9; XX, 3, 3.

630

631

NOE: fiul lui Lameh, care a supraviețuit Potopului într-o arcă, împreună cu familia și animalele lumii, I, 3, 1 ș.u.

NOEMA: fiica lui Lameh, I, 2, 2.

NOOMA: soția ammanită a lui Solomon, mama regelui Roboam, VIII, 8, 1.

NORBANUS FLACCUS, GAIUS: proconsul, XVI, 6, 3; 6, 6.

NOSTA: mama lui Ioachim, rege în Iuda, X, 3, 3.

NUMENIUS: fiul lui Antioh, trimis de Marele Preot Ionathas cu o scrisoare la Roma, XIII, 5, 8; XIV, 8, 5.

O.

OBED: fiul lui Boaz și al lui Rut, V, 9, 4.

OBED: levit în seama căruia a lăsat David Chivotul, VII, 4, 2.

OBEDAS: proorocul Samariei, IX, 12, 2.

OBEDAS: rege al Arabiei nabateene, XIII, 13, 5.

OBEDIAS: dregătorul curții lui Achab, VIII, 13, 4.

OBIMES: fiul regelui Ieroboam, VIII, 11, 1.

OBODAS: rege arab, XVI, 7, 6; 9, 4.

OCHOZIAS: fiul lui Achab, rege în Israel, VIII, 15, 6; IX, 2, 1.

OCHOZIAS: fiul lui Ioram și al Ataliei, rege în Iuda, IX, 5, 3;

6,3. OCTAVIA CLAUDIA: fiica lui Claudius și a Messalinei, sora lui

Britannicus, soția lui Nero, repudiată de împărat, XX, 8,1 ș.u. ODEAS: Mari Preot, X, 8, 6.

ODOLLAM: oraș în Iudeea, vezi Adullama, VIII, 10, 1. OEUS: rege al madianiților, IV, 7, 1. OG: regele din

Galaad și Golan, IV, 5, 3. OGYGES: stejar lângă care a locuit Abraham în Canaan, I, 10,4. OLDA:

proorocită, soția lui Sallum, X, 4, 2. OLYMPIAS: fiica lui Herodes cel Mare, XVIII, 5, 4. OLYMPICE,

JOCURILE: sprijinite de Herodes cel Mare,

pentru ca ele să se desfășoare tot din patru în patru ani,

XVI, 5, 3.

OLYMPUS: curteanul și solul lui Herodes cel Mare, XVI, 10, 7. OMAN: fiul lui Eliphaz, II, 1,2.

ONIAS: fiul și urmașul Marelui Preot Jaddus, XI, 8, 7; XII, 2, 5. ONIAS: fiul lui Simon cel Drept, Mare Preot,

XII, 4, 10.

632

ONIAS: fiul lui Simon, Mare Preot, XII, 4, 10.

ONIAS; cu porecla Menelaus, Mare Preot, XII, 5, 1 ș.u.; XX, 10.

ONIAS: fiul lui Onias, Mare Preot alungat de Seleucizi și

refugiat în Egipt, unde a construit în zona Heliopolis un

sanctuar iudaic cu ajutorul lui Ptolemeu și al Cleopatrei,

XII, 5, 1; 9, 7; XIII, 3, 1 ș.u.;XX, 10. ONIAS: iudeu evlavios, XIV, 2, 1.

OPHELLIUS: prietenul și sfătuitorul lui Phasael, XIV, 13, 5. OPHEIRES: fiul lui Iuctas, I, 6, 4. OPHNIS: fiu

nelegiuit al Marelui Preot Eli, V, 10, 1. OREB: rege al madianiților, V, 6, 5. ORESTE: Atridul care a răzbunat

uciderea tatălui său,

omorându-și propria mamă și pe ibovnicul ei, XI, 8, 1. ORODES: part de obârșie regală, XVIII, 2, 4. ORONAS

(ORONAE): oraș al moabiților, XIII, 15,4; XIV, 1,4. ORPHA: moabiteancă, soția lui Chellion, V, 9, 1. ORSA:

vistiernicul lui Elanus, VIII, 12, 1. ORSANES: nobil part refugiat, XIV, 6, 4. ORUS: cumnatul lui Moise și al lui

Aaron, III, 2, 4. ORYBA: oraș arab, XIV, 4, 1. OSEAS: rege al israeliților, IX, 13, 1; X, 9, 7. OTNIEL: fiul lui

Chenez, primul din seria marilor judecători care

își asumau comanda militară și funcția juridică, V, 3, 3. OZAS: iudeu pedepsit aspru fiindcă a atins Chivotul,

VII, 4, 2. OZIAS: fiul lui Amasias, rege în Iuda, IX, 10, 3 ș.u. OZIS: Mare Preot, V, 11,5.

P.

PACORUS: fiul lui Orodes I, regele părților, XIV, 13, 3; 15, 7. PACORUS: fiul lui Artabanos, regele părților, XX, 3, 4; 10, 1. PAFLAGONIENII: numiți și riphatieni, locuitorii Paflagoniei din N Asiei Mici, în zona de litoral a Mării Negre, I, 6, 1; XVI, 2, 2.

PALESTINA: numele dat de greci „Țării filistenilor”, I, 6, 2. PALLAS: soția lui Herodes cel Mare, XVII, 1, 3. PALLAS: sclavul de încredere al Antoniei, XVIII, 6, 6. PALLAS: libert imperial influent, fratele lui Felix, XX, 7,1; 8,9.

633

PALMYRA: prosper oraș caravanier, la NE de Damasc, situat într-o oază a pustului sirian, VIII, 6, 1. PAMFILIA: regiune din S Asiei Mici, învecinată cu Lycia, Pisidia, Licaonia, Cilicia și Marea Mediterană, XI, 8, 1; XIV, 14, 3. PANATENEEL: mare sărbătoare populară închinată zeiței Atena, pe care atenienii o celebrau la patru ani o dată printr-o ceremonie strălucitoare în cinstea ocrotitoarei lor, XIV, 8, 5.

PANEAS: ținut situat la izvoarele Iordanului, XV, 10, 3; XVII,

8, 1. PANIAS: oraș din ținutul Paneas, care a primit denumirea de

Caesarea Philippi, XVIII, 2, 1. PANIUM: peștera lui Pan, de unde țâșnesc presupusele izvoare ale Iordanului, XV, 10,3. PAPINIUS: tribun, XIX, 1,6. PAPIRIUS: trib din care făcea parte familia romană

Papirius,

XIV, 10, 10. PAPPUS: prietenul lui Antigonos învins de Herodes cel Mare,

XIV, 15, 12 ș.u.

PAPYRON: oraș din Arabia sau Siria, XIV, 2, 3. PAREMBOLAI: vechi oraș din Galaaditis, V, 9 8; 10, 1: 11, 4.

PARMENION: principalul general al lui Alexandru cel Mare în

expediția împotriva Imperiului Persan, XI, 8, 5. PĂROS: insulă din arhipelagul Cicladelor, pusă în umbră de gloria Delosului, XIV, 10, 8.

PĂRȚII: locuitorii Regatului Part, cu capitala la Ctesiphon,

condus de dinastia Arsacizilor, care a creat cel mai

puternic stat din Orientul Mijlociu, provocând înfrângeri

Seleucizilor și romanilor și asuprindu-i pe iudei, XIII, 5,

11; XVII, 10, 2; XVIII, 2, 4; 9, 1 ș.u.; XX, 3, 1 ș. u.

PASTELE (PESAH): Sărbătoarea Azimelor, comemorarea

Exodului din Egipt, celebrată primăvara printr-un

pelerinaj la Templu și jertfirea mieilor, 11, 14, 6; III, 10, 5;

XVII, 9, 3.

PATROCLOS: fiul lui Chaerea, solul Marelui Preot Hyrcanos,

XIV, 10, 10.

PAULINA: soția lui Saturninus, XVIII, 3, 4. PAUSANIAS: fiul lui Cerastos, care l-a asasinat pe Filip II,

634

regele Macedoniei, la intrarea într-un teatru. XI, 8, 1; XIX.

1, 13. PAUSANIAS: tatăl lui Lysimachos, solul Marelui Preot

Hyrcanos, XIV, 10, 10; 12,3.

PELLA: oraș la granița de N a Peracei, XIII, 5,4; XIV, 3,2; 4,4. PELUSIUM (PELUSION): oraș în E Deltei Nilului, stație

vamală la granița asiatică a Egiptului, citadelă în epoca

lagidă, VI, 7, 3; X, 1,4; XIV, 8, 1. PENTECOSTE (CINCIZECI): denumire grecească pentru

Șavuot (Sărbătoarea Săptămânilor), reprezentând

intervalul de șapte săptămâni dintre celebrarea Paștilor și

dăruirea Legii lui Moise pe Muntele Sinai (echivalentul

Rusaliilor), III, 10, 6; XII, 8, 4. PERGAM: oraș în NV Asiei Mici, capitala regatului elenistic al

Attalizilor, devenit provincie romană: XIV, 10, 22. PERSEU: ultimul rege al Macedoniei elenistice, XII, 10, 6.

PERȘII: urmașii elamiților, 1, 6, 4.

PETEPHRAS: preot din Heliopolis, socrul lui Iosif, II, 6, 1. PETEPHRES (PUTIFAR): bucătarul-șef al

faraonului, II, 4, 1. PETINA: prima soție a împăratului Claudius, XX, 8, 1. PETRA: oraș edomit, 111, 2, 1; IV, 4,

7; XVII, 3, 2; XVIII, 5, 3. PETRONIUS: guvernatorul Egiptului, XV, 9, 2. PETRONIUS: guvernatorul Siriei,

XVIII, 8, 2 ș.u. PETRUS: libertul Berenicei, mama lui Agrippa, XVIII, 6, 3. PETTIUS LUCIUS: senator, XIV,

10, 22. PHABES: tatăl Marelui Preot Iesus, XV, 9, 3. PHABI: tatăl Marelui Preot Ismael, XVIII, 2, 2; XX, 8, 8.

PHAEDRA: una dintre soțiile lui Herodes cel Mare, XVIII, 1, 3. PHACEAS (PECAH): suveran al Regatului

Israel, IX, 11,1. PHACEAS: fiul lui Romelia, căpetenie regicidă, IX, 11, 1. PHALAU: evreu bogat din seminiția

lui Rubel, IV, 2, 2. PHALEC: fiul lui Heber, II, 7, 4.

PHALLION: fratele lui Antipater, ucis de Aristobui, XIV, 2, 3. PHALLUS: fiul lui Rubel, II, 7, 4. PHALNA: fiul regelui David, VII, 3, 3. PHANUEL: oraș situat dincolo de Iordan, I, 20, 2; VIII, 8, 4. PHARATHON: oraș în Iudeea, V, 7, 1; XIII, 1, 3. PHARES: fiul lui Iuda, II, 7,4. PHARMUTHI: aprilie la egipteni, Nisan la evrei, II, 14, 6.

635

PHARNACES: fiul lui Mithridates VI, regele Pontului, XIV, 3,4.

PHASAEL: fiul lui Antipater și fratele lui Herodes cel Mare, ucis de părți, XIV, 7, 4; 9, 2; 9, 5; 11, 7; 13, 5 ș.u.; 13, 10.

PHASAEL, TURNUL lui: cel mai înalt dintre turnurile de apărare ale Ierusalimului, înălțat de Herodes cel Mare în amintirea fratelui său drag, XVI, 5, 2; XVII, 10, 2.

PHASAELIS: oraș de lângă Ierihon, închinat aceluiași frate,

XVI, 5, 2; XVII, 8, 1; 11, 5; XVIII, 2, 2. PHASAEL: fiul lui Herodes cel Mare, XVII, 1, 3. PHASAEL: nepotul lui Herodes cel Mare, XVII, 1,3; XVIII, 5,4. PHASAEL: fiul lui Pheroras, XVI, 7, 6; XVII, 1, 3. PHELTIAS: fiul lui Lis, ginerele lui Saul, VI, 13, 8; VII, 1, 4. PHENANNA: soția bogatului levit Alcanes, V, 10, 2. PHERORAS: fiul lui Antipater, fratele lui Herodes cel Mare, XIV, 7, 3; 15,4; XV, 10, 3; XVI, 7, 3 ș.u.; XVII, 1, 2; 2, 4.

PHETHROSIM: fiul lui Mestram, I, 6, 2. PHICOL: căpetenia oștirii lui Abimelec, I, 18, 3. PHICOLA: oraș în Iudeea, XII, 4, 2. PHIDEAS: Mare Preot, X, 8, 6.

PHIDIAS: celebru pictor, sculptor și cizelator grec, XIX, 1,1. PHILADELPHIA: vechi oraș situat la granița dintre Arabia și

Peraea (Amman), XIII, 8, 1; XX, 1, 1. PHILIPPI: oraș și câmpie în E Macedoniai, unde au fost

înfrânți Brutus și Cassius, XIX, 12, 2 ș.u. PHILIPPION: fiul lui Ptolemeu Mennaei, XIV, 7, 4. PHILIPPOS: fiul lui Herodes cel Mare și al Cieopatrei, XVII, 1,3 până la XVIII, 5,4.

PHILIPPOS: fiul regelui seleucid Antioh VIII, XIII, 13, 14; 14,3. PHILOSTEPHANOS: generalul lui Ptolemeu IX, XIII, 12, 5. PHINEES: fiul lui Eleazar, nepotul lui Moise, IV, 6, 12 ș.u. PHINEES: fiu nelegiuit al Marelui Preot Eli, V, 10, I ș.u. PHINEES: ultimul Mare Preot, XX, 10. PHISON: numele evreiesc al fluviului indian Gange, I, 1, 3. PHORA: numele evreiesc al Eufratului, I, 1,3. PHRAATACES (sau PHRAATES V): rege al părților, XVIII, 2,4. PHRAATES IV: suveran part din dinastia Arsacizilor, XV, 2, 2

ș. u.; XVIII, 2,4.

PHRUREICE, Zilele: Sărbătoarea Sorților (Purim) care comemorează salvarea evreilor de la distrugerea urzită de

636

Aman, mulțumită devotamentului Esterei și al lui

Mardocheus, XI, 6, 13. PHUAS: fiul lui Isachar, II, 7, 4.

PHULLUS (TIGLATH PALASAR III): rege asirian, IX, 11, 1. PILATUS PONTIUS: guvernatorul Iudeei, numit de Tiberius,

XVIII, 2, 2 ș.u.

PISO: ofițerul lui Pompeius în campania din Iudeea, XIV, 4, 2;

10, 14. PISO: guvernatorul Siriei, presupusul otrăvitor al lui Germanicus, XVIII, 2, 5.

PISO: comandantul orașului Roma sub Caligula, XVIII, 6,5; 6,10. PLATAN A: sat fenician de lângă fluviul Damurus, XVI, 11,2. PLEIADELE: constelație autumnală vestind ploile, XIII, 8, 2. POLEMON: regele Pontului,

XIX, 8, 1. POLEMON: regele Ciliciei, XX, 7, 3. POLLIO: fariseu notoriu, XV, 1, 1; 10, 1; 10, 4. POLLIO: comandantul gărzilor pretoriene, numit de Claudius, XIX, 4, 5.

POLLUX: sclavul lui Claudius care și-a pârât stăpânul, XIX, 1,2.

POLYBIOS din MEGALOPOLIS: istoric grec, XII, 3, 3; 9, 1. POMPEDIUS: senator roman reclamat de Timidius, XIX, 1, 5. POMPEIUS CNAEUS, MAGNUS: general roman, biruitorul

lui Mithridates VI, cuceritorul Ierusalimului, XIV, 2, 3 ș.u.; XX, 10.

POMPONIUS QUINTUS: consul, XIX, 4, 5. PONTUL EUXIN: Marea Neagră, IX, 10, 1; XVI, 2, 2. POPPAEA SABINA: soția lui Nero, XX, 8, 11; 11, 1. PORC IUS FESTUS: procuratorul Iudeei, XX, 8, 9; 8, 10; 9, 1.

PRYTANIS: fiul lui Hermas, cetățean din Tralles, XIV, 10, 21. PSOTOMPHANEH: porecla lui Iosif la curtea faraonului, II,

6,1. PTOLEMAIDA (AKE): oraș în Fenicia : XIII, 2, 1; XVII, 10,

9; XVIII, 5, 3; 6, 3. PTOLEMEU I SOTER: fiul lui Lagos, diadoh. suveran al Egiptului elenistic, întemeietorul dinastiei Lagizilor, XII,

1, 1.

ROOBOTH: fântână săpată de Isaac, I, 18, 2.
ROS: fiul lui Benjamin, II, 7, 4.
ROXANA: fiica lui Herodes cel Mare, XVII, 1,3.
RUBEL: fiul lui Iacob, I, 19, 7; II, 3, 1 ș.u.; IV, 7, 3.
RUFUS: comandant al trupelor lui Herodes cel Mare, XVII, 10,3.
RUFUS: prefect roman al Iudeei, XVIII, 2, 2. RUFUS: consul, XX, 1,2. RUMA: concubina lui Nahor, I, 6, 5.
RUT: moabiteancă, soția lui Boaz, V, 9, 1 ș.u. RYDDA: oraș în Arabia, XIV, 1, 4.

S. Ș.

SABA: oraș etiopian numit de Cambise II Meroe, II, 10, 2. SABAEUS: fiul lui Regmus, strămoșul sabaeilor, I, 6, 2. SABAEUS: fiul lui Bochorias, vrăjmașul lui David, VII, 11,6. SABACATHAS: fiul lui Cuș, colonizatorul sabacathenilor, I, 6,2.
SABAS: fiul lui Cuș, descălecătorul sabeilor, I, 6, 2. SABATHES: fiul lui Cuș, descălecătorul sabathenilor, I, 6, 2. SABATHES: cronicarul regelui David, VII, 11,8. SABATIC, ANUL (ȘMITA): fiecare al șaptelea an, când pământul lui Israel rămâne nearat, neînsămânțat și roadele neculese, Sabatul fiind închinat Domnului, III, 12, 3; XIV, 16, 2; XV, 1, 1.
SABATIN: trib al orașul etrurian Sabate, XIV, 10, 13; 10, 19. SABBAEUS: apărătorul samaritenilor, în disputa cu iudeii privitoare la întâietatea Templului din Ierusalim sau a celui construit de cei dintâi pe muntele Garizim, XIII, 3, 4. SABBEUS: prietenul Alexandrei, fiica lui Hyrcanos II, XV, 3,2. SABEII: locuitorii regatului Saba din SV Peninsulei Arabia (Yemen), bogat în plante aromate, I, 6, 2. SABEK: comandantul sirienilor de dincolo de Eufrat, VII, 6, 2.
SABEUS: fiul lui Iuctas, I, 6, 4. SABINUS: guvernatorul Siriei, XVII, 9,5. SABINUS CORNELIUS: tribun, XIX, 1, 7 ș.u. SABINUS: tribun, comandantul gărzii lui Caligula, XIX, 1,15.
640

SABUCHADAS: eunuc fidel Esterei, XI, 6, 1.
SACII: neam nomad scitic din N Imperiului Persan, XVIII, 4, 4; XX, 4, 2. SADDUC: fariseu. întemeietorul unei noi secte, împreună cu Iuda Galileanul, XVIII, 1, 1 ș.u. SADO: Mare Preot, V, 2, 2 ș.u. SADRACAS: comandantul persan al Samariei, XI, 4, 9. SADUCEII: partizanii aristocrației laice, care au alcătuit un grup politic și religios ostil fariseilor, predominând sub domnia lui Ioannes Hyrcanos, XIII, 5, 9; XVIII, 1, 2 ș.u., SAIR: ținut muntos, locuit de edomiți, din S Palestinei, I,20, 3. SALAMPSIO: fiica lui Herodes cel Mare, XVIII, 5, 4. SALATHIEL: tatăl lui Zorobabel, XI, 3, 10. SALAS: fiul lui Iuda, II, 7, 4. SALEPH: fiul lui Iuctas, I, 6, 4. SALES: fiul lui Arphaxades, I, 6, 4 ș.u. SALLUM: soțul proorociței Olda, X, 4, 2. SALLUM: Mare Preot, X, 4, 2. SALMANAS: comandantul medianiților, V, 6. 5. ȘALMANASAR V: rege asirian, IX, 13,1; 14, 1: 14,2; XI, 4, 3. SALOME: soția lui Aristobul, XIII, 12, 1; XIV, 1, 2; XVII, 1, 1; 2, 4; vezi și Alexandra.
SALOMEEA: sora regelui Herodes cel Mare, XIV, 7, 3, ș.u. SALOMEEA: fiica lui Herodes cel Mare, XVII, 1, 2; XVIII, 5,4.
SAMAEAS: prooroc trimis lui Roboam, VIII, 10, 3. SAMAL: fratele lui David, VI, 8, 1. SAMARAEUS: fiul lui Chanaanus, I, 6, 2. SAMARIA: oraș din centrul Palestinei, fondat de regele Omri, distrus de Ioannes Hyrcanos și reconstruit de Herodes cel Mare, care i-a dat numele de Sebaste, VIII, 12, 5; IX, 4, 3; XI, 4, 3 ș.u.; XII, 5, 5; XIII, 10, 2; XV, 8, 5; XVII, 10, 9. SAMARON: fiul lui Isachar, II, 7, 4. SAMBABAS: guvernatorul persan al Samariei, XI, 4, 9. SAMEAS: fariseu curajos, XIV, 9, 4; XV, 1, 1; 10, 4. SAMEGA: târg la capătul de S al lacului Gennesareth, XIII, 9, 1.
SAMIN: fiul lui Simeon, II, 7,4. SAMOS: insulă din V Mării Egee, în preajma Ioniei, XVI, 2, 2.
641

SAMOSATA: oraș sirian fondat pe malul stâng al Eufratului, capitala Commagenei, XIV, 15, 8. SAMPHO: localitate fortificată din Samaria, XVII, 10, 9. SAMPSIGERAM: regele din Emesa, tatăl Iotapei, XVIII, 5, 4; XIX, 8, 1. SAMSON: fiul lui Manoah, Mare Judecător de la sfârșitul

perioadei prestatale, V, 8, 4 ș.u. SAMUEL: fiul lui Alcanes, prooroc și ultimul judecător în Israel, V, 10, 3 ș.u.
 SANABALLETES: satrapul Samariei, XI, 7, 2. SANAGAR: fiul lui Anath, luptător împotriva filistenilor, V, 4,3.
 SAPATHIAS: fiul regelui David, VII, 1,4. SAPHAN: scriitorul regelui Iosia, X, 4, 1. SAPHATES: guvernatorul Galileei, numit de Solomon, V||, 2,3.
 SAPHTIAS: fiul regelui David, VII, 1,4. ;;;
 SAPHATUS: tatăl lui Elissaeus, VIII, 13, 7. ;, "
 SAPHTHA: vale din preajma orașului Marissa, VIII, 12, 1. ^ SAPPINAS: prietenul lui Herodes cel Mare din insula Rhod^s, ;',
 xiv, H, 3. A';
 SARA: fiica lui Aser, II, 7, 4.
 SARA: soția lui Abraham, mama lui Isaac, I, 8, 1 ș.u. , ;
 SARA: orașel situat între Ramleh și Ierusalim, VI, 12, 4. SARABAZANES: dregător din timpul regelui Cyrus, XI, 1, 3;
 4,4.
 SARAD: fiul lui Zabulon, II, 7, 4. SARAIM: oraș necunoscut din Iudeea, VIII, 10, 1. SARAMALLAS: sirian, prietenul lui Herodes cel Mare, XIV, 13, 5; XV, 2, 3.
 SARASAR: fiul și asasinul lui Sennacherib, X, 1,5. SARDES: oraș în Asia Mică, străvechea capitală a regilor Lidiei, XIV, 10, 17; XVI, 6, 6. SAREAS: Mare Preot, X, 8, 5. SAREAS: căpetenia iudeilor rămași în Iudeea, X, 9, 2. SAREPHTA: oraș fenician situat între Sidon și Tyr, VIII, 13, 2. SARIASA: oraș în ținutul seminției lui Iuda, V, 8, 2. SARIPHEUS: fiul lui Iudas, cărturar și bun vorbitor, XVII, 6,2. SARUIA: sora regelui David, VI, 13, 9; VII, 1, 3; 10, 1.^, ^
 642

SATURNINUS: general roman în Siria, XVI, 9, 1 ș.u.
 SATURNINUS: consul, XVI, 11,3.
 SATURNINUS: soțul Paulinei, XVIII, 3, 4.
 SATURNINUS: soțul Fulviei, XVIII, 3, 5.
 SAUL: fiul lui Simeon, II, 7, 4,
 SAUL: fiul lui Chiș, uns ca primul rege al Israelului, VI, 4,1 ș.u.
 SAULUS: ruda regelui Agrippa, XX, 9, 4.
 SCAURUS: general roman, XIV, 2, 3; 5, 1.
 SCIPIO METELLUS, QUINTUS: socrul lui Pompeius, aliatul lui Cato din Utica împotriva lui Caesar, XIV, 7, 4; 10, 1. SEBASTE (vezi Samaria): XIII, 10, 2; XV, 8, 5; XVII, 11, 4;
 XIX, 9, 1 ș.u.
 SEBASTE: numele insulei Elaeusa, XVI, 4, 6. SEBASTOS (AUGUSTUS în grecește): portul orașului Caesarea, XVII, 5, 1. SEBE: oraș din Galaadana, V. 7. 12. SCOPAS: general seleucid, cuceritorul Samariei, XII, 3, 3. SCIȚII: nomazi iranieni veniți în stepele nord-pontice, 1,6, 1 ș.u. SCYTHOPOLIS: oraș în Palestina, la granița de S a Galileei,
 numit cândva Bethsana, V, 1, 22; VI, 14, 8; XII, 3, 3; 8, 5;
 XIV, 5, 3. SECELA: oraș al filistenilor, care a revenit ulterior iudeilor,
 fiind locuit după întoarcerea din exil de idumeeni, VI, 13,
 9 ș.u.
 SEDECHIA: profetul fals al lui Achab, VIII, 15, 4. SEDECHIA: ultimul rege din Iuda, capturat de Nabucodonosor și dus în lanțuri la Babilon, X, 7, 1 ș.u. SEFORA: fiica lui Raguel, soția lui Moise, II, 13, 1; III, 3 SEIANUS: prefect al pretoriului, executat din ordinul lui Tiberius, pe care a încercat să-l înlăture, XVII, 6, 6. SELENE: regină siriană, numită și Cleopatra, XIII, 16, 4. SELEUCIA pe TIGRU: oraș din Mesopotamia centrală, prima capitală a Regatului Seleucid, înlocuită cu Antiohia pe Oronte, metropolă a lumii elenistice, XVIII, 9, 8 ș.u. SELEUCIA: oraș din Gaulanitis, XIII, 7, 1; 15, 3; XVIII, 2, 4. SELEUCOS I NICATOR: întemeietorul Regatului Seleucid, al Seleuciei și al dinastiei care i-a purtat numele, XII, 3, 1. SELEUCOS IV PHILOPATOR: XII, 4, 10. SELEUCOS VI EPIPHANES: fiul lui Antioh VIII, XIII, 13, 4.
 643

SELEUCOS: fiul lui Seleucos Nicator, XVIII, 9, 8.
 SELLA: soția lui Lameh, I, 2, 2.
 SELLIM: fiul lui Neftalim, II, 7, 4.
 SELLUM (ŞALLUM): suveran în Regatul Israel, IX, 11, 1.
 SEM: fiul lui Noe, I, 4, 1.
 SEMAR: proprietarul muntelui pe care a fost înălțat orașul Semareon, VIII, 12,5.
 SEMAREON: oraș numit de greci Samaria, VIII, 12, 5. SEMARON: oraș de pe muntele Efraim, VIII, 11,2.
 SEMECHONITIS: lacul Merom din Galileea (Hule), V, 5, 1. SEMEGAR: general babilonian, cuceritorul Ierusalimului, X, 8,2.
 SEMEI: fiul lui Geras, ruda lui Saul, VII, 9, 4. SEMEIS: cârmuitorul meleagului seminției lui Beniamin, numit de Solomon, VIII, 2, 3.
 SEMELIUS: secretarul regelui persan Cambise II, XI, 2, 1. SEMPRONIUS GAIUS: fiul lui Gaius Falernas, senator, XIII, 9,2.
 SENABARES: regele sodomitelor, I, 9. SENNACHERIB: rege asirian, asediatorul Ierusalimului, X, 1,1.
 SENNAAR: câmpie în S Babiloniei (Irak), I, 4, 1; 4, 3. SENTIUS SATURNINUS, CNEIUS: senator, XIX, 2, 1.
 SEPPHORIS: oraș din Galileea, XIV, 5, 4; XVII, 10, 9; XVII, 2, 1.
 SEREBAEUS: conducător ales de iudeii babilonieni, XI, 3, 10. SERGIA: tribul lui Lucius Sergius Catilina, XIV, 10, 10. SERON: comandantul seleucid al Coelesiriei, XII, 7, 1. SERREȚII: popor din vecinătatea Palestinei, VI, 13, 10. SERUG: fiul lui Ragav, I, 6, 4.
 SERVILIUS BRACCHUS, GAJUS: tribun militar, XIV, 10, 19. SERVILIUS GALBA, PUBLIUS: proconsul, XIV, 10, 21. SERVILIUS STRABO, PUBLIUS: fiul lui Publius, XIV, 10, 19. SERVILIUS: ofițer al lui Gabinius, XIV, 6, 1. SERVIUS PAPINIUS POTIUS: din tribul Lemonia, XIV, 10, 19. SESOSTRIS: rege al Egiptului, VIII, 10, 2. SETH: fiul lui Adam: I, 2, 3. SETH; tatăl Marelui Preot Ananus, XVIII, 2, 1. SEXTUS CAESAR: guvernatorul Siriei, XIV, 9, 2; 10, 19. SIBAS: iudeu dezrobbit de Saul, VII, 5, 5; 9, 3.
 644
 SIBATH: tatăl concubinei lui Saul, Raespha, VII, 1,4. SIBYLLA din CUMAE: preoteasă și profetesă a lui Apolo, I, 4,2. SICHIM (SICHEM): vechi oraș din Samaria, clădit pe muntel Efraim, sediul unui sanctuar comun după stabilirea celor 12 triburi israelite în Palestina, devenind capitală Regatului Israel în urma scindării unității statale, II, 2, 4; V, 1, 19; 1,24; 7, 2; VIII, 8, 4. SICHIMIȚII: locuitorii Sichimului, VI, 7, 8. SICHON: regele dui Moabit și Amorit, IV, 5, 1 ș.u. SIDON: fiul lui Chanaan, întemeietorul Sidonului, I, 6, 2. SIDON: celebru oraș-stat fenician (Saida, Liban), rivalizând în strălucire cu Tyrul, IX, 14, 2; XI, 4, 1; 8, 6; XIV, 12, 6. SIE: tatăl Marelui Preot Iosua, XVII, 13, 1. SILANUS: guvernatorul roman al Siriei, XVIII, 2, 4. SILAS: comandantul iudeu al fortăreței Lysias, XIV, 3, 2. SILAS: prietenul lui Agrippa I, XVIII, 6, 7; XIX, 6, 3; 7, 3. SILO: ofițerul lui Ventidius, XIV, 14, 6. SILO: oraș în Samaria, V, 1, 19 ș.u. SIMEON: fiul lui Iacob și al Liei, I, 19, 7 ș.u. SIMON: fiul lui Onias, Mare Preot, XII, 2, 5; 4, 10; XIII, 6, 3. SIMON: fiul lui Mattathias, fratele lui Iudas Macabeul, XII, 6, 1. SIMON: fiul lui Dositheus, solul lui Hyrcanos II, XIII, 9, 2. SIMON: slujitorul lui Herodes cel Mare, XVII, 10, 6. SIMON: esenian și tâlcuitor de vise, XVII, 13, 3. SIMON: fiul lui Camith, Mare Preot, XVIII, 2, 2. SIMON CANTHERAS: fiul lui Boethos, Mare Preot, XIX, 6,2. SIMON din Ierusalim: bun cunoscător al Legilor sacre, XIX, 7,4.
 SIMON: fiul lui Iudas Galileeanul, XX, 5, 2. SIMON: iudeu cipriot care se dădea drept mag, XX, 7, 2. SINAI: masiv muntos din S peninsulei Sinai, II, 12, 2; III, 2, 5; 5, 1. SINOPE: colonie milesiană pe litoralul asiatic al Mării Negre. lângă promontoriul Carambis, XVI, 2, 2. SIPHAR: regele ammaniților, VII, 9, 8. SIRIENII (ARAMEII): 1,6,4; VIII, 14, 1; X, 6, 1; XI, 8,3; XII, 1, 1. SISARES (SISERA): comandantul oștirii regelui cananeenilor
 645
 Iabin, ucis de femeia lui Chenez, laie, V, 5, 1 ș.u. SISAS: grămăticul regelui David, VII, 5, 4. SISENNA: ofițerul lui Gabinius, XIV, 6, I. SISINES: guvernatorul persan al Siriei și Feniciei, XI, 1, 3; 4,4. SOAR: fiul lui Simeon, II, 7, 4. SOAM: regele egiptenilor, IX, 14, I. SOBA: ținut al cărui rege s-a supus lui Saul, VI, 6, 6. SOBACCHESE HETEUL: viteaz războinic al lui David, VII, 12,2.
 SOBNAEUS: cronicarul regelui Ezechias, X, 1,2. SOCHO: oraș din câmpia seminției lui Iuda, VI, 9, 1; VIII, 10,

1. SODOMA: unul dintre cele patru orașe din valea Siddim, prăbușite de un cutremur în Marea Roșie, I, 8, 3; 11, 5. SOKMUS din ITURAEA: prietenul regelui Herodes cel Mare, XV, 6, 5 ș. u.
 : >EMUS: arab din Petra, asasinat de Syllaeus, XVII, 3, 2. >CMUS: fratele și urmașul regelui din Emesa, XX, 8, 4. SOLOMON: fiul lui David și al Beersabei, suveran al Regatului Israel, renumit pentru înțelepciunea lui, VII, 3, 3 ș.u. SOI.YMA: numele reședinței dinastului canaanean, cucerită de David, care a transformat-o în capitala politică și religioasă a Regatului Israel, numită în grecește și latinește Hierosolyma: Sfânta Solyma (Ierusalim), I, 10, 2; VII, 3, 2 ș. u. . SOLYMIUS: fiul lui Tobias, fratele lui Josephus, XII, 4, 6. SOPHACII: popor african din Maroc, I, 15. SOPHENE: ținut din Armenia, VII, 5, 1; VIII, 7, 6. SOPHIRA: Țara aurului, aflată în India (Ofir?), VIII, 6, 4. SOPHONES: fiul lui Didor, strămoșul sophacilor, I, 15. SOPHONIAS: fiul lui Gad, II, 7, 4. SOPHONIAS: locuitorul Marelui Preot, X, 8, 5. SOSIBIUS: comandantul gărzii de corp a lui Ptolemeu II Philadelphos, XII, 2, 2.
 SOSIPATER: fiul lui Philippos, solul lui Hyrcanos II, XIV, 10,22. SOSIUS: guvernatorul Siriei, care l-a ajutat pe Herodes cel Mare să supună Ierusalimul, XIV, 15, 9 ș.u.; XX, 10, 1. SPASINI CHARAX: oraș situat în ținutul Charakene, la vărsarea Tigrului în Golful Persic, I, 6, 4; XX, 2, 1; 2, 3. SPURIUS: tatăl lui Marcus Publius, XIV, 10, 18. STELLATIN: trib care își trage numele de la un ținut foarte
 646
 roditor din Campania (Stellatis campus), XIV, 10, 10. STEPHANUS: sclavul lui Claudius, jefuit de hoți, XX, 5, 4. STOECHAEUS: libertul lui Agrippa cel Mare, XVIII, 6, 7. STRABON din AMASEIA: geograf și istoriograf grec din vremea lui Augustus și Tiberius, XIII, 10,4 ș.u; XIV, 4, 3; XV, 1,2.
 STRATON: tiranul din Beroe, XIII, 14, 3. STRATON, TURNUL lui: vechiul nume al orașului din Samaria, reconstruit de Herodes cel Mare și denumit Caesarea maritimă, XIII, 11,2; XIV, 4, 4; XV, 8, 5; 9, 6- XVII, 11, 4; XIX, 8, 3; XX, 8, 7. SUUS: fiul lui Abraham, I, 15. SUBAS: rege mesopotamian, VII, 6, 1. SUCOT (SĂRBĂTOAREA CORTURILOR): comemorarea rătăcirii prin deșert și totodată ceremonia strângerii recoltei, XI, 4, 1. SUDEAS: Mare Preot, X, 8, 6. SULLA: ilustru general și dictator roman, XIV, 7, 3. SUNA: oraș în Palestina, lângă Gilboa, VI; 14, 2. SUNIS: fiul lui Gad, II, 7,4.
 SUR: tatăl Chosbiei, din familia regilor madianiți, IV, 6, 10; 7, 1. SURIS: fiul lui Abraham, I, 15. SUSA: capitala Susiane, regiune în SV Iranului, X, 11, 7; XI, 6, 1.
 SUSAK (SEȘONK): faraon, VII, 5, 3; VIII, 7, 8; 10, 2 ș.u. SUSAS: secretarul regelui David, VII, 11, 8. SYCHEM: fiul regelui Emmor, I, 21, 1. SYCAMINUS: oraș în Fenicia (Haifa), XIII, 12, 3. SYLAEUS: guvernatorul Arabiei, dușmanul lui Herodes cel Mare, XVI, 7, 6; 9, 1 ș.u.; XVII, 1, 3; 2, 3. SYMACHO: fiica lui Abennerig, soția lui Izates, XX, 2, 1. SYMOBORUS: regele sodomiților, 1, 9. SYRUS: regele mesopotamienilor, VII, 6, 1.

T.

TABAEUS: fiul lui Nâhor, I, 6, 5.
 TANAIIS: fluviu în Sciția (Donul de azi), I, 6, 1.
 TANGANAS: dregătorul persan al Samariei, XI, 4, 9.
 647
 TANIS: oraș în E Deltei Nilului, I, 8, 3. TARENT: oraș în Italia (Taranto), XVII, 5, 1. TARICHEIA: oraș în Galileea, XIV, 7, 3; XX, 8, 4. TARS: capitala Ciliciei. situată pe fluviul Cydnus, IX, 10, 2. TAURUS: lanț de munți în Asia Mică, I, 6, 1; XI, 8, 3. TELITHON: oraș al moabiților în Arabia Petraea, XIII, 15, 4. TFRON: veteran al regelui Herodes cel Mare, XVI, II, 4 ș.u. TEU TIUS GAIUS: fiul lui Gaius, tribun militar, XIV, 10, 19.
 THADAL: general asirian, I, 9.
 THADAMOR: oraș în Siria, numit de greci Palmira, VIII, 6, 1. THAENUS: regele din Amathe, aliatul lui David, VII, 5, 4. THALLUS: libertul lui Tiberius, XVIII, 6, 4. THAMARA: fiica lui David, sora lui Abesalom, VII, 3, 3; 8, 1. THAMARA: fiica lui Abesalom, soția lui Roboam, VII, 10, 3. THAMNA: oraș din ținutul seminției lui Iuda, I, 29;8 5; XIV, 11,2. THAMNAE'US: rivalul la tron al lui Amarinus (Omri), VIII, 12, 5.
 THAMNATA: oraș în Iudeea (la fel ca Thamna), XIII, 1, 3. THANNUS: fiul lui Hieremmon, VII, 2, 1.

THAPHINE: cumnata faraonului, soția lui Ader, **VIII**, 7, 6. THAPSA: oraș în Palestina, IX, 11, 1.
THARABASA: oraș în Arabia, XIV, 1, 4. THARATA: general asirian, asediatorul Ierusalimului, X, 1, 1.
THARBIS: fiica regelui etiopienilor, soția lui Moise, II, 10, 2. THARRUS: tatăl lui Abraham și Nahor, I, 6, 5.
THARSA: oraș în Palestina, VIII, 12, 4 ș.u. THARSICES: regele etiopienilor. X, 1, 4. THEBA: oraș din centrul
Palestinei, V, 7, 5; VII, 7, 2. THECOE: oraș situat la S de Bethleem, VIII, 10, **f;IX**, 1, 3. THEMANUS: fiul lui
Ismael, I, 12, 4. THEMAN: fiul lui Eliphaz, II, 1, 2. THEODECTES din FASELIS: dramaturg grec, XII, 2, 14.
THEODESTES: eunuc care a complotat împotriva lui
Artaxerxe, fiind denunțat de Mardocheus, XI, 6, 4; 6, 10. THEODORUS: fiul tiranului Zenon, **XIII**, 13, 3 ș.u.
THEODOSIOS din SUNION: tatăl **lui** Theodoros, XIV, 8, 5. THEODOSIUS: apărătorul samaritenilor, alături de
Sabaeus, în
disputa cu susținătorii Templului din Ierusalim, XIII, 3, 4.

648

THEODOTOS: tatăl nobilului Straton, XIV, 10, 22. THEOPHILUS: tatăl Marelui Preot Matthias, XVII, 4, 2.
THEOPHILUS: fiul lui Ananus, Mare Preot, XVIII, 5, 3; XIX,

6,2.

THEOPOMPOS din CHIOS: istoric și retor grec, XII, 2, 4. THERMUSA: sclavă italică, soția regelui Phraates,
XVIII, 2,4. THERMUTIS: fiica faraonului, care 1-a crescut pe Moise, II,

9,5. THESBONA: oraș în Galaad, locul de baștină al proorocului

Elias (Ilie), VIII, 13,2. THEUDAS: amăgitor al mulțimii, XX, 5, 1. THEUDION: cumnatul lui Herodes cel
Mare, unchiul lui

Antipater, XVII, 4, 2; XX, 1,2.

THIRAS: fiul lui lafet, strămoșul thirilor (tracii), I, 6, 1. THOBEL: fiul lui lafet, strămoșul thobelenilor (iberii),

I, 6, 1. THOBEL: războinicul fiu al lui Lameh, 1, 2, 2. THOLOMAEUS: regele gessirilor, socrul lui David, VII,

1, 4. THOLOMAEUS: șeful unei bande bânduind în Idumeea și

Arabia, XX, 1,1. THORGAMES: fiul lui Gomar, străbunul thorgamienilor

(frigienii), I, 6, 4. THRESA: fortăreață situată între Ierusalim și Masada, XIV, 13,

9; 15,2.

THULAS: fiul lui Isachar, II, 7, 4. TIBERIAS: oraș în Galileea, XVIII, 2, 3; XX, 8, 4. TIBERIUS NERO: al

doilea împărat roman, XVIII, 2, 2 ș.u. TIBERIUS GEMELLUS: **fiul** lui Drusus, XVIII, 6, 8. TIBERIUS

ALEXANDER: fiul alabarhului Alexander. al

doilea procurator al Iudeei, XX, 5, 2. TIGLATPALASAR III: rege asirian care a înfrânt Regatul

Israel, IX, 11, 1; 12, 3.

TIGRANES II: regele Armeniei, XIII, 16,4; XV, 4,3; XVIII, 5,4. TIGRIS (DIGLATH): fluviul asiatic Tigru, I, 1,

3. TIMAGENES din ALEXANDRIA: istoric, XIII, 11,3; 12, 5. TIMIDIUS: acuzatorul lui Pompeius, XVIII, 5,

4. TIMIUS: cipriot, ginerele lui Phasael, XVIII, 5, 4. TIMOTHEUS: comandantul oștirii ammaniților, XII, 8, 3.

TIRATH ABA: târg în Samaria, lângă muntele Garizim, XVIII, 4,1. TIRIDATES I: rege în Armenia Mare, XX,

3, 4.

649

TITIUS: guvernatorul Siriei, XVI, 8, 6.

TITUS: fiul împăratului Vespasianus, urmașul acestuia la tronul

Romei și precursorul fratelui său Domitianus, XII, 3,1; XX, 10. TOBIAS: tatăl lui Josephus, XII, 4, 2. TOCOA:

oraș în Iudeea, XIII, 1, 3. TRACHONITIS: ținut din Palestina, la E de Iordan, XV, 10, 1;

XVI, 4, 6; XVII, 2, 1; 8, 1; XVIII, 5, 4. TRACII: 1,6, 1; IX, **1,4; XVII, 8, 3.**

TRACIDAS: porecla crudului Alexandru Iannaios, XIII, 14, 2. TRALLES: oraș în Caria, XIV, 10, 21.

TREBELLIVS MAXIMUS: senator, XIX, 2, 3. TRIPOLIS: oraș în Fenicia, la N de Sidon, XII, 10, 1; XIII, 10,2.

TROGLODITIS; TROGLODIȚII: ținut de pe coasta nordică a

Etiopiei și locuitorii lui, I, 15; II, 11, 2. TRYPHON: măscăriciul lui Ptolemeu Epiphanes, XII, 4, 9. TRYPHON:

bărbierul lui Herodes cel Mare, XVI, 11, 6 ș.u. TRYPHON: fiul lui Theudion, XX, 1, 2. TUSCULANUM: vila

lui Tiberius din Tusculum, orașel în

Latium, la N de Roma (Frascati), XVIII, 6, 6. TYRANNUS: oștean din garda lui Herodes cel Mare, XVI, 10,3.

TYR: cel mai strălucitor oraș-stat din Fenicia, întemeietorul

Cartaginei, cârmuit de Hiram I, prietenul lui Solomon și

Itobal, asediat și cucerit de Alexandru cel Mare, înglobat

apoi în provincia romană Siria, IX, 14,2; XI, 8, 3; XIV, 12,

1; 12,3; 13,3. TYRUS: localitate de lângă Essebonitis, XII, 4, 11.

U.

ULATHAS: ținut în preajma lacului Merom, XV, 10, 3.

ULUS: fiul lui Aram, întemeietorul Armeniei, I, 6, 4.

UR: oraș în S Mesopotamiei, pe malul drept al Eufratului, 1,6, 5.

UR: rege al madianiților, IV, 7, 1.
URES: guvernatorul ținutului Efraim, numit de Solomon, VIII, 2,3.
URIAȘ: soțul lui Beersabe, VII, 7, 1 ș.u.
URIAȘ: fiul lui loatham, Mare Preot, X, 8, 6.
USIS: fiul lui Dan, II, 7, 4.
USUS: fiul lui Aram, I, 6, 4.
650

USUS: fiul lui Beseleel, III, 6, 1. UXUS: fiul lui Nahor, I, 6, 5.

V.

VALATHA: ținut în Siria, XVII, 2, 1.
VALERIUS ASIATICUS: consul, XIX, 1, 14; 1, 20; 4, 3.
VALERIUS GRATUS; procurator al Iudeei, XVIII, 2, 2.
VALERIUS LUCIUS: pretor roman, XIV, 8, 5.
VARDANES: rege al părților, XX, 3, 4.
VARRO: guvernatorul Siriei, numit de Augustus, XV, 10, 1.
VASTE: soția regelui persan Artaxerxe, XI, 6, 1.
VATINIUS: senator, XIX, 3, 4.
VENTIDIUS PUBLIUS: guvernatorul Siriei, XIV, 14, 6 ș.u.
VERANIUS: senator, XIX, 3, 4.
VESPASIANUS TITUS FLAVIUS: general experimentat, apoi împărat roman, XII, 3, 1; XVIII, 5, 4; XIX, 9, 2. VETURIA (VOTURIA): trib din Roma, XIV, 10, 13; 10, 19.
VIENNA: oraș pe fluviul Ron, în Gallia Narbonensis, unde a fost exilat Archelaus, XVII, 13, 2.
VITELLIUS AULUS: guvernatorul Siriei, XV, 11,4; XVIII, 4,2. VITELLIUS PATERCULUS: centurion, XIX, 6, 3. VOLOGESES I: fiul lui Artabanos, regele părților, XX, 3,4; 4,2. VOLUMNIUS: general roman, XVI, 9, 1 ș.u. VONONES I: fiul lui Phraates, regele părților, XVIII, 2, 4.

X.

XERXE I: fiul lui Darius I, suveran al Imperiului Persan, XI, 5,1. XANTHICOS: luna aprilie în calendarul macedonean, Nisan în cel evreiesc, I, 3, 3.

Z.

ZABADIAS: arhieru, căpetenia judecătorilor, IX, 1, 1. ZABELUS: prinț arab, XIII, 4, 8.
651
ZABUDA: mama lui Ioachim, rege în Iuda, X, 5, 2. ZABULON: fiul lui Iacob, I, 19, 8. ZACHARIAS: fiul lui Iodas, IX, 8, 3. ZACHARIAS: fiul lui Ieroboam, rege al israeliților, IX, 10, 13. ZACHARIAS: profet venit din exilul babilonian, XI, 4, 5; 4, 7. ZACHARIAS: general al israeliților, IX, 12, 1. ZAMARES: uzurpatorul rege al israeliților, VIII, 12, 4 ș. u. ZAMARIS: iudeu babilonian, XVII, 2, 3. ZAMBRAN: fiul lui Abraham, I, 15.
ZAMBRIAS: căpetenia seminției lui Simeon, IV, 6, 10. ZARA: oraș moabit din Arabia Petraea, XIII, 15, 4.
ZARAS: fiul lui Iuda, II, 7, 4. ZARAZA: soția Marelui vizir Aman, XI, 6, 10. ZARAEUS: rege etiopian, VIII, 12, 1. ZEB: rege al madianiților, V, 6, 5. ZEBEDIAS: tatăl lui Achar din tribul Iuda, V, 1, 10. ZEBES: comandant madianit, V, 6, 5. ZELPHA: slujitoarea Liei, I, 19, 7. ZENODORUS: arendașul domeniului lui Lysanias, XV, 10, 1 ș.u.; XVII, 11,4.
ZEUXIS: generalul lui Antioh, XII, 3, 4. ZENON poreclit COTYLAS: căpetenia orașului Philadelphia, XIII, 8 1. ZIPHA: oraș situat pe drumul care duce de la Hebron la Engaddi, VIII, 10, 1.
ZIZUS: comandantul arabilor, XIII, 14, 3. ZOARA: oraș arab, XIV, 1, 4; locul se numește Zohor, I, 11,4.
ZODMIEL: fiul lui Aminadab, fratele lui Iudas, XI, 4, 2. ZOILUS: stăpânitorul Turnului lui Straton din Dora, XIII, 12, 2; 12, 4.
ZOROBABEL (ZERUBBABEL): fiul lui Salathiel, căpetenia iudeilor din Babilon care s-au repatriat, reconstruind templul și orașul Ierusalim, XI, 1, 3; 3, 7 ș.u.
INDICELE ALFABETIC DE NUME pe care l-am întocmit pentru ISTORIA RĂZBOIULUI IUDEILOR

652

ÎMPOTRIVA ROMANILOR nu conține trimiterile la carte, capitol și paragraf, ca în edițiile clasice. Dar la cele

douăzeci de cărți ale ANTICHITĂȚILOR IUDAICE, trimerile acestea sunt necesare, sugestia venindu-ne și din partea unor cititori ai primului volum. Localitățile omonime se delimitează prin poziția lor geografică. Zecile de personaje omonime sunt identificate prin filiație, absența numelui de familie fiind suplinită prin ascendența paternă, prin legăturile de rudenie sau relațiile reciproce. Cifrele se dovedesc utile în cazul numeroaselor dinastii. Am folosit trimerile scrupulosului NAMENREGISTER, anexat la finalul celui de-al doilea volum din vechea traducere germană a ANTICHITĂȚILOR IUDAICE, semnată de Heinrich Clementz, pe care am citat-o în CUVÂNTUL ASUPRA EDIȚIEI. M-am străduit să ofer un util instrument de lucru celor dornici să aprofundeze voluminoasa operă a fascinantului FLAVIUS JOSEPHUS, care ne-a oferit o laică versiune a istoriei Poporului Ales, lăsând urme de neșters în cultura europeană și universală.

„In istoria lumii vechi Josephus Flavius rămâne ca o exemplară sinteză culturală, prin familiarizarea sa cu trei universuri spirituale ce mânuiau cele trei limbi sacre ale bibliei - ebraica, greaca și latina - împrejurare care i-a creat autorului, în posteritatea bizantină și medievală occidentală, un loc de neconfundat.”

RĂZVAN THEODORESCU